

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

Έλσα Κουτσού

**Οι απαρχές της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας έως
σήμερα**

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

**ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΚΑΨΑΛΗΣ Δ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Π.Τ.Δ.Ε.
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.**

**ΜΕΛΗ: ΝΤΙΝΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΤΝ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΣΜΑΡΑΓΔΑ, ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ Π.Τ.Δ.Ε.
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ**

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2021

Τριμελής Συμβουλευτική Επιτροπή:**Επιβλέπων Καθηγητής:**

Καψάλης Δ. Γεώργιος, Καθηγητής Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Μέλη Συμβουλευτικής Επιτροπής:

Ντίνας Κωνσταντίνος, Καθηγητής ΠΤΝ Πανεπιστημίου Φλώρινας

Παπαδοπούλου Σμαράγδα, Καθηγήτρια Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής:

Κωτόπουλος Τριαντάφυλλος ,Καθηγητής ΠΤΝ Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας

Καμαρούδης Σταύρος, Αναπληρωτής Καθηγητής ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας

Τσιτσανούδη- Μαλλίδη Νικολέττα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια ΠΤΝ Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Σπανάκη Μαριάννα, Επίκουρη Καθηγήτρια ΠΤΝ Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Έλσα Κουτσού, 2021

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος, All right reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή μέρους ή του συνόλου της παρούσας διατριβής. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για εκπαιδευτικό ή ερευνητικό σκοπό, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, με την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης.

Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων δεν δηλώνει απαραίτητως την αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα.

Υπεύθυνη Δήλωση: Βεβαιώνω ότι είμαι η συγγραφέας της παρούσας διδακτορικής διατριβής και ότι κάθε βοήθεια που προσφέρθηκε στην εκπόνηση της αναγνωρίζεται και αναφέρεται στο κείμενο. Επιπλέον αναφέρονται όλες οι βιβλιογραφικές πηγές που αξιοποιήθηκαν, πρωτογενείς και δευτερογενείς, είτε η συμβολή τους παρατίθεται επακριβώς ως απόσπασμα είτε ως παράφραση.

Η συγγραφέας της εργασίας

Έλσα Κουτσού

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	9
Εισαγωγή.....	13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

*ΟΙ ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΚΗΣ
ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ*

1.1. Η Αλβανική παιδική λογοτεχνία και το αντικείμενο μελέτης της.....	16
1.2. Η περιοδολόγηση της Αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας	18

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

*Η ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΚΗΣ
ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ*

2.1. Οι πηγές της αλβανικής λογοτεχνίας για παιδιά από τη Λαογραφία.....	24
2.1.1. Τα Λαϊκά παραμύθια.....	25
2.1.2. Η Μυθολογία.....	28
2.1.3. Τα Ανέκδοτα.....	29
2.1.4. Οι Θρύλοι και οι παραδόσεις - οι Ιστορικοί θρύλοι	30
2.1.5. Τα αινίγματα και οι παροιμίες.....	31
2.1.6. Τα νανουρίσματα.....	33

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

*Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΚΗΣ
ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ*

3.1. Οι απαρχές της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας και τα διδακτικά έργα του 16 ^ο – 18 ^ο αιώνα.....	38
---	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

*Η ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΚΗΣ
ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ*

4.1. Η Ρομαντική περίοδος στην αλβανικής παιδικής λογοτεχνία.....	42
4.2. Οι εκπρόσωποι της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας στην περίοδο της Αναγέννησης.....	46

4.2.1. Naum Veqilharxhi (1797 -1854) Ναούμ Βεκιλχάρτζι.....	47
4.2.2. Kostandin Kristoforidhi(1827–1895)Κωσταντίνος Χριστοφορίδης...	50
4.2.3. Sami Frasheri (1850 -1904) Σαμί Φράσερι.....	58
4.2.4. Naim Frasheri (1846 – 1900) Ναίμ Φράσερι.....	63
4.2.5. Andon Zako Çajupi (1866 – 1930) Αντόν Ζάκο Τσαγιούπι.....	71
4.3. Οι πηγές της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας από τα σχολικά εγχειρίδια...	79
4.3.1. Τα πρώτα αλφαβητάρια	79
4.3.1.1. Gasper Benusi – Γκάσπερ Πρενούσι(1850-1931)	79
4.3.1.2. Ndoc Nikaj – Ντοτς Νικάϊ (1864-1951).....	81
4.3.2. Τα ανθολόγια της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας.....	82
4.3.2.1. Gjerasim Qiriazi – Hristomadhi, Sofia, 1902.....	82
4.3.2.2. Kristo Floqi – Shkendia, Vlore 1923.....	83
4.3.2.3. Hile Mosi- Liber kengesh per shkollat popullore te Shqiperise, Vlore 1925 – Χιλ Μόσι - Βιβλίο τραγουδιών.....	85
4.3.3. Οι συγγραφείς που συμπεριλήφθηκαν στα Αναγνωστικά της εποχής.....	87
4.3.3.1. Pashko Vasa (ose Vaso Pasha)-Πάσκο Βάσα (1825-1892)	88
4.3.3.2. Filip Shiroka – Φιλίπ Σιρόκα (1859 -1935).....	89
4.3.3.3. Gjergj Fishta – Γκεργκ Φίστα (1871 – 1940)	90
4.3.3.4. Asdreni (1872 – 1947) Aleksander Staver Drenova.....	92
4.4. Η αλβανική παιδική λογοτεχνία στις αρχές του 20 ^{ου} αιώνα.....	97
4.4.1. Η λογοτεχνική αποτύπωση της εξέλιξης των ιστορικών γεγονότων του 20 ^{ου} αιώνα στην Αλβανία.....	97
4.4.2. Anton Xanoni (1862 –1915)- Αντόν Τζανόνι.....	100
4.4.3. Ndre Mjeda (1866-1937)–Ντρε Μιέντα.....	104
4.4.4. Luigj Gurakuqi (1879-1925) – Λουίγκ Γκουρακούκι.....	109
4.5. Οι μεταφράσεις έργων από την παγκόσμια κλασική παιδική λογοτεχνία στην αλβανική γλώσσα (18 ^{ος} , 19 ^{ος} αιώνας – 1930).....	113

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η ΤΕΤΑΡΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΚΗΣ

ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

5.1. Η Παιδική Λογοτεχνία την δεκαετία του 30.....	116
--	-----

5.1.1. Τα πρώτα παιδικά περιοδικά στην Αλβανική γλώσσα	118
5.1.2. Millosh Gjergj Nikolla - Migjeni - Μιγκένι (1911 – 1938).....	120
5.1.3. Mitrush Kuteli – Μιτρούς Κουτέλι (1907 -1966).....	124
5.2. Η Αλβανική Παιδική Λογοτεχνία κατά τη διάρκεια και μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.....	126
5.3. Η παιδική λογοτεχνία του σοσιαλιστικού ρεαλισμού, τα έτη 1945 – 1960.131	
5.3.1. Qamil Guranjaku – Κιαμίλ Γκουρασιάκου.....	134
5.3.2. Spiro Çomora – Σπύρο Τσομόρα.....	135
5.3.3. Kolë Jakova – Κολ Ιακόβα.....	136
5.4. Η αλβανική παιδική λογοτεχνία τα έτη 1960–2010.....	139
5.4.1. Η ανάπτυξη της ποίησης.....	139
5.4.2. Η ανάπτυξη του πεζού λόγου.....	145
5.4.2.1. Το παραμύθι.....	146
5.4.2.2. Η νουβέλα.....	150
5.4.2.3. Το μυθιστόρημα.....	151
5.4.3. Το Δράμα στην Αλβανική παιδική λογοτεχνία.....	156
5.4.4. Η ανάπτυξη του κινηματογράφου.....	161
5.5. Οι μεταφράσεις έργων από την παγκόσμια κλασική παιδική λογοτεχνία στην αλβανική γλώσσα (1930 – 1990)	163
5.6. Οι Σύγχρονοι Αλβανοί συγγραφείς παιδικής λογοτεχνίας - Οι κυριότεροι εκπρόσωποι της εποχής (1960-2010).....	169
5.6.1. Adelina Mamaqi – Αντελίνα Μαμάκι.....	169
5.6.2. Bedri Dedja – Μπεντρί Ντέντια(1930 – 2004).....	188
5.6.3. Ferhat Çakërrri – Φερχάτ Τσάκερι (1929 -2001).....	205
5.6.4. Gaqo Bushaka - Γκάκιο Μπουσάκα.....	218
5.6.5. Odhise Grillo- Οδυσσέ Γκρίλο (1933-2003).....	229
5.6.6. Petro Marko- Πέτρο Μάρκο (1913 -1991).....	240
5.6.7. Skënder Hasko – Σκεντέρ Χάσκο (1936-2013).....	250
5.6.8. Xhevat Beqaraj - Τζεβάτ Μπεκιάραϊ.....	258
5.6.9. Xhahid Bushati – Τζαχίντ Μπουσάτι.....	270
5.6.10. Tasim Gjokutaj– Τασίμ Γκιοκούταϊ (1944 – 1998).....	278
5.6.11. Astrit Bishqemi – Αστρίτ Μπισκέμη.....	292
5.6.12. Bardhyl Xhama – Μπαρδύλ Τζάμα.....	305
5.6.13. Viktor Canosinaj-Βικτώρ Τσανοσίναϊ.....	319

5.6.14. Ferit Lamaj - Φερίτ Λάμαϊ.....	333
5.6.15. Andrea Petromilo - Ανδρέα Πετρομίλιο.....	344
5.6.16. Bardhosh Gaçe (1953) - Μπαρδός Γκάτσε.....	359
5.6.17. Pëllumb Velo - Πελούμπ Βέλιο.....	368
5.6.18. Vilhelme Vranari - Βιλχέλμε Βρανάρι.....	375
5.6.19. Shkelzen Zalli- Σκελζέν Ζάλι (1958 -2020).....	380
5.7. Η αλβανική παιδική λογοτεχνία την τελευταία δεκαετία (2010-2020).....	385
5.7.1. Luan Rama- Λουάν Ράμα.....	387
5.7.2. Diana Çuli –Ντιάνα Τσιούλη.....	389
5.7.3. Rudina Çupi – Ρουντίνα Τσιούπη.....	391
5.7.4. Natasha Shuteriqi Poroçani – Νατάσα Σουτερίκη Ποροτσάνη.....	393
5.7.5. Edi Gogu- Έντι Γκόγκου.....	394
5.7.6. Rovena Rrozhani – Ροβένα Ροζάνη.....	397
5.7.7. Τα παιδικά περιοδικά από το 1990 έως και σήμερα.....	398

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Η ΕΘΝΙΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ

ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

6.1. Η παιδική λογοτεχνία στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα της Αλβανίας.....	402
6.2. Τα σχολεία της Βορείου Ηπείρου στους χρόνους της τουρκοκρατίας, ως αναπόσπαστο μέρος των σχολείων της ενιαίας Ηπείρου (1453-1913).....	403
6.3. Η εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας μετά την παραχώρηση από τις μεγάλες δυνάμεις στην Αλβανία (1914-1940).....	403
6.4. Τα ελληνικά σχολεία της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.....	405
6.4.1. Τα σχολικά εγχειρίδια της εποχής.....	405
6.5. Η εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας κατά του καθεστώτος της κομμουνιστικής διακυβέρνησης στην Αλβανία (1941-1991).....	407
6.6. Η εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας μετά την κατάρρευση του απολυταρχικού καθεστώτος στην Αλβανία μέχρι και σήμερα (1991-2018).....	409
6.6.1. Τα σχολικά εγχειρίδια της εποχής.....	409
6.6.2. Αριθμός σχολείων και μαθητών.....	410
6.7. Η βορειοηπειρωτική παιδική λογοτεχνία.....	411

6.7.1. Οι απαρχές της Βορειοηπειρωτικής Παιδικής Λογοτεχνίας.....	412
6.7.1.1. Τα δημοτικά τραγούδια.....	413
6.7.1.2. Τα αινίγματα.....	418
6.8. Οι βασικότερες μεταρρυθμίσεις και οι αλλαγές στο περιεχόμενο των σχολικών εγχειριδίων.....	419
6.8.1. Η πρώτη φάση βελτίωσης των σχολικών εγχειριδίων.....	419
6.8.2. Η δεύτερη φάση βελτίωσης των σχολικών εγχειριδίων.....	422
6.8.3. Η τρίτη φάση βελτίωσης των σχολικών εγχειριδίων.....	424
6.8.3.1. Η συνεισφορά του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στα σχολικά εγχειρίδια και στους εκπαιδευτικούς της ομογένειας.....	427
6.8.4. Οι ανθολογίες βορειοηπειρωτικών έργων και η θεματολογία τους.....	434
6.9. Η ζωή και το έργο των συγγραφέων της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητα στην Αλβανία που αξιοποιούνται στα σχολικά εγχειρίδια.....	432
6.9.1. Σταυριανός Βεστιάρης.....	432
6.9.2. Φώτος Μάλλιος.....	434
6.9.4. Δημήτρης Κίκης.....	435
6.9.5. Γιώργος Μύτιλης.....	435
6.9.6. Πάνος Τσούκας (1925-1996).....	436
6.9.7. Φώτος Κυριαζάτης.....	439
6.9.8. Νίκος Κατσαλίδας.....	440
6.9.9. Αντρέας Ζαρμπαλάς.....	443
6.9.10. Βασίλης Κώτσιας.....	445
6.9.11. Γιάννης Λίλλης.....	446
6.9.12. Τηλέμαχος Κώτσιας.....	446
6.9.13. Μηνάς Λέκκας.....	447
6.9.14. Θωμάς Στεργιόπουλος.....	448
6.9.15. Μιλτιάδης Οικονομίδης.....	448
6.9.16. Πέτρος Τσερκέζης.....	449
6.9.17. Μιχαήλ Παπαδόπουλος Μπότης.....	449
6.9.18. Κατίνα Παπά.....	450
6.9.19. Σπύρος Τζιάς.....	450

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	452
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	463
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ.....	488

Στους γονείς μου...

Στο σύζυγό μου και τα παιδιά μας

Βιολέττα και Γρηγόρη...

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση της ανάπτυξης της παιδικής λογοτεχνίας, από τις απαρχές της έως σήμερα, στην Αλβανία. Μελετώνται οι περίοδοι ανάπτυξης, όπως αποτυπώνονται στην αλβανική και ξένη βιβλιογραφία και οι κύριοι εκπρόσωποι κάθε εποχής. Παράλληλα γίνεται μνεία στα σημαντικότερα ιστορικά και κοινωνικοοικονομικά γεγονότα που στιγματίσαν την εκάστοτε περίοδο, καθώς και στον αντίκτυπο που αυτά είχαν στην λογοτεχνική δημιουργία της εποχής. Πιο συγκεκριμένα, αρχής γενομένης με τα πρώτα δείγματα παιδικής λογοτεχνίας αντλούνται από την λαϊκή παράδοση και έπονται τα πρώτα δείγματα γραπτής λογοτεχνίας με διδακτικού περιεχομένου έργα, που χρονολογούνται μεταξύ 16^{ου}-18^{ου} αιώνα. Στην συνέχεια παρουσιάζεται η περίοδος του Ρομαντισμού και ταυτόχρονα για την Αλβανία η περίοδος της Αναγέννησης και οι προσπάθειες συγκρότησης του Αλβανικού Κράτους (τέλη 18^{ου} – αρχές 20^{ου} αιώνα). Ακολουθούν η μελέτη της γενιάς των συγγραφέων του 30' καθώς και η επιρροή του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου (1930 – 1945). Σημαντική περίοδος τόσο πολιτικά όσο και κοινωνικά, κατά συνέπεια και λογοτεχνικά, είναι η περίοδος του σοσιαλιστικού ρεαλισμού και η ηγεσία του Ενβέρ Χότζα (1945 – 1960 και 1960-2010). Τέλος παρουσιάζεται η ανάπτυξη και εξέλιξη της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας την περίοδο της τελευταίας δεκαετίας. Στο σημείο αυτό δεν θα μπορούσε να παραληφθεί η προσπάθεια δημιουργίας παιδικής λογοτεχνίας από τους συγγραφείς και λόγιους της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει ότι η αλβανική παιδική λογοτεχνία γνωρίζει μια σοβαρή ωρίμανση αναφορικά με το περιεχόμενο και τη δομή των έργων από το 1960 και έπειτα. Οι έως τότε δημιουργίες ήταν απόρροια είτε εκπαιδευτικών αναγκών, είτε εθνικοαπελευθερωτικού και πολιτικού περιεχομένου λόγω των συνεχόμενων ιστορικών αναταραχών. Η σύγχρονη αλβανική παιδική λογοτεχνία υιοθετεί παγκόσμια πρότυπα ανάπτυξης και έχει ως επίκεντρο το ίδιο το παιδί, τις ψυχο-συναισθηματικές και αναπτυξιακές ανάγκες του. Ωστόσο, παρατηρείται έντονα ότι την τελευταία δεκαετία υπάρχει αισθητή μείωση στον αριθμό των συγγραφέων παιδικής λογοτεχνίας. Τα αίτια της μείωσης αυτής, σύμφωνα με την αλβανική βιβλιογραφία, άπτονται οικονομικών ζητημάτων, καθώς το κόστος έκδοσης είναι πολύ μεγάλο για τα αλβανικά δεδομένα. Παράλληλα οι εκπρόσωποι της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας κατέβαλλαν φιλότιμες προσπάθειες

λογοτεχνικής δημιουργίας ωστόσο δεν μπορεί να χαρακτηριστεί αυτούσια παιδική λογοτεχνία, πάραυτα αξιοποιείται έως και σήμερα για διδακτικούς λόγους στα σχολεία της Μειονότητας.

Λέξεις κλειδιά: αλβανική γλώσσα, συγγραφείς, εκπαίδευση, ελληνική μειονότητα

Abstract

The purpose of this thesis is to investigate the development of children's literature in Albania, from its early history until today. The study concludes the periods of development, as reflected in the Albanian and foreign literature as well as the main representatives of each era. Initially, an allusion is made to the most important historical and socio-economic events that stigmatized each time period and to the impact they had on the literature making of the time. More specifically, the first samples of children's literature that derive from the popular tradition are presented, followed by the primary samples of written literature with works that are characterized by their didactic and educational content, dating between the 16th-18th century. Subsequently, the period of Romanticism is featured, focusing on the country of Albania, since this same period, the Renaissance and efforts to establish the Albanian State were taking place (late 18th - early 20th century). The discussion continues with the interest focused on the so-called "writers' generation of the '30s", as well as on the influence of the Second World War (1930-1945). Afterwards, the emphasis is on a very important time period, in terms of political and social aspects, and eventually with an impact on children literature; this of the Social Realism and the leadership of Enver Hoxha (1945-1960 and 1960-2010). Finally, the development and progress of Albanian children's literature during the last decade are highlighted. At this point, the attempt by the authors and intellectuals/literati coming from the National Greek Minority of Albania, to create children's literature is of great importance and could not be disregarded.

According to the research results, Albanian children's literature reaches a significant level of maturity regarding the content and the structure of the literary works from 1960 onwards. These works were -so far- the outcomes of either educational needs or national-liberational and political content due to the ongoing historical unrest. Contemporary Albanian children's literature adopts global standards of evolution and focuses on the child and its psycho-emotional and developmental needs. However, it is highly reported that there is a remarkable decrease in the number of children's literature writers in the last decade. The reasons for this decrease, according to the Albanian literature, are related to economic issues, as the high cost of publication considering the circumstances in Albania. At the same time, the representatives of the National Greek Minority spent generous efforts in literature

creation, although, it cannot be determined as original children's literature, nevertheless, it is still used today for instructive purposes in the Minority's schools.

Λέξεις κλειδιά: Albanian literature/language, writers, education, Greek minority

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία αποσκοπεί στη μελέτη των τάσεων που διαμορφώθηκαν και στην εξελικτική πορεία που ακολούθησε η αλβανική παιδική λογοτεχνία κυρίως από την περίοδο της Αναγέννησης έως και σήμερα.

Μελετώνται συστηματικά οι περίοδοι της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας σύμφωνα με την περιοδολόγηση που υποστηρίζεται από την αλβανική βιβλιογραφία σήμερα. Παράλληλα αναφέρονται οι ιστορικο-κοινωνικές συνθήκες, οι οποίες πλαισιώνουν την εκάστοτε περίοδο καθώς και ο τρόπος με τον οποίο αυτο-επηρεάζουν τη διαμόρφωση και την εξέλιξη της. Επιπλέον, καταγράφονται οι κυριότεροι εκπρόσωποι της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας ανά περίοδο, καθώς και τα σημαντικότερα έργα τους στο χώρο. Παρόλο που η προσέγγιση του θέματος, κυρίως για την αλβανική βιβλιογραφία, είναι διαχρονική, κρίθηκε αναγκαίος ο σχετικός θεωρητικός προβληματισμός για έναν ακριβέστερο επαναπροσδιορισμό της έννοιας και των σκοπών της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας. Η σύγχρονη, επομένως προσέγγιση έρχεται να δια φωτίσει ποικίλες πτυχές της παιδικής λογοτεχνίας της παλαιότερης, αλλά κυρίως, της σύγχρονης εποχής.

Στο *πρώτο κεφάλαιο* εξετάζεται συνοπτικά το αντικείμενο μελέτης της παρούσας εκπόνησης και η εξέλιξή του στο χρόνο. Παράλληλα παρουσιάζονται οι θεωρητικό-λογοτεχνικές συζητήσεις που έχουν πραγματοποιηθεί αναφορικά με την κατηγοριοποίηση των χρονικών περιόδων που αναπτύχθηκε η αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας. Η πιο πρόσφατη κατανομή που παρουσιάζεται επιμερίζεται σε τέσσερις περιόδους. Στο πλαίσιο της τελευταία καταγράφονται επιμέρους υποδιαιρέσεις.

Στη συνέχεια, στο *δεύτερο κεφάλαιο* γίνεται αναφορά στην πρώτη περίοδο της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας. Το περιεχόμενο της παιδικής λογοτεχνίας, που αντιπροσωπεύει την περίοδο αυτή, αντλείται από την αλβανική λογογραφία. Γίνεται, επομένως, λόγος για τα λαϊκά παραμύθια, τη μυθολογία, τα ανέκδοτα, τα αινίγματα, τα νανουρίσματα κ.ά. στον κεντρικό άξονα των οποίων βρίσκεται το παιδί.

Στο *τρίτο κεφάλαιο* παρουσιάζονται τα πρώτα δείγματα γραπτής αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας, διδακτικού περιεχομένου, τα οποία χρονολογούνται μεταξύ 16^{ου}-18^{ου} αιώνα. Τα δείγματα αυτά είναι ολιγάριθμα και αποτυπωμένα σε μια προσωρινή αλβανική αλφάβητο καθώς ακόμη τότε δεν είχε οριστεί η επίσημη αλφάβητος της αλβανικής γλώσσας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται λόγος για τις πρώτες προσπάθειες λόγιων Αλβανών συγγραφέων για τη δημιουργία παιδικής – διδακτικής λογοτεχνίας με κύριο γνώμονα την εξέλιξη της παιδείας στο χώρο, όπως, επίσης, τη μόρφωση, την εθνική και ηθική διάπλαση των παιδιών. Παράλληλα, στο σημείο αυτό, παρουσιάζονται η ζωή και το έργο γνωστών συγγραφέων της εποχής. Συγγραφείς όπως: ο Naum Veqilharxhi, ο Kostandin Kristoforidhi, ο Sami Frasher, ο Naim Frasher, ο Andon Zako Çajupi, παρόλο που δεν είναι αποκλειστικά εκπρόσωποι της παιδικής λογοτεχνίας, η συνεισφορά τους στην εποχή της Αναγέννησης, τόσο πολιτική όσο και εκπαιδευτική, είναι μείζονος σημασίας.

Στη συνέχεια, στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην σύγχρονη αλβανική παιδική λογοτεχνία. Αυτή η περίοδος διαιρείται σε τρεις επιμέρους περιόδους, σύμφωνα με τις πιο πρόσφατες θεωρητικο-λογοτεχνικές συζητήσεις. Πιο συγκεκριμένα αναφέρεται α) στη γενιά του 1930, β) στην περίοδο κατά τη διάρκεια και μετά το πέρας του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, γ) στη νέα γενιά συγγραφέων 1960 – έως και σήμερα.

Στο έκτο κεφάλαιο γίνεται μία σύντομη αναφορά στους λογοτέχνες της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία, ως αναπόσπαστο μέρος του κράτους από το 1913 ύστερα από την εκχώρηση της από τις Μεγάλες Δυνάμεις. Γίνεται μνεία σε συγγραφείς και έργα, τα οποία, κυρίως, αξιοποιήθηκαν, για να εξυπηρετήσουν εκπαιδευτικούς σκοπούς των ελληνικών σχολείων της περιοχής. Φυσικά δεν γίνεται αναφορά σε αυτοδύναμη παιδική λογοτεχνία. Ωστόσο πολλοί μαθητές, ακόμη και σήμερα, διδάσκονται τα κείμενα αυτά.

Η εργασία ολοκληρώνεται με την παρουσίαση των ευρημάτων της έρευνας, όπως και τη διατύπωση των συμπερασμάτων. Ακολουθεί η παράθεση της *Βιβλιογραφίας* και του *Ευρετηρίου* των συγγραφέων (κατά αλφαβητική σειρά), καθώς επίσης και των έργων τους που σχολιάστηκαν.

Καταθέτοντας την παρούσα εργασία, αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου σε όλους, όσοι με στήριξαν και μου συμπαραστάθηκαν κατά τη διάρκεια εκπόνησης της.

Θερμές ευχαριστίες οφείλω στον επιβλέποντα της διδακτορικής διατριβής μου, Καθηγητής και Πρώην Πρύτανη του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, κ. Καψάλη Δ. Γεώργιο, για την πολύτιμη επιστημονική καθοδήγηση, τη στήριξη και την ενθάρρυνση καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της παρούσας εργασίας. Επίσης, τον ευχαριστώ ιδιαίτερα για την εμπιστοσύνη που έδειξε στο πρόσωπό μου, για άλλη

μια φορά, και την αποδοχή του θέματος της εργασίας μου. Η εμπιστοσύνη αυτή αποτέλεσε ισχυρό στήριγμα για μένα.

Ακόμη, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον Καθηγητή κ. Ντίνα Κωνσταντίνο, ο οποίος δέχτηκε πρόθυμα να είναι μέλος της συμβουλευτικής επιτροπής. Οι καίριες επισημάνσεις του συνέβαλαν ουσιαστικά στην ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας. Επίσης, ευχαριστώ θερμά την Καθηγήτρια κα. Σμαράγδα Παπαδοπούλου, που δέχτηκε πρόθυμα να είναι μέλος της συμβουλευτικής επιτροπής, καθώς και για την άψογη συνεργασία μας τόσο κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών μου, όσο και στην παρούσα μελέτη.

Ευχαριστώ ιδιαίτερος τον φίλο και φιλόλογο κ. Σταθόπουλο Κωνσταντίνο για την φιλολογική επιμέλεια, τις καίριες παρατηρήσεις του και την άμεση ανταπόκριση του.

Θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου και τις ολόθερμες ευχαριστίες μου προς τους αγαπημένους μου ανθρώπους Κατερίνα, Έφη, Βίκυ για την ηθική συμπαράσταση τους.

Τέλος, δεν θα μπορούσα να μην αναφέρω την οικογένειά μου, τους γονείς μου, τον σύζυγο μου και τα παιδιά μας, για τους οποίους ένα ευχαριστώ δεν θα είναι ποτέ αρκετό. Χωρίς τη στήριξή τους, δεν θα τα είχα καταφέρει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ
ΟΙ ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΚΗΣ
ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

1.1. Η αλβανική παιδική λογοτεχνία και το αντικείμενο μελέτης της

Η αισθητική, καλλιτεχνική και ηθική μόρφωση του παιδιού ήταν ένα από τα μεγαλύτερα ζητήματα που απασχολούσαν την ανθρώπινη κοινωνία από την αρχαιότητα¹. Η λογοτεχνία ήταν ανέκαθεν ένας μοχλός βοήθειας για την επίτευξη των παραπάνω στόχων είτε για τα παιδιά είτε για τους ενήλικες. Απαιτείται μεγάλη προσπάθεια από την πλευρά των συγγραφέων να ανταποκριθούν στις προσδοκίες των παιδιών της σύγχρονης κοινωνίας, να τα υπηρετήσουν αισθητικά, κοινωνικά και παιδαγωγικά, καθώς μέσα από τη λογοτεχνία επιτυγχάνεται η πνευματική καλλιέργεια του παιδιού, όχι τόσο με την έννοια των ειδικών γνώσεων, αλλά ως ανάγκη ζωής, που συνδυάζει τη γνώση, την εμπειρία, την ανθρωπιά. Το παιδί γίνεται κοινωνός του πολιτισμού, που τον συνιστούν οι μεγάλες αξίες της αγάπης, της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ισότητας².

Η αλβανική παιδική λογοτεχνία, ειδικότερα για την οποία γίνεται λόγος στην παρούσα μελέτη, αναπτύχθηκε σχετικά αργότερα, σε σύγκριση με την ευρωπαϊκή λογοτεχνία. Ξεκινώντας από την περίοδο της Εθνικής Αλβανικής Αναγέννησης, έως και σήμερα, έχει δημιουργήσει ένα σχετικά πλούσιο πλαίσιο και καταλαμβάνει μια ιδιαίτερη θέση σε όλη την αλβανική λογοτεχνική παραγωγή. Στην Αλβανία, η παιδική λογοτεχνία αναπτύχθηκε μεταγενέστερα της λογοτεχνίας για ενήλικες, με ένα ευρύ αντικείμενο και εξειδικευμένα έργα που απευθύνονταν στους μικρούς αναγνώστες.

Στην αλβανική παιδική λογοτεχνία συμπεριλαμβάνεται το σύνολο της λογοτεχνικής παραγωγής, η οποία εμπεριέχοντας τις ψυχολογικές ιδιαιτερότητες των παιδιών επιδρά άμεσα στην καλλιτεχνική και πνευματική τους μόρφωση. Η λογοτεχνία αυτή βασίζεται στην παιδική φαντασία, αλλά και στην αποστολή της, στον ρόλο που επιδιώκει να διαδραματίσει. Πίσω από την εικόνα της παιδικότητας, εμφανίζονται τα μεγάλα προβλήματα της κοινωνικής ζωής που αντιμετώπιζε η χώρα.

1. Βλ. B. Gaçe, *Letërsia shqipe për fëmijë-/*, Η Αλβανική Παιδική Λογοτεχνία, Αυλώνα, 2006, σ. 12.

2. Βλ. Α. Δελώνης, *Βασικές γνώσεις για το Παιδικό και Νεανικό Βιβλίο*, εκδ. Γρηγόρης, Αθήνα 1991, σσ. 15-18.

Από τις απαρχές της και μέχρι σήμερα, η παιδική λογοτεχνία έχει δημιουργήσει το δικό της λογοτεχνικό πρόσωπο με έργα από ταλαντούχους συγγραφείς, με μια μεγάλη συμβολή καλλιτεχνικής, αισθητικής και μορφωτικής μορφής. Το παιδί, μέσα από τον κόσμο του παιδικού λογοτεχνήματος, ζει μία άλλη πραγματικότητα, μία άλλη ζωή, τη ζωή των ηρώων. Συμμετέχει στις πράξεις τους, στα προβλήματά τους, στα γεγονότα μέσω των μηχανισμών ταύτισης, προβολής, αποστασιοποίησης του αναγνώστη³. Ωριμάζει πνευματικά, συναισθηματικά και ολοκληρώνεται ως προσωπικότητα, καθώς έρχεται σε επαφή με τις πραγματικές αξίες της γνώσης, της πείρας, της ανθρωπιάς.

Σημαντικά και γνωστά λογοτεχνικά έργα, όπως: «*Te vegjëlit / Οι μικρούληδες*»⁴ και «*Fjalët e qiririt/ Τα λόγια του κεριού*»⁵ του Naim Frashëri, «*Xixëllonjat e vogla/ Οι μικρές Λαμπατίδες (πυγολαμπίδες)*» του Qamil Guranjaku⁶, «*Shpella e piratëve/ Η σπηλιά των πειρατών*» του Petro Marko⁷, «*Çamarokët/ Οι απερίσκεπτοι*» και «*Përtacukët/ Οι μικροί τεμπέληδες*» του Odhise Grillo⁸, «*Kalamajtë e pallatit tim / Τα παιδιά της πολυκατοικίας μου*» του Bedri Dedja⁹, «*Elefanti dhe milingonat / Ο ελέφαντας και τα μυρμήγκια*» του Xhevat Beqaraj¹⁰, «*Çofoja dhe Bubi kaçurel / Ο Τσούφο και ο κατσαρομάλλης Μπούμπι*» του Gaqo Bushakaj¹¹, κ.ά. είναι δημιουργήματα γραμμένα για τον κόσμο των παιδιών, απευθύνονται σε αυτά με σκοπό την ανάπτυξη της φαντασίας, των δημιουργικών και των καλλιτεχνικών τους επιδόσεων. Μιλούν για τα παιχνίδια τους, τα όνειρά τους, την οικογένειά τους και τα φέρνουν σε επαφή με τον δικό τους κόσμο.

Στα αλβανικά αναγνώσματα για τα παιδιά περιλαμβάνεται, επίσης, και ένα μέρος της λογοτεχνικής παραγωγής, η οποία ωστόσο δεν έχει γραφτεί ειδικά για εκείνα. Πρόκειται για κείμενα, τα οποία, λόγω των ηθικών και ψυχολογικών αξιών, έχουν προσαρμοστεί στις αναγνωστικές ανάγκες των παιδιών και έχουν αφομοιωθεί αναγνωστικά και πνευματικά από τους μικρούς αναγνώστες. Ως παράδειγμα είναι

3. Βλ. Σμ. Παπαδοπούλου, *Η κοινωνιο-συναισθηματική διδασκαλία της Γλώσσας στο παιδικό ρεαλιστικό μυθιστόρημα*, εκδ. Μεταίχμιο Αθήνα 2003, σσ. 65-69.

4. Βλ. N. Frashëri. *Të Vegjëlit/ Οι μικρούληδες*, Tiranë 1956

5. Βλ. N. Frashëri. *Fjalët e qiririt/ Τα λόγια του Κεριού*, Revista “Drita”, nr 1, Stamboll 1884.

6. Βλ. .Q. Guranjaku, *Xixëllonjat e vogëla/ Οι μικρές πυγολαμπίδες*, Επιμέλεια Moisi Zaloshnja, Tiranë, εκδ. Naim Frashëri, 1959, σ.96.

7. Βλ. P. Marko, *Shpella e piratëve/ Η σπηλιά των πειρατών*, Tiranë 1964.

8. Βλ. O.K. Grillo, *Përtacukët/ Οι μικροί τεμπέληδες*, Tiranë 1988.

9. Βλ. B. Dedja, *Kalamajtë e pallatit tim/ Τα παιδιά της πολυκατοικίας μου*, Μέρος Α (1972), Μέρος Β (1979).

10. Βλ. Xh. Beqaraj, *Elefanti dhe milingonat / Ο ελέφαντας και τα μυρμήγκια*, Tiranë 1974.

11. Βλ.G. Bushaka, *Çifoja dhe bubi kaçurel Ο Τσούφο και ο κατσαρομάλλης Μπούμπι*, Tiranë 1978.

δυνατόν να αναφερθούν οι μύθοι του La Fontain, τους οποίους ο Andon Zako Çajupi δεν τους προσάρμοσε στην αλβανική γλώσσα για παιδιά, αλλά με την πάροδο του χρόνου αφομοιώθηκαν από αυτά. Έτσι και πολλά ποιήματα του Ndre Mjeda, Gjergj Fishta, Filip Shiroka, Asdreni (Aleksandër Stavrë Drenova), Migjeni (Millosh Gjergj Nikolla) κ.ά. δεν έχουν γραφτεί για παιδιά, παρόλα αυτά συμπεριλαμβάνονται στα σχολικά εγχειρίδια.

Σημαντική θέση στην αλβανική παιδική λογοτεχνία έχει και η λαογραφία, στην οποία περιλαμβάνονται τραγούδια, παιχνίδια, κάλαντα, τελετουργικά τραγούδια για τις εποχές κ.ά. Ο πλούτος της προφορικής λογοτεχνίας διακρίνεται για τη θεματολογία, τις ποιητικές αξίες, την αρχιτεκτονική της καλλιτεχνικής της δομής, όπως και τη φαντασία, και το διασκεδαστικό χαρακτήρα τους. Από αυτόν τον λαϊκό θησαυρό έχουν προσαρμοστεί για παιδιά πολλά παραμύθια, θρύλοι, ανέκδοτα και μύθοι, από τα οποία τα παιδιά προσκομίζουν εικόνες, μηνύματα και οράματα για τη ζωή και τον κόσμο..

1.2. Η περιοδολόγηση της Αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας

Η παιδική αλβανική λογοτεχνία σύμφωνα με τις μελέτες πολλών συγγραφέων και Αλβανών καθηγητών: Bedri Dedja, Odhise Grillo, Hamit Boriçi, Sokol Jakova, Tasim Gjukutaj, Astrit Bishqemi κ.α, μελετάται πλέον ως ένας ειδικός κλάδος της γενικής αλβανικής λογοτεχνίας. Στις διάφορες παλαιότερες εκδόσεις συλλογικών έργων μελετητών, όπως: «*Histori e letërsisë shqiptare/ Η ιστορία της αλβανικής λογοτεχνίας*» 1960¹², είτε «*Histori e letërsisë shqiptare/ Η ιστορία της αλβανικής λογοτεχνίας*» 1983¹³, ο πλούτος της παιδικής αλβανικής λογοτεχνίας έχει αναφερθεί περιληπτικά και αποσπασματικά. Τα μεταγενέστερα χρόνια, η παιδική αλβανική λογοτεχνία εμπλουτίστηκε, καθώς γεννήθηκε η ανάγκη της δημιουργίας της Ιστορίας της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας για να τονίσει τις αξίες αλλά και τις ελλείψεις της, όπως και τις παραγωγικές και δημιουργικές προσωπικότητες.

Ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που παρουσιάζεται στην παιδική λογοτεχνία είναι η ταξινόμησή της, όπως και η θέση που αυτή έχει στην ανάπτυξη της σύγχρονης αλβανικής λογοτεχνίας. Σε αυτήν την κατεύθυνση υπήρξε αξιοποίηση

12. Βλ. Akademia e Shkencave e Republikës të Shqipërisë, *Histori e letërsisë shqiptare/ Η ιστορία της αλβανικής λογοτεχνίας*, εκδ.. Tiranë, 1960 (Συλλογικό έργο)

13. Βλ. Akademia e Shkencave e Republikës të Shqipërisë, *Histori e letërsisë shqiptare/ Η ιστορία της αλβανικής λογοτεχνίας*, εκδ. Tiranë, 1983 (Συλλογικό έργο)

των μελετών του καθηγητή Bedri Dedja αρχικά στο έργο του «*Tradita dhe probleme të letërsisë shqipe për fëmijë/ Η παράδοση και τα προβλήματα της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά*»¹⁴ και στο μετέπειτα έργο του «*Mbi periodizimin e historisë së letërsisë për fëmijë – Shkrime mbi letërsinë për fëmijë/ Σχετικά με την περιοδολόγηση της ιστορίας της Παιδικής Λογοτεχνίας*»¹⁵, σε μελέτες του καθηγητή Odhise Grillo¹⁶ και σε πιο πρόσφατα έργα του καθηγητή Astrit Bishqemi κ.ά. Η παιδική αλβανική λογοτεχνία, όπως και άλλων χωρών της Ευρώπης, έχει αναπτυχθεί συγκριτικά πιο αργά από την γενική λογοτεχνία. Η παιδική λογοτεχνία αναπτύχθηκε και εμπλουτίστηκε παράλληλα με τα αναγνώσματα για παιδιά και στο γενικό πλαίσιο των προσπαθειών για την ανάπτυξη της παιδείας στο αλβανικό σχολείο.

Η θεωρητικό-λογοτεχνική σκέψη έχει προσδιορίσει τέσσερεις περιόδους της ανάπτυξης της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας, οι οποίες εκτός των άλλων διακριτικών γνωρισμάτων εμπεριέχουν και αρκετά κοινά χαρακτηριστικά. Σύμφωνα με τον καθηγητή A. Bishqemi, η ταξινόμηση του B. Dedja έγινε βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων: «...*Αρχικά, λαμβάνονται υπόψη οι πολιτικο – οικονομικές συνθήκες τις χώρες μέσα στις οποίες εξελίχθηκαν η Λαογραφία, η διδακτική – σχολική λογοτεχνία, η καλλιτεχνική λογοτεχνία. Επιπλέον, ο B. Dedja θέλει να υπογραμμίσει τις αλλαγές και την εξέλιξη που έχουν πραγματοποιηθεί στην πολιτικο – οικονομική ζωή του λαού στο χρόνο.*

*Τέλος, δεν πάει να λαμβάνει υπόψη του την ειδίκευση των συγγραφέων στη διαδικασία λογοτεχνικής παραγωγής. Είναι φανερό ότι η ταξινόμηση δεν επηρεάζεται από την εξέλιξη της γενικής λογοτεχνίας και μελετάται ως αυτόνομος κλάδος της...».*¹⁷

➤ Πρώτη περίοδος: Οι λαογραφικές πηγές της αλβανικής λογοτεχνίας

Η λαογραφία ενσωματώνει την προφορική λογοτεχνία για παιδιά, τη λαϊκή παράδοση, η οποία έχει διαδραματίσει έναν σημαντικό ρόλο στην ηθική και

14. Βλ. B.Dedja, *Tradita dhe probleme të letërsisë shqipe për fëmijë/ Η παράδοση και η προβληματική της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας*, Tiranë 1974, σσ 12-15.

15. Βλ. B.Dedja, *Mbi periodizimin e historisë së letërsisë për fëmijë – Shkrime mbi letërsinë për fëmijë/ Σχετικά με την περιοδολόγηση της ιστορίας της Παιδικής Λογοτεχνίας – Σημειώσεις για την Παιδική Λογοτεχνία*, Tiranë 1979.

16. O. Grillo, *Stina e balonave - Disa probleme të poezisë për të vegjëlit/ Η εποχή των μπαλονιών - μερικά προβλήματα της ποίησης για τα παιδιά*, Tiranë, 1979
Επανεκδόση: *Panorama letrare – nëpër faqet e letërsisë sonë për fëmijë (kritika e studime letrare)/Λογοτεχνικό πανόραμα – στις σελίδες της λογοτεχνίας μας για παιδιά (λογοτεχνική έρευνα και κριτικές)*, Tiranë, 1986, σσ.56-69.

17. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e te rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, Universiteti A Xhuvani – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σ.19.

εκπαιδευτική μόρφωση των παιδιών στην Αλβανία. Η αλβανική λαογραφία για τα παιδιά είναι αρκετά πλούσια και ειδολογικά ποικιλόμορφη. Αυτή η λαογραφική παράδοση εξυπηρέτησε και τη συγγραφή των σχολικών κειμένων στο αλβανικό σχολείο. Η λαογραφία για τα παιδιά έχει χρησιμεύσει ως μια πηγή έμπνευσης για όλη την υπάρχουσα παιδική λογοτεχνία από την οποία έχουν εμπνευστεί πολλοί συγγραφείς¹⁸.

➤ **Δεύτερη περίοδος: Τα διδακτικά – σχολικά κείμενα**

Συνδέεται με τη γέννηση της γραπτής διδασκαλικής λογοτεχνίας, τα διδακτικά και εκπαιδευτικά έργα για παιδιά. Αρκετά από αυτά τα κείμενα γράφτηκαν με τη μορφή μικρών αφηγημάτων και ποιημάτων για να ενταχθούν στο μάθημα των Θρησκευτικών ή της Γλώσσας. Ξεκινώντας από το έργο «*E mbsuame e krështerë / Η Χριστιανική Πίστη*» του Αρμπερέσου Lek Matrenga¹⁹ και μέχρι τη γραπτή λογοτεχνία «*Vjersha për mësonjëtoret të para/ Ποιήματα για τα πρώτα σχολεία*» του Naim Frasheri²⁰ γράφτηκαν αρκετά λογοτεχνικά κείμενα: μεταφράσεις και προσαρμογές, προσευχές, τραγούδια, θρησκευτικού περιεχομένου, ποιήματα και διηγήματα, μικρά σε έκταση για τα βιβλία ανάγνωσης και τα αλφαβητάρια, τα οποία αξιοποιήθηκαν για εκπαιδευτικούς και μορφωτικούς στόχους του αλβανικού σχολείου²¹.

➤ **Τρίτη περίοδος: Η Παιδική Λογοτεχνία στην περίοδο της Αναγέννησης έως και τη φασιστική εισβολή στην Αλβανία (έως το 1939-1942)**

Σε αυτήν την περίοδο ξεκινά και η αυθεντική καλλιτεχνική παραγωγή για παιδιά ως ένας ανεξάρτητος κλάδος της λογοτεχνίας, αν και ήταν άρρηκτα συνδεδεμένος με τα ιδανικά του Αλβανικού σχολείου, την εξάπλωση της γραπτής γλώσσας, της ελευθερίας και της εθνικής ανεξαρτησίας²².

18. Βλ. B.Dedja, *Mbi periodizimin e historisë së letërsisë për fëmijë – Shkrime mbi letërsinë për fëmijë/ Η περιοδολόγηση της ιστορίας της Παιδικής Λογοτεχνίας – Σημειώσεις για την Παιδική Λογοτεχνία*, Tiranë 1979, σ. 27.

19. Βλ. L. Matrenga, *E mbsuame e krështerë (Η Χριστιανική Πίστη)*, εκδ. Ελληνικό Κολλέγιο «Άγιος Αθανάσιος» 1592, Ρώμη, Ιταλία. Το Έργο είναι μια μετάφραση κειμένου από τα Λατινικά θρησκευτικού περιεχομένου. Είναι μέχρι στιγμής η πρώτη Ποιητική Συλλογή που έχει εντοπιστεί από Αλβανό συγγραφέα. Και το δεύτερο κατά σειρά χρονολογικά. Το πρώτο βιβλίο που ανακαλύφθηκε στην αλβανική γλώσσα είναι του Gjjon Buzuku με τίτλο “Meshari” το οποίο χρονολογείται το 1555.

20. Βλ. N.Frasheri, *Vjersha për mësonjëtoret të para/ Ποιήματα για τα πρώτα σχολεία*, Bukuresht, 1886.

21. Βλ. B.Dedja, ό.π., σ. 29.

22. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti “A Xhuvani” – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σ. 20.

Η περίοδος αυτή, σε επίπεδο εκδοτικής παραγωγής, προσδιορίζεται από το διήγημα «*Gjahu I malësorëve/ Το κνήγι των ορεσίβιων*» του Kostandin Kristoforidhi²³, όπως και από τη λογοτεχνική παραγωγή του Naim Frashëri, Andon Zako Çajupi, και αργότερα του Luigj Gurakuqi, Ndre Mjeda. Στην παιδική λογοτεχνία καταλαμβάνει σημαντική θέση η παρουσία των ποιημάτων, των διηγημάτων, των παραμυθιών, των μύθων, των νουβελών, των σκετς με εκπαιδευτικό και μορφωτικό χαρακτήρα. Από τη ρομαντική οπτική, η λογοτεχνική παραγωγή αυτής της περιόδου, στα 1930 του 20^{ου} αιώνα οδηγείται προς μία ρεαλιστική κατεύθυνση.

Αρκετά έργα αυτής της περιόδου οριοθετούν τη γέννηση της μοντέρνας λογοτεχνίας για παιδιά. Στα περιεχόμενα τους, στα θέματα και τους στόχους τους καταγράφονται με ρεαλισμό οι ανησυχίες του κόσμου των παιδιών για τη ζωή τους και για την εξέλιξη της αλβανικής κοινωνίας.

➤ **Τέταρτη περίοδος: Η Παιδική Λογοτεχνία του Σοσιαλιστικού Ρεαλισμού**

Αυτή η περίοδος ονομάζεται, επίσης, Σύγχρονη παιδική αλβανική λογοτεχνία. Την περίοδο αυτή μεταφράστηκαν μερικά από τα καλύτερα παγκόσμια λογοτεχνικά έργα για παιδιά. Επίσης έχουμε για πρώτη φορά την κυκλοφορία περιοδικών για παιδιά, όπως το: «*Vatra e Rinisë/ Η εστία της νεολαίας*»²⁴ και «*Mituria / Παιδική ηλικία*»²⁵, καθώς καλλιεργήθηκαν αρκετά λογοτεχνικά είδη. Η λογοτεχνική παραγωγή αυτής της περιόδου συνδέεται στενά και με τις ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες της ανάπτυξης της Αλβανίας. Για τον λόγο αυτό ονομάζεται και σοσιαλιστική παιδική λογοτεχνία. Παράλληλα με τις ελλείψεις σε βιοτικό επίπεδο και τις πολιτικές αλλαγές, κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, η παιδική αλβανική λογοτεχνία παρουσιάζει μεγάλη καλλιτεχνική αξία, κυρίως σε δημιουργήματα στον τομέα των ποιητικών συλλογών, του μυθιστορήματος και της νουβέλας.

Ωστόσο δεν έλειψαν οι κριτικές και οι αντιδράσεις στην παραπάνω ταξινόμηση της Παιδικής Λογοτεχνίας. Σε άρθρο του ο συγγραφέας Qamil Buxheli αναφέρει πως δεν είναι σωστό να ταξινομούνται στην ίδια περίοδο τα έργα διαφορετικών

23. Βλ. K. Kristoforidhi, *Gjahu i malësorëve/ Το κνήγι των ορεσίβιων*, 1884.

Το έργο συγγράφηκε το 1884 όμως δεν εκδόθηκε όσο ο συγγραφέας ήταν εν ζωή. Η πρώτη επίσημη έκδοση του έγινε το 1902 στο περιοδικό “Albania” του Faik Konica. Το 1930 εκδόθηκε ως βιβλίο από τις εκδόσεις Peppo & Marko στην Κορυτσά.

24. Βλ. *Vatra e Rinisë* (1933): Το πρώτο εβδομαδιαίο περιοδικό για νέους και παιδιά. Ο πρώτος τόμος εκδόθηκε 5 Φεβρουαρίου το 1933 υπό την διεύθυνση του Vasil Xhacka. Ωστόσο δεν κυκλοφόρησε για μεγάλο διάστημα. Μετά από πολλές διακοπές εκδόσεων το περιοδικό σταματά το 1939.

25. Βλ. *Mituria* (1944): Μετά το *Vatra e Rinisë*, το δεύτερο αλβανικό περιοδικό για παιδιά υπό τη διεύθυνση του συγγραφέα Milo Sotir Gurra (1884-1972).

συγγραφέων όπως ο Negovani με τον Migjeni.²⁶ Επιπλέον στην κριτική αργότερα προστέθηκε η θέση του καθηγητή Agim Deva, ο οποίος ζούσε μόνιμα στο Κόσοβο. Ειδικότερα αναφέρει: «...Μια ταξινόμηση δεν είναι ολοκληρωμένη όταν δεν λαμβάνεται υπόψη η εξέλιξη της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά από συγγραφείς που ζουν εκτός των πολιτικών συνόρων της Αλβανίας...».²⁷

Στην εποχή πλέον της Δημοκρατίας, ο Καθηγητής B. Dedja επιστρέφει στον προβληματισμό της ταξινόμησης της Παιδικής Λογοτεχνίας, απαλλαγμένος από πολιτικά κριτήρια. Συνεχίζει στην ταξινόμηση σε τέσσερις περιόδους με μια υποκατηγοριοποίηση στην τέταρτη περίοδο. Πιο συγκεκριμένα αναφέρει ότι οι περίοδοι της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας είναι εν συντομία οι ακόλουθες:

- 1. Οι πηγές της αλβανικής λογοτεχνίας για παιδιά από τη Λαογραφία.**
- 2. Η γραπτή αλβανική λογοτεχνία για παιδιά - τα διδακτικά – θρησκευτικά κείμενα, του 16^{ου} -18^{ου} αιώνα.**
- 3. Η γένεση και η εξέλιξη της καλλιτεχνικής λογοτεχνίας για τα παιδιά, στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, τον 19^ο αιώνα έως και τη δεκαετία του 30' του 20^{ου} αιώνα.**
- 4. Η Σύγχρονη αλβανική παιδική λογοτεχνία από τη δεκαετία του 30' και έπειτα (εδώ υπάρχει η υποδιαίρεση)**
 - α) Η Δεκαετία του 30'**
 - β) Κατά της διάρκεια και μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.²⁸**

Ωστόσο, προγενέστερα, ο καθηγητής Astrit Bishqemi²⁹ επισημαίνει ότι η κατηγοριοποίηση σε περιόδους της παιδικής αλβανικής λογοτεχνίας μένει ανοιχτή για περαιτέρω θεωρητικο-λογοτεχνικές συζητήσεις. Με την καθιέρωση της δημοκρατίας, η παιδική λογοτεχνία, μετά το 1990, έχει αναπτύξει νέα λογοτεχνικά χαρακτηριστικά, αξίες και αισθητική και γι τον λόγο αυτό μελετάται και μια άλλη κριτικό-λογοτεχνική οπτική, για να προβάλλει τις ιδιότητές της, τον καλλιτεχνικό και μορφωτικό της πλούτο. Όπως αναφέρει και ο μελετητής της Αλβανικής Λογοτεχνίας

26. Βλ. Q.Buxheli, άρθρο στην εφημερίδα *Drita*, dt. 4.2. 1979.

27. Βλ. A. Deva, *Poezia shqipe për fëmijë (1872 – 1980)* Prishtinë 1982, σ.25.

28. Βλ. B. Dedja, *Fillimet e letërsisë moderne shqiptare për fëmijë/ Οι αρχές της σύγχρονης Αλβανικής Παιδικής Λογοτεχνίας*, Εφημερίδα *MESUESI*, 26 Ιανουαρίου 2000.

29. Βλ. A. Bishqemi, *Hyrje në teorinë e letërsisë për fëmijë/ Εισαγωγή στην θεωρία της Λογοτεχνίας για παιδιά*, Tiranë 1997, σ. 23.

Robert Elsie σε άρθρο του σε αλβανική εφημερίδα, «...μετά το 1990, η Αλβανική Λογοτεχνία έχει εισέλθει στην πιο ενδιαφέρουσα φάση της...»³⁰

30. Βλ. R. Elsie, εφημερίδα *Fjala*, 16 Μαΐου 2004, σ.7.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ
Η ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΚΗΣ
ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

2.1. Οι πηγές της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά από τη Λαογραφία.

Η ανθρωπότητα, από τις απαρχές της, έχει δημιουργήσει τη δική της τέχνη της φαντασίας, με γεγονότα, με τραγούδια, παραμύθια, όνειρα και διάφορα παιχνίδια. Έχει συνοδεύσει την ανάπτυξη του ανθρώπου και της κοινωνίας παράλληλα με αυτόν τον άλλον κόσμο, τον μη πραγματικό αλλά καλλιτεχνικό. Ο λόγος αφορά τις εκφάνσεις του λαϊκού πολιτισμού, όπως η λαογραφία. Κύριος δέκτης της λαογραφικής παράδοσης είναι βεβαίως και το παιδί. Από την πιο τρυφερή ηλικία, η μάνα νανουρίζει τα παιδιά, τους μιλάει, τα χαϊδεύει αλλά ακόμη και τα επιπλήττει. Με τον ίδιο τρόπο προσπαθεί να τα μάθει να χορεύουν και να παίζουν³¹.

Έτσι γεννήθηκε ο μεγάλος πλούτος της τέχνης που έχει συντροφεύσει την παιδική ηλικία του ανθρώπου. Οι Αλβανοί, όπως και οι άλλοι λαοί της Ευρώπης και του κόσμου, έχουν τη δική τους λαογραφία, η οποία αναφέρεται στα παιδιά: παραμύθια, παιχνίδια, αινίγματα, παροιμίες, θρύλους, μύθους κ.ά.

Η λαογραφία έχει αναπτυχθεί μέσα στην αλβανική οικογένεια, η οποία ήταν πολυ-εστιακή και πολυμελής. Η συμβίωση του παππού, της γιαγιάς, του πατέρα, της μάνας, των εγγονών μέσα στην ίδια οικογενειακή εστία έφερναν τα τραγούδια, τους χορούς, τους μύθους, τα παραμύθια και τις αφηγήσεις με τα οποία μορφώνονταν τα παιδιά. Τα μέλη της οικογένειας δημιουργούσαν συνέχεια για τα παιδιά έναν καλλιτεχνικό κόσμο, για να διασκεδάσουν, αλλά και για να τα μορφώσουν καλλιτεχνικά και ηθικά. Από την κούνια, στην πρώτη περίοδο της ζωής του παιδιού, η μάνα τραγουδούσε νανουρίσματα, γνωστά τραγούδια, αλλά και δημιουργίες της ίδιας.

Τα παραμύθια, οι θρύλοι, τα νανουρίσματα, τα αινίγματα, οι παροιμίες και οι μύθοι αποτελούν έναν ιδιαίτερο θησαυρό του καλλιτεχνικού λαϊκού πολιτισμού. Αυτά δημιουργούνταν από τους παππούδες και μεταδίδονταν από γενιά σε γενιά και από στόμα σε στόμα. Η οικογένεια, μέσω αυτής της παράδοσης, ως αρχικό στόχο έχει να ξεκουράσει, να διασκεδάσει και να νανουρίσει τα παιδιά. Παράλληλα, όμως, τα προετοιμάζει για τη μετέπειτα ζωή τους. Σε αυτόν τον καλλιτεχνικό κόσμο

31. Βλ. B. Gaçe, *Letërsia shqipe për fëmijë*, *Η Αλβανική Παιδική Λογοτεχνία*, Αυλώνα, 2006, σ. 20.

ξεδιπλώνονται οι προσδοκίες της κάθε ανθρώπινης κοινότητας και του έθνους που ανήκει, προβάλλοντας πρότυπα εθνικής συνείδησης και ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Ταυτόχρονα, μέσω αυτού του ποιητικού κόσμου, τα παιδιά προετοιμάζονται και για την καθημερινή ζωή, τους πολέμους ενάντια στους κατακτητές, υιοθετώντας το πρότυπο του ενάρετου, γενναίου ιππότη, του ικανού γεωργού και κτηνοτρόφου. Σε αυτές τις αναφορές ξεδιπλώνεται και η φύση που θα ζήσουν τα παιδιά, τραγούδια του βουνού και των απόκρυφων μυστικών του, των κάμπων, των δασών, των ποταμών, των ζώων και των πτηνών. Όλα αυτά τα στοιχεία, τα παιδιά τα εισπράττουν από τα πρώτα βήματα της ζωής τους, μέσω αυτής της καλλιτεχνικής παραγωγής και αυτού του ποιητικού κόσμου. Παράλληλα γίνονται μέτοχοι του ουράνιου κόσμου. Ένας φανταστικός κόσμος στον οποίο το παιδί αλληλοεπιδρά και ζει με τα πουλιά, τα άστρα, το φεγγάρι, τον ήλιο και όλο το σύμπαν. Δηλαδή, όλος ο κόσμος ανήκει στο παιδί, βάζοντας το στο επίκεντρο αυτού του κόσμου³².

2.1.1. Τα Λαϊκά παραμύθια

Το παραμύθι είναι το πιο διαδεδομένο είδος της λαογραφίας που γνωρίζουν τα παιδιά. Όπως αναφέρει και η Pandora Dedja: «*Το παραμύθι βοηθάει στην νοητική καλλιέργεια του παιδιού. Τα παιδιά μαθαίνουν να αναγνωρίζουν την ομορφιά της φύσης και της κοινωνίας*»³³. Μολαταύτα, μέσω της δημιουργικής ικανότητας του λαού στις εκάστοτε συνθήκες ανάπτυξης της ανθρώπινης ζωής, τα παραμύθια, οι μύθοι και οι θρύλοι έχουν συμβάλει στην ανάπτυξη των παιδιών. Αυτή η μεγάλη καλλιτεχνική κληρονομιά περιλαμβάνει παραμύθια μυθολογικού περιεχομένου, καθώς και θρύλους ιστορικού περιεχομένου. Στην προφορική αλβανική παράδοση υπάρχει μια μεγάλη ποικιλία παραμυθιών, τα οποία καταγράφουν φανταστικά στοιχεία, μύθους, στοιχεία περιπέτειας, ρεαλιστικά και χιουμοριστικά.

Στα αλβανικά λαϊκά παραμύθια, έτσι όπως και στα αντίστοιχα ευρωπαϊκά, στο επίκεντρο τίθενται περίεργα πρόσωπα και γεγονότα, που διαδραματίζονται σε φανταστικά μέρη, με τοπία και βιώματα, που εξάπτουν την φαντασία των παιδιών. Σε αυτά η λαϊκή φαντασία λαξεύει πρόσωπα, όπως: «*E bukura e Dheut/ Η όμορφη της Γης*», «*Dyrdyli/ Ντυρντόλι*», «*Pela Qylëhane/ Η φοράδα Κιλεχάνε*», «*Dedalia/*

32. Βλ. Universiteti Shtetëror i Tiranës, Instituti i Historisë dhe i gjuhësisë, *Histori e letërsisë shqiptare/ Η Ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας*, Πρώτο Τεύχος, Tiranë 1959, σ. 55.

33. Βλ. P. Dedja. *Roli i përrallave në edukimin moral dhe estetik të fëmijevë/ Ορόλος του παραμυθιού στην ηθική και αισθητική μόρφωση του παιδιού* – εκδ. Shqiptarja e re, 1974, σ. 25

Ντεντάλια», «*Maro Përhitura/ Μάρω η σταχτένια*», «*Syqenëza/ Σκυλομάτα*», «*Qosja/ Σπανός*», «*Njerka/ Μητριά*», όπως και τα αλβανικά μυθολογικά πρόσωπα: «*Orët/ Οι Όρες*», «*Zanat/ οι Δρυάδες*», οι «*Shtojzovallet/ Νεράιδες*», «*Gërshetëza/ Η Νύμφη*», «*Kuçedra/ Η Ύδρα*», «*Dragoi/ ο Δράκος*», «*Lubia/ Το Τέρας*», «*Qikllori/ Ο Κύκλωπας*», τα οποία προσωποποιούνται παρόλο που είναι υπερφυσικά όντα. «...Στην ουσία αυτοί οι χαρακτήρες εκφράζουν αισθήματα και βιώματα του αγώνα μεταξύ του καλού και του κακού, οι ήρωες αγωνίζονται για το δίκαιο, ενάντια στην κακία και στις καταστροφικές δυνάμεις της φύσης...».³⁴ Τα παραμύθια, οι μυθοπλασίες, πραγματοποιούν μια άμεση επικοινωνία με τον κόσμο των παιδιών, γιατί αυτά μεταφέρουν και άλλα αφηγηματικά στοιχεία, όπως χειρονομίες, αλλαγή της μίμησης, τον τόνο της αφήγησης, επιδρώντας στην πνευματική αντιληπτική ικανότητα του παιδιού.

Τα αλβανικά παραμύθια έχουν μια απλή δομή. Στην εισαγωγή τους, τα παιδιά γνωρίζονται με το περιβάλλον και τα πρόσωπα. Αυτά αρχίζουν με τις λέξεις: «*Μας ήταν μια φορά*», «*Μια φορά και έναν καιρό*», «*Ήταν τι μας ήταν*» και τελειώνουν με τις φράσεις, όπως: «*Το παραμύθι το πήρε το ποτάμι, το αγόρι το πήρε ο ύπνος*» ή «*Το παραμύθι στη γωνία, η υγεία μαζί μας*». Τα εξωπραγματικά στοιχεία, στο περιεχόμενο του παραμυθιού, έχουν δημιουργήσει καταστάσεις και πρόσωπα αρκετά πλούσια και ενδιαφέροντα και έτσι η ποιητική μυθοπλασία, μέσω του ψυχισμού, των αφηρημένων εννοιών, των ζώων που μιλούν και πράττουν, όπως και των ανθρώπων μεταφέρουν στα παιδιά έναν φανταστικό κόσμο. Σε αυτόν τον καλλιτεχνικό κόσμο βοηθούν και οι προσωποποιήσεις, οι υπερβολές, όπως και ο ανθρωπομορφισμός της φύσης, τα οποία αποδίδουν καλύτερα την περιγραφή των προσώπων και το τοπίο που διαδραματίζεται η ιστορία.

Η φαντασία του παραμυθιού ταξιδεύει το παιδί σε μέρη μακρινά και άγνωστα για αυτό, με αποτέλεσμα να έρχεται σε επαφή με την περιπέτεια, την τόλμη, τη γενναιότητα, αλλά και την ευστροφία. Οι απρόοπτες συνθήκες και ο καταγισμός της φράσης δημιουργούν ένα πλέγμα περιπετειών, στις οποίες καθοριστικό ρόλο διαδραματίζουν οι ήρωες, οι περιγραφές και οι διάλογοι. Οι περιγραφές της φύσης και του περιβάλλοντος χώρου καταλήγουν σε πολύ ευρείες γενικεύσεις, στο πλαίσιο των οποίων, τα άψυχα πράγματα και τα ζώα παρέχουν στη λογική του ανθρωπομορφισμού συγκινήσεις με υψηλές καλλιτεχνικές αξίες. Από την άλλη, ο

34. Βλ. Universiteti Shtetëror i Tiranës, Instituti i Historisë dhe i gjuhësisë, *Histori e letërsisë shqiptare/ Η Ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας*, Πρώτο Τεύχος, Tiranë 1959, σ. 56.

διάλογος, με τον αυθεντικό του χαρακτήρα, ξεδιπλώνοντας τα απροσδόκητα και τα στοιχεία περιπέτειας, αποκαλύπτει πιο αποτελεσματικά τη δράση, μεταλαμπαδεύοντας έτσι μεγάλα καλλιτεχνικά και φιλοσοφικά μηνύματα για τη ζωή.

*Όλα αυτά κάνουν τον κόσμο του παραμυθιού συγκινητικό για τα παιδιά, υποκινούν την διαίσθηση, τα αισθήματα και τα βιώματά τους, εμπνέοντας την παιδική φαντασία.*³⁵

Ο «*Dyrdyli/ Ντυρντύλι*» είναι ένα ιπτάμενο άλογο, «*E bukura e dheut/ Η Ωραία της Γης*» είναι «...*Κόρη με άστρο στο μέτωπο και φεγγάρι στο στήθος...*», το «*Μαγικό Χαλί*» εκφράζει τα όνειρα των ανθρώπων για να πετάξουν σαν τα πουλιά, ο «*Καταλάν*» είναι ένας γίγαντας με ένα μάτι, οι «*Δράκοι*» αγωνίζονται ενάντια στις «*Υδρες*» για να σώσουν τη ζωή των ανθρώπων, η «*Κεμπεκάστα*» και «*Συκένεζα*», στη φαντασία των παιδιών δημιουργούν πορτρέτα και τοπία, τα οποία εκφράζουν τις μυστηριώδεις δυνάμεις της φύσης, αλλά συχνά αποκτούν και κοινωνικές ιδιότητες.

*«...Στον Κόσμο του Παραμυθιού πάντα επικρατεί η νίκη του καλού ενάντια στο κακό κάτι το οποίο προκαλεί στα παιδιά ευτυχία, ευχαρίστηση και αγάπη προς τον ανθρώπινο κόσμο...».*³⁶

Η ζωντάνια του παραμυθιού γίνεται αντιληπτή μέσω των περιεκτικών περιγραφών των προσώπων αλλά και των πράξεων τους, με καλλιτεχνική δεξιοτεχνία. Στο παραμύθι «*E bukura e dheut*» προσωποποιούνται η ευτυχία και η χαρά της ζωής, που επιτυγχάνονται μέσω της υπέρβασης των δυσκολιών και των περιπετειών. «*E bukura e dheut / Η ωραία της γης*» και άλλοι ήρωες στα αλβανικά λαϊκά παραμύθια μιλούν και σκέφτονται τη στιγμή που ενεργούν και προβαίνουν σε μια σειρά γενναίων και ευγενών πράξεων. Παράλληλα παρουσιάζονται εξαιρετικά όμορφοι, με ανάλογη ενδυμασία, «...*όχι κομμένα με ψαλίδι και όχι ραμμένα με βελόνι...*». Επιπροσθέτως αρκετά αλβανικά παραμύθια με την αναβίωσή τους διηγούνται τον αγώνα μεταξύ του καλού και του κακού, των φτωχών και των πλουσίων.³⁷

35. Βλ. P. Dedja. *Roli i përrallave në edukimin moral dhe estetik të fëmijëve/O ρόλος του παραμυθιού στην ηθική και αισθητική μόρφωση του παιδιού*, εκδ. Shqiptarja e re, 1974, Β' τεύχος σ. 26.

36. Βλ. Universiteti Shtetëror i Tiranës, Instituti i Historisë dhe i gjuhësisë, *Histori e letërsisë shqiptare/ Η Ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας*, Πρώτο Τεύχος, Tiranë 1959, σ. 57.

37. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë 2008, σ. 26.

2.1.2. Η Μυθολογία

Έναν ξεχωριστό θησαυρό στο αλβανικό λαϊκό παραμύθι αποτελούν και οι ήρωες της αλβανικής μυθολογίας: «*Dragoi/ Ο δράκος*», «*Mena/ Μένα*», «*Orët/ Οι Ώρες*», «*Zanat/ Δρυάδες*», «*Shtoiçonallet/ Νεράιδες*», «*Sutat/ Τα ελάφια*». Συχνά οι Ώρες πηγαίνουν, για να προσφέρουν βοήθεια στους ανθρώπους, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τους κινδύνους της ζωής, ενώ οι Ζάνες είναι γνωστές για τον θυμό τους και τον εκδικητικό χαρακτήρα τους. Αρκετά ενδιαφέρον είναι το πρόσωπο της Μένας, η οποία παρουσιάζεται στα παραμύθια ως ένα μοσχάρι που ζει στις θάλασσες, στα βάθη του Ιονίου και της Αδριατικής ή στις λίμνες: Σκόδρα, Οχρίδα, Πρέσπα κ.ά.³⁸.

Τα αλβανικά λαϊκά παραμύθια, με την ποικιλία και την ποιητική τους δομή, σαν αρχαία καλλιτεχνικά δημιουργήματα του ταλέντου του λαού, μεταδίδουν στα παιδιά μεγάλες καλλιτεχνικές, αισθητικές και μορφωτικές αξίες. Μια ξεχωριστή θέση στα αλβανικά λαϊκά παραμύθια κατέχει το λαϊκό χιούμορ, το οποίο χρησιμεύει, για να αστειευτεί και να περιπαίξει το κακό, την πονηριά και το τέχνασμα, ανακουφίζοντας τις δραματικές και τραγικές συνθήκες, μετουσιώνοντας τη σε τραγελαφικό.

Τα παραμύθια ως λαϊκά διηγήματα, με εξαιρετικά στοιχεία, χωρίζονται σε τρία είδη:

α) Παραμύθια φαντασίας, στα οποία πρωταρχικό ρόλο κατέχουν τα υπερφυσικά στοιχεία, ήρωες και τοπία εξωραϊσμένα με θαυμάσια στοιχεία.

β) Παραμύθια διήγησης ή περιπέτειας, στα οποία επικρατεί ένα γενικό ρομαντικό και ηθικολογικό πνεύμα.

γ) Παραμύθια χιουμοριστικά, τα οποία έχουν ως κύριο χαρακτηριστικό, τα χιουμοριστικά και σατιρικά στοιχεία. Όλο το περιεχόμενο τους αναπτύσσεται γύρω από κωμικά γεγονότα και φαινόμενα³⁹.

Ο καλλιτεχνικός πλούτος των λαϊκών παραμυθιών και η ταξιδιωτική τους φαντασία εγείρουν στα παιδιά την επινοητικότητα και τη φαντασία, οι οποίες συμβάλλουν στην ευρύτερη είσοδο των παιδιών στον μυστικό κόσμο της ζωής και της φύσης. Αυτό τα βάζει σε σκέψεις, για να γνωρίσουν από κοντά και τις σχέσεις των ανθρώπων με τα φαινόμενα της φύσης, τις σχέσεις της κοινωνίας, την ανθρώπινη δύναμη για να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες της ζωής και τα κακά της: τον κυνισμό, τη

38. Βλ. A. Bishqemi, *ό.π.*, σσ. 27-28.

39. Βλ. B. Gaçe, *Letërsia shqipe për fëmijë/ Η Αλβανική Παιδική Λογοτεχνία*, Αυλώνα, 2006, σ. 24.

δολιότητα, την εξαπάτηση, την υποκρισία, την απληστία, την αδικία, την οκνηρία, την υποταγή κ.ά., μεταλαμπαδεύοντας έτσι μεγάλες μορφωτικές, ζωτικές και αισθητικές αξίες στα παιδιά.

Ένα άλλο ενδιαφέρον γένος της λαϊκής αφήγησης είναι και **οι μύθοι**, στους οποίους τα παιδιά, μέσω του διαλόγου και του αστεϊσμού, γνωρίζονται με τα ζώα και τη ζωή τους. Σε αυτούς μεταφέρονται μηνύματα που υπονοούν τις σχέσεις των ανθρώπων. Η λαϊκή ποιητική σκέψη, μέσω των γεγονότων των μύθων, καταδικάζει τα άδικο φαινόμενα, ηθικά και κοινωνικά, και ανυψώνει τη φωνή της αντίστασης, ενάντια στην έννοια του κακού και τέλος ολοκληρώνεται με μια παροιμία, ένα γνωμικό ή φιλοσοφική έκφραση⁴⁰. Αρκετοί μύθοι, στους οποίους «κατοικούν»: **η αλεπού, ο πετεινός, ο λύκος, ο γάιδαρος, η κότα** κ.ά., παρουσιάζονται γεγονότα, τα οποία, λόγω της λακωνικότητάς τους, απομνημονεύονται εύκολα από τα παιδιά. Οι μύθοι ως αλληγορικά διηγήματα, μέσω της συνομιλίας των ζώων και των φυτών, μεταφέρουν και την ψυχολογία και την αίσθηση του χιούμορ του αλβανικού λαού. Οι ήρωές τους συμβολίζουν την περηφάνια, την μεγαλοπρέπεια, την τόλμη, τη δύναμη. Για παράδειγμα, **ο αετός** συμβολίζει την τόλμη, **το μυρμήγκι** τη δουλειά, **ο λύκος** την αγριότητα, **η αλεπού** την πονηριά⁴¹.

2.1.3. Τα ανέκδοτα

Παράλληλα με τους μύθους, τα παιδιά προτιμούν και το απροσδόκητο χιούμορ, **τα ανέκδοτα**, ένα άλλο γένος της αλβανικής λαϊκής αφήγησης, στα οποία οι ζωντανοί διάλογοι καταδικάζουν τις αρνητικές πλευρές της ζωής και της κοινωνίας. Στο επίκεντρο των ανέκδοτων είναι ήρωες, Ο Ναστραντίν, ο Κατσαμίστρι, ο Κερόσι, ο Τόσκου, ο Μόσκου, ο Γκίστος, ο Γκυσαγκέλι, κ.ά.. Οι περιπέτειες του Κατσαμίστρι, ενός μικρού παιδιού, που το ύψος του δεν υπερβαίνει το ένα δάχτυλο, παράλληλα με το χιούμορ, στα παιδιά παρέχουν και διασκεδαστικά στοιχεία.

40. Βλ. Bardhosh Gaçe, ό.π., σ.25

41. Βλ. Instituti I folklorit, *Mbledhës të hershëm të folklorit shqiptar (1635-1912)*, Vinsent Prenushi – *Kangë popullore gëgnishte 1911*, / *Συλλέκτες της αλβανικής λαογραφίας (1635-1912)* Vinsent Prenushi, *Λαϊκά τραγούδια της Βόρειας διαλέκτου*) Τόμος III, Tiranë, 1962, σ. 417.

2.1.4. Οι θρύλοι και οι παραδόσεις – οι Ιστορικοί θρύλοι

Στην αλβανική λογοτεχνική παράδοση, ξεχωριστή θέση κατέχουν οι θρύλοι και οι παραδόσεις. Στους λαϊκούς θρύλους, όπως και στα λαϊκά παραμύθια, ειδικό ρόλο διαδραματίζουν τα υπερφυσικά στοιχεία. Το περιεχόμενο και οι ήρωες των θρύλων κινούνται πάνω σε υπερβατικά στοιχεία, επινοημένα, φανταστικά, και για αυτό κανένα από αυτά δεν μπορεί να έχει ρεαλιστική βάση. Αυτά τα στοιχεία έχουν λάβει ένα διαχρονικό χαρακτήρα. Οι θρύλοι διακρίνονται σε δύο κατηγορίες.

Στην πρώτη κατηγορία, τα θέματα, τα περιεχόμενα και οι ήρωες μεταφέρουν μυθολογικά στοιχεία, παραγωγή της λαϊκής φαντασίας. Σε αυτό το πλαίσιο ζουν: *Οι Ζάνες, οι Ωρες, οι Ντράγκοι, Στοιζοβάλετ, Σούτατ, Φλότσατ*, οντότητες που περιγράφονται με υπερβολές και προσωποποιήσεις.

Στη δεύτερη κατηγορία, στους μυθολογικούς θρύλους, εντάσσονται εκτενείς περιγραφές, στο πλαίσιο του καλλιτεχνικού κόσμου, όπου και οι άνθρωποι μεταμορφώνονται σε ξύλα, πέτρες, πτηνά, βουνά ή ποτάμια. Στις απαρχές του μυθικού θρύλου «*Το τέρας της Μπίστριτσας*» γίνεται μια παρόμοια περιγραφή: “*Një herë e në një kohë, fryu një erë kaq e fortë, sa tundi detin nga fundi dhe deti nxori një gjarpër... Ra një re dhe gjarpri e hodhi në malin e Sopotit... Gjarpri gjigant hante kafshët e njerëzit dhe të mbjellat i prishte.../ Μια φορά και έναν καιρό, φύσηξε ένας ισχυρός άνεμος, που συγκλόνησε τον πυθμένα της θάλασσας και έβγαλε ένα φίδι... Έπεσε ένα σύννεφο και το φίδι το έριξε στο βουνό Σοπότι. Το γιγάντιο φίδι έτρωγε τα ζώα και τους ανθρώπους και έκανε μεγάλες ζημιές στις καλλιέργειες των αγροτών της περιοχής*”⁴².

Σε αυτόν τον θρύλο επικρατούν τα υπερφυσικά στοιχεία, όπως συμβαίνει και στα φανταστικά παραμύθια.

Ιστορικοί θρύλοι: Αυτά τα στοιχεία της μυθολογικής αφήγησης διαθέτουν ίχνη ρεαλισμού, καθώς αναφέρονται σε πραγματικά γεγονότα. Σε αυτό το πλαίσιο των αλβανικών θρύλων περιλαμβάνονται αφηγήσεις για την αλβανική αντίσταση, ενάντια στους ξένους κατακτητές, όπως και αναφορές ιστορικών προσώπων, ο Gjergj Kastrioti Skënderbeu, Gjergj Arianiti, Kokë Malçi, Rugjina Balsha, «*Nëntëdhjet Vajzat e Krujës/ Τα ενενήντα κορίτσια της Κρούγιας*» που ρίχτηκαν στον γκρεμό από

42. Βλ. Instituti i folklorit, *Mbledhës të hershëm të folklorit shqiptar (1635-1912), Vinsent Prenushi – Kangë popullore gëgnishte 1911*, / *Συλλέκτες της αλβανικής λαογραφίας (1635-1912) Vinsent Prenushi, Λαϊκά τραγούδια της Βόρειας διαλέκτου*) Τόμος III, Tiranë, 1962, σ. 418.

τον βράχο στον ποταμό Ντρο, για να μην πέσουν ζωντανές στα χέρια των Τούρκων, ή της ηρωίδας Maro Kondi από το Κουρβελέσι.

Το ιστορικό πρόσωπο του ήρωα Skënderbei αναδεικνύεται ποιητικά ως μια οντότητα με δυνάμεις που υπερβαίνουν τα ανθρώπινα όρια. Σε έναν από αυτούς τους θρύλους αναφέρεται πως μια φορά ο Skënderbei, στο Mat (ποταμός Μάτι), έσπασε το βράχο με το σπαθί του, για να σβήσει τη δίψα των στρατιωτών του. Σε αυτούς τους θρύλους συμπεριλαμβάνονται αρκετά τοπωνύμια, τα οποία μαρτυρούν τα μέρη που πολέμησε ο ήρωας, όπως: «*Burimi I bijës/ Η πηγή της κόρης*», «*Shkëmbi I Skënderbeut/ Ο βράχος του Σκεντέρμπεη*», «*Burimi I Skënderbeut/ Η πηγή του Σκεντέρμπεη*», «*Sofra / Ο σοφράς*», «*Gjurma e kalit te Skënderbeut/ Το ίχνος του αλόγου του Σκεντέρμπεη*» κ.α. Ο ήρωας συχνά σε αυτούς τους θρύλους περιγράφεται ως άγιος άνθρωπος, καθώς η κατάρα και η ευχή του πραγματοποιούνται. Και σε αυτό το είδος της λαογραφίας εντοπίζεται πλήθος εναυσμάτων καλλιέργειας της παιδικής φαντασίας⁴³.

2.1.5. Τα Αινίγματα και οι Παροιμίες

Τα αινίγματα και οι παροιμίες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην πνευματική ανάπτυξη των παιδιών. Το **αίνιγμα** είναι η αναζήτηση της ταυτότητας ενός αντικειμένου, μέσω της αναφοράς των ιδιοτήτων του και των γνωρισμάτων του χωρίς παράλληλη μνεία του ονόματός του. Η περιγραφή οδηγεί τον ακροατή ή τον αναγνώστη στην ανακάλυψη του αντικειμένου. Αυτός ο καλλιτεχνικός λαϊκός κόσμος χρησιμεύει για τη διασκέδαση των παιδιών, αλλά και για να δοκιμάσει την εξυπνάδα και τις γνώσεις τους. «...*Η ομορφιά του ανέκδοτου είναι η στιγμή της αφήγησης και η ικανότητα της έκφρασης του αφηγητή...*»⁴⁴.

Οι μεταφορικές ερωτήσεις είναι ελκυστικές και διασκεδαστικές για τα παιδιά και επιπλέον διεγείρουν την ανεξάρτητη σκέψη τους, για να βρουν τους συσχετισμούς και τις αναλογίες, μεταξύ των αντικειμένων και των φαινομένων. Τα παιδιά, με τη συνδρομή των αινιγμάτων, αναπτύσσουν τη φαντασία και την επινοητικότητα, την αντιληπτική ικανότητα, αλλά και τον πλούτο του συναισθηματικού κόσμου τους. Από τις απλές αιτιολογίες, τα παιδιά, μέσω των συγκρίσεων και των συνδυασμών των αντικειμένων και των φαινομένων, οδηγούνται στις πιο περίπλοκες αιτιολογήσεις. Η

43. Βλ. Gj.Zheji, *Hyrje ne folklore/ Εισαγωγή στη Λαογραφία*, Tiranë, 1994, σ.52.

44. Βλ. Universiteti Shtetëror i Tiranës, Instituti i Historisë dhe i gjuhësisë, *Histori e letërsisë shqiptare/ Η Ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας*, Πρώτο Τεύχος, Tiranë, 1959, σ. 60.

καλλιτεχνική αντίληψη δομείται στους στοίχους των αιγιμάτων μέσω της παρουσίασης των συγκεκριμένων αντικειμένων, των μεταξύ τους ομοιοτήτων και των εξωτερικών χαρακτηριστικών τους⁴⁵.

Η ποιητική τέχνη των αιγιμάτων περιλαμβάνει πλούσια βιωματική εμπειρία και παρατήρηση, αναδεικνύοντας στον κόσμο των παιδιών συγκρίσεις και παραστάσεις, που βασίζονται στα χαρακτηριστικά των αντικειμένων και των φαινομένων:

«*Rrumbullak, rrumbullak, shtatë brima rreth e qark?/ Στρόγγυλο, στρόγγυλο, επτά τρύπες γύρω-γύρω;*» (Το κεφάλι), «*Një herë ne mot, dël e kullot?/ μια φορά το χρόνο, βγαίνει και βόσκει;*» (Το δρεπάνι). Στη δημιουργία των αιγιμάτων, τα εκφραστικά μέσα είναι η περίφραση και η μεταφορά, οι οποίες δομούνται μέσω των αντιθέσεων και διεγείρουν τη φαντασία των παιδιών. Η καλλιτεχνική έκφραση και το ψυχολογικό υπόβαθρο καθιστούν τα αιγίματα ελκυστικά και άκρως ενδιαφέροντα στα παιδιά, καθώς έρχονται σε επαφή με τις βασικές δομές της αισθητικής⁴⁶.

Οι παροιμίες, ως σύντομες ποιητικές εκφράσεις, παρουσιάζουν με τρόπο συνθετικό, γεγονότα, σκέψεις και κρίσεις, οι οποίες βασίζονται στην πείρα της ζωής και στην ανθρώπινη φύση. **Παροιμία** - σύντομο λαϊκό απόφθεγμα (έμμετρο ή πεζό) που εκφράζει αλληγορικά ή σκωπτικά μια αλήθεια και που αποτελεί προϊόν μακρόχρονης πείρας και λέγεται για να παραδειγματίσει, να διδάξει ή για να σχολιάσει μια κατάσταση⁴⁷. Έτσι, οι παροιμίες προσλαμβάνουν πολλές φορές διδακτική σημασία. Διακρίνονται από ζωνή και πλούσια σε εικόνες φαντασία, ενώ τις περισσότερες φορές έχουν τη μορφή κάποιου δίστιχου. Στην ποιητική τους τέχνη καθρεφτίζονται ευφυείς σκέψεις και φιλοσοφίες για τη ζωή και την ανθρώπινη δραστηριότητα. Στις λαϊκές παροιμίες, τα παιδιά διδάσκονται το κοινωνικό ήθος, τον σεβασμό και την τιμή του ανθρώπου, την αγάπη για τη μάθηση, τη δουλειά, γνώση των εποχών του χρόνου και τα φυσικά φαινόμενα, όπως και τη λαϊκή πίστη. Παροιμίες ανάλογου περιεχομένου: «*Njëriu është lulja e tokës/ Ο άνθρωπος είναι το λουλούδι της γης*», «*Trimi i mirë të vë kufinë/ Ο ατρόμητος σου βάζει τα σύνορα*», «*Fëmija e djalit – floriri i ballit/ Το παιδί του παιδιού μου – το χρυσάφι του μετώπου*», «*Uji flë, hasmi s'flë/ Το νερό κοιμάται, ο εχθρός δεν κοιμάται*», ενσωματώνουν μεταφορές και μετωνυμίες, ρυθμό, ρίμα, επαναλήψεις φθόγγων, όπως και αρκετά

45. Βλ. M. Dule, *Roli i gjëgjëzave në zhvillimin mendor të fëmijëve- Probleme të traditës dhe të aktualitetit në letërsinë për fëmijë/ Ο ρόλος των αιγιμάτων στην νοητική ανάπτυξη των παιδιών- Προβλήματα της παράδοσης και της επικαιρότητας στην Παιδική Λογοτεχνία*, Tiranë, 1976, σ. 89.

46. Βλ. Instituti i folklorit, *Mbledhës të hershëm të folklorit shqiptar (1635-1912)*, Vinsent Prenushi – *Kangë popullore gëgnishte 1911*, / *Συλλέκτες της αλβανικής λαογραφίας (1635-1912)* Vinsent Prenushi, *Λαϊκά τραγούδια της Βόρειας διαλέκτου* Τόμος III, Tiranë, 1962, σ. 418.

47. Βλ. Γ. Μπαμπινιώτης, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1998.

άλλα καλλολογικά ποιητικά στοιχεία. Η καλλιτεχνική έκφραση αυτών δημιουργεί τον συνθετικό τους χαρακτήρα, αποδίδοντας ευφυΐα στους ανήλικους και τους ενήλικες.

Μέσω του ποιητικού κόσμου των παροιμιών, τα παιδιά έρχονται σε επαφή με ρεαλιστική απεικόνιση της κοινωνίας, όπως και τον κόσμο των ζώων. Το γνωστικό υπόβαθρο των παροιμιών μεταφέρει στα παιδεία στοιχεία του ζωικού βασιλείου που συνδράμουν τα παιδιά να βγάζουν συμπεράσματα από τις παρατηρήσεις τους. Με αυτό τον τρόπο διαμορφώνουν τις βασικές δομές του κώδικα αξιών που θα ακολουθήσουν στη μετέπειτα ζωή τους ως ενήλικες.

2.1.6. Τα νανουρίσματα

Η μάνα και η γιαγιά διαδραματίζουν τον κυριότερο ρόλο στον καλλιτεχνικό κόσμο των παιδιών. Η καλλιτεχνική δημιουργικότητα και επινοητικότητα της γιαγιάς είναι πολυδιάστατη. Η μαμά αποτελεί έναν ακατάβλητο παραγωγό στίχων, των οποίων το θεματικό κέντρο αφορά το παιδί της. Στο πλαίσιο αυτής της ποιητικής παραγωγής για παιδιά, διακρίνονται **τα νανουρίσματα**, τα οποία συμπεριλαμβάνονται ως αυτοτελές είδος στην αλβανική λαϊκή λυρική ποίηση. Οι στίχοι των νανουρισμάτων εκφράζουν τον βαθύ ποιητικό κόσμο της μάνας. Οι στίχοι αυτοί είναι μια ανοιχτή καλλιτεχνική επικοινωνία με τους ανήλικους, είναι ο μονόλογος της μάνας προς τα παιδιά της, ο οποίος εκφράζει τα όνειρα και τις επιθυμίες της για τον προορισμό τους.

Τα νανουρίσματα είναι αυθόρμητοι στίχοι, στους οποίους εκφράζεται η αγάπη της μάνας για το παιδί, εκείνη θέλει το παιδί της όμορφο, γενναίο, έξυπνο, υγιές:

<i>...Nina-nina, o more bir,</i>	<i>...Νάνι-νάνι, το παιδί,</i>
<i>Flëj se gjumi të bën mirë!</i>	<i>Κοιμήσου, γιατί ο ύπνος σου κάνει καλό!</i>
<i>Të ban mirë e t'rehaton,</i>	<i>Σου κάνει καλό και σε ηρεμεί,</i>
<i>Shtatin, bir, ty ta pushon!</i>	<i>Το σώμα, παιδί μου, ξεκουράζει!</i>
<i>Gjumi, gjumi rehat-shumi,</i>	<i>Ο ύπνος, ο ύπνος ο πολύ-ήσυχος,</i>
<i>Vjen më t'marrë porsì pëllumbi,</i>	<i>Έρχεται να σε πάρει σαν περιστέρι,</i>
<i>Ninë e ninë sheqer në letër,</i>	<i>Νάνι- νάνι ζάχαρη στο χαρτί,</i>
<i>M'u befsh, bir, ti plak i vjetër...⁴⁸</i>	<i>Να μου ζήσεις, παιδί μου, μέχρι τα</i>
	<i>βαθιά γεράματα...</i>

48. Βλ. K. Gurakuqi, B. Palaj, D. Kurti, F. Fishta, *Visaret e kombit/ Ο θησαυρός του έθνους*, Τόμος III εκδ. Nikaj, Tiranë, 1937, σσ.109-110.

Η μάνα συγκρίνει το παιδί της με τα πουλιά του ουρανού, τα περιστέρια και τους γλάρους, με τα λουλούδια της μηλιάς και της κυδωνιάς, με τον φυσικό κόσμο που το περιβάλλει: *«Κοιμήσου μωρέ κορίτσι, και κλείσε τα μάτια,/ όταν να τ' ανοίξεις, να τ' ανοίξεις σαν άστρα»*... Αρκετά ενδιαφέρουσα είναι η προσωποποίηση του ύπνου των παιδιών στους στίχους των νανουρισμάτων, ο ύπνος παίρνει το παιδί στην αγκαλιά του και τον τυλίγει στον κόσμο των ονείρων. Τα νανουρίσματα, ως αυθόρμητοι στίχοι, εκφράζουν τις επιθυμίες και τα όνειρα της μάνας για το μέγλωμα και το μέλλον του παιδιού τους, μεταφέροντας αισθήματα και προσωπικές εμπειρίες με ειδικές καλλιτεχνικές αξίες.

Σύμφωνα με τον καθηγητή Gjergj Zheji στις μελέτες του για τα νανουρίσματα στο πλαίσιο πρόσφατων εκδόσεων αναφέρεται:

«...Στα Νανουρίσματα, η μάνα αποστασιοποιείται της πολιτικής, της ιστορίας, των πολέμων, των μαχών. Παρόλα αυτά, όμως, σε πολλές πρόσφατες εκδόσεις νανουρισμάτων, παρουσιάζεται η μάνα να εύχεται στο παιδί της να μεγαλώσει και να μοιάζει σε κάποιον ήρωα. Αυτό το στοιχείο εντάσσεται στη διασκευή, που απεμπολεί την τυπική δομή των γνήσιων λαογραφικών αποσπασμάτων και ήρωας αναφέρεται συνήθως ο Καστριώτης.

49

Στον καλλιτεχνικό και μορφωτικό κόσμο των παιδιών, σημαντική θέση κατέχουν τα λαϊκά τραγούδια-παιχνίδια, και εκείνα που είναι αφιερωμένα στις εποχές του χρόνου. Από την ηλικία των 3-4 ετών, με τη φαντασία τους οι ανήλικοι οργανώνονται με διάφορα παιχνίδια μεταξύ τους, τα οποία διαθέτουν διασκεδαστικό και μορφωτικό χαρακτήρα. Σε αυτά τα παιχνίδια, τα παιδιά μιμούνται πτηνά, ζώα, ανθρώπους, κούκλες κ.ά., ενώ παράλληλα τραγουδούν και κινούνται στη λογική των θεατρικών δρώμενων. Οι στίχοι αυτών των τραγουδιών εμπεριέχουν χιούμορ, σάτιρα, αλλά και την εγγενή χαρά της παιδικής ψυχής. Αρκετά θέματα αυτών των τραγουδιών-παιχνιδιών έχουν τις απαρχές τους στα αρχαία χρόνια, χαρακτηριστικά που μαρτυρούν από την παρουσία των παγανιστικών λατρειών και εθίμων σε αυτά. Παιχνίδια όπως: *«Dhitë e egra/ Τα άγρια γίδια»*, *«Koxheli/ Ο Κοτζέλι»*, *«Hobeja/ Χομπέγια»*, *«Vrasja e Arushes/ Το σκότωμα της αρκούδας»*, *«Gjuha e dhelprës/ Η γλώσσα της αλεπούς»*, *«Karpja e kapucit/ Το πιάσιμο της κουκούλας»*, *«Dokthi/*

49. Βλ. Gj. Zheji, *Hyryje në folklor/ Εισαγωγή στη Λαογραφία*, εκδ. Phoenix, Tiranë, 1994, σ.52.

Ντόκθι», «*Bëz-bëz bën bleta/ Μπζ-μπζ κάνει η μέλισσα*», «*Ruajtja e kalasë/ Η φύλαξη του φρουρίου*», «*Top e kal/ Μπάλα και άλογο*», «*Bufi-bufi/ Μπούφο-μούφο*», «*Ujku dhe delet/ Ο λύκος και τα πρόβατα*», έχουν αναπτύξει στα παιδιά την ευστροφία, το θάρρος, τη θέληση, την εξυπνάδα και την ενεργοποίηση της δημιουργικής τους αντίληψης. Με δεδομένο ότι αυτά τα παιχνίδια οργανώνονται σε ομάδες παιδιών, στο ρίξιμο του κλήρου μεταξύ τους ή στη διάρκεια κάποιου παιχνιδιού, οι πράξεις συνοδεύονται με ποιητικούς στίχους, όπως στο τραγούδι-παιχνίδι:

<i>Shi – shi, Lagashi</i>	<i>Βροχή - βροχή, Βρεχοβροχή</i>
<i>Shi - shi</i>	<i>Βροχή - βροχή</i>
<i>Lagashi</i>	<i>Βρεχοβροχή</i>
<i>Shkoi plaka</i>	<i>Πήγε η γριά</i>
<i>Në mulli</i>	<i>Στο μύλο,</i>
<i>Bëri tre</i>	<i>Έκανε τρία</i>
<i>Kulac me hi</i>	<i>Καρβέλια με σταχτή</i>
<i>Një e roq,</i>	<i>Ένα το έψησε</i>
<i>Një e dogj,</i>	<i>Ένα το έκαψε</i>
<i>Një e hëngri</i>	<i>Ένα το έφαγε</i>
<i>Me gjithë zogj⁵⁰</i>	<i>Μαζί με τα πουλιά</i>

Πολλά ποιητικά στοιχεία του παιδικού κόσμου ενσωματώνονται στα τραγούδια-παιχνίδια, που σχετίζονται με παγανιστικά έθιμα και παραδοσιακές γιορτές όπως του «*Shën Vasili/ Αγίου Βασιλείου*», «*Kalendrat/ Τα κάλαντα*», «*Rusicat/ Μεσοπεντηκοστή*», «*Shën Gjini/ Αγίου Γκίνη*», «*Ditën e Shëngjergjit/ Η μέρα του Αγίου Γεωργίου*», «*Dita e verës/ Η μέρα του καλοκαιριού*», ή αυτά του χρόνου, για τη βροχή, το θέρισμα, το σκιάχτρο, τα πουλιά και τα ζώα. Τραγούδια - παιχνίδια όπως: «*Shrrëgullat/ Αντικανόνες*», «*Vera – vera, guguvera/ Καλοκαίρι – καλοκαίρι , γκουγκου-καλοκαίρι*», «*Shi- shi, lagashi/ Βροχή, βροχή, βρεχο-βροχή*», κ.ά., με ενδιαφέροντες στίχους, μέσα από τους οποίους ζυμώνεται η παιδική ποιητική έμπνευση. Την πρώτη μέρα του Μάρτη, τα κορίτσια βάζουν στον λαιμό και στα

50. Βλ. Instituti I folklorit, *Mbledhës të hershëm të folklorit shqiptar (1635-1912)*, Vinsent Prenushi – Kangë popullore gëgnishte 1911/ Συλλέκτες της αλβανικής λαογραφίας (1635-1912) Vinsent Prenushi, *Λαϊκά τραγούδια της Βόρειας διαλέκτου* Τόμος III, Tiranë, 1962, σσ. 418-419.

χέρια «τον Μάρτη» με κόκκινα, λευκά και πράσινα νήματα και αρχίζουν και τραγουδούν:

<i>Dallandyshe, dallandysh</i>	<i>Χελιδόνι, χελιδόνι</i>
<i>Na këte verore te kuqe</i>	<i>Πάρε αυτό τον κόκκινο Μάρτη,</i>
<i>Të ma shpiesh anës detit,</i>	<i>Να τον πας στην άκρη της θάλασσας</i>
<i>Të m'I sjellç bukë shëndetit</i> ⁵¹	<i>Για να μου φέρει ψωμί της υγείας...</i>

Αφού τραγουδούν αυτούς τους στίχους, τα παιδιά ρίχνουν τον Μάρτη πάνω σε τριαντάφυλλα ή δέντρα. Μια από τις διαδεδομένες εορταστικές τελετές είναι και ο Ευαγγελισμός, στις 25 Μαρτίου. Εκείνη την ημέρα, τα παιδιά, για να τρομάξουν τα φίδια με την ευκαιρία του ερχομού του καλοκαιριού, τραγουδούν και παίζουν:

<i>Ikni gjarpërinj, ikni shtërprij,</i>	<i>Φύγετε φίδια, φύγετε ερπετά</i>
<i>Ikni shteza dhe ju minj,</i>	<i>Φύγετε έντομα και εσείς ποντίκια,</i>
<i>se vjen marsi e u përrin,</i>	<i>Γιατί έρχεται ο Μάρτης και σας καταπίνει</i>
<i>Arrin dhe vagjelizmoi</i>	<i>Φτάνει και ο Ευαγγελισμός</i>
<i>T'u presë e t'u shkrumbojë,</i>	<i>Να σας περιμένει και να σας κάψει</i>
<i>T'u hedhe në përrua,</i>	<i>Να σας ρίξει στο χείμαρρο</i>
<i>T'u bëj qen edhe langua....</i> ⁵²	<i>Να σας κάνει σκυλιά και λαγωνικά</i>

Τα τραγούδια-παιχνίδια, με τον ερχομό της άνοιξης, μεταβιβάζουν μια ιδιαίτερη χαρά στα παιδιά. Στην ποικιλομορφία των στίχων των τραγουδιών-παιχνιδιών των εποχών και του χρόνου υπάρχει και μια παράκληση προς τις δυνάμεις της φύσης, τον καιρό, τα πουλιά και τα ζώα. Εδώ παρατηρείται η αξιοποίηση της ονοματοποιίας, με στίχους, οι οποίοι μιμούνται τις φωνές των ζώων και των πτηνών. Σε αυτά περιλαμβάνονται τα συναισθήματα των παιδιών, οι βιωματικές εμπειρίες τους, όπως και η ψυχολογία τους. Αυτός ο μεγάλος ποιητικός θησαυρός αντικατοπτρίζει την ποιότητα της αλβανικής ζωής. Μέσω των εποχών, των χρωμάτων, των ήχων, της

51. Βλ. Instituti I folklorit, *Mbledhës të hershëm të folklorit shqiptar (1635-1912)*, Thimi Mitko – Bleta shqiptare, 1878/ *Συλλέκτες της αλβανικής λαογραφίας (1635-1912)*, Thimi Mitko, *Αλβανική μέλισσα*, Vëllimi II, Tiranë 1962, σ. 54.

52. Βλ. Instituti I folklorit, *Mbledhës të hershëm të folklorit shqiptar (1635-1912)*, Spiro Dine – Valet e detit 1908/ *Συλλέκτες της αλβανικής λαογραφίας (1635-1912)*, Spiro Dine – *Τα κύματα της θάλασσας*, Vëllimi III, Tiranë 1962, σ. 161.

θάλασσας, του βουνού, των ποταμών, του ουρανού, των πουλιών, τα βιώματα εικονοποιούνται στον παιδικό κόσμο.

Στην αλβανική λαογραφική παράδοση έχουν εντυπωθεί αξίες της λαϊκής καλλιτεχνικής ψυχής. Αυτός ο καλλιτεχνικός θησαυρός, με το γνωστικό, επικοινωνιακό, μορφωτικό και καλλιτεχνικό του υπόβαθρο, έχει συνεισφέρει τα μέγιστα ώστε τα παιδιά να έρθουν σε επαφή με την εθνική κουλτούρα και να γνωρίσουν τη λαϊκή ποιητική παράδοση.

Πολλά λαογραφικά στοιχεία, τα οποία αναφέρθηκαν παραπάνω, έχουν συμπεριληφθεί σε συλλογές των ξένων και Αλβανών συγγραφέων που αναφέρονται κάτωθι:

- Johann Georg von Hahn, *Albanesische Studien*. 3 vols. Jena: F. Mauko, 1854 (Στο έργο αυτό παρουσιάζονται τέσσερα λαϊκά παραμύθια)

- A. Dozon, *Albanian Folk Tales, Collected and Translated*, Paris 1881 (Στο έργο αυτό παρουσιάζονται είκοσι δύο λαϊκά παραμύθια)⁵³

- Thimi Mitkos «*Bleta shqiptare / Αλβανική Μέλισσα*» (1878)

Στην παραπάνω συλλογή συμπεριλαμβάνονται 490 παροιμίες, 80 αινίγματα, 359 τραγούδια, και 12 παραμύθια.

- Spiro Dine «*Valët e detit/ Τα κύματα της θάλασσας*», (1908)

- Zef Jubani (1818- 1880), «*Këngë popullore dhe rapsodi poemash shqiptare/ Αλβανικά τραγούδια και ραψωδίες*»

- Vincent Prenushi, «*Kangë popullore gëgnishte /Λαϊκά τραγούδια στη Βόρεια διάλεκτο*», 1911κ.α.⁵⁴

53. Βλ. R. Elsie, *Historical Dictionary of Albania/ Ιστορικό Λεξιλόγιο της Αλβανίας*, London, εκδ. Rowman & Littlefield, 2010, σ. 117

54. Βλ. Instituti I folklorit, *Mbledhës të hershëm të folklorit shqiptar (1635-1912)/Συλλέκτες της αλβανικής λαογραφίας (1635-1912 Τόμος I, II, III, Tiranë, 1962.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ
Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΚΗΣ
ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

**3.1. Οι απαρχές της γραπτής αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας και τα
διδασκτικά έργα του 16^{ου}-18^{ου} αιώνα**

Μέχρι το τέλος του 18^{ου} αιώνα δεν εντοπίζονται αυθεντικά έργα παιδικής λογοτεχνίας. Ωστόσο την περίοδο αυτή έχουν συνταχθεί έργα για εκπαιδευτικούς και θρησκευτικούς σκοπούς, προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες του εκπαιδευτικού συστήματος. Κατά κύριο λόγο πρόκειται για διασκευές και μεταφράσεις έργων άλλων συγγραφέων στην αλβανική γλώσσα. Ένα από τα πρώτα ίχνη της παιδικής λογοτεχνίας χρονολογείται τον 16^ο αιώνα. Είναι το έργο του Αρμπερέσου Lekë Matrënga (1563-1619) με τίτλο: «*E mbsuame e kështerë / Η χριστιανική πίστη*»⁵⁵, στη γλώσσα των Αρμπερέσων. Αυτό το βιβλίο βρίσκεται στη Βιβλιοθήκη του Βατικανού στη Ρώμη. Πρόκειται για ένα απόσπασμα με κατηχητικο-διδασκτικό ύφος, το οποίο μεταφράστηκε και διασκευάστηκε από τον συγγραφέα όχι μόνον για να ικανοποιήσει τις ανάγκες του μαθήματος των Θρησκευτικών των παιδιών της χώρας, αλλά και των άλλων χωριών των αρμπερέσων της Σικελίας και άλλων συμπατριωτών που κατοικούν στην Πούλγια της Καλαβρίας και των παιδιών τους.

Ο Lekë Matrënga, σε αυτό το θρησκευτικό βιβλίο, που αποτελείται από 28 σελίδες, μέσω του διαλόγου δάσκαλου – μαθητή, αποτυπώνει στη μνήμη των παιδιών τα θρησκευτικά καθολικά δόγματα και τις ευχές. Παράλληλα παρουσιάζεται και ως ο πρώτος δημιουργός της γραπτής αλβανικής ποίησης. Το κείμενο εκτείνεται σε οχτώ στίχους, με ρίμα εναλλακτική, στη γλώσσα των Αρμπερέσων. Παρακάτω παραθέτουμε ένα μικρό απόσπασμα:

Gjithëve u thëras, kush do ndeltesë Σε όλους φωνάζω, όποιος θέλει
την ύψωση
Të mirë të kreshtë burra e gra, Καλοί χριστιανοί άντρες και

55. Βλ. R. Elsie, *Historical Dictionary of Albania/ Ιστορικό Λεξιλόγιο της Αλβανίας*, London, εκδ. Rowman & Littlefield, 2010, σ. 296.

Lek Matrenga, *E mbsuame e krështerë (Η Χριστιανική Πίστη)*, εκδ. Ελληνικό Κολλέγιο «Άγιος Αθανάσιος» 1592, Ρώμη, Ιταλία. Το Έργο είναι μια μετάφραση κειμένου από τα Λατινικά θρησκευτικού περιεχομένου. Είναι μέχρι στιγμής η πρώτη ποιητική Συλλογή που έχει εντοπιστεί από Αλβανό συγγραφέα και το Δεύτερο κατά σειρά χρονολογικά.

γυναίκες,

Mbi fjalët e tinë zot të zinë meshë, Πάνω στις λέξεις του Θεού μας να
 λειτουργήσουν

Se s' ishte njeri nesh cë mkat s' ka Γιατί δεν υπάρχει άνθρωπος μεταξύ
 μας χωρίς αμαρτία

E lum kush e kujton se ka të vdesë Χαρά σε όποιον το θυμάται γιατί
 έχει να πεθάνει

E mentë bashkë mbi tenë Zonë I ka Και το νου μαζί με το Θεό τον έχει

Se Krishti mbi Parajsit I bën pjesë, Γιατί ο Χριστός στον παράδεισο
 του ετοιμάζει θέση

*E bën për bir të ti e për vëlla*⁵⁶ Το κάνει για το παιδί του και τον αδερφό.

Ένα άλλο έργο που συνέβαλε στη μάθηση της αλβανικής γλώσσας είναι το «*Fjalori Latinisht-Shqi/ Λεξικό Λατινο-αλβανικό*» του Frëng Bardhi που εκδόθηκε από τον ίδιο το 1635. Παράλληλα με τις λεξικογραφικές σπάνιες αξίες, σε αυτό το έργο περιλαμβάνονται και 113 παροιμίες και γνωμικά, όπως και χαιρετισμοί, διάλογοι, επιφωνήματα και τοπωνύμια. Όπως τα παρακάτω:

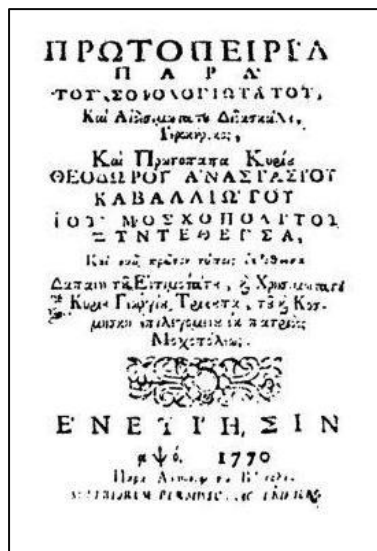
- *Aty ku vë turku këmbën, aty nuk mbin bar / Εκεί που βάζει το πόδι ο τούρκος, εκεί δεν φυτρώνει χορτάρι*
- *Rri shtrembër e fol drejt / Κάθισε στραβά και μίλα ίσια*
- *Dita e mirë njihet ndë natë-netë / Η καλή μέρα γνωρίζεται από βραδύς*
- *S' duhet me I zanë besë as ujit, as turkut / Δεν πρέπει να εμπιστευτούμε ούτε το νερό, ούτε τον τούρκο κ.ά.*

Σ' αυτές τις παροιμίες και σε άλλα γνωμικά όπως «*Skëndërbeu – lavdia e nderja e gjithë dorës arbëreshë/ Ο Σκεντέρμπεης – η δόξα και η τιμή όλου του αρμπερέσικου γένους*», ο συγγραφέας εκφράζει την εθνική αλβανική περηφάνια.

Παρότι η Αλβανία βρισκόταν κάτω από τον τούρκικο στρατιωτικό ζυγό, και σε άσχημες κοινωνικές συνθήκες, κατά τη διάρκεια του 17^{ου}-18^{ου} αιώνα, έγιναν προσπάθειες να ανοίξουν σχολεία ώστε να διδαχθούν τα παιδιά τους γραφή και ανάγνωση. Πολύ σημαντική περίοδος για την ανάπτυξη της παιδείας είναι η εποχή, κατά την οποία ιδρύθηκε το τυπογραφείο της Μοσχόπολης, στα έτη 1730-1769, η οποία παράλληλα με την οικονομική της ανάπτυξη, γνώρισε και μια βαθιά

56. Βλ. S. Hamiti, *Letërsia shqiptare e vjetër/ Η ιστορία της αλβανικής Λογοτεχνίας*, Tiranë εκδ. Shtëpia e Librit shkollor, 1996, σ. 70

πολιτιστική πρόοδο. Από το 1720, με την οικοδόμηση του τυπογραφείου στη Μοσχόπολη και το άνοιγμα ενός Ελληνικού Γυμνασίου, ξεκίνησε και η έκδοση θρησκευτικών και σχολικών βιβλίων, που ήταν γραμμένα στην ελληνική γλώσσα. Η Βιβλιοθήκη της Μοσχόπολης περιλάμβανε αρκετά βιβλία σε διάφορες γλώσσες του

κόσμου, μεταξύ των οποίων καταγράφονται έργα των αρχαίων Ελλήνων και Ρωμαίων συγγραφέων, Λατίνων, Γάλλων κ.ά., τα οποία αναδείκνυαν τον πολιτισμό και την ανάπτυξη της εποχής. Σε αυτήν την εποχή εκτύπωσαν τα διδακτικά τους έργα και μερικοί από τους πιο διακεκριμένους συγγραφείς της περιόδου, όπως: Theodhor Kavajjoti, Dhanil Haxhiu, Kostandin Berati / κ.ά.

Ο Theodhor Kavajjoti–Θεόδωρος Καβαλιώτης στην ελληνική βιβλιογραφία χαρακτηρίζεται ως «εκ των ολίγων διδασκάλων του

γένους».

Σπούδασε Μαθηματικά, Θεολογία και Φιλοσοφία στα Ιωάννινα, στη Μαρούτσιο Σχολή, υπό την διεύθυνση του Ευγένιου Βούλγαρη μεταξύ των ετών 1732 – 1734⁵⁷. Επέστρεψε στη Μοσχόπολη την εποχή της ακμής της και το 1746 έγινε διευθυντής της Νέας Ακαδημίας. Το 1770 εξέδωσε στη Βενετία το σχολικό εγχειρίδιο «Πρωτοπειρία», (Τα πρώτα μαθήματα), το οποίο ήταν ένα είδος αλφαβητάριου για τους αρχάριους μαθητές της Ακαδημίας της Μοσχόπολης σε τρεις γλώσσες, ελληνικά –ρουμάνικα – αλβανικά. Σε αυτό περιλαμβάνονται αρκετές ευχές και εκκλησιαστικά τραγούδια, βιβλικές αφηγήσεις, παροιμίες κ.ά. Το έργο «Πρωτοπειρία» έχει ιδιαίτερη σημασία και αξίες στη γραπτή διδακτική παιδική λογοτεχνία, γιατί παράλληλα με τον εκκλησιαστικό χαρακτήρα του, συμπεριλαμβάνονται και 1200 αλβανικές λέξεις.⁵⁸

Μεταξύ των άλλων συγγραφέων της Μοσχόπολης είναι και ο Dhanil Haxhiu – Δανιήλ ο Μοσχοπολίτης (μοναχός και ιεροκήρυκας), δάσκαλος της Νέας Ακαδημίας. Πέραν του εκπαιδευτικού του έργου, το βιβλίο του «*Mësime fillestare që kanë brënda*

57. Βλ. Ε. Κεκρίδης, *Θεόδωρος Αναστασίου Καβαλιώτης (1718;-1789) Ο διδάσκαλος του Γένους*, εκδ. Παρουσία, σ. 199, πηγή: <http://vlahofonoι.blogspot.com/2016/05/1718-1789.html> 21 Μαΐου 2016.

58. Βλ.Α. Bishqemi, *Histori e Letërsise Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, Universiteti “A Xhuvani” – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σ 38.

një fjalor katër gjuhësh / Εισαγωγική διδασκαλία: περιέχουσα λεξικόν τεσσάρων γλωσσών», το οποίο εκδόθηκε στη Βενετία αρχικά το 1794 και μετά το 1802, αποτελείται από κείμενα χριστιανικού περιεχομένου, ποιήματα και αφιερώσεις, συμβουλές και σοφές σκέψεις, οι οποίες βρήκαν μεγάλη απήχηση στα παιδιά⁵⁹.

Ένα άλλο έργο που έχει γραφτεί στα αλβανο-ελληνικά για εκπαιδευτικούς λόγους, είναι το χειρόγραφο του Kostandin Berati, το οποίο έχει διδαχθεί στους μαθητές του ορθόδοξου σχολείου του Βερατίου. Αυτό το σχολικό εγχειρίδιο φυλάσσεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη στα Τίρανα. Στις εκατόν πενήντα τέσσερις σελίδες του συμπεριλαμβάνονται ευχές, εκκλησιαστικές παρακλήσεις, σοφά γνωμικά και παροιμίες, όπως και ιστορικά χρονικά για τα αλβανικά πασαλίκια και τους πολέμους, κατά τη διάρκεια του 18^{ου} αιώνα. Στο χειρόγραφο αυτό, εκτός των άλλων, παρουσιάζεται και η μετάφραση του Επιτάφιου Ύμνου του Χριστού, το μοιρολόι της Παναγίας για τον υιό της, στίχοι οι οποίοι μεταφέρουν βαθύ πόνο και μεγαλείο ανθρώπινης ψυχής. Ο στόχος του συγγραφέα μέσω του έργου του είναι η διάδοση της χριστιανικής θρησκείας και στην αλβανική γλώσσα.

Παρατηρείται, λοιπόν, ότι τα έργα της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας του 17^{ου} - 18^{ου} αιώνα είναι μια συλλογική προσπάθεια των Αλβανών λογοτεχνών να ανταποκριθούν στην ανάγκη του λαού για εκπαίδευση και πνευματική καλλιέργεια.

59.Βλ. Δ.Μοσχοπολίτης, *Εισαγωγική διδασκαλία : περιέχουσα λεξικόν τετράγλωσσον των τεσσάρων κοινών διαλέκτων ήτοι της απλής ρωμαϊκής, της εν Μοισία βλάχικης, της βουλγαρικής, και της αλβανικής*, 1802.

Ακαδημία Αθηνών: <http://editions.academyofathens.gr/epetirides/xmlui/handle/20.500.11855/419>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ
Η ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΚΗΣ
ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

4.1. Η ρομαντική περίοδος στην αλβανική παιδική λογοτεχνία

Σε όλο τον Δυτικό κόσμο, στα τέλη του 18^{ου} αιώνα και αρχές 19^{ου} αιώνα, διαπιστώνεται η ανάπτυξη ενός νέου ρεύματος, του Ρομαντισμού, το οποίο σταδιακά εξαπλώθηκε και στην Ανατολική Ευρώπη. Η Αλβανική Λογοτεχνία και ειδικότερα η Παιδική Αλβανική Λογοτεχνία αυτής της περιόδου παρουσιάζει επιρροές από την Ρομαντική παράδοση.

Ιστορικά αυτή η περίοδος ταυτίζεται με την Εθνική Αλβανική Αναγέννηση. Παράλληλα με τη λογοτεχνία για τους ενήλικες, ιδιαίτερη προσοχή αφιερώθηκε και στην παραγωγή της παιδικής λογοτεχνίας. Ωστόσο, οι ιστορικο-οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες δεν ευνοούν να αναπτυχθεί ως ένας αυτόνομος κλάδος της λογοτεχνίας⁶⁰.

Στο τέλος του 18^{ου} αιώνα και στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, η λογοτεχνική παραγωγή για παιδιά αριθμεί αρκετές εκδόσεις. Στη διάρκεια αυτής της περιόδου έγιναν προσπάθειες για τη μετάφραση στα αλβανικά των μύθων του Αισώπου από τον Dhaskal Todri / Δασκάλ Τόντρι (18^{ος} αιώνας)⁶¹ και αργότερα ο Anton Santori / Αντόν Σαντόρι (1799 – 1894)⁶², ο οποίος μετέφρασε και διασκεύασε τους μύθους του Αισώπου και αρκετούς άλλους μύθους.

Τον 19^ο αιώνα αρκετοί δάσκαλοι, πατριώτες, ποιητές και συγγραφείς, εμπλούτισαν την παιδική λογοτεχνία. Ανάμεσα σε αυτούς είναι ο Naum Veqilharxhi/ Ναούμ Βεκιλχάρτζι, ο Kostandin Kristoforidhi/ Κωνσταντίνος Κριστοφορίδης, ο Naim Frasheri/ Ναίμ Φράσερι, ο Sami Frasheri/ Σαμί Φράσερι, ο Jani Vreto/ Γιάννη

60. Βλ. Α. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, Universiteti “A Xhuvani” – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σ.43

61. Βλ. D.Todri: Το 1903 εκδόθηκαν δύο πανομοιότυπα χειρόγραφα του .Το ένα είναι απόκομμα της Πρώτης αποστολής του Αποστόλου Παύλου προς τους Ρωμιούς ενώ το δεύτερο χειρόγραφο ένας μύθος του Αισώπου σε 3 γλώσσες: Αρχαία Ελληνικά, Νέα Ελληνικά και Αλβανικά *Letërsia Shqiptare 2/ Η αλβανική λογοτεχνία- Σχολικό εγχειρίδιο*, εκδ. Shtëpia Botuese e Librit Shkollor, Tiranë, 1998, σ. 81.

62. Βλ. Α. Santori: Εν ζωή δεν εξέδωσε κανένα βιβλίο. Το χειρόγραφο της μετάφρασης των μύθων του Αισώπου βρίσκονται στο Εθνικό Αρχείου του Αλβανικού κράτους. Επίσης πολλά χειρόγραφα αρχαία του συγγραφέα βρίσκονται στην Καλαβρία της Ιταλίας. *Letërsia Shqiptare 2/ Η αλβανική λογοτεχνία- Σχολικό εγχειρίδιο*, εκδ. Shtëpia Botuese e Librit Shkollor, Tiranë, 1998, σ. 84.

Βρέτο, ο Andon Zako Çajupi/ Αντόν Ζάκο Τσαγιούπι, το έργο των οποίων θα γίνει αντικείμενο ερευνητικών παρατηρήσεων σε επόμενα χωρία.

Το πρώτο αλβανικό «*Αλφαβητάριο*» που εξέδωσε ο Naum Veilharxhi το 1844 προβάλλει την ανάγκη αψύπνισης της εθνικής συνείδησης των παιδιών. Έτσι, το εκπαιδευτικό σύστημα επωμίζεται την ευθύνη μετάγγισης στοιχείων της εθνικής ταυτότητας. Σε αυτή τη λογική και ο Gjergj Qiriazi, δάσκαλος και συγγραφέας παιδικής λογοτεχνίας, συνέθεσε ποιήματα, θεατρικά δρώμενα με ηθικοπλαστικό περιεχόμενο, τα οποία εμπλουτίζουν την αλβανική παιδική λογοτεχνία⁶³.

Αυτή η λογοτεχνική παραγωγή των Αλβανών αναγεννητών παρουσίασε ιδιαίτερα μορφολογικά χαρακτηριστικά και εκδόθηκε σε βιβλία, τα οποία αξιοποιήθηκαν ως σχολικά εγχειρίδια στα πρώτα αλβανικά σχολεία. Σε αυτά τα βιβλία συμπεριλαμβάνονται αρκετά παραμύθια, μύθοι, ευσύννοπα διηγήματα, αφηγήσεις, ποιήματα, λογοτεχνικά και επιστημονικά σπαράγματα, τα οποία διδάσκουν στα παιδιά τις γνώσεις της ζωής και του κόσμου.

Η παιδική λογοτεχνία της αλβανικής Εθνικής Αναγέννησης, όπως αναφέρει ο Καθηγητής Bedri Dedja, μολονότι παρουσίασε ισχυρή παραγωγή δεν εκτοπίστηκε του πλαισίου των σχολικών εγχειριδίων, λειτούργησε ως μοχλός υλοποίησης της αποστολής του αλβανικού σχολείου, δηλαδή **αναπτύχθηκε βασικά ως διδακτική λογοτεχνία**. Σε αυτή την λογοτεχνική παραγωγή, τα παιδιά ήρθαν σε δημιουργική επαφή με δεδομένα επιστημονικού χαρακτήρα, ηθικού, φιλοσοφικού, και καλλιτεχνικού ύφους, επιδρώντας άμεσα στην γνωστική και εθνική τους μόρφωση. Επηρεαζόμενοι από τις ιστορικές συνθήκες, τις προσπάθειες και τους πολέμους των Αλβανών για την εθνική απελευθέρωση από τους Οθωμανούς κατακτητές, μερικοί συγγραφείς της Εθνικής Αναγέννησης στην λογοτεχνική παραγωγή τους για ανήλικους δημιουργούν υπό την επίδραση αυτών των ιδεών, παρουσιάζοντας θέματα της εθνικής πατριωτικής περηφάνιας⁶⁴.

Στο πλαίσιο των σχολικών εγχειριδίων εντάσσονται ποιήματα και διηγήματα που ενσταλάζουν στα παιδιά στοιχεία ηθικής, αλλά και γνώσεις για την ανθρώπινη ζωή, τις σχέσεις μεταξύ γονέων και παιδιών, την αγάπη για την αλβανική γλώσσα και την πατρίδα, τη φύση και τα ζώα, το σχολείο και τη γενέτειρα, τις ανθρώπινες αρετές κ.ά. Με την συνδρομή των ποιημάτων και των λογοτεχνικών δημιουργημάτων, η παιδική

63. Βλ. R. Elsie, *Histori e Letërsisë Shqiptare/ Η ιστορία της αλβανικής λογοτεχνίας*. Botim i dytë- Δεύτερη έκδοση, Επιμέλεια Abdyrrahim Myftia, εκδ. Pejë: Dukagjini 2001, σσ. 212 – 213.

64. Βλ. B. Dedja, *Shkrime mbi letërsinë për fëmijë/ Γραπτά για την παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Shtëpia Botuese e Librit Shkollor, Tiranë, 1978, σ. 34.

λογοτεχνία της αλβανικής Εθνικής Αναγέννησης αποσκοπούσε να οδηγήσει τους μικρούς αναγνώστες στην αφομοίωση των επιστημονικών γνώσεων που σχετίζονται με τις φυσικές επιστήμες, όπως συμβαίνει σε μερικά δημιουργήματα του Naim Frasheri «*Gjithësia/ Το σύμπαν*», και «*Dituritë/ Γνώσεις*», ή «*Sistemi diellor/ Το ηλιακό σύστημα*», «*Kali/ Το άλογο*», «*Qeni/ Το σκυλί*», «*Fili/ Ο Φίλι*» του Kostandin Kristoforidhi.

Κύριο χαρακτηριστικό της εποχής είναι το πατριωτικό πνεύμα, το οποίο κυριαρχεί στα έργα των Αλβανών συγγραφέων. Στο «*Αλφαβητάριο*» που έχει εκδώσει ο Naum Panajot Bredhi – Veqilharxhi το 1844 και στην επανέκδοσή του, το 1845 υπό τον τίτλο «*Νέο αλφαβητάριο για παιδιά*», παρατηρείται ο στόχος των Αλβανών αναγεννητών να παράγουν έργα με πατριωτικό χαρακτήρα για την μόρφωση των παιδιών. Στον πρόλογο του πρώτου αλβανικού αλφαβηταρίου, ο Naum Veqilharxhi αναφέρει ότι, εκτιμώντας ιδιαίτερος πολύ τη σημασία της παιδείας, εκείνος και οι υπόλοιποι αναγεννητές επιθυμούσαν τα παιδιά της Αλβανίας να αποκτήσουν πολιτισμική ταυτότητα, αλλά και τις γνώσεις στη μητρική τους γλώσσα, ώστε να γίνουν άξιοι αγωνιστές της προόδου του έθνους.

Οι συγγραφείς της Αναγέννησης άλλωστε ήταν συνειδητοποιημένοι ότι θα έπρεπε να θυσιάσουν της αισθητική τους ώστε να εξυπηρετήσουν τους παιδαγωγικούς σκοπούς του σχολείου. Ίσως και αυτός είναι ο λόγος που παρότι οι ίδιοι συγγραφείς εξυμνήθηκαν στην γενική λογοτεχνία δεν κατάφεραν να έχουν τις ίδιες αξιώσεις και στην παιδική λογοτεχνία⁶⁵.

Σημαντική θέση στην παιδική λογοτεχνία κατέχει και το «*Abëtarja e Shoqerisë së Stambollit/ Αλφαβητάριο της Εταιρείας της Κωνσταντινούπολης*»,⁶⁶ σε συνεργασία με τους Sami Frashëri, Jani Vreto και Koto Hoxhi. Εκδόθηκε στην Κωνσταντινούπολη το έτος 1879. Σε αυτό το βιβλίο, με γνωσιοκεντρικό χαρακτήρα, εκτός από το αλφαβητάριο που έχει συντάξει ο Jani Vreto, περιλαμβάνονται και γραπτά του Sami Frashëri, με τίτλο «*Gjuha Shqipe / Η αλβανική γλώσσα*» και αυτό του Pashko Vasa «*Shqipëria dhe shqiptaret / Η Αλβανία και οι Αλβανοί*», στα οποία

65. Βλ. R. Cadri, *Letërsia për fëmijë midis vlerës dhe antivlerës/ Η παιδική λογοτεχνία μεταξύ αξίας και απαξίας*, Συνέδριο: LETËRSIA SI E TILLË. Tiranë, 1996 σ.306.

66. Βλ. R. Elsie, *Historical Dictionary of Albania/ Ιστορικό λεξικό της Αλβανίας* Έκδοση 2, Scarecrow Press, New Jersey, 2010, σ. 479.

Shoqëria e Stambollit/ Η Εταιρεία της Κωνσταντινούπολης η αλλιώς γνωστή και ως, *Shoqëria e të Shqyrit Shkronja Shqip/ Εταιρεία έκδοσης των αλβανικών γραμμάτων*. Ιδρύθηκε στις 12 Οκτωβρίου 1879 στην Κωνσταντινούπολη. Η εταιρεία αυτή είχε ως σκοπό την έκδοση βιβλίων στην Αλβανική γλώσσα και ειδικότερα σχολικών βιβλίων για εκπαιδευτικούς λόγους. Τα μέλη της Εταιρείας αποτελούνταν από Καθολικούς, Ορθόδοξους και Μουσουλμάνους αναγεννητές συγγραφείς της εποχής.

οι συγγραφείς εμφυσούν στην ψυχή των παιδιών βαθιά εθνικά συναισθήματα. Στο κείμενο του Pashko Vasa, διακρίνεται εναργώς ο σκοπός του Αλφαβητάριου, το οποίο συντάχθηκε ώστε να διδαχθούν την αλβανική γλώσσα τα παιδιά, «*të mësohën me ligjerata e më marrun vesht në gjuhë të vet faren e fisit, prej te cilit kanë rjedhur.../ να μάθουν να επικοινωνούν και να γνωρίσουν στη γλώσσα τους, τα χαρακτηριστικά της φυλής, από την οποία κατάγονται...*⁶⁷.»

Η δημιουργία αυτών των κειμένων στο Αλφαβητάριο της Κωνσταντινούπολης αποτελεί την απαρχή για τη μεταγενέστερη ανάπτυξη της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας. Αυτή η πρακτική της παραγωγής των ιστορικών κειμένων με λογοτεχνικές αξίες, όπως και άλλων ποιημάτων, κυριαρχεί και στην σύνταξη των σχολικών εγχειριδίων στο τέλος του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Πραγματοποιώντας τον στόχο της μεταλαμπάδευσης δομικών στοιχείων της νέας εθνικής ιστορικής συνείδησης, διαχειρίστηκαν με ιδιαίτερο πάθος θέματα που συνδέονται με φιλοπατρία, τον πόνο και τη νοσταλγία για τη γενέτειρα, όπως και το τοπίο και τις ομορφιές της αλβανικής φύσης. Σε όλο το εύρος της ποιητικής και λογοτεχνικής παραγωγής υμνούνται η ανδρεία και η φιλοτιμία, οι ηθικές παραδόσεις, αποδίδοντας εμφαστικά τη σημασία της αγάπης για την πατρίδα.

Παράλληλα των ανωτέρω αξιών η αλβανική παιδική λογοτεχνία της Αλβανικής Εθνικής Αναγέννησης μεταφέρει και αρκετά μυστικιστικά στοιχεία, μια γενική θρησκευτική πνοή, που εμφανίζεται σε «σκοτεινές» φράσεις που απευθύνεται σε ένα ευρύτερο ηλικιακό αναγνωστικό κοινό. Από την άλλη, σε αρκετές λογοτεχνικές δημιουργίες, οι συγγραφείς, παράλληλα με τα επιστημονικά στοιχεία, έγραψαν και διηγήματα με θρησκευτικό περιεχόμενο, όπως ο Κωνσταντίνος Χριστοφορίδης, Γκεργκ Κυριάζι κ.ά⁶⁸.

Οι Αλβανοί αναγεννητές, ως διανοούμενοι, στη λογοτεχνική παραγωγή τους για τα παιδιά κατέβαλαν μεγάλη προσπάθεια, ώστε να εξυπηρετηθεί η εθνική παιδεία, για να εξέλθουν του πνευματικού σκότους στο φως της προόδου και του πολιτισμού. Αυτή η λογοτεχνική παραγωγή, η οποία έχει δομικά επηρεαστεί από τις ιστορικές συγκυρίες, που βίωσε η χώρα, συμβάλλει στην αισθητική και εθνική μόρφωση της νέας γενιάς, έχοντας στο επίκεντρο τα ενδιαφέροντα και τις απαιτήσεις του παιδικού κόσμου αυτής της εποχής.

67. Βλ. *Alfabetare e gjuhës shqipe/ Το αλφαβητάριο της αλβανικής γλώσσας*, Kostandinopojë 1879, σσ. 24 -33.

68. Βλ. B. Gace, *Letersia Shqipe per femije/ Η Αλβανική παιδική Λογοτεχνία*, εκδ. Triptik, Vlorë, 2005 σ.40.

Σε αυτή τη διαδικασία παραγωγής, οι αναγεννητές συγγραφείς, είχαν σαφή εικόνα της στόχευσης που έπρεπε να εξυπηρετηθεί από την παιδική λογοτεχνία και που ήταν η πατριωτική μόρφωση. Αρκετοί από τους αναγεννητές συγγραφείς ήταν δάσκαλοι, αλλά και συντάκτες των σχολικών εγχειριδίων με αποτέλεσμα να υιοθετήσουν την ευρωπαϊκή και παγκόσμια παιδαγωγική σκέψη⁶⁹.

4.2. Οι εκπρόσωποι της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας στην περίοδο της Αναγέννησης

Στον εμπλουτισμό της παιδικής λογοτεχνίας, κατά την περίοδο της Αλβανικής Εθνικής Αναγέννησης, έχουν συμβάλει αρκετοί γνωστοί λογοτέχνες ποιητές και συγγραφείς, που δημιούργησαν μια δική τους παράδοση στην οποία παρουσιάζεται ξεκάθαρα ο σκοπός τους και η ιδιαιτερότητα αυτής της λογοτεχνίας, όπως προαναφέρθηκε. Οι εκπρόσωποι της εποχής ήταν από τους πιο διάσημους ανθρώπους της χώρας, ιδεολόγοι, επιστήμονες, δάσκαλοι, παιδαγωγοί και μεγάλοι πατριώτες, οι οποίοι απέδειξαν πως η καλλιέργεια της παιδικής λογοτεχνίας ήταν ένα καλλιτεχνικό, αισθητικό και εθνικό καθήκον για να γαλουχήσουν την νέα γενιά ώστε να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της εποχής.

Από τους πιο γνωστούς λογοτέχνες αυτής της εποχής αναφέρονται, ο Naum Veqilharxhi, ο Kostandin Kristoforidhi, ο Sami Frashëri, ο Naim Frashëri, ο Andon Zako Çajupi, κ.ά.

69. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsise Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, Universiteti “A Xhuvani” – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σ.43

4.2.1. Naum Veqilharxhi – Ναούμ Βεκιλχάρτζι (1797 -1846)

Η ζωή του:

Το πραγματικό όνομα του αναγεννητή συγγραφέα είναι Naum Panajot Bredhi /Ναούμ Παναγιώτη Μπρέδι. Καταγόταν από το Βιθκούκι της Κορυτσάς, σημαντικό κέντρο της πολιτιστικής κίνησης για την ανάπτυξη της αλβανικής γλώσσας του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα, και ειδικότερα από τη συνοικία Μπρέδι, από όπου απέκτησε και το επώνυμο. Από τα νεανικά του χρόνια μετανάστευσε στη Ρουμανία, όπου το 1821 πήρε μέρος στην εθνική κινητοποίηση των λαών των Βαλκανίων, υιοθετώντας τις ιδέες της εθνικής απελευθέρωσης. Λίγα χρόνια αργότερα εργάστηκε ως δικηγόρος. Κύριο μέλημά του ήταν η προώθηση των ιδεών της Αλβανικής Εθνικής Αναγέννησης. Έγινε μέλος μιας οργάνωσης διανοούμενων Αλβανών, οι οποίοι θεωρούσαν αναγκαίο την ανάπτυξη της Αλβανικής γλώσσας και κουλτούρας για την Αλβανική Εθνική Αναγέννηση. Άφησε την τελευταία του πνοή το έτος 1846 στην Κωνσταντινούπολη⁷⁰.

Το έργο του:

Η συγγραφική του παραγωγή δεν είναι πλούσια, ωστόσο, το πρώτο του έργο παραμένει μέγιστης σημασίας και προσφοράς στην αλβανική γλώσσα. Το 1825, ο N. Veqilharxhi συνέθεσε μια μορφή αλβανικής αλφαβήτου, αποτελούμενη από 32 γράμματα, με την οποία δημιούργησε το πρώτο αλβανικό αλφαβητάρι, που ονομάστηκε «*Enëitari Shqip /Αλβανικό Αλφαβητάριο*», το οποίο αποτέλεσε την έναρξη της αναγέννησης της Αλβανίας. Το «*Enëitari / Αλφαβητάρι*» του N. Veqilharxhi, εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1844 και επανεκδόθηκε το 1845 με 48 σελίδες υπό τον τίτλο: «*Enëtar I ri për fëmijë që nisin të mësojnë për herë të parë me copë të zgjedhura, të mira e plot përfitime.../ Το νέο αλφαβητάριο για παιδιά που αρχίζουν να μαθαίνουν για πρώτη φορά με επιλεγμένα κείμενα, καλά, γεμάτα οφέλη*». Στον πρόλογο της δεύτερης έκδοσης του «*Enëitari / Αλφαβητάρι*», ο N. Veqilharxhi, μέσω του προλόγου του, απευθύνεται στα παιδιά της Αλβανίας, καλώντας τα να εκπολιτιστούν, όπως τα παιδιά των άλλων εθνών της Ευρώπης. *Ξεκινώντας από τον*

70. Βλ. S. Islami, *Historia e Shqipërisë/ Η Ιστορία της Αλβανίας*, Akademia e Shkencave, Tiranë 1984, σ. 134.

τίτλο και τον αριθμό των σελίδων της δεύτερης έκδοσης συνάγεται το συμπέρασμα ότι το έργο είχε παράλληλα με τις γλωσσικο-ιστορικές και λογοτεχνική αξία. Το έργο πιθανόν να είχε και μικρά κείμενα για παιδιά. Αυτό το αποδεικνύει μια στροφή του συγγραφέα, η οποία βρίσκεται στο εξώφυλλο του Αλφαβητάριου της Εταιρείας της Κωνσταντινούπολης:

<i>Kurrëkush me mënd të vet</i>	<i>Κανείς με τα μυαλά του</i>
<i>Mos mburretë se ndic fet,</i>	<i>Να μην παινεύεται πως κάτι συμβαίνει</i>
<i>Pa dashuri I madhi Zot.</i>	<i>Χωρίς αγάπη στο μεγάλο Θεό</i>
<i>Fletë pema s' lëshon dot...</i> ⁷¹	<i>Φύλλα το δέντρο δεν βγάζει εύκολα...</i>

Ο συγγραφέας και επιστήμονας N. Veqilharxhi ενσταλάζει στα παιδιά την αγάπη για τη γνώση. Στις σελίδες του «*Enëtari / Αλφαβητάρι*», ο συγγραφέας παρακαλεί τα παιδιά της Αλβανίας να έχουν θάρρος, να θυσιάστουν για τα υψηλά εθνικά ιδανικά της Αλβανίας. Η αφύπνιση της εθνικής συνείδησης των Αλβανών, εθεάτο από τον N. Veqilharxhi στους ηλικιωμένους γέροντες, τους άντρες και τις γυναίκες, αλλά παράλληλα αποτελούσε ζητούμενο για τη νέα γενιά, η οποία μέσω του αλβανικού σχολείου θα προετοιμαζόταν να εξυπηρετήσει με μεγαλύτερη πίστη την πατρίδα και τα εθνικά συμφέροντα στο μέλλον. Το «*Enëtari*», του N. Veqilharxhi είχε μεγάλη απήχηση σε αρκετές πόλεις της Αλβανίας, όπως στην Κορυτσά, Ελμπασάν, Αυλώνα, Πόγραδετς, Τεπελένι και αλλού.

Παρακάτω παρουσιάζονται μερικά γνωμικά από τη δεύτερη έκδοση του «*Enëtari Shqip / Το αλφαβητάριο στα αλβανικά*» όπως:

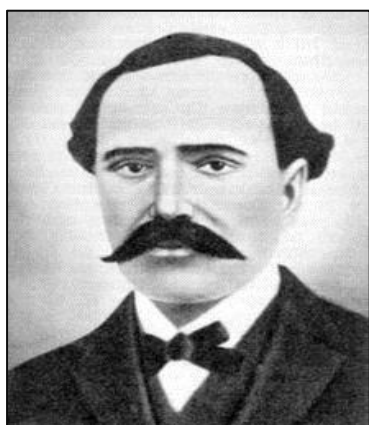
- «*I marri njihet nga të qeshurat e shumtë / Ο τρελός γνωρίζεται από το πολύ γέλιο*»
- «*Bëj mirë të gjesh mirë / Κάνε καλό να βρεις καλό*»,
- «*Mos (të) kesh turp të mësosh ato që s' di / Μην ντρέπεσαι να μάθεις αυτά που δεν ξέρεις*»,
- «*Më mirë I vdekur se sa I turpëruar / Προτιμότερα νεκρός παρά ντροπιασμένος*»,
- «*As e mira, as e liga s' mbeten pa Ç'përblyer / Ούτε το καλό, ούτε το κακό δεν μένει χωρίς ανταμοιβή*»⁷²

71. Βλ. B. Dedja, *Tradita dhe probleme të letersisë shqipe për fëmijë/Η παράδοση και τα προβλήματα της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας*, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë, 1971, σ.54

Ο αναγεννητής N. Veqilharxhi, ως ένας ρομαντικός συγγραφέας, χρησιμοποιεί μια γλώσσα γεμάτη πάθος, διανθισμένη με τη στόφα των προφητικών εμπνεύσεων. Ο καλλιτεχνικός του λόγος αναδύει αισθήματα και σκέψεις που παρακινούν τα παιδιά να εμβαθύνουν τη σκέψη τους για την τραγική τύχη και το μέλλον των Αλβανών.

72. Βλ. B. Gace, *Letërsia Shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Triptik, Vlorë, 2005, σσ.44-45.

4.2.2 Kostandin Kristoforidhi – Κωσταντίν Χριστοφορίδι (1827 – 1895)

Η ζωή του:

Η προσφορά του στην εκπαίδευση και τη δομή της γλώσσας τον κατέστησε γνωστό και ως «Πατέρα της αλβανικής». Γεννήθηκε στο Ελμπασάν. Μετά τα πρώτα σχολικά χρόνια, στη γενέτειρα του, μετέβη στο φημισμένο Γυμνάσιο «Ζωσιμαία» των Ιωαννίνων⁷³. Στο γυμνάσιο έλαβε ευρεία μόρφωση, καθώς άρχισε να διδάσκεται λατινικά, ελληνικά, γαλλικά και ιταλικά. Στα Ιωάννινα είχε την τύχη να γνωρίσει και να γίνει συνοδός του μεγάλου Γερμανού επιστήμονα και υποπρόξενου της Αυστρο-Ουγγαρίας Hahn, στον οποίο δίδαξε την αλβανική γλώσσα.

Στη συνέχεια υπηρέτησε ως δάσκαλος κλασικής παιδείας στα ελληνικά σχολεία των Τιράνων⁷⁴. Αργότερα αφού τελείωσε και τη Μέση Σχολή στο Σεμινάριο της Μάλτας, υπηρέτησε και πάλι ως δάσκαλος στο Ελμπασάν, στα Τίρανα, στο Δυρράχιο κ.ά.. Το 1859 διορίστηκε δάσκαλος στην Τυνησία για μικρό χρονικό διάστημα, μέχρι το 1865, διδάσκοντας την ελληνική γλώσσα⁷⁵. Το 1872 εγκαταστάθηκε στην Κωνσταντινούπολη, όπου συνήψε φιλίες με τον Pashko Vasa, Abdul Frasherî και Ismail Qemali⁷⁶.

Το έργο του:

Αρχικά η λογοτεχνική του δραστηριότητα ξεκίνησε με τη μετάφραση εκκλησιαστικών βιβλίων, όπως:

- Katër Ungjijtë dhe punët e Apostujve (1866) – Τα Τέσσερα Ευαγγέλια και η δράση των Αποστόλων.

73. Βλ. Α. Πασχάλης, *Τα Μεταπολεμικά Αναγνωστικά της Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας*, Γλωσσική και ιδεολογική προσέγγιση, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1998, σ. 45.

74. Βλ. Ζ. Mehani, *Konstandin Kristoforidhi dhe Kontributi I tij për themelimin e gjuhës letrare Kombëtare/ Konstandin Kristoforidhi και η συνεισφορά του στην θεμελίωση της εθνικής γλώσσας*, Άρθρο, 19 Ιουλίου 2018.

<https://ina-online.net/konstandin-kristoforidhi-dhe-kontributi-i-tij-per-themelimin-e-gjuhes-letrare-kombetare/>

75. Βλ. Xh. Lloshi, *Rreth alfabetit të shqipes: me rastin e 100-vjetorit të Kongresit të Manastirit, Shkup/ Αναφορικά με την αλβανική αλφάβητο: με αφορμή των 100 χρόνων από την Συνέδριο του Μοναστηριού*, Logos-A, Shkup, Prishtinë, 2008, σσ. 14-15.

76. Βλ. Ο. Κ. Grillo, *LEXIKON, Shkrimtarët Shqiptarë për fëmijë (1872-1995)/ ΛΕΞΙΚΟ, Αλβανοί συγγραφείς για παιδιά*, εκδ. Botimet Enciklopedike, Tiranë, 1997, σσ.128-129

- Psallmet (1868)- Ψαλμωδίες (στην Νότια Διάλεκτο)
(1869) Ψαλμωδίες (στην Βόρεια Διάλεκτο)
- Dhjatën e Re (1869) - Καινή Διαθήκη (στη Βόρεια Διάλεκτο)
(1879) - Καινή Διαθήκη (στην Νότια Διάλεκτο) κ.α

Ο Kostandin Kristoforidhi είχε μεγάλη πίστη στη νέα γενιά της Αλβανίας, για αυτό όπως έγραφε και στον πατριώτη Nikolla Naço στο Βουκουρέστι, άρχισε να συντάσσει σχολικά βιβλία για παιδιά, όπως: «*Abëtar shqip/ Αλβανικό Αλφαβητάριο*» στα ελληνικά, 1867, και «*Alfavitari shqip*» (στα αλβανικά)⁷⁷ 1872. Σύμφωνα με τον Kristoforidhi, η πρόοδος των Αλβανών και η εθνική τους αφύπνιση θα ήταν το αποτέλεσμα της καλλιέργειας της μητρικής τους γλώσσα σε όλα τα σχολεία της Αλβανίας και της ανάπτυξης της αλβανικής παιδείας να διέπεται από τον δημοκρατικό διαφωτισμό.

Στα αλφαβητάριά του, ο Kristoforidhi παρουσιάζεται ως αφηγητής της παιδικής λογοτεχνίας, κυρίως στα διηγήματα:

- «*Kurbani I Nojes dhe ylberi/ Η θυσία του Νώε και το ουράνιο τόξο*»,
- «*Të gjetunit e Moisiut/ Η εύρεση του Μωυσή*»,
- «*Jezusi ndërmjet mjeshtrave/ Ο Ιησούς ανάμεσα στους τεχνίτες*»,

Μικρά λογοτεχνικά κείμενα, όπως: «*Shqipëja / Ο αετός*», «*Dhia / Η γίδα*», «*Qeni / Το σκυλί*», αποτυπώνουν τη λογοτεχνική αυθεντικότητα του συγγραφέα. Στο λογοτεχνικό κείμενο «*Shqipëja/ Ο αετός*», ο Kristoforidhi, προσαρμόζει τους παιδαγωγικούς και μαθησιακούς στόχους, στην ψυχολογία και την ηλικία των παιδιών.

«...*Këta zogj trima dhe të fortë ndahen në shumë fare dhe kane shumë emra... Edhe ne na quajnë shqiptarë, sepse jemi trima të fortë, porsì skifter. Gjuhën tonë e quajnë shqipe, sepsë në flasim në gjuhën e zogjve trima...*»⁷⁸/

...Αυτά τα γενναία και τα δυνατά πουλιά χωρίζονται σε πολλά είδη και έχουν πολλά ονόματα... και εμάς μας ονομάζουν Αλβανούς, γιατί είμαστε γενναίοι και

77. Βλ. Abetar shqip, gegërisht Kostantinopol 1872/ Αλβανικό αλφαβητάριο, Βόρεια διάλεκτος, Κωνσταντινούπολη 1872,

Alfavitari shqip, pa vend e vit botimi [toskërisht, me shkronja greke]/ Αλβανικό Αλφαβητάριο χωρίς χρονιά και τόπο έκδοσης [Νότια διάλεκτος με ελληνικά Γράμματα]

78. Βλ. Xh. Lloshi, *Historia e Shkrimit të Shenjtë dhe Katër katekizma/ Η ιστορία της Αγίας Γραφής και τα Τέσσερα Ευαγγέλια*, Vëllimi 9, Instituti për studime Shqiptare dhe Protestante 2017, σσ. 8-12.

δυνατοί, σαν τους αετούς. Τη γλώσσα μας την ονομάζουν αλβανική, εμείς μιλάμε στη γλώσσα των γενναίων πουλιών ...»

Στο «*Alfavitar*» του Kostandin Kristoforidhi συμπεριλαμβάνονται και αρκετές άλλες δημιουργίες, όπως τα ποιήματα «*Ylli I vogël lart ne qiell / Το μικρό αστέρι ψηλά στον ουρανό*» και το παραμύθι «*Dy dhitë / Οι δυο γίδες*». Στο ποίημα «*Ylli I vogël lart në qiell / Το μικρό αστέρι ψηλά στον ουρανό*» ο συγγραφέας ξεδιπλώνει τα βιώματα των παιδιών, για να κατανοήσουν τα φυσικά φαινόμενα και τα μυστικά του κόσμου που τα περιβάλλει:

<i>Yll I vogël lart ne qiell</i>	<i>Το μικρό άστρο πάνω στον ουρανό</i>
<i>Duket porsi zjarr në pyll,</i>	<i>Φαίνεται σαν φωτιά στο δάσος</i>
<i>Sipër dheut lart qëndron</i>	<i>Πάνω από τη γη ψηλά στέκει</i>
<i>Xixa, xixa, xixëllon.</i>	<i>Σπίθες, σπίθες, σπιθοκοπεί</i>
<i>Disku I diellit kur perëndon</i>	<i>Ο δίσκος του ήλιου όταν δέει</i>
<i>Nata hijen e lëshon,</i>	<i>Η νύχτα τη σκιά αφήνει</i>
<i>Ylli vëten e zbulon,</i>	<i>Το άστρο τον εαυτό του ξεσκεπάζει</i>
<i>Xixa, xixa, xixëllon.</i>	<i>Σπίθες, σπίθες, σπιθοκοπεί</i>
<i>Dritë e yllit kur shkëlqen</i>	<i>Το φως του άστρου όταν λάμπει</i>
<i>Udhëtarit ç' I pëlqen</i>	<i>Του ταξιδιώτη πως του αρέσει</i>
<i>Natën errët kur po shkon,</i>	<i>Το σκοτεινό βράδυ όταν πηγαίνει</i>
<i>Udhën vetëm s' e harron.</i>	<i>Το δρόμο μόνος του δεν ξεχνάει</i>
<i>Natën çuni kur shikon</i>	<i>Το βράδυ το παιδί όταν βλέπει</i>
<i>Sipër botës, fort mendon,</i>	<i>Πάνω στον κόσμο, δυνατά σκέπτεται</i>
<i>Mendtë e tija ç' I habit,</i>	<i>Τις σκέψεις του τι τις απορεί</i>
<i>Ylli I vogël sesi ndrit.⁷⁹</i>	<i>Το μικρό άστρο πως λάμπει</i>

Σε αυτούς τους στίχους, ο ποιητής περιγράφει τον φανταστικό κόσμο του παιδιού μέσα στο σύμπαν, στο οποίο αυτό θα μεγαλώσει. Το παραμύθι «*Dy dhitë/ Οι δυο*

79. Βλ. Xh. Lloshi, *Historia e Shkrimit të Shenjtë dhe Katër katekizma/ Η ιστορία της Αγίας Γραφής και τα Τέσσερα Ευαγγέλια*, Vëllimi 9, Instituti për studime Shqiptare dhe Protestante 2017, σ. 15.

γίδες», προβάλλει ηθικά μηνύματα, στο πλαίσιο φανταστικών ιστοριών, που εκτυλίσσονται σε ένα ορεινό σκηνικό.

Στο έργο «*Fjalori I Gjuhës Shqipe/ Το λεξιλόγιο της αλβανικής γλώσσας*»⁸⁰, ο συγγραφέας αναφέρεται σε αρκετές ερμηνείες λέξεων, οι οποίες παίρνουν τη μορφή των αφηγηματικών εξηγήσεων, μεταφέροντας διηγηματικά και καλλιτεχνικά στοιχεία. Η ερμηνεία της λέξης *γριά*, παρέχεται από τον Kristoforidhi στο πλαίσιο μιας μυθολογικής λαϊκής αφήγησης, που αποδίδεται ποιητικά στους ακόλουθους στοίχους:

<i>I tha Marsi Prillit,</i>	<i>Είπε ο Μάρτης στον Απρίλη</i>
<i>Prill, Prill, o im vëlla,</i>	<i>Απρίλη, Απρίλη, αδερφέ μου</i>
<i>Nëm dy ditë hua</i>	<i>Δώσε μου δυο μέρες δανικές</i>
<i>Të thaj plakën me gjithë ç'ka</i>	<i>Να στεγνώσω τη γριά με ότι έχει.</i>

Έτσι «*Fjalori I Gjuhës Shqipe/ Το λεξιλόγιο της αλβανικής γλώσσας*» μεταβάλλεται σε ποιητική εγκυκλοπαίδεια, για να αποδώσει αφηγηματικά την έννοια των λέξεων.

Ένα από τα πιο διαδεδομένα λογοτεχνικά έργα του συγγραφέα είναι το διήγημα «*Gjahu I malësorëve – Hieja e Tomorrit/ Το κυνήγι των ορεσίβιων – Η Σκιά του Τομόρι*». Η συγγραφή του έργου ολοκληρώθηκε το 1884 και εκδόθηκε για πρώτη φορά στο περιοδικό «*Albania*»⁸¹ το 1902, γραμμένο σε τρεις διαλέκτους: Νότια διάλεκτο – Τοσκική, Βόρεια διάλεκτο – γκέγκικη και αργότερα στη διάλεκτο του Ελμπασάν.

Αυτό το διήγημα έχει δομηθεί πάνω σε ένα συνεχόμενο διάλογο, μέσω του οποίου αναλύονται ήρωες και γεγονότα, καθιστώντας το ελκυστικό για τα παιδιά. Αν και πολλές κριτικές αναφέρουν πως ...*το έργο αυτό δεν μπορεί να συμπεριληφθεί στην παιδική λογοτεχνία...*⁸², ωστόσο η πλειονότητα των μελετητών έχουν διαφορετική άποψη. Ο B. Dedja σημειώνει: *Είναι το πρώτο χαρακτηριστικό παιδικό διήγημα, τόσο από τεχνικής άποψης όσο και από άποψη περιεχομένου*⁸³. Περιγράφοντας μια τυπική

80. Βλ. K. Kristoforidhi, *Fjalori I Gjuhës Shqipe/ Το λεξιλόγιο της αλβανικής γλώσσας*, Αθήνα, 1904.

81. Βλ. Το περιοδικό *Albania*: Στις 25 Μαρτίου του έτους 1897 κυκλοφόρησε η πρώτη έκδοση, στις Βρυξέλλες, από τον ιδρυτή του Faik Konica. Η έκδοση αυτού του περιοδικού συνέχισε μέχρι το 1910.

82. Βλ. A. Trenova, *Fjala e bukur e Kristoforidhit/ Ο όμορφος λόγος του Kristoforidhi* - Εφημερίδα DRITA, 10 Μαρτίου 1985.

83. Βλ. B. Dedja, *Tradita dhe probleme të letërsisë shqipe për fëmijë/ Η παράδοση και τα προβλήματα της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας*, Tiranë, 1971, σ. 60.

ημέρα κυνηγιού, ο συγγραφέας παρουσιάζει στα παιδιά την αλβανική φύση, διαπλέκοντας ρεαλιστικά με φανταστικά στοιχεία. Το διήγημα έχει συγγραφεί με βάση την πείρα που κατέχει ο συγγραφέας από την λαϊκή καλλιτεχνική παραγωγή και απευθύνεται στους μαθητές του κατά τη διάρκεια της διδασκαλικής θητείας του στο σχολείο του Ελμπασάν. Στους μύθους, τα παραμύθια και τους αλβανικούς θρύλους, ο διάλογος είναι αρκετά επεξεργασμένος, για να δώσει στην αφήγηση δυναμισμό και πλαστικότητα. Μέσω του διαλόγου είναι δυνατό να υμνηθούν οι δυνατότητες της λαϊκής γλώσσας, όπως αναφέρει ο .Qosja⁸⁴ Ο διάλογος που αναπτύσσεται στο πλαίσιο αυτού του διηγήματος προβάλλει γλαφυρά τη δραματικότητα της αλβανικής ζωής, στοιχείο που ταξιδεύει τα παιδιά στην ελεύθερη ζωή των Αλβανών, σε προγενέστερα χρόνια.

...Taf, tuf! Taf-tuf! Taf-tuf! (Kërcasin pushkët)

-Prite, o Mark!

-Prite, o Gjergj!

-Prite, o Gjon!

-Taf-tuf! Ha-ha-ha! Ty-ty-ty.

-Prite, o Nikollë, se po të vjen një derr I egër...⁸⁵

-Bjeri, o Filip, asaj dhie t'egër qe po rri mb' atë breg mali.

Eshhtë trembur nga qentë, shënoje mirë!...⁸⁶

...Ταφ, τουφ! Ταφ- τουφ! Ταφ-τουφ!

- Περίμενέ το, ο Μαρκ!

- Περίμενέ το, ο Γκέργκ!

- Περίμενέ το, ο Γκιόν!

- Ταφ- τουφ! Χα-χα-χα! Τυ-τυ-τυ.

- Περίμενέ το, ο Νικόλα, γιατί έρχεται ένα αγριογούρουνο...

- Ρίξε της , ο Φίλιππε, αυτής της άγριας γίδας που στέκεται εκεί πάνω στην άκρη του βουνού.

Έχει φοβηθεί από τα σκυλιά, σημάδεψε τη καλά!...

Μολονότι το διήγημα έχει δομηθεί σε μορφή διαλόγου, οι περιγραφές και οι στοχασμοί του συγγραφέα κατέχουν υποδεέστερη θέση. Οι ήχοι των όπλων, τα

84. Βλ. R. Qosja, *Historia e letërsisë Shqipe – Romantizmi II/ Η ιστορία της αλβανικής λογοτεχνίας – Ρομαντισμός II*, Tiranë, 2000 σ.468.

85. Βλ. K.Kristoforidhi, *Gjahu I malësorëve (Hieja e Tomorit)/ Το Κυνήγι των Ορεσίβιων- Η σκιά του Τομόρι*, Επιμέλεια Ziaudin Kodër, Ndërmarrja Shtetërore e Botimeve, Tiranë 1950, σ.20.

86. Βλ. K.Kristoforidhi , ό.π. σ. 22

γαυγίσματα των σκυλιών, το βούισμα των κεράτων, η μίμηση των ζώων, το περιπαιχτικό χιούμορ μεταξύ των κυνηγών και η περιγραφή ζώων του δάσους, κάνουν το διήγημα να είναι γεμάτο ζωντάνια και δυναμισμό στα μάτια των παιδιών. Μέσω των διαλόγων, ο K. Kristoforidhi αξιοποιεί τον καλλιτεχνικό πλούτο της λαϊκής γλώσσας και στις τρεις διαλέκτους.⁸⁷

Μέσω της αφήγησης του, ο συγγραφέας εκφράζει έναν πλούσιο ψυχικό αλβανικό κόσμο, γεμάτο σύμβολα και συναισθηματικές αποχρώσεις. Το Mali I Tomorrit στα δάση του οποίου κυνηγούν οι Αλβανοί είναι ένας γνωστός, αρχαίος μυθολογικός τόπος, όπως αποδεικνύεται από τα ονόματα: Toskë, Gegë, Arbët (Τόσκας, Γκέγκα, Άρμπερ). Σ' αυτό το διήγημα συμβολικό ρόλο διαδραματίζει και η αλεπού, η οποία συμβολίζει την πονηριά.

Το τραγούδι που τραγουδούν οι κυνηγοί για τα κατορθώματα του Σκεντέρμπεη, αναγεννά τη δόξα της Μεγάλης Εποχής των Αλβανών απέναντι στους κατακτητές:

Trimi I madh- Shqiptari !⁸⁸

As më këndo ti o vashë,

Një kënke me zë të trashë,

Që ta dëgjojmë me veshë,

Ashtu gëzuarë të jeshë,

Kush është ai burrë që po vjen

Si hën' e plot kur shkëlqen,

Vesh' e ngjesh 'n' ar e n' argjend,

Armatosur kënd e kënd?

Skënderbeg luftëtari, '

Ο μεγάλος γενναίος – Ο Αλβανός!

Δεν μου τραγουδάς εσύ ω κόρη,

Ένα τραγούδι με βαθιά φωνή

Για να το ακούσουμε με τ' αυτιά

Έτσι χαρούμενη να είσαι,

Ποιος είναι αυτός ο άντρας που έρχεται

Σαν πανσέληνο όταν αστράφτει,

ντυμένος και ζωσμένος στο χρυσό

και άργυρο,

Αρματωμένος από γωνία σε γωνία

Ο πολεμιστής Σκεντέρμπεης

Μέσω του ήρωα του Mark Shale Gjatit, τα παιδιά μαθαίνουν για τη λατρεία του βουνού του Τομόρι. Σύμφωνα με τη μυθολογία, οι Θεοί των Αλβανών ζούσαν στην κορυφή του Τομόρι και δεν επέτρεπαν ποτέ ο αλβανικός λαός να αφανιστεί από τον εχθρό κατακτητή.

87. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σ. 48

88. Βλ. K. Kristoforidhi, ό.π., σ. 16.

«... *Vështroni o shokë, (I thonë njëri-tjetrit), vështroni se si qenka mbuluar maj' e Tomorrit me mjegull e me re! Shih, shih, si shkrep mali xixa-xixa e nxjerr shkëndia t' arta e t' argjenda. Rri zoti atje, rri I madhi I jetës atje, rri ai që ruan Shqipërinë e s'na lë të biem në dorë t' armiqët. I qofshim falë atij Zoti. Hieja e atij na mbuloftë e na ruajtë e na zbardhtë armët në luft/... Παρατηρήστε, ω φίλοι, (Λένε ο ένας στον άλλον), παρατηρήστε πως έχει σκεπαστεί η κορυφή του Τομόρι με ομίχλη και σύννεφα! Δείτε, δείτε πως αστράφτει το βουνό και βγάζει σπίθες χρυσές και αργυρές. Κάθεται ο θεός εκεί, κάθεται ο μεγάλος της ζωής εκεί, κάθεται αυτός που φυλάει την Αλβανία και δεν μας αφήνει να πέσουμε στα χέρια των εχθρών. Του είμαστε ευγνώμονες αυτού του Θεού. Η σκιά του να μας σκεπάσει και να μας φυλάξει και να μας φωτίσει τα όπλα του πολέμου...⁸⁹»*

Το πρόσωπο του Mark Shale Gjati, περιγράφεται από τον συγγραφέα με γλαφυρότητα, παλιός κυνηγός, γενναίος ακόμη και στο θάνατο, ενσαρκώνοντας έτσι το πορτρέτο του Αλβανού της εποχής:

-Po i mirë është Mark Shale Gjati?...

-Ay është i vyer. Ay është gjahtar i vjetër, atij s'i trëmbet syri, është edhe trim, s'i frikët vdekjes, s'bie i gjallë ndë dorë të armikut, është burrë i dheut...⁹⁰»

-Ναι καλός είναι ο Μαρκ Σαλε Γκιάτι...

-Αυτός είναι πολύτιμος. Αυτός είναι παλιός κυνηγός, αυτού δεν του φοβάται το μάτι, είναι γενναίος, δεν φοβάται τον θάνατο, δεν πέφτει ζωντανός στα χέρια του εχθρού, είναι άντρας του τόπου...»

Και τα άλλα πρόσωπα, Gjergji, Gjoni, Nikolla, Andrea, Merkuri, Filipi, Premti (Ο Γκέργκ, ο Γκόνι, ο Νικόλας, Ο Ανδρέας, Ο Μερκούρι, Ο Φίλιππος, ο Πρέμτι) εικονογραφούνται με τα ορεσίβια χαρακτηριστικά τους, αλλά πάντοτε γενναίοι και φιλότιμοι. Μερικά από αυτά τα ονόματα όπως Mark, Prend, Mërkur (Μαρκ, Πρέντ, Μερκούρ) είναι ονόματα παγανιστικά που παραπέμπουν στον αρχαίο κόσμο.

Ο Kostandin Kristoforidhi, στο έργο του αποδίδει ιδιαίτερη έμφαση στην περιγραφή των ζώων όπως:

89. Βλ. Κ. Kristoforidhi: *Gjahu i malesoreve - Hieja e Tomorrit/ το Κυνήγι των Ορεσίβιων- Η σκία του Τομόρι*, Επιμέλεια Ziaudin Kodër, Ndërmarrja Shtetërore e Botimeve, Tiranë 1950, σ. 18

90. Βλ. Κ. Kristoforidhi, ό.π., σ. 12.

- «*Një derr I madh që m'I ka dhëmbet një pëllëmbë e një berxhik nxjerrë jashtë nofullash / Ένα μεγάλο γουρούνι που μου έχει τα δόντια μια πιθαμή και μισή βγαλμένα έξω από τα σαγόνια*»

- «*Te doli përpara një dre me një palë brirë të mëdhenj / Σου βγήκε μπροστά ένα ελάφι με ένα ζευγάρι μεγάλα κέρατα*»

- «*Dreri ra mbë gjunjë dhe derdhi lotë nga syri / Το ελάφι έπεσε στα γόνατα και έχυσε ένα δάκρυ από το μάτι*»⁹¹

- «*U duk një arushë e murgët. Ishte e madhe sa një gomare.../ Φάνηκε μια αρκούδα γκρι. Ήταν μεγάλη σαν ένα όνος...*»⁹²

- «*Vraje atë lepur se po të shkon pranë.../ Χτύπα αυτόν τον λαγό γιατί σου περνάει δίπλα*»⁹³, περιγραφές που δίνουν στα παιδιά γνώσεις για τα ζώα του δάσους, προβάλλοντας τα πορτρέτα και τα χαρακτηριστικά τους.

Η αφήγηση, ο διάλογος, η φρασεολογία και η λαϊκή πολυχρωμία της ποιητικής γλώσσας κάνουν το διήγημα «*Gjahu I malesoreve – Hieja e Tomorrit / Το κυνήγι των ορεσίβιων – Η σκιά του Τομόρι*» του Κ. Kristoforidhi, ένα ανθολόγιο με διηγήματα, που σημειώνει τις απαρχές της παιδικής αλβανικής πεζογραφίας.

Ο μελετητής Prof. Dr. Xhevat Lloshi παρατηρεί για αυτό το διήγημα: τρεις διαφορετικές λογοτεχνικές μορφές διαπλέκονται, για να δομήσουν το συγκεκριμένο έργο. Ο κεντρικός θεματολογικός άξονας στρέφεται γύρω από τη σκηνή του κυνηγιού, δομημένη, όπως θα λέγαμε σήμερα, σε θεατρικό έργο. Σε αυτή τη λογική, η πλοκή εξελίσσεται στο πλαίσιο διαλόγου και σε παρενθέσεις καταγράφονται τα πρόσωπα που μιλούν. Επιπλέον, προς το τέλος του έργου, αναφέρονται περιγραφές των άγριων ζώων, που γίνονται θήραμα των κυνηγών. Τα στοιχεία αυτά συνθέτουν την αυθεντική πεζογραφία, με ζωντανές περιγραφές και γρήγορη δράση. Τέλος, εντοπίζονται παρεμβάσεις του συγγραφέα, που παρέχουν ιστορικές και γλωσσικές επεξηγήσεις για την καλύτερη κατανόηση του κειμένου. Κάτι το οποίο είναι εμφανές και στον τίτλο με τη διμερή δομή του: *Gjahu I malësorëve dhe Hija e Tomorrit/ Το κυνήγι των ορεσίβιων και Η σκιά του Τομόρι*⁹⁴.

91. Βλ. Κ. Kristoforidhi: *ό.π.*, σ. 20.

92. Βλ. Κ. Kristoforidhi: *ό.π.*, σ. 22.

93. Βλ. Κ. Kristoforidhi: *ό.π.*, σ. 26.

94. Βλ. Xh. Lloshi, *Konstandin Kristoforidhi-Vepra I/ Konstandin Kristoforidhi- Το έργο Τόμος I*, εκδ. Universiteti A. Xhuvani, Elbasan 2001, σ. 5.

4.2.3 Sami Frashëri (1850 -1904)- Σαμί Φράσερι

Η ζωή του:

Γεννήθηκε την 1^η Ιουνίου το 1850 στο Φράσερ της Πρεμετής και πέθανε 18 Ιουνίου 1904 στην Κωνσταντινούπολη. Η σχολική θητεία του ξεκίνησε στην γενέτειρά του μαζί με το αδερφό του Naim στον Τεκέ του Χωριού. Το 1865 η οικογένεια εγκαταστάθηκε στα Γιάννενα, όπου μαζί με τον Naim παρακολούθησαν και αποφοίτησαν του ελληνικού Γυμνασίου της Ζωσιμαίας το 1869. Στη διάρκεια της φοίτησης ήρθαν σε επαφή με την δυτική Φιλοσοφία, τα Αρχαία και Νέα Ελληνικά, τα Λατινικά, τα Γαλλικά και τα Ιταλικά. Λίγο αργότερα απέκτησε γνώσεις στην αραβική, περσική και τουρκική Γλώσσα.

Το 1872 μαζί με τον Naim εγκαταστάθηκαν στην Κωνσταντινούπολη, όπου ο Σαμί ξεκίνησε να εργάζεται ως δημόσιος υπάλληλος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Το 1879 άρχισε να διευθύνει την «Εταιρεία Έκδοσης των Αλβανικών Γραμμάτων». Αργότερα ανέλαβε αντίστοιχο ρόλο στα πρώτα περιοδικά γραμμένα στην αλβανική γλώσσα «Drita» και «Dituria» στην Κωνσταντινούπολη (1884-1885)⁹⁵.

Το έργο του

Ο Sami Frashëri υπήρξε ένας από τους διάσημους αρχηγούς της εθνικής αλβανικής κίνησης, προσωπικότητα με μια γενική εγκυκλοπαιδική μόρφωση. Ήταν ένας από τους πλέον διάσημους αναγεννητές, ο οποίος παρείχε τη δική του ανεκτίμητη αρωγή στη δημιουργία της «Εταιρείας Έκδοσης των Αλβανικών Γραμμάτων»⁹⁶ και στη σύνταξη του «Abëtarë e Gjuhës Shqipe/ Αλβανικό Αλφαβητάριο», (1879). Το Αλβανικό Αλφαβητάριο είναι ένα συλλογικό έργο τριών συγγραφέων της εποχής, Pashko Vasa, Vreto Gianni, Koto Hoxhi. Στις πρώτες από τις 136 συνολικά σελίδες γίνεται αναφορά στην νέα Αλβανική Αλφάβητο της

95. Βλ. O. K. Grillo, *LEXIKON, Shkrimtarët Shqiptarë për fëmijë (1872-1995)/ ΛΕΞΙΚΟ, Αλβανοί συγγραφείς για παιδιά*, εκδ. Botimet Enciklopedike, Tiranë, 1997, σσ.62-63.

96. Βλ. *Shoqëria e të Shtypurit Shkronja Shqip/ Εταιρεία έκδοσης των αλβανικών γραμμάτων*- Ιδρύθηκε στις 12 Οκτωβρίου 1879 στην Κωνσταντινούπολη. Η εταιρεία αυτή είχε ως σκοπό την έκδοση βιβλίων στην Αλβανική γλώσσα και ειδικότερα σχολικών βιβλίων για εκπαιδευτικούς λόγους. Τα μέλη της Εταιρείας αποτελούνταν από Καθολικούς, Ορθόδοξους και Μουσουλμάνους Αναγεννητές συγγραφείς της εποχής.

Κωνσταντινούπολης η οποία αποτελείται από 36 γράμματα. Ακολούθως εντοπίζονται μνείες στην Αριθμητική, την Ιστορία, τη Γεωγραφία και τη Φυσική⁹⁷.

Ο S. Frashëri συνέβαλε, επίσης, στο άνοιγμα του Πρώτου Αλβανικού Σχολείου στην Κορυτσά, όπως και την έκδοση βιβλίων και εγχειριδίων για τα αλβανικά σχολεία. Παράλληλα με τα μεγάλα έργα που έγραψε στην τουρκική γλώσσα, ο Sami Frashëri εξέδωσε και πολλά βιβλία εκπαιδευτικού χαρακτήρα, τα οποία θα διδάσκονταν στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών βαθμίδων της χώρας όπως «*Shqipëria ç'ka qënë, ç'është e çdo të bëhetë/ Η Αλβανία τι ήταν, τι είναι και τι θα γίνει*» (1899), «*Shkronjëtoret e gjuhës shqipe/ Η γραμματική της αλβανικής γλώσσας*» (Bukuresht 1886) «*Abëtarë e gjuhës shqipe /Αλφαβητάριο της αλβανικής γλώσσας*» (1886), «*Dheshkronjë/ Γεώγραμμα- Γεωγραφία*» (1888).

Στο έργο «*Shqipëria ç'ka qënë, ç'është e çdo të bëhetë*» διατυπώνει αρκετές πολιτικές θέσεις δημοκρατικού προσανατολισμού σχετικά με την ανάπτυξη της παιδείας και της λογοτεχνίας στην Αλβανία. Στα σχολικά εγχειρίδια «*Abëtarja / Αλφαβητάριο*» και «*Dhëshkronje/ Γεώγραμμα- Γεωγραφία*», παράλληλα με τα μαθήματα για τις ανάγκες του αλβανικού σχολείου, ενσωματώνει και μερικά πεζογραφήματα του για παιδιά. Στο βιβλίο «*Abëtarja*», που εκδόθηκε στο Βουκουρέστι το 1886 και μετά το 1888 και 1900, συμπεριελήφθησαν μικρά λογοτεχνικά κείμενα, διηγήματα και παραμύθια. Στα λογοτεχνικά αναγνώσματα, όπως «*Moti / Ο χρόνος*»⁹⁸, «*Fotografia / Η φωτογραφία*», «*Delja / Η προβατίνα*», «*Vendet e largëta të Veriut/ Τα μακρινά μέρη του Βορρά*» κ.ά., μέσω των λογοτεχνικών περιγραφών, μεταφέρει στα παιδιά και αρκετά επιστημονικά και γνωστικά στοιχεία⁹⁹.

Μολονότι τα διηγήματα και τα παραμύθια, γραμμένα από τον Sami Frasherri, περιλαμβάνουν γνωστές υποθέσεις, έχουν κατακτήσει μια θέση στο φόντο της παιδικής αλβανικής λογοτεχνίας, μεταδίδοντας σοφία και σωφροσύνη. Τα διηγήματα και τα παραμύθια: «*Dheu është flori/ Η γη είναι Χρυσός*», «*Mbollën të tjerët, ha ti/ Φύτεψαν οι άλλοι, τρώγε εσύ*», «*Kush s' punon mbetet I uritur/ Όποιος δεν δουλεύει μένει νηστικός*», «*Mos e fshih fajin/ Μην κρύβεις το λάθος*», «*Nuk ka gogol/ Δεν έχει σκιάχτρο*», «*Fili/ Φίλι*» ή «*Soloni dhe Krisua/ Ο Σόλωνας και ο Μίδα*»¹⁰⁰ είναι

97. Βλ. Z. Xholi, *Mendimtarë të Rilindjes Kombëtare/ Οι στοχαστές της Εθνικής Αναγέννησης*, εκδ. 8 Nëntori, Tiranë, 1987, σ. 314

98. Βλ. S. Frasherri, *Vepra te zgjedhura/ Επιλεγμένα έργα*, Vëllimi I, Tirane 1988, σ. 332.

99. Βλ. B. Dedja, *Tradita dhe probleme të letërsisë shqipe për fëmijë/ Η παράδοση και τα προβλήματα της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας*, Tiranë, 1971, σσ. 64-65.

100. Βλ. S. Frashëri, *Vepra të zgjedhura/ Επιλεγμένα έργα*, Vëllimi I, Tiranë 1988, σσ. 329-340.

γραμμένα με σύντομες φράσεις και οξυδερκείς, με μια καλλιτεχνική γλώσσα που πηγάζει από την λαϊκή φιλοσοφία και ευφυΐα, οι οποίες μεταφέρουν στα παιδιά μηνύματα για την αγωγή της δουλειάς, την τιμή, την αξιοπρέπεια και τις ανθρώπινες αρετές¹⁰¹.

Ειδικότερα, στο παραμύθι «*Dheu është flori/ Η γη είναι χρυσός*», στο πλαίσιο μιας θρυλικής αφήγησης, ένας γέρος γεωργός, τη στιγμή που αντιλαμβάνεται ότι πλησιάζει ο θάνατος φωνάζει τα τρία παιδιά του, στα οποία αφήνει, στη διαθήκη του, τη στάμνα με τα φλωριά που την έχει κρύψει βαθιά στο χωράφι. Τα παιδιά σκάβουν το χωράφι βαθιά, όμως δεν βρίσκουν τη στάμνα. Παρήγαγαν, ωστόσο μεγάλες ποσότητες αγροτικών προϊόντων. Το ηθικό δίδαγμα που προκύπτει από αυτό το παραμύθι είναι ότι η ευημερία είναι συνέπεια της δουλειάς και του μόχθου που καταθέτουν οι άνθρωποι.

«...*Një bujk plak, kur do të vdiste, thirri të tre bitë pranë edhe u tha: “O t’im bij! Në arëtë, të cilënë e kam punuarë gjithë jetënë time, edhe me drithët të saj ju kam ushqyerë e ju kam sjellë në këtë moshë. Në atë arë ju kam fshehur një stamnë me florinj. Mihni thellë edhe kërkoni më të gjith’ anët t’ arësë të gjeni atë stamnë, edhe pastaj të mos hiqni varfëri kurrë”. Të tre të bit’ e plakut, pas vdekjes së t’ët, zun’ e mihninë arenë me të gjith’ anëtë sa thell’ e më thellë: mot për mot e thelloninë nga një pëllëmbë më tepërë; nonjë stamën nuke gjetnë, po ata, duke punuarë më thellë, zu e jepte mot për mot më tepërë. Të tre vëllezërite, si nxirninë bukën’ e shtëpisë, u tepëronte edhe shumë për të shiturë, edhe të hollatë, që merrninë nga keta të shiturë, i hidhninë në një stamën për të ruajturë. Në pakë vjet u mbush stamna me florin. Atëherë e muarrë vesh se ku qënka stamna me florin q’u tha i ati i tyre.../ Ένας γέρος γεωργός, όταν θα πέθαινε, φώναζε τα τρία παιδιά κοντά του και τους είπε: «Παιδιά μου! Στο χωράφι, στο οποίο έχω δουλέψει όλη μου τη ζωή, και με την παραγωγή του σας έθρεψα και σας μεγάλωσα, σε αυτό το χωράφι έχω κρύψει μια στάμνα με φλουριά. Οργώστε το βαθιά και ψάξτε σε κάθε γωνιά του χωραφιού να βρείτε τη στάμνα και μετά δεν θα τραβήξετε φτώχια ποτέ». Τα τρία παιδιά του γέρου, μετά το θάνατο του πατέρα, άρχισαν να οργώνουν το χωράφι σε κάθε γωνιά, βαθιά και πιο βαθιά: Χρόνο με το χρόνο το βάθαιναν μια πιθαμή πιο πολύ, καμιά στάμνα δεν βρήκαν, αλλά*

101. Βλ. Β. Gaçe, *Letërsia Shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Triptik, Vlorë, 2005, σ. 53.

εκείνα, οργώνοντάς το βαθιά, άρχισε να δίνει χρόνο με το χρόνο πιο πολύ. Τα τρία αδέρφια, αφού έβγαζαν το ψωμί του σπιτιού, τους περίσσευε και πολύ για να το πουλήσουν, και τα χρήματα που έπαιρναν τα έριχναν σε μια στάμνα για να τα φυλάζουν. Σε λίγα χρόνια η στάμνα γέμισε με φλουριά. Τότε κατάλαβαν που ήταν η στάμνα με τα φλωριά που τους είπε ο πατέρας τους...»

Στο παραμύθι «*Kush s' runon mbetet i uritur/ Οποιος δε δουλεύει μένει νηστικός*», μέσω του Τζίτζικα και του Μερμηγκιού, αποδίδεται η αντίθεση του τεμπέλη και του εργατικού, επικρίνοντας τον παρασιτισμό. Το διήγημα «*Soloni dhe Krisua / Ο Σόλωνας και ο Μίδαας*», είναι ένα διήγημα με σπάνιες καλλιτεχνικές αξίες, στο επίκεντρο του οποίου βρίσκεται ο αρχαίος Έλληνας σοφός, ο Σόλων, ο βασιλιάς της Φρυγίας στη Μικρά Ασία, ο Μίδαας, και τα δυνατά και γενναία του αδέρφια. Αξιοποιώντας τη λαϊκή δημιουργική πείρα, ο Sami Frashëri γαλουχεί τα παιδιά με την ευφυΐα του Σόλωνα:

«...*Jeta e njëriut – tha Soloni – është 70 vjet e më tepër e cdo ditë e jetës s'i ngjan njëra-tjetrës. Një njëri që e shoh sot të lumtur, nesër mund të bëhet më i mjeri i botës. Njërezit s' bëhen të lumtur vetëm me pasuri, se shumë të pasur janë aq të mjerë, sa u kanë zili të varfërve.../ Η ζωή του ανθρώπου – είπε ο Σόλων- είναι τα 70 χρόνια και στις περισσότερες των περιπτώσεων η κάθε μέρα της ζωής δεν μοιάζει με την άλλη. Έναν άνθρωπο που τον βλέπω σήμερα ευτυχισμένο, αύριο μπορεί να γίνει ο πιο δυστυχισμένος του κόσμου. Οι άνθρωποι δεν γίνονται ευτυχισμένοι μόνον με πλούτη, γιατί πολλοί πλούσιοι είναι τόσο δυστυχισμένοι, που ζηλεύουν τους φτωχούς...»¹⁰²*

Ο συγγραφέας αναδεικνύει τις ηθικές και αισθητικές αξίες με τη συνδρομή των έμμεσων καλολογικών στοιχείων και της ανάπτυξης του διαλόγου. Τη μεγαλύτερη ευτυχία ο Σόλωνας την βλέπει στον: «...*γέροντα ...με πολλά παιδιά ...προκομμένα*», στους ανθρώπους της δουλειάς, στα δυνατά και γενναία αδέρφια, τα οποία αγαπούσαν πολύ τη μάνα τους... Την ευτυχία δεν την φέρνει το χρήμα, αυτή είναι η κύρια ιδέα του διηγήματος.¹⁰³

Στο έργο του Sami Frashëri για τα παιδιά περιλαμβάνονται και μερικά ιστορικά διηγήματα από το έργο «*Shqipëria ç'ka qënë ç 'është e ç do të bëhetë / Η Αλβανία τι*

102. Βλ. S. Frashëri, *Vepra te zgjedhura, Soloni dhe Krisua/ Επιλεγμένα έργα, Ο Σόλωνας και ο Μίδαας, Vëllimi I, Tiranë 1988, σ. 340*

103. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsise Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους, Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σ. 60.*

ήταν, τι είναι και τι θα γίνει», τα οποία έχουν εκδοθεί στα σχολικά εγχειρίδια και εξωσχολικά ανθολόγια. Ανάμεσα σε αυτά τα ιστορικά διηγήματα αναφέρονται:

- «*Shqipëria në kohë te Skënderbeut / Η Αλβανία στον καιρό του Σκεντέρμπεη*»¹⁰⁴

- «*Kombësia dhe gjuha e shqiptarëve / Η εθνότητα και η γλώσσα των Αλβανών*»¹⁰⁵

- «*Një rëzit e Shqipërisë / Οι άνθρωποι της Αλβανίας*»¹⁰⁶

- «*Besa e lidhja / Η μπέσα και η ένωση*»¹⁰⁷

στα οποία καθρεπίζονται η ανδρεία και τα κατορθώματα του θρυλικού ήρωα Γεώργιου Καστριώτη Σκεντέρμπεη και των συναγωνιστών του, τα ήθη και έθιμα των Αλβανών, η αγάπη για την Πατρίδα και οι εξέχουσες προσωπικότητες, η ειλικρίνεια και άλλες αρετές. Τα διηγήματα και τα παραμύθια του Sami Frashëri κατέχουν τιμητική θέση στο πλαίσιο της παιδικής αλβανικής λογοτεχνίας, τα οποία μελετώνται μέχρι και σήμερα.

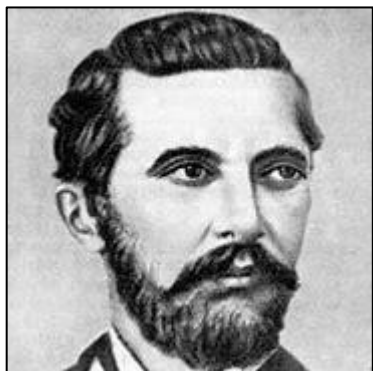
104. Βλ. S. Frashëri, *Veptra te zgjedhura/ Επιλεγμένα έργα*, Vëllimi II, Tiranë 1988, σελ. 27.

105. Βλ. S. Frashëri, *Veptra te zgjedhura/ Επιλεγμένα έργα*, Vëllimi I, Tiranë 1988, σ. 31.

106. Βλ. S. Frashëri, ό.π., σ. 41.

107. Βλ. S. Frashëri, ό.π., σ. 65.

4.2.4 Naim Frasheri (1846 – 1900) Ναίμ Φράσερι

Η ζωή του:

Γεννήθηκε στις 25 Μαΐου το 1846 στο Φράσερι της Πρεμετής. Τα πρώτα του μαθήματα, όπως και ο αδερφός του, ο Sami τα έλαβε από τον Χότζα του χωριού. Έζησε στο Φράσερ μέχρι και την ηλικία των 19 ετών. Το 1865, μετά το θάνατο του πατέρα του, μαζί με την οικογένεια εγκαταστάθηκαν στα Γιάννενα, όπου δούλευε ως υπάλληλος ο μεγάλος αδερφός τους Abdyl. Ο Naim με το Sami φοίτησαν στο ελληνικό Γυμνάσιο της Ζωσιμαίας. Ως ανερχόμενος ποιητής γνωρίστηκε με την κλασική Ελληνική και Ρωμαϊκή Φιλοσοφία και Λογοτεχνία. Το 1870 ξεκίνησε να εργάζεται στην Κωνσταντινούπολη, αλλά σταμάτησε νωρίς, γιατί αρρώστησε από φυματίωση και επέστρεψε στη γενέτειρα. Εργάστηκε στο Μπεράτι ως υπάλληλος και στους Αγίους Σαράντα ως διευθυντής τελωνείου. Το 1882 επιστρέφει μόνιμα πλέον στην Κωνσταντινούπολη, όπου εργάστηκε αρχικά ως μέλος και μετά ως πρόεδρος της Επιτροπής Επιθεώρησης και Ελέγχου και αργότερα διετέλεσε πρόεδρος του Ανώτατου Συμβουλίου της Παιδείας και Υφυπουργός Παιδείας¹⁰⁸. Έφυγε από τη ζωή στις 20 Οκτωβρίου το 1900¹⁰⁹.

Το έργο του

Έχει χαρακτηριστεί ως Απόστολος της αλβανικής εθνικής λογοτεχνίας και κουλτούρας. Παράλληλα με την ποίηση για τους ενήλικες, αφιερώθηκε και στην παιδική λογοτεχνία. Ο ποιητής είχε μια σπάνια αγάπη για τα παιδιά, όπως είχε αναφέρει και σε δήλωσή του: «...Δεν αρκεί να δημιουργηθεί η Αλβανία, πρέπει πρώτα να δημιουργηθούν οι Αλβανοί...Και αυτό θα ξεκινήσει από την μόρφωση των παιδιών μας... Από όλα όσα έδωσε ο Θεός στον άνθρωπο, πιο αγαπητό είναι το παιδί...»¹¹⁰. Η ποιητική ψυχή του Naim δώρισε στα παιδιά της Αλβανίας αρκετά ποιήματα, παραμύθια, μύθους και διηγήματα, τα οποία τα εξέδωσε στο έργο του «*Histori e*

108. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsise Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, Universiteti “A Xhuvani” – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σ. 49.

109. Βλ. Akademia e Shkencave e Shqipërisë, *Historia e popullit shqiptar: vëllimi i dytë/ Η Ιστορία του Αλβανικού Λαού: τόμος δεύτερος*, εκδ. Toena, Tiranë, 2002, σ. 354.

110. Βλ. N. Bulka, *Naimi dhe fabulat/ Ο Naim και οι μύθοι*, εκδ. Nëntori, Nr. 5, 1971, σσ. 51-52.

*përgjithshme për mësonjëtoret të para/ Η γενική ιστορία για τα πρώτα σχολεία*¹¹¹, «*Istori e Shqipërisë/ Ιστορία της Αλβανίας*»¹¹² όπως και «*Dituritë/ Οι γνώσεις*» τα οποία στη δεύτερη έκδοση απέκτησαν την επωνυμία «*Gjithësia/ Το Σύμπαν*»¹¹³. Ο ποιητής αρκετά ποιήματα, διηγήματα και παραμύθια τα ενσωμάτωσε στα έργα: «*Vjersha për mësonjëtoret e para/ Ποιήματα για τα πρώτα σχολεία*»¹¹⁴, «*Kater stinet/ Οι τέσσερις εποχές*» (νουβέλα).¹¹⁵

Ηθικές και διδακτικές ποιητικές συλλογές, όπως και μύθους και παροιμίες για τα παιδιά, ο ποιητής ξεκίνησε να στιχουργεί από τα πρώτα χρόνια της Αλβανικής Ένωσης της Πρίζρεν¹¹⁶, εκδίδοντάς τα στο περιοδικό «*Drita/ Το φως*» 1884. Ο Pandeli Sotiri, μέλος της Κεντρικής Επιτροπής για την Προστασία των Δικαιωμάτων των Αλβανών, που δημιουργήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1877¹¹⁷, ανέλαβε το 1884 την έκδοση του πρώτου προσωρινού περιοδικού, «*Drita*», στο πλαίσιο του οποίου δημοσιεύθηκαν κυρίως κείμενα στα αλβανικά, και αργότερα μετονομάζεται, με το όνομα «*Ditura*»¹¹⁸. Στο περιοδικό αυτό επιπλέον εκδόθηκαν διασκευασμένοι μύθοι από τον Naim, του μεγάλου Γάλλου συγγραφέα La Fontain, αλλά και του Αισώπου¹¹⁹.

Αξιοποιώντας τα χιουμοριστικά στοιχεία, στους στίχους αυτών των μύθων στηλιτεύει ελαττώματα και παθογένειες της ανθρώπινης κοινωνίας. Στους μύθους «*Dimri dhe vera / Ο Χειμώνας και το Καλοκαίρι*»¹²⁰ και «*Kunadhja veshur si këndes/ Το κουνάβι ντυμένο σαν κόκορας*», προβάλλονται περιγραφές, γεγονότα και πρόσωπα, τα οποία μεταφέρουν στα παιδιά υψηλές ηθικές και κοινωνικές αξίες. Ο Naim Frasheri δημιουργεί ευσύνοπτους στίχους. Μάλιστα στους στίχους του μύθου «*Qeni*

111. Βλ. N. Frasheri, *Istori e përgjithshme për mësonjëtoret të para/ Η γενική Ιστορία για τα πρώτα διδακτήρια*, Bukuresht, 1886.

112. Βλ. N. Frasheri, *Istori e Shqipërisë/ Η Ιστορία της Αλβανίας*, Sofie, 1899.

113. Βλ. N. Frasheri, *Gjithësia/ Το Σύμπαν*, Bukuresht, 1895.

114. Βλ. N. Frasheri, *Vjersha për mësonjëtoret e para/ Ποιήματα για τα πρώτα σχολεία*, Bukuresht, 1886.

115. Βλ. O. K. Grillo, *LEXIKON, Shkrimtarët Shqiptarë për fëmijë (1872-1995)/ ΛΕΞΙΚΟ, Αλβανοί συγγραφείς για παιδιά*, εκδ. Botimet Enciklopedike, Tiranë, 1997, σσ.62-63.

116. Βλ. *Lidhja e Prizrenit/ Ένωση της Πρίζρεν*, ιδρύθηκε στις 10 Ιουλίου 1878 στην Πρίζρεν. Ήταν μια πολιτική οργάνωση στην οποία συμμετείχαν τέσσερις Διοικητικές Αλβανικές Περιφέρειες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

117. Βλ. R. Elsie, *Albanian literature: a short history/ Η αλβανική λογοτεχνία: μια σύντομη ιστορία*. εκδ. Tauris, 2005, σσ. 75-76.

118. Βλ. A. Kondo, *Studime Historike/ Ιστορικές μελέτες, Universiteti Shtetëror i Tiranës, Instituti i Historisë dhe Filozofisë*, 1970, σ.146.

119. Βλ. V. Veli, *Fabula Shqiptare e periudhes se Rilindjes/ Οι αλβανικοί μύθοι την περίοδο της Αναγέννησης*, Shkup 1993.

120. Βλ. N. Frasheri, *Vjersha për mësonjëtoret e para/ Ποιήματα για τα πρώτα σχολεία*, Bukuresht, 1886. Σελ.106.

dhe hij' etij / O σκόλος και η σκιά του», ενσαρκώνεται η απληστία, ενώ στον μύθο «Τα δυο βόδια και ο λύκος», στον οποίο τα αγαθά βόδια βρίσκονται απέναντι από τον λύκο, που θέλει να τα κατασπαράξει, αποτυπώνεται η ηθική απειλή του κακού στη ζωή των ανθρώπων:

<i>Ishte një fushë me lule shumë,</i>	<i>Ήταν ένας κάμπος με λουλούδια πολλά,</i>
<i>Nepër mes të saj shkonte një lumë,</i>	<i>Που στη μέση τον περνούσε ένα ποτάμι,</i>
<i>Dy që po kullotnin bar,</i>	<i>Δυο βόδια έβοσκαν χορτάρι,</i>
<i>Ujku I urtë erdhi t'i hante,</i>	<i>Ο ήσυχος λύκος ήρθε να τα φάει,</i>
<i>Ngadalë, posi kusar,</i>	<i>Σιγά, σαν ο κλέφτης,</i>
<i>Po u afrohej të dy t'i çante...¹²¹</i>	<i>Τους ζύγωνε για να τα ξεσκίσει...</i>

Στο πλαίσιο των άλλων μυθολογικών κειμένων, ο Naim περιγράφει τις ιδιαιτερότητες των ηρώων που συνθέτουν και τον χαρακτήρα τους. Ειδικότερα στον μύθο «*Dragoi plak dhe dhelpra/ Ο γέρο Δράκος και η αλεπού*»¹²², όπου η αλεπού φοβάται το γέρο λιοντάρι- βασιλιάς των ζώων, ή στον μύθο «*Ο γέρος και ο θάνατος*», όπου «...ο θάνατος βγήκε από έναν χείμαρρο...», αφού η ζωή γεμάτη με δυσκολίες και περιπέτειες είχε ρίξει το γέρο στην αγκαλιά της δυστυχίας αναδεικνύεται η αξία της αγωνιστικότητας και του θάρρους. Από τους ιδιαίτερους μύθους του Naim Frasheri είναι και αυτός με τίτλο «*Zogu dhe djali/ Το πουλί και το παιδί*», που έχει συμπεριληφθεί σε αρκετά ποιητικά ανθολόγια της αλβανικής ποίησης. Στους στίχους αυτού του μύθου περιγράφεται γλαφυρά η αγάπη του παιδιού για το μικρό πουλί που έχει πέσει από τη φωλιά και αναζητά τη μητέρα του:

<i>Zogu dhe djali</i>	<i>Το πουλί και το παιδί</i>
<i>Një zok të bukur zuri një djalë,</i>	<i>Ένα όμορφο πουλί έπιασε ένα παιδί</i>
<i>Ay po dridhej dh' I thosh ca fjalë:</i>	<i>Αυτό έτρεμε και του έλεγε κάτι λέξεις</i>
<i>-Nuk të vjen keq që jam I mitur,</i>	<i>-Δεν λυπάσαι που είμαι νεογέννητο</i>
<i>si ti I vogël s'jam dhe rritur?</i>	<i>Σαν εσένα μικρό ακόμα δεν μεγάλωσα;</i>
<i>Jam biri I vetëm, e mëma më pret,</i>	<i>Είμαι μοναχοπαιδί, η μαμά με περιμένει,</i>
<i>E kam lënë keq brenda në folet.</i>	<i>Την έχω αφήσει άσχημα μέσα στη φωλιά</i>

121. Βλ. Akademia e Shkencave, *Vepra Letrare 2, N. Frashëri: Vjersha për mësonjëtoret e para*, εκδ. Naim Frasheri, Tiranë, 1995, σσ. 90-93.

122. Βλ. Akademia e Shkencave, σ. 67.

Dheu me deborë gjith' u mbulua, H gης με χιόνι όλη έχει σκεπαστεί
më s'ka mbetur dhe gjëkund pothua! άλλη δεν έχει μείνει γης σχεδόν
πουθενά

Vuanj I gjori dit' edhe natë, Υποφέρω το καημένο μέρα και νύχτα,
E s'gjenj dot asnjë druthë të thatë! Και δεν βρίσκω εύκολα ούτε ένα
ξερό ξύλο

E sheh sa u prish fort I shkreti mot, Βλέπεις πως χάλασε πολύ ο καιρός,
Urijë vdiqmë, më s'durojmë dot, της πείνα πεθάναμε, δεν αντέχουμε άλλο,
Zemërsë sime I lidhe gur, Της καρδιάς μου της έδεσες πέτρα,
po mëm' e zezë q' është' e sëmurë? Αλλά η μαύρη μαμά που είναι άρρωστη;
Kërkonj e kërkonj, e kam që dije Ψάχνω και ψάχνω και έχω από χτες
Që s'mund t'i gjej dot gjeze t'i shrije.¹²³ Που δεν μπορώ να βρω κάτι να
της πάω.

Αυτό το ποίημα είναι εμβληματικό για τις αντιλήψεις του Naim Frasheri, σε σχέση με το περιεχόμενο της ποιητικής τέχνης για τα παιδιά. Παράλληλα με την περιγραφή του φυσικού περιβάλλοντος χώρου παρουσιάζονται το φτωχό παιδί και ο διάλογός του με το πουλί. Το μικρό παιδί όταν ακούει το πουλί να αφηγείται τις δικές του δυσχέρειες, τη δυσμενή συγκυρία, στην οποία βρίσκεται, κλαίει, φυλάει το πουλί και το αφήνει ελεύθερο, προς τον ουρανό. Παράλληλα με την περιγραφή της φτώχειας, και της αλληλεγγύης στις κακουχίες που κάνει ο ποιητής, αναδεικνύεται η αξία της πνευματικής καλλιέργειας των παιδιών και της φυσιολατρίας.

Αξίζει, μάλιστα, να επισημανθεί ότι στον μύθο «*Zogu dhe djali / Το πουλί και το παιδί*», ο ποιητής, μέσω του περιβάλλοντος, του τοπίου, των γεγονότων, του διαλόγου και της σχέσης του παιδιού με το πουλί, μεταφέρει στα παιδιά τον ανθρωπισμό και το δημοκρατικό ήθος. Στο σύνολο της στιχουργικής του Naim Frasheri για παιδιά, ο ποιητής υψώνει την παιδική λογοτεχνία στο φυσικό της λειτούργημα, της καλλιτεχνικής, ηθικής και κοινωνικής μόρφωσης των παιδιών. Με αυτόν τον τρόπο, ο ποιητής φιλοδοξεί να διαμορφώσει τον χαρακτήρα του νέου Αλβανού πολίτη.¹²⁴

Στο έργο «*Vjersha për mësonjëtoret e para/ Ποιήματα για τα πρώτα σχολεία*», 1886, ο Naim Frasheri παράλληλα με τους 23 μύθους διασκευασμένους του La

123. Βλ. Akademia e Shkencave, *Vepra Letrare 2, N. Frashëri: Vjersha për mësonjëtoret e para*, εκδ. Naim Frasheri, Tiranë, 1995, σ.104

124. Βλ. A. Kondo, *Drita – Dituria, 1884-1885*, εκδ. Shtëpia Botuese e libri politik, Tiranë, 1972, σ.185.

Fonten, συμπεριλαμβάνει και άλλα ηθικολογικά ποιήματα με τον τίτλο «*Fjal' e të urtët / Ο λόγος των σοφών*», τα οποία έχει ταξινομήσει σε έξι κατηγορίες. Ένα μέρος αυτών των ποιημάτων έχουν εκδοθεί νωρίτερα στο «*E kendimit të çunave kendonjëtoreja / Η ανάγνωση των αγοριών στο αναγνωστήριο*»¹²⁵. Αυτό το είδος στιχουργικής περιλαμβάνει παροιμίες σε δίστιχες strofές, στις οποίες καθρεπτίζεται η αγάπη του ενός για τον άλλον, για την Πατρίδα, τη δουλειά, τη ζωή και επικρίνουν τα ανθρώπινα ελαττώματα.¹²⁶ Στους στοίχους «*Fjal'e te urtet*», ο ποιητής αξιοποιεί την πλούσια εμπειρία της λαϊκής ποιητικής παραγωγής και με λακωνικό τρόπο παραδίδει μαθήματα ηθικής και σοφές συμβουλές:

*Mos e kthe fjalënë kurrë,
Po qendro më një si burrë.*¹²⁷

*Μην αντιμιλάς ποτέ,
Αλλά μείνε σταθερός σαν άντρας.*

*Mos u mburr kurrë me mend,
As me fis, as me argjend.*¹²⁸

*Μην παινεύεσαι ποτέ με το μυαλό,
Ούτε για τη φυλή σου, ούτε για
τα αργύρια σου.*

*Miku njihet që është mik,
Në të keq e në rrezik.*¹²⁹

*Ο φίλος γνωρίζεται ότι είναι φίλος,
Στη δυστυχία και στον κίνδυνο.*

Dhe të të falin kamjen e jetës

*Και να σου χαρίσουν την περιουσία
της ζωής*

*Mos thuaj kurrë veç të vërtetës.*¹³⁰

*Μην πεις ποτέ κάτι άλλος εκτός
της αλήθειας.*

Παράλληλα αυτής της ηθικολογικής στιχουργικής, στο έργο «*Vjersha për mësonjëtoret e para*», ο Naim Frashëri συμπεριέλαβε και άλλα ποιήματα με

125. Βλ. Για πρώτη φορά το ποίημα αυτό εκδόθηκε στην εφημερίδα *Dritë* στο Bukuresht το 1886 με τον Naim Frasherin να υπογράφει ως N.H.F. καθώς μέχρι και την εποχή εκείνη οι οθωμανικές αρχές απαγόρευαν τις εκδόσεις στα αλβανικά εντός της Αλβανίας.

126. Βλ. Z. Xholi, *Mendimtarë të Rilindjes Kombëtare/ Οι στοχαστές της Εθνικής Αναγέννησης*, εκδ. 8 Nëntori, Tiranë, 1987, σ. 173.

127. Βλ. Akademia e Shkencave, *Vëpra Letrare 2, N. Frashëri: Vjersha për mësonjëtoret e para*, εκδ. Naim Frasherit, Tiranë, 1995, σ. 22.

128. Βλ. Akademia e Shkencave, ό.π., σ. 32.

129. Βλ. Akademia e Shkencave, ό.π., σ. 34.

130. Βλ. Akademia e Shkencave, ό.π., σ. 46.

καλλιτεχνικές και αισθητικές αξίες, όπως: «*Gjithësia/ Το σύμπαν*»¹³¹ και «*Dituritë/ Οι γνώσεις*» μέσω των οποίων ο ποιητής στόχευε να διδάξει στα παιδιά επιστημονικές γνώσεις για τη φύση και την ανθρώπινη κοινωνία. Σε ποιήματα, όπως «*Dituritë*», τα παιδιά μαθαίνουν τι είναι ο κόσμος, πώς εμφανίστηκε ο άνθρωπος στη γη, δίνει γεωγραφικά στοιχεία κ.ά. Οι στίχοι αυτής της λογοτεχνικής παραγωγής ενημερώνουν τα παιδιά για τα φαινόμενα της φύσης και τους παρέχουν επιστημονικές γνώσεις. Ο στόχος του ποιητή ήταν η μόρφωση των παιδιών, όπως συμβαίνει με το ποίημα «*Dituritë*»:

<i>Dielli 'shtë nj' yll i zjarrtë,</i>	<i>Ο ήλιος είναι ένα φωτεινό αστέρι</i>
<i>Që ndrin pors i lëmsh I artë;</i>	<i>Που λάμπει σαν χρυσό κουβάρι,</i>
<i>Eshtë me mijëra herë,</i>	<i>Είναι χιλιάδες φορές,</i>
<i>Nga dheu m'i madh e m'i gjerë,</i>	<i>Από τη γη πιο μεγάλος και πιο πλατύς</i>
<i>Dhe sojë derdhëtë drita,</i>	<i>Και από αυτόν πηγάζει το φως,</i>
<i>Po perhapet mbi dhe dita...¹³²</i>	<i>Έτσι απλώνεται πάνω στη γη και η μέρα...</i>

Ο Naim Frashëri, όπως και οι άλλοι συγγραφείς της λογοτεχνίας της Εθνικής Αναγέννησης, Kostandin Kristoforidhi, Naum Veqilharxhi, Sami Frasheri κ.ά., συνέγραψε και παιδικά διηγήματα. Στους δυο τόμους του βιβλίου των Αναγνωστικών «*E këndimit të çunave këndonjëtoreja*» 1886, συμπεριέλαβε και ευσύνοπτες περιγραφές, μύθους, διηγήματα, φανταστικές ιστορίες μεταφράσεις και διασκευές από όλο τον κόσμο. Στην πεζογραφία του για τα παιδιά, ο Naim Frashëri χρησιμοποιεί ποιητικό λόγο, εμπλουτισμένο με στοιχεία της σαφήνειας και εκφραστικής δεινότητας, προτρέπει τη νέα γενιά να γνώσεις για τα φυσικά φαινόμενα, το ηλιακό σύστημα, τη βροχή, τον αέρα, την αστραπή¹³³.

Στο ίδιο πλαίσιο, ο συγγραφέας παρέχει συμβουλές στα παιδιά για τις αξίες που πρέπει να ενστερνιστούν, προκειμένου να διάγουν έναν ευτυχή βίο στο μέλλον. Για παράδειγμα, στο έργο: «*Të vegjëlit/ Οι μικρούληδες*», αναφέρει «...*Njëriu I kënduar e I mësuar është njëriu I mbaruar e I ndëruar. Njëriu I paditur është shkop I pagdhundur.../Ο άνθρωπος ο διαβασμένος είναι ο άνθρωπος ο φτασμένος και*

131. Βλ. Akademia e Shkencave, ό.π., σ. 25.

132. Βλ. Akademia e Shkencave, *Vëpra Letrare 2, N. Frashëri: Vjersha për mësonjëtoret e para*, εκδ. Naim Frasheri, Tiranë, 1995, σ. 75.

133. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σ.52.

τιμημένος. Ο αμαθής άνθρωπος είναι ζύλο απελέκητο...»¹³⁴. Απευθυνόμενος στα παιδιά που μόλις αρχίζουν τη μαθητική θητεία τους, στο έργο: «*Vashë e miturë/ Κορίτσι ανήλικο*», ο συγγραφέας αποδίδει παραστατικές περιγραφές του φυσικού κάλλους. Η ηρωίδα *Lule/ Λιούλιε*, ένα μικρό κορίτσι εργατικό, και ηθικό, αντικρίζοντας το τοπίο μένει μαγεμένη:

*«Ishte verë. Gjithë faqja e dheut ish zbukuruarë, lulet ishin çelur e lulëzuarë; fushë e male kishin lulëzuarë e ishin gjelbëruarë. Ishte mëngjes e gjithë zogjtë këndonin duke fluturuarë nëpër dega me fletë. Luleja, që ish një vajzë e vogël, kish marrë fletoren e vij për të mësuarë. Kur pa bukuritë e jetësë, u mahnit e qëndroi e shikonte rrotull. Shihthe diellin që ndrinte, dallëndyshetë, që ishin plot gaz, që fluturonin me vrap e ligëroninë.. /Ήταν καλοκαίρι. Όλο το πρόσωπο της γης έχει ομορφύνει, τα λουλούδια έχουν ανοίξει και ανθίσει, κάμποι και βουνά έχουν ανθίσει και πρασινίσει. Ήταν πρωί και όλα τα πουλιά κελαηδούσαν πετώντας ανάμεσα στα κλαδιά με φύλλα. Η Λιούλιε, που ήταν ένα μικρό κοριτσάκι, είχε πάρει το τετράδιο και έρχονταν για να μάθει. Όταν είδε τις ομορφιές της ζωής μαγεύτηκε και κάθισε και έβλεπε τριγύρω. Έβλεπε τον ήλιο που έλαμπε, τα χελιδόνια, που ήταν όλο χαρά και πετούσαν γρήγορα και συνομιλούσαν...»*¹³⁵

Στο πρόσωπο της Λιούλιε έχει αποτυπωθεί μια σπάνια αγάπη για τους γονείς, φίλους και φίλες του σχολείου, τη φύση, τα πουλιά και τα μελίσσια, τα μαθήματα του σχολείου και τη ζωή. Κυριαρχεί ο ηθοπλαστικός λόγος, κάτι το οποίο είναι εμφανές και σε άλλα διηγήματα, όπως «*Ahmeti/ Αχμέτ*», «*Dimri/ Ο χειμώνας*», «*I çali/ Ο κουτσός*», «*Gjilpëra/ Το βελόνι*», «*Të urtët/ Οι σοφοί*» κ.ά., τα οποία περιλαμβάνουν πολλές συμβουλές και γνωμικά. Παράλληλα με τις αναποδιές και τις κατεργαριές, στο διήγημα «*Ο κουτσός*», ή στο διήγημα με τίτλο «*Το βελόνι*», ο συγγραφέας μεταλαμπαδεύει στα παιδιά την αγάπη για τη δουλειά και τους ανθρώπους.

Στο διήγημα «*Ο Αχμέτ*», μέσω ενός απλού περιεχομένου, ο συγγραφέας αναδεικνύει το ουμανιστικό πνεύμα, την πίστη ότι το καλό υπερσχύει του κακού. Ο μικρούλης Αχμέτ από την Αίγυπτο χάνεται κάπου στο νησί Μεδιλίνη στην Κρήτη. Το πλοίο, με το οποίο ταξίδευε, ξαφνικά βυθίζεται από τη θύελλα και αυτός έχει ανησυχία και νοσταλγία για τους γονείς. Μετά από ταλαιπωρίες και περιπέτειες, ο Αχμέτ γυρίζει στους γονείς του, οι οποίοι είχαν χάσει κάθε ελπίδα να τον βρουν.

134. Βλ. N. Frasheri, *Të vegjëlit, vjersha, tregime, përralla, fjalë të urta*, Vëllimi 2, Biblioteka Kambana e Paqes, εκδ. Albpaper, 2000, σσ. 151-153.

135. Βλ. Akademia e Shkencave, *Vepra Letrare 2, N. Frashëri: Vjersha për mësonjëtoret e para*, εκδ. Naim Frasheri, Tiranë, 1995, σ. 75.

Μέσω των επεισοδίων και των γεγονότων αυτού του διηγήματος, καλλιεργείται η παιδική φαντασία.

Στην παιδική πεζογραφία του Naim Frashëri περιλαμβάνονται και μερικές περιγραφές, παραμύθια, ανέκδοτα και διηγήματα για τη ζωή των ζώων, όπως «*Dimri /O χειμώνας*», «*Qeni dhe besa e tij/ Το σκυλί και το φιλότιμο του*»¹³⁶, «*Qeni/ Το σκυλί*»¹³⁷, «*Kali/ Το άλογο*»¹³⁸, «*Dragoi/ Ο δράκος*», «*Qengji/ Το αρνί*». Σε αυτά τα διηγήματα, παράλληλα με τους ήρωες-ζώα, εμφανίζονται και οι ήρωες-παιδιά, οι οποίοι ενσαρκώνουν την αγάπη για τα ζώα και τα πουλιά, όπως και την ανθρώπινη ζωή.

Με σκοπό τη διαμόρφωση της εθνικής συνείδησης των παιδιών, ο Naim Frashëri συνέγραψε μερικά ευσύνοπτα πεζογραφήματα που παρουσιάζουν ανεκδοτική μορφή, όπως τα διηγήματα: «*Sadiu/O Σααδής*», «*Themistokliu/ Ο Θεμιστοκλής*»¹³⁹, «*Dashuri e Aleksandrit te Madh për Mëmën/ Η αγάπη του Μέγα Αλεξάνδρου για τη μητέρα του*», «*Aristoteli/ Ο Αριστοτέλης*», «*Iprokrati/ Ο Ιπποκράτης*», και «*Skënderbeu/ Ο Σκεντέρμπεης*», δομούνται αφηγηματικά στην περιγραφή κάποιου γεγονότος μεταλαμπαδεύοντας μηνύματα γενναιότητας, αγάπης για την πατρίδα, τήρησης των παραδόσεων.

Η ποιητική και λογοτεχνική παραγωγή για παιδιά του Naim Frashëri συνέδραμε ώστε η αλβανική λογοτεχνία να αποκτήσει νέες αξίες και χαρακτήρα. Επιπροσθέτως έθεσε τα θεμέλια της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας, ενσωματώνοντας στοιχεία της εθνικής και καλλιτεχνικής εκπαίδευσης¹⁴⁰.

136. Βλ. N. Frashëri, *E këndimit cunavet këndonjëtoresa I II – Histori e pergjithshme për mësonjëtoreset të para- Histori e Shqipërisë/ Η ανάγνωση των αγοριών στο αναγνωστήριο I,II- Η γενική Ιστορία για τα πρώτα σχολεία- Η ιστορία της Αλβανίας*, Vëllimi 5, εκδ. Rilindja, 1986, σ. 26

137. Βλ. N. Frashëri, ό.π., σ.47.

138. Βλ. N. Frashëri, ό.π., σ.46

139. Βλ. N. Frashëri, ό.π., σ.111

140. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e letërsisë Shqiptare për fëmijë/ Η ιστορία της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας*, εκδ. Sejko, Elbasan, 2004, σσ.59-61.

4.2.5. Andon Zako Çajupi (1866 – 1930) Αντόν Ζάκο Τσαγιούπι

4.2.5.1 Λίγα λόγια για τη ζωή του

Ο Andon Zako Çajupi¹⁴¹ γεννήθηκε στις 27 Μαρτίου 1866 στο χωριό Σέπερη της Ζαγοριάς του Νομού Αργυροκάστρου¹⁴². Αφού ολοκλήρωσε τη μαθητεία του στο δημοτικό, φοίτησε στις τάξεις του ελληνικού Γυμνασίου στο γειτονικό χωριό Νίβανη. Το 1882 μετέβη στο Μισίρ της Αιγύπτου, κοντά στον πατέρα του, ο οποίος εργαζόταν ως έμπορος καπνού. Το διάστημα εκείνο φοίτησε στο Λύκειο της Αλεξάνδρειας για πέντε χρόνια στο Γαλλικό σχολείο *Sainte Catherine des Lazaristes*¹⁴³.

Το 1887 σπούδασε Νομικά στην Ελβετία. Το διάστημα εκείνο γνωρίζει και παντρεύεται την Ευγενία, με την οποία απέκτησε έναν γιο. Το 1892 η Ευγενία πεθαίνει και ο χαμός της σημαδεύει τραγικά τον συγγραφέα, γεγονός το οποίο θα εκφραστεί στο έργο του¹⁴⁴. Επιστρέφει στην Αίγυπτο, όπου για αρκετό διάστημα εργάζεται ως δικηγόρος και παράλληλα θερμός υποστηρικτής του αλβανικού κινήματος της περιοχής. Η δικηγορική του καριέρα λαμβάνει τέλος μετά από μια εσφαλμένη στρατηγική κίνηση σε μια υπόθεση ενάντια στον Πρίγκιπα της Αιγύπτου. Το διάστημα αυτό ξεκινά και η καριέρα του ως συγγραφέας¹⁴⁵.

Το έργο του

Υπήρξε ποιητής της αλβανικής λογοτεχνίας της Εθνικής Αναγέννησης. Τα κυριότερα έργα του ήταν η προσαρμογή στην αλβανική γλώσσα των μύθων του La Fonten, η ποιητική συλλογή «*Baba Tomorri/ Μπάμπα Τομόρι*» του 1902 και η κωμωδία «14

141. Βλ. R. Elsie, *A Biographical Dictionary of Albanian History/ Λεξικό βιογραφιών της Αλβανικής ιστορίας*, London, εκδ. I.B.Taurus, 2013. σσ. 69–70.

Το επώνυμο του, Τσαγιούπι είναι το καλλιτεχνικό όνομα του συγγραφέα εμπνευσμένο από το Βουνό Τσαγιούπι που κείται το χωριό του.

142. Βλ. Akademia e Shkencave e Shqipërisë, *Historia e popullit shqiptar -Vëllimi i dytë/ Η ιστορία του αλβανικού λαού- Τεύχος δεύτερο*, Εκδ. Toena, Tiranë, 2002, σσ. 356–357.

143. Βλ. R. Elsie, *Albanian Literature: A Short History/ Η αλβανική λογοτεχνία: μια σύντομη ιστορία*. London, εκδ. I.B.Taurus, 2005 σσ. 95–97

144. Βλ. S. Skendi, *The Albanian national awakening/ Η Αλβανική εθνική αφύπνιση*. Princeton, εκδ. Princeton University Press, 1967, σσ.140–141.

145. Βλ. Akademia e Shkencave e Shqipërisë, ό.π., σσ. 357–358.

vjes dhender/ 14 χρονών γαμπρός» του 1902. Πολλά αποσπάσματα των έργων του συμπεριελήφθησαν στα σχολικά βιβλία των Αναγνωστικών. Με τα παραπάνω έργα του κατέκτησε μία σημαντική θέση στην αλβανική παιδική λογοτεχνία. Η λογοτεχνική παραγωγή του έγινε αγαπητή από τα παιδιά το περιεχόμενο της οποίας αναδεικνύει τη γενναιότητα των Αλβανών ανά τους αιώνες, την αγάπη για την πατρίδα και την ελευθερία. Μέσω του ηθικού διδάγματος, ο συγγραφέας πρόβαλε τις αρχές της δικαιοσύνης και της αρετής. Στο έργο του χλευάζει και ειρωνεύεται την απληστία για τον πλούτο, την εξαπάτηση, τη χρήση αθέμιτων μέσων για την επίτευξη οποιουδήποτε στόχου, την οκνηρία, την κοινωνική αδικία, την καταπίεση του ανθρώπου από τους κατακτητές, τους προδότες της πατρίδας, κ.ά.¹⁴⁶.

Επηρεασμένος από το ποιητικό πνεύμα του Naim Frasheri, στα ποιήματα του πρώτου κύκλου «*Atdheu/ Η Πατρίδα*», με έναν σαγηνευτικό στίχο στην αλβανική γλώσσα γοήτευσε μικρούς και μεγάλους. Ένα μέρος αυτών των ποιημάτων όπως : «*Baba Tomorri / Μπάμπα Τομόρι*¹⁴⁷», «*Memedheu / Μάνα γη*»¹⁴⁸, «*Shqiptar / Αλβανέ*»¹⁴⁹, «*Ku kemi lere/ Που έχουμε γεννηθεί*»¹⁵⁰, «*Roberia/ Η σκλαβιά*»¹⁵¹, «*Besa bese/ Μπέσα*»¹⁵², «*Naim bej Frasheri/ Ο Ναίμ Μπέη Φράσερι*»¹⁵³, «*Fshati im/ Το χωριό μου*»¹⁵⁴, βρήκαν μεγάλη απήχηση στα παιδιά με αποτέλεσμα ένα μεγάλο τμήμα αυτών να συμπεριληφθεί και στα Αναγνωστικά βιβλία.

Στη στιχουργική του ο Andon Zako Çajuri παρουσιάζει εκ παραλλήλου τη ζωή των παιδιών και τις δυσχέρειες του καθημερινού βίου: Τα αρραβωνιάσματα από την κούνια, τη φροντίδα της μάνας που μεριμνά για την ηθική ανατροφή των παιδιών, αλλά κυρίως όπως τονίζει ο ίδιος στον πρόλογο της ποιητικής του συλλογής «*Baba Tomorri*» 1902, την αγάπη για τη μητέρα πατρίδα.

«*...perveç deshira per Memedhene e per Shqipene.../ ...εξαιρούν την αγάπη για τη Μάνα γη και την Αλβανική γλώσσα...*»¹⁵⁵,

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται και στο ποίημα του *Memedhe / Γενέτειρα*

146. Βλ. Ο. Κ. Grillo, *LEXIKON, Shkrimtaret Shqiptare per femije (1872-1995)/ ΛΕΞΙΚΟ, Αλβανοί συγγραφείς για παιδιά*, εκδ. Botimet Enciklopedike, Tiranë, 1997, σελ.34-35

147. Βλ. Α. Ζ. Çajuri, *Baba Tomorri (1902)*, Εκδ. DITURIA, Tiranë, Επανέκδοση 1997, σ.17

148. Βλ. Α. Ζ. Çajuri, *ό.π.*, σ. 20

149. Βλ. Α. Ζ. Çajuri, *ό.π.*, σ. 21

150. Βλ. Α. Ζ. Çajuri, *ό.π.*, σ. 23

151. Βλ. Α. Ζ. Çajuri, *ό.π.*, σ. 34

152. Βλ. Α. Ζ. Çajuri, *ό.π.*, σ. 36

153. Βλ. Α. Ζ. Çajuri, *ό.π.*, σ. 42

154. Βλ. Α. Ζ. Çajuri, *ό.π.*, σ. 47

155. Βλ. Α. Ζ. Çajuri, *ό.π.*, σ. 13

<i>Memede quhete toka</i>	<i>Γενέτειρα ονομάζεται η γης</i>
<i>Ku me ka renure koka,</i>	<i>που έχει γεννηθεί το κεφάλι μου</i>
<i>Ku kam dashur mem' e ate</i>	<i>που έχω αγαπήσει τη μητέρα και τον πατέρα</i>
<i>Ku me njeh dhe gur' i thate.</i>	<i>Που με γνωρίζει και η ξερή πέτρα.</i>

Η καλλιτεχνική και ηθική μόρφωση των παιδιών είναι συνυφασμένη με τη ζωή και την ανάπτυξη της κοινωνίας. Έτσι, στους στίχους του ποιήματος «*Vaje/Μοιρολόγια*»¹⁵⁶, παράλληλα με το συναίσθημα του πόνου για τη σύντροφο Ευγενία περιγράφεται και η φροντίδα της μάνας προς το παιδί, που θα μεγαλώσει χωρίς μάνα:

*Mos na lër të gjorë, me zemër të ngrirë,
kthehu të gëzohesh kur të shoq tët birë,
E ke lënë foshnjë, tani u bë burrë,
S' arrite ta rritje, s' të ka parë kurrë.
Per ty shumë herë zos do të me thotë ,
Po s' mund t'i përgjigjem, se më mbytin lotë!...*¹⁵⁷

*Μην μας αφήνεις δύστυχους, με καρδιά παγωμένη,
γύρνα να χαρείς, όταν δεις το γιο σου,
Το άφησες μωρό, τώρα έγινε άντρας,
Δεν πρόλαβες να τον μεγαλώσεις, δεν σε είδε ποτέ.
Για σένα πολλές φορές κάτι θέλει να μου πει,
Αλλά δεν μπορώ να του απαντήσω, με πνίγουν τα δάκρυα...*

Σ' αυτούς τους στίχους, ο ποιητής υμνεί τη βαθιά αγάπη για τη γυναίκα του, αλλά και τη μάνα-Ευγενία, αναδεικνύοντας εμφαντικά τη συμφορά του παιδιού, εξαιτίας του απρόσμενου θανάτου της μάνας του. Χρησιμοποιεί τον δωδεκασύλλαβο στίχο που προκύπτει από την ένωση των δύο εξασύλλαβων.

Η φιλοπατρία ως βασική αρετή, στα ποιήματα του Andon Zako Çajupri, είχε άμεση επίδραση στη διαμόρφωση της εθνικής συνείδησης των παιδιών. Όπως

156. Βλ. Α. Ζ. Çajupri, *Baba Tomorri*, 1902 – Επανάκδοση 1997, Εκδόσεις DITURIA, Tiranë, σσ.58-

61

157. Βλ. Α. Ζ. Çajupri, ό.π., σ. 58.

αναφέρει ο ίδιος ο ποιητής στον πρόλογο του έργου του «*Burr' I dheut/ Ο άντρας επί της γης*» του 1908, «...*Per te forcuar ndjenjat kombetare dhe dashurine ndermjet tone... per te gatitur me nje fjale, udhen e lirise.../ Για να δυναμώσουν τα εθνικά αισθήματα και η αγάπη ανάμεσά μας... για να προετοιμάσουν με μια λέξη, το δρόμο της λευτεριάς...*¹⁵⁸»

Το πατριωτικό και εθνικό ιδεώδες αναδεικνύεται στην ποιητική του παραγωγή, η οποία διδάσκεται στα παιδιά στα αλβανικά σχολεία. Στους στίχους των ποιημάτων «*Ku kemi lere/ Που γεννηθήκαμε*», και «*Malli I Shqiperise/ Ο πόνος της Αλβανίας*», όπως και στα άλλα ποιήματα, εκφράζεται το μίσος για τον κατακτητή και η επιθυμία για τη λευτεριά της Πατρίδας. Η πατρίδα περιγράφεται ως ένας τραυματισμένος στρατιώτης που καλείται να βρει το σθένος να νικήσει τον εχθρό – τον τουρκικό ζυγό:

<i>Ngreu, moj Shqipëri, ngreu,</i>	<i>Σήκω, μώρ' Αλβανία, σήκω,</i>
<i>Vish armët e trimërise,</i>	<i>Φόρεσε τα άρματα της αντρειάς,</i>
<i>Turqia sado të shqeu,</i>	<i>Η Τουρκία όσο κι αν σε ξέσκισε,</i>
<i>Bjeri në kokë Turqisë...</i> ¹⁵⁹	<i>Χτύπα στο κεφάλι της Τουρκίας...</i>

Οι πατριωτικές και φιλειρηνικές ιδέες των ποιημάτων του Çajuri, όπως και το λαϊκό τους πνεύμα, παρουσίασαν ένα νέο χαρακτήρα στην αλβανική ποίηση των αρχών του 20^{ου} αιώνα.

Ξεκινώντας από την ποιητική συλλογή «*Baba Tomorri*», ο τρίτος κύκλος με τίτλο «*Përralla të vërteta e të rreme/ Αληθινά και ψεύτικα παραμύθια*», ο Çajuri αφιέρωσε ιδιαίτερη προσοχή και στην καλλιέργεια του μύθου. Σε αυτή την ποιητική συλλογή έχει εκδώσει αυθεντικούς μύθους, όπως: «*Gomari jatro/ Ο γάιδαρος γιατρός*», «*Ujku bekshi/ Ο λύκος φύλακας*», «*I krishteri dhe cifuti/ Ο χριστιανός και ο Εβραίος*», όπως και διασκευασμένους στην αλβανική γλώσσα μύθους, προσαρμοσμένους στα αλβανικά από ξένους συγγραφείς, μεταξύ των οποίων και ο La Fonten.

Το 1921, στο Κάιρο, ο ποιητής εξέδωσε τη συλλογή «*Përralla të zgjedhura nga të vjershetorit të madh La Fonten/ Επιλεκτικά παραμύθια από τον μεγάλο ποιητή Λα*

158. Βλ. Α.Ζ. Çajuri, *Vepra letrare II, (Burri I dheut, Kairo, 1908)/ Λογοτεχνικό έργο II (Ο άντρας της γης, Κάιρο, 1908)*, Tiranë 1984, σελ.91.

159. Βλ. Α. Ζ. Çajuri, *Baba Musa lakuriq (doreshkrim)/ Ο γυμνός Μπαμπά Μούσα (χειρόγραφο)*, εκδ. Naim Frasheri, Tiranë, 1978, σελ.104 -105.

Φοντέν» και το 1922 «*Lulet e Hindit/ Τα λουλούδια του Χίντι*» - διασκευασμένα ποιήματα, που είχαν γραφτεί στη σανσκριτική γλώσσα. Στον πρόλογο του συγκεκριμένου έργου διατυπώνεται η πρόθεσή του να αφιερώσει τη διασκευή αυτών των μύθων στα παιδιά της χώρας του, καθώς εκείνα θα εγγυηθούν την ελευθερία με την αυτοθυσία τους: *Kujt t'ia falë këto përralla,/ fort të rralla;/ Do t'i fal dorë më dorë,/ te cunat e Shqiperisë,/ se janë shpresa e lirisë... / Σε ποιόν να χαρίσω αυτά τα παραμύθια,/ τα πολύ σπάνια./ Θα τα χαρίσω χέρι με χέρι,/ στα αγόρια τις Αλβανίας,/ γιατί είναι η ελπίδα της λευτεριάς...¹⁶⁰*

Η μετάφραση και έκδοση των μύθων του La Fonten, καθώς και έργων άλλων συγγραφέων, αποδεικνύουν ότι ο A.Z. Çajupri, καταβάλλει μεγάλες προσπάθειες, για να κοινοποιήσει στα παιδιά της Αλβανίας μερικούς από τους θησαυρούς της παγκόσμιας λογοτεχνίας. Στον πρόλογο της έκδοσης των Παραμυθιών του La Fonten, ο ποιητής παρουσιάζει ένα σημείωμα για τη ζωή και τη λογοτεχνική παραγωγή του La Fonten, τονίζοντας ότι :

«...Ka qene gjahtor I prape dhe pelqente jeten fusharake. Donte shume shtazet dhe shpezet. Ne perrallat qe ka shkruar kaqe bukur, I ben te flasin e te kuvendojne me vjersha te hijshme.../ Ήταν κακός κυνηγός και του άρεσε η ζωή του κάμπου. Αγαπούσε πολύ τα ζώα και τα πτηνά. Στα παραμύθια που έχει γράψει τόσο γλαφυρά, τους δίνει φωνή ώστε να συζητούν με χαριτωμένα ποιήματα...»¹⁶¹.

Η προσαρμογή των μύθων από τον A.Z. Çajupri, εμπλούτισε περαιτέρω την παραγωγή της παιδικής αλβανικής λογοτεχνίας. Ως αλληγορικά διηγήματα, με ήρωες τα ζώα, τα πτηνά και τα δέντρα, αναδεικνύονται οι μεγάλες αξίες στο πλαίσιο των ενεργειών των ανθρώπινων σχέσεων. Μέσω των ποιητικών λεπτομερειών και διάφορων παραδειγμάτων, οι μύθοι υπερασπίζονται το δίκαιο, το καλό, την αρετή, την πίστη, την τιμή, ενώ από την άλλη αποδοκιμάζουν τις αδικίες, τα ελαττώματα, τα κακά της ανθρώπινης κοινωνίας. Στο πλαίσιο αυτών των στίχων, τα παιδιά βιώνουν καλλιτεχνικές και άλλες αξίες, που επηρεάζουν άμεσα την ηθική διάπλαση της προσωπικότητάς τους.

Επιπλέον κατά την διασκευή αυτών των μύθων στα δεδομένα της αλβανικής κοινωνίας, ο A.Z. Çajupri προσάρμοσε αρκετά στοιχεία, όπως στη θέση του Όλυμπου

160. Βλ. A. Z. Çajupri, *Lulet e Hindit/ Τα λουλούδια του Χίντι*, Κάιρο 1922, σ 7.

161. Βλ. A. Z. Çajupri, *Përralla të zgjedhura nga të vjershetorit të madh La Fonten/ Επιλεκτικά παραμύθια από τον μεγάλο ποιητή La Fonten*, Heliopolis 1921, σ. 9.

σημειώνει το Τομόρι, στη θέση του δικαστή εμφανίζεται ο Καντίου. Παράλληλα προσθέτει και στοιχεία της αλβανικής λαϊκής δημιουργίας, προερχόμενα κυρίως από τις παροιμίες, τα παραμύθια και τους θρύλους. Στον μύθο «*Ndjellendushja dhe zogjte e vegjel/ Τα χελιδόνια και τα μικρά πουλιά*»¹⁶² ο ποιητής αντλεί από τη λαογραφία στίχους που γνωρίζουν τα παιδιά για το κάλεσμα των χελιδονιών την άνοιξη:

Nje dallendyshe me bisht gershere, Ένα χελιδόني με την ουρά ψαλίδι
*Qe kish shetitur boten te tere....*¹⁶³ Που έχει περπατήσει τον
κόσμο όλο ...

Στον μύθο «*Gjeraqina dhe bilbili/ Η γερακίνα και το αηδόνη*» έχει ενσωματώσει στοιχεία από λαϊκές παροιμίες, όπως «*Uria ska veshe/ Η πείνα δεν έχει αυτιά*», και σε άλλο σημείο: «*E liga vjen kur s'e randen/ Το κακό έρχεται όταν δεν το περιμένεις*», «*Se armiku s'swbehët mik/ Ο εχθρός δεν γίνεται φίλος*»¹⁶⁴ κ.ά. Αξιοποιώντας την λαϊκή ποίηση, ο Α.Ζ. Çajupi ανέδειξε το περιεχόμενο των διασκευασμένων γαλλικών μύθων.

Ανάλογα στοιχεία εντοπίζονται και στον μύθο «*Shqipronja dhe Brumbulli/ Ο Αετός και το Σκαθάρι*»¹⁶⁵, στο πλαίσιο του οποίου προσθέτει το στοιχείο του βουνού, του Τομόρι, ή την αντικατάσταση αρκετών μυθολογικών προσώπων, αποδεικνύοντας την ακάματη προσπάθειά του να διασκευάσει τους μύθους με στοιχεία της αλβανικής κοινωνίας, της πατρίδας του. Στο περιεχόμενο των μύθων, που αναφέρονται στον κόσμο των ζώων, τη ζωής τους και τα χαρακτηριστικά που διαθέτουν, γίνονται παραλληλισμοί με τις σχέσεις της ανθρώπινης κοινωνίας. Ειδικότερα στον μύθο «*Dhelpra, majmuni dhe kafshët /Η αλεπού, ο πίθηκος και τα ζώα*»¹⁶⁶, ο ποιητής προβάλλει την άποψη ότι οι βασιλιάδες είναι οι κακοί. Στον μύθο «*Xinxurri dhe Milingona/ Ο τζίτζικας και το μερμήγκι*»¹⁶⁷ τα παιδιά μαθαίνουν για τη ζωή του μερμηγκιού και το αγαπούν, γιατί είναι εργατικό και άοκνο.

Στην διασκευή των μύθων, ο Α.Ζ. Çajupi λαμβάνει υπόψη και προσεγγίζει την ανάπτυξη της αλβανικής κοινωνίας της περιόδου. Στους στίχους των παραμυθιών

162. Βλ. Α. Ζ. Çajupi, *Vepra letrare III, Përralla të zgjedhura nga të vjershetorit të madh La Fonten/ Επιλεκτικά παραμύθια από τον μεγάλο ποιητή La Fonten*, Heliopolis 1921, Tiranë 1984, σ.19.

163. Βλ. Α. Ζ. Çajupi, ό.π., σ.19.

164. Βλ. Α. Ζ. Çajupi, ό.π., σσ. 129-137.

165. Βλ. Α. Ζ. Çajupi, ό.π., σ.209.

166. Βλ. Α. Ζ. Çajupi, ό.π., σ.47.

167. Βλ. Α. Ζ. Çajupi, ό.π., σ.39.

καταγράφονται στοιχεία που αφορούν στην κοινωνία και τη νοοτροπία της εποχής¹⁶⁸.
Στον μύθο «*Korbi dhe Dhelpra/ O κόρακας και η αλεπού*» ο ποιητής αναφέρει:

*Si dhelpra, Turqia qesh me Shqipërine,
Kur na ka nevojë na mburr trimërinë,
O burra na thotë, trima shqipëtarë,
Në luftë të vini, të vriti më parë!...*¹⁶⁹

*Σαν αλεπού, η Τουρκία γελάει με την Αλβανία,
Όταν μας έχει ανάγκη, μας παινεύει την γενναιότητα,
Εμπρός μας λέει, ατρόμητοι Αλβανοί,
Στον πόλεμο να πάτε, να σκοτωθείτε πρώτα!...*

Επίσης, στους στίχους του μύθου «*Ujku dhe qengji/ O λύκος και το αρνάκι*»¹⁷⁰ η ποιητική σκέψη του Çajupi είναι πιο αυθεντική, αφού ο ίδιος εκφράζει τις ιστορικές συνθήκες της Αλβανίας στις αρχές του 20^{ου} αιώνα:

*Me gjak, me të rrëme, mbretëron dhe turku,
Pa faj na ha kokën, se punon si ujku...*
*Με αίμα, με ψευτιές, βασιλεύει και ο Τούρκος,
Χωρίς ενοχή μας τρώει το κεφάλι, γιατί δουλεύει σαν λύκος...*

Ως αναγεννητής, ο Çajupi έδωσε έμφαση στη μόρφωση των Αλβανών με απώτερο σκοπό την ευημερία και τον πολιτισμό της πατρίδας του. Στο περιεχόμενο του μύθου «*Kali dhe Dreri/ Το Άλογο και το Ελάφι*», αναδεικνύοντας τον εαυτό του, ο ποιητής εξυμνεί τη λευτεριά: «...*Liria, shoke, liria/s' cmohet dot ne kete jete.../ Η*

168. Βλ. Gj. Zheji, , *Andon Zako-Çajupi, jeta dhe vepra/ Andon Zako-Çajupi η ζωή και το έργο του*, εκδ. Rilindja, Tiranë, 1969 σ. 95.

169. Βλ. Α. Ζ. Çajupi, *Vepra letrare III, Shqipërimet dhe fabula origjinale nga Baba Tomori (1908)/ Διασκευές και αυθεντικοί μύθοι από τη συλλογή Μπαμπά Τομόρι*, Tiranë 1984, σ.219.

170. Βλ. Andon Zako Çajupi, ό.π., σ. 222.

λευτεριά φίλοι, η λευτεριά,/ δεν εκτιμάται εύκολα σ' αυτή τη ζωή...»¹⁷¹, επηρεασμένος βαθιά από τον La Fonten και τους προοδευτικούς συγγραφείς της εποχής¹⁷².

Στους διασκευασμένους μύθους από τον A.Z. Çajupri, παρουσιάζονται και αρκετές προοδευτικές κοινωνικές αντιλήψεις του ποιητή, μέσω των οποίων στηλιτεύονται κοινωνικές αδικίες και ανθρώπινα ελαττώματα. Από την άλλη, στην ποιητική σκέψη του, υπογραμμίζονται η αξία της αρετής, η αγάπη και ο σεβασμός για την πατρίδα, η αλληλεγγύη, η αγάπη για τους γονείς, το σχολείο, τη δουλειά, τη γνώση. Τα πρόσωπα των μύθων ενσαρκώνουν χαρακτηριστικά και σκέψεις των ανθρώπων¹⁷³. Ο αετός συμβολίζει το θάρρος και την περηφάνια, η αλεπού - την πονηριά και το ψέμα, η μέλισσα - τη δουλειά, ο λύκος - την αγριότητα, το φίδι - τη δολιότητα.

Σε μερικούς από τους μύθους αναδεικνύει την ουσία και τη σημασία των ανθρώπινων σχέσεων. Ο κόσμος των στίχων στους μύθους: «*Nje fjale te Sokratit/ Ένας λόγος του Σωκράτη*»¹⁷⁴, «*Plaku dhe bijte e vete/ Ο γέρος και τα παιδιά του*»¹⁷⁵, «*Fati dhe nje cun/ Η τύχη και ένα αγόρι*»¹⁷⁶, «*Doreshrenguari/ Ο τσιγκούνης*»¹⁷⁷, μεταφέρει το ηθικό δίδαγμα από τη ζωή των παραπάνω ανθρώπων, όπου ξεχωρίζουν το χιούμορ και η σάτιρα. Μέσω των στοίχων τους, τα παιδιά μαθαίνουν τα μυστικά της ζωής και τις αλήθειες της. Έτσι ο A.Z. Çajupri, με την προσαρμογή των μύθων του La Fonten άνοιξε νέους δρόμους στην αλβανική ποίηση και κυρίως στη δημιουργία μιας παράδοσης για την καλλιέργεια των μύθων¹⁷⁸.

Κλείνοντας, όπως αναφέρει και ο Faik Konica στην εισαγωγή του στο έργο του «*Nën hijen e hurmave/ Στην σκιά των χουρμάδων*» :

...*Kemi nevojë për dy soj veprash: gjera origjinale, të cpikura prej shkrimtarësh të vërtetë; edhe përkthime. Në Sheshin e parë pothuajse s'kemi bërë gjësendi' në sheshin e dytë kemi dy kryevepra: Përallat e La Fontainë-s të shqipëruara prej Cajupit, edhe versionin prej Nolit te tragjedise*

171. Βλ. A. Z. Çajupri, *Vepra letrare III, Përralla të zgjedhura nga të vjershetorit të madh La Fonten/ Επιλεκτικά παραμύθια από τον μεγάλο ποιητή La Fonten*, Heliopolis 1921, Tiranë, 1984, σ. 145.

172. Βλ. F. Dado, A. Z. Çajupri, *jeta dhe vepra/ A. Z. Çajupri η ζωή και το έργο*, εκδ. Akademia e Shkencave, Tiranë 1983, Επανεκδόση: εκδ. Prishtinë, 1986, σ. 284.

173. Βλ. R. Elsie, *A Biographical Dictionary of Albanian History/ Λεξικό βιογραφιών της Αλβανικής ιστορίας*. London: I.B.Taurus. 2013 σσ. 69–70.

174. Βλ. A. Z. Çajupri, *Vepra letrare III, Shqipërimet dhe fabula origjinale nga Baba Tomori (1908)/ Διασκευές και αυθεντικοί μύθοι από τη συλλογή Μπαμπά Τομόρι*, Tiranë 1984, σ.156.

175. Βλ. A. Z. Çajupri, *Vepra letrare III*, ό.π., σ.157.

176. Βλ. A. Z. Çajupri, *Vepra letrare III*, ό.π., σ.176.

177. Βλ. A. Z. Çajupri, *Vepra letrare III*, ό.π., σ.192.

178. Βλ. Dh. S. Shuteriqi, *Autorë dhe tekste/ Συγγραφείς και κείμενα*, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë, 1977, σ. 423.

shakespëriane Othelo, The Moor of Venice. Jashtë këtyreve, me se mund te mburremi?/ Έχουμε ανάγκη από δύο ειδών έργα: έργα γνήσια δημιουργήματα συγγραφέων και μεταφράσεις έργων. Στον πρώτο τομέα σχεδόν δεν έχουμε καταφέρει και πολλά, στον δεύτερο τομέα έχουμε δύο αριστουργήματα: Τα παραμύθια του La Fontaine μεταφρασμένα και διασκευασμένα από τον Cajuri και την σεξπηρική τραγωδία, Οθέλλος, ο Μαύρος της Βενετίας του Noli. Εκτός από αυτά τα έργα, για ποιο άλλο θα μπορούσαμε να παινετούμε¹⁷⁹;

Σύμφωνα με τις κριτικές ο Cajuri έχει χαρακτηριστεί στην Αλβανική Λογοτεχνία ως ο πιο ταλαντούχος διασκευαστής των μύθων του La Fontaine¹⁸⁰.

4.3 Οι πηγές της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας από τα σχολικά εγχειρίδια

Πολλοί από τους πρώτους συγγραφείς που δημιούργησαν έργα για παιδιά δεν έχουν αναγνωριστεί με ειδικούς τόμους και προσωπικές εκδόσεις. Τα δημιουργήματά τους σε αυτόν τον τομέα έχουν δημοσιευθεί κυρίως στον περιοδικό τύπο της εποχής ή στα εγχειρίδια που συντάχθηκαν, για να ικανοποιήσουν τις διδακτικές ανάγκες των πρώτων αλβανικών σχολείων. Ο Sami Frasherhi είναι από τους πλέον καταξιωμένους Αλβανούς συγγραφείς και το έργο του είναι ευρέως γνωστό. Ακολουθώντας γίνεται σύντομη αναφορά στους συγγραφείς της εποχής, που αναφέρονται κυρίως στα αλφαβητάρια και στις διάφορες σχολικές ανθολογίες.

4.3.1. Τα πρώτα αλφαβητάρια

4.3.1.1 Gasper Benusi – Γκάσπερ Μπενούσι (1850 -1931)

Ο συγγραφέας Gasper Benusi κατάγεται από την πόλη Σκόδρα και είναι γνωστός στην Αλβανική βιβλιογραφία για τη σύνταξη δυο αλφαβητάρων: το πρώτο

179. Βλ. F. Konica, *Nen hijen e hurmave (1924)/ Στη σκιά των χουρμάδων*, Επιμέλεια G. M. Panarity, εκδ. The Slavonic and East European Review, London, 1958.

180. Βλ. F. Dado, A. Z. *Cajuri jeta dhe vepra/ A. Z. Cajuri το έργο και η ζωή του*, εκδ. Akademia e Shkencave e RPSSH, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë Tirane, 1983 σ.231.

αλφάβητο εκδόθηκε στην Κωνσταντινούπολη, το έτος 1890, ενώ το δεύτερο – το έτος 1897¹⁸¹. Η δεύτερη έκδοση έχει συνταχθεί με το λατινικό αλφάβητο.

Ποιος ήταν ο Gasper Benusi;

Σύμφωνα με τον Hasan Hasani, ο Gasper Benusi γεννήθηκε στη Σκόδρα, όπου ολοκλήρωσε τις σπουδές του στη Μέση Εμπορική Σχολή. Το έτος 1876 οργάνωσε ένα ιδιωτικό αλβανικό σχολείο στο σπίτι του. Τα έτη 1888-1892 διετέλεσε δάσκαλος στην Εμπορική Σχολή της Σκόδρας¹⁸².

Οι δυο αυτές εκδόσεις για την αλβανική παιδική λογοτεχνία έχουν ιδιαίτερη σημασία. Παρουσιάζοντας τους φθόγγους και τα γράμματα της αλφαβήτου, ο συγγραφέας συντάσσει και διάφορα κείμενα για την εξάσκηση των μαθητών. Αυτά τα μικρά κείμενα είναι διηγήματα, είτε άρθρα γραμμένα από τον ίδιο τον συγγραφέα για διάφορα θέματα και προβλήματα. Μερικά από αυτά είναι αυθεντικά σπαράγματα από την Αγία Γραφή (π.χ *Abrahami e Isaku / Αβραάμ και Ισαάκ* σ. 35 του «*Abetare / Αλφαβητάριο*»), ενώ άλλα αναφέρονται στη ζωή διάσημων ανθρώπων (όπως αυτή με τίτλο «*Beniamin Franklini*» σ.38 κ.α.), μεταφρασμένα από άλλες γλώσσες, αλλά και εξιστορήσεις από τον ίδιο τον συγγραφέα, διόλου ευκαταφρόνητες από λογοτεχνικής πλευράς. Αναφέρονται δέκα παραμύθια με ζώα, όπως: «*Qeni I pangishem / Το αχόρταγο σκυλί*», «*Ujku e devia / Λύκος και Ντέβια*», «*Ujku e dhelpra / Ο λύκος και η αλεπού*», «*Arusha / Η αρκούδα*», «*Kali e luani / Το άλογο και το λιοντάρι*», «*Luani mbet prei pleqniat/ Το λιοντάρι μένει από τα γεράματα*»¹⁸³ κ.ά.

Στην δεύτερη έκδοση, όπως είναι κατανοητό, ο αριθμός αυτών των γραπτών έχει αυξηθεί. Αξιοσημείωτο είναι το δεύτερο Μέρος του βιβλίου, όπου παρουσιάζει σαράντα ένα μικρά αναγνώσματα. Για παράδειγμα, ένα από αυτά ονομάζεται «*Zjarri, Uji dhe Erzi/ Η Φωτιά, το Νερό και η Τιμή*», μεταφρασμένο από κάποιο

181. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008 σ. 61.

Σύμφωνα με την έρευνα του καθηγητή : στο πρώτο εγχειρίδιο , στην πρώτη σελίδα σημειώνεται: *ABETARE e guhese sqyp prej Gasper Benussit Ckodranit. Nde Ctypshkronjen te Coqerise " Dituria " nde Bukuresht 1890/ Αλφαβητάριο της Αλβανικής γλώσσας του Σκοντράνου Gasper Benussit. Εκδόθηκε από το τυπογραφείο της Εταιρείας " Dituria " στο Βουκουρέστι το 1890.*

Το δεύτερο εγχειρίδιο στην πρώτη σελίδα αναφέρεται το εξής: *Scciyptari i msuem n' ghiuh t' vet prej G. Benussit. E dyta dor godite sctue prej Baasit vet. Liber i nevoisem per skolla e per popull. Tyrografia Immaculate Conceptionis B.M. Scoder 1897/ Ο Αλβανός να μαθητεύει στην μητρική του γλώσσα του G. Benussit. Τα βιβλία τα χρειαζόμαστε για το σχολείο και για το λαό.*

182. Βλ. H. Hasani, *Leksikon I shkrimtereve shqiptare (1501-2001)/ Λεξικό των Αλβανών συγγραφέων (1501-2001)*, Pristine, 2003, σ. 153.

183. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008 σ. 61.

ξένο εγχειρίδιο. Ο μύθος προσωποποιεί τη Φωτιά, το Νερό και την Τιμή. Αυτά κάποτε είχαν γίνει φίλοι. Όταν αποχαιρετίστηκαν, έκαναν μια συμφωνία να ξανασυναντηθούν κάποτε «...Όπου θα δείτε καπνό, εκεί θα είμαι εγώ, είπε η Φωτιά. Εμένα μην με ψάχνεται σε ξηρούς τόπους, αλλά εκεί που το χορτάρι είναι χλωρό και έχει πλατάνια, εξήγησε το νερό. Ενώ για μένα ανοίξτε τα μάτια καλά, τους συμβουλεύει η Τιμή, γιατί αν με χάσετε μια φορά, δεν μπορείτε να με βρείτε ξανά...».

4.3.1.2 Ndoc Nikaj – Ντοτς Νικάϊ (1864 – 1951)¹⁸⁴

Διετέλεσε κληρικός, δημοσιογράφος και συγγραφέας, «ο πατέρας» του αλβανικού μυθιστορήματος. Γεννήθηκε στη Σκόδρα, θήτευσε στο Jesuit College, και αργότερα χειροτονήθηκε ιερέας¹⁸⁵. Εργάστηκε ως εκδότης των εφημερίδων της εποχής Koha (Bashkimi), Besa shqiptare (Zani I Shkodres) κ.ά. Το 1909 ιδρύει τον Εκδοτικό Οίκο Nikaj, όπου εξέδωσε πολλά βιβλία¹⁸⁶. Ξεχωρίζει λόγω αναγνωρισιμότητας το μυθιστόρημα «*Shkodra e rrethieme/ Η περικυκλωμένη Σκόδρα*» (1913). Μετά το 1924 το συγγραφικό του έργο σταματάει και δεν εκδίδει άλλα έργα του.

Μερικά σχολικά εγχειρίδια που εξέδωσε είναι: «*Abetari I vogel per mesonjetore / Το μικρό αλφαβητάριο για τα πρώτα σχολεία*» (Σκόδρα 1914), «*Abetari I madh/ Το μεγάλο αλφαβητάριο*» (1914), «*Kndime te para/ Τα πρώτα αναγνωστικά*» (1915) κ.ά. Στο περιεχόμενο των προαναφερθέντων βιβλίων εντοπίζονται μικρά ποιήματα και διηγήματα με ενδιαφέρον για τους μαθητές και τους μικρούς αναγνώστες με περιεχόμενο διδακτικού κυρίως χαρακτήρα¹⁸⁷. Αναφέρονται: «*Lopcari/ Ο γελαδάρης*», «*Orëtari/ Τεχνήτες*», «*Idhnaku/ Νευρικός*», «*Zemerbardhi/*

184. Σύμφωνα με τον A. Bishkemi η ημερομηνία θανάτου του δεν είναι ξεκάθαρη. Στην βιβλιογραφία έχουμε τις εξής αναφορές: Στο έργο *Leksikoni* του Hasan Hasanit (Prishtine 2003) και στο *Historia e letersise shqiptare* του Robert Elsie (Tirane Peje, 1997) κάνουν λόγο για το 1951 ως ημερομηνία θανάτου, το έργο *Fjalori enciklopedik shqiptar* (T. 1985) και το *Fjalori enciklopedik* του Pasho Bakut (T. 2002) αναφέρουν ως ημερομηνία θανάτου το 1945 (επιπλέον εδώ αναφέρεται πως δεν είχε φυλακιστεί και τέλος *Letersia per femije*, Nehas Sorajt (Shkup, 2000) σημειώνουν ως ημερομηνία θανάτου το 1947 ένα χρόνο μετά τη φυλάκιση του.

185. Βλ. M.Gjinaj, M. Mele, M. Elmazi, *Bibliografi e librit shqip në fondet e Bibliotekës Kombëtare/ Η βιβλιογραφία του αλβανικού βιβλίου στο φόντο της Εθνικής Βιβλιοθήκης*, εκδ. Biblioteka Kombëtare, Tiranë, 2010 σ. 185

186. Βλ. Biblioteka Kombëtare, *Për një pasqyrë mbi veprimtarinë e kësaj shtypshkronje/ Eva καθρέφισμα της δραστηριότητας αυτού του τυπογραφείου (Nikaj)*, Άρθρο, kr. revista Leka, Shkodër, IX, 8-12 (1937), σσ. 680-684.

187. Βλ. H. Lacaj, *Ndoc Nikaj (1864-1951)-Shënime mbi jeten dhe veprat/ Ndoc Nikaj (1864-1951)-Σημειώσεις για τη ζωή και το έργο του*, Bulet i Universitetit Shtetëror të Tiranës. Seria Shkencat Shoqërore, Vëllimi 1, Tiranë, 1963, σσ. 184-197.

Γενναιόδωρος» (για τους ανθρώπινους χαρακτήρες), «*Qiella/ Ουρανός*», «*Deti e reshqit / Η θάλασσα και τα ψάρια*», «*Hyjit me bishta / Τα άστρα με ουρά*».

Ο Πάτερ Ndoc Nikaj συνελήφθη το 1946 από τους καθεστώς Χότζα και άφησε την τελευταία του πνοή στη φυλακή.

Η συνεισφορά των Αλβανών συγγραφέων στη δημιουργία αλφαβητάριων και στην ενίσχυση της εκπαίδευσης δεν σταματά εδώ. Στη συνέχεια θα αναφερθούν και άλλα ονόματα προσώπων που κυρίως δραστηριοποιήθηκαν, κατά την επομένη περίοδο της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας.

4.3.2. Τα ανθολόγια της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας

Αναπόσπαστο μέρος των εκδόσεων της εποχής είναι οι συλλογές λογοτεχνικών έργων για παιδιά, γνωστές και ως ανθολογίες. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά σε μερικές από τις πιο γνωστές ανθολογίες αυτής της εποχής.

4.3.2.1. Gjerasim Qiriazhi - Hristomadhi, Sofia, 1902

Γκερασίμ Κυριάζι – Χριστομάδι

Ο Gjerasim Qiriazhi (1858-1894)¹⁸⁸ ήταν μία από τις διάσημες προσωπικότητες της Αλβανικής Εθνικής Αναγέννησης στον τομέα της παιδείας και της δημοσιογραφίας. Είναι ο ιδρυτής του αλβανικού σχολείου των κορασίδων, στην Κορυτσά, στις 23 Οκτωβρίου 1891, υπό την καθοδήγηση των αδερφών του Σεβαστής και Παρασκευής. Ως συγγραφέας παρουσιάζεται πρώτη φορά στο μυθιστόρημα του για ενήλικες «*Pengu I Kacakeve/ Ο όμηρος των κλεφτών*»¹⁸⁹, το οποίο βγήκε στο φως της δημοσιότητας το έτος 1980. Έγραψε, επίσης, στίχους για θεατρικά κείμενα. Η προσφορά του στην αλβανική παιδική λογοτεχνία έγκειται κυρίως στα ποιήματα, σκετς για τα σχολεία και μικρά πλαστικά διηγήματα, τα οποία εμπλούτισαν το περιεχόμενο της διδακτικής αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας¹⁹⁰. Μερικά από τα

188. Στην αλβανική βιβλιογραφία έχουμε δύο διαφορετικές αναφορές ως έτος γέννησης: Το 1858 αναφέρεται στο έργο του Vehap Shites *Gjerasim Qiriazhi: Kristomaci* όπως επίσης και στο έργο του R. Elsie. Ενώ στο *Leksikoni* του H. Hasani σημειώνεται ως έτος γέννησης το 1866.

189. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008 σ. 70.

190. Βλ. H. Myzyri, *Shkollat e para kombëtare shqipe (1887-Korrik 1908). Botim i dytë me*

ποιήματα του Gjerasim Qirjazi που έγραψε για τα παιδιά, εκδόθηκαν για πρώτη φορά στο «*Diterrefenjesi/ Ημέρας οδηγός (Kalendari kombiar – Το εθνικό ημερολόγιο)*», που κυκλοφόρησε το 1897 στη Σόφια, σε επιμέλεια του K.I.Trebicka¹⁹¹.

Επίσης ο συγγραφέας έθεσε τα θεμέλια της δραματουργίας και του σχολικού θεάτρου. Το δρόμο του Gjerasim Qirjazi ακολούθησε και ο αδερφός του, Gjergji. Τα έτη 1902 και 1907 εξέδωσε δυο τόμους, με τίτλο *Hristomadhi / Μέγας Χριστός* (Ανθολογία), με μικρά κείμενα, σε μορφή ποιημάτων και διηγημάτων, τα περισσότερα από τα οποία είναι μεταφρασμένα από άλλες γλώσσες. Στην πρώτο τόμο περιλαμβάνονται οι δημιουργίες του αδερφού του, Gjerasim¹⁹², ενώ στον δεύτερο τόμο οι προσωπικές δημιουργίες του. Ως προς το περιεχόμενό τους εντοπίζονται κείμενα για παιδιά κυρίως ηθοπλαστικού χαρακτήρα, συχνά και με θρησκευτικό προσανατολισμό.

Μερικά από τα ποιήματα του Gjerasim Qirjazi με θεματολογία τη χλωρίδα και την πανίδα, όπως «*Zogu/ Το πουλί*», «*Lul' e bukur/ Όμορφο λουλούδι*», έχουν επιλεγεί, μελοποιηθεί και συμπεριληφθεί από τον Hilë Mosi, στην έκδοσή του «*Liber kangesh per shkollat popullore te Shqipnise (Vlore, 1925)/ Βιβλίο τραγουδιών για τα λαϊκά σχολεία της Αλβανίας*».

4.3.2.2. Kristo Floqi- Shkendia, Vlore 1923

Κρίστο Φλόκι – Σπίθα

Ο συγγραφέας Kristo Floqi (1862-1950)¹⁹³ γεννήθηκε στην Κορυτσά και απεβίωσε στα Τίρανα. Τα πρώτα σχολικά χρόνια έζησε στη γενέτειρά του, ενώ την μέση και ανώτατη εκπαίδευση ολοκλήρωσε στην Αθήνα. Σπούδασε στην Νομική Σχολή των Αθηνών, όπου ολοκλήρωσε και το διδακτορικό του. Μερικά χρόνια εξάσκησε τη δικηγορία στην Ελλάδα και στην Αλβανία. Αργότερα μετανάστευσε στις ΗΠΑ, όπου

plotësime e ndryshime/ Τα πρώτα σχολεία του αλβανικού έθνους. Δεύτερη έκδοση, εκδ.8 Nëntori, Tiranë 1978, σ. 250.

191. Βλ. S. Luarasi, Gjerasim Qirjazi - Jeta dhe vepra/ Gjerasim Qirjazi – Το έργο και η ζωή του, εκδ.Naim Frashëri, Tiranë 1962, σ. 197.

192. Το 1991 ο Vehap Shita εκδίδει και πάλι το έργο *Gjerasim Qirjazi: Kristomaci (1902)* στην Λιουμπλιάνα, εκδ. Rilindja γραμμένο εκ νέου με την σημερινή αλβανική Αλφάβητο.

193. Βλ. K. Shtëmbari, *Udhëve të hapësirës letrare/ Τα μονοπάτια στο λογοτεχνικό χώρο*, εκδ. T., Tiranë 2002, σ. 22.

Ωστόσο στο σημείο αναφοράς των ημερομηνιών γέννησης και θανάτου στο *Leksikon* του Hasan Hasani σημειώνονται οι ημερομηνίες 1876-1949.

διηύθυνε την εφημερίδα «*Dielli/ Ηλιος*», ενώ το 1908 δραστηριοποιείται πολιτικά με τον Faik Konica¹⁹⁴. Επιστρέφει στην πατρίδα του, όπου διετέλεσε νομικός σύμβουλος διαφόρων κρατικών υπηρεσιών στην Αυλώνα, στο Δυρράχιο, στην Κορυτσά, στα Τίρανα κ.α. Επιπλέον, το έτος 1919 διηύθυνε την εφημερίδα «*Agimi/ Αυγή*» και το 1925-1926 την εφημερίδα «*Indipendendet / Οι Ανεξάρτητοι*» στα Τίρανα¹⁹⁵. Ταυτόχρονα, ο Kristo Floqi δραστηριοποιήθηκε και στο χώρο των λογοτεχνικών δημιουργιών. Είναι ένας από τους πιο παραγωγικούς συγγραφείς της εποχής του, στην ποίηση, την πεζογραφία και κυρίως στη δραματουργία. Έγραψε και εξέδωσε αρκετά έργα για ενήλικες, περισσότερα από είκοσι πέντε δράματα και κωμωδίες, επτά συλλογές με σατιρικά ποιήματα, τέσσερα νομικά έργα. Σε χειρόγραφη μορφή άφησε πολλά άλλα έργα, όπως και ένα Λεξικό της Αλβανικής γλώσσας¹⁹⁶.

Το 1923, στην Αυλώνα, ο Kristo Floqi εξέδωσε την ποιητική συλλογή «*Shkendija / Σπίθα*»¹⁹⁷. Στον πρόλογο του βιβλίου, ο συγγραφέας εξηγεί πως μερικά από τα ποιήματα έχουν μεταφραστεί από τις δημιουργίες του La Fontain, ενώ τα υπόλοιπα είναι αυθεντικά. Αυτή η ποιητική συλλογή αξιοποιήθηκε, για μερικές δεκαετίες, στην Γ' τάξη μέχρι την Στ' τάξη του Δημοτικού Σχολείου. Επίσης, μερικά από τα ποιήματα της συλλογής εντάχθηκαν και σε άλλα σχολικά εγχειρίδια, όπως τα αναγνωστικά μεγαλύτερων τάξεων και σε λογοτεχνικές ανθολογίες.

Το θεματολογικό περιεχόμενο των ποιημάτων της συλλογής εφάπτονται ζητημάτων πατριωτικού χαρακτήρα, «*Valo flamur!/ Κυμάτισε σημαία!*», «*Duaj Atdhenë/ Αγάπα την πατρίδα*» κ.ά., φυσιολατρίας, «*Liqeni I Ohrisë/ Η λίμνη της Οχρίδας*», «*Tomori / Τομόρι*», «*Dallëndyshja/ Το χελιδόνι*», «*Natë e qetë/ Ησυχία νύχτα*» κ.ά., εποχών του χρόνου, «*Pranvera/ Άνοιξη*», «*Vjeshta/ Φθινόπωρο*», «*Maji/ Ο Μάης*», «*Një mëngjes pranvere/ Ένα ανοιξιάτικο πρωινό*» κ.ά., στην καλή συμπεριφορά, «*Ndëro prindët/ Τίμα τους γονείς*», «*Lark nga I keqi/ Μακριά από τον κακό*» κ.ά.

194. Βλ. A. Alibali, *Faik Konica më 1911-1912 - Vitet e Harvardit dhe të "Vatrës"/ Faik Konica στα 1911-1912, στα έτη του Χάρβαρντ και της εφημερίδας "Vatra", Gazeta shqiptare "Milosao", suplement. - Nr. 5142, 19 dhjetor, 2010, σσ. 2-5.*

195. Βλ. D. Estrefi, *Ligjvënësit shqiptarë 1920-2005 - Kuvendi i Shqipërisë/Οι Αλβανοί νομοθέτες 1920-2005- Αλβανικό Κοινοβούλιο, Tiranë 2005 σσ. 12-13, 20-21.*

196. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σ. 72

197. Βλ. Kr. Floqi, *Shkendija, Anthologji shkollore – kenga e vjersha / Σπίθα, σχολική Ανθολογία, τραγούδια και ποιήματα (για τις τάξεις Γ' – Στ' Δημοτικού)*, Εξουσιοδοτημένο από το Υπουργείο Παιδείας, nr. 1399/1, 21/09/1923/ Vlore, Τυπογραφείο Vloja, G. Direttore, 1923.

Τα έργα του Floqi, με μικρές εξαιρέσεις, είναι περισσότερο διδακτικού χαρακτήρα. Ωστόσο, ο ρυθμός των στίχων προσελκύει τις μικρές ηλικίες και είναι ευχάριστη η απαγγελία τους. Ακολούθως καταγράφονται ευσύνοπτα αποσπάσματα:

«Pylli I gjelbëruar»

Harrivi pranvera

Me lule e blerim.

Me ngjyra, me erra,

me këng' e gëzim.

«Το πράσινο δάσος»

Έφτασε η άνοιξη

Με λουλούδια και πρασινάδες.

Με χρώματα και αρώματα,

Με τραγούδια και χαρά.

«Vera»

U rrit dita, u ngroh moti,

Erdhi vera plot dëfrim

Digjet kashta si baroti,

Bujku shin me një gëzim

«Το καλοκαίρι»

Μεγάλωσε η μέρα, ζέστανε ο καιρός,

Ήρθε το καλοκαίρι γεμάτο διασκέδαση

Καίγεται το άχυρο σαν μπαρούτι,

Ο γεωργός θερίζει με μια χαρά.

Συνδυασμός εννια-σύλλαβου με επτα- σύλλαβο στοίχο:

«Maji»

Vraponi, djem, se maji ardh

Me lule, me blerim.

Të gjith' atje, n' atë livadh

Lëshoni me nxitim

«Μάης»

Τρέξτε, αγόρια, γιατί ο Μάης ήρθε

Με λουλούδια, με πρασινάδα.

Όλοι εκεί, σ' εκείνο το λιβάδι

ξεχυθείτε με βιασύνη.

4.3.2.3. Hile Mosi - Libër këngesh për shkollat popullore të Shqipërisë,

Vlorë, 1925

Χιλ Μόσι – Βιβλίο τραγουδιών για τα λαϊκά σχολεία της Αλβανίας

Ο συγγραφέας **Hile Mosi** γεννήθηκε στη Σκόδρα, όπου και έζησε τα πρώτα παιδικά του χρόνια.. Στην Αυστρία αποφοίτησε από το λύκειο και συνέχισε τις σπουδές του ως εκπαιδευτικός. Κατά τη διάρκεια της φοιτητικής ζωής του άρχισε να γράφει άρθρα για τα προβλήματα που αντιμετώπιζε η Αλβανία εκείνη την εποχή. Τα έτη

1909-1912 πήρε μέρος στις εξεγέρσεις των Αλβανών στο Βορρά της Αλβανίας¹⁹⁸. Η πολιτική σταδιοδρομία και συνεισφορά του ήταν πολύπλευρες. Συμμετείχε στο Συνέδριο του Μοναστηριού, διετέλεσε Υπουργός Παιδείας κ.ά. Επιπλέον διεύθυνε μερικά έντυπα, όπως: «*Shqiptari/ Αλβανός*» (Κωνσταντινούπολη 1910-1911), «*Shqipëria e re/ Η Νέα Αλβανία*», το 1914 στη Σκόδρα¹⁹⁹.

Το πρώτο του λογοτεχνικό βιβλίο «*Kënga shqype/ Το αλβανικό τραγούδι*», εξέδωσε το 1909, το 1913 τη συλλογή με ποιήματα «*Zani I atdheut/ Η φωνή της πατρίδας*», το 1916 «*Lotët e dashnisë/ Τα δάκρυα της αγάπης*», (η δεύτερη έκδοση έγινε το 1927 με τίτλο «*Lule grandvere/ Ανοιξιάτικα λουλούδια*») και το 1925, στην Αυλώνα «*Libër kangësh për shkollat popullore të Shqipërisë/ Βιβλίο τραγουδιών για τα σχολεία της Αλβανίας*»²⁰⁰.

Μετάφρασε στην αλβανική γλώσσα μερικά έργα, όπως: «*Cubat/ Οι κλεφτές*»²⁰¹ του Schiller και τραγούδια για παιδιά από τους κλασικούς Γερμανούς και Αυστριακούς μουσικοσυνθέτες. Μελοποίησε, επίσης, ποιήματα του Ndre Mjeda, Gjergj Fishta, Gjerasim Qiriazi κ.ά.²⁰².

Ενδιαφέρον στην αλβανική παιδική λογοτεχνία παρουσιάζουν τα πεζογραφήματα και τα ποιήματα με πατριωτικό περιεχόμενο που εξέδωσε στην εφημερίδα «*Agimi/ Αυγή*». Αναφέρουμε, ως παράδειγμα, το διήγημα : «*I vogli jetim guximtar I Kolonjes/ Το μικρό γενναίο ορφανό της Κολόνιας*». Μερικά από τα ποιήματα αυτού του συγγραφέα με θέματα για παιδιά συμπεριελήφθησαν στα βιβλία των αναγνωστικών για τα σχολεία, μερικά άλλα μελοποιήθηκαν και τραγουδήθηκαν από γενιά σε γενιά.

Το 1964 με τις δημιουργίες αυτού του συγγραφέα εκδόθηκε η συλλογή για παιδιά:

198. Βλ. H. Lacaj, *Hilë Mosi (1885-1933), shënime mbi jetën dhe veprën e tij letrare/ Hilë Mosi (1885-1933), σημειώσεις για τη ζωή και το λογοτεχνικό του έργο*, Bulet i Universitetit Shtetëror të Tiranës, Seria Shkencat Shoqërore, Vëllimi III, Tiranë, 1961, σσ. 88-99.

199. Βλ. K. Dervishi, *Kryeministrat dhe ministrat e shtetit shqiptar në 100 vjet/ Οι Πρωθυπουργοί και οι Υπουργοί του αλβανικού κράτους στα 100 χρόνια*, εκδ. "55", Tiranë, 2012, σσ. 183-184.

200. Στον τίτλο του βιβλίου αναφέρεται: *Botim I Ministris s' Arsimit, Libër kangësh për shkollat popullore të Shqipërisë. Mbledhur e rreshtuar prej Hil Mosit. Έκδοση του Υπουργείου Παιδείας, Βιβλίο τραγουδιών για τα αλβανικά σχολεία. Συλλογή και επιμέλεια από τον Hil Mosit. Ble II. Kangë nji, dy e trezanësh./ Τυπογραφείο Vlorë, G. Direttore, 1925.*

201. Βλ. F. Schiller. *Die Rauber*, 1781.

202. Βλ. E. Vlora, *Kujtimet 1885-1925/ Αναμνήσεις 1885-1925*, εκδ. IDK, Tiranë, 2003, σ. 487.

« <i>Kanga e bilbilit</i> » ²⁰³	« <i>Το τραγούδι του αηδονιού</i> »,
<i>Me gaz pers'ri,</i>	<i>Με χαρά ζανά</i>
<i>Plot bukuri</i>	<i>γεμάτο ομορφιά</i>
<i>Pranvera mbrrini</i>	<i>η άνοιξη έφτασε</i>
<i>Qe boren shkrini;</i>	<i>που το χιόνι έλιωσε</i>
<i>Cdo bime gjelb'ron</i>	<i>Κάθε φυτό πρασινίζει</i>
<i>Natyra gzon.</i>	<i>Η φύση χαίρεται</i>

Ο μελετητής Prof. Agim Deva τονίζει πως ο Hile Mosi προσέφερε σημαντική βοήθεια στην ανάπτυξη και στην ποιοτική αναβάθμιση της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας στην μεσοπολεμική περίοδο. Υπήρξε ένας από τους πρώτους Αλβανούς συγγραφείς που εξέδωσε μια συλλογή με τραγούδια για παιδιά. Σε αυτήν παρατηρείται η προσπάθεια του συγγραφέα να προσεγγίσει αξιολογικά, το παιχνίδι ενώ παράλληλα διαπιστώνεται ότι στο πλαίσιο εκείνης της ιστορικής περιόδου ήταν τα μόνα ποιήματα που καλούσαν τα παιδιά στο παιχνίδι και το χορό. Ένα μεγάλο μέρος των ποιημάτων αυτού του συγγραφέα διαθέτουν τέτοιο δυνατό συναισθηματισμό ώστε ακόμα και σήμερα είναι σε θέση να προκαλέσουν το παιχνίδι, να ανοίξουν τον χορό με την ίδια ένταση, όπως κάποτε. Ανάμεσά τους αξίζει να αναφερθούν: «*Shkollës/ Στο σχολείο*», «*Kanga e kërcimit/ Το τραγούδι του χορού*», «*Kanga e ushtrimit/ Το τραγούδι της άσκησης*», «*Macja e mini/ Η γάτα και το ποντίκι*», «*Gatitja e luftës/ Η προετοιμασία του πολέμου*», «*Gëzoni ju/ Χαίρεται*», «*Eja verë/ Έλα καλοκαίρι*», «*Kanga e gjahut/ Το τραγούδι του κυνηγιού*», «*Prandvera/ Άνοιξη*»²⁰⁴ κ.ά.

Το βιβλίο των τραγουδιών για τα παιδιά του Hile Mosi περιλαμβάνει εβδομήντα μία μελοποιημένες στιχουργικές δημιουργίες για παιδιά. Η θεματική αυτών των ποιημάτων είναι πολυποίκιλη: εξαίρουν τις ομορφιές της αλβανικής φύσης και των εποχών, ενώ άλλα διαθέτουν κοινωνικό ή εθνικό χαρακτήρα, ή αναφέρονται στην καθημερινότητα των παιδιών²⁰⁵.

203. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σ. 74.

204. Βλ. A. Deva, *Këngët për nipin e vogël/ Τραγούδια για τον μικρό εγγόνι*, εκδ. BOTA E RE, Απρίλιος 1986, σ. 76.

205. Βλ. S. E. Mann, *Albanian literature. An outline of prose, poetry and drama./ Η αλβανική λογοτεχνία. Ένα περίγραμμα της πεζογραφίας, της ποίησης και του δράματος*, εκδ. Quaritch, London, 1955 σ.121.

4.3.3. Οι συγγραφείς που συμπεριλήφθηκαν στα Αναγνωστικά της εποχής

Στην αλβανική παιδική λογοτεχνία της περιόδου, πριν και μετά την Ανακήρυξη της Ανεξαρτησίας του αλβανικού κράτους (1912), παράλληλα με τους συγγραφείς που προαναφέρθηκαν, προσέφεραν τη συμβολή τους και πολλοί άλλοι. Μερικοί από αυτούς έγραψαν για ενήλικες. Τα έργα τους αξιοποιήθηκαν και ως αναγνώσματα για παιδιά και σε αυτή τη λογική εντάχθηκαν στα σχολικά εγχειρίδια, λόγω της απλότητας που τα χαρακτήριζε. Μερικά ποιήματα ήταν απλά και όμορφα, με ηχηρούς στίχους, με ρυθμό και επιλεγμένες ομοιοκαταληξίες, γι' αυτό άρεσαν και στα παιδιά. Όλες αυτές οι πεζογραφικές και ποιητικές δημιουργίες γαλουχούσαν τη νέα γενιά αναφορικά με τις αξίες της ελευθερίας και της αγάπης για την πατρίδα.

Ακολουθεί σύντομη αναφορά σε μερικούς από αυτούς τους συγγραφείς.

4.3.3.1 Pashko Vasa (Vaso Pasha) - Πάσκο Βάσα (1825-1892)

Γεννήθηκε στη Σκόδρα το 1825 και πέθανε στη Βηρυτό του Λιβάνου το 1892. Υπήρξε διάσημος πατριώτης, πολιτικός, συγγραφέας και μελετητής της αλβανικής γλώσσας και λογοτεχνίας²⁰⁶.

Εξέδωσε στη γαλλική γλώσσα τη συλλογή με ποιήματα για ενήλικες «*Trendafila e gjemba/ Τριαντάφυλλα και αγκάθια*» το 1873 και το μυθιστόρημα «*Bardha e Temalit/ Η Μπάρδα του Τεμάλ*» το 1890²⁰⁷.

Στα αλβανικά εξέδωσε το ποίημα που τον έκανε γνωστό σε όλη τη χώρα, «*O moj Shqipni!/ Ω Αλβανία*». Εκδόθηκε στην Κωνσταντινούπολη σε φεϊγ βολάν και διανεμήθηκε σε όλη την Αλβανία την άνοιξη του 1880²⁰⁸, την εποχή του αγώνα της Σύνδεσης της Πριζρέν για την υπεράσπιση του Ουλκίν και Τιβάρ από τους Μαυροβούνιους. Αυτό το ποίημα έγινε γνωστό σε όλους τους Αλβανούς εντός και εκτός των συνόρων της Αλβανίας για περίπου έναν αιώνα και αξιοποιήθηκε στα ανθολόγια και τα αναγνωστικά των αλβανικών σχολείων²⁰⁹.

206. Βλ. J. Kastrati, *Pashko Vasa*, εκδ. Nëntori, Tiranë, 1975, σσ. 164-180 αναφέρεται επίσης και στο επόμενο έργο του *Gramatika shqipe e Pashko Vasës*, εκδ. Studime filologjike, Vëllimi 1-4, Tiranë 1992, σσ. 79-82.

207. Βλ. R. Elsie, *Histori e Letërsisë Shqiptare/ Η ιστορία της αλβανικής λογοτεχνίας*. Επιμέλεια Abdylrahim Myftia, Έκδοση πρώτη, εκδ. Dukagjini, Tiranë & Pejë 1997, σ. 132.

208. Βλ. J. Buló, *Një variant i ri i vjershës 'Moj Shqipni' të P. Vasës/ Μία νέα εκδοχή του ποιήματος «Ω Αλβανία» του P. Vasës*, εκδ. Studime Filologjike, Tiranë 1986, σσ. 209-216.

209. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i

4.3.3.2. Filip Shiroka – Φιλίπ Σιρόκα (1859 -1935)

Γεννήθηκε στη Σκόδρα το 1859, όπου ολοκλήρωσε τη μαθητεία του στο σχολείο των Φραγκισκανών. Ήταν ένας από τους πρωτεργάτες των γεγονότων της Σύσκεψης της Πριζρέν, γι' αυτό και αναγκάστηκε να ξενιτευτεί στην Αίγυπτο (Μισίρ) και στον Λίβανο, όπου εργάστηκε ως μηχανικός σιδηροδρόμων. Εξέδωσε τα έργα του με τα ψευδώνυμα Gege Postriba και Ulqinaku. Η νοσταλγία για την πατρίδα τον ώθησε να επισκεφτεί την Αλβανία το 1933. Με την επιστροφή του στην πατρίδα εξέδωσε στα Τίρανα τη μόνη ποιητική συλλογή «*Zani I zemres/ Η φωνή της καρδιάς*»²¹⁰, την οποία είχε ολοκληρώσει πριν από 30 χρόνια. Πέθανε στη Βηρυτό το 1935²¹¹.

Το έργο του δεν είναι εξολοκλήρου αφιερωμένα στα παιδιά, εντούτοις πολλά από τα ποιήματά του ενσωματώθηκαν στα Αναγνωστικά. Ο Shiroka είναι ένας ευαίσθητος ρομαντικός ποιητής, του οποίου το έργο διακρίνεται από τα στοιχεία των προσεγμένων ομοιοκαταληξιών και της φροντισμένης δομής της στροφής θυμίζοντας έργα παγκόσμιας ποίησης.

Μία από τις πιο γνωστές δημιουργίες του ποιητή, που εισάχθηκε στα σχολικά αναγνώσματα των αλβανικών σχολείων είναι το ποίημα «*Shko dallendyshe! Pëhgjajne çelidhoni!*». Ήταν μια ελεύθερη και δημιουργική διασκευή ενός ποιήματος του Ιταλού ποιητή Grossi. Το θέμα του ποιήματος ήταν ο πόνος και η νοσταλγία για την πατρίδα. (κυρίαρχος θεματικός άξονας της πλειονότητας των ποιημάτων του). Ο ξενιτεμένος ποιητής νιώθει λαχτάρα για την πόλη που γεννήθηκε, για τη μαγευτική φύση της, εκεί όπου πέρασε τα παιδικά του χρόνια, και είχε τους τάφους των γονιών του, πόλη με την οποία τον συνδέουν χιλιάδες μνήμες.

<i>Udha e mbare se erdh pranvera,</i>	<i>Καλό ταξίδι γιατί ήρθε η άνοιξη,</i>
<i>Shko, dallendyshe, tue fluturue,</i>	<i>πήγαινε, χελιδόνι, πετώντας,</i>
<i>Prej Misirit, n' dhena tjera,</i>	<i>από το Μισίρ, σε άλλα χώματα,</i>
<i>Fusha e male tue kerkue;</i>	<i>Κάμπους και βουνά αναζητώντας</i>

Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë 2008, σ. 75.

210. Βλ. F. Shiroka, *Zani i zemrës. Vjersha/ Η φωνή της καρδιάς. Ποιήματα*, Επιμέλεια: Vehbi Balës και Jup Kastriotit, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë 1958 σ. 83.

211. Βλ. E. Koliqi, *Filip Shiroka: Vjerrshatari i dallëndyshave/ Filip Shiroka: Ο ποιητής των \ χελιδονιών* εκδ. Minerva, Tiranë, 1933, σσ.12-13 & σσ. 27-29.

N'Shqyprni shko pra fluturim, στην Αλβανία πήγαινε λοιπόν πετώντας
Shko ne Shkoder, n' qytet tim! Πήγαινε στη Σκόδρα, στην πόλη μου!

Shndet prej meje te m'I falesh Χαιρετίσματα από μένα να της χαρίσεις
'saj shpise vjeter ku kam le, αυτού του παλιού σπιτιού που γεννήθηκα,
Me ato vende rreth t' perfalesh σ' εκείνα τα μέρη γύρω να
προσευχηθείς

Ku kam shkue kohen e re όπου έχω πάει στα νιάτα μου.

Το ποίημα είναι γεμάτο λαχτάρα και θλίψη, όπως και περηφάνια για την πατρίδα και τους συμπατριώτες. Σε συναρπάζει με τον λυρισμό του, το έντονο συναίσθημα που το διατρέχει, για την κρυστάλλινη γλώσσα με την οποία εκφράζεται. Αξιολογείται ως ένα από τα ποιοτικότερα ποιήματα της εποχής²¹². Τα ποιήματά του χαρακτηρίζονται για την ομορφιά, την απλότητα της έκφρασης, τη διαύγεια των εικόνων και την εύκολη κατανόηση από τον αναγνώστη.

4.3.3.3 Gjergj Fishta – Γκεργκ Φίστα (1871 – 1940)

Ο Gjergj Fishta έχει αναγνωριστεί ως *Homeri shqiptar / Αλβανός Όμηρος* από τον αλβανολόγο Giuseppe Valentini²¹³. Ο Fishta ήταν ακτιβιστής της Αλβανικής Εθνικής Αναγέννησης, το ποιητικό έργο του οποίου απαριθμεί πάνω από 50.000 στίχους. Το κύριο έργο του είναι το «*Lahuta e Malesise/ Το Λαούτο της Μαλεσίας*», στο οποίο εξυμνεί την Αλβανία και τους Αλβανούς και συνθέτει εγκώμια για τους ορεσίβιους που αγωνίστηκαν, για να προασπίσουν τα πάτρια εδάφη.

Ο Gjergj Fishta δεν έγραψε έργα συγκεκριμένα για τα παιδιά, αλλά πολλά από τα ποιήματά του έγιναν τραγούδια και τραγουδήθηκαν από μικρούς και μεγάλους και συμπεριελήφθησαν στα σχολικά εγχειρίδια από τις αρχές του 20 αιώνα.

Αναφέρουμε αποσπασματικά τους στίχους:

212. Βλ. E. Koliqi, *Filip Shiroka: Vjerrshatari i dallëndyshave/ Filip Shiroka: Ο ποιητής των χελιδονιών* εκδ. Minerva, Tiranë, 1933, σσ. 26–27.

213. Βλ. G. Valentini, *Vepra I, Publicistike, studime dhe tekste -Fishta (Studim për Gjergj Fishtën)/ Μέρος I, Δημοσιότητα, μελέτες και έργα*, εκδ. Plejad, Tirane, 2005. Με τον τίτλο αυτό θέλει να τονίσει την ποιητική αξία που έχει το έργο του Fishta στην τότε αλβανική λογοτεχνία. Το βασικότερο έργο του *Lahuta e Malesise* είναι ένα έπος το οποίο παρομοιάζεται με την Ιλιάδα του Ομήρου.

Shqypnia

Edhe hana do ta dije
Edhe dielli do t' ket pa
Se perqark ksaj rrokullije
Si Shqipnia 'I vend nuk ka

Αλβανία

Και το φεγγάρι θα το ζέρει
Και ο ήλιος θα το έχει δει,
Πως τριγύρω τούτου του κόσμου
Σαν την Αλβανία έναν τόπο δεν έχει

Atdheu

Pa ty lules s'mi' vjen era,
Pa ty pema fryt nuk m' bjen;
Mue pa ty nuk m' del prandvera,
Pa ty dielli nuk m' shkelqen.

Πατρίδα

Χωρίς εσένα του λουλουδιού
δεν μ' έρχεται το άρωμα
Χωρίς εσένα το δέντρο καρπό δεν
μ' φέρνει
Εμένα χωρίς εσένα δεν μ' βγαίνει
η άνοιξη
Χωρίς εσένα ο ήλιος δεν μ' λάμπει .

Gjuha shqype

Porsi kanga e zogut t' veres
Qi vallzon n' blerim te prillit,
Porsi I ambli fllad I veres
Qi lmon gjit' e drandofilit,
Porsi vala e bregut t' detit,
Piorsi gjama e rrfes zhgjetare,
Porsi ushtima e nji termetit,
Njashtu a gjuha jon' shqiptare.

Αλβανική γλώσσα

Σαν το τραγούδι του πουλιού την άνοιξη
Που χορεύει στην πρασινάδα του Απρίλη
Σαν το γλυκό αεράκι του καλοκαιριού
Που χαϊδεύει τα στήθη του τριαντάφυλλου
Σαν το κύμα της ακροθαλασσιάς,
Σαν τον κρότο της αστραπής βέλος
Σαν το βουητό ενός σεισμού
Έτσι είναι η αλβανική μας γλώσσα.

Ο μελετητής Prof. Ramazan Çadri αναφέρει για τον συγγραφέα: «*ne gurren poetike fishtiane mund te njomin buzet edhe me te vegjlit/ Στην φιστιανική ποιητική πηγή μπορούν να βρέχουν τα χείλη και οι πιο μικροί*²¹⁴». Αξιολογώντας τους ήρωες και την πλοκή των έργων του Fishta που έχουν αξιοποιηθεί στα αναγνώσματα ο R. Cadri καταγράφει.

214. Βλ. R. Cadri. *Letërsia për fëmijë midis vlerës dhe antivlerës – Letërsia si e tillë/ Η παιδική λογοτεχνία μεταξύ αξίας και απαξίας*, Συνέδριο: LETËRSIA SI E TILLË. Tiranë, 1996 σ. 75.

- Αποσπάσματα από το πρώτο τραγούδι του ποιήματος *Lahuta e Malesise / Το Λαούτο της Μαλεσίας*, όπου γίνεται λόγος για τον ήρωα Marrash Uci.

- Απόσπασμα από το μελοδραματικό τραγούδι *Shqyrtarja e qyteterueme/ Η πολιτισμένη Αλβανίδα*, όπου η Σύλια, ένα κορίτσι 13 ετών, τολμά να πατήσει τα σύνορα των νεραϊδών, για να μαζέψει λουλούδια με την ευκαιρία της επετείου του εορτασμού των 50 χρόνων της έναρξης της Σχολής Θηλέων των Φραγκισκανών .

- Το ποίημα *Jerina ase mbreteresha e luleve/ Γερίνα ή η βασίλισσα των λουλουδιών*, όπου ο συγγραφέας με τη φαντασία του μαζεύει στο ξέφωτο όλων των ειδών τα λουλούδια, τα πουλιά, τις νεράιδες, για να γιορτάσουν και να υμνήσουν την κοριτσιίστικη κομψότητα.

- Το ποίημα *Perralla e ujkut / Το παραμύθι του λύκου (Anzat e Parnasit)* όπου αναφέρεται πως η ευστροφία κερδίζει τη δύναμη.

- *Skifteri I Nastradinit / Το γεράκι του Ναστραντίν*, όπου αξιολογείται η ευφυία του απλού ανθρώπου κ.ά.

Για περισσότερα από 40 χρόνια, τα έργα του συγγραφέα είχαν απαγορευτεί από το προηγούμενο καθεστώς. Σήμερα, τα ποιήματα που προαναφέρθηκαν, όπως και άλλα αποσπάσματα, έχουν ενταχθεί και πάλι στα σχολικά εγχειρίδια²¹⁵.

4.3.3.4. Asdreni (1872-1947) Aleksander Staver Drenova

Ασντρένι – Αλεξάντερ Σταύρε Ντρενόβα

Ο Asdreni γεννήθηκε στο χωριό Ντρενόβα της Κορυτσάς. Ολοκλήρωσε το δημοτικό σχολείο και την πρώτη τάξη του Γυμνασίου στο ελληνικό σχολείο της Κορυτσάς. Όταν ήταν δεκατριών ετών, πεθαίνει ο πατέρας του και ο ίδιος αναγκάζεται να ξενιτευτεί στην Ρουμανία, μαζί με τα δύο μεγαλύτερα αδέρφια του. Εργάστηκε ως καρβουνάς και βοηθός σε ένα μαγαζί, ενώ παρακολούθησε τα μαθήματα ιδιωτικά. Με τα αλφαβητάρια και τα βιβλία που εκτυπώνονταν στους εκδοτικούς οίκους των ομογενών, ο Asdreni μαζί με το φίλο του Mihal Grameno, έμαθαν να γράφουν και να διαβάζουν την αλβανική γλώσσα²¹⁶. Το 1892, στο Βουκουρέστι, η πατριωτική

215. Βλ. S. Çapaliku, *Kohë e ndalur. Poezi. Gjergj Fishta/ Παγωμένος χρόνος, Ποιήματα Gjergj Fishta*, Shkodër 1994 σ. 52.

216. Βλ. R. Qosja, *Asdreni, jeta dhe vepra e tij. Monografi/ Asdreni, η ζωή και το έργο. Μονογραφία*,

εταιρεία «Drita/ Φως» ιδρύει το σχολείο *Normale Albaneze* με διευθυντή τον Nikolla Naço, στο οποίο τα μαθήματα διδάσκονταν στα αλβανικά και ρουμάνικα²¹⁷. Ο Asdreni εγγράφηκε εκεί μαζί με άλλα παιδιά των ξενιτεμένων Αλβανών. Μετά την ολοκλήρωση των σπουδών της Μέσης εκπαίδευσης συνέχισε στη σχολή των Πολιτικών Επιστήμων, αλλά δεν ολοκλήρωσε τον κύκλο σπουδών, λόγω οικονομικών δυσχερειών. Έμαθε αρκετές ξένες γλώσσες, απέκτησε ευρεία μόρφωση και έγινε ένας άνθρωπος με μεγάλη παιδεία και μόρφωση. Πέθανε στη Ρουμανία. Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, τα οστά του μεταφέρθηκαν στη γενέτειρά του τη Ντρενόβα²¹⁸.

Το έργο του

Το πρώτο βιβλίο του Asdreni «*Rreze dielli / Ακτίνες ήλιου*», εκδόθηκε και ήρθε σε επαφή με το αναγνωστικό κοινό το 1904, δεκτό με θετικό τρόπο από τους αναγνώστες και από τον έντυπο τύπο. Τα ποιήματα του Asdreni ήταν μικρά, απλά και ευχάριστα, διαβάζονταν με ευκολία και απαγγέλλονταν με ενθουσιασμό. Είχαν ρυθμό, μελωδία, πολυποίκιλες και αρμονικές ομοιοκαταληξίες και διδακτικό περιεχόμενο για τους μαθητές των σχολείων²¹⁹.

Το 1905, η αλβανική ομογένεια του Βουκουρεστίου έστειλε τον Asdreni στην Κωνσταντίνα, όπου ίδρυσε ένα αλβανικό σχολείο με εξήντα μαθητές, παιδιά των ξενιτεμένων Αλβανών. Εργάστηκε σε αυτό το σχολείο ως δάσκαλος πέραν του ενός έτους (ενώ το σχολείο που άνοιξε λειτούργησε ως το 1918 –1919). Για τις ανάγκες του σχολείου, ο Asdreni έγραψε ποιήματα και μετέφρασε κείμενα ιστορίας και γεωγραφίας, μύθους και διηγήματα ξένων συγγραφέων, τα οποία, ωστόσο, στις περισσότερες των περιπτώσεων έμειναν χειρόγραφα²²⁰ (ένα παράδειγμα είναι και μια περίληψη της Ιλιάδας και της Οδύσσειας σε πεζογραφική μορφή)²²¹. Επίσης, κατά το έτος 1909, ο Asdreni εξέδιδε ανά τακτά χρονικά διαστήματα στην εφημερίδα «*Liria/ Ελευθερία*» μύθους και διηγήματα διασκευασμένα και μεταφράσεις από τον De

εκδ. Instituti Albanologjik, Prishtinë, 1972, Δεύτερη έκδοση έγινε το 1987, σ. 463.

217. Βλ. R. Elsie, *Histori e letërsisë Shqiptare/ Η ιστορία της αλβανικής λογοτεχνίας*, Πρώτη έκδοση, Επιμέλεια Abdylrahim Myftia, εκδ. Pejë: Dukagjini, Tiranë 1997, σσ.179-178.

218. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008 σ.79.

219. Βλ. R. Elsie, *ό.π.*, σ.479.

220. Βλ. V. Bala, *Lidhjet letrare shqiptare-rumune/ Η αλβανο-ρουμανική λογοτεχνική ένωση*, εκδ. Buletin Shkencor i Institutit Pedagogjik Dyvjeçar të Shkodrës, Shkodër, 1965, σσ. 3-57.

221. Βλ. A. Bishqemi, *ό.π.*, σ.80.

Amiçis και από συγγραφείς αναγνωρισμένης αξίας στο πλαίσιο της παιδικής λογοτεχνίας, όπως: «*Gjaku I stergjysherve/ Το αίμα των προπαπούδων*», «*Ariu, qeni dhe macja / Η αρκούδα, το σκυλί και η γάτα*»²²² κ.ά. Δείγματα γραφής του υπάρχουν και σε πεζά κείμενα, όπως: «*Mësuesi im/ Ο δάσκαλός μου*», «*Une, flamuri, po ju flas/ Εγώ, η σημαία, σας μιλώ*» κ.ά. Σε χειρόγραφη μορφή έμειναν και άλλες δημιουργίες για παιδιά, όπως: «*Ëndërr e vërtetë/ Όνειρο πραγματικό*», «*Liqeni I Prespës/ Η λίμνη της Πρέσπας*», «*Kujtime nga Shqipëria/ Απομνημονεύματα από την Αλβανία*», «*Dallendyshet/ Τα χελιδόνια*», «*Rebeka e dallendyshet/ Η Ρεβέκκα και τα χελιδόνια*»²²³ κ.α.

Μετά από το πρώτο βιβλίο, ο Asdreni εξέδωσε και άλλες δύο ποιητικές συλλογές για ενήλικες *Ëndrra e lot / Όνειρα και δάκρυα* (1912) και *Psallme murgu/ Ψαλμοί μοναχού* (1930). Το 1937 ετοίμασε το τεύχος *Kambana e Krujes / Η καμπάνα της Κρούγιας*, αλλά δεν κατόρθωσε να το εκδώσει. Ήρθε στο φως της δημοσιότητας το 1971, στο Κόσσοβο, με την επιμέλεια του Καθηγητή Rexhep Qose.

Η ποίηση του Asdreni είναι κυρίως ρομαντική, αλλά ενίοτε και ρεαλιστική. Είναι ποίηση βαθιά αισθαντική με συχνές επικλήσεις στο συναίσθημα.

<i>Sa te dua o Shqiperi</i>	<i>Πόσο σε θέλω ο Αλβανία</i>
<i>Sa mall ndjej e sa deshire,</i>	<i>Πόση λαχτάρα αισθάνομαι και πόση θέληση,</i>
<i>Per ty gaz e dashuri</i>	<i>Για σένα χαρά και αγάπη</i>
<i>Drejt ne zemer me ka mbire.</i>	<i>Ευθεία στην καρδιά μου έχει φουτρώσει.</i>

Θεμελιώδες χαρακτηριστικό γνώρισμα του συγκεκριμένου δημιουργού είναι η αυθεντικότητα, η τάση προς την επικαιρότητα και η ανησυχία για το μέλλον. Η Ποίησή του ενσωματώνει τίτλους, όπως: «*Ardhi dita/ Ήρθε η μέρα*», «*Palla e Skenderbeut/ Το σπαθί του Σκεντέρμπεη*» κ.ά. υπογραμμίζοντας την αναγκαιότητα ένοπλης εξέγερσης, με σκοπό την απελευθέρωση:

«Perpara»	«Μπροστά»
<i>Lart, Shqiperi,</i>	<i>Ψηλά, Αλβανία,</i>

222. Η εφημερίδα Liria υπό τη διεύθυνση του Lumo Skendo, στην έκδοση nr. 61, 7/11/1909 δημοσιεύεται το πρώτο απόσπασμα από το έργο «Η αρκούδα, το σκυλί και η γάτα». Ολοκληρώνεται στην αμέσως επόμενη έκδοση nr.62

223. Βλ. V. Bala, *Shtypi shqiptar në Rumani/ Ο αλβανικός τύπος στη Ρουμανία*, εκδ. Reviste shkencore e Institutit Pedagogjik dyneçar të Shkodrës, Shkodër, 1964, σσ. 31-54.

<i>Ti je e zonja,</i>	<i>Εσύ είσαι ικανή,</i>
<i>Nga lufta sot mos ndalesh;</i>	<i>Από τον πόλεμο σήμερα μη σταματάς,</i>
<i>Me trimeri</i>	<i>Με ηρωισμό</i>
<i>Porsi shqiponja</i>	<i>Όπως ο αετός</i>
<i>Armique mos iu falesh!</i>	<i>Στους εχθρούς μην χαρίζεσαι!</i>
<i>Si burr' u sul, ata derrmoji,</i>	<i>Σαν άντρας όρμα, εκείνους κατάστρεψε,</i>
<i>Me gjak te drejtat mproji,</i>	<i>Με αίμα τα δικαιώματα υπερασπίσου τα,</i>
<i>Perpara shko, perpara!</i>	<i>Μπροστά πήγαινε, μπροστά!</i>

Το ποίημα «*Betimi mbi flamur/ Ορκωμοσία στη σημαία*», που γράφτηκε το 1908, έγινε ο εθνικός ύμνος της Αλβανίας.

Η θεματογραφία του Asdreni είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με κοινωνικά ζητήματα και προβληματισμούς των φτωχών κυρίως στρωμάτων του αλβανικού έθνους. Το σπουδαιότερο μήνυμα ήταν η ανάγκη ένοπλης διεκδίκησης της ανεξαρτησίας του έθνους²²⁴.

Η καινοτομία που διακρίνει το έργο του Asdreni είναι η ρεαλιστική προσέγγιση του μέλλοντος. Με την «*Lulekuqe/ Η παπαρούνα*», ο συγγραφέας συμβολίζει τους φτωχούς, για τους οποίους δεν ενδιαφέρεται κανείς, οι οποίοι, όμως, διψούν για ανεξαρτησία.²²⁵

<i>Ajo ngjyre kur ze shfaqet</i>	<i>Αυτό το χρώμα όταν αρχίζει να φαίνεται</i>
<i>Mbreti fronin shkon e le</i>	<i>Ο βασιλιάς το θρόνο πάει και τον αφήνει</i>
<i>Njerez rober fare s' sheh,</i>	<i>Ανθρώπους σκλάβους καθόλου δεν γνωρίζει</i>
<i>Vjen e drejta, del ne faqet:</i>	<i>Έρχεται το δίκαιο, βγαίνει στο πρόσωπο:</i>
<i>Si zot je.</i>	<i>Σαν θεός είσαι.</i>

Στο ποίημα «*Burri I dheut/ Άντρας επί της γης*», το οποίο έγραψε το 1920, εμπνευσμένος κυρίως από τα γεγονότα της Αυλώνας, ο ποιητής έχει διερευνήσει επαρκώς τον ταξικό χαρακτήρα αυτού του πολέμου. Ο ήρωας του ποιήματος εκφράζει τις επιθυμίες και τα όνειρα των φτωχών χωρικών, που άφησαν τα χωράφια

224. Βλ. Skendi S., *The Albanian national awakening/Η Αλβανική εθνική αφύπνιση*, Princeton, εκδ. Princeton University Press, 1967, σ. 358.

225. Βλ. Bishqemi A., *Histori e letërsisë Shqiptare për fëmijë/ Η ιστορία της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας*, εκδ. Sejko, Elbasan, 2004.σσ. 78-79.

και τα ζώα και πάνω από τις γούνες τους ξεπήδησαν τα αγκαθωτά συρματοπλέγματα.²²⁶ Στο στόμα της μάνας του ήρωα, που άδικα περιμένει τον σκοτωμένο γιο της, ο ποιητής μεταφέρει:

<i>Jemi bujq e truell s' kemi</i>	<i>Είμαστε γεωργοί και χωράφια δεν έχουμε</i>
<i>Zoterinjt' e mbajne frerin,</i>	<i>Οι κύριοι κρατούν το χαλινάρι,</i>
<i>Prej lemoshes tyre rrojme...</i> ²²⁷	<i>Από την ελεημοσύνη τους ζούμε...</i>

Η συγγραφή του Asdreni, ωστόσο, δεν περιορίστηκε μόνο σε πατριωτικά ζητήματα, αλλά έγραψε πολλά ποιήματα για παιδιά με σημείο αναφοράς τη φύση από την οποία που ανέπνεαν αισιοδοξία και άλλα εν γένει θετικά συναισθήματα. Αντιπροσωπευτικό δείγμα ποιητικής δημιουργίας που αντανακλά ανάλογα συναισθήματα είναι: *Dite prandvere/ Ανοιζιάτικη μέρα*:

<i>Dita gdhihet, çel agimi,</i>	<i>Η μέρα ξημερώνει, ανθίζει η αυγή,</i>
<i>Derdhet drita porsi ar,</i>	<i>Χύνεται το φως σαν χρυσός,</i>
<i>Çduket nata, shkon qetimi,</i>	<i>Εξαφανίζεται η νύχτα, έρχεται η ηρεμία,</i>
<i>Djelli rrezet si burimi</i>	<i>Ο ήλιος τις ακτίνες σαν πηγή</i>
<i>I çon poshte porsi zjarr.</i>	<i>Τις στέλνει κάτω σαν φωτιά.</i>

Εκτός των άλλων στο έργο του Asdreni αναδεικνύεται η αναγκαιότητα της δουλειάς. Ποιήματα που διαθέτουν αυτόν τον θεματολογικό πυρήνα είναι: «*Puna/ Η δουλειά*», «*Punetori I mire/ Ο καλός εργάτης*» κ.ά. Ο ίδιος θεωρεί την εργασία μέσο διαβίωσης και αντιτίθεται στην άποψη ότι η εργασία είναι επαγγελματική δραστηριότητα, που πρέπει να στοχεύει στη συσσώρευση πλούτου.

Όσον αφορά στην πεζογραφία για παιδιά του Asdreni εκτός των μεταφράσεων από τα έργα του Edmondo de Amicis και άλλων συγγραφέων τις οποίες δημιούργησε για τις ανάγκες του αλβανικού σχολείου, μεγάλη συναισθηματική αξία και για τον ίδιο είχε το έργο, με τίτλο *Mesuesi im/ Ο δάσκαλός μου*. Στο έργο αυτό καταγράφονται τα απομνημονεύματα της παιδικής του ηλικίας, όταν μαθήτευσε στο ελληνικό σχολείο. Ο συγγραφέας κατακρίνει τη βία και τη σωματική κακοποίηση,

226. Βλ. R. Qosja, *Asdreni, jeta dhe vepra e tij. (Monografi)/ Asdreni, η ζωή και το έργο. (Μονογραφία)*, εκδ. Instituti Albanologjik, Prishtinë, 1972, σσ. 355-361.

227. Βλ. Asdreni, *Psalmë murgu, Vjersha te tjera, Perkthime/ Ψαλμοί Μοναχού, Άλλα ποιήματα, Μεταφράσεις (συλλογή)*, Tirane, 1980 σ. 43.

στην οποία επιδιόταν ο δάσκαλος πάνω στα παιδιά, συμπεριφορά που συνέβαλε στον περιορισμό του ενδιαφέροντος των παιδιών για τη γνώση. Στο παραμύθι «*Ariu, qeni dhe macja / Η αρκούδα, το σκυλί και η γάτα*», παρουσιάζεται η ιδέα της αρωγής που πρέπει να παρέχεται στους αδύναμους (Το γερασμένο σκυλί το διώχνουν από το σπίτι, αλλά όταν διαπιστώνουν ότι τους είναι ακόμη χρήσιμο το φροντίζουν...).

Σύμφωνα με τους μελετητές Sabri Hamiti²²⁸ και Pira Arshi²²⁹, με το έργο του Asdreni και το ύφος που χρησιμοποιεί στη στιχουργική του, παρατηρείται μια αρχική μετάβαση από τον ρομαντισμό στον ρεαλισμό.

Κατά τη διάρκεια του κομμουνιστικού καθεστώτος έχουν εκδοθεί από τα έργα του Asdreni οι συλλογές *Lulekuqja/ Η παπαρούνα* (1958) με ποιήματα, διηγήματα και παραμύθια, επιλεγμένα και επιμελημένα από τον Dhimiter Fullani, *Vlera e Atdheut/ Η αξία της Πατρίδας* (επιλεγμένα ποιήματα για παιδιά, 1977)²³⁰ κ.ά.

4.4. Η αλβανική παιδική λογοτεχνία στις αρχές του 20^{ου} αιώνα

4.4.1. Η λογοτεχνική αποτύπωση της εξέλιξης των ιστορικών γεγονότων του 20^{ου} αιώνα στην Αλβανία

Η μετάβαση στον 20^ο αιώνα σηματοδοτεί την ποιοτική μεταμόρφωση της λογοτεχνικής παραγωγής που ερμηνεύεται ποικιλοτρόπως. Ειδικότερα το 1900 απεβίωσε ο Naim Frasheri. Την ίδια χρονιά, ο Gjergj Fishta εκδίδει τα πρώτα του έργα, ενώ έναν χρόνο αργότερα θα γεννηθεί ο Lasgush Poradeci, ο οποίος είναι ένας από τους πιο διάσημους ποιητές της σύγχρονης αλβανικής λογοτεχνίας, τα ποιήματα του οποίου έχουν γίνει μέρος των σχολικών αναγνωσμάτων. Επομένως, με το πέρας του 19^{ου} αιώνα, κλείνει το κεφάλαιο της λογοτεχνικής παραγωγής του Naim και η αντίστοιχη περίοδος της αλβανικής λογοτεχνίας. Από αυτήν την οπτική θα μπορούσε να τοποθετηθεί μια τομή μεταξύ της ρομαντικής λογοτεχνίας του Ναΐμ και της λογοτεχνικής παραγωγής που ξεκινά με τη γενιά του 1900 με τους: Çajupi, Asdreni, Fishta, Migjeni κ.ά. έργα των οποίων δεν διαπνέονται από στοιχεία ρομαντισμού.

228. Βλ. Hamiti, Sabri (2013). *Letërsia moderne shqipe*. Tiranë: Uet press. f. 5

229. Βλ. A. Pira, *Trilogia Albanica III: Albanian Literature: Social Perspectives* (1978) / Τριλογία Albanica III, Αλβανική λογοτεχνία: Κοινωνικές προοπτικές, Μετάφραση και επιμέλεια: Primo Shllaku, εκδ. Princi, Tiranë, 2013, σ. 112.

230. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σσ. 80-81.

Στην πρώτη επικρατεί η εθνική ιδέα, ενώ στη δεύτερη η κοινωνική και ανθρωποκεντρική οπτική. Η τελευταία εμφανίζεται στο πλαίσιο μίας πρώιμης περιόδου της σύγχρονης λογοτεχνίας, που θα επικρατήσει σιγά –σιγά τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα²³¹.

Αλλά ποια είναι τα σημαντικότερα ιστορικά γεγονότα, τα οποία επηρέασαν και συνέδραμαν την ανάπτυξη αυτής της λογοτεχνίας;

Μετά από πέντε αιώνες οθωμανικής κατοχής, η Αλβανία ανακηρύχτηκε ως ανεξάρτητο κράτος στις 28 Νοέμβρη 1912 από τον Ismail Qemali (1844 – 1919). Μία ομάδα 36 αντιπροσώπων συγκρότησε μία προσωρινή κυβέρνηση, η διοικητική εξουσία της οποίας δεν υπερέβαινε τα σύνορα της περιοχής της Αυλώνας. Πρωθυπουργός ορίστηκε ο Ismail Qemali. Παράλληλα οργανώθηκε και μία δημογεροντία, που απαρτιζόταν από δεκαοχτώ μέλη²³². Τα Τίρανα και το Δυρράχιο παρέμειναν στη δικαιοδοσία του Esat Pashe Toptani.

Η κατάσταση, στην οποία βρισκόταν η χώρα μετά την επίτευξη της Ανεξαρτησίας, ήταν τραγική. Η οικονομία της ήταν ανύπαρκτη. Η οργάνωση της κοινωνίας σε πολλά μέρη της χώρας διέθετε ακόμα έντονα πολυ-εστιακά στοιχεία. Το πνευματικό και μορφωτικό επίπεδο των πολιτών ήταν απογοητευτικό, καθώς η άγνοια κυριαρχούσε. Η πολυετής κατοχή οδήγησε τη χώρα σε αυτή τη δεινή κατάσταση, με αποτέλεσμα να υπάρξει οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική καθυστέρηση, την ίδια περίοδο κατά την οποία ο Δυτικός κόσμος παρουσιάζει αξιοσημείωτη ανάπτυξη. Στο πλαίσιο της λειτουργίας μεμονωμένων σχολικών μονάδων εντοπίζονται ίχνη πολιτισμικής επίδρασης από τον Δυτικό κόσμο. Αυτή η επίδραση γίνεται εμφανής σε όλα τα σχολεία, Λαϊκά και Εκκλησιαστικά²³³.

Μολονότι η ανεξαρτησία της Αλβανίας αναγνωρίστηκε στις 17 Δεκεμβρίου 1912 από τη Συνδιάσκεψη των Πρεσβευτών στο Λονδίνο, στις 29 Ιουλίου του 1913, μετά το τέλος τον Δεύτερο Βαλκανικό Πόλεμο, η Διεθνής Κοινότητα συμφώνησε να υποστηρίξει την Αλβανία ως ανεξάρτητο κράτος²³⁴. Οι Μεγάλες Δυνάμεις, ως επικεφαλής αυτού του κράτους, απέστειλαν τον Γερμανό Πρίγκιπα Wilhelm zu

231. Βλ. Letersia 12/ Λογοτεχνία 12 (Γ' Λυκείου), Libri Shkollor, ALBAS, 2017.

232. Βλ. B. Fevziu, *Si u shpall Pavarësia e Shqipërisë?/ Πως ανακοινώθηκε η Ανεξαρτησία της Αλβανίας;*, άρθρο, 28 Νοεμβρίου 2016, ηλεκτρονική εφημερίδα: Opinion.al.
<https://opinion.al/si-u-shpall-pavaresia-e-shqiperise/>

233. Βλ. K. Dervishi, *Historia e Shtetit Shqiptar 1912-2005/ Η ιστορία του Αλβανικού Κράτους 1912-2005*, εκδ."55", Tiranë, 2006, σσ. 19-22.

234. Βλ. R.B. Mowat, (1916). *Select Treaties and Documents to Illustrate the Development of the Modern European States System 1815–1916*. Εκδ. Nabu Press, South Carolina, 2013, σσ. 120–121.

Wied, (1876 – 1945), ο οποίος κατέφτασε στην Αλβανία στις 7 Μάρτη του 1914. Η διαχείριση της πολιτικής εξουσίας από αυτόν, αλλά και άλλους εντολοδόχους των Ευρωπαϊκών Συμφερόντων, υπήρξε ανεπιτυχής, γιατί δεν γνώριζαν την πραγματική κατάσταση της χώρας, το πνεύμα, την κοινωνική και ηθική στάση των γηγενών.

Η έκρηξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου σηματοδότησε για τον πρίγκιπα Wilhelm την απώλεια κάθε επίσημης υποστήριξης από τη Διεθνή Κοινότητα, με αποτέλεσμα να εγκαταλείψει την Αλβανία στις 3 Σεπτεμβρίου 1914, μετά από μία βραχύβια παρουσία στην πολιτική εξουσία της χώρας. Μολονότι ο Esat Pashe Toptani κατόρθωσε να διατηρήσει την εξουσία κυρίως στη Μέση Αλβανία για αρκετό χρονικό διάστημα, ένα σημαντικό τμήμα της Αλβανίας αποτέλεσε το έδαφος στρατιωτικής παρουσίας πολλών δυνάμεων, Ιταλών, Βουλγάρων, Γάλλων κ.ά.. Σε αυτή τη δύσκολη περίοδο έδωσε τέλος το Συνέδριο της Λιούσνιας στις 28-31 Ιανουαρίου 1920, με το πέρας του οποίου τα Τίρανα ανακηρύχτηκαν η νέα πρωτεύουσα της χώρας και σχηματίστηκε νέα κυβέρνηση με τον Sulejman Pashe Delvina ως πρωθυπουργό. Τον Σεπτέμβριο του 1920, ουσιαστικά ολόκληρη η Αλβανία διοικείται από τη νέα κυβέρνηση και στις 17 Δεκεμβρίου της ίδιας χρονιάς έγινε δεκτή από τα Ηνωμένα Έθνη ως ανεξάρτητο κράτος.

Τα επόμενα χρόνια αναβαθμίζεται πολιτικά ο Ahmet Zogu²³⁵, στην αρχή ως Υπουργός Εσωτερικών και μετά στις 2 Δεκεμβρίου 1920 ως Πρωθυπουργός της χώρας. Ο Ahmet Zogu, υποστηριζόμενος βασικά από τους αριστοκράτες τσιφλικάδες και τη μεσαία τάξη, αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη χώρα στον καιρό της Επανάστασης του Ιουνίου του 1924, κατά την οποία ο επίσκοπος Φαν Νόλι (Fan Noli) διοίκησε τη χώρα για ένα μικρό χρονικό διάστημα έξι μηνών, ως Πρόεδρος μιας Κυβέρνησης, με δημοκρατικές αποχρώσεις. Προσωπικότητα με σπουδές σε Ελλάδα και Αμερική, ο Νόλι προχώρησε σε ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις, στο πλαίσιο των οποίων καταγράφεται η συγκρότηση της νέας αγροτικής πολιτικής, απολύτως απαραίτητης για την Αλβανία, αλλά πολύ σύντομα, ο ιδεαλισμός του θα έμενε άκαρπος υπό την πίεση της παραίτησης. Με την πολιτική συνδρομή του Βελιγραδίου, ο Ahmet Zogu επέστρεψε στην Αλβανία και ανέλαβε την πολιτική εξουσία με πραξικόπημα στις 24 Δεκεμβρίου 1924. Ακολούθως στις 21 Ιανουαρίου

235. Βλ. B. J. Fischer, *King Zog and the struggle for stability in Albania/ Ο Βασιλιάς Zog και οι προσπάθειες για σταθερότητα στην Αλβανία*, (East European Monographs 159), εκδ. Columbia University Press, New York, 1984, σ. 353. Μετάφραση και επιμέλεια στην αλβανική έκδοση Krenar Hajdëri, εκδ. Çabej, Tiranë, 1996, σ. 361.

1925, η Αλβανία, η οποία επίσημα ακόμα ήταν πριγκιπάτο, ανακηρύχτηκε Δημοκρατία. Ο Ahmet Zogu διετέλεσε πρώτος Πρόεδρος της Αλβανικής Δημοκρατίας. Υπερβαίνοντας κάθε αντιπολιτευτικό σκόπελο μέσα στη χώρα και συνάπτοντας πολιτικές σχέσεις με την Ιταλία και τη Γιουγκοσλαβία, ο Ahmet Zogu δημιούργησε περιβάλλον πολιτικής σταθερότητας και ανάπτυξης στα επόμενα χρόνια. Ωστόσο, η Δημοκρατία καταρρέει την 1^η Σεπτεμβρίου του 1928, όταν ο Ahmet Zogu αυτοανακηρύχτηκε Βασιλιάς της Αλβανίας με τις ευλογίες του Μουσολίνι.

Η φασιστική Ιταλία, στις 7 Απρίλη του 1939 επιτέθηκε στην Αλβανία. Ο βασιλιάς Ahmet Zogu, η σύζυγος του Gjeraldina (Γκεραλντίνα) και ο νεογέννητος γιος τους Leka εγκατέλειψαν την Αλβανία και δραπέτευσαν, εγκαταλείποντας τη χώρα στα χέρια των Ιταλών.

Παρόλη την πολιτική αναστάτωση της χώρας, αρκετοί από τους συγγραφείς της Αλβανικής Εθνικής Αναγέννησης, της Ρομαντικής περιόδου, όπως ο Andon Zako Çajupi, Asdreni, Gjergj Fishta, Ndre Mjeda, κ.ά. συνέχισαν το συγγραφικό τους έργο, δημοσιεύοντας διηγήματα και κείμενα για παιδιά. Η επιρροή του Ρομαντισμού και πατριωτισμού στις λογοτεχνικές αναμνήσεις των περισσότερων συγγραφέων ήταν πρόδηλη. Σε αυτές κατείχαν θέση, το ιστορικό πρόσωπο του Σκεντέρμπεη, η επίκληση των εθνικο-απελευθερωτικών αγώνων των Αλβανών, η αλβανική γλώσσα, η εθνική περηφάνια, η αγάπη για την πατρίδα και οι ομορφιές της φύσης της.

Ανάμεσα στους συγγραφείς της αλβανικής λογοτεχνίας της περιόδου της Εθνικής Ανεξαρτησίας της Αλβανίας, πρωτεύουσα θέση είχε ο Anton Xanoni (Αντόν Τζανόνι), ο οποίος μαζί με τον Ndre Mjeda (Ντρε Μιέντα) έχουν συγγράψει και εκδώσει το 1908 σχολικά εγχειρίδια (Αναγνωστικά). Ο Mjeda, πολλά ποιήματα για παιδιά, τα εξέδωσε στη συλλογή «*Këndime për shkollat e para të Shqipnisë/ Αναγνώσματα για τα πρώτα σχολεία της Αλβανίας*»²³⁶, σε στίχους των οποίων καθρεφτίζονται η αγάπη και ο πόνος για τη σκλαβωμένη πατρίδα, η σχολική ζωή και η ευγνωμοσύνη για τους δασκάλους.

4.4.2. Anton Xanoni (1862 –1915)- Αντόν Τζανόνι

Γεννήθηκε στο Δυρράχιο στις 12 Ιανουαρίου 1862, αλλά μεγάλωσε και ολοκλήρωσε τη σχολική του φοίτηση σε καθολικό σχολείο στη Σκόδρα. Σπούδασε στο εξωτερικό,

236. Βλ. A. Xanoni. N. Mjeda, *Këndimet për shkolla të para të Shqipnisë/ Τραγούδια για τα πρώτα αλβανικά σχολεία*, Vienë, 1904-1905.

αρχικά σε Καρθουσιανό Μοναστήρι στην Βαλένθια της Ισπανίας (1883) και στη συνέχεια στην Κρεμόνα της Ιταλίας (1886) και τέλος στο Κολλέγιο Gregorian στην Κρακοβία της Πολωνίας (1890-1892). Το 1882 χειροτονήθηκε Ιησουίτης²³⁷. Επέστρεψε στη Σκόδρα και εργάστηκε ως ιερέας στο Σαβεριανό Κολλέγιο.

Στο πλαίσιο του συγγραφικού έργου του στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, αναδεικνύεται ένας από τους συγγραφείς που διακρίθηκαν για τη μετάφραση στα αλβανικά της παγκόσμιας παιδικής λογοτεχνίας. Η γλωσσομάθεια και η πολυδιάστατη κουλτούρα που διέθετε στάθηκαν αρωγοί στη σύνθεση δραμάτων, αλλά και σχολικών κειμένων για τη γλώσσα, την ιστορία κ.ά. Ο Χανονί είναι συγγραφέας των έργων: «*Gramatika shqipe/ Η αλβανική γραμματική*» (1903), «*Shkurtorja e historise se moçme/ Περίληψη της αρχαίας ιστορίας*» (1910), «*Prisi ne lame t'literatyres/ Οδηγός στο πεδίο της βιβλιογραφίας*» (1911) και των λογοτεχνικών έργων: «*Llogoret e mullinjve/ Τα προχόματα των μύλων*», «*Skenderbeu/ Ο Σκεντέρμπεης*» (δράμα), «*Mesimet e plakut/ Τα μαθήματα του γέρου*» κ.ά.

Στο μηνιαίο θρησκευτικό περιοδικό «*Elçija e Zemers t'Jezu Krisctit*», τα έτη 1902-1910, ο Χανονί εξέδωσε, ποιήματα και άρθρα με διδακτικό χαρακτήρα. Είναι γραπτά επιστημονικής φύσεως, με αναφορές στη ζωολογία, τη βοτανική, τη φυσική και την ιστορία²³⁸.

Ο Anton Xanoni συνέδραμε στην επιμέλεια των κειμένων «*Kendime per shkollat e para t' Shqyprise/ Αναγνώσματα για τα πρώτα σχολεία στην Αλβανία, σε τρία βιβλία*» (1904-1911) του Mjeda, που θα μελετηθεί σε επόμενο χωρίο. Μετά την απελευθέρωση της Αλβανίας, το έτος 1944, οι δημιουργίες του Χανονί επιμελήθηκαν από τον Mark Gurakuqi και εκδόθηκαν στο τεύχος «*Vjersha per te vegjel/ Ποιήματα για τους μικρούληδες*» (1967), ενώ η πεζογραφική παραγωγή του, μαζί με έργα του του Mjeda, εκδόθηκε σε ένα ενιαίο τεύχος, με τίτλο «*Agimi/ Η αυγή*» (1962, εξιστορήσεις)²³⁹.

Εξέχουσα θέση στο συγγραφικό έργο του, στο πλαίσιο ξένων λογοτεχνικών έργων, κατέχουν οι μεταφράσεις. Αναφέρονται δύο βιβλία που έγιναν εξωσχολικά αναγνώσματα για πολλές γενιές παιδιών στο σχολείο:

237. Βλ. R. Elsie. *Histori e Letërsisë Shqiptare/ Η ιστορία της αλβανικής λογοτεχνίας*. Botim i dytë- Δεύτερη έκδοση, Επιμέλεια Abdyrrahim Myftia, εκδ. Pejë, Dukagjini 2001, σ. 147.

238. Βλ. A. Xanoni. N. Mjeda, *Këndimet për shkollat e para të Shqyprisë/ Τραγούδια για τα πρώτα αλβανικά σχολεία*, Vienë, 1904-1905, σ.70.

239. Βλ. A. Xanoni. N. Mjeda *ό.π.*, σ.71.

-«*Muzikntari I verber/ O τυφλός μουσικός*» (Σκόδρα, 1911) του Franz von Seeburg²⁴⁰

-«*Gjenovefa e Brabantit/ H Γενοβέφα της Βραβάντης*», του M. Kristofor Shmid²⁴¹

Αυτά τα έργα έχαιραν ενθουσιώδους αντιμετώπισης από τα παιδιά και χρησιμοποιήθηκαν ως εξωσχολικά αναγνώσματα για περίπου μισό αιώνα στην Αλβανία. Το πρώτο έργο γνώρισε πέντε εκδόσεις²⁴², ενώ το δεύτερο μεταφράστηκε στη Σκόδρα και σκηνοθετήθηκε δραματουργικά²⁴³.

Το πρώτο μυθιστόρημα, «*Muzikntari I verber / O τυφλός μουσικός*», περιγράφει τη ζωή του αγοριού Λυν, ενός υγιέστατου και γεμάτο δυναμισμό αγοριού, που χάνει την όραση του ως συνέπεια μιας αρρώστιας. Οι γονείς τον βάζουν έγκλειστο σε ένα μοναστήρι. Ο Λυν γυρίζει στο σπίτι, όπου είχαν μείνει η μάνα και η αδερφή του, όχι σαν ένα μικρό παιδί αλλά ως άντρας. Αυτός έχει μάθει να παίζει πιάνο και βιολί, να κατασκευάζει καλάθια κ.ά. Μεταβαίνει στην πόλη και ερμηνεύει κάποιες μουσικές συνθέσεις στο πιάνο και όλοι μένουν άναυδοι. Το χειροκρότημα που εισέπραξε ήταν το κίνητρο που οδήγησε το παιδί να παρουσιάζει το έργο του σε διάφορα μαγαζιά στην Ευρώπη. Μολονότι κέρδιζε αρκετά χρήματα, κατάλαβε ότι το χρήμα δεν γέμιζε την ψυχή του. Εγκαταστάθηκε σε μια εκκλησία όπου συνέχιζε να παίζει πιάνο. Όταν έρχεται η είδηση ότι η μάνα του Λυν έχει πεθάνει, ένας από τούς ιερείς στέλνει ένα γράμμα στην αδερφή του αγοριού, για να ενωθούν με τον αδερφό της.

Εν τέλει αδερφός και αδερφή επανασυνδέονται και ο Λυν βιώνει ένα θαύμα: επανέρχεται η όρασή του.

Το λογοτεχνικό παράγωγο που φέρει τον τίτλο «*Muzikntari I verber/ O τυφλός μουσικός*», είναι μυθιστόρημα που αγγίζει τα όρια του δράματος και περιγράφει το ψυχικό αδιέξοδο ενός παιδιού που βιώνει τραγικά γεγονότα. Αυτά περιγράφονται με φυσικό και συγκινητικό τρόπο. Κυριαρχεί η συναισθηματική φόρτιση σε σκηνές, όπως αυτή που ο Λυν καταλαβαίνει ότι έχασε την όρασή του ή τη στιγμή που η μάνα βρίσκει τον Λυν στην πόρτα της εκκλησίας κ.ά. Υπάρχουν χαρακτήρες που εγείρουν το μίσος, όπως η κυρία του δημάρχου, η οποία συμβουλεύει το παιδί να πάρει μαζί του ένα σκυλί ως συνοδό και να βγει να ζητιανεύει.

240. Βλ. A. Xanoni. N. Mjeda, *ό.π.*, σ.72.

241. Βλ. A. Xanoni. N. Mjeda, *ό.π.*, σ. 73.

242. Βλ. J. Kastrati, *Anton Xanoni*, εκδ.Nëntori, Tiranë, 1962, σσ. 159-161.

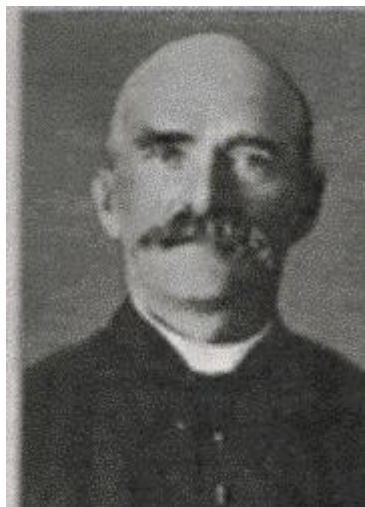
243. Βλ. J. Kastrati, *ό.π.*, σσ. 84-111.

Ο συγγραφέας, με πολύ εύλωτο τρόπο, διδάσκει ότι στη ζωή υπάρχουν απρόσμενες καταστάσεις, τις οποίες ο άνθρωπος οφείλει με τόλμη, δυναμισμό και αποφασιστικότητα να διαχειρίζεται, διατηρώντας ζωντανή την ελπίδα.

Η ιστορία του δεύτερου μυθιστορήματος «*Gjenovefa e Brabantit / Η Γενοβέφα του Μπραμπάντ*», είναι συναισθηματική. Ο Γερμανός Κόντης, ο Σίγκιφρεντ ζούσε ευτυχισμένος με τη νέα σύζυγό του, τη Γενοβέφα, στο κάστρο του, ανάμεσα στους ποταμούς Μοσέλ και Ρέν. Ξαφνικά ξεσπάει ο πόλεμος και τον κόντη τον καλεί το στρατιωτικό καθήκον. Φεύγει και εμπιστεύεται τη φροντίδα της συζύγου στον Γκρόλλο, τον επιστήθιο φίλο του. Εκείνος, όμως, προδίδει την εμπιστοσύνη του και επιχειρεί να συνάψει ερωτική σχέση με αυτή. Εκείνη αρνήθηκε και τη φυλακίζει σε ένα σκοτεινό δωμάτιο. Στη συνέχεια στέλνει ένα γράμμα στον κόντη, με κατασκευασμένες κατηγορίες σε βάρος της. Η φυλακισμένη γυναίκα γεννάει ένα αγόρι, τον Μπενόν. Ο μηχανορράφος Γκρόλλο, επωφελούμενος της εμπιστοσύνης του κυρίου του, την στέλνει με συνοδεία δύο αντρών στο δάσος να τη σκοτώσουν. Εκείνοι την αφήνουν στο δάσος, εξαπατώντας τον. Η κακόμοιρη γυναίκα επιβιώνει σε μια σπηλιά, μαζί με το παιδί της σε άθλια κατάσταση. Μετά από επτά χρόνια, ο κόντης γυρίζει από το πόλεμο και μαθαίνει την αλήθεια. Οδηγεί τον Γκρόλλο στη φυλακή. Μια μέρα, όταν έχει βγει στο δάσος για κυνήγι, συναντάει τη σύζυγο και το γιο. Η χαρά του ήταν απερίγραπτη. Επιστρέφουν στο κάστρο και ζουν ευτυχισμένοι.

Είναι πρόδηλο το γεγονός ότι οι μύθοι των κλασικών συγγραφέων της παγκόσμιας λογοτεχνίας ήταν οι πρώτες δημιουργίες που μεταφράστηκαν στην αλβανική γλώσσα. Ορισμένοι από τους συγγραφείς, που είχαν ασχοληθεί με αυτούς τους μύθους, ήταν: ο Anton Santori, ο Naim Frasheri, ο Anton Xanoni, ο Ndre Mjeda κ.ά. Ωστόσο αξίζει να μνημονευθεί το γεγονός ότι ο Çajupi απέδωσε με μεγαλύτερη επάρκεια και πληρότητα ξένους μύθους στην αλβανική γλώσσα.

4.4.3. Ndre Mjeda (1866-1937) – Ντρε Μιέντα

Η ζωή του:

Ο Ndre Mjeda γεννήθηκε στη Σκόδρα στις 20 Νοεμβρίου 1866²⁴⁴. Η απρόσμενη απώλεια του πατέρα του είχε ως αποτέλεσμα την υποστήριξη των ιησουιτών και την παράλληλη εγγραφή του ίδιου και του αδερφού του στο Κολέγιο Σαβεριάνο, που μόλις είχε τεθεί σε λειτουργία, στο οποίο φοίτησε από τις 5 Απριλίου 1877 μέχρι το 1880²⁴⁵. Οι Ιησουίτες συνέδραμαν τον μικρό Mjeda ώστε να συνεχίσει τις σπουδές του στο εξωτερικό. Στις 27 Μαρτίου του 1880 γίνεται μέλος της Ένωσης των Ιησουιτών της Επαρχίας της Βενετίας²⁴⁶. Τον έστειλαν για τρεις μήνες στη Γαλλία και μετά παρακολούθησε ένα κολέγιο στο Μοναστήρι "Porta Coeli" της Καρτούζια στο Βορρά της Βαλένθιας της Ισπανίας, όπου μελέτησε λογοτεχνία²⁴⁷. Το 1883 βρισκόταν στο Πόρτο Ρε, όπου σπούδασε ρητορική, λατινικά και ιταλικά σε ένα Ιησουϊτικό Ινστιτούτο. Ακολούθως από το 1887 μέχρι το 1891, δίδαξε μουσική στο κολέγιο "Marco Girolamo Vida" στην Κρεμόνα. Από το 1891 και για μερικά χρόνια σπούδασε στη Θεολογική Σχολή του Γρηγοριανού Κολεγίου του Κρακόβου²⁴⁸. Το 1899 επέστρεψε στην Αλβανία, όπου διετέλεσε ιερέας στα χωριά της Μιρντίτα. Πήρε μέρος ως μέλος της Ένωσης "Agimi" το 1908 στο Συνέδριο του Μοναστηριού για την καθιέρωση του αλβανικού αλφάβητου. Το 1921 εξελέγη βουλευτής της περιφέρειας της Σκόδρας, και επανεξελέγη το 1923, όπου παρουσίασε σημαντική δράση για την αντιμετώπιση πολλών προβλημάτων, που απασχολούσαν την Αλβανία εκείνη την εποχή²⁴⁹. Εξαιτίας της συνδρομής του στις εξεγέρσεις των αγροτών, τον Μάιο του 1924, συλλαμβάνεται και φυλακίζεται κατά το διάστημα 14 Γενάρη μέχρι

244. Βλ. M. Gurakuqi, *Juvenilia dhe vepra të tjera/ Νεανικά Γραπτά και άλλα έργα*, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë, 1964, σ.3.

245. Βλ. R. Elsie, *Histori e Letërsisë Shqiptare/ Η ιστορία της αλβανικής λογοτεχνίας*, Επιμέλεια Abdyrrahim Myftia, εκδ. Pejë: Dukagjini 1997 σ. 222

246. Βλ. L. Zissi, *Dokumentet e panjohura për Ndre Mjedën/ Άγνωστες πηγές για τον Ndre Mjeda*, Gazeta shqiptare, ημερ. δημοσίευσης 2/08/2017.

<http://gazetashqiptare.al/2017/08/02/dokumentet-e-panjohura-per-ndre-mjeden/>

247. Βλ. R. Elsie, ό.π., σ.176

248. Βλ. R. Idrizi, *Parathënie "Jeta dhe vepra" e Ndre Mjeda/ Η ζωή και το έργο του Ndre Mjeda*, vepra letrare 1, Επιμέλεια Siliqi, Llazar, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë, 1988, σσ. 5–35.

249. Βλ. M. Quku, *Mjeda 4: Identitet (1912-1925)*, εκδ. ILAR, Tiranë, 2009 σ. 168.

2 Μάρτη 1925 από το καθεστώς του Αχμέτ Ζόγκου²⁵⁰. Απομακρύνθηκε της πολιτικής ζωής και επιστρέφει στην ενορία του. Από το 1930 εργαζόταν ως δάσκαλος της αλβανικής γλώσσας στο Κολέγιο Ιησουιτών της Σκόδρας. Απεβίωσε την 1^η Αυγούστου 1937²⁵¹.

Το έργο του:

Ένας από τους συναγωνιστές του Naim Frasheri, του Cajuri και του Asdreni, που ξεκίνησε να στιχουργεί από την Αναγέννηση και για χρόνια μετά, ήταν ο Ndre Mjeda, ο οποίος δόμησε την ποιητική δημιουργία του στην αγάπη για τα παιδιά. Όπως όλοι οι συγγραφείς της Αναγέννησης, και ο Ndre Mjeda παρείχε σημαντική βοήθεια για το αλβανικό σχολείο, για τη σύνταξη των σχολικών εγχειριδίων και τον εμπλουτισμό της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας. Τα πρώτα ποιήματα για τα παιδιά, ο ποιητής εξέδωσε από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, στο «*Këndime për shkollat e para të Shqipërisë Pjesa e pare (Vjete 1904), Pjesa e dyte (Vjete 1904), Pjesa e trete (Vjete 1906)*»/ *Αναγνώσματα για τα πρώτα σχολεία της Αλβανίας, Μέρος πρώτο, Μέρος δεύτερο, Μέρος τρίτο*²⁵², στην συλλογή «*Dimri dhe plaku/ Ο Χειμώνας και ο γέρος*» και αργότερα, το 1953, στη δημιουργία του Ντρε Μιέντα με τίτλο «*Τόλμα/ Guxo*». Μια άλλη συλλογή του ποιητή που διέθετε μεγαλύτερη πληρότητα, με τον τίτλο «*Poezi për të vegjël/ Ποιήματα για τους μικρούς*» εκδόθηκε υπό την αιγίδα του λογοτεχνικού κριτικού Mark Gurakuqi, το έτος 1967.²⁵³ Στο έργο «*Historia e Letersise Shqipe/ Η ιστορία της αλβανικής λογοτεχνίας*» το 1983, προβάλλεται και η προσφορά του Ndre Mjeda, ο οποίος χαρακτηρίζεται ως ένας από τους πρώτους αξιόλογους συγγραφείς της παιδικής λογοτεχνίας.

250. Βλ. M. Quku, *Mjeda 4: Identitet (1912-1925)*, εκδ. ILAR, Tiranë, 2009 σσ. 562-566

251. Βλ. R. Idrizi, *Parathënie "Jeta dhe vepra" e Ndre Mjeda/ Η ζωή και το έργο του Ndre Mjeda, vepra letrare 1*, Επιμέλεια Siliqi, Llazar, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë, 1988, σσ. 5–35.

252. Βλ. M. Quku, *MJEDA 3: Alfabeti (1899-1912)*, εκδ. ILAR, Tiranë 2007. σσ. 399-401, σσ. 405-406. Σύμφωνα με τον μελετητή, Mentor Quku στο έργο του *MJEDA3 Alfabeti* αναφέρει πως το *Këndime për shkollat e para të Shqipërisë*. πιθανολογείτε ότι είναι συνεργασία με τον Xanoni και όχι αποκλειστικά προσωπικό του έργο. Πιθανολογείτε μάλιστα, ότι το πρώτο και το δεύτερο μέρος είναι χειρόγραφο του Mjeda ενώ το τρίτο μέρος χειρόγραφο του Xanoni. Σύμφωνα επιπλέον με έρευνα των Jup Kastrioti, Mark Gurakuqi, Mentor Quku ότι στο πρώτο και δεύτερο μέρος του βιβλίου *Këndime për shkollat e para të Shqipërisë Pjesa e pare, Pjesa e dyte* έχουν δημοσιευθεί και έργα του Xanoni, όπως τα παρακάτω ποιήματα: *Mbramja, Shtëpisë S' eme, Vellaznit, Mini, Krapi, Rrena, Thnegla e pellumbi, Gruni e egjera, Erdhi dhe ujku, Dhelpena e bretkoca, Djali dhe balta*. Από ξένους συγγραφείς έχουν μεταφραστεί: *De Martino: Zogu e djali, Vilhelm Hauff: Nje gjyqtar I holle A.G. Petiskus: Dashtenija per atdhe, Αδερφοί Grim: Mini I shkathet κ.α*

253. Βλ. O.K. Grillo, *LEXIKON, Shkrimtarët Shqiptarë për fëmijë (1872-1995)/ ΛΕΞΙΚΟ, Αλβανοί συγγραφείς για παιδιά*, εκδ. Botimet Enciklopedike, Tiranë, 1997, σ. 159.

Ο Ndre Mjeda, όπως και οι προηγούμενοι ποιητές της εποχής του στα ποιήματα του για παιδιά προσπαθεί να μεταλαμπαδεύσει την αγάπη για την αλβανική φύση, τους γονείς, τους δασκάλους, το αλβανικό σχολείο, τις εποχές του χρόνου, τα πουλιά, τα λουλούδια και αρκετές εκφάνσεις της αλβανικής κοινωνικής ζωής. Ο ποιητής σαφώς επηρεασμένος από τον ρομαντισμό παρουσιάζει στο έργο του στιγμές πόνου, νοσταλγίας και θλίψης, αποκαλύπτοντας στα μάτια του μικρού αναγνώστη και ρεαλιστικά στοιχεία της ποίησής του²⁵⁴.

Παράλληλα με το διδακτικό χαρακτήρα που έχουν τα έργα του και τη συμβολή του στη διαμόρφωση της ηθικής και της εθνικής συνείδησης των παιδιών αξίζει να επισημανθεί το γεγονός ότι με την ποιητική του τέχνη προβάλλει τις ανάγκες της κοινωνίας της εποχής, όπως η ανάγκη της επαγγελματικής κατάρτισης των παιδιών, η ανάπτυξη των συναισθηματικών αντιστάσεων ώστε να αντιμετωπίσουν τις δυσχέρειες της ζωής και η διάκριση των αξιόλογων από τους φαύλους ανθρώπους. Έτσι στα ποιήματα: «*Ujku/ O λόκος*» και «*Luani/ Το λιοντάρι*»²⁵⁵, μέσω του χαρακτήρα των ζώων, ο ποιητής διδάσκει στα παιδιά τους κινδύνους που συνεπάγεται η παρουσία τους, λόγω της αγριότητάς τους. Στην ίδια θεματική λογική αναφέρονται τα ποιήματα όπως: «*Dashtnija ndaj prindërve / Η αγάπη απέναντι των γονιών*»²⁵⁶, «*Ndera e fëmijëve për mjeshtra/ Η τιμή των παιδιών για τεχνίτες*»²⁵⁷ «*Nana me buzë në gaz/ Η μάνα με το χαμόγελο*»²⁵⁸ «*Shpisë seme / Του σπιτιού μου*»²⁵⁹ κ.ά.. Αυτά τα δημιουργήματα αναδεικνύουν τα βιώματα των παιδιών που αισθάνονται ιδιαίτερη αγάπη και σεβασμό για τους γονείς και την οικογενειακή εστία. Για τον ποιητή, οι γονείς και οι δάσκαλοι είναι οι «κηπουροί» που μεγαλώνουν και διαπαιδαγωγούν με γνώσεις το μέλλον του έθνους. Είναι, συγκεκριμένα, αυτά τα παιδιά, που περισσότερο από οποιονδήποτε άλλον, στο περιβάλλον που ζουν, επιθυμούν το βλέμμα της μάνας γελαστό, μέσα στα μικρά ορεσίβια σπιτάκια, που στεγάζουν το δράμα της ζωής τους²⁶⁰.

254. Βλ. R. Alimerko, *LETËRSIA PËR FËMIJË*” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ *Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα)*, Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014, σ. 68.

255. Βλ. N. Mjeda, *Vepra letrare 2, Vjersha për fëmijë*, εκδ. Naim Frasheri, Tiranë, 1988, σσ.79-80.

256. Βλ. N. Mjeda, ό.π., σ. 64.

257. Βλ. N. Mjeda, ό.π., σ. 52.

258. Βλ. N. Mjeda, ό.π., σ. 66.

259. Βλ. N. Mjeda, ό.π., σ. 105.

260. Βλ. M. Gurakuqi, *Mbi veprën poetike të Ndre Mjedës/ Σχετικά με την ποιητική παραγωγή του Ndre Mjeda*, εκδ. Naim Frasheri, Tiranë, 1980, σσ. 189-190.

<i>Nana me buzë në gaz</i>	<i>Η μάνα με το χαμόγελο</i>
<i>Hyj që në qiell pa za</i>	<i>Άστρα που στον ουρανό χωρίς φωνή</i>
<i>Natën tuj Shendrit' kalojnë.</i>	<i>Τη νύχτα φωτίζοντας περνάνε.</i>
<i>Pa I dasht' nuk mund më I la.</i>	<i>Να μην τα αγαπώ δεν μπορώ</i>
<i>Lulet që në kopsht lulzojnë</i>	<i>Τα λουλούδια που στην αυλή ανθίζουν</i>
<i>Ambël tuj hapë amshimin</i>	<i>Γλυκά σκορπώντας την ευωδιά</i>
<i>Temin e kanë dashtnimin.</i>	<i>Δική μου την έχουν την αγάπη.</i>
<i>Por ma një mi e j' mi herë</i>	<i>Αλλά περισσότερο από χίλιες φορές</i>
<i>Se t'hyjve e kandshmjja dritë,</i>	<i>Από των άστρων το ωραίο φως,</i>
<i>Se lulet që n'prendverë</i>	<i>Από τα λουλούδια που την άνοιξη</i>
<i>Fillojnë' ne kopsht m'u rrite,</i>	<i>Αρχίζουν την άνοιξη να μεγαλώνουν,</i>
<i>Mue nana kur m' shikjon</i>	<i>Εμένα η μάνα όταν με βλέπει</i>
<i>Më buzë në gaz, m' gazmon.</i>	<i>Με χαμόγελο στα χείλη, με χαροποιεί.</i>

Μέσα από αυτό το ποίημα, ο ποιητής θέλει να τονίσει πως το χαμόγελο και η ευτυχία της μάνας είναι τα πιο όμορφα πράγματα στον κόσμο και υπερέχουν κάθε φυσικής ομορφιάς. «Να αγαπάμε τη μάνα και ποτέ να μην την στεναχωρούμε»²⁶¹ προτρέπουν οι στοίχοι του ποιήματος.

Ο ποιητής προτρέπει τα παιδιά να λένε την αλήθεια με το ποίημα «*Rrenna/ Το ψέμα*». Επίσης, τα παροτρύνει να μην είναι αλαζόνες, όπως αναφέρεται στο ποίημα «*Kallzit/ Τα στάχια*»²⁶², να αναπτύσσουν την αλληλεγγύη, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες της ζωής, όπως οι ήρωες: «*Thnegla e pëllumbi/ Το μυρμήγκι και το περιστέρι*»²⁶³ να είναι τίμιοι και γενναιόδωροι, για να γίνουν άνθρωποι ευφυείς και φιλοπάτριες.

Ένα ακόμη αφιέρωμα, στις εποχές του χρόνου, δομείται στα ποιήματα: «*Pranvera/ Η άνοιξη*», «*Vera/ Το καλοκαίρι*», «*Vjeshta/ Το φθινόπωρο*», «*Dimri/ Ο χειμώνας*», στους στίχους των οποίων ανάγεται ως αξία η φυσιολατρία του αλβανικού τοπίου και ειδικότερα των οροσειρών του Βορρά. Της ίδιας έμπνευσης αποτελούν και τα ποιήματα «*Dallëndyshës/ Στο χελιδόνι*» και «*Vjeshta/ Το*

261. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σ. 65.

262. Βλ. N. Mjeda, *Juvenilja dhe vjersha te tjera/ Νεανικά γραπτά και άλλα έργα*, εκδ. DITURIA, Tiranë, 1999, σσ. 74-77.

263. Βλ. N. Mjeda, *Veptra letrare 2, Vjersha per femije/ Δεύτερο έργο, Ποιήματα για παιδιά*, εκδ. Naim Frasheri, Tiranë, 1988, σσ. 83-91.

φθινόπωρο», στα οποία ο ποιητής αναβιώνει την στιγμή του πόνου και του χωρισμού του από το χελιδόνη, που ξεκινάει να αποδημήσει για τα ζεστά μέρη. Οι στίχοι μεταφέρουν τη βαθιά στενοχώρια του ποιητή. Συγκεκριμένα, σε αυτό αναφέρεται και από τον μελετητή του έργου του, Mark Gurakuqi «...*Ato i lënë me kujdes cerdhen e tyre. Por kur kthehen ato përseri ne pranverë, ndoshta ai (poeti) s' do te jetë më gjallë, s' do t'u gezohet ciatjeve të tyre aq të dashura...* /Αυτά (τα χελιδόνια) αφήνουν με προσοχή τη φωλιά τους. Αλλά όταν γυρίσουν εκείνα ξανά, ίσως αυτός (Ο ποιητής) να μην είναι εν ζωή, δεν θα χαρεί στα τιτιβίσματά τους τα τόσα αγαπητά...»²⁶⁴.

Η αγριότητα του χειμώνα και η φτωχή ζωή των ορεσίβιων περιγράφονται στους στίχους του ποιήματος «*Dimri/ Ο χειμώνας*», όπου οι προσευχές και τα παράπονα του γέρου στο βοριά αποτυπώνουν την ποιότητα της ψυχοσύνθεσης του ορεσίβιου, όπως και την αγάπη του για τους συνανθρώπους της εποχής. Ο ποιητής δεν περιγράφει μόνο την εποχή αλλά τη συνδέει με τους ανθρώπους, με τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους²⁶⁵.

Ο Ndre Mjeda, γνωρίζοντας ουσιαστικά τον κόσμο και την ψυχολογία των ορεσίβιων παιδιών, έγραψε και μερικά αινίγματα όπως «*Hana/ Το φεγγάρι*», «*Rrufeja/ Ο κεραυνός*», «*Era/ Ο αέρας*», «*Jehona/ Η ηχώ*»²⁶⁶, στα οποία παρουσιάζονται τα φυσικά φαινόμενα. Σε αυτό το πλαίσιο και μέσω των ρητορικών ερωτήσεων, μεταφέρονται ποιητικές σκέψεις και φιλοσοφικά γνωμικά, τα οποία επιδρούν στην μόρφωση και ψυχαγωγία των παιδιών, αλλά και δοκιμάζουν την ευφυΐα τους.

Στα ποιητικά έργα του για παιδιά, ο Ndre Mjeda, μέσα σε λίγους στίχους, τρεις –τέσσερις στροφές, ξεδιπλώνει με πυκνότητα την ποιητική του σκέψη και αντίληψη, όπου καθρεφτίζονται σκέψεις, αισθήματα και μεγάλες συγκινήσεις. Τα ποιήματά του διαθέτουν αφηγηματικό ύφος, δομούνται πάνω σε ένα κεντρικό γεγονός, και μολονότι είναι ευσύνοπτα, έχουν ένα συγκεκριμένο είδος περιεχομένου. Μέσω της αφήγησης, το ποιητικό υποκείμενο, γνώστης του κόσμου και της ψυχολογίας των

264. Βλ. M. Gurakuqi, *Ndre Mjeda: Vjersha për të vegjël/ Ndre Mjeda: Ποιήματα για παιδιά*, Tiranë 1969 σ. 13.

265. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008 σ. 64.

266. Βλ. N. Mjeda, *Vepra letrare 2, Vjersha për fëmijë/ Δεύτερο έργο, Ποιήματα για παιδιά*, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë, 1988, σσ. 52-66.

παιδιών, τους ενέπνευσε το στοιχείο της ποιητικής δημιουργίας επιδρώντας άμεσα στην αισθητική και καλλιτεχνική τους μόρφωση. Οι ποιητικές γενικεύσεις μεταφέρουν αρκετά φιλοσοφήματα και γνωμικά από την λαϊκή παράδοση, από τις φράσεις και τις παροιμίες, τις οποίες ο ποιητής τις προσαρμόζει στην ηλικία των παιδιών: «*Ari me zjarrin pronohe/ O χρυσός με τη φωτιά δοκιμάζεται*», «*Miku ne rezik kuptohet/ O φίλος στον κίνδυνο καταλαβαίνεται*», «*Njeriu I lehte mba kryet perrijete/ O ελαφρόμυαλος, κρατάει το κεφάλι ψηλά...*»²⁶⁷.

4.4.4. Luigj Gurakuqi (1879-1925) – Λουίγκ Γκουρακούκι

Η ζωή του:

Ο Luigj Gurakuqi είναι μια από τις πιο διάσημες προσωπικότητες του εκπαιδευτικού και πολιτιστικού κινήματος στην Αλβανία, ο οποίος χρονικά δραστηριοποιήθηκε στα τέλη της Εθνικής Αναγέννησης και στις αρχές της Ανεξαρτησίας της. Γεννήθηκε στη Σκόδρα στις 19 Φεβρουαρίου 1879²⁶⁸. Η μαθητεία του στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση ξεκίνησε και ολοκληρώθηκε στο Σαβερριανό Κολέγιο, το έτος 1897. Συνέχισε τις σπουδές του στην Ιταλία, στο Κολέγιο Shën-Mitër Koronës, όπου παρακολουθούσε τη διδασκαλία του Αλβανού ποιητή της Αναγέννησης Jeronim de Rada²⁶⁹. Συνέχισε τις πανεπιστημιακές σπουδές στη Νάπολη, στην Ιατρική Σχολή, κατά τα έτη 1901-1906.

Σε ηλικία 20 ετών έγινε μέλος της Εταιρείας «*Bashkimi*»²⁷⁰. Μετά από πολλές προσπάθειες κατορθώνει να επιστρέψει στην γενέτειρά του τη Σκόδρα το έτος 1908. Την ίδια χρονιά, μαζί με τον Gjergj Fishta, μέλη της Εταιρείας «*Bashkimi*» παίρνουν μέρος στο Συνέδριο του Μοναστηρίου, όπου εξελέγη αντιπρόεδρος και μέλος της επιτροπής για την συγκρότηση του αλβανικού αλφάβητου. Τον Οκτώβριο του 1909

267. Βλ. B.Gaçe, *Letërsia Shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Triptik, Vlorë, 2005, σ. 75.

268. Βλ. K. Dervishi, *Plumba Politikës - Historitë e përgjakjes së politikanëve shqiptarë/ Η σφαίρα της πολιτικής – Ματωμένες ιστορίες Αλβανών πολιτικών*, εκδ. 55, Tiranë, 2010, σσ. 77–92.

269. Βλ. F. Fishta, *Hylli i Dritës - Luigj Gurakuqi - Njeriu i Shtetit e Shkrimtari*, 1944 vj. XX, nr. 3.

270. Βλ. P. Doçi, *Shoqnia gjuhësore e letrare Bashkimi, Shkodra në shekuj/ Η γλωσσική και λογοτεχνική Εταιρεία «Ένωση», η Σκόδρα ανά τους αιώνες*, Shkodër 1998 σσ. 67-73.

Η ένωση "Bashkimi", ιδρύθηκε το 1899 στη Σκόδρα από τον Σεβασμιότατο Prenk Doçi, για λογοτεχνικό-πολιτισμικούς λόγους. Αυτή η Ένωση συνέβαλε στην έκδοση πολλών σχολικών βιβλίων στην αλβανική γλώσσα, και του πρώτου Αλβανο-ιταλικού λεξικού το 1908.

διορίστηκε διευθυντής της πρώτης Αλβανικής Παιδαγωγικής Ακαδημίας που λειτούργησε στο Ελμπασάν²⁷¹. Από το 1910 και έπειτα ήταν ένας από τους οργανωτές και παράλληλα ενεργό μέλος της γενικής εξέγερσης για την ανεξαρτησία της Αλβανίας. Ορίζεται Υπουργός Παιδείας στην Πρώτη Αλβανική προσωρινή Κυβέρνηση και επιβάλλει ως υποχρεωτική τη δημοτική εκπαίδευση για αγόρια και κορίτσια. Κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και στη συνέχεια, η πολιτική και πολιτιστική του δραστηριότητα είναι παραγωγική, ενώ παράλληλα αγωνίζεται για τον εκδημοκρατισμό της πατρίδας του, από πολλές και διαφορετικές θέσεις ευθύνης όπως:

- το 1916 ιδρύει τη Λογοτεχνική Ένωση²⁷²,
- το 1918 πήρε μέρος στο Συνέδριο του Δυρραχίου, όπου ορίζεται Υπουργός Παιδείας της προσωρινής κυβέρνησης και μέλος της αλβανικής Αποστολής στη Συνέλευση της Ειρήνης στο Παρίσι²⁷³,
- το 1921-1924 θήτευσε ως βουλευτής της Σκόδρας και μέλος του Εθνικού Συμβουλίου,
- το 1924 διετέλεσε Υπουργός Οικονομικών στην κυβέρνηση του Φαν Νόλι²⁷⁴.

Μετά την πτώση αυτής της κυβέρνησης μετανάστευσε στην Ιταλία, όπου και σκοτώθηκε στις 2 Μαρτίου του 1925²⁷⁵.

Το έργο του:

Εξέχουσα θέση στην αλβανική λογοτεχνία για παιδιά της περιόδου της Εθνικής Ανεξαρτησίας κατέχει και η ποιητική δημιουργία του Luigj Gurakuqi, ο οποίος παράλληλα του πατριωτικού αγώνα, συνέβαλε στην έκδοση λογοτεχνικών μελετών και συνέθεσε ποιήματα για παιδιά. Τα λογοτεχνικά δημιουργήματα του αρχικά

271. Βλ. P. Baku, *Shkolla Normale e Elbasanit Enciklopedia universale e ilustruar*, εκδ. Bacchus, Tiranë, 2011 σ. 886.

Normalja e Elbasanit - Παιδαγωγική Ακαδημία ανοίξε το Δεκέμβρη του 1909. Είναι το πρώτο σχολείο μέσης, επαγγελματικής κατάρτισης στην αλβανική γλώσσα, που δημιουργήθηκε με βάση τις αποφάσεις του Συνεδρίου του Ελμπασάν που διεξάχθηκε τρεις μήνες νωρίτερα

272. Βλ. F. Fishta, *Hylli i Dritës - Luigj Gurakuqi - Njeriu i Shtetit e Shkrimtari*, 1944 vj. XX, nr. 3 Συμφωνεί επίσης: O. K. Grillo, *LEXIKON, Shkrimtarët Shqiptarë për fëmijë (1872-1995)/ ΛΕΞΙΚΟ, Αλβανοί συγγραφείς για παιδιά*, εκδ. Botimet Enciklopedike, Tiranë, 1997, σσ. 75-76.

273. Βλ. B.Ucamaj, *Shqiptarët në qytetërimin perëndimor: toleranca fetare*, εκδ. Princi, Tiranë, 2009

274. Βλ. Άρθρο, Luigj Gurakuqi, *të pathënat për ekonominë e Shqipërisë! Historia e 4 leksioneve të hapura për ekonomiks në Tiranë në marsin e 1923*.

<http://www.scan-tv.com/luigj-gurakuqi-te-pathenat-per-ekonomine-e-shqiperise-historia-e-4-leksioneve-te-hapura-per-ekonomiks-ne-tirane-ne-marsin-e-1923/>

275. Βλ. K. Dervishi, *Plumba Politikës - Historitë e përgjakjes së politikanëve shqiptarë/ Η σφαίρα της πολιτικής – Ματωμένες ιστορίες Αλβανών πολιτικών*, εκδ. 55, Tiranë, 201077–92

εκδόθηκαν στο βιβλίο «*Këndime t' para per mësonjëtoret filltaret' Shqipnisë/Ta përta anagwnósmata giat ta përta didasakalia ths Albanias*²⁷⁶» το 1905, τα οποία μετέπειτα συμπεριελήφθησαν στον τόμο «*Vjersha për fëmijë/ Ποιήματα για τα παιδιά*». Το σύνολο της λογοτεχνικής παραγωγής που απευθύνεται στα παιδιά έχει συμπεριληφθεί στον τόμο «*Dëshire*», 1960, υπό την επιμέλεια και σύνταξη του Mark Gurakuqi²⁷⁷.

Αρκετές άλλες δημιουργίες ανάλογου περιεχομένου έχουν ενσωματωθεί στα σχολικά βιβλία: «*Abetari I vogël shqyp/ Το μικρό αλβανικό αλφαβητάριο*», 1906 στο Βουκουρέστι «*Abetari I gjuhës shqipe/ Το αλφαβητάριο της αλβανικής γλώσσας*», «*Këndime të para për çunat/ Πρώτα αναγνώσματα για αγόρια*», 1912 κ.ά. Μολονότι τα ποιήματά του για τα παιδιά είναι λίγα, στους στίχους του, οι μικροί αναγνώστες βιώνουν εικόνες από την αλβανική φύση, τη σχολική ζωή και τη σχέση που αναπτύσσεται τόσο μεταξύ διδακτικού προσωπικού και μαθητών όσο και των μαθητών μεταξύ τους. Στους στίχους των ποιημάτων «*Pranvera/H άνοιξη*», «*Vera/Το καλοκαίρι*», «*Vjeshta /Το φθινόπωρο*» «*Dimri/ Ο Χειμώνας*», «*Stinet e motmotit/ Οι εποχές του χρόνου*»²⁷⁸, ο ποιητής προβάλλει στα παιδιά πανοραμικές εικόνες της φύσης και του περιβάλλοντος γύρω τους, ενώ παράλληλα αφηγείται εικονοπλαστικά τις δυσχέρειες του φτωχού λαού, τα κοινωνικά προβλήματα της εποχής, αλλά και της πατρίδας που στενάζει κάτω από τον ξένο ζυγό, όπως και τα κοινωνικά προβλήματα της εποχής.

Ο ποιητής, ένας όψιμος αναγεννητής, καλλιεργεί ποιητικά στα παιδιά την αγάπη για το αλβανικό σχολείο και την εθνική αφύπνιση, με σκοπό την ελευθερία της πατρίδας. Στα ποιήματα: «*Vlera e kendimit/ Η αξία της ανάγνωσης*», «*Mesimi/ Το μάθημα*», «*Mbarimi I vjetit shkollor/ Η λήξη της σχολικής χρονιάς*²⁷⁹», ο Luigj Gurakuqi μεταφέρει το μήνυμα πως η ευτυχία της πατρίδας πηγάζει από τη γνώση που αποκομίζουν τα παιδιά στο σχολείο, καθώς όσο διευρύνεται η πνευματική καλλιέργεια των παιδιών τόσο περισσότερο αναβαθμίζεται το πολιτισμικό επίπεδο του συνόλου των πολιτών της χώρας. Η αρετή της φιλοπατρίας μεταλαμπαδεύεται

276. Βλ. L. Gurakuqi, *Këndime t' para për mësonjëtoret filltaret' Shqipnisë/ Τα πρώτα αναγνώσματα για τα πρώτα διδασκαλία της Αλβανίας*, Bukuresht, 1905.

277. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σ. 69.

278. Βλ. L. Gurakuqi, *Dëshire. (Shkrime per te vegjel – poezi e proze) / Επιθυμία (έργα για τα παιδιά-ποίηση και πεζογραφία)*, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë, 1960, σσ.13- 17.

279. Βλ. L. Gurakuqi, *ό.π.*, σσ. 29-30.

με στενευμένους στίχους στο ποίημα «*I tretuni/ O adónatos*», και «*Luftetari tue dekë/O αγωνιστής πεθαίνοντας*». Στο ποίημα «*I tretuni/ O adónatos*» ο αναγνώστης αισθάνεται τον διακαή πόθο του Αλβανού ξενιτεμένου να επιστρέψει στα πάτρια εδάφη, ενώ στο ποίημα «*Luftetari tue dekë/ O αγωνιστής πεθαίνοντας*», ο ποιητής προσωποποιεί τον Αλβανό αγωνιστή, ο οποίος προβαίνει σε ενέργειες αυτοθυσίας, με σκοπό την ελευθερία της πατρίδας του, εμπνέοντας με αυτόν τον τρόπο τη νέα γενιά της Αλβανίας²⁸⁰.

Στα μικρά ποιήματα «*Fëmija prekës/ Το ευαίσθητο παιδί*» και «*Rrenacaku/ O ψεύτης*»²⁸¹, ο Luigj Gurakuqi καταγράφει στην ποιητική του σκέψη παραινήσεις για την ηθική και πνευματική συγκρότηση των παιδιών. Στο ποίημα «*Rrenacaku/O Ψεύτης*» οι στίχοι έχουν ανάλογο θεματικό πυρήνα με αυτόν του λαϊκού παραμυθιού «*Bariu dhe ujku/ O βοσκός και ο λύκος*», στο οποίο στρέφεται κατά του ψεύδους ως στοιχείο της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Στο ποίημα «*Marci/ O Μάρτιος*»²⁸², μέσω των απλών και εύληπτων από τους μικρούς αναγνώστες στίχους, ο ποιητής όπως και στα άλλα ποιήματα του για τις εποχές, ενσταλάζει στα παιδιά τα αισθήματα της αγάπης για την πατρίδα, αλλά και της αλληλεγγύης για τους φτωχούς και τους βασανισμένους ανθρώπους, αποδίδοντας την έντονη δυσαρέσκειά του για την κοινωνική κατάσταση της Αλβανίας στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Σε απόλυτη αντιστοιχία με τους: Naim Frasheri, Çajupi και Mjeda ο ποιητής περιγράφει εικόνες της φύσης και της ζωής των ανθρώπων στην Αλβανία. Στους στίχους του ποιήματος «*Marci*» ο Luigj Gurakuqi έχει εμπνευστεί από μια γνωστή λαϊκή αφήγηση που εξιστορεί την μετατροπή μιας γριάς σε πάγο στο βουνό Τσουκάλι. Στο πλαίσιο αυτής της αφήγησης, στην περιοχή της Σκόδρας, ο Μάρτιος ζητώντας δυο μέρες δανικές από τον Απρίλιο παγώνει τη γριά στο βουνό, τα ίχνη της οποίας εμφανίζονται και σήμερα στο «*Plaka Gur/ Η Γριά Πέτρα*» στην κορυφή του όρους Τσουκάλι. Οι στίχοι του ποιήματος μεταφέρουν μια ζωντανή εικόνα της φύσης:

Marci

N' dele e kingja kodrat veshen,

Ο Μάρτιος

*Στα πρόβατα και αρνιά οι λόφοι
ντύνονται,*

280. Βλ. O. K. Grillo, *LEXIKON, Shkrimtarët Shqiptarë për fëmijë (1872-1995)/ ΛΕΞΙΚΟ, Αλβανοί συγγραφείς για παιδιά*, εκδ. Botimet Enciklopedike, Tiranë, 1997, σ. 77.

281. Βλ. L. Gurakuqi, *Dëshire.(Shkrime per te vegjel – poezi e proze)/ Επιθυμία (έργα για τα παιδιά- ποίηση και πεζογραφία)*, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë, 1960, σσ.31-32.

282. Βλ. L. Gurakuqi, *ό.π.*, σ. 23.

Ngacrue n' lis kullotë gjedh' e dhija, Ανακατεμένα στο δάσος βόσκουν
γιδοπρόβατα,
N' hije ndenjë me blektoreshen Στη σκιά κάθονται με τη βοσκοπούλα
Shkon tue I ra fyellit barija; Πηγαίνει παίζοντας τη φλογέρα ο βοσκός.
N' pyll bylbyli këndon me mall, Στο δάσος το αηδόνι τραγουδάει με
νοσταλγία

E lehtë përroni ushton mbi zall. Και ελαφρά ο χείμαρρος αντηχεί στο χαλίκι.

Kopështi qeshë, bimët I stolisin, Ο κήπος γελάει, τα φυτά τον στολίζουν,
Gjeth' e njomë, lulëza t' kuqe, Τα τρυφερά φύλλα, τα κόκκινα
λουλουδάκια,

Çil bajameja e nga pak nisin Άνθισε η αμυγδαλιά και από λίγο αρχίζουν
N' trandafll t' shifet burbuqe, Στις τριανταφυλλιές να φαίνονται
μπομπούκια,

Vjen dallandyshja e merr ato streh, Έρχεται το χελιδόνι και παίρνει αυτές
τις στέγες,

*Çerdhen prapë fillon e ngrehë...*²⁸³ Τη φωλιά ζανά αρχίζει να χτίζει....

Η ποιητική παραγωγή του Luigj Gurakuqi για παιδιά εμβρίθει εικόνων, εκφραστικών μέσων και συναισθημάτων, που αντικατοπτρίζουν την παιδική ψυχή.

4.5. Οι μεταφράσεις έργων από την παγκόσμια κλασική παιδική λογοτεχνία στην αλβανική γλώσσα

Η ξένη παιδική λογοτεχνία, ως θησαυρός του παγκόσμιου πνευματικού πολιτισμού, έχει παραγάγει έργα, που έχουν εγχαραχθεί στον συναισθηματικό και πνευματικό κόσμο των παιδιών. Επειδή προβάλλει πανανθρώπινες αξίες, στην Αλβανία από νωρίς, και πιο συγκεκριμένα από την περίοδο του Ρομαντισμού, οι Αλβανοί διανοούμενοι για τις ανάγκες των σχολείων μετέφρασαν και διασκεύασαν στην αλβανική γλώσσα μύθους, παραμύθια, ποιήματα και διηγήματα από την παγκόσμια

283. Βλ. L. Gurakuqi, *Dëshire. (Shkrime per te vegjel – poezi e proze)/ Επιθυμία (έργα για τα παιδιά-ποίηση και πεζογραφία)*, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë, 1960, σ. 24.

παιδική λογοτεχνία. Οι συγγραφείς που επιδόθηκαν σε αυτό το έργο ήταν: ο Naim Frashëri, ο Andon Zako Çajupi, ο Luigj Gurakuqi, ο Gjrasim Qiriazi κ.ά.

Στην έκδοση του Naim Frashëri «*Vjersha për mësonjtoret e para / Ποιήματα για τις πρώτες σχολικές τάξεις*», οι μικροί αναγνώστες είχαν την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με είκοσι τρεις μύθους, μεγάλο μέρος των οποίων ήταν μεταφράσεις και διασκευές από τους μύθους του La Fontaine. Στους στίχους τους, ο συγγραφέας καταγράφει την επικαιρότητα, τη δύσκολη κατάσταση, στην οποία βρισκόταν η Αλβανία κάτω από τον τουρκικό ζυγό, αλλά ταυτόχρονα υψώνει τη φωνή της διαμαρτυρίας ενάντια στη σκλαβιά και τις κοινωνικές αδικίες της εποχής. Στους μύθους «*Kunadhja e veshur si këndez / Το κουνάβι ντυμένο σαν κόκορας*», «*Dragoi dhe ujku / Ο δράκος και ο λύκος*», «*Qeni dhe hieja e tij / Το σκυλί και η σκιά του*», οι στίχοι διακρίνονται από ζωντάνια και δυναμισμό και έρχονται σε άμεση επικοινωνία με την παιδική ψυχή.

Εκτός του Naim Frashëri, έτερος ποιητής της Αλβανικής Αναγέννησης ο οποίος διασκεύασε στην αλβανική γλώσσα ορισμένους μύθους του La Fontaine ήταν και ο Andon Zako Çajupi. Στη συλλογή «*Përralla të zgjedhura të vjershëtorit La Fontaine / Επιλεγμένα παραμύθια του ποιητή La Fontaine*», Heliopolis 1922, εμπεριέχονται διασκευές εκατόν δώδεκα μύθων του La Fontaine στην αλβανική γλώσσα, οι οποίες σύμφωνα με τον Çajupi, μια δουλειά αρκετά ωφέλιμη για την αλβανική λογοτεχνία. Η θεματολογία, ο λόγος και οι χαρακτήρες των μύθων του La Fontaine λειτούργησαν ηθοπλαστικά, καθώς προέβαλαν πρότυπα συμπεριφοράς και αξίες ζωής στα παιδιά της Αλβανίας. Μερικοί από τους διασκευασμένους μύθους του La Fontaine συμπεριλήφθηκαν σε ορισμένα σχολικά εγχειρίδια, όπως είναι: «*Ujku dhe qëngji / Ο λύκος και το αρνάκι*», «*Korbi dhe dhelpra / Ο κόρακας και η αλεπού*», «*Lora, dhia, delja dhe asllani / Η αγελάδα, η γίδα, το πρόβατο και το λιοντάρι*» κ.ά. Σε αυτό το δρόμο της δημιουργίας πορεύτηκε και ο Para Kristo Negovani, ο οποίος διασκεύασε από τον La Fontaine τους ακόλουθους μύθους: «*Dhelpra dhe rrushtë / Η αλεπού και τα σταφύλια*» και «*Dragoi dhe dhelpra / Ο δράκος και η αλεπού*».

Στο ίδιο πνεύμα κινήθηκε και ο συγγραφέας Luigj Gurakuqi, ο οποίος παράλληλα με την ποίηση που απευθύνεται στα παιδιά μετέφρασε και ορισμένα ποιήματα, όπως: «*Gjithçka kthen / Τα πάντα ρει*», «*Vlera e këndimit / Η αξία της ανάγνωσης*» «*Fëmija I dekun s' amës s' vet / Το νεκρό παιδί της μάνας του*», «*Luftëtari tue dekë / Ο αγωνιστής πεθαίνοντας*», «*Himn për Skënderbeun / Ύμνος για τον Σκεντέρμπεη*» του ποιητή Henry Wadsworth Longfellow [1807-1882]κ.ά. τα

οποία στόχευαν στην πατριωτική διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Την ίδια λογοτεχνική διαδρομή ακολούθησε η διάσημη δασκάλα της εποχής, η Parashqevi Qiriazi, η οποία το 1923 μετέφρασε το διήγημα «*Evangjelina / Η Ευαγγελίνα*» του Henry Longfellow.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ
Η ΤΕΤΑΡΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΚΗΣ
ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

5.1. Η Παιδική Λογοτεχνία στην Αλβανία τη δεκαετία του 30'

Στη δεκαετία 1930-1940, μεταξύ των λογοτεχνικών και ποιητικών συνθέσεων σημαντική θέση κατέχουν και οι ποιητικές δημιουργίες του Ali Asllani, Jani Minga, Mitrush Kuteli, Migjeni, Qamil Guranjaku κ.ά., οι οποίες έχουν συμπεριληφθεί και στα βιβλία των Αναγνωστικών. Στις παιδικές λογοτεχνικές παραγωγές αυτών των συγγραφέων αποτυπώνονται νέα χαρακτηριστικά, καθώς πραγματεύονται θέματα που συνδέονται άμεσα με την κοινωνική και ιστορική πραγματικότητα της εποχής, διατηρούν κριτική στάση έναντι της πενίας και άλλων φαινομένων της αλβανικής κοινωνίας. Ωστόσο, σύμφωνα με την κριτική του Tasim Gjokutaj, πρόκειται για κείμενα προς ανάγνωση από παιδιά και όχι για γνήσια παιδική λογοτεχνία²⁸⁴.

Ξεκινώντας από το 1908, με τη διεξαγωγή του **Συνεδρίου του Μοναστηρίου**²⁸⁵, και τη συγκρότηση του ενιαίου αλφάβητου της αλβανικής γλώσσας, στις ιστορικές συνθήκες της εποχής, για την ανασυγκρότηση και διεύρυνση των αλβανικών σχολείων, η παιδική λογοτεχνία και η διδασκαλία της αλβανικής γλώσσας αποτελούν ενιαία θεματική ενότητα.

Στην παιδική αλβανική λογοτεχνία, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, συμπεριλαμβάνονται δημιουργίες, που χαρακτηρίζονται από έντονο πατριωτικό και εθνικιστικό χαρακτήρα. Παραγωγές με αυτήν τη θεματολογία συνέθεσαν ο Faik Konica, At Gjergj Fishta, Aleksander Staver Drenova (Asdreni), Hile Mosi κ.α.

284. Βλ. T. Gjokutaj, *Letërsia shqipe për fëmijë ka nevojë më tepër për vlerësim/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία χρειάζεται επαναξιολόγηση*, – Συνέδριο: Letërsia si e tillë: probleme të vlerësimit të trashëgimisë sonë letrare: akte të Konferencës shkencore me këtë temë të mbajtur në Tiranë më 28-29 mars 1996, Tiranë, σ. 312.

285. Βλ. Sh. Demiraj, K. Prifti, *Kongresi i Manastirit/ Το Συνέδριο του Μοναστηρίου*, εκδ. Mësonjëtorja, Tiranë, 2004.

Το Συνέδριο του Μοναστηρίου έλαβε χώρα το Νοέμβριο του 1908 (14 – 22 Νοεμβρίου). Σκοπός του συνεδρίου ήταν η οριστικοποίηση του αλφαβητάριου της Αλβανικής γλώσσας. Πριν το Συνέδριο του Μοναστηρίου η Αλβανική Γλώσσα εκπροσωπούσαν από 6 ίσως και παραπάνω αλφαβητάρια χωρίς να έχουν μελετηθεί όλες οι παράμετροι. Το Συνέδριο του Μοναστηρίου στην Αλβανική βιβλιογραφία είναι και γνωστό ως το Συνέδριο της Αλφάβητου.

Στη δεκαετία του 1930, η αλβανική παιδική λογοτεχνία ξεκίνησε να αναπτύσσεται με περισσότερη ζωντάνια, αποστασιοποιημένη από το στενό διδακτικό χαρακτήρα των προηγούμενων δεκαετιών. Σε αυτό το χρονικό πλαίσιο, συλλογές με ποιήματα και διηγήματα για παιδιά, ενσωματώνονταν σποραδικά στις σελίδες των εφημερίδων και των περιοδικών. Παράλληλα, μεγάλη αναγνωσιμότητα παρουσιάζουν και τα αναγνώσματα για παιδιά, όπως και οι μεταφράσεις μερικών έργων από την παγκόσμια παιδική λογοτεχνία, κυρίως από τους συγγραφείς Αίσωπος, Εντμόντ Ντε Αμίτσι, Χανς Κρίστιαν Άντερσεν, Σαρλ Περό, Λεόν Τολστόι κ.ά.

Την αλβανική παιδική λογοτεχνία της δεκαετίας του '30 του 20^{ου} αιώνα την εμπλούτισε η παραγωγή της αφήγησης έργων γνωστών συγγραφέων, τα οποία χρησίμευαν ως αναγνώσματα για παιδιά. Στον καλλιτεχνικό τους κόσμο, σε γεγονότα και πρόσωπα, όπως και στην ψυχολογία που μετέφεραν αυτά τα διηγήματα, περιγράφονται γεγονότα και περιστατικά από τη ζωή των παιδιών, σμιλεύεται το πορτρέτο των προσώπων, όπως και των ονείρων τους για το μέλλον. Από τα πρώτα έργα για παιδιά της σύγχρονης αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας σημειώνονται και ο μύθος «*Leka I Madh/ Ο Λέκας ο Μέγας*» 1927, του Ilo Mitke Qafezezi, Η συλλογή με παραμύθια «*Legjenda e luleve/ Ο μύθος των λουλουδιών*» του Teufik Gjyli, «*Plaget e kurbetit/ οι πληγές της ξενιτιάς*» (διηγήματα 1938) και η νουβέλα «*Goca e Kacanikut/ Το κορίτσι του Κατσανίκ*» 1944, του Milto Sotir Gurra, «*Lulet e mia/ Τα λουλούδια μου*» 1944 του Qamil Guranjaku, όπως και η συλλογή με παραμύθια διασκευασμένα για παιδιά «*Rreth vatres/ Γύρω από την Γωνιά*» 1944 της Musine Kokalari.

Ξεχωριστή θέση στην καλλιτεχνική λογοτεχνία για παιδιά στα έτη 1930-1940 κατέχει και η δημιουργία των Mitrush Kuteli, Ilo Mitke Qafezezi, Milto Sotir Gurra, Nonda Bulka, Migjeni (Millosh Gjergj Nikolla). Αρκετά από τα σκίτσα και τα διηγήματα του Migjeni συμπεριελήφθησαν στα Αναγνωστικά για παιδιά. Ο Migjeni, έχοντας υπηρετήσει ως δάσκαλος, γνώρισε από κοντά τη ζωή των παιδιών, τον κόσμο και την ψυχολογία τους, στοιχείο που γίνεται διακριτό στα πεζογραφήματά του, όπως: «*Luli I vocer/ Ο μικρός Λιούλι*²⁸⁶», «*Zeneli/ Ζενέλι*»²⁸⁷, «*Bukuria qe vret/*

286. Βλ. Migjeni, *Vargjet e lira, Novelat e qytetit te Veriut/ Ελεύθεροι στίχοι, Νουβέλες της πόλης του Βορρά*, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë, 1989, σ. 231.

287. Βλ. Migjeni, ό.π., σ. 265

*Η ομορφιά που σκοτώνει*²⁸⁸, «*Zoti te dhashte/ Ο θεός να στο ανταποδώσει*»²⁸⁹ κ.α. Τα διηγήματα και τα σκίτσα του Migjeni κατέχουν μια σημαντική θέση στη λογοτεχνία για παιδιά, καθώς καθρεπτίζουν τη φτώχεια των ανθρώπων, αλλά και τον προορισμό της ζωής τους. Στο πλαίσιο του λογοτεχνικού έργου του παρουσιάζεται ένα σύνολο διαφορετικών παιδικών χαρακτήρων, όπως αυτοί αναδύονται στην κοινωνική πραγματικότητα της εποχής, από την οποία εύλογα επηρεάζονται²⁹⁰.

5.1.1. Τα πρώτα παιδικά περιοδικά στην Αλβανική Γλώσσα

Σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της Αλβανικής Παιδικής Λογοτεχνίας έχουν διαδραματίσει και τα πρώτα περιοδικά, στις σελίδες των οποίων δημοσιεύθηκαν λογοτεχνικές δημιουργίες που απευθύνονταν σε παιδιά. Από τις πρώτες προσπάθειες δημιουργίας περιοδικού τύπου δεν θα ήταν δυνατόν να μη γίνει ιδιαίτερη μνεία στο περιοδικό «*Drita/Φως*» (το οποίο αργότερα μετονομάστηκε σε «*Ditura/Γνώση*» 1884-1885)²⁹¹. Το περιοδικό αυτό, όπως, επίσης, και τα περιοδικά «*Kopshite Letrare*», «*Normalisti*», «*Shkolla kombetare*» κ.ά. κυκλοφόρησε στην Κωνσταντινούπολη από την Εταιρεία της Κωνσταντινούπολης, σε μια προσωρινή ακόμη αλβανική αλφάβητο της εποχής²⁹².

Σημαντική πνοή στην ανάπτυξη της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας της εποχής έδωσε το περιοδικό «*Vatra e Rinise/ Η γωνιά της Νεολαίας*», το οποίο εκδόθηκε στα Τίρανα, στα έτη 1933-1938. Το περιοδικό ήταν ένα εβδομαδιαίο έντυπο για παιδιά και νέους, ηλικίας 8-18 ετών, στο οποίο ο ιθύνων νους ήταν ο δάσκαλος και δημοσιογράφος Vasil Xhacka. Στις σελίδες αυτού του περιοδικού φιλοξενήθηκαν ποιήματα για παιδιά, μικρά διηγήματα, μύθοι, αινίγματα, και παραμύθια. Στα τεύχη του εξέδωσαν τις πρώτες δημιουργίες τους αρκετοί δάσκαλοι και μαθητές, αλλά και νέοι, όπως: Spiro Çomora, Mark Gurakuqi, Qemal Stafa, Moisi Zaloshnja, Aleks

288. Βλ. Migjeni, ό.π., σ. 253

289. Βλ. Migjeni, ό.π., σ. 234

290. Βλ. B. Gace, *Letërsia Shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Triptik, Vlorë, 2005, σ. 83.

Συμφωνεί επίσης: O. K. Grillo, *LEXIKON, Shkrimtarët Shqiptarë për fëmijë (1872-1995)/ ΛΕΞΙΚΟ, Αλβανοί συγγραφείς για παιδιά*, εκδ. Botimet Enciklopedike, Tiranë, 1997, σσ. 156-158.

291. Βλ. X. Lloshi, *Rreth alfabetit të shqipes: me rastin e 100-vjetorit të Kongresit të Manastirit, Shkup/ Αναφορικά με την αλβανική αλφάβητο: με αφορμή των 100 χρόνων από την Συνέδριο του Μοναστηρίου*, Logos-A, Shkup, Prishtinë, 2008, σ. 167.

292. Βλ. A. Biskqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σ. 103.

Çaçi, Besim Levonja, οι οποίοι μεταγενέστερα εξελίχθηκαν σε συγγραφείς λογοτεχνικών έργων για παιδιά, μικρής, ωστόσο, παραγωγής²⁹³.

Στο περιοδικό «*Vatra e Rinise*» έλαβαν θέση και αρκετές λογοτεχνικές δημιουργίες για παιδιά των συγγραφέων Ilo Mitke Qafezezi και Milto Sotir Gurra. Τα διηγήματα και τα παραμύθια του Ilo Mitke Qafezezi, όπως: «*Dhori nazetori / Ο Δώρης ο ναζιάρης*», «*Tre kurrizdale te keqinj/ Τρεις κακοί καμπούρηδες*», «*Kokodaku, kocomiu dhe ndrikullorja Pambuke/ Ο κοκοντάκος, κοτσομίος και η νονά Βαμβάκη*», στο πλαίσιο της δημιουργικής αφήγησης τους αντικατοπτρίζουν τη ζωή και τον κόσμο των ανθρώπων της εποχής, τη φτώχεια τους, τη σχολική ζωή των παιδιών, αλλά παράλληλα διαθέτουν και αρκετά χιουμοριστικά στοιχεία, που τα καθιστούν ελκυστικά στα παιδιά.

Ιδιαίτερη υπήρξε η συμβολή του συγγραφέα Milto Sotir Gurra στην ανάπτυξη της παιδικής λογοτεχνίας της εποχής, με την έκδοση των παραμυθιών, θρύλων και διηγημάτων του στο μηνιαίο περιοδικό «*Mituria/ Παιδική ηλικία*». Ο M.S. Gura έγινε γνωστός, μέσω του περιοδικού «*Vatra e rinise*», στο οποίο εξέδωσε για πρώτη φορά μεταφράσεις έργων από τη Ρωσική Κλασική Λογοτεχνία για παιδιά²⁹⁴. Ωστόσο δεν έλειψαν και προσωπικές δημιουργίες του συγγραφέα, όπως: “*E Shoqja e karvanxhiut/ Η σύζυγος του караβαντζί*”, “*E mori ne qafe leku/ Τον πήρε στο λαιμό το χρήμα*”, “*Frikashi Gjon/ Ο φοβητσιάρης Γκιόν*”, “*Qyteti/ Η πόλη*”, “*Si hoqa dore se vrari zogj/ Πως τράβηξα χέρι σκοτώνοντας πουλιά*”. Σε αυτήν τη συλλογή διηγημάτων, όπως αναφέρει ο τύπος της εποχής, ο συγγραφέας παρουσιάζει τη ζωή και τον κόσμο των παιδιών, τα χαρακτηριστικά της κοινωνίας που βιώνουν τη νοσταλγία και την αγάπη για τη γενέτειρα, όπως και ηθικά διδάγματα, στοιχεία που μαρτυρούν την ψυχοσύνθεση των παιδιών της εποχής²⁹⁵.

Το περιοδικό «*Vatra e Rinise*» του Vasil Xhafka είχε μεγάλη απήχηση στους μικρούς αναγνώστες, τους δασκάλους και τους συγγραφείς, κατακτώντας μία από τις πρώτες καλλιτεχνικές και μορφωτικές θέσεις στον κόσμο των παιδιών. Ωστόσο, το περιοδικό αντιμετώπισε πολλά προβλήματα και μετά από πολλές παύσεις εκδόσεων σταμάτησε να κυκλοφορεί το 1939.

293. Βλ. B. Gaçe, *Letërsia Shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Triptik, Vlorë, 2005, σσ. 81-82.

294. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti “A Xhuvani” – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σ. 107.

295. Βλ. B. Gaçe, *ό.π.*, σ. 84.

Ακολούθως αυτού του περιοδικού, το έτος 1944 ξεκίνησε την έκδοσή του και το περιοδικό «*Mituria/ Παιδική ηλικία*» υπό τη διεύθυνση του συγγραφέα Milto Sotir Gurra. Στις σελίδες αυτού του περιοδικού φιλοξενήθηκαν αρκετά διηγήματα από τον ίδιο τον εκδότη και από άλλους συγγραφείς. Στο πρώτο τεύχος αυτού του περιοδικού, τον Απρίλιο του 1944, αποσαφηνίζεται ο στόχος του: «*Qellimi yne kryesor eshte t'I japim ketij brezi te miturish, ushqime truri.../Ο βασικός μας στόχος είναι να δώσουμε σε αυτή τη γενιά των ανηλίκων, πνευματική τροφή...*» Παράλληλα με τα διηγήματα, στο περιοδικό «*Mituria*» εκδόθηκαν και άλλες δημιουργίες με εγκυκλοπαιδικό χαρακτήρα. Ωστόσο, η διάρκεια ζωής του περιοδικού ήταν πολύ σύντομη. Διακόπηκε οριστικά η κυκλοφορία του τον Οκτώβριο του ίδιου έτους μετά από επτά τεύχη²⁹⁶.

5.1.2. Millosh Gjergj Nikolla - Migjeni - Μιλόσ Γκεργκ Νικόλα – Μιγκένι (1911 – 1938)

Ο Millosh Gjergj Nikolla - Migjeni γεννήθηκε το 1911 στην πόλη της Σκόδρας. Εκεί τελείωσε και το δημοτικό σχολείο, ενώ τη Μέση Εκπαίδευση τη συνέχισε στο θρησκευτικό σχολείο του Μοναστηρίου. Διετέλεσε δάσκαλος στην πόλη Πούκα και στο χωριό Βράκα της Σκόδρας. Νοσούσε από φυματίωση, και για αυτό τον λόγο νοσηλεύτηκε στο Σανατόριο του Torre Pelice στην Ιταλία, όπου άφησε και την τελευταία του πνοή το 1938²⁹⁷.

Το συγγραφικό έργο του Millosh Gjergj Nikolla - Migjeni δεν απευθύνεται αποκλειστικά στην παιδική λογοτεχνία, ωστόσο, η συμβολή του είναι σημαντική στην ανάπτυξη του κλάδου της παιδικής λογοτεχνίας της εποχής. Αρκετά έργα του, ποίηση και πεζογραφήματα, όπως: «*Luli I vocërr / Ο μικρούλης Λιούλι*», «*Zeneli / Ο Ζενέλ*», «*Kënga e rinise/ Το τραγούδι της νεολαίας*», «*Zoti të dhashtë / Ο θεός να σου δίνει*» κ.ά. συμπεριελήφθησαν στα Αναγνώσματα και ειδικότερα των τάξεων 7^{ης}, 8^{ης} και 9^{ης} τάξης του σχολείου. Έργα, τα οποία παρέμειναν ανεξίτηλα στον χρόνο και αξιοποιούνται ακόμη και σήμερα, κάτι το οποίο αποδεικνύει ακράδαντα την καλλιτεχνική αξία των έργων του *ποιητή της νεολαίας*.

296. Βλ. Bishqemi A., *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σ.107.

297. Βλ. H. Ulqinaku, *Migjeni - si e mbajnë në mend, Migjeni në kujtimet e bashkëkohësve/ Migjeni όπως τον θυμούνται, ο Migjeni στις μνήμες των συνοδοιπόρων του*, εκδ. Princi Tiranë, 2011, σσ. 35–36.

Ο Migjeni δημοσιεύσει έργο του για πρώτη φορά στον τύπο της εποχής, τη δεκαετία του '30: «*Bota e Re/ Νέος Κόσμος*», «*Iliria/ Ιλλυρία*», «*Përrjekja shqiptare/ Αλβανική προσπάθεια*» κ. ά. ήταν κάποια από τα έντυπα που φιλοξένησαν τα έργα του. Ποιήματα, ευσύνοπτα διηγήματα και πεζογραφήματα που διακρίθηκαν αμέσως για τις καλλιτεχνικές τους αξίες, αλλά και για τα αιχμηρά κοινωνικά θέματα που παρουσίαζαν. Ο Migjeni θέλησε να εκδώσει το 1936, όλες του της δημιουργίες στη συλλογή «*Vargjet e lira / Ελεύθεροι στοίχοι*», η οποία λογοκρίθηκε και δεν κυκλοφόρησε. Το έτος 1957 με επιλεγμένες δημιουργίες σε ποιήματα και πεζογραφία από το έργο του Migjeni, εκδόθηκε η συλλογή «*Luli I vocërr / Ο μικρούλης Λιούλι*», η οποία απευθυνόταν στα παιδιά.²⁹⁸

Αναφέρουμε μερικά από τα κυριότερα έργα του:

«*Luli I vocërr / Ο μικρούλης Λιούλι*» είναι ένα λογοτεχνικό σκίτσο που εκδόθηκε πρωτίστως στο περιοδικό «*Illyria / Ιλλυρία*» στις 18 Ιουνίου του 1936. Το θέμα του είναι εμπνευσμένο από τη ζωή των παιδιών στο σχολείο, στο οποίο είναι εμφανής η κοινωνική αντίθεση. Στο έργο περιγράφεται το πορτρέτο ενός παιδιού, το οποίο επιβιώνει σε ακραίες συνθήκες φτώχειας. Στην αρχή του έργου παρατηρούνται γλαφυρές περιγραφικές του συγγραφέα γι' αυτό το παιδί, που μόλις φτάνει στην αυλή του σχολείου, οδηγείται μόνος του σε μια απόμερη γωνιά που έχει τη δυνατότητα να τον ζεστάνουν μερικές ακτίνες του ηλίου και που μπορεί να χαθεί ήσυχος στα δικά του προβλήματα. Στο σημείο αυτό αντηχεί η διαπίστωση του συγγραφέα με μια ρητορική παρέμβαση: «...*More Lul! Shumë herët e ke fillue me shikue runën t' ande. / Μωρέ Λιούλι! Πολύ νωρίς έχεις ξεκινήσει να βλέπεις τη δουλειά σου...*». Ο Λιούλι είναι ένα μικρό παιδί που μεγάλωσε γρήγορα παρά τη θέλησή του. Η οργή ήταν εμφανής, όταν έβλεπε τριγύρω τους συνομηλικούς του, τα παιδιά των πλουσίων που είναι ντυμένα με όμορφα ρούχα, με καινούργιες μπότες και αστραφτερές, ενώ ο ίδιος φορούσε μόνο παλιά παπούτσια, σκισμένα. Ο συγγραφέας ξεδιπλώνει την ψυχολογία, την ταλαιπωρία που υφίσταστε αυτό το παιδί, το οποίο κλείνεται στον εαυτό του και απομονώνεται από τους συμμαθητές του²⁹⁹.

Ένα ακόμη πρόσωπο που περιγράφεται με τρυφερά αισθήματα αγάπης σε αυτό το έργο, είναι ο χαρακτήρας του δασκάλου. Μερικές φορές ζυγώνει στον φτωχό,

298. Βλ. I. Kadare, *Ardhja e Migjenit në letërsinë shqipe/ Η άφιξη του Migjeni στην αλβανική λογοτεχνία*, εκδ. 8 Nëntori, Tiranë, 1991 σ. 116.

299. Βλ. A. Pipa, *Përkujtim i Migjenit/ Ο εορτασμός του Migjeni*, εκδ. Bota e re, Tiranë, 1945, σσ. 33-45.

αλλά έξυπνο μαθητή του, και του χαϊδεύει το κεφάλι. Αυτή η φροντίδα και αυτή η αγάπη του δάσκαλου είναι τόσο πολύτιμα για τον ήρωα μας. Όπως περιγράφεται σε ένα απόσπασμα: «...*E shikon me sy pëllumbi dhe kishte dashtë t' I falë diçka mësuësit. Por, vjollca nuk ka./ Τον βλέπει με μάτια περιστεριού και επιθυμούσε να χαρίσει κάτι στο δάσκαλο. Αλλά πετούνιες δεν έχει. Και η ειρωνεία του συγγραφέα αποκορυφώνεται: *Veç në ia faltë tollumbat e veta që kanë hapur gojën si me dashtë me e hangër mesuesin. / Μόνο αν του χαρίσει τα τσαρούχια του που έχουν ανοίξει το στόμα σαν να θέλουν να φάνε το δάσκαλο*³⁰⁰.*

Στο έργο του Migjeni, ο Zeneli ο βασικός ήρωας, είναι ένα έξυπνο και φτωχό παιδί. Μέσα από τις περιγραφές του διηγήματος, παρουσιάζονται οι δύσκολες συνθήκες διαβίωσης των ανθρώπων που ζουν σε χωριά απομονωμένα:

«...*Mjaft ma, Zotni mësuës, mjaft, mjaft se msuet si duhet me jetue, çka asht mirë e bukur, mjaft na msuet, - e megjithatë na po rrojmë siç rrojtën stërgjyshërit tanë, po n' ato gëzime e po n' ato mjerime, të lanun e të tretun ndër këto bjeshkë. Qe, na shiko njëherë, njënit nëpër këmbë të shkyeme I shihet supi I verdhe, tjetrit barku si derrase, atij atje asht gati t; I bjere te fiket nga uria, një tjetër prapë mezi përmbahet mos t' I bajnë dhambët brrrr nga ethet.../ Αρκετά πια, κύριε δάσκαλε, αρκετά, αρκετά μας μάθατε πώς να ζούμε, τι είναι καλό και τι όμορφο, αρκετά μας μάθατε, - και μολαταύτα εμείς ζούμε, όπως έζησαν οι προπαπούδες μας, στις ίδιες χαρές και στις ίδιες κακουχίες, εγκαταλειμμένοι και λιωμένοι ανάμεσα σε αυτά τα βουνά. Για δες μας μια φορά, του ενός μέσα από το σχισμένο πουκάμισο του φαίνεται η κιτρινωμένη πλάτη, του άλλου η κοιλιά σαν σανίδα, αυτός εκεί είναι έτοιμος να λιποθυμήσει από την πείνα, ένας άλλος πάλι μετά βίας κρατιέται να μην του κάνουν τα δόντια μπρρρ από τον πυρετό...»*

Ο Ζενέλ, ο μικρός μας ήρωας, είναι πάντα σκεπτικός και προβληματισμένος. Υποφέρει η σκέψη του με τα προβλήματα της ζωής, με τη μιζέρια που βιώνει καθημερινά ο ίδιος, οι φίλοι του και όλος ο αλβανικός λαός. Το έργο είναι γραμμένο στο πρώτο πρόσωπο. Ο συγγραφέας αφηγείται, ως ο δάσκαλος, αντικατοπτρίζοντας τα προσωπικά του βιώματα, τις ανησυχίες, τις χαρές και πίκρες του Αλβανού δασκάλου, τα προβλήματα του αλβανικού σχολείου αυτήν την εποχή, τα προβλήματα ολόκληρης της κοινωνίας. Γι' αυτό και η πένα του γι' αυτά τα θέματα, έχει τόσο

300. Βλ. R. Idrizi, *Migjeni*, εκδ. Enciklopedike, Tiranë, 1992 σ. 288.

ρεαλισμό, τόση αλήθεια, τόσο αίσθημα, τόση τέχνη. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις, που μέσω της ειρωνείας αναφέρεται στις συνθήκες λειτουργίας του εκπαιδευτικού συστήματος. Ο μαθητής χαιρέται για το σχολείο: «*që na mëson këndim e shkrim, të cilët vërtet nuk kanë me na hymë shumë në punë në jetën tonë, por mjaftë që kemi me marrë një hu.../ Που μας μαθαίνει γραφή και ανάγνωση, τα οποία πραγματικά δεν θα μας χρησιμεύουν ιδιαίτερα στη ζωή μας, αλλά αρκεί που έχουμε πάρει ένα ξύλο...*» Τα αποσιωπητικά προκαλούν ερωτηματικά ως προς το τι είναι αυτό το ξύλο που παίρνουν οι μαθητές στα χέρια με τη βοήθεια του σχολείου, της παιδείας, της μόρφωσης. Και ο συγγραφέας βιάζεται να οδηγήσει τον αναγνώστη σε «θετικές σκέψεις»:... «*jo për gja tjetër por, për të shkruar në qiellë: rroftë shkolla! Rroftë arsimit! E, kështu po, kështu qetësohet gjithkush atje lart.../ ...όχι για τίποτε άλλο, αλλά για να γράψει στον ουρανό: Ζήτω το σχολείο! Ζήτω η παιδεία! Και, έτσι ναι, έτσι καθοσιμάζεται ο καθένας εκεί πάνω...*»

Ο Migjeni, σε αυτό το διήγημα, χαρακτηρίζεται από λακωνικότητα. Στο επίκεντρο του έργου του, οι συνθήκες ζωής του λαού, οι οποίες είναι ζωγραφισμένες μόνο με συγκεκριμένα χρώματα. Την τρομαχτική αντίθεση ανάμεσα στη χλιδή των πλουσίων και τη ζωή του λαού, τη μιζέρια του χωριού και κυρίως των παιδιών, ο συγγραφέας τα αναλύει σε μερικά έργα του, όπως «*Bukuria që vret / Η ομορφιά που σκοτώνει*». Σε ένα χειμωνιάτικο βράδυ, σε μια κοινή καλύβα που συμβιώνουν άνθρωποι και ζώα, ένα παιδί χάνει τη ζωή του από το κρύο. Οι γονείς, για να σώσουν την αγελάδα από το κρύο, τη μόνη πηγή τροφής, έγιναν υπαίτιοι του θανάτου του παιδιού. Στις τελευταίες σελίδες, ο συγγραφέας υψώνει τη φωνή του όλο θυμό ενάντια στην εξουσία της εποχής, στους υπουργούς και βουλευτές, πραγματικοί υπαίτιοι αυτής της άθλιας ζωής³⁰¹.

Ένα άλλο πρόσωπο πολύ συχνό στα έργα του Migjeni είναι ο *ζητιάνος*. Στην πεζογραφία «*Një refren I qytetit tim/ Ένα ρεφρέν την πόλης μου*», λαξεύεται το πορτρέτο του παιδιού, που κάθεται όλη μέρα με το χέρι απλωμένο, ζητιανεύοντας: «*...Zotni, zotni, të lutem zotni, na fal ndoj send!/ Κύριε, κύριε, σε παρακαλώ, χάρισε μου κάτι τι...!*» Είναι ένας μικρός ζητιάνος δέκα – δώδεκα χρονών, με παράλυση στο ένα πόδι. Με σκοπό να εξασφαλίσει το προς το ζην, αναγκάζεται να καταπιεί τις προσβολές και ταπεινώσεις των ανθρώπων, άλλοι εγωιστές και άλλοι άψυχοι. Η αποκορύφωση της τραγικότητας του έργου σημειώνεται, όταν ο μικρός ζητιάνος

301. Βλ. V. Bala, *Migjeni. Portret monografë*, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë, 1974, σ. 263.

δέχεται να τον χτυπούν στο κεφάλι με μια χούφτα χρημάτων, τα οποία, στη συνέχεια, θα γίνονταν δικά του.

Στο ποίημα «*Fragment / Απόσπασμα*» στο επίκεντρο έχουμε έναν άλλο ζητιάνο, ο οποίος ζει υπό *το έλεος των ανελέητων*. Στο στήθος του ανάβει το μίσος, η αγανάκτηση για την άθλια κατάσταση, στην οποία βρισκόταν. Αυτήν την αγανάκτηση σκέφτεται να την εκφράσει ανοιχτά, αλλά δυστυχώς η ζωή του τελειώνει με τραγικό τρόπο, σε ατύχημα: «...*Rrotat e autove / shpejt mbi të kaluen/ dhe e ...qetësuen/ Οι τροχοί των αυτοκινήτων/ πάνω του γρήγορα πέρασαν/ και τον ...ανακούφισαν...*»³⁰².

Με τον ζητιάνο, τον Ζενέλ, τον μικρούλι Λιούλι και άλλους ήρωες ο Migjeni δημιούργησε διάφορους χαρακτήρες μικρών παιδιών που ζουν στο χωριό και την πόλη. Οι περιγραφές του και ο τρόπος προσέγγισης των προβλημάτων της τότε εποχής τον έχουν χαρακτηρίσει ως τον θεμελιωτή της ρεαλιστικής αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας, και της μοντέρνας πεζογραφίας για παιδιά.

5.1.3. Mitrush Kuteli – Μιτρούς Κουτέλι (1907 -1966)

Ο Mitrush Kuteli γεννήθηκε στο Πόγραδετς το 1907. Τη μαθητεία του την ολοκλήρωσε σε ξενόγλωσσο κολλέγιο στην Θεσσαλονίκη³⁰³. Στη συνέχεια μετέβη στο Βουκουρέστι όπου σπούδασε οικονομικά. Απασχολήθηκε επαγγελματικά για ένα μικρό χρονικό διάστημα ως δημοσιογράφος στην εβδομαδιαία εφημερίδα «*Shqipëri' e re/ Η νέα Αλβανία*», στην Κωσταντίτσα³⁰⁴. Κατά τη διάρκεια του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου επιστρέφει στην Αλβανία, η οποία βρίσκεται στα πρόθυρα αποσύνθεσης. Η λήξη του πολέμου τον βρίσκει να εργάζεται στην Τράπεζα της Αλβανίας. Το 1947, ύστερα από μία σειρά πολιτικών αντιπαραθέσεων με το Κομμουνιστικό Καθεστώς, φυλακίζεται. Αποφυλακίζεται το 1950 και του επιτρέπουν να εργαστεί ως μεταφραστής στον εκδοτικό οίκο Naim Frasheri³⁰⁵.

Από λογοτεχνικής πλευράς, το 1938 ο Mitrush Kuteli εξέδωσε στο Βουκουρέστι το πρώτο τεύχος με διηγήματα *Netë shqiptare / Αλβανικές νύχτες*. Σε αυτά τα

302. Βλ. M. Kraja, *Migjeni mësuës/ Ο δάσκαλος Migjeni*, εκδ. 8 Nëntori, Tiranë, 1973, σ. 127.

303. Βλ. A. Plasari, *Kuteli Midis të gjallëve dhe të vdekurëve/ Ο Kuteli ανάμεσα στους ζωντανούς και νεκρούς*, εκδ. Apolonia, Tiranë, 1995 σ. 121

304. Βλ. V.Bala, *Lidhjet letrare shqiptare-rumune/ Η αλβανο-ρουμανική λογοτεχνική ένωση*, εκδ. Buletin Shkencor i Institutit Pedagogjik Dyvjeçar të Shkodrës, Shkodër, 1965, σσ. 3-57.

305. Βλ. A. Plasari, *Kuteli Midis të gjallëve dhe të vdekurëve/ Ο Kuteli ανάμεσα στους ζωντανούς και νεκρούς*, εκδ. Apolonia, Tiranë, 1995 σ. 123.

πεζογραφήματα, που έχουν γραφτεί κατά τη διάρκεια των ετών 1925 -30, έχει πολλά λογοτεχνικά διηγήματα, βασισμένα στα απομνημονεύματα της παιδικής ηλικίας του συγγραφέα. Ο Mitrush Kuteli αφηγείται, με έναν μοναδικό τρόπο, σε λαϊκή γλώσσα, αξιοποιώντας την ομορφιά της καθομιλούμενης³⁰⁶. Όπως και άλλοι πολλοί συμπατριώτες του, ο ίδιος αποχωρίστηκε την πατρίδα τους νωρίς και έζησε ξενιτεμένος. Η αγάπη για την πατρίδα, οι μνήμες και η αναπόληση των παιδικών χρόνων είναι μοχλός έμπνευσης για τα διηγήματά του. Τονίζουμε πως τα έργα του Kuteli δεν έχουν γραφτεί αποκλειστικά για τα παιδιά, αλλά πολλά αποσπάσματα συμπεριελήφθησαν στα αναγνώσματα για παιδιά. Αναφέρουμε, για παράδειγμα, τα έργα: «Për kumbulla/ Για κούμπουλα, «Vendosa të shkoj në kurbet/ Αποφάσισα να πάω στη ξενιτιά», «Unë, Çuli dhe Marinëza/ Εγώ, ο Τσούλι και η Μαρινίτσα», «Rusa Papusa/ Ρούσα Παπούσα», «Babalja/ Μπαμπάλια» κ.ά.

Ανάμεσα στα διηγήματα διακρίθηκε ιδιαίτερα το έργο με τίτλο: *Xha Brahoja I Shkumbanores/ Ο Μπάρμπα Μπράχος της Σκουμπανόρε*, που συνοδεύεται με τη σημείωση *παιδικό απομνημόνευμα*. Το γεγονός παρουσιάζεται από τον συγγραφέα. Γίνεται αισθητός ο ανταγωνισμός ανάμεσα σε δύο διαφορετικούς κόσμους, που, ωστόσο, και οι δύο, στο τέλος, οδηγούνται στην καταστροφή. Η σύγκρουση πλαισιώνεται ανάμεσα στον πατριαρχικό κόσμο του γέρου και την αρνητική αστική επιρροή του γιου. Όλο το διήγημα διακατέχεται από λυρισμό και συμπόνια. Η αισθηματική πλευρά του συγγραφέα είναι ολοκληρωτικά προς τον γέρο μυλωνά, τον Μπάρμπα Μπράχο, που περιμένει με πόνο και αφοσίωση την επιστροφή του γιου, του Κιαμίλ, από την ξενιτιά. Ο γέρος ελπίζει να περάσει τις τελευταίες μέρες της ζωής του με τον γιό του και πως η επιστροφή του θα εξασφαλίσει την συνέχεια λειτουργίας του μύλου και της φυλής. Μόνο που η στάση του Κιαμίλ απογοητεύει τον Μπάρμπα Μπράχο. Αντί το παιδί να έρθει και να αναζωογονήσει τον γερασμένο μύλο, εκείνος έρχεται και του ανοίγει νέες πληγές. Ο Κιαμίλ στην Ευρώπη είχε αποκτήσει τα ελαττώματα της εποχής, είχε γίνει χαρτοπαίχτης και μπεκρής. Αυτά τα ελαττώματα συνέχισε και τα υιοθετεί και στη γενέτειρα. Δεν έχει χρήματα και πιέζει τον πατέρα να πουλήσει τον μύλο. Αλλά ο Μπάρμπα Μπράχο δεν δέχεται με τίποτα και βγάζει από την καρδιά του τον γιο. Από την καρδιά και από το σπίτι του. Στο σημείο αυτό ο αφηγητής αλλάζει και τα παιδιά του χωριού εξιστορούν τη συνέχεια του Μπαρμπα Μπράχο. Η κακοτυχία του γέρου, όμως, δεν σταματά εδώ. Μετά από

306. Βλ. A. D. Jasiqi, Proza tregimtare e Mitrush Kutelit/ Η αφηγηματική πεζογραφία του Mitrush Kutelit, εκδ. Jeta e re, Prishtinë, 1968, σσ. 1009-1019.

αυτόν τον επώδυνο χωρισμό, έρχεται μια φυσική καταστροφή. Μια ορμητική βροχή, το ποτάμι πλημμυρίζει και χτυπάει τον γέρο-μύλο με λύσσα. Ο γέρος συγκρούεται καταπονημένος, προσπαθεί σαν πιστός να απομακρύνει τα νερά με το όπλο. Αλλά καμιά προσπάθεια δεν φέρνει τη σωτηρία. Ο μύλος καταστρέφεται. Τα οργισμένα κύματα του ποταμού παρασύρουν στο πέραςμα τους και τον γέρο που παλεύει ηρωικά. Στην εικόνα των παιδιών του χωριού και του αναγνώστη μένουν η φιγούρα του ασπρομάλλη γέρου, που φαίνεται και εξαφανίζεται ανάμεσα στα οργισμένα κύματα, όπως και τις απελπισμένες παιδικές φωνές: ...*Ωμπωμπω, ω Μπάρμπα Μπράχο!...*³⁰⁷

5.2. Η Αλβανική Παιδική Λογοτεχνία κατά τη διάρκεια και μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο

Ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας, από την Αλβανική Εθνική Αναγέννηση και μέχρι τα χρόνια του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, ήταν το γεγονός ότι η ανάπτυξή της και τα κυριότερα έργα της προήλθαν από συγγραφείς, που εντάσσονταν στην γενική Λογοτεχνία (Λογοτεχνία για ενήλικες). Οι μελέτες δεν έχουν αναδείξει κάποιον εκπρόσωπο της εποχής να συγγράφει αποκλειστικά παιδική λογοτεχνία.

Ιστορικά, το Αλβανικό κράτος βρίσκεται υπό τον φασιστικό ζυγό. Στις 7 Απριλίου του 1939, ιταλικά στρατεύματα εισέβαλαν στην Αλβανία. Αν και από το 1928 η Αλβανία ήταν ιταλικό προτεκτοράτο, ο Μουσολίνι απαιτεί άμεσο έλεγχο όλης της χώρας³⁰⁸. Συνέπεια αυτής της εξέλιξης ήταν κουλτούρα και αλβανική λογοτεχνία να βρεθούν σε δυσμενείς συνθήκες. Οι Ιταλοί επέβαλαν τη γλώσσα τους σε όλα τα αλβανικά σχολεία. Παράλληλα αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στον τύπο της εποχής εκθειάζεται με προπαγανδιστικό ύφος ο φασισμός³⁰⁹.

Στη διάρκεια του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου 1939-1944, παράλληλα με τη λογοτεχνία που απευθύνεται στους ενήλικες, δημιουργήθηκε και ένα νέο πλαίσιο της λογοτεχνικής παραγωγής για παιδιά. Μετά τη φασιστική κατοχή της Αλβανίας,

307. Βλ. S.Bashota, *Vepra letrare e Mitrush Kutelit dhe studimi i saj/ Το λογοτεχνικό έργο του Mitrush Kuteli και η μελέτη του*, εκδ. Gjurmime albanologjike, Seria e shkencave filologjike, Prishtinë, 18 (1988), σ. 175-188.

308. Βλ. O. Pearson, *Albania in the twentieth century: a history*, Volume 3, εκδ. Taurus Publishers, London, UK, 2004. σσ. 378 -389

309. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008 σ.149.

οργανώθηκε κίνημα αντίστασης κατά των ολοκληρωτικών καθεστώτων, το οποίο αντανακλάται θεματολογικά στην παιδική λογοτεχνία.

Η ανάπτυξη της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας, σε αυτές τις ιστορικές συνθήκες, εκδηλώνεται με την παραγωγή ποιημάτων, σκίτσων, διηγημάτων, περιγραφών, σατιρικών στίχων, όπως και μερικών ευσύνοπτων δραμάτων. Η αναφορά του θέματος του πολέμου ενάντια στον ναζισμό και τον φασισμό κυριαρχεί στις σελίδες των εφημερίδων, περιοδικών και ολόκληρου του παρανόμως εκδιδόμενου τύπου³¹⁰. Αυτό το γεγονός επιδρά στην έκδοση αρκετών εφημερίδων και περιοδικών, όπως «*Pioneri/ Πιονέρι*», Μάιος 1943 στα Τίρανα, «*Zani I pionerit/ Η φωνή του πιονέρι*» 1943 στο Ελμπασάν, «*Rrethi I femijeve/ Ο κύκλος των παιδιών*» και «*Pioneri/ Πιονέρι*» 1943 στην Αυλώνα, «*Flamurtari I vogel/ Ο μικρός σημαιοφόρος*» στο Δυρράχιο, «*Trimi I vogel/ Ο μικρός γενναίος*» στα Τίρανα κ.ά. Σε αυτά τα έντυπα άρχισε να δημοσιεύεται η λογοτεχνική παραγωγή για παιδιά. Ο Καθηγητής Bedri Dedja, στη μελέτη του «*Mbi periodizimin e historise se letersise shqiptare per femije/ Πάνω στην ταξινόμηση της ιστορίας της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας*» Τίρανα 1974, υπογραμμίζει, ότι οι συγκεκριμένες εφημερίδες και τα περιοδικά «...*jane tribinat e para ku nisi te kultivohej drejteperdrejte letersia jone e re per femije.../...είναι τα πρώτα βήματα που άρχισε να παράγεται άμεσα η νέα μας λογοτεχνία για παιδιά...*». Ποιήματα, τραγούδια, εκθέσεις, σκίτσα και διηγήματα εκδόθηκαν και στην εφημερίδα της εποχής «*Kushtrimi I lirise/ Η έκκληση της λευτεριάς*», όπως και σε όλα τα αντιφασιστικά έντυπα της ίδιας περιόδου. Με παρότρυνση της οργάνωσης «*DEBATIK/ Ντεμπατίκ*»³¹¹, στα Τίρανα εκδόθηκε και «*Libri I Debatikut/ Το βιβλίο του Ντεμπατίκ*» 1942, όπως και «*Antologji/ Ανθολογία*» 1943, στα οποία συνελέγησαν λογοτεχνικές καλλιτεχνικές δημιουργίες των παιδιών³¹².

Σε αυτές τις λογοτεχνικές παραγωγές, τα παιδιά περιέγραφαν γεγονότα και συμβάντα από τον αντιφασιστικό πόλεμο, εκδηλώνοντας βαθιά συναισθήματα

310. Βλ. H. Boriçi, *Revista e parë ilegale për të vegjëlit, "Pionieri" / Η πρώτη παράνομη εφημερίδα για τους μικρούς "Pionieri"* – DRITA, 25 Gusht 1974.

311. DEBATIK (*Djemtë e Bashkuar Anëtarë të Idealeve Komuniste/ Ένωση Νεολαίας μελών της Κομμουνιστικής Ιδεολογίας*), ιδρύθηκε 10 Φεβρουαρίου το 1942 από εφήβους ηλικίας 10-14 ετών με σκοπό την καταπολέμηση του φασισμού και της φτώχειας. Αργότερα στο κίνημα αυτό εντάχθηκαν και αρκετοί εκπαιδευτικοί. <https://sq.wikipedia.org/wiki/DEBATIK>

312. Βλ. H. Ceka, *Kujtime "Zani I pionerit" – PROBLEME TË TRADITËS DHE TË AKTUALITETIT NË LETËRSINË TONË PËR FËMIJË/ Αναμνήσεις « Η φωνή του Πιονιέρι » - η προβληματική της παράδοσης και της επικαιρότητας στην παιδική μας λογοτεχνία*, Tiranë, 1976, σ.74.

αγάπης για τη σκλαβωμένη πατρίδα. Σε αυτού του είδους τα λογοτεχνικά δημιουργήματα, όπως το ποίημα «*Memedheu/ Η πατρίδα*» ή το διήγημα «*Guximi i pionierit/ Η γενναιότητα του πιονέρι*», γίνεται έκκληση στα παιδιά να συνταχθούν στην αντίσταση του αλβανικού λαού κατά του φασισμού. Στο λογοτεχνικό σκίτσο «*Edhe ne do luftojmë/ Θα πολεμήσουμε κι εμείς*», το οποίο εκδόθηκε και διανεμήθηκε σε μερικές πόλεις της Αλβανίας, όπως στο Δυρράχιο, το Ελμπασάν, το Φιέρ, την Αυλώνα, και τη Σκόδρα, περιγράφοντας παιδικά βιώματα που καταδεικνύουν το γεγονός ότι ακόμα και οι μικροί αυτοί επαναστάτες διεκπεραιώνουν επιχειρήσεις εναντίον των φασιστών κατακτητών³¹³.

Στον κύκλο των παιδιών και των νέων που αγωνίζονται κατά του φασισμού είχε μεγάλη απήχηση και το ποίημα του **Selman Vaqari**³¹⁴ «*I dashur atdhe/ Αγαπημένη πατρίδα*», οι στίχοι του οποίου άρχισαν να τραγουδιούνται με τη μορφή παιχνιδιού στις πόλεις Τίρανα, Δυρράχιο, και Αυλώνα:

<i>Të vegjël jemi</i>	<i>Μικροί είμαστε</i>
<i>I dashuri Atdhe,</i>	<i>Αγαπημένη Πατρίδα,</i>
<i>Si zogj shqiponjë</i>	<i>Σαν πουλιά αετού</i>
<i>Do shkojmë mbi re,</i>	<i>Θα πάμε πάνω στα σύννεφα,</i>
<i>Në male e shkrepa</i>	<i>Σε βουνά και κατσάβραχα</i>
<i>Në luftë si rrufe.</i> ³¹⁵	<i>Στον πόλεμο σαν αστραπή.</i>

313. Βλ. B. Gaçe, *Letërsia Shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Triptik, Vlorë, 2005, σ.86

314. Βλ. S. Vaqari: Τα σημαντικότερα έργα παιδικής λογοτεχνίας του συγγραφέα είναι:

1. *Shpresa e Atdheut*, 1944/ *Η ελπίδα της πατρίδας*- θεατρικό δρώμενο
2. *Flamuri I grisur*, 1945/ *Η σκισμένη σημαία* - διηγήματα
3. *Vjershat e një pionieri*, 1947/ *Τα ποιήματα ενός πιονιέρι*- ποιητική συλλογή
4. *Njëriu që donte të rronte I vetëm*, 1947/ *Ο άνθρωπος που επιθυμούσε να ζει μόνος του* - παραμύθι
5. *Pëse vllazën*, 1947/ *Τα πέντε αδέρφια* – ευθύνοπτο μυθιστόρημα
6. *Guximtarët*, 1953/ *Ο γενναίος* – διήγημα
7. *Korieri I Pëzes*, 1953/ *Ο αγγελιοφόρος της Πέζας* - διήγημα
8. *Canë, Ceni, e Cini*, 1953- διήγημα
9. *Zemra të ndezura*, 1953/ *Ζωηρές καρδιές*- θεατρικό δρώμενο
10. *Teatri i fëmijëve*, 1956/ *Το θέατρο των παιδιών*- θεατρικό δρώμενο
11. *Pipiriuqi gënjeshitar*, 1959/ *Ο ψεύτης Πιπιρούκι* - παραμύθια και μύθοι σε στίχους
12. *Debatiku*, 1962/ *Ντεμπατίκ* - μυθιστόρημα
13. *Djali nga Tirana*, 1999/ *Το αγόρι από τα Τίρανα* – διήγημα σε δύο γλώσσες (αλβανικά και ιταλικά)

315. Βλ. B. Gaçe, ό.π., σσ. 87- 88.

Στην λογοτεχνική παραγωγή για παιδιά του Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου συμπεριελήφθησαν αρκετά έργα παιδιών και νέων, όπως : Selman Vaqari, Hamdi Sallaku, Andon Kuqali, Bardhyl Erebara, Ferhat Çakerri, Petrit Bisha, Drago Siliqi, Bedri Dedja κ.ά. οι οποίοι σε αρκετές περιγραφές, ρεπορτάζ, διηγήματα και ποιήματα παρουσιάζουν εικόνες και δεδομένα από την αλβανική αντίσταση. Στους στίχους του ποιήματος: «*Nje deshmor I ri/ Ένας νέος πεσόντας*» του **Petrit Bisha**, το οποίο είναι αφιερωμένο στον Qemal Stafa, παράλληλα με την ηρωική αντίσταση του Qemal Stafa ενάντια στον φασισμό, προβάλλονται και τα όνειρα των νέων για την κατάκτηση της ελευθερίας:

<i>Qemal – Qemal</i>	<i>Κεμάλ – Κεμάλ</i>
<i>Atdheu thërret,</i>	<i>Η πατρίδα φωνάζει,</i>
<i>Me zë të rreptë</i>	<i>Με αυστηρή φωνή</i>
<i>Si dallge në det,</i>	<i>Σαν κύμα στη θάλασσα</i>
<i>Nga lufta jonë</i>	<i>Από τον αγώνα μας</i>
<i>Lirinë e pret...³¹⁶</i>	<i>Τη λευτεριά περιμένει...</i>

Καλλιτεχνικές παραγωγές, όπως τα ποιήματα: «*Letër e hapur fëmijëve/ Ανοιχτό γράμμα στα παιδιά*», «*Nëna e të burgosurit/ Η μάνα του κρατούμενου*», «*Korrieri I Budakut/ Ο ταχυδρόμος του Μπαντάκου*», «*Behari erdhi pa shokun tim/ Το καλοκαίρι ήρθε χωρίς τον φίλο μου*», ή τα διηγήματα: «*Përmes dëborës/ Ανάμεσα στο χιόνι*», «*Tregimi I Lulit/ Το διήγημα του Λιούλι*», «*Turma e vogel/ Το μικρό πλήθος*», παρουσιάζουν με διαύγεια τη συμμετοχή των παιδιών στον εθνικο-απελευθερωτικό πόλεμο, τις προσδοκίες τους για ελευθερία και ανεξαρτησία, στο πλαίσιο έντονου αντιφασιστικού μένους.³¹⁷

Ουσιαστική συνδρομή στην ανάπτυξη της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου παρείχαν και οι συγγραφείς που διαπνέονταν από το αντιφασιστικό ιδεώδες, όπως: ο Qamil Guranjaku, ο Kole Jakova, ο Fatmir Gjata, ο Zihni Sako, ο Aleks Çaçi κ.ά. στα έργα των οποίων εντάσσονται εικόνες του αντιφασιστικού αγώνα, όπως και πορτρέτα παιδιών με ανάλογες αρχές και αξίες.

316. Βλ. B. Gaçe, *Letërsia Shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Triptik, Vlorë, 2005, σ. 88.

317. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σσ. 153-155.

Παράλληλα με τις ιστορικές και ηθικές αξίες, οι δημιουργίες τους αντικατοπτρίζουν καλλιτεχνικές αξίες και ποιητικά βιώματα. Στον καλλιτεχνικό κόσμο των παιδιών, ο αντιφασιστικός αγώνας παρουσιάζεται σαν ένα μεγάλο μοιρολόι για την τύχη της πατρίδας, σαν σκοτεινιάσμα του ουρανού πάνω από τα κεφάλια τους, σαν ένα πνευματικό και εθνικό δράμα.

Οι ιστορικές συγκυρίες παρεμπόδισαν την ανάπτυξη λογοτεχνικών έργων για παιδιά υψηλής ποιότητας, όπως: Νουβέλες, έπη και μυθιστορήματα. Δομικό χαρακτηριστικό γνώρισμά της είναι η κυρίαρχη θέση που κατέχουν: η αρθρογραφία, η ποίηση, τα τραγούδια-παιχνίδια, οι περιγραφές, τα σκίτσα και τα διηγήματα. Το περιεχόμενο ορισμένων ποιημάτων που επιδέχονταν μελοποίηση από το στόμα του λαϊκού αγωνιστή της ελευθερίας κάνει έκκληση στα παιδιά να υποστηρίξουν τον αντιφασιστικό αγώνα, να τραγουδήσουν για τους ήρωες-πεσόντες, τους μάρτυρες της ελευθερίας και της ελπίδας για απελευθέρωση. Αυτά τα τραγούδια, δομούμενα με βάση τα λαϊκά μοτίβα και γνωστών μελωδιών βρήκαν υποστήριξη στα παιδιά.³¹⁸

Στη διάρκεια αυτής της περιόδου αναπτύχθηκαν και το δράμα, η κωμωδία και το σκετς, στο πλαίσιο των οποίων καταδικάζονταν οι συνεργάτες των κατακτητών και εκθειάζονταν η αντιφασιστική δραστηριότητα των παιδιών. Τα παιδιά των Τυράνων, τον Ιούλιο του 1942, προετοίμασαν και παρουσίασαν με τη θεατρική ομάδα τους τη μονόπρακτη κωμωδία «*Ximi/ Tζίμι*» και μετά το δράμα «*Viktima e fashizmit/ Το θύμα του φασισμού*», στο επίκεντρο του οποίου ένα παιδί μάχεται εναντίον των φασιστών καραμπινιέρων.

Μία δραματουργική δημιουργία που προσέελκυσε το ενδιαφέρον των παιδιών της πρωτεύουσας της Αλβανίας είναι το «*Shpresa e atdheut/ Η ελπίδα της πατρίδας*» 1943, έργο του συγγραφέα Selman Vaqari. Τα πρόσωπα αυτού του δράματος, ο Μπουγιάρ και ο Πετρίτ, όπως και οι συνομήλικοί τους, παράλληλα με τις απερισκεψίες τους, σταδιακά αντιλαμβάνονται το καθήκον τους προς την πατρίδα, που συνυφαίνεται με την αυτοθυσία με σκοπό την απελευθέρωση από τον ξενικό ζυγό.

Μία άλλη δραματουργία, με τίτλο «*Qemal Stafa/ Κεμάλ Στάφα*», περιγράφει γλαφυρά την παιδική ηλικία του ήρωα, ενώ παρουσιάστηκε αρκετές φορές από τα παιδιά των Τυράνων. Στο ίδιο θεματολογικό περίγραμμα κινείται και το βιβλίο με τίτλο «*4 Shkurti/ 4 Φεβρουαρίου*», στο πλαίσιο του οποίου περιγράφεται ο ηρωισμός

318. Βλ. B. Gaçe, *Letërsia Shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Triptik, Vlorë, 2005, σσ. 89-101.

των αγωνιστών του αντιφασιστικού μετώπου. Οι ιδέες για την ελευθερία, τα ηχηρά αντιφασιστικά μηνύματα και βιώματα προτρέπουν τους μελετητές της παιδικής λογοτεχνίας να αναδείξουν και να προβάλλουν τις αισθητικές και καλλιτεχνικές αξίες της παιδικής λογοτεχνικής δημιουργίας.³¹⁹

Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, η αλβανική παιδική λογοτεχνία, αναπτύχθηκε περαιτέρω, παρά τις δυσχερείς συγκυρίες που όφειλε να υπερβεί. Αναλόγως και η λογοτεχνία για ενήλικες, από τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, ξεκίνησε να σκιαγραφεί τα δικά της χαρακτηριστικά και να εντοπίζει τις δικές της διαύλους επικοινωνίας με τον παιδικό κόσμο, τη ζωή και τη δραστηριότητά τους στο σχολείο και στο κοινωνικό περιβάλλον, τα παιχνίδια και τα όνειρά τους.

Η αλβανική παιδική λογοτεχνία της περιόδου του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου και μέχρι τις αρχές του 21^{ου} αιώνα ονομάζεται «*σύγχρονη λογοτεχνία για παιδιά*». Αυτός ο τομέας λογοτεχνικής παραγωγής δέχτηκε σαφείς επιρροές από τον σοσιαλιστικό ρεαλισμό ως μορφή στρατευμένης τέχνης με διαυγή πολιτικό και ιδεολογικό προσανατολισμό. Παρόλα αυτά στην αλβανική παιδική λογοτεχνία σε αυτό το μισό του αιώνα γράφτηκαν και εκδόθηκαν λογοτεχνικά έργα με ανθρωποκεντρικές αξίες που άπτονταν του κόσμου των παιδιών, δομώντας μία διαφορετική φυσιογνωμία με αποτέλεσμα να ενσωματωθεί ως ιδιαίτερος τομέας της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας.

5.3. Η παιδική λογοτεχνία του σοσιαλιστικού ρεαλισμού, τα έτη 1945 - 1960

Στο πλαίσιο της λογοτεχνικής παραγωγής αυτής της περιόδου, οι εκδόσεις των ποιητικών συλλογών ήταν συνέχεια της προηγούμενης λογοτεχνικής παράδοσης, ο ποιητικός λόγος βασιζόταν στο λαϊκό πνεύμα που αντικατοπτριζόταν στον λογοτεχνικό κόσμο των παιδιών. Καθοριστικό ρόλο στη σύνθεση της παιδικής λογοτεχνίας διαδραμάτισαν η σύντομη αφήγηση, τα ποιήματα, τα παραμύθια, όπως και τα αινίγματα, τα οποία εκδόθηκαν κατά κύριο λόγο στον τύπο της εποχής. Ο στόχος των συγγραφέων και των ποιητών ήταν η άνοδος του καλλιτεχνικού

319. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σσ. 153-155.

επιπέδου, η διαμόρφωση της δημιουργικής προσωπικότητας των παιδιών και η ανάπτυξη μιας ευρείας και πολυποίκιλης θεματολογίας. Μολαταύτα, σε πολλά διηγήματα, ποιήματα και ποιητικές συλλογές παρατηρούνταν επιδράσεις του φορμαλισμού και της ομοιομορφίας, όπως και μία φτωχή ποιητική γλώσσα. Επειδή αποτελούσε αναπόσπαστο τμήμα της εκπαίδευσης, εύλογα αποτυπώνονται στη σύνθεση της ποίησης πολιτικές επιρροές. Η ευρεία θεματολογία του πολέμου και ο εμφανής επικός χαρακτήρας του επέδρασαν άμεσα στην δόμηση ενός ποιητικού μοντέλου με ρητορικό χαρακτήρα που ενέπνεε το πάθος και ερέθιζε το συναίσθημα. Ακολουθώντας το μοτίβο αρκετών τραγουδιών που γράφτηκαν στη σκιά του αντιφασιστικού πολέμου, όπως «*Ndonëse I vogël jam / Μολονότι είμαι μικρός*» του Sokolë Jakova, «*Partizan I vogël/ Ο μικρός παρτιζάνος*» του Selman Vaqarri, δημιουργήθηκαν αρκετά τραγούδια και ποιήματα, στα οποία παράλληλα με το αγωνιστικό πνεύμα, μεταφέρονται και στοιχεία των τραγουδιών-παιχνιδιών.³²⁰

Από τις πρώτες συλλογές που τράβηξαν την προσοχή των παιδιών ήταν: «*Xixëllonjat e vogla/ Οι μικρές πυγολαμπίδες*» 1946 του Qamil Guranjaku, «*Vjersha/ Ποιήματα*» 1949, «*Dita e parë/ Η πρώτη μέρα*» 1953, «*Fëmijët tanë/ Τα παιδιά μας*» 1954, «*Trëndafilat/ Τα τριαντάφυλλα*» 1954 του Zihni Sako, «*Një tufë vjersha / Μια δέσμη ποιημάτων*» 1952, «*Shkolla jonë / Το σχολείο μας*» 1954, «*Sorra dhe pëllumba/ Κόρακες και περιστέρια*» 1957 του Spiro Çomorra, «*Shpresa e atdheut / Η ελπίδα της πατρίδας*» 1944, «*Vjershat e nje pionieri/ Τα ποιήματα ενός πιονέρι*» 1947 του Selman Vaqarri, «*Kopshti I lulëzuar/ Ο ανθισμένος κήπος*» 1958 του Kolë Jakova, «*Shtatë ngjyrat/ Τα επτά χρώματα*» 1954, «*Mendo e pergjigju/ Σκέψου και απάντησε*» 1958 του Odhise Grillo, «*Numrat/ Οι αριθμοί*» 1959, «*Garda partizane/ Η παρτιζάνικη φρουρά*» 1965 του Bedri Dedja, «*Gjethetë reja/ Νέα Φύλλα*» 1953, «*Mbi krahët e fluturës/ Στα φτερά της πεταλούδας*» 1959, κ.ά.³²¹

Το περιεχόμενο της αλβανικής ποίησης για παιδιά απέκτησε τη δική του λογοτεχνική και καλλιτεχνική φυσιογνωμία και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα όπως η μεταφορική γλώσσα, η στοχαστική σκέψη, με σκοπό να εκφράσει στα παιδιά έναν συναισθηματικά ζωντανό κόσμο³²².

320. Βλ. B. Gaçe, *Letërsia Shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Triptik, Vlorë, 2005, σσ. 92-93.

321. Βλ. Dedja B., *Tradita dhe probleme të letërsisë shqipe për fëmijë/ Η παράδοση και τα προβλήματα της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας*, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë, 1971, σσ. 168-169.

322. Βλ. H. Boriçi, *Formimi i letërsisë së re për fëmijë gjatë viteve 45-60/ Η διαμόρφωση της νέας παιδικής λογοτεχνίας κατά την διάρκεια των ετών 45-60 (1945-1960)*, STUDIME FILOLOGJIKE, nr 4/1977.

Από τους πιο παραγωγικούς συγγραφείς της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο είναι ο Zihni Sako³²³, στις ποιητικές συλλογές του οποίου, μέσω του απλού και χιουμοριστικού στίχου, παρουσιάζονται οι επιθυμίες των παιδιών, όπως και η δημιουργική φαντασία τους: «*Vjersha për të vegjëlit/ Ποιήματα για τους μικρούληδες*» 1949, «*Foleja e dallandyshes/ Η φωλιά του χελιδονιού*» 1950, «*Bardho-Bardhoshi*» 1953, «*Fuqia e Skënderbeut/ Η δύναμη του Σκεντέρμπεη*» 1958, και «*Cironka e artë/ Ο χρυσός Κωβιός*» 1957. Στα απομνημονεύματά του ο ποιητής αναφέρει ότι: «...*Temat e mia të dashura për fëmijë burojnë nga jeta ime si mesues, si prind dhe si gjysh.../ Τα αγαπημένα θέματά μου για παιδιά πηγάζουν από τη ζωή μου ως εκπαιδευτικός, γονέας και παππούς...*»³²⁴. Η σύνθεση των στίχων του γίνεται με βάση τα πρότυπα της λαϊκής ποίησης και διαθέτουν διαλογική μορφή. Ενδεικτικά παραδείγματα ανάλογης ποιητικής δημιουργίας είναι τα ποιήματα του: «*Djali dhe hena/ Το παιδί και το Φεγγάρι*», «*Djali dhe mema/ Το παιδί και η μάνα*», «*Djali dhe shqironja/ Το παιδί και ο αετός*»³²⁵ «*I shkrona babait leter/ Έγγραφα στον πατέρα γράμμα*» κ.α. Αξίζει μάλιστα να επισημανθεί ότι επιμελείται την ομοιοκαταληξία και τη μουσικότητα των στίχων των ποιημάτων του.

Keci e qengji³²⁶

*Keci I vogël shih si bredh,
Hidhet fushës ledh më ledh,
Nuk lë degë e nuk lë gjeth,
Majë-majë seç e zgjedh...*

Το κατσίκι και το αρνί

*Το μικρό κατσικάκι δεσ πως τρέχει,
Ρίχνεται στον κάμπο φράχτη το φράχτη,
Δεν αφήνει κλαδί και δεν αφήνει φύλλο,
κορυφή την κορυφή πως το διαλέγει...*

323. Βλ. Z. Sako: Άλλα έργα παιδικής λογοτεχνίας του συγγραφέα είναι:

1. *Dita e parë*, 1953/ *Η πρώτη μέρα* - Ποιητική συλλογή
2. *Fëmijët tanë*, 1954/ *Τα παιδιά μας* - Ποιητική συλλογή
3. *Trëndafilat*, 1964 / *Τα τριαντάφυλλα* - Ποιητική συλλογή
4. *C'është njëzë e njëzë*, 1965/ *Τι είναι;* - Αινίγματα
5. *Lulja e blirit*, 1965/ *Το λουλούδι του φλαμουριού* - Διήγημα
6. *Dora jote, Parti*, 1967/ *Το άγγιγμα του κόμματος* – Ποιητική συλλογή
7. *Dallëndyshja e vogël*, 1972/ *Το μικρό χελιδόκι* - Διήγημα
8. *Si e shpetoi Kokemalci kështjellën e Valikardhës*, 1978 / *Πως γλύτωσε ο Kokemalci το κάστρο του Valikardhës*- Μύθος
9. *Shytëza*, 1978 / *Η Σουτίτσα* - Διήγημα
10. *Si jane ngritur këngët për trimat*, 1981/ *Πως δημιουργήθηκαν τα τραγούδια για τους ήρωες* Διήγημα

324. Βλ. B. Dedja, *Studiuesi I palodhur, shkrimtari I dashur I femijeve – Zihni Sako/ Ο ακούραστος ερευνητής, ο αγαπητός συγγραφέας των παιδιών*, NENTORI, nr.4/ 1982.

325. Βλ. Z. Sako, *Vjersha për fëmijë, 1949/ Ποιήματα για παιδιά*, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë 1985, σελ. 99 - 108

326. Βλ. Z. Sako, *Foleja e dallëndyshes, 1950/ Η φωλιά του χελιδονιού*, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë 1985, σελ. 122

5.3.1. Qamil Guranjaku – Κιαμίλ Γκουρανιακού

Ο ποιητής **Qamil Guranjaku**, ένας από τους διάσημους εκπαιδευτικούς, της εποχής του, παρέδιδε το ποιητικό έργο του στους μαθητές προκειμένου, να το αποστηθίσουν και να το απαγγείλουν. Τα καλύτερα από τα ποιήματά του τα εξέδωσε στο πλαίσιο της συλλογής «*Xixëllonjat e vogla/ Οι μικρές πυγολαμπίδες*». Ένα μέρος τους έχει τραγουδηθεί από τα παιδιά στα σχολεία και είχε μεγάλη απήχηση³²⁷. Παράλληλα με τα πορτρέτα των πεσόντων, των παιδιών, των γονιών και των δασκάλων, στα ποιήματα του προβάλλονται συναισθήματα και καθημερινές βιωματικές εμπειρίες. Ανάλογου περιεχομένου ποιήματα είναι: «*Vendi im/ Ο τόπος μου*», «*Dëshmori Syria Dylgjeri/ Ο πεσών Συρία Ντυλγκέρι*», «*Shkolla ime / Το σχολείο μου*», «*Prindërit / Οι γονείς*», «*Mësimet / Τα μαθήματα*», «*Të rruojmë si ora / Να δουλέψουμε σαν το ρολόι*» κ.α.³²⁸

Από τις πλέον αξιοσημείωτες δημιουργίες του συγκεκριμένου συγγραφέα είναι μια συλλογή μύθων, η οποία αναφέρεται στη ζωή των ζώων, των πτηνών και των φυτών. Υιοθετώντας την τεχνική απόδοσης ανθρώπινων ιδιοτήτων σε αυτά στέκεται αρωγός ώστε ο ποιητής να προωθήσει μηνύματα και συμβουλές για την αισθητική και ηθική καλλιέργεια των παιδιών. Στον μύθο «*Lejleku dhe zogjtë/ Ο πελαργός και τα μικρά του*» εξάιρεται η μητρική αγάπη, στους μύθους για τη μέλισσα, την πεταλούδα, την πυγολαμπίδα, τον τζίτζικα, την πέρδικα, τον λέλεκα, ο ποιητής αποτυπώνει και την φυσική ομορφιά, συνομιλεί με τα άστρα, το φεγγάρι, τον ήλιο και τον αέρα, για τα παιδιά και τους ανθρώπους³²⁹.

5.3.2. Spiro Çomora – Σπύρο Τσομόρα

Ο ποιητής **Spiro Çomora** έκανε αισθητή την παρουσία του στον κόσμο της παιδικής λογοτεχνίας με την έκδοση του τόμου «*Një tufë vjershash/ Μια συλλογή ποιημάτων*» (1952) και μετά με τις συλλογές «*Shkolla jonë/ Το σχολείο μας*», «*Çil, çil trëndafil/ Άνθισε, άνθισε τριαντάφυλλο*», «*Ditë e bukur zbardhëllon / Όμορφη μέρα ξημερώνει*»,

327 . Βλ. M. Zaloshnja, *Mësuesi, komisar, shkrintari, Q. Guranjaku, "Tregime të zgjedhura"/ Ο δάσκαλος, επίτροπος, συγγραφέας, Q. Guranjaku, «Επιλεγμένα διηγήματα», Tiranë, 1975, σσ. 7-8.*

328. Βλ. Grillo O. K., *Panoramë letrare – nëpër faqet e letërsisë sonë për fëmijë (kritika e studime letrare)/Λογοτεχνικό πανόραμα – στις σελίδες της λογοτεχνίας μας για παιδιά (λογοτεχνική έρευνα και κριτικές)*, Tiranë, 1986 σσ. 32-33.

329. Βλ. B. Gaçe, *Letërsia Shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Triptik, Vlorë, 2005, σσ. 94-95.

«Zgalemi/ Στέρνα ή ο προάγγελος της επανάστασης»³³⁰. Αρχικά, στα έτη 1940, ο ποιητής ξεκίνησε να συλλέγει στοιχεία από τη λαογραφία της περιοχής της Χειμάρρας, της γενέτειράς του, όπως νανουρίσματα, τραγούδια της ξενιτιάς και τραγούδια παιχνίδια για παιδιά, τα οποία τα είχε εκδώσει στο «*Visaret e kombit / Οι θησαυροί του έθνους*» (1937)³³¹. Η άμεση απήχηση αυτού του λαϊκού θησαυρού γίνεται πρόδηλη και στην ποιητική παραγωγή που απευθύνεται στα παιδιά. Στους στίχους αρκετών ποιημάτων, όπως: «*Rona-rona, reperona*», «*Shi,shi, lagashi*», «*Maj, maj – kokomaj*», ο ποιητής περιγράφει βιωματικές εμπειρίες των παιδιών, διαμορφώνοντας την ποιητική του δημιουργία στο πλαίσιο διαλόγου με αυτά. Η ποίησή του διαθέτει ευσύνοπτη και περιεκτική μορφή. Το περιεχόμενο της ποιητικής δημιουργίας ωθεί τα παιδιά να στοχάζονται, να ονειρεύονται, αλλά και να την μετατρέπουν σε παιχνίδι. Αυτή είναι η αιτία που αρκετά ποιήματα του τραγουδιούνται ως παιχνίδια από τα παιδιά³³².

Ο Spiro Çomora, σαφώς επηρεασμένος από το μυθογράφο La Fontain, συνέθεσε τη δική συλλογή με μύθους «*Sorra dhe pëllumba/ Κόρακες και περιστέρια*». Μορφολογικά το έργο του αποτελείται από ένα σύνολο ευσύνοπτων αφηγήσεων στο πλαίσιο των οποίων προωθείται η αισθητική καλλιέργεια των παιδιών και η απόκτηση γνώσεων για τη δομή και τη λειτουργία της κοινωνικής πραγματικότητας της εποχής.

Στην αλβανική παιδική λογοτεχνία των ετών 1945-1965, άρχισε να αναπτύσσεται η επική ποίηση, όπως και παραμύθια σε στίχους, τα οποία διάνθισαν ποικιλόμορφα και ποιοτικά τον κόσμο των παιδιών. Σε αυτό το πλαίσιο κυριαρχούν τα έργα του Zihni Sako «*Cironka e artë/ Ο χρυσός Κωβιός*» 1957, του Odhise Grillo «*Kush e ka karuçin/ Ποιος έχει το καπέλο*» 1957, του Kolë Jakova «*Dhitë e egra/ Οι άγριες γίδες*» 1958, «*Briarta/ Η χρυσοκέρατη*» 1963, του Bedri Dedja «*Shkolla e pyllit/ Το σχολείο του δάσους*» 1965³³³ κ.ά.

330. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σσ. 183-184.

331. «*Visaret e kombit*»: είναι μια συλλογική έκδοση που επιμελήθηκαν οι πατέρες Bernardin Palaj και Donat Kurti σε δεκαπέντε τεύχη. Η πρώτη έκδοση έγινε το 1937. Το συγκεκριμένο έργο επανεκδόθηκε ακόμη δυο φορές. Η Τρίτη έκδοση είδε το φως της δημοσιότητας το 2007 από τον εκδοτικό οίκο "Botime Françeskane" στη Σκόδρα.

332. Βλ. R. Elsie, *Histori e Letërsisë Shqiptare/ Η ιστορία της αλβανικής λογοτεχνίας*. Botim i dytë- Δεύτερη έκδοση, Επιμέλεια Abdyrahim Myftia, εκδ. Pejë: Dukagjini 2001. σ. 298.

333. Βλ. B. Gaçe, *Letërsia Shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Triptik, Vlorë, 2005, σσ. 95-96.

5.3.3. Kolë Jakova – Κολ Ιακόβα

Ο συγγραφέας **Kolë Jakova**, στον τόμο «*Dhitë e egra/ Τα άγρια γίδια*», περιλαμβάνει τρία επικά ποιήματα παραμύθια: «*Dhitë e egra/ Τα άγρια γίδια*», «*Vellau I vogël/ Ο μικρός αδερφός*», και «*Dada e kuajne/ Η ιπποκόμος των αλόγων*». Με τη συνδρομή των περιγραφών, των διαλόγων του Γέρου και της Γριάς, όπως και των κωμικών και δραματικών γεγονότων, που εκτυλίσσονται στο τοπίο των Οροσειρών του Βορρά, τα παιδιά διδάσκονται για την αρμονία στην οικογενειακή και κοινωνική ζωή. Στο ίδιο επικό ποίημα-παραμύθι, σημαντική θέση κατέχει και το πρόσωπο του κοριτσιού, της Μίρας, η οποία γίνεται ο εκπρόσωπος την λαϊκής θυμοσοφίας. Αξιοποιώντας τα στοιχεία της λαϊκής τέχνης, κυρίως των παραμυθιών, ο συγγραφέας περιγράφει λεπτομερώς τη μορφή των γιδιών - νυμφών του δάσους και εκθειάζει την αγάπη τους για τη φτωχή γριά. Η αφήγηση γίνεται αρκετά ενδιαφέρουσα και από τον πλούτο των καλλιτεχνικών και εκφραστικών στοιχείων, όπως και των περιγραφών φυσικών τοπίων, όπως των βουνών του Βορρά. Το επικό ποίημα με τίτλο «*Briarta/ Η χρυσοκέρατη*» απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας 6 – 12 ετών. Περιγράφει σκηνές σχετικές με τον γάμο του πρίγκιπα Άρμπερ και της κόρης Μίρα, στο πλαίσιο του αγώνα των Αλβανών ενάντια στον τούρκικο ζυγό³³⁴.

Η ενσωμάτωση καλλιτεχνικών, αλλά και ευρύτερων γνώσεων, που χαρακτηρίζει την αλβανική ποίηση για παιδιά στις πρώτες δεκαετίες μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο απέδωσε στην παιδική λογοτεχνία υφολογική απλότητα και νοηματική διαύγεια. Παρόλα αυτά μερικά από τα ποιήματα που διέθεταν επικό χαρακτήρα είναι φολκλорικά και αντανakλούν την εικόνα της πολιτικής κατάστασης της εποχής. Αυτή η ποιητική παραγωγή αποστηθιζόταν από τα παιδιά και μεταφερόταν από στόμα σε στόμα, γιατί στους στίχους της περιγράφονταν οι επιθυμίες και τα όνειρά τους, όπως και απόψεις για τη σύγχρονη ζωή.

Στις δύο πρώτες δεκαετίες μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο εκδόθηκε ένα σύνολο πεζογραφημάτων για μικρούς αναγνώστες. Στον τύπο της εποχής, αλλά και σε ειδικές εκδόσεις, άρχισαν να εκτίθενται, σκίτσα, διηγήματα, περιγραφές και νουβέλες, των οποίων η θεματολογία άπτεται της ζωής των παιδιών, αλλά και της καθημερινότητας των ενηλίκων. Από τις εκδόσεις που προσέλκυαν την προσοχή

334. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σ. 286.

των μικρών αναγνωστών και των μελετητών της λογοτεχνίας ήταν οι συλλογές με διηγήματα: «*Kur rilindej Shqipëri / Όταν αναγεννιόνταν η Αλβανία*» του Milto Sotir Gurra, «*Tetë ditë pa bukë/ Οχτώ μέρες χωρίς ψωμί*» του Qamil Guranjaku, «*Korrieri I pezës/ Ο ταχυδρόμος της Πέζας*» και «*Guximtarët/ Οι τολμηροί*» του Selman Vaqari, «*Foleja e dallëndyshes/ Η φωλιά του χελιδονιού*» του Zihni Sako, στα οποία περιγράφεται η ζωή των παιδιών στα χρόνια του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου και η αγάπη τους για την ελευθερία.

Στη συλλογή «*Të fala nga fshati/ Χαιρετίσματα από το χωριό*» του Sterjo Spasse παρουσιάζεται η ζωή των παιδιών στη μεταπολεμική περίοδο, ενώ στη συλλογή του Zihni Sako «*Dita e parë/ Η πρώτη μέρα*» ο συγγραφέας περιγράφει ζώα και φυτά, τα οποία αποτελούσαν αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας των ανθρώπων. Σε μερικά διηγήματα, όπως «*Ceni, Cani, Çimi / Τσένι, Τσάνι και Τσίμι*» του Selman Vaqari, τα διηγήματα του Zihni Sako και του Sterjo Spasse, αποτυπώνεται λογοτεχνικά η σχολική και κοινωνική ζωή των παιδιών.

Έχοντας επίγνωση της ιδιαίτερης οπτικής και ψυχολογίας των παιδιών, οι συγγραφείς της παιδικής λογοτεχνίας ανέπτυξαν **το παραμύθι**, γιατί αυτό ήταν ένα είδος αρκετά αγαπητό στα παιδιά³³⁵. Αξιοποιώντας τα καλλιτεχνικά στοιχεία των λαϊκών παραμυθιών, ο Teufik Gjyli εξέδωσε τη συλλογή «*Kacamicri/ Κατσαμίτσι*», ενώ ο Bedri Dedja το πεζογράφημα «*Heroizmat e Fatbardh Pikaloshit/ Οι ηρωισμοί του Fatbardh Pikaloshi*» 1955. Ο Zihni Sako το «*Bardho-Bardhoshi/ Ο Άσπρο-Άσπρουλιάρης*» και «*Dita e parë/ Η πρώτη μέρα*» 1953, στα οποία πρωταγωνιστεί ένα παιδί ο Πιπίλιο που μαθαίνει στα μικρά πώς να προσέχουν τα ζώα και να σέβονται ο ένας τον άλλον.

Ιδιαίτερη ανάπτυξη παρουσιάζει και η νουβέλα, όπως τα έργα: του Aleks Çaçi «*Na hoqën çatinë/ Μας ξεσκέπασαν το σπίτι*» 1946, «*Miniera nuk u mbyll/ Το ορυχείο δεν έκλεισε*» του Mark Gurakuqi, όπως και η συγγραφή των θρυλικών μύθων όπως: «*Porosia e fundit e Gjergj Kastriotit/ Η τελευταία παραγγελία του Γκεργκ Καστριώτη*» του Mark Gurakuqi 1962 ή «*Sokolesha/ Η γενναία*» του Sterjo Spasse 1966.³³⁶

Αυτή η λογοτεχνική και καλλιτεχνική παραγωγή, που εκδόθηκε στα έτη 1945-1960, έχει μορφοποιήσει τα δικά της χαρακτηριστικά.

335. Βλ. O. Grillo, *Fëmijët presin më shumë dhe më mirë, (Mendime reth letërsisë për fëmijë) / Τα παιδιά περιμένουν περισσότερο και πιο άρτια (Σκέψεις αναφορικά με την παιδική λογοτεχνία)* – DRITA, 1.12.1963.

336. Βλ. Grillo O. K., *Panoramë letrare – nëpër faqet e letërsisë sonë për fëmijë (kritika e studime letrare)/Λογοτεχνικό πανόραμα – στις σελίδες της λογοτεχνίας μας για παιδιά (λογοτεχνική έρευνα και κριτικές)*, Tiranë, 1986, σσ. 46-47.

Ειδικότερα:

1. Την κεντρική θέση αυτής της παραγωγής κατέχει το θέμα για τον πόλεμο ενάντια στους φασίστες κατακτητές.

2. Τα παιδιά γαλουχήθηκαν με αντιφασιστικά ιδεώδη και με βάση αυτό το ιδεολογικό υπόβαθρο δρουν εναντίον του ολοκληρωτισμού. Καταγράφονται τύποι παιδιών-αγωνιστών, που είναι εμπνευσμένα με μεγάλα όνειρα για την απελευθέρωση της πατρίδας. Η ανάδειξη των στοιχείων της προσωπικότητάς τους πραγματοποιείται μέσω της αγωνιστικής δράσης τους.

3. Οι θεματολογικοί άξονες των ποιημάτων, περιγραφών, σκίτσων και διηγημάτων αναδεικνύουν τη γενναιότητα των γηγενών στο πέρασμα των χρόνων, ενώ παράλληλα εξαιρούν τους αγώνες για ελευθερία και ανεξαρτησία.

4. Η λογοτεχνική παραγωγή για παιδιά αυτής της περιόδου βασίστηκε δυναμικά στην λαογραφική παράδοση, εμπλουτίζοντας την ποιητική τέχνη των παιδιών με σπάνιες αισθητικές και καλλιτεχνικές αξίες.

5. Παρατηρείται η ανάπτυξη της αρθρογραφίας και τον λογοτεχνικών κριτικών.

6. Παράλληλα της αρθρογραφίας, των ποιημάτων και διηγημάτων, αναπτύχθηκε και η νουβέλα, όπως και η αφηγηματική ποίηση, το παραμύθι, οι διασκευές, η αναδιήγηση και η μετάφραση της παγκόσμιας παιδικής λογοτεχνίας³³⁷.

5.4. Η αλβανική παιδική λογοτεχνία τα έτη 1960–2010

Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από νέους εκπροσώπους, ανθρώπους μορφωμένους με επιρροές από την παγκόσμια λογοτεχνία. Στην περίοδο αυτή ξεκινάει ένα νέο ταξίδι πιο ενδιαφέρον και προσοδοφόρο για την αλβανική παιδική λογοτεχνία. Τα έργα παιδικής λογοτεχνίας φέρουν αλλαγές στην αντίληψη για το παιδί και την πνευματική του ανάπτυξη. Παράλληλα παρατηρούνται αλλαγές στη δομή και τη θεματολογία. Επιπλέον αναπτύσσονται νέα είδη, άγνωστα μέχρι τώρα στα αλβανικά δεδομένα.

337. Βλ. B. Gaçe, *Letërsia Shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Triptik, Vlorë, 2005, σ. 98.

Η αλβανική παιδική λογοτεχνία στα έτη 1960 – 2010 διαμόρφωσε την δική της φυσιογνωμία εμπλουτισμένη με τα δικά της χαρακτηριστικά, ως ένας σημαντικός κλάδος της αλβανικής λογοτεχνίας. Αυτό το γεγονός προώθησε την εκδοτική παραγωγή, στο πλαίσιο της οποίας εμφανίστηκαν αρκετές δημιουργικές προσωπικότητες. Μεγάλη ανάπτυξη εμφανίζει το μυθιστόρημα για παιδιά, το οποίο, μαζί με την ποίηση και την αφήγηση, ενέπνευσε έργα για τον παιδικό κόσμο.

Παράλληλα με τους διάσημους συγγραφείς όπως Bedri Dedja, Odhise Grillo, Bekim Harxhi, Adelina Mamaqi, Xhevat Beqaraj, Naum Prifti κ.ά. άρχισαν να κάνουν εμφανή τη δημιουργική παρουσία τους και άλλοι ποιητές και συγγραφείς, όπως ο Tasim Gjokutaj, o Gaqo Bushaka, o Sokol Jakova, η Shpresa Vreto, o Petraq Zoto, o Astrit Bishqemi, o Petro Koçi κ.ά., δημιουργώντας έτσι ένα μωσαϊκό προσωπικοτήτων³³⁸.

Παρόλο που ιστορικά στο σημείο αυτό γίνεται η μετάβαση από τον σοσιαλιστικό ρεαλισμό, το 1990, στην Δημοκρατική πλέον Αλβανία οι εκπρόσωποι που δραστηριοποιούνται στην παιδική λογοτεχνία παραμένουν οι ίδιοι και η πλειοψηφία τους συνεχίζει το έργο τους έως και σήμερα.

5.4.1. Η ανάπτυξη της ποίησης

Στο δημιουργικό περίγραμμα της ποιητικής παραγωγής για παιδιά αυτής της περιόδου, εκδόθηκαν περισσότερα έργα, συγκριτικά με τα άλλα είδη. Όπως αναφέρει και η λογοτεχνική κριτική, η ποίηση των διάσημων ποιητών για παιδιά στον ποιητικό της κόσμο παρουσίασε πλούσια παραγωγή. Η ποίηση για παιδιά άρχισε να απαλλάσσεται από τα παλιά ποιητικά κλισέ, χρησιμοποιώντας μια γλώσσα προσαρμοσμένη στον ψυχολογικό κόσμο των παιδιών και τη φαντασία τους. Παράλληλα με το θέμα του πολέμου και των προσπαθειών του αλβανικού λαού για ελευθερία και ανεξαρτησία, στην ποίηση εκτέθηκαν και κοινωνικά θέματα, όπως η ζωή των παιδιών στο σχολείο και την κοινωνία, οι σχέσεις μεταξύ τους και με τους δασκάλους, γονείς και συγγενείς, εμβαθύνοντας έτσι τα ρεαλιστικά στοιχεία αυτής της λογοτεχνικής παραγωγής.³³⁹

338. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008. σ. 158.

339. Βλ. K. Kodra, *Poezia për fëmijë – pjesë e pandarë e poezisë sonë/ Η παιδική ποίηση ως αναπόσπαστο μέρος της ποίησης μας*, άρθρο, εφ. Drita, 10 Ιουνίου 1977.

Σε αυτούς τους χώρους της ανθρώπινης ζωής, διαφαίνεται η τάση αυτής της στιχουργικής, ο διδακτικός και ηθοπλαστικός της χαρακτήρας, που δημιούργησε η ποίηση για παιδιά της Αλβανικής Εθνικής Αναγέννησης. Το μειονέκτημα αυτής της ποιητικής παραγωγής είναι η πολιτικοποίηση. Αρκετά από τα ποιήματα δημιούργησαν ένα νέο ποιητικό πνεύμα, που διαπνεόταν από νέα ιδεώδη. Τα νέα στοιχεία της αλβανικής ποίησης για παιδιά αρχικά γνωστοποιούνται στα αφηγηματικά ποιήματα του Ismail Kadare «*Princesha Argjiro/ Η Πριγκίπισσα Αργύρω*» και «*Në muzeun e armëne/ Στο μουσείο των όπλων*», το μικρό αφηγηματικό ποίημα του Dritero Agolli «*Përralla e kecërve/ Το παραμύθι των κατσικιών*», οι δημιουργίες των Bedri Dedja, Odhise Grillo, Adem Gajtani, Xhevat Beqaraj, Adelina Mamaqi, κ.ά.³⁴⁰.

Στον εμπλουτισμό της αλβανικής στιχουργικής παραγωγής για παιδιά εξέχουσα θέση καταλαμβάνουν η ποικιλία θεμάτων, ο χιουμοριστικός και παιγνιώδης χαρακτήρας, η δημιουργική φαντασία. Στα ποιήματα του Odhise Grillo είναι πρόδηλη η επιρροή της λαϊκής παράδοσης. Στα ποιήματα του Ferhat Çakërrri και του Tasim Gjokutaj εντοπίζεται διάθεση αστεϊσμού, η οποία δημιουργεί ευτράπελες καταστάσεις που προκαλούν το γέλιο στα παιδιά. Στους στίχους της Adelina Mamaqi συνυπάρχουν η σοφία και η αισθητική. Οι Bedri Dedja και Bekim Harxhi αποδίδουν στο έργο τους κοινωνικά θέματα, ιχνηλατώντας το περιβάλλον και τη ζωή των παιδιών. Ο Xhevat Beqaraj, στα ποιητικά του βιώματα, περιγράφει ποιητικά τοπία και εικόνες της φύσης της γενέτειράς του³⁴¹.

Σημαινούσα θέση στην ποιητική τέχνη για τα παιδιά κατέχει και η ποιητική απόδοση των μύθων. Αυτή η παράδοση δημιουργήθηκε από τους ποιητές της αλβανικής αναγέννησης: Naim Frashëri, Andon Zako Çajupi κ.ά., οι οποίοι παράλληλα με την προβολή της φιλοπατρίας και των ανθρώπινων αρετών και αξιών αποδοκιμάζουν τα ελαττώματα και τις επιβλαβείς συνήθειες, όπως: το ψέμα, η υποκρισία, η αλαζονεία, η τεμπελιά, μέσω των οποίων τα παιδιά διαπλάθονται ηθικά και υιοθετούν καλλιτεχνικές και αισθητικές αξίες. Συνεχιστές της ποιητικής απόδοσης των μύθων του 20^{ου} αιώνα είναι οι Ndre Mjeda, Luigj Gurakuqi Qamil Guranjaku κ.ά. Οι συνοπτικοί και περιεκτικοί στίχοι αυτών των ποιητών εκφράζουν

340. Βλ. B. Gaçe, *Letërsia Shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Triptik, Vlorë, 2005, σ. 106.

341. Βλ. B. Gaçe, ό.π., σσ. 107-108.

ένα ιδιότυπο χιούμορ που ωθεί τα παιδιά σε αναπολήσεις και αξιολογήσεις ευχάριστων αλλά και δυσάρεστων στιγμών.

Η συγκεκριμένη ποιητική παράδοση εξελίσσεται χρονικά στα έτη 1970-1990 από τους ποιητές Ferhat Çakëri, Dionis Bubani, Adelina Mamaqi, Ramadan Pasmaçiu, Tasim Gjokutaj, Ferrit Lamaj, Vangjush Saro, Petraq Samsuri, Themí Bello κ.ά.

Πέραν του ποιητικού έργου των δημιουργών, που απευθύνονται στα παιδιά, ειδική συμβολή στην ανάπτυξη της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας παρείχαν και οι συγγραφείς των οποίων το έργο απευθύνεται στους ενήλικες όπως: Ismail Kadare, Dritero Agolli, με τα αφηγηματικά ποιήματα τους, οι ποιητές Fatos Arapi, Rrahmadan Dedaj, Xhevahir Spahiu με τους τόμους «*Te qyteti I dashur/ Στην αγαπημένη πόλη*» και «*Zambakët e Mamïcës/ Οι κρίνοι της Μαμίτσας*», Moikom Zeqo με τους τόμους «*Stina e balonave / Η εποχή των μπαλονιών*», «*Skulptori I dëbores / Ο γλύπτης του χιονιού*» και «*Shtëpiza e pëllumbave/ Το σπιτάκι των περιστεριών*», όπως και οι Musa Vyshka και Dionis Bubani κ.ά.

Ιδιαίτερη ανάπτυξη γνώρισε και η αφηγηματική ποίηση για παιδιά. Οι επικο-λυρικές αφηγήσεις σε ποιητική μορφή, η προβολή των τοπίων, των γεγονότων και των προσώπων τους, οι συγγραφείς δημιούργησαν έναν πλούσιο ποιητικό κόσμο με έκδηλες καλλιτεχνικές αποχρώσεις και βιώματα, στα οποία συχνά ενυπάρχουν και στοιχεία της μπαλάντας και του θρύλου. Το συγκεκριμένο είδος της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας, με δεδομένο ότι δεν κληρονόμησε στοιχεία κάποιας λογοτεχνικής παράδοσης, παρουσίασε τα πρώτα ίχνη ανάπτυξής του μετά το 1960 και προπαντός στα έτη 1970-1980. Ιδιαίτερες αξίες ποιητικής δημιουργίας επέδειξαν τα αφηγηματικά ποιήματα «*Princesha Argjiro/ Η Πριγκίπισσα Αργύρω*», «*Në muzeun e armëve/ Στο μουσείο των όπλων*» του Ismail Kadare, «*Artan burizani dhe zeta e tij/ Ο Αρτάν ο σαλπικτής και η ομάδα του*» του Bedri Dedja, «*Elefanti dhe milingonat / Ο ελέφαντας και τα μυρμήγκια*» του Xhevat Beqaraj, «*Goni – trazonaçi/ Ο Γκόνι ο ταραζίας*» και «*Fluturat dhe zambakët/ Οι πεταλούδες και οι κρίνοι*» της Adelina Mamaqi, «*Sahati troket/ Το ρολόι χτυπάει*» του Foto Malo, «*Bedenët e kohës/ Οι προμαχώνες του καιρού*» του Llambro Ruci, «*Keci që s' bëri detyrat/ Το κατσικάκι που δεν έκανε τα καθήκοντα*», «*Luftë me aspirinat/ Πόλεμος με τις ασπιρίνες*» του

Tasim Gjokutaj, «*Valle nën litar/ Χορός κάτω από το σχοινί*» του Bekim Harxhi, «*Sa mire/ Πόσο καλά*» του Ramadan Pasmaçiu κ.ά.³⁴².

Στην ανάπτυξη της αφηγηματικής ποίησης διακρίνονται τα χαρακτηριστικά: του **ποιήματος με υπόθεση** και του **διαλογικού ποιήματος**. Το ποίημα για παιδιά του Drago Siliqi «*Brigadiera/ Η ταξιαρχίνα*», μολονότι ενσαρκώνει αρκετά στοιχεία με σαφή πολιτικο-σοσιαλιστικό προσανατολισμό, εγκαινίασε το είδος της ποίησης που δομείται σε μια συγκεκριμένη θεματική, το οποίο συνέχισαν και άλλοι συγγραφείς. Ανάλογης δομικής μορφής ποιήματα είναι και αυτό του Aleks Çaçi «*Erdhi dita jonë / Ήρθε η μέρα μας*» και του Musa Vyshka, «*Shkronjëzat e arta/ Τα χρυσά γράμματα*» κ.ά.³⁴³

Στη δεκαετία του 1970, βαθμιαία τη θέση του ποιήματος που δομείται σε μια συγκεκριμένη υπόθεση, πήρε το διαλογικό ποίημα, το οποίο αναβάθμισε ποιοτικά την ποιητική τέχνη της παιδικής λογοτεχνίας. Οι διάσημοι ποιητές της αλβανικής λογοτεχνίας, όπως ο Ismail Kadare με τα ποιήματα «*Gurghendësit / Οι λαξευτές της πέτρας*» και «*Në muzeun e armëve/ Στο μουσείο των όπλων*», ο Dritero Agolli με τα ποιήματα «*Poemë për babanë dhe për vete/ Ποίημα για τον μπαμπά και για μένα*», «*Dhjetë sy/ Δέκα μάτια*», ο Pano Çuka με «*Fundi I një legjende të vjetër/ Το τέλος ενός παλιού θρύλου*», ο Bedri Dedja με «*Artan burizani dhe çeta e tij/ Ο Αρτάν ο σαλπικτής και η ομάδα του*», η Adelina Mamaqi με «*Zjarret në Drashovicë/ Οι φωτιές στη Ντρασοβίτσα*», ο Bekim Harxhi με «*Mic Sokoli me shtatë zemra/ Ο Μις Σοκόλι με εφτά καρδιές*», ο Ramadan Pasmaçiu με «*Sa mirë/ Πόσο καλά*», ο Hamdi Meça με «*Lule vashat krutane/ Λουλούδια κορίτσια της Κρούγιας*» κ.α. παρουσιάζουν γεγονότα, εικόνες και βιώματα, διαμορφώνοντας ένα περιβάλλον συναισθηματικού και ηθικοπλαστικού χαρακτήρα³⁴⁴.

Πρόδηλη ανάπτυξη στον τομέα της παιδικής λογοτεχνίας της εποχής εμφανίζει **το ποίημα – παραμύθι** ή όπως ονομάζεται από τις θεωρητικές- λογοτεχνικές μελέτες, **παραμύθι σε στίχους**. Η μορφή του ποιήματος – παραμυθιού είχε δομηθεί στη δεκαετία του 1950 από τους συγγραφείς Zihni Sako, Moisi Zaloshnja, Kolë Jakova

342. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008. σσ. 248-250.

343. Βλ. Grillo O. K., *Panoramë letrare – nëpër faqet e letërsisë sonë për fëmijë (kritika e studime letrare)/Λογοτεχνικό πανόραμα – στις σελίδες της λογοτεχνίας μας για παιδιά (λογοτεχνική έρευνα και κριτικές)*, Tiranë, 1986, σσ. 51-53.

344. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008. σ. 256-308.

κ.ά. με τα έργα τους που απευθύνονται στα παιδιά. Αξίζει μάλιστα να επισημανθεί ότι οι στίχοι τους διακρίνονται από τα στοιχεία της ηθικολογίας και της σημαντικότητας, ότι τα ποιήματα- παραμύθια γοήτευαν το παιδικό αναγνωστικό κοινό, έχοντας επίγνωση του γεγονότος μερικοί από τους πιο διάσημους συγγραφείς αξιοποίησαν στα έργα τους τη λαϊκή παράδοση του παραμυθιού³⁴⁵. Στα παραμύθια με στίχους «*Lepurushët – Higjenushët/ Τα λαγουδάκια – Τα υγιεινά*», του Zisa Cikuli, «*Shkolla e pyllit / Το σχολείο του δάσους*» του Bedri Dedja, «*Dhelpra dhe Baloshi / Η αλεπού και ο Μπάλιος*» του Tasim Gjokutaj, «*Hedhin valle bletët / Ρίχνουν χορό οι μέλισσες*», και «*Klloçka e Kotelet/ Η κλώσα και τα κλωσόπουλα*» της Adelina Mamaqi, «*Ariu fotograf/ Η αρκούδα φωτογράφος*» του Bekim Harxhi, «*Pula klloçke bën vizita/ Η κότα-κλώσα κάνει επισκέψεις*» και «*Iriqi dhe gjembat/ Ο σκαντζόχοιρος και τα αγκάθια*» του Ferhat Çakërrri, «*Elefanti dhe milingonat/ Ο ελέφαντας και τα μυρμήγκια*» του Xhevat Beqaraj κ.ά. οι μικροί αναγνώστες, μέσω του μύθου, απεικονίζουν στιγμές της σύγχρονης καθημερινής ζωής τους.

Μερικοί από τους δημιουργούς που έγραψαν τα ποιήματά τους, αξιοποιώντας τα ποιητικά στοιχεία των μπαλάντων και των θρύλων, στα οποία αντικατοπτρίζεται η αλβανική κουλτούρα διαχρονικά, εκθειάζεται η αλβανική ιστορία, επιδρώντας άμεσα στον κόσμο των παιδιών. Στα ποιήματα-θρύλους και στις μπαλάντες, όπως: «*Princesha Argjiro/ Η Πριγκίπισσα Αργύρω*» του Ismail Kadare, «*Lule vajzat krutane/ Λουλούδια κορίτσια της Κρούγιας*» του Hamdi Muçe ή «*Melesini / Μελεσίνη*» του Sotir Lashova παρατηρείται διαυγώς η αξιοποίηση της λαϊκής παράδοσης της μπαλάντας³⁴⁶.

Σε παράλληλη εξελικτική πορεία με το ποίημα-παραμύθι κινήθηκε και το λαϊκό παραμύθι σε στίχους. Σε αντίστοιχες δημιουργίες όπως «*Klloçka dhe kotelet/ Η κλώσα και τα κλωσόπουλα*» της Adelina Mamaqi, «*Pesë shokët/ Οι πέντε φίλοι*» του Moisi Zaloshnja, ή «*Mirmëngjes këndes/ Καλημέρα κόκορα*» του Tonin Shiroka, ο θεματικός πυρήνας των λαϊκών παραμυθιών αποδίδεται μέσω της ποιητικής τέχνης που αναδεικνύει αισθήματα και βιώματα που άπτονται της ψυχολογίας των παιδιών³⁴⁷.

345. Βλ. Grillo O. K., *Panoramë letrare – nëpër faqet e letërsisë sonë për fëmijë (kritika e studime letrare)/Λογοτεχνικό πανόραμα – στις σελίδες της λογοτεχνίας μας για παιδιά (λογοτεχνική έρευνα και κριτικές)*, Tiranë, 1986, σσ. 29-31.

346. Βλ. A. Bishqemi, *ό.π.*, σσ. 162-164.

347. Βλ. Grillo O. K., *Panoramë letrare – nëpër faqet e letërsisë sonë për fëmijë (kritika e studime letrare)/Λογοτεχνικό πανόραμα – στις σελίδες της λογοτεχνίας μας για παιδιά (λογοτεχνική έρευνα και κριτικές)*, Tiranë, 1986, σσ. 22-30.

Πρόσθετο χαρακτηριστικό της ανάπτυξης της ποιητικής τέχνης για παιδιά είναι η δημιουργία των διηγημάτων σε στίχους, στη βάση των οποίων δομείται η ιστορία. Σε αρκετά από αυτά τα διηγήματα περιγράφονται η ζωή και η ενασχόληση των παιδιών με διάφορα παιχνίδια, ενώ παράλληλα αναδεικνύεται η ομορφιά του φυσικού τοπίου. Μολαταύτα, τα διηγήματα σε στίχους, διακρίνονται τις περισσότερες φορές από σχηματισμό και πεζότητα, την έλλειψη, δηλαδή, της συναισθηματικής δύναμης και φαντασίας³⁴⁸.

Εν κατακλείδι, μέσω της περιγραφής της ζωής των ζώων και των πτηνών, γεγονότων, μυθολογικών και φανταστικών στοιχείων, σε όλα τα προαναφερθέντα ποιητικά είδη, βιώνονται από τα παιδιά οι συσχετισμοί της φύσης, με τον ανθρώπινο βίο να παρουσιάζονται σε αυτόν στοιχεία ρεαλιστικά και χιουμοριστικά, κινητοποιώντας την παιδική φαντασία με ψυχολογικές προσωπογραφίες, ενδιαφέροντες διαλόγους, δράσεις και περιγραφές.

Στην αλβανική ποίηση για παιδιά στα έτη 1960-1990, σύμφωνα με το B. Gaçe υπογραμμίζονται αυτά τα χαρακτηριστικά:

1. Μελοποίηση των εθνικοαπελευθερωτικών αγώνων για ελευθερία και ανεξαρτησία, όπως και παράλληλη προβολή της θρυλικής φιγούρας του Γεώργιου Καστριώτη Σκεντέρμπεη, των κατορθωμάτων του, αλλά και της δοξασμένης εποχής του.

2. Εκθείαση του αντιφασιστικού αγώνα και των προσώπων που πρωταγωνίστησαν και θυσιάστηκαν στο βωμό του πατριαρχικού καθήκοντος..

3. Προβάλλει την οικονομική ανέχεια και τον εκπατρισμό ως πληγή, σαν πονεμένη κοινωνική πληγή της αλβανικής κοινωνίας, που επιδρά άμεσα στον κόσμο και τη ζωή των παιδιών.

4. Η φιλοπατρία ως κεντρικός θεματολογικός άξονας που ταξιδεύει την παιδική ψυχή στα φυσικά και πνευματικά τοπία της χώρας³⁴⁹.

348. Βλ. B. Gaçe, *Letërsia Shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Triptik, Vlorë, 2005, σσ. 106-108.

349. Βλ. B. Gaçe, *Letërsia Shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Triptik, Vlorë, 2005, σ. 109.

4.4.2. Η ανάπτυξη του πεζού λόγου

Η παραγωγή των **σκίτσων, περιγραφών και διηγημάτων**, στα έτη 1960–1990, πλαισιώνεται από την ανάπτυξη της **νουβέλας και του μυθιστορήματος για παιδιά**. Η συγγραφή από τον Kostantin Kristoforidi του έργου του «*Gjahu I malësorëve/ Το κυνήγι των ορεσίβιων*», το 1884 θεμελιώνει την παρουσία της ευσύνοπτης πεζογραφίας στο πλαίσιο της παιδική λογοτεχνίας³⁵⁰. Αυτή η παράδοση εκφράζει και το καλλιτεχνικό επίπεδο και την ωριμότητα του διηγήματος ως αυτόνομο λογοτεχνικό είδος. Στον 20^ο αιώνα και στις αρχές του 21^{ου}, το διήγημα έχει δομήσει αξίες υπερβαίνοντας αδυναμίες, όπως η σχηματικότητα, οι ηθικολογίες, οι ανούσιες περιγραφές και οι επιδερμικές προσεγγίσεις της ψυχοσύνθεσης των παιδιών.

Στην ανάπτυξη και τον εμπλουτισμό του διηγήματος για παιδιά έχουν συμβάλει αρκετοί συγγραφείς όπως: Dhimiter Shuteriqi, Sterio Spasse, Hivzi Sulejmani, Nasho Jorgaqi, Odhise Grillo, Gjergj Vlashi, Loni Papa, Petraq Zoto, Skender Drini, Gjergj Zheji, Gaqo Bushaka, Naum Prifti, Astrit Bishqemi, Sotir Andoni, Kostandin Leli, Sokol Jakova, Shpresa Vreto, Aristotel Mici και πολλοί άλλοι³⁵¹.

Στη σύγχρονη αλβανική παιδική λογοτεχνία, αρκετοί συγγραφείς έχουν επιχειρήσει να οδηγήσουν το είδος της σύντομης πεζογραφίας σε προεξάρχουσα θέση. Βασικό χαρακτηριστικό των διηγημάτων αυτού του λογοτεχνικού είδους είναι η ποικιλία των θεμάτων, όπως και η προβολή των ιδιαίτερων στοιχείων του κόσμου, όπως βιώνεται στο πλαίσιο της παιδικής ψυχής. Παράλληλος δομικά θεματολογικός άξονας των διηγημάτων είναι η ζωή των παιδιών εντός και εκτός σχολείου, όπου λαξεύονται φυσιογνωμίες και παιδικοί χαρακτήρες, αλλά και το κοινωνικό περιβάλλον με τη συνδρομή ποικιλόμορφης λογοτεχνικής αφήγησης. Σε αυτή τη διαδικασία της ανάπτυξης του διηγήματος αρκετοί συγγραφείς καθιέρωσαν την ατομική τους δημιουργική ιδιαιτερότητα. Θα ήταν, εντούτοις, παράλειψη να μην επιτοπιστεί ότι η παιδική διηγηματογραφία της εποχής με έκδηλο το στοιχείο της σοσιαλιστικής επιρροής φέρει και τους περιορισμούς της, καθώς συχνά οι

350. Βλ. O. K.Grillo, *Panoramë letrare – nëpër faqet e letërsisë sonë për fëmijë (kritika e studime letrare)*/Λογοτεχνικό πανόραμα – στις σελίδες της λογοτεχνίας μας για παιδιά (λογοτεχνική έρευνα και κριτικές), Tiranë, 1986, σσ. 70-76.

351. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008. σ. 333.

συγγραφείς τείνουν να σκιαγραφήσουν πρόσωπα «αδανικά», χωρίς ελαττώματα, χωρίς καλλιτεχνική εξιδανίκευση³⁵².

5.4.2.1. Το παραμύθι

Το επώνυμο **παραμύθι** για παιδιά αναπτύχθηκε παράλληλα της ευσύνοπτης πεζογραφίας και του διηγήματος. Η λογοτεχνική παραγωγή του παραμυθιού θεμελιώνεται στη λαϊκή λογοτεχνία. Στις απαρχές της λογοτεχνίας της Αλβανικής Αναγέννησης εντοπίζονται προσπάθειες για τη δημιουργική ανάπτυξη του παραμυθιού για παιδιά. Αυτή η παράδοση εξελίχθηκε από συγγραφείς, όπως τον Vehbi Bala με τον τόμο «*Përrallëza/ Παραμυθάκια*», τον Bedri Dedja με «*Përralla e tre vëllezërve/ Το παραμύθι των τριών αδερφών*», τον Milto Sotir Gurra με τον τόμο «*Plaku I moçëm/ Ο υπερήλικας γέρος*», τον Teufik Gjyli με «*Trëndafili I artë / Το χρυσό ρόδο*», τον Mitrush Kuteli με «*Xinxifillua/ Τζιντζιφίλω*», τον Gjergj Zheji με «*Çura e trëndafilave / Το κορίτσι των ρόδων*», τον Naum Prifti με «*Përralla për një muaj / Παραμύθια για ένα μήνα*», τον Gaqo Bushaka με «*Në ishullin e dallandysheve / Στο νησί των χελιδονιών*», «*Arushi që kërkonte babanë/ Το αρκουδάκι που ζητούσε το μπαμπά*», «*Ariu artist/ Το αρκούδι καλλιτέχνης*», τον Odhise Grillo με «*Gabimet e veshkauçit/ Τα λάθη του αυτιοχονούλι*», τον Gjergj Vlashi με «*Dhjetë pa dy/ Δέκα πλην δύο*», τον Skënder Hasko με «*Dinakja veshprerë/ Η πονηρή Αυτιοκομμένη*», τον Aqif Malaj με «*Në shkollën e thëllezave/ Στο σχολείο των περδίκων*», τον Hamdi Meça με «*Drerri I pafajshëm / Το αθώο ελάφι*» κ.ά.³⁵³

Δομικό και θεματολογικό έρεισμα αυτής της λογοτεχνικής παραγωγής τα λαϊκά παραμύθια, ο πλούτος των οποίων έχει πυροδοτήσει την έμπνευσή τους. Μολαταύτα, σε αρκετά παραμύθια που εκδόθηκαν από τους εκδοτικούς οίκους, αλλά και σε ιδιαίτερες εκδόσεις, παρατηρούνταν η έλλειψη της ειδολογικής ποικιλομορφίας, όπως και της προβολής των σύγχρονων κοινωνικών προβλημάτων, βιοτικών και ηθικών, τα οποία ατόνησαν ποιητικά και δεν ενέπνευσαν τη φαντασία των παιδιών³⁵⁴.

352. Βλ. B. Gaçe, *Letërsia Shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Triptik, Vlorë, 2005, σσ. 109-110.

353. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008. σσ. 515-518

354. Βλ. B. Gaçe, *Letërsia Shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Triptik, Vlorë, 2005, σ. 107.

Αρκετοί συγγραφείς της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας συνέδραμαν στην επεξεργασία των λαϊκών παραμυθιών, αναζωογονώντας τα με την καλλιτεχνική αριστοτεχνία τους. Ο συγγραφέας που διακρίθηκε ποιοτικά σε αυτόν τον τομέα είναι ο Mitrush Kuteli, με τη συλλογή με παραμύθια «*Xinxifillua/ H Tζιντζιφίλω*» 1962, όπου με τη γλώσσα των πουλιών στο πλαίσιο του μεταμορφισμού και του ανιμισμού περιγράφονται πολλές ιστορίες παραμυθικού χαρακτήρα. Τα παραμύθια: «*E bukura e detit / H Όμορφη της Θάλασσας*», «*Tri motra / Τρεις αδερφές*», «*E kujt eshte nusja/ Ποιανού είναι η νύφη*», «*Fshati me minj / Το χωριό με ποντίκια*», «*Ariu, Dhelpra dhe qyri me mjalte / Η Αρκούδα, η Αλεπού και το πιθάρι με μέλι*»³⁵⁵, στην καλλιτεχνική σύλληψη του συγγραφέα, μέσω της φανταστικής αφήγησης, μεταφέρουν εκπληκτικές περιγραφές και διαλόγους, αναβιώνοντας στα μάτια των παιδιών, συγκινήσεις, αισθήματα και καλλιεργώντας την κριτική σκέψη. Καλλολογικά στοιχεία, όπως η προσωποποίηση και η υπερβολή, οι διάλογοι με τον ήλιο, το φεγγάρι και τα άστρα ή η συνομιλία μεταξύ των ζώων, δημιουργούν έναν ψυχολογικό και καλλιτεχνικό κόσμο αρκετά προσφιλή στα παιδιά.

Η καλλιτεχνική μυθοπλασία και ο χαρακτηρισμός των προσώπων, από τον Mitrush Kuteli δημιουργεί φανταστικές συνθήκες, γεγονότα και συμβάντα, τα οποία μεταφέρουν τις δικές τους αντανakλάσεις στο ζωτικό και κοινωνικό περιβάλλον που περιστοιχίζει το παιδιά στο παραμύθι «*Xinxifillua/ H Tζιντζιφίλω*». Σε έναν διάλογο της ηρωίδας με το φεγγάρι ακούγονται οι παρακάτω συμβουλές: «...Rroj me shpresa. Po te mos qe shpresa duhej te isha shuar prej kohe. As ti mos e humb shpresen. Kush humb shpresen, humb jeten.../ Ζω με ελπίδες Αν δεν ήταν η ελπίδα έπρεπε να είχα αφανιστεί από καιρό. Ούτε και εσύ μην χάνεις την ελπίδα. Όποιος χάνει την ελπίδα, χάνει τη ζωή... »³⁵⁶.

Στην δημιουργία «*E Bukura e Detit / Η όμορφη της Θάλασσας*», τυποποιούνται τα αδέρφια: ο Μεγάλος, ο Μεσαίος και ο Μικρός, τα παιδιά του Βασιλιά. Ο Μικρός χαρακτηρίζεται από σπάνια εξυπνάδα και ικανότητα. Στην αφήγηση της Μάνας για την Όμορφη της Θάλασσας, ο συγγραφέας με δεξιοτεχνία έχει αποδώσει την δραματική τύχη των Αλβανών ξενιτεμένων ανά τον κόσμο. Ο συγγραφέας ολοκληρώνει αυτή την αναδιήγηση, με την περιγραφή του Μικρού Παιδιού του Βασιλιά, ο οποίος νυμφεύτηκε την Όμορφη της Θάλασσας, η οποία είχε πατέρα τον Ήλιο, μάνα το Φεγγάρι και αδέρφια και αδερφές τα Άστρα. Εκμεταλλευόμενος τη

355. Βλ. M. Kuteli, *Vepra letrare 4, Xinxifillua*, Tiranë 1990, σσ. 371-510.

356. Βλ. M. Kuteli, *Vepra letrare 4, Xinxifillua*, Tiranë 1990, σ. 325.

λαϊκή καλλιτεχνική παραγωγή, ο Mitrush Kuteli έγινε ένας από τους σπουδαίους καλλιτέχνες, που συνέδεσε το όνομά του με την ανάπτυξη του επώνυμου παραμυθιού³⁵⁷.

Στα έτη 1960–1990, το επώνυμο παραμύθι για παιδιά καταγράφει περίοδο άνθισης, πλάθοντας ενδιαφέροντες χαρακτήρες με σύγχρονα φυσιολογικά στοιχεία.. Αξιοποιώντας τα εν γένει φανταστικά στοιχεία του παραμυθιού, αρκετοί συγγραφείς όπως: Bedri Dedja, Naum Prifti, Odhise Grillo, Adelina Mamaqi, Gaqo Bushaka, Gjergj Vlashi, Bardhyl Xhama, Bekim Harxhi, Ferhat Çakërrri, Astrit Bishqemi, Shpresa Vreto, Hamdi Meça κ.ά. στα παραμύθια τους συγχέουν σκόπιμα τη φαντασία με τον ρεαλισμό, δημιουργώντας ιδιαίτερες καλλιτεχνικές αξίες.

Η παραγωγή του επώνυμου παραμυθιού για παιδιά διαδραμάτισε σημαίνοντα ρόλο στην καλλιέργεια της φαντασίας των μικρών ηλικιακά αναγνωστών, όπως και στην καλλιτεχνική, αισθητική και κοινωνική μόρφωσή τους. Σε αυτό το πλαίσιο εξέχουσα θέση καταλαμβάνει το εξωπραγματικό, η ιστορία, οι συνθήκες τα ποικίλα και ενδιαφέροντα πρόσωπα, όπως και η δράση και ο διάλογος, όπου αποκαλύπτονται και τα χαρακτηριστικά των ηρώων.

Στην καλλιτεχνική παραγωγή του Odhise Grillo περιλαμβάνεται και το βιβλίο-συλλογή με είκοσι τέσσερα παραμύθια «*Gabimet e veshkaushit/ Τα λάθη του Χιονοσαντιά*» και «*Kur kendon Guguftuja/ Όταν τραγουδάει η Γκουγκουφτού*». Σ' αυτά τα διασκευασμένα παραμύθια, παρουσιάζονται θεματικές ενότητες, πρόσωπα και διάφορα φαινόμενα που εμπλουτίζουν τον φανταστικό κόσμο των παιδιών. Σε αυτά κυριαρχούν αρκετά δραματικά, φανταστικά και διδακτικά στοιχεία. Ο συγγραφέας Bedri Dedja με τον τόμο «*Përrallat popullore mbi kafshët/ Τα λαϊκά παραμύθια σχετικά με τα ζώα*» και «*Shkolla e pyllit / Το σχολείο του δάσους*» διδάσκει στα παιδιά, με μια απλή και πλούσια καλλιτεχνική γλώσσα, μεγάλα γεγονότα και σημαντικές πτυχές της ζωής, της φύσης και της κοινωνίας, με αρκετά κωμικά και δραματικά στοιχεία. Φανταστικά στοιχεία μεταφέρουν και τα βιβλία με παραμύθια του Gaqo Bushaka «*Ishulli I dallandyshëve/ Το νησί των χελιδονιών*» και του Naum Prifti «*Pika e ujit/ Οι σταγόνες του νερού*», τα οποία, όπως και εκείνα των άλλων συγγραφέων, κοινοποιούν στα παιδιά μια ζωντανή δημιουργική εμπειρία.

357. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008. σσ. 538-539.

Στο πλαίσιο της θεματολογικής και δομικής επεξεργασίας των παραμυθιών που εντάσσονται στην αλβανική ή παγκόσμια λογοτεχνική παραγωγή, όπως και στα πρωτότυπα παραμύθια, οι Αλβανοί συγγραφείς είχαν υπόψη ότι η παραγωγή τους είναι αναπόσπαστο τμήμα των προσπαθειών για μια ποιοτική ανάπτυξη της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας. Ένα τρωτό σημείο που εντοπίζεται στην εξέλιξη αυτού του λογοτεχνικού είδους είναι η σύγκριση μεταξύ παραμυθιού και διηγήματος. Σε μερικά παραμύθια, αν αντικατασταθούν τα ονόματα των ζώων με ονόματα παιδιών, εύκολα διαπιστώνεται η γνησιότητα του διηγήματος.

Στη δεκαετία του 1970 εμφανίζεται ανάπτυξη το επιστημονικό και επιστημονικής φαντασίας διήγημα. Στα διηγήματα των Flamur Topi, Astrit Bishqemi, Niko Dede, Thanas Qerama κ.ά., η φαντασία των παιδιών υποκινείται και αναθρέφεται με αρκετά δεδομένα και επιστημονικά περιέργα. Η ανάπτυξη της επιστημονικής φαντασίας και της τεχνικής διαίσθησης των παιδιών είναι ένα από τα σύγχρονα παιδαγωγικά αιτήματα της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας. Αυτή η λογοτεχνία νανουρίζει τα παιδικά όνειρα και την περιέργειά τους³⁵⁸.

Παράλληλα με την έρευνα νέων καλλιτεχνικών μέσων, της ζωντανίας της αφήγησης, του διαλόγου, του εσωτερικού μονόλογου, κ.ά., ένα από τα χαρακτηριστικά της ανάπτυξης της πεζογραφίας για παιδιά είναι και η διαμόρφωση **των χαρακτήρων των ηρώων**, καθώς και ο εσωτερικός ψυχικός κόσμος τους. Μέσω της αφήγησης στο πρώτο πρόσωπο και του εσωτερικού μονολόγου των ηρώων, αρκετοί συγγραφείς έχουν παρουσιάσει σε βάθος τον κόσμο και τα αισθήματα των ηρώων και τη ζωή των παιδιών. Το διήγημα, στη σύγχρονη αλβανική παιδική λογοτεχνία, εκφράζει πια τη διαδικασία του θεματικού και καλλιτεχνικού εμπλουτισμού της, όπως και την παιδική ψυχολογία, καθρεφτίζοντας και τις αλλαγές της ζωής στην αλβανική κοινωνία, σε σχέση με τον ευρωπαϊκό πολιτισμό και την κουλτούρα.

Στον χώρο των εκδόσεων, παράλληλα με τις συλλογές των διηγημάτων και ιδιαίτερα εκείνων που εμπνέονται από την επιστημονική φαντασία, σημαντική θέση κατέχουν και οι εκδόσεις των **διηγημάτων με εικόνες** για την προσχολική ηλικία. Τα εικονογραφημένα διηγήματα που επιμελήθηκαν από δημιουργούς-ζωγράφους, όπως: ο Enriko Veizi, ο Polikron Kotini, η Dollli Gjinali, η Safo Marko, ο L Lazar

358. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008. σσ. 499-503.

Ταçi, ο Kosta Raka, κ.α. επικοινωνούν το περιεχόμενο των έργων τους, οξύνοντας τη φαντασία των παιδιών μέσω χιουμοριστικών στοιχείων και αστεϊσμών, της καρικατούρας και του Γροτέσκ³⁵⁹.

5.4.2.2. Η νουβέλα

Η **νουβέλα** για παιδιά είναι ένα από τα πλέον ενδιαφέροντα είδη της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας, η οποία παρά το μέγεθος των δυσχερειών που βίωσε, δημιούργησε μια φυσιογνωμία με καλλιτεχνικές και αισθητικές αξίες. Ξεκινώντας από την έκδοση της νουβέλας «*Na hoqen çatine/ Μας ξεσκέπασαν το σπίτι*» του Aleks Çaçi το 1946, και μέχρι τις αρχές του 21^{ου} αιώνα, έχει δημιουργηθεί ένα πλαίσιο ανάπτυξης της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας, η οποία διαθέτει τα ιδιαίτερα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά της. Η περιγραφή της παιδικής ζωής του συγγραφέα του ήρωα της νουβέλας «*Na hoqen çatine*» ξεδιπλώνει βιώματα και εντυπώσεις που προσελκύουν το ενδιαφέρον των παιδιών³⁶⁰.

Πολύτιμη είναι η συνδρομή γνωστών συγγραφέων στην ανάπτυξη της νουβέλας στην αλβανική παιδική λογοτεχνία, όπως Kolë Jakova, Sterio Spasse, Alqi Kristo, Naum Prifti, Dhimitër Xhuvani, Skënder Drini, Odhise Grillo, Bedri Dedja, Tasim Aliaj, Sokol Jakova, Ivoni Reso, Ramadan Pasmaçi, Skënder Hasko, Hamdi Meçi, Maksut Shehu, Flamur Topi, Spiro Xhai κ.ά. Στον λογοτεχνικό παιδικό κόσμο έχουν συνεισφέρει δημιουργικές εμπνεύσεις οι νουβέλες: «*Heroizmat e Fatbardh Pikaloshit / Οι ηρωισμοί του Φατμπάρδ Πικαλιόσι*» και «*Kryengritje ne pallat/ Εξέγερση στην πολυκατοικία*» του Bedri Dedja, «*Çikojta dhe Beni / Ο Τσίκο και ο Μπένι*» του Naum Prifti, «*Nje nate ne mes te botes se shahut / Ένα βράδυ εντός του κόσμου της σκακιάρας*» του Skënder Drini, «*Mëngjese lufte / Πρωινά πολέμου*» του Dhimitër Xhuvani, «*Shoqeria Dallandyshet/ Η συντροφιά των Χελιδονιών*» της Lajde Staku, «*Moza dhe problem 36/ Η Μόζα και το πρόβλημα 36*» της Ivoni Reso, «*Ariu artist/ Η αρκούδα καλλιτέχνης*» του Gaqo Bushaka, «*Nje general kapet rob/ Ένας στρατηγός πιάνεται όμηρος*» του Skënder Hasko κ.ά. Στη νουβέλα «*Zogu Pup ne shtepine prej xhami/ Το πουλί Πουπ στο γυάλινο σπίτι*» της Adelina Mamaqi, όπως και στην αντίστοιχη του Gaqo Bushaka «*Ariu artist/ Η καλλιτέχνηδα Αρκούδα*» ακόμη και στη

359. Βλ. A. Bishqemi, *ό.π.*, σσ. 544-545.

360. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008. σσ. 385-386.

νουβέλα «*Lushi në kopshtin e magjepsur/ Ο Λιούσι στον μαγεμένο κήπο*» του Arif Demolli, τα γεγονότα εγείρουν την παιδική φαντασία και περιέργεια καθώς τα υπερρεαλιστικά στοιχεία προβάλλουν στα παιδιά μια δυνατή καλλιτεχνική και αισθητική σκέψη, που πλαισιώνει δημιουργικά τον κεντρικό θεματικό πυρήνα. Επιπλέον αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στη νουβέλα «*Ata që të bëjnë për të qeshur/ Εκείνοι που σε κάνουν να γελάς*» του Skënder Hasko, και στην πεζογραφία του Dionis Bubani, επικρατούν αρκετά χιουμοριστικά στοιχεία που εμπλουτίζουν τον κόσμο των παιδιών. Αντιστρόφως ανάλογα της ανάπτυξης του διηγήματος για παιδιά, η νουβέλα για παιδιά στην εξελικτική διαδρομή της έχει κατορθώσει να αποφύγει τις ηθικολογίες και τον διδακτικό χαρακτήρα. Παραμετρικά του κεντρικού θεματικού πυρήνα στην αλβανική νουβέλα περιγράφονται η ζωή στο σχολείο και στην οικογένεια, οι διαπροσωπικές σχέσεις, οι σχέσεις με τους γονείς και τους δασκάλους, όπως και το κοινωνικό περιβάλλον. Παράλληλα με **την κλασσική νουβέλα** αναπτύχθηκε και η **Επιστολική νουβέλα, η νουβέλα – παραμύθι, η ανιμιστική νουβέλα, η φανταστικό – λογοτεχνική νουβέλα** και η **δραματοποιημένη νουβέλα**. Ως δομικά και φυσιογνωμικά μειονεκτήματα της ανάπτυξης της νουβέλας εντοπίζονται η έλλειψη του χιούμορ, η συνεκτική χαλαρότητα και το γεγονός ότι οι χαρακτήρες δεν απευθύνονται με άμεσο τρόπο στην παιδική ψυχή.

5.4.2.3. Το μυθιστόρημα

Το μυθιστόρημα για παιδιά στη διαδρομή της ανάπτυξής του ως ιδιαίτερο είδος, στην αλβανική παιδική λογοτεχνία, ξεκίνησε από τη δεκαετία του 1960. Η καλλιτεχνική και αισθητική ποιότητα του μυθιστορήματος για παιδιά ανέλαβε ειδικό ρόλο στον εμπλουτισμό της πεζογραφίας, ελκύοντας τον παιδικό κόσμο με τις ιστορίες, τα τοπία, τα πρόσωπα και τη χρήση των καλλολογικών στοιχείων.

Στα έτη 1970–1990 την προσοχή των μικρών αναγνωστών τράβηξαν οι συγγραφείς: Gaqo Bushaka, Bedri Dedja, Abdyl Bunjaku, Ivoni Reso, Gjergj Vlashi, Sokol Jakova, Tonin Shiroka, Fadil Zeqiri, Petraq Qafzezi, Ferhat Cakaj, Mina T. Qirici, Qamil Bakalli, Ndoc Papleka, Jonuz Dini, Shpresa Vreto, Aqif Malaj, Gani

Xhafolli, Tasim Aliaj, Kico Blushi, Kostandin Leli, Vito Koçi, Viktor Canosinaj, Skënder Hasko, Mira Meksi, Pandeli Koçi, Rushit Ramabaja, Avdi Shala³⁶¹ κ.ά.

Κεντρική θέση στη θεματολογία του μυθιστορήματος για παιδιά κατέχει το πνεύμα της αγάπης για τη λευτεριά, η ιστορική διαδρομή του γένους, οι πόλεμοι και τα κατορθώματα του Σκεντέρμπεη. Αυτά τα θέματα αναπτύχθηκαν από τον γνωστό συγγραφέα Gaqo Bushaka, κυρίως στα μυθιστορήματά του: «*Guna e zezë/ Η μαύρη γούνα*» 1976, «*Djaloshi dhe Durrahu/ Το αγόρι και το Δυρράχαιο*», 1979 και «*Kalorësit me pishtarë/ Οι ιππείς με τους πυρσούς*» 1984. Στις σελίδες αυτών των μυθιστορημάτων, τα παιδιά έρχονται σε επαφή με τη ζωή των προγόνων τους στην αρχαιότητα, με τους πολέμους και τις προσπάθειές τους να υπερασπίσουν την πατρίδα έναντι των κατακτητών. Οι παραστάσεις του μυθιστορήματος «*Kalorësit me pishtarë/ Οι ιππείς με τους πυρσούς*», με κεντρικούς πρωταγωνιστές τον Γκίνη, τον πατέρα του, τον πιστό συναγωνιστή του Σκεντέρμπεη, επευφημούν τη Μεγάλη Εποχή του ήρωα Σκεντέρμπεη, τους αγώνες και τους πολέμους ενάντια στους Οθωμανούς κατακτητές. Το μυθιστόρημα «*Guna e zezë/ Η μαύρη γούνα*» καταγράφει τους αγώνες των εξεγερμένων τσετών ενάντια στους Τούρκους, στα έτη της Αλβανικής Εθνικής Αναγέννησης, και γνωστοποιεί στα παιδιά τις προσπάθειες των αγωνιστών για την εθνική ανεξαρτησία³⁶².

Ιδιαίτερες αξίες αποτυπώνει και το μυθιστόρημα του Sulejman Krasniqi με τίτλο «*Pushka top, Bajram Curri/ Το όπλο τόπι, Μπαϊράμ Τσούρι*», στο οποίο η αγνότητα της παιδικής ψυχής του ήρωα της Βόρειας Αλβανίας πλαισιώνει και αναδεικνύει το ορεσίβιο περιβάλλον, προβάλλοντας τα χαρακτηριστικά του ήρωα στην πλέον αντίξοχη περίοδο της σκλαβωμένης Αλβανίας από τους Τούρκους κατακτητές. Στα μάτια των παιδιών, ο ήρωας Μπαϊράμ Τσούρι μεγαλώνει έχοντας βαθιά ριζωμένη στην ψυχή του τη φιλοπατρία. Το ιστορικό συγκείμενο περιγράφεται από άλλα μυθιστορήματα όπως: «*Skalitësit e lirisë / Οι λαζεντές της λευτεριάς*» του Xhevat Malltezi, «*Shqiperi, atdhe I dashur/ Αλβανία, αγαπημένη μου πατρίδα*» της Ivoni Reso, «*Shpatat nuk u ndyshken/ Τα σπαθιά δεν σκούριασαν*» του Virgjil Muçi, όπως και μυθιστορήματα του Tonin Shiroka, Petraq Samsuri και Viktor Canosinaj κ.ά. Σε

361. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008. σσ. 441-445.

362. Βλ. B. Gaçe, *Letërsia Shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Triptik, Vlorë, 2005, σ. 113.

αυτά τα μυθιστορήματα, ο αφηγηματικός τρόπος, οι πολυδιάστατες ιστορίες, ο λυρικός και επικός τόνος εξαίρουν στον παιδικό κόσμο την αγάπη για τη λευτεριά του αλβανικού λαού.

Στην ανάπτυξη του αλβανικού μυθιστορήματος για παιδιά ιδιαίτερη θέση κατέχει το θέμα της αντιφασιστικής εποποιίας στη διάρκεια του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου. Συγγραφείς, όπως: Skifter Këlliçi, Petraq Qafzezi, Gjergj Vlashi, Mina K. Qirici, Petrit Bjedi, Sokol Jakova, Fadil Zeqiri, Resul Bedo, Vangjel Dilo κ.ά., περιέγραψαν γλαφυρά εικόνες του αγώνα ενάντια στους φασίστες κατακτητές, παρουσιάζοντας την αλβανική αντίσταση ως μέρος της παγκόσμιας αντίστασης κατά του φασισμού. Επίσης, σε αυτά τα μυθιστορήματα, διαμορφώνονται και οι μικροί ήρωες ως αναπόσπαστο τμήμα της αντίστασης. Στο μυθιστόρημα «*Bonjakët/ Τα ορφανά*», 1972 του Petraq Qafzezi, όπως και αυτό με τίτλο «*Met partizani/ Ο παρτιζάνος Μετ*» του Bedri Dedja, αναδεικνύονται ο ηρωισμός της παιδικής ψυχής, η ευστροφία και το θάρρος τους, αναγεννώντας την ελπίδα για μια πατρίδα χωρίς κατακτητές και τυράννους.

Σημαντική ώθηση στην ανάπτυξη του μυθιστορήματος για παιδιά έδωσε ο συγγραφέας Petro Marko, ξεκινώντας από το 1964, όταν εξέδωσε το «*Shpella e piratëve/ Η σπηλιά των πειρατών*», και αργότερα το μυθιστόρημα «*Halimi/ Ο Χαλίμ*» 1969, «*Fantazma dhe plani tre plus katër/ Το φάντασμα και το σχέδιο τρία συν τέσσερα*» 1973 κ.ά. Τα γεγονότα του μυθιστορήματος «*Shpella e piratëve/ Η σπηλιά των πειρατών*» διαδραματίζονται στις ακτές του Ιονίου, όπου μια ομάδα παιδιών καθοδηγούμενη από την περιέργειά τους ανακαλύπτουν τα μυστικά μιας αρχαίας σπηλιάς. Η περιπέτεια των παιδιών παραπέμπει στον Ροβινσώνα Κρούσο, τον Τομ Σώγερ ή τα παιδιά του Ιουλίου Βερν στο έργο «*Δυο χρόνια διακοπές*». Η γλαφυρότητα της αφήγησης μεταβάλλει τον ρεαλισμό σε μύθο με σκοπό να εμπνεύσει την αγάπη των παιδιών για την ιστορία, τους προγόνους, τις ακτές του Ιονίου, τους θαλασσοπόρους και τα κατορθώματά τους. Οι περιπέτειες που εντάσσονται, σε αυτήν την όμορφη εξόρμηση, αναδεικνύουν τον τρόπο, με τον οποίο η παιδική ψυχή βιώνει τα γεγονότα, αλλά και τη δράση που αναλαμβάνουν τα παιδιά με σκοπό την υπέρβαση των δυσχερειών³⁶³.

Ανάλογη συνδρομή στην αλβανική παιδική λογοτεχνία παρείχε και ο συγγραφέας Bedri Dedja, ο οποίος πραγματοποίησε την παρθενική εμφάνισή του τη

³⁶³ Βλ. B. Gaçe, *Letërsia Shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Triptik, Vlorë, 2005, σσ. 114-115.

δεκαετία του 1970 με την έκδοση των μυθιστορημάτων «*Kalamajtë e pallatit tim/ Τα μικρά της πολυκατοικίας μου*» πρώτος τόμος 1972, «*Republika e 1001 çudirave / Η δημοκρατία των 1001 θαυμάτων*» 1975, «*Kalamajtë e pallatit tim/ Τα μικρά της πολυκατοικίας μου*» δεύτερος τόμος, 1979 κ.α. Στις σελίδες του μυθιστορήματος «*Kalamajtë e pallatit tim/ Τα μικρά της πολυκατοικίας μου*», ο συγγραφέας αποκαλύπτει τον σύγχρονο παιδικό κόσμο, τη μόρφωσή τους και το σύνολο των ηθικών και κοινωνικών αξιών της εποχής. Η πνευματώδης εξιστόρηση των γεγονότων, όπως και η λάξευση των προσωπικοτήτων των παιδιών, αποκαλύπτουν στα μάτια των μικρών αναγνωστών έναν πλούσιο ψυχισμό, τις διαπροσωπικές σχέσεις τους, αλλά και την επαφή τους με τον σύγχρονο κόσμο.

Σε αυτά τα ίχνη κινείται και η συγγραφέας Ivoni Reso με τα μυθιστορήματά της: «*Lulja e shkëmbit / Το λουλούδι του βράχου*» 1975, «*Nje degëz mimoze / Ένα κλαράκι μιμόζα*» 1984 κ.ά., στα οποία προβάλλονται η ζωή των παιδιών στη διαδικασία της ηθικής καλλιέργειας και της ευρύτερης κοινωνικοποίησης τους στο πλαίσιο του σχολικού, οικογενειακού και ευρύτερου περιβάλλοντος. Η συγγραφέας Ivoni Reso, στο πλαίσιο της μυθιστορηματικής παραγωγής της, απεδείχθη όχι μόνο άριστη γνώστης του παιδικού ψυχισμού, αλλά, μέσω των παρατηρήσεων της αναδόμησης των εικόνων της ζωής τους, άφησε το δικό της στίγμα στον χώρο του παιδικού μυθιστορήματος.

Αξιοσημείωτη είναι η παρουσία και άλλων συγγραφέων στον ίδιο λογοτεχνικό χώρο, όπως: ο Petraq Zoto με τα έργα, «*Verka/ Η Βέρκα*» και «*Për sot e për ditët që do të vijnë/ Για σήμερα και για τις μέρες που θα έρθουν*», ο Tasim Aliaj με το έργο, «*Kur dola në jetë/ Όταν βγήκα στη ζωή*», ο Jonuz Dini με το «*Ndeshja/ Η συνάντηση*», ο Skënder Drini με το «*Kompania e katërt/ Η τέταρτη ομάδα*», ο Kizo Blushi με το «*Beni ecën vetë/ Ο Μπένι περπατά μόνος*», ο Petraq Qafzezi με το «*Moshatarët/ Οι συνομήλικοι*», ο Kostandin Leli με το «*Zogjtë e shkëmbinjve/ Τα πουλιά των βράχων*», η Shpresa Vreto με το «*Vit i paharruar / Αξέχαστος χρόνος*», η Vito Koçi με το «*Fitorja e përbashkët / Η κοινή νίκη*», ο Aqif Malaj με το «*Nimfa e Aulones/ Η νύμφη της Αυλώνας*», ο Viktor Canosinaj με το «*Biri i erës/ Ο γιος του ανέμου*», «*Ikja e pëllumbave/ Η πτήση των περιστεριών*» και «*Lamtumire guacka ime/ Έχε γεια κοχύλι μου*» κ.ά., οι οποίοι παρουσιάζουν τον κόσμο και την ψυχή των παιδιών ενισχύοντας την παρουσία της πεζογραφίας στην αλβανική παιδική λογοτεχνία, φωτίζοντας τον συναισθηματικό κόσμο και τους χαρακτήρες των παιδιών.

Σημαντική θέση στην ανάπτυξη του παιδικού μυθιστορήματος κατέχει και το μυθιστόρημα-παραμύθι, που εκπροσωπείται από τα έργα του συγγραφέα Gago Bushaka: «*Çifoj dhe Bubi kaçurrel/ Ο Τσούφο και ο σγουρομάλλης Μπούμπι*» και «*Pushimet e Çifos/ Οι διακοπές του Τσούφο*». Η ανάγνωση του μυθιστορήματος του Τσούφου δεν διασκεδάζει μόνο, αλλά αποτελεί και πρότυπο συμπεριφοράς για τα παιδιά. Ο Τσούφο, ο πρωταγωνιστής αυτού του έργου, είναι ένα γουρουνάκι, το οποίο, παράλληλα με τα κατορθώματά του, συνεχίζει το σχολείο «*Χρυσές ακτίνες*» στην Γ΄ τάξη. Το μυθιστόρημα είναι δομημένο στη βάση ενός ζωντανού διαλόγου και τα γεγονότα διαδραματίζονται με απροσδόκητο τρόπο, διαπλέκοντας τη φαντασία με τον ρεαλισμό. Η λογοτεχνική αξία του μυθιστορήματος εμπλουτίζεται με εκλεπτυσμένο χιούμορ, που άπτεται της παιδικής ψυχosύνθεσης. Το παιχνίδι και η χιουμοριστική διάθεση γίνονται οι φορείς, μέσω των οποίων ο συγγραφέας μεταλαμπαδεύει στα παιδιά τις ηθικές και κοινωνικές αξίες, στις οποίες κυριαρχεί η έννοια της δικαιοσύνης και της αλήθειας.

Παράλληλα με το μυθιστόρημα – παραμύθι, αναπτύχθηκε και το φανταστικό-επιστημονικό μυθιστόρημα. Στο επίκεντρο αυτών των μυθιστορημάτων βρίσκεται ο φανταστικός και τεχνολογικά εξελισσόμενος επιστημονικός κόσμος που μεταγγίζει στα παιδιά πληροφορίες και γνώσεις, παράλληλα με αισθητικές και καλλιτεχνικές αξίες. Έργα όπως το μυθιστόρημα «*Shëtitje në kozmos/ Βόλτα στο διάστημα*», 1972, του Alqi Kristo, «*Njëpër korridoret e thella të Jonit/ Στους βαθύ διαδρόμους του Ιονίου*», 1978, του Bedri Dedja, «*Lufta për jeten/ Ο αγώνας για ζωή*», 1978, του Flamur Topi, «*Një javë në vitin 2044/ Μια εβδομάδα στο έτος 2044*» και «*Dy rrugë drejt ylberit/ Δυο δρόμοι προς το ουράνιο τόξο*», 1984, «*Ekspedita e kaltër/ Γαλάζια εξερεύνηση*», 1982, του Bardhyl Xhama, «*Drejt Epsilonit të Eridanit/ Προς το Εψιλον του Εριντάν*» του Arion Hysenbregasi παρουσιάζουν με τέχνη τα επιστημονικά γεγονότα και δεδομένα, τα οποία εμπλουτίζουν τον κόσμο των παιδιών και πυροδοτούν τη φαντασία τους³⁶⁴.

364. Βλ. B. Gaçe, *Letërsia Shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Triptik, Vlorë, 2005, σ.118.

4.4.3. Το Δράμα στην αλβανική παιδική λογοτεχνία

Στο πλαίσιο της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας, σημαντική θέση κατέχει η ανάπτυξη του δράματος, της κωμωδίας και των κουκλοθεατρικών παραστάσεων. Στη δραματολογία για παιδιά, η αλβανική παιδική λογοτεχνία δεν διαθέτει δημιουργική παρακαταθήκη. Οι Αλβανοί αναγεννητές όπως οι Gjerasim Qiriazi, Koto Hoxhi και Petro Nini Luarasi για τις ανάγκες της διδασκαλίας στο σχολείο είχαν συγγράψει σενάρια για ορισμένες ολιγόλεπτες θεατρικές παραστάσεις. Στη λογοτεχνική παραγωγή για παιδιά του Gjerasim Qiriazi περιλαμβάνονται και τα ευσύνοπτης διάρκειας θεατρικά έργα, όπως «*Një udhë në Shqipëri/ Ένας δρόμος στην Αλβανία*», «*Çdo të bëjmë kur të rritemi/ Τι θα κάνουμε όταν μεγαλώσουμε*», «*Shoqëria Dituri/ Η Εταιρεία Γνώση*», «*Ç' mbjell korr/ Ότι σπείρεις θερίσεις*» κ.α., όπως και το θεατρικό μονόπρακτο «*Mësimi do dashuri / Το μάθημα θέλει αγάπη*», τα οποία παρουσιάστηκαν από τις μαθήτρες του Παρθεναγωγείου στην Κορυτσά. Τα συγκεκριμένα έργα ονομάζονταν «συνομιλίες», γι' αυτό και τα ανάλογου περιεχομένου έργα του Gjerasim Qiriazi ήταν δομημένα σε διαλογική μορφή μεταξύ δύο ή περισσότερων προσώπων.

Στο διαλογικής μορφή θεατρικό έργο, που φέρει τον τίτλο «*Një udhë në Shqipëri/ Ένας δρόμος στην Αλβανία*», συνομιλούν δύο μικρά κορίτσια, η Αφροδίτη και η Μανουσάκε, περιγράφοντας γλαφυρά τις δραματικές εικόνες της ζωής των Αλβανών κάτω από τον διαρκή οθωμανικό ζυγό. Παράλληλα ιχνηλατείται ένα ταξίδι σε όλη τη χώρα από τον Βορρά στον Νότο, περιγράφοντας τα τοπία και τις παραδόσεις του αλβανικού λαού.

Αναλόγως «*Ç' mbjell korr/ Ότι σπείρεις θερίσεις*» και «*Çdo të bëjmë kur të rritemi/ Τι θα κάνουμε όταν μεγαλώσουμε*», τα παιδιά συνομιλούν μεταξύ τους για τη ζωή στο σχολείο, για το λίκνο της γνώσης και του πατριωτισμού. Αρκετά ενδιαφέρον είναι και το θεατρικό έργο «*Shoqëria Dituri/ Η Εταιρεία Γνώση*», το οποίο αναφέρεται στη δράση αυτής της αλβανικής εταιρείας στο Βουκουρέστι, η οποία υπερβαίνει κάθε εμπόδιο, στην προσπάθεια έκδοσης των βιβλίων για τα αλβανικά σχολεία. Στο έργο «*Mësimi do dashuri/ Το μάθημα θέλει αγάπη*», πρωταγωνιστικές φυσιογνωμίες είναι η Χαρίκλεια 10 ετών και η Περσεφόνη 11 ετών, που εκφράζουν τις ανησυχίες τους για τα διαγωνίσματα στο σχολείο, αλλά και την αγάπη τους για τις

φυσικές επιστήμες, την ανάγνωση, τη γεωγραφία, την ιστορία και άλλα μαθήματα, με σκοπό να αποκτήσουν υψηλό πνευματικό και μορφωτικό επίπεδο³⁶⁵.

Τα σκετς και τα θεατρικά έργα που δημιουργήθηκαν από τους Koto Hoxhi, Petro Nini Luarasi, ή άλλους μεταγενέστερους συγγραφείς τη δεκαετία του 1920-1930 διέθεταν αυθορμητισμό. Ανάλογης μορφής έργα έγραψαν, στην παρούσα περίοδο οι Jani Minga, Kolë Kamsi και Thoma Paparano.

Στα χρόνια του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, παράλληλα με τα σκετς, αποδόθηκαν θεατρικά από παιδικούς θιάσους πολλών πόλεων δράματα και κωμωδίες, μέσω των οποίων σατιρίζονταν οι κατακτητές και οι συνεργάτες τους, ενώ υπογραμμίζονταν παράλληλα η συνεισφορά των παιδιών ενάντια στη φασιστική αντίσταση. Η ανάπτυξη της δραματουργίας, στη διάρκεια του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, σημείωσε μια νέα φάση στην ποιότητα και μορφολογική εξέλιξη αυτού του λογοτεχνικού είδους για παιδιά. Η θεατρική απεικόνιση δυο δραμάτων από τα παιδιά των Τυράνων, αυτή με τίτλο «Qemal Stafa / Κεμάλ Στάφα» 1943 και «4 Shkurt / 4 Φεβρουαρίου» 1944, εμπλουτίζει την αλβανική λογοτεχνική παραγωγή για παιδιά.

Αυτά τα δράματα και άλλα θεατρικά μονόπρακτα, σκετς και παρωδίες, δημιουργήθηκαν από ανώνυμους συγγραφείς αντιφασιστικών πεποιθήσεων. Μεταξύ αυτών των έργων αναφέρονται και τα θεατρικά «*Luani/ Το λιοντάρι*», «*Peza kreshnike/ Η ηρωική Πέζα*» και «*Shpresa e atdheut/ Η ελπίδα της πατρίδας*», στα οποία, παράλληλα με τις επικές σκηνές του αντιφασιστικού αγώνα, προβάλλεται ο ψυχικός και συναισθηματικός κόσμος των παιδιών, όπως και η συμμετοχή τους σε αντιφασιστικές εξορμήσεις και δραστηριότητες. Σε αυτά αναδεικνύονται σημαντικές αξίες καλλιτεχνικού, ιστορικού και ευρύτερα μορφωτικού χαρακτήρα, καθώς στις σκηνές τους καθρεφτίζονται το θάρρος και η γενναιότητα ενάντια στον ξένο κατακτητή, όπως και ο ηρωισμός που απαιτείται για την ευόδωση του αντιφασιστικού αγώνα. Τα σκετς, τα θεατρικά μονόπρακτα, και τα δράματα αυτής της εποχής διακρίνονται από ένα έντονο δημοσιογραφικό ύφος. Η πρώτη έκδοση δράματος, δομημένο σε τρεις πράξεις «*Shpresa e atdheut/ Η ελπίδα της πατρίδας*», του συγγραφέα Selman Vaqari, εκδόθηκε τον Δεκέμβριο του 1944.

365. Βλ. B. Gaçe, *Letërsia Shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Triptik, Vlorë, 2005, σ.119-135.

Στα χρόνια μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, το δράμα και η κωμωδία, ως θεατρικά είδη, προσφιλή στα παιδιά, άρχισαν να παρουσιάζουν ταχύτερη ανάπτυξη. Αρχικά στην πόλη Δυρράχιο, τον Δεκέμβριο του 1944, παρουσιάστηκε το θεατρικό έργο «*Ne pionerët/ Εμείς οι πιονέροι*» του συγγραφέα Bedri Dedja, ενώ τον Οκτώβριο του 1946, από τα παιδιά της Αυλώνας παρουσιάστηκε στη σκηνή το θεατρικό έργο με τίτλο «*Një dëshmor I ra ndier/ Ένας φρόνιμος ήρωας*», αφιερωμένο στον μάρτυρα Πετρίτ Μπίσα, του συγγραφέα Ferhat Çakërrri. Σε αυτά τα χρόνια δραματοποιήθηκαν και τα ξένα λογοτεχνικά έργα που απευθύνονται σε θεατρικό κοινό, αποτελούμενο από μικρούς ηλικιακά θεατές «*Djemte e rrugicës Pal / Τα παιδιά της οδού Παλ*», όπως και «*Pika e ujit / Η σταγόνα του νερού*».

Στα έτη 1960-1970, η δραματουργία για παιδιά υπερέχει τα εσκεμμένα του ερασιτεχνισμού. Τα δράματα «*Trashëgimtarët tanë/ Οι κληρονόμοι μας*» του Haki Stërmilli και «*Një dramë ndër pionerët/ Ένα δράμα ανάμεσα στους πιονέρους*» του Kolë Jakova πυροδότησαν την ανάπτυξη αυτού του είδους με μοναδικές καλλιτεχνικές και μορφωτικές αξίες. Στη δραματουργία των Haki Stërmilli, Zihni Sako, Moisi Zaloshnja, Kolë Jakova, Arif Gjyli, Suleiman Pitarka, στα θεατρικά μονόπρακτα και τα σκετς αρκετών άλλων συγγραφέων, εξέχουσα θέση καταλαμβάνει η ζωή και ο κόσμος των παιδιών, οι σχέσεις τους με το φιλικό περιβάλλον, τους γονείς και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον της εποχής. Με σκοπό την προώθηση της δραματουργικής παραγωγής, το 1962 εκδόθηκε το περιοδικό «*Teatri I fëmijëve / Το θέατρο των παιδιών*» το οποίο το έτος 1975 μετονομάστηκε «*Bota e fëmijëve / Ο κόσμος των παιδιών*»³⁶⁶.

Στην ανάπτυξη του δράματος και της κωμωδίας για παιδιά, στα έτη 1970-1990, έχουν συμβάλει οι συγγραφείς Andon Pano, Lajde Staku, Kastriot Zoraci, Vitore Leci, Andrea Skamjeti, Ramadan Pasmaçiu, Gjon Daka, Vedat kokona, Naum Prifti, Skënder Hasko, Ferhat Çakërrri, Dionis Bubani, Tasim Aliaj, Gjergj Vlashi, Astrit Bishqemi, Fadil Kraja, Tasim Gjokutaj, Shpresa Vreto, Ymer Elshani, Ivoni Reso κ.ά. Η δραματουργία για παιδιά εμπλουτίστηκε θεματολογικά με αναφορές στη σύγχρονη ζωή των παιδιών, στα προβλήματα που ανακύπτουν στο ενδοοικογενειακό περιβάλλον και στην αλβανική κοινωνία.

366. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhëse i Letërsisë, Tiranë, 2008. σ. 553.

Το δράμα του συγγραφέα Ismail Kadare «*Kështjella dhe helmi / Το φρούριο και το φαρμάκι*» 1977, αποδίδοντας με ρεαλισμό την εποχή που περιγράφει, επευφημεί επικά γεγονότα της Μεγάλης Εποχής του Σκεντέρμπεη. Στο πλαίσιο αυτού του έργου, τα παιδιά ο Λέκα, ο Ουράνι και η Τεούτα, εικονογραφούν διηγηματικά την οργάνωση της οθωμανικής αντίστασης. Ανάλογο ρόλο διαδραματίζουν οι παιδικές φυσιογνωμίες και στο έργο του ίδιου συγγραφέα «*Plaga e dhjetë e Gjergj Elez Alisë / Το δέκατο τραύμα του Γκεργκ Ελεζ Αλία*». Το δράμα «*Zani partizani / Ο Ζάνη παρτιζάνος*» του Naum Prifti, εμπνέεται θεματολογικά από τα γεγονότα του αντιφασιστικού αγώνα. Ο θεματικός άξονας του έργου, τα πρωταγωνιστικά πρόσωπα, ο Ζάνι, Ο Αχμέτ, ο Φατός, η Λένη κ.ά. όπως και οι ζωντανές εικόνες του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου αποτυπώνουν τα πατριωτικά αισθήματα των παιδιών για την απελευθέρωση από τους φασίστες κατακτητές. Ο συγγραφέας Aqif Malaj στο δράμα «*Biri I nallbanit / Το παιδί του πεταλωτή*» 1977, εκθειάζει τους αγώνες ενάντια στους Τούρκους στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Στο κεφάλαιο της δραματουργίας για παιδιά εντάσσονται και τα δράματα: «*Ditelindja e Astritit / Τα γενέθλια του Αστρίτ*» του Aleks Çaçi, «*Një vizitë në shkollë / Μια επίσκεψη στο σχολείο*» του Gaqo Bushaka, «*Vajza balerinë / Το κορίτσι μπαλαρίνα*» της Adelina Mamaqi, «*Premtim në heshitje / Υπόσχεση στη σιωπή*» του Fadil Kraja, «*Fatosi dhe Rezarti / Ο Φατός και ο Ρεζαρτ*» του Tonin Shiroka, «*Krahu I thyer / Το σπασμένο χέρι*» της Shpresa Vreto, τα οποία περιγράφουν τις σύγχρονες σχέσεις των παιδιών, την αισθητική και ηθική τους μόρφωση. Παράλληλα με το ρεαλιστικό δράμα αναπτύχθηκε και το φανταστικό δράμα, που θεμελιώνεται με υπερρεαλιστικά στοιχεία. Λογοτεχνική παραγωγή ανάλογου περιεχομένου είναι το έργο του Zihni Sako «*Bardho-Bardhoshi / Μπάρδο – Μπαρδόσι*», του Bedri Dedja «*Gjyqi I maçokut / Η δίκη του γάτου*», καθώς και αυτό του συγγραφέα Vedat Kokona «*Lulja dhe Shega / Η Λιούλε και η Σέγκα*», 1963, δομημένο στιχουργικά. Σε αυτό το δράμα αποδοκιμάζονται τα ελαττώματα και οι ανάρμοστες συμπεριφορές των παιδιών: η οκνηρία, η ζήλια, οι ιδιότροπες αξιώσεις του κ.ά. Παράλληλα περιγράφονται γλαφυρά τα πρόσωπα της Μητριάς, της Σέγκας, της Λιούλε, του Θείου Βορρά, η ψυχολογία τους και το περιβάλλον που ανήκουν, ακολουθώντας λαϊκότερα πρότυπα.

Μία από τις δραματουργικές δημιουργίες που προσέλκυσε την προσοχή της λογοτεχνικής κριτικής, λόγω των φανταστικών και υπερρεαλιστικών στοιχείων που διαθέτει, είναι η «*Moza dhe problemi 36 / Η Μοζα και το πρόβλημα 36*» της Ivoni

Reso. Η συνομιλία της μικρής πρωταγωνίστριας με την Αρκούδα, το Σκύλο και την Αλεπού υποδηλώνει τις ηθικές και κοινωνικές αξίες που οφείλουν να διαθέτουν τα παιδιά στις κοινωνικές σχέσεις τους³⁶⁷.

Η ανάπτυξη του δράματος παρουσίασε και αρκετές αδυναμίες, όπως η βιοματική αναπαράσταση των γεγονότων και η ανάλογη αποτύπωση των χαρακτηριστικών της φυσιογνωμίας των παιδιών.

Η δραματουργία για παιδιά αναπτύχθηκε, αποφεύγοντας ελλείψεις, όπως η σχηματοποίηση, ο μελοδραματισμός, η χλιαρή-νεφελώδης σκιαγράφηση των προσώπων και το πνεύμα δημοσιογραφίας τους. Η κωμωδία για παιδιά παρέμεινε στην αρχική της φάση. Μολαταύτα, η κωμωδία «*Luani I shtëpisë/ Το λιοντάρι του σπιτιού*» του Fadil Kraja και «*Fajtori nuk është këtu/ Ο φταίχτης δεν είναι εδώ*» του Abdyl Bunjaku έφεραν νέες αξίες στην ανάπτυξη αυτού του είδους³⁶⁸.

Στην ανάπτυξη της αλβανικής παιδικής δραματουργίας έχει ιδιαίτερος συμβάλει και το Εθνικό Κουκλοθέατρο στα Τίρανα, το οποίο ιδρύθηκε τον Δεκέμβριο του 1950. Από τα πρώτα θεατρικά έργα για παιδιά που παρουσιάστηκαν σε περιβάλλον κουκλοθέατρου ήταν «*Pipiruaqi genjeshtar/ Ο ψεύτης Πιπιρούκι*» του Selman Vaqari, «*Dreri dhe ujku / Το ελάφι και ο λύκος*» του Xhavit Sollaku, «*Dhitë e egra / Τα άγρια γίδια*» του Kolë Jakova, «*Vera dhe Bora / Η Βέρα και η Μπόρα*» του Teufik Gjyli, «*Pula dhe dhelpra / Η κότα και η αλεπού*» και «*Dreri mendjemadh / Το υπεροπτικό ελάφι*» του Ferhat Çakërrri, «*Kryengritje në pallat / Εξέγερση στην πολυκατοικία*» του Bedri Dedja, «*Majmuni Hirko dhe shokët/ Ο πίθηκος Χίρκο και οι φίλοι*» και «*Majmuni Hirko roje në vresht/ Ο πίθηκος Χίρκο φύλακας στο αμπέλι*» του Skënder Demolli, «*Vallja e milingonave/ Ο χορός των μυρμηγκιών*» του Behxhet Çerma κ.ά.

Ωθηση σε αυτό το νέο θεατρικό είδος για παιδιά έδωσε και η δημιουργία κουκλοθέατρου στις πόλεις Αυλώνα, Πόγκραδετς, Άγιοι Σαράντα, Δυρράχιο, Σκόδρα κι αλλού, όπου αναπτύχθηκε πλούσια δραματουργική παραγωγή, προσφιλής στα παιδιά. Η εξέλιξη του κουκλοθέατρου είχε ως αρωγούς αρκετούς γνωστούς συγγραφείς, όπως Bedri Dedja, Tonin Shiroka, Ismail Kadare, Gazmend Kongoli, Gjijkë Kurtiqi, Ferhat Çakërrri, Vasil Beqari, Skënder Hasko, Tasim Gjokutaj κ.ά.

368. Βλ. B. Gaçe, *Letërsia Shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Triptik, Vlorë, 2005, σ.124.

4.4.4. Η ανάπτυξη του κινηματογράφου

Ο **κινηματογράφος** που απευθύνεται στα παιδιά κατέχει εξίσου σημαντική θέση στον καλλιτεχνικό και πολιτιστικό κόσμο των μικρών ηλικιών. Η ανάπτυξη του αλβανικού κινηματογράφου περιλαμβάνει τις ταινίες κινουμένων σχεδίων και τις καλλιτεχνικές ταινίες για παιδιά, όπως «*Lulekuqet mbi mure / Οι παπαρούνες πάνω στους τοίχους*», είναι μια παραγωγή του Kinostudio Shqipëria e Re με σκηνοθέτη τον Dhimitër Anagnosti, το έτος 1976, το σενάριο της οποίας βασίστηκε στο μυθιστόρημα «*Bonjakët / Τα ορφανά*» του Petraq Qafëzezi το οποίο εκδόθηκε το έτος 1972. Το θέμα της ταινίας αναφέρεται στις προσπάθειες και τη βοήθεια που έδωσαν τα παιδιά και οι νέοι της Αλβανίας στον πόλεμο κατά του ιταλικού φασισμού, οι οποίοι κατέκτησαν την Αλβανία στις 7 Απριλίου 1939³⁶⁹.

Το περιεχόμενο της ταινίας:

Τα γεγονότα διαδραματίζονται σε ένα ορφανοτροφείο των Τιράνων στα χρόνια της ιταλικής φασιστικής κατοχής, στις αρχές του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου. Τα ορφανά, υπό τις εντολές του διευθυντή και του επιμελητή τους, υποχρεώνονται τα βράδια να καθαρίζουν οργανωμένα σε σειρές στις άκρες των τοίχων, που οι κομμουνιστές συχνά έγραφαν συνθήματα κατά του εχθρού. Τέσσερεις φίλοι, ο Γιάτσε, ο Λέλο, ο Μπάρδι, και ο Τόμι, εκ των οποίων ο ένας είχε διασυνδέσεις με τον αντιφασίστα νέο, Αλί, αρχίζουν να οργανώνουν κρυφά σχέδια ενάντια σε μερικούς μισητούς συνεργάτες, οι οποίοι ήταν γνωστοί ως οι δωσίλογοι των Ιταλών φασιστών. Δύο από αυτούς, ο διευθυντής και ο επιμελητής του ορφανοτροφείου, είχαν τεθεί στο στόχαστρο των παράνομων κομμουνιστών. Ωθούμενοι από την απόπειρα του Αλί ενάντια σε έναν Ιταλό αξιωματικό, τα ορφανά αποκτούν το ψυχικό σθένος και αναζητούν τρόπους να γκρεμίσουν τον προδότη επιμελητή τους από τις σκάλες της αίθουσας που κοιμόταν. Το σχέδιο που οργανώθηκε στέφθηκε με επιτυχία Ένα βράδυ, ο επιμελητής μεθυσμένος δεν διακρίνει το νήμα που τα παιδιά είχαν δέσει από τις δυο άκρες της σκάλας με αποτέλεσμα να πέσει και να σπάσει το χέρι του.

Τρομαγμένος από αυτό το γεγονός ο διευθυντής του ορφανοτροφείου ενημερώνει τους Ιταλούς φασίστες, με σκοπό να βοηθήσουν στη σύλληψη των

369. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008. σ. 479.

οργανωτών και συμμετεχόντων. Αλλά ο σκοπός δεν ευοδώθηκε, γιατί όλα τα παιδιά που πέρασαν από ανάκριση σιώπησαν. Σιώπησε και ο Σούλιο, ένα από τα έξι παιδιά της καθαρίστριας του ορφανοτροφείου, ο οποίος στην πραγματικότητα δεν ήταν ορφανός, αλλά εγγεγραμμένος ως ορφανός από την ίδια τη μητέρα του, καθώς δεν είχε την οικονομική δυνατότητα ούτε να τον ταΐσει. Ο ορφανός Σούλιο, στον οποίο ο επιμελητής είχε αναθέσει ως αποστολή να κατασκοπεύει τους φίλους του, εξαιτίας του φόβου των συνεχόμενων πιέσεων προσπαθεί να υπερβεί τον τοίχο του ορφανοτροφείου τη νύχτα, αλλά τα πυρά της περιπόλου των Ιταλών φασιστών του αφαιρούν τη ζωή.

Ορισμένα ορφανά, μεγαλύτερης ηλικίας, εγκαταλείπουν το ορφανοτροφείο και αφιερώνονται επίσημα στον αγώνα κατά του φασισμού. Αυτά ενσωματώθηκαν στην ομάδα των Ντεμπατίκ, και παρά το γεγονός ότι ήταν μικρά παιδιά συμμετείχαν στον αγώνα κατά του φασισμού, με σκοπό την απελευθέρωση της πατρίδας από τους Ιταλούς φασίστες.

Η ταινία: «*Shoku yne Tili / Ο φίλος μας ο Τίλι*», είναι μια παραγωγή του Shqipëria e re του 1981, με σκηνοθέτη τον Fehmi Hoshafi και σενάριο των Qazim Kashari, Naum Bitri και Halil Kamberi.

Η ταινία «*Beni ecen vete / Ο Μπένι περπατά μόνος του*» σκηνοθετήθηκε από την Xhanfise Keko, ενώ το σενάριο της ταινίας υπεγράφη από τον Kicço Blushi³⁷⁰.

Το περιεχόμενο της ταινίας

Η υπερπροστασία της οικογένειας του Μπένι είχε ως αποτέλεσμα να τον περιορίζουν εντός των τοίχων του σπιτιού. Ο μπάμπια Θωμάς, που έρχεται από το χωριό, τον παίρνει μαζί του και για πρώτη φορά ο Μπένι ζει με την οικογένεια του θείου στο χωριό, όπου πρέπει να εγκλιματιστεί σε νέα δεδομένα. Για να τον βοηθήσουν να ξεπεράσει τον φόβο και να προσαρμοστεί, τον καλούν να πάρει μέρος μαζί με τ' άλλα παιδιά σε ένα πικνίκ. Ένα βράδυ, ο Μπένι μένει μόνος του στη μέση του δάσους, αλλά αυτή η εμπειρία γίνεται αφορμή να ενταχθεί στον φυσικό βίο διώχνοντας τον φόβο και τις αρνητικές σκέψεις της παιδικής ηλικίας. Σε ανάλογο θεματολογικό πλαίσιο κινούνται οι ταινίες: «*Një general kapet rob/ Ένας στρατηγός πιάνεται αιχμάλωτος*» μια παραγωγή του Kinostudio "Shqipëria e Re", το 1980, με

370. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008. σ. 485.

σκηνοθέτη τον Spartak Pecani και σενάριο των Skënder Hasko και Nexhati Tafa, «Pas gjurmëve / Στα αγνάρια», παραγωγή του 1978, με σκηνοθέτη την Xhanfise Keko, και σενάριο του Skifter Këlliçi, «Mimoza Lastica / Η κακομαθημένη Μιμόζα», παραγωγή του 1973, με σκηνοθέτη την Xhanfise Keko, και σενάριο του Nasho Jorgaqi, ταινία μικρού μήκους, «Tomka dhe shokët e tij/ Ο Τόμκα και οι φίλοι του» μια παραγωγή του Shqipëria e Re, το 1977, με σκηνοθέτη την Xhanfise Keko, και σενάριο του Nasho Jorgaqi.³⁷¹

Το περιεχόμενο της ταινίας:

Ο *Tomka* είναι ένα μικρό παιδί, το οποίο λατρεύει το ποδόσφαιρο, όπως και οι φίλοι του, και αφιερώνει πολύ χρόνο σε αυτό. που του αρέσει να παίζει μπάλα με τους φίλους του. Αλλά το γήπεδο του ποδοσφαίρου καταλαμβάνεται από φασίστες κατακτητές, που έχουν εισβάλει στην πόλη. Ο Τόμκα με την συνδρομή των ενηλίκων σχεδιάζει την ανακατάληψη του στρατοπέδου και τη μετατροπή του σε αγωνιστικό χώρο.

Σε ανάλογη σεναριακή λογική κινείται η ταινία «Partizani i vogël Velo / Ο μικρός παρτιζάνος Βέλιο», παραγωγή του 1980, με σκηνοθέτη την Xhanfise Keko, και σενάριο των Anastas Kondo, Natasha Lako .

Καλλιτεχνικές αξίες έχουν μεταφέρει στον κόσμο των παιδιών και οι ταινίες κινούμενων σχεδίων, ορισμένες εκ των οποίων έχουν βραβευτεί από το Βαλκανικό Φεστιβάλ και αυτό της Ευρωπαϊκής Ταινίας για Παιδιά. Ειδικό βραβείο έχουν λάβει ταινίες, όπως: η ταινία «Zhgaravinat / Οι μουντζούρες », «Edi dhe nota kater / Ο Εντι και ο βαθμός τέσσερα» και «Llustra-Llustra/ Λούστρα - Λούστρα».

4.5. Οι μεταφράσεις έργων από την παγκόσμια κλασική παιδική λογοτεχνία στην αλβανική γλώσσα

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον μεταφοράς του ευρωπαϊκού και παγκόσμιου λογοτεχνικού πλούτου στα παιδιά της Αλβανίας εξέφρασε το περιοδικό «*Vatra e Rinisë / Η γωνιά της Νεολαίας*» στη δεκαετία 1930-1940. Σε ένα από τα άρθρα αυτού του περιοδικού γίνεται λόγος για το μυθιστόρημα «*Liza në botën e çudirave / Η Λίζα στον κόσμο των θαυμάτων*», αναφέροντας αρκετά δεδομένα για τη ζωή και το έργο του συγγραφέα

371. Βλ. A. Bishqemi, *ό.π.*, σσ. 344-345.

Ljuis Kerel. Παράλληλα σε αυτό το περιοδικό εκδόθηκαν η λογοτεχνική βιογραφία, και μερικά παραμύθια του Hans Christian Andersen, διηγήματα του Victor Hugo, παραμύθια του Charles Perrault, νουβέλα του Giovanni Boccaccio κι άλλων συγγραφέων.³⁷²

Ένας από τους γνωστούς μεταφραστές της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας είναι ο συγγραφέας Milto Sotir Gurra, ο οποίος μετέφρασε από τη ρωσική λογοτεχνία αρκετά διηγήματα, παραμύθια και θρύλους. Στη δεκαετία του 1930 μεταφράστηκαν και εκδόθηκαν και τα παραμύθια «*Vajza e ditur/ Το σοφό κορίτσι*» του Lev Nikolayevich Tolstoy και ένα μέρος της νουβέλας του «*Fëminia / Η παιδική ηλικία*», όπως και τα αφηγηματικά ποιήματα του Ivan Sergejevich Turgenev «*Lypësi / Ο ζητιάνος*» και «*Harabeli / Το σπουργίτι*».

Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, κυρίως στη δεκαετία του 1960, οι μεταφράσεις της παγκόσμιας παιδικής λογοτεχνίας παρουσιάζουν μεγάλη ανάπτυξη. Με την ιδιότητα του παιδικού αναγνώσματος μεταφράστηκαν και διασκευάστηκαν λογοτεχνικές δημιουργίες του Αισώπου και του La Fontaine, αλλά και δημοφιλών έργων γνωστά του Charles Perrault και Daniel Defoe. Τα παραμύθια του συγγραφέα Charles Perrault: «*Bukuroshja e fjetur/ Η ωραία κοιμωμένη*», «*Hirushja / Η σταχτοπούτα*», «*Maçoku me çizme/ Ο παπουτσωμένος γάτος*» «*Kësulëkuqja / Η κοκκινোসκουφίτσα*», «*Gishtëja / Ο τοσοδούλης*», διακρίνονται για τα ρεαλιστικά στοιχεία τους, την ένταξη απροσδόκητων γεγονότων στην εξέλιξη του μύθου, την συνύπαρξη φαντασίας και ρεαλισμούς και την προβολή ηθικών αξιών.

Ο Άγγλος συγγραφέας Daniel Defoe αποκτά αναγνωριστικότητα στον κύκλο των αναγνωστών της Αλβανίας με το μυθιστόρημά του «*Robinson Kruzo / Ροβινσώνας Κρούσος*». Η περιπετειώδης ζωή του ήρωα Ροβινσώνα αναδεικνύει την τόλμη, την ευστροφία, αλλά και την αισιοδοξία αυτού του δεκαοχτάχρονου νεαρού, ο οποίος, όταν βιώνει τις δυσχέρειες, δεν πτοείται, διότι γνωρίζει ότι, μέσω αυτών, αποκτά δύναμη και αποφασιστικότητα. Οι εικόνες και τα γεγονότα αυτού του μυθιστορήματος μεταγίζουν τη βιωματική γνώση πως νικητής στη ζωή είναι αυτός που υπερβαίνει τις αντιξοότητες και αποκτά δύναμη και γνώση. Μολονότι το αναγνωστικό κοινό αυτού του έργου δεν περιορίζεται στα παιδιά έχει γίνει ιδιαίτερα προσφιλές σε αυτά.

372. Βλ. VATRA E RINISË, tek Enciklopedia Shqiptare <https://wiki.shqipopedia.org/vatra-e-rinis%c3%ab>

Στο πλαίσιο των μεταφράσεων των έργων της παγκόσμιας παιδικής λογοτεχνίας, προσοχή έχει δοθεί και στο λογοτεχνικό πλούτο του 19^{ου} αιώνα και ιδιαίτερα στα έργα: «*Liza në botën e çudirave / Η Λίζα στον κόσμο των θαυμάτων*» του Ljuis Kerel, στα παραμύθια του Hans Christian Andersen, των παραμυθιών των Brothers Grimm, «*Pinoku / Ο πινόκιο*» και «*Ndodhi gazmore / Χαρούμενα γεγονότα*» του Carlo Collodi, στο μυθιστόρημα «*Zemer/ Η καρδιά*» του Edmondo De Amicis, όπως και «*Aventurat e Tom Sojerit / Οι περιπέτειες του Τομ Σώγιερ*» του Mark Twain κ.ά. Με πολύ ενδιαφέρον επίσης τα παιδιά στην Αλβανία περίμεναν και τα έργα επιστημονικής φαντασίας του Jules Verne: «*Dy vjet pushime / Δυο χρόνια διακοπές*», «*20 mile larg në det / 20.000 λέυγες κάτω από τη θάλασσα*», «*Rreth botës për 80 ditë / Ο γύρος του κόσμου σε 80 ημέρες*», «*Bijtë e karitenit Grant / Τα παιδιά του καπετάνιου Γκραντ*», «*Kariteni 15-vjeçar/ Ο δεκαπεντάχρονος καπετάνιος*», «*Pesë janë në balonë / Πέντε εβδομάδες στο αερόστατο*», «*Udhëtim në qendër të Tokës / Ταξίδι στο Κέντρο της Γης*», «*Fari në fund te tokës / Ο φάρος στο τέλος της γης*» κ.ά.

Η πλούσια λογοτεχνική παραγωγή του συγγραφέα Ιουλίου Βερν τον καθιστά έναν από τους θεμελιωτές της παιδικής και νεανικής λογοτεχνίας που εφάπτεται θεματολογικά της επιστημονικής φαντασίας. Έγραψε ταξιδιωτικές ιστορίες που διαδραματίζονται σε θάλασσες, σε στεριές και στον αέρα, προβλέποντας μερικά από τα σύγχρονα κατορθώματα του ανθρώπου. Από την εποχή του 19^{ου} αιώνα, στην οποία έζησε, μέσω της λογοτεχνικής παραγωγής του προέβλεψε την εφεύρεση του υποβρυχίου, των βλημάτων, της τηλεόρασης, του βιντεοτηλεφώνου, του ηλεκτρονικού αυτοκινήτου κ.ά. Ο Ιούλιος Βερν κατείχε πολύπλευρη επιστημονική γνώση γιατί ήρθε σε επαφή με ερευνητές και εφευρέτες που διεύρυναν τον πνευματικό του ορίζοντα, τον συμβούλευαν σε ειδικά θέματα και τον τροφοδοτούσαν με ιδέες.

Έργα της ρωσικής παιδικής λογοτεχνίας διάσημων συγγραφέων μεταφράστηκαν στην αλβανική γλώσσα και κυρίως των Maxim Gorky, Lev Tolstoy, Vladimir Mayakovsky, Arkady Gaidar. Στη λογοτεχνική παραγωγή για παιδιά του Lev Tolstoy περιλαμβάνεται και η συλλογή με διηγήματα «*Kopshtari dhe bijte/ Ο κηπουρός και τα παιδιά*», τμήματα της οποίας έχουν ενταχθεί στα σχολικά εγχειρίδια όπως: «*Abetare/ Το αλφαβητάριο*» και «*Libri rus I leximit/ Το ρώσικο βιβλίο της ανάγνωσης*». Οι μύθοι, τα παραμύθια και τα διηγήματα αυτής της συλλογής είναι περιεκτικά, καθώς με ευσύνοπτο τρόπο αποδίδουν ρεαλιστικά την εικόνα της κοινωνίας της εποχής, δίχως, όμως, να στερούνται δημιουργικής φαντασίας και

διδασκαλίας. Τα πρόσωπά τους περιγράφονται σε ένα περιβάλλον που συνοδεύουν τις σκέψεις, τις ταλαιπωρίες και τις ανησυχίες τους. Στα διηγήματα «*Mollët / Τα μήλα*», «*Në gjëti të ariut / Στο κυνήγι της αρκούδας*», «*Dy shokët / Οι δυο φίλοι*» ή στους μύθοι «*Milingona dhe pëllumbi / Το μυρμήγκι και το περιστέρι*», «*Delja dhe çjari / Η προβατίνα και ο τράγος*», «*Dhelpra dhe rrushte / Η αλεπού και τα σταφύλια*» αναδεικνύονται λογοτεχνικές αξίες, παράλληλα με τον επιστημονικό και διδακτικό χαρακτήρα των έργων.

Αξιοσημείωτη κρίνεται η συμβολή στην αλβανική παιδική λογοτεχνία της μετάφρασης του έργου του συγγραφέα Maxim Gorky. Στην αλβανική γλώσσα, από τα έργα του έχουν μεταφραστεί τα παραμύθια του: «*Harabeli I vogël / Το μικρό σπουργίτι*», «*Gjysh Arhipi dhe Lionjka/ Ο παππούς Αρχιπας και ο Λιόνκα*», «*Mengjesi/Το πρωί*», «*Aventurat e Enjoskes/ Οι περιπέτειες του Εβιόσκα*», «*Perralla e Janushke torollakut/ Το παραμύθι του χαζού Γιανούσκα*». Η δημιουργική φαντασία κινείται σε παράλληλους δρόμους με την προβολή των κοινωνικών αδικιών, τη γνώση φυσικών φαινομένων, όπως την ικανότητα του ανθρώπου για να αγωνιστεί ενάντια στις αντιξοότητες που προκύπτουν στη ζωή του. Στη συλλογή «*Perrallat e Italise / Τα παραμύθια της Ιταλίας*» ο συγγραφέας Maxim Gorky υπογραμμίζει στην λογοτεχνική του σκέψη πως: «*...S' ka perralla me te mira se ato qe krijon vete jeta... / ...Δεν υπάρχουν παραμύθια καλύτερα από αυτά που δημιουργεί η ίδια η ζωή...*»

Δημιουργίες του Vladimir Mayakovsky έχουν μεταφραστεί στην αλβανική γλώσσα και εμπλουτίζουν πνευματικά και ηθικά την εγχώρια λογοτεχνική παραγωγή. Μάλιστα με ορισμένα ποιήματα, στα οποία εκφράζει τη μεγάλη αγάπη για τα παιδιά, γίνεται εμφανής η ικανότητά του να αξιοποιεί τον ρυθμό και τα εκφραστικά μέσα, για να επικοινωνήσει άμεσα με την παιδική ψυχή. Έναν ολόκληρο λογοτεχνικό παιδικό κόσμο, ο συγγραφέας έχει δημιουργήσει στα ποιήματα «*Kali I flakte / Το φλογερό άλογο*», «*Perralle per Petjan, çunin e trashë dhe Simën, çunin e hollë / Παραμύθι για τον Πέτια, το χοντρό παιδί και τον Σίμα το λιγνό παιδί*», «*Lodrat e reve / Τα παιχνίδια των σύννεφων*», «*Historia e Vllasit, dembelit dhe rrugaçit / Η ιστορία του Βλάσση, του τεμπέλη και του αλήτη*».

Έργα του γνωστού διάσημου Ρώσου συγγραφέα Arkady Gaidar έχουν μεταφραστεί στην αλβανική γλώσσα: «*Shkolla / Το σχολείο*», «*Sekretet ushtarak / Το στρατιωτικό μυστικό*», «*Timuri dhe skuadra e tij / Ο Τιμούρ και η ομάδα του*», «*Çuku dhe Geku / Ο Τσούκ και ο Γκέκ*» κ.ά., τα οποία συμβάλλουν στη διαμόρφωση της καλλιτεχνικής παιδείας του αναγνωστικού κοινού. Τα θέματά τους έχουν αντληθεί

από τα γεγονότα που συνέβησαν μεταξύ των δυο Παγκόσμιων Πολέμων. Στις σελίδες αυτών των έργων περιγράφονται χαρούμενες, αλλά και δυσχερείς στιγμές της ζωής, καθώς η περιέργεια, το χιούμορ ενός ζωντανού και ενδιαφέροντος παιδικού κόσμου.

Από τη σύγχρονη παγκόσμια παιδική λογοτεχνία, στα αλβανικά έχουν μεταφραστεί και τα έργα διάσημων συγγραφέων όπως: Άλκη Ζέη - Alki Zeji, Azis Nesin, Xhiani Rodari, κ.ά. Το μυθιστόρημα της Ελληνίδας Άλκης Ζέη «*Tigri I vitrines/ Το καπλάνι της βιτρίνας*», όπως και τα άλλα μυθιστορήματά της, περιγράφουν την περιπετειώδη ζωή των παιδιών στην Ελλάδα, στο πλαίσιο ενός κόσμου γεμάτο ζωντάνια και χιούμορ. Αυτό το λογοτεχνικό έργο, μαζί με τα μυθιστορήματα «*Shëtitja e madhe e Petros / Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου*» και «*Çadra Lejla / Η μωβ ομπρέλα*» παρουσιάζουν τη ζωή των παιδιών στην Ελλάδα, κατά τη διάρκεια του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου.

Ο διάσημος Τούρκος συγγραφέας Azis Nesin έγινε γνωστός στον παιδικό κόσμο της Αλβανίας, μέσω του μυθιστορήματος «*Fëmijët e sotëm / Τα παιδιά του σήμερα*». Αυτό το επιστολικό μυθιστόρημα αναλύει περιγραφικά τη ζωή των μικρών μαθητών στο περιβάλλον του σχολείου και της πόλης, με χαρούμενες νότες, λεπτό χιούμορ και διαυγή λογοτεχνική γλώσσα.

Ο παραμυθάς της σύγχρονης εποχής, ο Ιταλός συγγραφέας Gianni Rodari, είναι παρόν για τα παιδιά της Αλβανίας από το 1958, την περίοδο που άρχισε η έκδοση των έργων του: «*Aventurat e Cipolinos / Οι περιπέτειες του Τσιπολίνο*», «*Aventurat e Tonino te radukshmit / Οι περιπέτειες του αόρατου Τονίνο*», «*Ç' erë kanë zanatet / Τι άρωμα έχουν οι τέχνες*», «*Libri I gabimeve/ Το βιβλίο των λαθών*» και «*Udhëtimet e shigjetës së kaltër/ Τα ταξίδια του γαλάζιου τόξου*». Η συγγραφή αυτών των βιβλίων από τον Gianni Rodari, αναδεικνύει τα γεγονότα στο περιβάλλον που εξελίσσονται και τις περιπέτειες των ηρώων, με έναν καθηλωτικά μαγευτικό αφηγηματικό τρόπο που θέλγει τους μικρούς αναγνώστες.

Στον τομέα της μετάφρασης έργων της παγκόσμιας παιδικής λογοτεχνίας στην αλβανική γλώσσα δραστηριοποιήθηκε πλειάδα μεταφραστών, όπως Milto Sotir Gurra, Mitrush Kuteli, Bedri Dedja, Odhise Grillo, Vedat Kokona, Petro Zheji, Dionis Bubani, Gjergj Zheji, Jorgji Dhoksani κ.ά., οι οποίοι απέδωσαν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την αυθεντικότητα αυτών των έργων.

Ο Milto Sotir Gurra μετέφρασε κυρίως από τη ρωσική παιδική λογοτεχνία πεζογραφήματα των: Ivan Turgenievit (1818-1883), Leon Tolstoit (1828-1910), Anton Çehovit (1860-1904) και Maksim Gorkit (1868-1936)

Ο Mitrush Kuteli μετέφρασε έργα από τη ρωσική παιδική λογοτεχνία, όπως Ivan Turgenjev, *Kujtimet e një gjahtari* / Τα απομνημονεύματα ενός ψαρά, 1963, Maksim Gork, *Tregime* / Διηγήματα (1956) και *Përralla të Italisë* / Παραμύθια της Ιταλίας (1960), Mihail Saltikov-Sedrin, *Zotërinjtë Gollovliovë* / Οι κύριοι Γκολοβλιόβε(1964) και *Përralla* / Παραμύθια.

Ο Bedri Dedja μετέφρασε:

- L. Tolstoi – «*Tregime dhe përralla për fëmijë*/ Αφηγήματα και παραμύθια για παιδιά», 1954, «*Robi i Kaukazit/ Ο Ρόμπι του Καυκάσου*», 1959.
- V. Majakovski – «*Për fëmijët/ Για τα παιδιά*», 1954, «*Lexo, shëtit e fluturo/ Διάβασε, βγες βόλτα, πέτα*», 1958, «*Ç'është mirë e ç'është keq/ Τι είναι καλό και τι είναι κακό*» 1966.
- N. Nosov – «*Tregime/ Διηγήματα*», 1954, «*Aventurat e Dinpaktut dhe shokëve të tij/ Οι περιπέτειες του Ντινπακ και των φίλων του*», 1957
- M. Tuein – «*Aventurat e Tom Sojerit/ Οι περιπέτειες του Τομ Σώγερ*», 1955
- A. S. Pushkin – «*Përralla e peshkatarit dhe e peshkut/ Το παραμύθι του ψαρά και του ψαριού*», 1956
- H.K. Andersen – «*Përralla/ Παραμύθια*», 1956
- M. Gorki – «*Jashka, Samovari*» (1957)
- Sh. Péro – «*Maçoku me çizme/ Ο παπουτσωμένο γάτος*», 1958, «*Përralla ruse/ Ρωσικά παραμύθια*», 1998, *përshtatje e shqipërime nga 18 autorë/ Διασκευές από 18 συγγραφείς.*

Οdhise Grillo μετέφρασε:

- Ferenc Molnar - «*Djemte e rruges Pal/ Τα παιδιά της οδού Παλ*»
- Makarengo – «*Poeme pedagogjike/ Παιδαγωγικό ποίημα*»
- E. De Amicis- «*Zemer/ Η καρδιά*»
- Julie Verne - «*Bijte e kapitenit Grant/ Τα παιδιά του καπετάνιου Γκραντ*»
- Xhonthan Suift - «*Udhetimet e Guliverit/ Τα ταξίδια του Γκιούλιβερ*»

Μετά το 1990, η μετάφραση των έργων της παγκόσμιας παιδικής λογοτεχνίας απέκτησε άλλες διαστάσεις. Ξεκίνησε η μετάφραση όλων των βιβλίων παιδικής λογοτεχνίας, που γνώριζαν επιτυχίες. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι τα έργα με βασικό ήρωα τον Χάρι Πότερ – Harry Potter. Όλη η σειρά των έργων έχει μεταφραστεί και έχει γίνει προσφιλές σε μικρούς και μεγάλους του αλβανικού αναγνωστικού κοινού:

- «*Harry Potter dhe guri filozofik / Ο Χάρι Πότερ και η Φιλοσοφική Λίθος*»
- «*Harry Potter dhe dhoma e sekreteve / Ο Χάρι Πότερ και η κάμαρα με τα μυστικά*»
- «*Harry Potter dhe I burgosuri I Azakabanit / Ο Χάρι Πότερ και ο Αιχμάλωτος του Αζκαμπάν*»
- «*Harry Potter dhe Kubi I zjarre / Ο Χάρι Πότερ και ο Πύρινος Κύβος*»
- «*Harry Potter dhe Ushtria e Fenixit/ Ο Χάρι Πότερ και το Τάγμα του Φοίνικα*»
- «*Harry Potter dhe Princi / Ο Χάρι Πότερ και ο Ημίαιμος Πρίγκηψ*»

4.6. Οι Σύγχρονοι Αλβανοί συγγραφείς παιδικής λογοτεχνίας - Οι κυριότεροι εκπρόσωποι της εποχής (1960-2010)

Οι βασικότεροι εκπρόσωποι της εποχής παρουσιάζονται παρακάτω:

5.6.1. Adelina Mamaqi – Αντελίνα Μαμάκι

Η συγγραφέας της παιδικής λογοτεχνίας Adelina Mamaqi γεννήθηκε στα Τίρανα το 1939. Εκεί ολοκλήρωσε τη θητεία της σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης: δημοτικό, γυμνάσιο, λύκειο και το Πανεπιστήμιο στον τομέα της αλβανικής φιλολογίας. Εργάστηκε πολλά χρόνια στο γραφείο συντάξεως της παιδικής λογοτεχνίας στον εκδοτικό οίκο «Naim Frasherit», και

ακολούθως ως συντάκτρια στο περιοδικό «Nentori», Όργανο της Ένωσης των

Συγγραφέων και Καλλιτεχνών. Καταληκτικά εργάστηκε για διάστημα μεγαλύτερο των είκοσι ετών στα περιοδικά «Fatosi» και «Pioneri».

Η Adelina Mamaqi ανήκει στους συγγραφείς των οποίων το έργο απευθύνεται στα παιδιά της προσχολικής, αλλά και της σχολικής ηλικίας. Εντάσσεται σε αυτούς τους δημιουργούς της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας οι οποίοι εφάπτονται θεματολογικά υποθέσεων και προβλημάτων, που είναι συνδεδεμένα αποκλειστικά με τον κόσμο των παιδιών. Διαφαίνεται σταδιακά από τα έργα της πως ανακαλύπτει τον μαγικό κόσμο των παιδιών, τις περιπέτειές τους, τις ατελείωτες επιθυμίες τους, τα όνειρά τους για τη ζωή³⁷³.

Για μένα - αναφέρει σε μια συνέντευξη της η συγγραφέας, η λογοτεχνία είναι μια αγάπη πολύ μεγάλη, που δεν τη συγκρίνω με τίποτα άλλο παρά μόνο με το αντίστοιχο συναίσθημα για τα παιδιά μου. Όταν δεν γράφω, επεξεργάζομαι στο μυαλό μου διάφορες θεματολογικές εκδοχές λογοτεχνικών έργων για παιδιά που μαγνητίζουν τη σκέψη μου³⁷⁴.

Η Adelina Mamaqi είναι μία συγγραφέας με ευρεία δημιουργική παραγωγή η οποία έχει δοκιμάσει την πένα της σε διάφορα λογοτεχνικά είδη και πάντοτε είχε απαιτήσεις από την ποιότητα των έργων της. Για αυτό και το περιεχόμενο των έργων που έχει εκδώσει προβάλλει με σαφήνεια καλλιτεχνικά μορφωτικά και αισθητικά ιδεώδη³⁷⁵

και έτσι φέρνει νέα δημιουργική πνοή στην αλβανική παιδική λογοτεχνία.

Η Adelina Mamaqi είναι μια από τις πρώτες γυναίκες συγγραφείς της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας, με διευρυμένη λογοτεχνική παραγωγή, η οποία στην εποχή της δημοκρατίας έχει διακριθεί για το ποιοτικό και ποσοτικό εύρος της συγγραφικής παρουσίας της. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια των χρόνων 1991-2002, αναγκάστηκε να ζήσει στο εξωτερικό, αν και με το έργο της ήταν παρούσα στην Αλβανία.

Έχει γράψει ποιήματα, διηγήματα, παραμύθια σε στίχους, αφηγηματικά ποιήματα και τα έργα της αποδεικνύουν τη φροντίδα και τη συναισθηματική σύνδεσή της με τα παιδιά. Έχοντας επίγνωση της ζωής τους, καταφέρνει να διεισδύσει στον

373. Βλ. R. Çadri, *Lindja dhe formimi i Letërsisë shqipe për fëmijë/ Η γέννηση και η διαμόρφωση της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας*, εκδ. Redona, Tiranë, 2009, σ. 169.

374. Βλ. R. Alimerko, *LETËRSIA PËR FËMIJË” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα)*, Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Historisë dhe i filologjisë, Departamenti i Letërsisë, Tiranë, 2014, σ. 122.

375. Βλ. O.K.Grillo, *Panoramë letrare*, Tiranë, 1986, fq. 97

κόσμο τους. Το όνομά της αποκτά αναγνωρισιμότητα στις τάξεις των αναγνωστών στα τέλη της δεκαετίας του 1950, ως η πρώτη ποιήτρια της οποίας το έργο απευθύνεται αποκλειστικά στα παιδιά. Με το έργο «*Bubi I vogel/ O μικρός Μπούμπι*», το 1963 γίνεται μία από τους πιο προσφιλείς και γνωστούς δημιουργούς για το αναγνωστικό κοινό των παιδιών.

«...*Να γράφεις για παιδιά απαιτεί μια συγκεκριμένη ιδιαιτερότητα – αναφέρει η συγγραφέας. Υποτίθεται, πως είναι εύκολο να απευθυνθείς συγγραφικά σε αυτά.. Υπήρχαν και πολλοί συγγραφείς που ισχυρίζονται ότι γράφουν για παιδιά. Είναι εύκολο να στιχουργήσεις, να γράφεις τραγούδια. Να δημιουργήσεις για τα παιδιά, και να κερδίσεις την καρδιά του μικρού αναγνώστη, με σκοπό να ομολογήσει ότι του αρέσει αυτό το βιβλίο, είναι πολύ δύσκολο, γιατί πρέπει να ξέρεις να κερδίζεις στην ψυχολογία των παιδιών . Κατά τη διάρκεια της δικής μου επαγγελματικής θητείας έχουν περάσει πολλές γενιές, όπου και η αντίληψη των παιδιών, ο τρόπος με τον οποίο βλέπουν τα πράγματα έχουν αλλάξει. Είναι αρκετά δύσκολο για έναν ηλικιωμένο συγγραφέα να διεισδύσει στην ψυχολογία των παιδιών. Αυτό προϋποθέτει: πολύ μεγάλη αγάπη, να είσαι επικοινωνιακός με τις γενιές, να φορέσεις το «ένδυμα» των παιδιών, δηλαδή να καταλάβεις τη γλώσσα τους και τη σκέψη τους...»³⁷⁶.*

Έτσι, η Adelina Mamaqi κατέχει σημαντική θέση στο λογοτεχνικό έργο για παιδιά. Έχει συγγράψει συλλογές ποιημάτων, αφηγηματικά ποιήματα, παραμύθια και διηγήματα σε στίχους μερικά εκ των οποίων είναι:

Ποιητικές συλλογές:

1. *Bubi I vogël / O μικρός Μπούμπι, Ποιήματα, 1963*
2. *Bregu I kaltër / Η γαλάζια ακτή, Ποιήματα 1973*
3. *Fishekzjarret / Τα πυροτεχνήματα, Ποιήματα 1974*
4. *Kur në dimër bie borë / Όταν το χειμώνα πέφτει χιόνι, 1975*
5. *Lepurushi me akullore / Το λαγουδάκι με παγωτό, 1976*
6. *Si thoni ju? / Πως λέτε εσείς; Σατυρικά ποιήματα, 1976*
7. *Vjershat e Majlindës / Τα ποιήματα της Μαϊλίντα, Ποιήματα 1978*

376. Βλ.. R. Alimerko, *LETËRSIA PËR FËMIJË*” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ *Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα)*, Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014, σ. 123.

8. *Një zog gezimi / Ένα πουλί χαράς, Ποιήματα 1981*³⁷⁷
9. *Fluturo, kërcë e rend / Πέταξε, χόρευε και τρέχε, 1998,*
10. *Një mjelmë nga vitet/ Ένας κύκνος στο χρόνο, 2002*
11. *Xhoi – Toi / Τζόι – Τόι, 2005*
12. *Katër motrat stinë: fenomenet atmosferike dhe dukuritë gjeografike / Οι τέσσερεις αδερφές εποχές: τα ατμοσφαιρικά και γεωγραφικά φαινόμενα, 2007*
13. *Unë ylberin mbaj në duar/ Το ουράνιο τόξο κρατώ στο χέρι, 2007*
14. *Vëllaçkoja sa një lajthi / Ο αδερφούλης ίσα με ένα φουντούκι, 2007*
15. *Hopla, hopla, unë po rritem/ Ωπα όπα, μεγαλώνω, 2007*
16. *Bardhoshi xhepkoshi/ Ο ασπρούλης καλαθοζέτης, 2007*
17. *101 gjëgjëzat / 101 αινίγματα, 2007*³⁷⁸

Παραμύθια σε στίχους

18. *Orizi i milingonave / Το ρύζι των μυρμηγκιών, 1965*
 19. *Goni trazovaçi / Ο Γκόνι ο ανακατωσούρας, 1967*
 20. *Hedhin valle bletët / Ρίχνουν χορό οι μέλισσες, 1973*
 21. *Klloçka dhe kotelet / Η κλώσα με τα κλωσόπουλα, 1975*
 22. *Milingonza me pushkë / Ο μέρμηγκας με όπλο, 1976*
 23. *Libri që u bë përrallë / Το βιβλίο που έγινε παραμύθι, 1979*
 24. *Kaltëroshi tekanjozi / Ο ιδιότροπος γαλαζούλης, 1979*
 25. *Flutura dhe zambakët / Η πεταλούδα και οι κρίνοι, 1981*
 26. *Mesoi Andi shkronjën A / Έμαθε ο Άντι το γράμμα Α, 1987*
- Εκτός των άλλων έχει εκδώσει και αξιόλογα πεζογραφήματα:
27. *Zogu Pup në shtëpinë prej xhami / Το πουλί Πούπ στο γυάλινο σπίτι, Νουβέλα, 1982*
 28. *Si e gjete folenë, moj dallëndyshe? / Πώς τη βρήκες τη φωλιά, χελιδόνι; Παραμύθι, 1985*³⁷⁹, με επανέκδοση το 2007
 29. *Përrallëzat e shkronjave / Τα παραμυθάκια των γραμμάτων, 2005*

Επιπλέον έργα της νέας λογοτεχνικής παραγωγής της που εκδόθηκαν μετά το 1990 αναφέρονται:

377. Βλ. Grillo O. K., *LEXIKON, Shkrimtarët Shqiptarë për fëmijë (1872-1995)/ ΛΕΞΙΚΟ, Άλβανοί συγγραφείς για παιδιά*, εκδ. Botimet Enciklopedike, Tiranë, 1997, σσ. 146-147.

378. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Άλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008. σ. 313

379. Βλ. Grillo O. K., *LEXIKON, Shkrimtarët Shqiptarë për fëmijë (1872-1995)/ ΛΕΞΙΚΟ, Άλβανοί συγγραφείς για παιδιά*, εκδ. Botimet Enciklopedike, Tiranë, 1997, σσ. 146-147.

30. *Ariu dhe dy karriket / Η αρκούδα και δυο καρέκλες*, 2002
 31. *Toçi dhe Poçi / Ο Τότσι και ο Πότσι*, 2006
 32. *Kaltëroshi tekanjozi / Ο ιδιότροπος γαλαζούλης*, 2007
 33. *Lodërzat e alfabetit / Τα παιχνιδάκια της αλφαβήτας*, 2007
 34. *Sa shtëpi ka dielli? / Πόσα σπίτια έχει ο ήλιος;*, 2008
 35. *Pinguini Ping Ping Pi / Ο πιγκουίνος Πινγκ Πινγκ Πι*, 2009
 36. *Si të blesh një ylber / Πώς να αγοράσεις ένα ουράνιο τόξο*, 2011.
 37. *Pemët u përkasin të gjithëve / Τα δέντρα ανήκουν σε όλους*, 2011
 38. *Eni me sycka si liqeni / Η Ένι με μάτια σας της λίμνης*, 2015,
 39. *Une e di, gjeje ti/ Εγώ το γνωρίζω, εσύ να το βρεις*, 2015³⁸⁰
 40. *Tutu dhe Elefantushi kërkoghe femijët/ Ο Τούτου και ο ελεφαντάκος ψάχνουν τα παιδιά*, 2020³⁸¹, σε συνεργασία με τους Rovena Rrozhani, Muzafer Çaushi.

Έχει διαρκή συγγραφική παρουσία, προσφέροντας στους μικρούς αναγνώστες ένα μεγάλο αριθμό λογοτεχνικών έργων με εκδόσεις και επανεκδόσεις. Μάλιστα πολλές φορές τα δημιουργήματα της έχουν βραβευτεί με την ύψιστη αξιολόγηση, με το βραβείο «*Naim Frasheri*»³⁸².

Η λογοτεχνική παραγωγή της, συγκρινόμενη με την αντίστοιχη άλλων σύγχρονων συγγραφέων αλλά και μεταγενεστέρων, αποδεικνύεται ιδιαίτερα ποιητική με ξεχωριστή φυσιογνωμία. Η ποιητική παραγωγή της διακρίνεται από θεματολογική ποικιλία που δομείται σε ένα ευρύ πλαίσιο μορφωτικών και ψυχολογικών κινήτρων. Το στοιχείο αυτό αποδεικνύεται από την ποιητική συλλογή για παιδιά «*Fluturo, kërcë e rend/ Πέταξε, χόρεψε και τρέξε*», την οποία συλλαμβάνει ως μια σκηνική παράσταση. Η ποιήτρια γράφει στίχους για τα παιχνίδια και τις χαρές, όπως βιώνονται από την παιδική ψυχή αλλά και τις σχέσεις τους με τα πουλιά και τα ζώα. Το παιδί δεν παρουσιάζεται ως παρατηρητής και ονειροπόλος, αλλά ως συμπρωταγωνιστής:

<i>A e dini ç'ngjau një ditë?</i>	<i>Ξέρετε τι έγινε μια μέρα;</i>
<i>Lamë pyllin dhe shtëpitë,</i>	<i>Αφήσαμε το δάσος και τα σπίτια</i>
<i>fluturo, kërcë e rend,</i>	<i>Πέταξε, χόρεψε και τρέχε</i>

380. Βλ. <https://www.shtepialibrit.com/store/sq/>

381. Βλ. <https://childhub.org/sq/materiale-te-pershtatshme-femijet/tutu-dhe-elefantushi-kerkojne-femijet>

382. Βλ. M. Nelaj, Profile letrare, OMSCA-1, Tiranë, 2008, σσ. 9-15.

<i>te ky libër zumë vend!</i>	<i>Σ' αυτό το βιβλίο πιάσαμε θέση!</i>
.....	
<i>Në çdo faqe, në çdo fletë,</i>	<i>Σε κάθε σελίδα, σε κάθε φύλλο</i>
<i>emrin do ta themi vetë I</i>	<i>Το όνομα θα το αναφέρουμε μόνοι³⁸³</i>

Η ποιήτρια διαπλέκει με ευφυΐα τα θέματα στις δημιουργίες της, όπου τα παιδιά ενημερώνονται για τη ζωή και τη δράση διάφορων ζώων και πτηνών. Η αφήγηση είναι πρωτοπρόσωπη και λαμβάνει τη μορφή περιγραφής ή διαλόγου. Τα πρόσωπα αυτών των ποιημάτων αναφέρουν τις αρετές αλλά και τα μειονεκτήματα του χαρακτήρα τους, καθώς και τις σχέσεις τους με τα άλλα παιδιά. Αξίζει μάλιστα να επισημανθεί ότι η επικοινωνία σε διαλογική μορφή γίνεται κυρίως μεταξύ οντοτήτων που είναι επιβλαβείς για τον άνθρωπο³⁸⁴, π.χ.: Από το ποίημα *Η μύγα*

<i>Mizë, mizë,</i>	<i>Μύγα, μύγα,</i>
<i>bëz, bëz, bëz!</i>	<i>Βζζζ, βζζζ, βζζζζ!</i>
<i>Shpejt, me ik</i>	<i>Γρήγορα φύγε μου</i>
<i>Prej shtëpisë,</i>	<i>Από το σπίτι</i>
<i>Se ushqimet</i>	<i>Γιατί τα τρόφιμα</i>
<i>M'i bën pis!</i>	<i>Μου τα μολύνεις!³⁸⁵</i>

Η συγγραφέας περιβάλλει με αγάπη την πλειονότητα των ζώων. Γράφει για την κότα που κάνει τα αυγά και τα πουλιά της, για το σπουργίτι που χαρίζει τραγούδια στα παιδιά:

<i>çdo mëngjes, dimër, verë</i>	<i>Κάθε πρωί, χειμώνα, καλοκαίρι</i>
<i>zëri im ju zgjon përherë</i>	<i>Η φωνή μου σας ξυπνά πάντα</i>
<i>në dritare ju qëndroj</i>	<i>Στο παράθυρό σας στέκομαι</i>
<i>këngën time ju dhuroj....;</i>	<i>Το τραγούδι μου να σας χαρίσω...</i>

ή για τα χελιδόνια με την ψαλιδένια ουρά που είναι τόσο προσφιλή στα παιδιά:

383. Βλ. A. Mamaqi, *Fluturo, kërcë e rend*, Tiranë, 1998, σ. 1

384. Βλ. A. Bishqemi, *Eja te lexojme bashke nje vjershe/ Έλα να διαβάσουμε μαζί ένα ποίημα*, Erik, Tirane, 2011, s.116

385. Βλ. A. Mamaqi, *Fluturo, kerce e rend, pjesa 2*, σελ.10

<i>Dhe juve, bebusha</i>	<i>Και εσείς, μικρούλες</i>
<i>Të mirka, të urta,</i>	<i>Καλοσυνάτες, ήσυχες</i>
<i>Të dashurat gjyshe</i>	<i>Αγαπημένες γιαγιάδες</i>
<i>Ju thonë: Dallëndyshe!</i> ³⁸⁶	<i>Σας λένε: Χελιδόνια!</i>

Επίσης τα ποιήματά της αποτελούν για τα παιδιά πηγή άντλησης πολλών πληροφοριών για την πεταλούδα, τη μέλισσα, το περιστέρι, το λαγό, το ψάρι, το άλογο, το λιοντάρι, τον πίθηκο κ.ά. Η συγγραφέας έχει πλήρη γνώση του κόσμου των παιδιών, των επιθυμιών τους, των συναισθημάτων τους, τα οποία παρουσιάζει γλαφυρά σε αυτά τα ποιήματα-παιχνιδίσματα³⁸⁷.

Στο σύνολο των έργων ξεχωρίζουν ποιοτικά αυτά που εκδόθηκαν μετά το 1990 και απευθύνονται σε αναγνώστες της προσχολικής και σχολικής ηλικίας. Καταγράφεται η νέα σειρά των έργων της με τίτλο «*Korshiti im i bukur / Ο όμορφος μου κήπος*», όπου συμπεριλαμβάνονται αρκετά νέα βιβλία με ποιήματα, παραμύθια, διηγήματα, που συντροφεύουν τους μικρούς αναγνώστες. Σε αυτή τη σειρά, η συγγραφέας έχει συμπεριλάβει ανάμεσα στα άλλα και τα έργα: «*Hopla, hopla, unë po rritem / Ωπα, Ωπα, εγώ μεγαλώνω*», «*Vëllaçkoja sa një lajthi / Ο αδερφός ίσα με ένα φουντούκι*», «*Arushi sheh një ëndërr / Η αρκούδα βλέπει ένα όνειρο*», «*Unë ylberin mbaj në duar / Εγώ κρατώ στα χέρια το ουράνιο τόξο*», «*Kaltëroshi, tekanjosi / Ο ιδιότροπος γαλαζούλης*», τα οποία είναι πολύ ελκυστικά για τα παιδιά. Παράλληλα έχουν ενταχθεί στο ίδιο εκδοτικό πλαίσιο τα καλύτερα ποιήματα ανασκευασμένα με αγάπη και φροντίδα για τους μικρούς αναγνώστες. Από όλα τα έργα διακρίνεται η ποιητική συλλογή «*Mësoi Adi gërmën A / Έμαθε ο Άντι το γράμμα Α*», επανέκδοση του 2001.

Η ποιήτρια εκφράζεται με ειλικρίνεια, ζεστασιά, με στίχους με ομοιοκατάληκτους, εύηχους στίχους, μεταφέροντας έτσι ιδιαίτερη αισθητική ευχαρίστηση στα παιδιά. Αναφέρεται το ποίημα που δίνει τον τίτλο στο βιβλίο «*Mësoi Adi gërmën A / Έμαθε ο Άντι το γράμμα Α*», το οποίο αφιερώνεται στο πρώτο γράμμα της αλφάβητου και για τα παιδιά μένει το πιο αγαπητό γράμμα:

<i>Adi i vogël ka mësuar</i>	<i>Ο μικρός Άντι έμαθε</i>
<i>shkronjën A për ta lexuar</i>	<i>Το γράμμα Α για να διαβάζει</i>

386. Βλ. A. Mamaqi, *Fluturo, kerce e rend/ Πέτα, χόρευε, τραγούδα*, pjesa 1, Tiranë, 1998 σ.10

387. Βλ. S. Rama, *Shpirti plor rubinë (studime, Vepra letrare e Adelina Mamaqit)/ Ψυχή από ρουμπίνι (μελέτη, Το λογοτεχνικό έργο της Adelina Mamaqi, Prishtinë, 2007. σ.35*

Se me A fillon Adushi
Akullorja dhe arushi.

Γιατί με Α αρχίζει.....
Το παγωτό και η αρκούδα

Οι στίχοι της μεταφέρουν δυνατές μορφωτικές συγκινήσεις, οι οποίες βιώνονται από τα παιδιά στο πλαίσιο ενός δημιουργικού διαλόγου με αυτά. Αυτή η ιδιαιτερότητα είναι ευδιάκριτη στο πρώτο ποίημα της συλλογής «*Kur gëzojnë nënat/ Όταν χαίρονται οι μανάδες*». Στη λογοτεχνική σειρά, η φιγούρα της μάνας εμφανίζεται σε πολλές εκδοχές και περιγραφές με ομοιοκαταληκτικούς στίχους που αναδεικνύουν τη ζωντάνια και τη χαρά:

Neve na mbush zemrat
zëri i saj i bukur
kur gëzojnë nënat
jemi më të lumtur.

Εμάς μας γεμίζει τις καρδιές
η όμορφη φωνή της
όταν χαίρονται οι μανάδες
Είμαστε πιο ευτυχισμένα.

Η Adelina ως καλή αναγνώστης των επιθυμιών, των σκέψεων και του κόσμου των παιδιών έχει χαρακτηριστεί και ως πρέσβειρα ποιητικών μυστικών των παιδιών³⁸⁸.

Έτσι, γνωρίζοντας τον μαγικό κόσμο των παιδιών, προβάλλει μέσω των ποιημάτων της, πτυχές του καθημερινού βίου τους, ενώ παράλληλα φροντίζει να έχουν διδακτικό περιεχόμενο. Η δομή των ποιημάτων είναι απλή, καθώς τα περισσότερα εμφανίζονται σε τετράστιχες στροφές, με στίχους που ρέουν με ομοιοκαταληξία και διατηρούνται εύκολα στη μνήμη των παιδιών. Αυτά τα ποιήματα είναι ευσύνοπτες περιγραφικές αφηγήσεις, στις οποίες πρωταγωνιστούν παιδιά, φυτά, ζώα.

Στις ποιητικές συλλογές της Adelina Mamaqi παρατηρείται ένα χαρακτηριστικό που την κάνει μοναδική και προσφιλή στα παιδιά: το χιούμορ.

Vjen në shkollë i hallakatur
sytë pa larë mezi i hap,
shpesh çorapet

Έρχεται στο σχολείο ζαλισμένος
τα μάτια άπλυτα, Μετά βίας τα ανοίγει,
συχνά τις κάλτσες

388. Βλ. S. Rama, Shpirti plor rubinë (studime, Vepra letrare e Adelina Mamaqit)/ Ψυχή από ρουμπίνι (μελέτη, Το λογοτεχνικό έργο της Adelina Mamaqi, Prishtinë, 2007. σ. 35.

*ia sheh mbathur
njërën mbarë
e tjetrën prap!*³⁸⁹

*του τις βλέπεις ντυμένες
μια ορθά
Και την άλλη ανάποδα!*

Ενώ σε ένα άλλο ποίημα, μέσω ενός ευχάριστου αστεϊσμού αναφέρεται:

*Ke një goxha mjekër,
Je një çik e egër.
Ke edhe një kec,
porsi karkalec*³⁹⁰

*Έχεις μια μακριά γενειάδα
Είσαι λίγο άγρια
Έχεις κι ένα κατσικάκι
Σαν ακριδάκι*

Ιδιαίτερη μνεία αξίζει να γίνει στο έργο, «*Goni trazovaçi/ Ο Γκόνι, ο ανακατωσούρας*», όπου η συγγραφέας αποδίδει πρωταγωνιστικό ρόλο σε ένα παιδί της πρώτης δημοτικού. Σε αυτή τη συλλογή συμπεριλαμβάνονται δύο αφηγηματικά ποιήματα και εικοσιένα ποιήματα, στα οποία τα παιδιά έρχονται σε επαφή με τα αγαπημένα τους πρόσωπα, όπως οι περιπέτειες του Γκόνι του ανακατωσούρα.

*Ja, këtu në lagjen tonë,
Ka plot vajza edhe djem;
Por për një që quhet Goni,
Një tregim sot do t'ju them.*

*Για εδώ στη συνοικία μας
έχει πολλά κορίτσια και αγόρια
Αλλά για ένα που λέγεται Γκόνι
Ένα διήγημα θα σας πω.*

*Eja njiheni në daçi,
Këtë djalë moshatar.
Quhet Goni trazovaçi
Dhe mëson në klasë të parë*³⁹¹.

*Ελάτε να τον γνωρίσετε αν θέλετε
Αυτό το συνομήλικο παιδί
Ονομάζεται Γκόνι ανακατωσούρας
Και μαθαίνει στην πρώτη τάξη.*

Κατά τη διάρκεια της αφήγησης για τον Γκόνι, τον φίλο τους που τον συναντούν παντού, στη συνοικία, στην αυλή του σχολείου, στην τάξη, τα παιδιά ανακαλύπτουν τον κόσμο της περιπέτειας. Το χαρακτηριστικό που κάνει ιδιαίτερα προσφιλές στον αναγνώστη αυτό το έργο είναι η περιπαικτική διάθεση, που διατρέχει όλο το

389. Βλ. A. Mamaqi, Si thoni Ju? Tiranë, 1976. σ. 50

390. Βλ. A. Mamaqi, Fluturo, kërcë dhe rend, Tiranë, 1998. σ. 25

391. Βλ. A. Mamaqi, Poezi te zgjedhura per femije, “Goni trazovaçi”, 1976, σ. 65

αφηγηματικό ποίημα. Αυτό το στοιχείο εκπορεύεται από τις συνθήκες στις οποίες η συγγραφέας τοποθετεί τον πρωταγωνιστή³⁹².

Στο αφηγηματικό ποίημα «*Hedhin valle bletët/ Ρίχνουν χορό οι μέλισσες*», 1973, η συγγραφέας φέρει τους μικρούς αναγνώστες σε επαφή με έναν ιδιαίτερο κόσμο, αυτό των μελισσών, τον οποίο τόσο πολύ θαυμάζουν τα αγλάδια που επιθυμούν να ενταχθούν και εκείνα και να αποκτήσουν αρετές της φιλοπονίας και της καθαριότητας. Εκτός των άλλων πληροφοριών που λαμβάνουν τα παιδιά, μαθαίνουν και πολλές νέες λέξεις, φράσεις και παροιμίες.

«...Αυτό το βιβλίο, εκτός των άλλων, θα μας εμπλουτίσει τη γλώσσα με πολλές νέες όμορφες λέξεις και φράσεις, γιατί εδώ έχουμε μια διαυγή και καθαρή πηγή, από την οποία μπορούμε να σβήσουμε τη δίψα, να δροσιστούμε και να ευχαριστήσουμε την ψυχή...³⁹³».

Η συγγραφέας έχει μεγάλη θέληση να ασχοληθεί με τα παιδιά, με τις επιθυμίες τους, να συνδράμει την αναγνώριση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους. Αυτή η πρόθεσή της γίνεται αντιληπτή στη συλλογή «*Vjershat e Majlindës/ Τα ποιήματα της Μαϊλίντας*». Στο επίκεντρο κάθε ποιήματος έχει τοποθετηθεί το ίδιο πρόσωπο, η μικρούλα Μαϊλίντα. Κάθε παιδί έχει τη δυνατότητα να αντικαταστήσει το όνομά της Μαϊλίντας με το δικό του και αντί να πει «*Είμαι η Μαϊλίντα/ δεν μοιάζω σαν ένα λουλούδι του κάμπου;*», να πει: «*Είμαι η Άννα...*» υποδουόμενη έτσι την πρωταγωνίστρια του βιβλίου, κάτι το οποίο διεγείρει τη φαντασία και τη δημιουργικότητα των παιδιών³⁹⁴.

Η Adelina Mamaqi έχει συνθέσει πεζογραφήματα και διηγήματα που έχουν εκδοθεί σε διάφορα περιοδικά για παιδιά, όπως *Fatosi*, *Pionieri* και *Yllkat*, τα οποία απευθύνονταν σε συγκεκριμένη παιδική ηλικία. Το περιοδικό *Yllkat* απευθυνόταν στα παιδιά του νηπιαγωγείου, το περιοδικό *Fatosi*, στα παιδιά έως και την Δ' Δημοτικού και το περιοδικό *Pionieri* στις μεγαλύτερες τάξεις του δημοτικού και σε έφηβους³⁹⁵.

392. Βλ. R. Alimerko, LETËRSIA PËR FËMIJË” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014. σσ. 126-127.

393. Βλ. F. Bojku, në pasthënien e vëllimit “Goni trazovaçi”/ Σχόλια στο οπισθόφυλλο της δεύτερης εκδόσης “Goni trazovaçi”, Shkup, 2002, σ. 57.

394. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti”A Xhuvani” – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008. σ. 202.

395 Βλ. R. Alimerko, LETËRSIA PËR FËMIJË” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë

Σε αυτό το λογοτεχνικό πλαίσιο ενσωματώνεται η νουβέλα «*Zogu Pup në shtëpinë prej xhami / Το πουλί Πουπ στο γυάλινο σπίτι*» και η συλλογή με διηγήματα «*Si e gjete folenë, moj dallëndyshe? / Πως βρήκες τη φωλιά, Χελιδόνι;*», η οποία είχε τιμηθεί με το πρώτο βραβείο στον παναλβανικό διαγωνισμό παιδικής λογοτεχνίας. Ας σταθούμε ειδικότερα σε αυτό το έργο. Ποιος θα μπορούσε να γράψει καλύτερα για τα παιδιά, τα όνειρα, τον κόσμο και τη φαντασία τους εκτός από μία συγγραφέα, μία γυναίκα, μία μάνα!

Η συγγραφέας στην εισαγωγή των παραμυθιών, τους γράφει ένα γράμμα:

Αγαπητά παιδιά,

Γνωρίζω ότι σας αρέσουν τα παραμύθια. Να σας πω ένα μυστικό; Και εμένα μου αρέσουν πολύ. Τα ψάχνω παντού: στο δάσος, στο βουνό, στη θάλασσα, μέσα στο σπίτι... Τα ψάχνω στα δέντρα, στα κύματα.. και στα παιχνίδια σας!³⁹⁶

Οι επαναλήψεις των υποκοριστικών, τον ονοματοποιητικών λέξεων, των ζωντανών διαλόγων, τα πολλά καλολογικά στοιχεία είναι μερικά από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτής της λογοτεχνικής παραγωγής της συγγραφέως. Γνωρίζει τόσο καλά αυτόν τον κόσμο, ώστε να ταυτίζεται με τον μικρό αναγνώστη, μεταδίδοντάς του αξίες και γνώσεις για κάθε τι που τον περιβάλλει. Αυτή η συλλογή περιέχει δεκαεφτά μικρά σε έκταση παραμύθια, που αναφέρονται στον κόσμο των ζώων και των πουλιών, όπως: «*Farëzat e luleshtrydhes/ Οι σπόροι της φράουλας*», «*Molusku mburracak/ Το εγωιστικό μαλάκιο*», «*Bishti i dhelprës së kuqe/ Η ουρά της κόκκινης αλεπούς*» κ.ά.

Συγκεκριμένα σε αυτήν τη συλλογή διηγημάτων ενσωματώνονται γνώσεις που μεταφέρονται στους μικρούς με τη μορφή παραμυθιών που είναι τόσο προσφιλή σε αυτά. Επισημαίνοντας ότι αυτό το βιβλίο έχει επιστημονικό περιεχόμενο, κάλλιστα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και ως καλλιτεχνική εγκυκλοπαίδεια. Η γλώσσα που χρησιμοποιεί διαθέτει τα στοιχεία της απλότητας και της ευελιξίας. Οι διάλογοι είναι συναρπαστικοί και αποδίδουν ζωντάνια και νοηματική ροή. Μάλιστα η χρήση της προσωποποίησης στον διάλογο του χελιδονιού με τον ήλιο, αλλά και με τα παιδιά είναι απολύτως λειτουργική³⁹⁷. Σε αυτό το πλαίσιο, τα παιδιά μαθαίνουν για τη ζωή

dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014. σ.127.

396. Βλ. A. Mamaqi, *Si e gjete folenë moj dallëndyshe/ Πως βρήκες τη φωλιά σου χελιδόνι*, Tiranë, 2007, σ. 3.

397. Βλ. I. Ibishi, *Magjia e shkrimit dhe perjetimi I leximit/ Η μαγεία της γραφής και η αναγέννηση της του γραπτού*, Rozafa, Prishtine, 2008, σ.82.

των χελιδονιών, τον τρόπο που επωάζουν, την αποδήμηση και τον τρόπο κατασκευής της φωλιάς τους.

Τα παραμύθια διδάσκουν και ηθικές αξίες που απευθύνονται στους μικρούς αναγνώστες. Σε αυτή τη λογική, το παραμύθι για τις φάλαινες διδάσκει τη μητρική αγάπη, ενώ «*Ο τυφλός Πελεκάνος*», τη φιλική αγάπη που δοκιμάζεται σε δυσχερείς περιστάσεις. Παράλληλα, η συγγραφέας δίνει πληροφορίες για τον κόσμο των φυτών στο παραμύθι «*Οι σπόροι της φράουλας*», όπου αφηγείται στα παιδιά τον τρόπο, με τον οποίο οι σπόροι πολλών φυτών μεταφέρονται με τον αέρα σε διάφορα μέρη και τα προτρέπει να τα αγαπούν και να τα προστατεύουν από τα πουλιά. Στο παραμύθι «*Η μέλισσα και το τριαντάφυλλο*», η συγγραφέας πληροφορεί για τη ζωή των μελισσών, την εργατικότητα, αλλά και τα οφέλη που παρέχει στον άνθρωπο και ιδιαίτερα το μέλι που έχει θεραπευτικές ιδιότητες για τον ανθρώπινο οργανισμό. Σε γενικές γραμμές, τα παραμύθια που δημιούργησε διακρίνονται από τα στοιχεία της απλότητας, ενώ παράλληλα εμπεριέχει κοινωνικά μηνύματα. Η συγγραφέας σε μια από τις συνεντεύξεις, της αναφέρει ότι: *στα βιβλία που έχει γράψει από το 2000 και μετά υπάρχουν και επανεκδόσεις, οι οποίες όμως διαθέτουν μοναδικότητα και αυθεντικότητα, καθώς εντάσσονται σε νέο χωρο-χρονικό περιβάλλον εκφράζοντας την κοσμοθεωρία του μικρού αναγνώστη του νέου αιώνα. Παραδείγματος χάρη, όταν επανεκδόθηκε «Το ρύζι των μυρμηγκιών», τα μυρμηγκία αυτής της έκδοσης ζουν σε συνθήκες διαμετρικά διαφορετικές από αυτές της πρώτης έκδοσης, συνθήκες που ο αναγνώστης τις γνωρίζει και τον διασκεδάζουν³⁹⁸.*

Στο ποίημα –παραμύθι «*Το ρύζι των μυρμηγκιών*», η συγγραφέας εμπνέεται από ένα είδος χόρτου, που βγάζει στρογγυλά σπόρια, άσπρα σαν του ρυζιού. Μεταφέρει τα παιδιά σε ένα μαγικό κόσμο, στο σπίτι των μυρμηγκιών, τα οποία το κατασκευάζουν και το προστατεύουν με τον κοινό αγώνα τους. Η γλώσσα του ποιήματος χαρακτηρίζεται από απλότητα και ροή, και διαθέτει στοιχεία λαογραφίας, ενώ παράλληλα διδάσκονται η αρετή και η φιλοπονία. Ο κεντρικός θεματικό άξονας έχει εμπνευστεί από τον κόσμο των ζώων, ο οποίος είναι πολύ αγαπητός στα παιδιά. Εκτός από το σπίτι των μυρμηγκιών, η συγγραφέας φροντίζει και για την διανομή των ρόλων των ηρώων. Ειδικότερα, στον μύλο που αλέθουν τα σιτηρά, μυλωνάς είναι ένα σκαθάρι, ενώ αυτοί που έρχονται, για να αλέσουν είναι ο ψύλλος, η ακρίδα, το τζιτζίκι, τα μερμηγκία. Το ποίημα χαρακτηρίζεται από διακριτική περιπαικτική

398. Βλ. A. Mamaqi, Gazeta Nacional, 4 shtator 2011, σ. 3

διάθεση, που βασίζεται στη λαογραφία. Αυτό γίνεται εμφανές όχι μόνον από τις εκφράσεις και το λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται, αλλά και από την αξιολόγηση και την περιγραφή των προσώπων. Επίσης σε αυτό το ποίημα διαφαίνεται και ένα άλλο χαρακτηριστικό της συγγραφέως, η χρήση της ονοματοποιίας, η δράση και το χιούμορ που δημιουργεί με την επανάληψη των τελευταίων στίχων, με τις επαναλήψεις των φωνηέντων κ.ά. Η ονοματοποιία βου και βου και βου! Αναπαράγει το θόρυβο που κάνει το αλεύρι, όταν βγαίνει κάτω από την πέτρα του μύλου ή το χοπ και χοπ και χοπ – τον χορό της ακρίδας και του ψύλλου. Είναι όλα αυτά τα λογοτεχνικά στοιχεία, τα οποία η συγγραφέας χρησιμοποιεί με δεξιοτεχνία, για να δημιουργήσει την επίδραση που επιθυμεί, εντάσσοντας τον αναγνώστη στον φανταστικό κόσμο του μύλου και ωθώντας τον να βιώσει συναισθηματικά τα πάντα³⁹⁹. Η συγγραφέας μεταδίδει στα παιδιά συναισθήματα, γνώσεις και εικόνες από τον κόσμο των πραγμάτων και των ζώων.

*Eni, bija, të punojmë
- foli Nëna milingonë,
këtë radhe ta ndërtojmë
më të fort 'shtëpinë tonë⁴⁰⁰.*

*Ελάτε κόρες, να δουλέψουμε
-μίλησε η Μαμά μυρμηγκί
αυτή τη φορά να το χτίσουμε
πιο δυνατό το σπίτι μας.*

Καταλήγοντας η συγγραφέας διαπλέκει με επιτυχία το ρεαλιστικό με το φανταστικό στοιχείο, ιδιαίτερα, όταν συνδυάζονται ο κόσμος των ζώων με τον αντίστοιχο των ανθρώπων. Επίσης, με μεγάλη ευκολία, παρουσιάζει τη ζωή και τον κόσμο με όλα τα προβλήματα της καθημερινότητας.

Στη συλλογή με ποιήματα «*Ο Πιγκουίνος Πινγκ Πινγκ Πι*», 2009, ο τίτλος αναφέρεται σε ένα ζώο όχι ιδιαίτερος γνωστό στον αλβανικό κόσμο και δίχως αναφορές σε παραμύθια, ο πιγκουίνος. Η συγγραφέας πληροφορεί τα παιδιά για ένα άγνωστο ζώο, για το οποίο δεν έχουν γνώση ή το έχουν αντικρίσει μόνο σε ταινίες κινούμενων σχεδίων. Ο τίτλος είναι ενδιαφέρων και έχει μουσικότητα εξαιτίας της τετραπλής επανάληψης του φθόγγου Π. Τα ποιήματα είναι ευσύνοπτα, δομημένα σε λίγες στροφές, που αποτελούνται από τρεις ή τέσσερις στίχους, διευκολύνοντας την

399. Βλ. A. Bishqemi, *Eja te lexojme bashke nje vjershe/ Έλα να διαβάσουμε μαζί ένα ποίημα*, Erik, Tirane, 2011, σ.116.

400. Βλ. A. Mamaqi, *Orizi i milingonave*, Tiranë, 1978, σ. 3.

απομνημόνευση. Η γλώσσα είναι απλή και κατανοητή, εκπεφρασμένη σε διαλογική μορφή, εμπλουτισμένη με ομοιοκαταληξία, μεταφορά και επιφωνήματα.

Στη γενικές γραμμές τα ποιήματα και τα παραμύθια με ζώα πρωταγωνιστές είναι πραγματικά πολύ προσφιλή στα παιδιά, ενώ παράλληλα παρέχουν γνώσεις και εκπέμπουν κοινωνικά μηνύματα. Δεν είναι τυχαίες άλλωστε, η επιλογή και η παρουσία του Πιγκουίνου, ο οποίος έχει εξέχουσα θέση σε πολλά ποιήματα εντός της συλλογής:

<i>Larg, në pol s'di se si,</i>	<i>Μακριά στον πόλο δεν ξέρω πως,</i>
<i>Pinguini Ping Ping Pi,</i>	<i>Ο Πιγκουίνος Πινγκ Πινγκ Πι,</i>
<i>Na i gjen një pale ski!</i>	<i>Μας βρίσκει ένα ζευγάρι σκι!</i>
<i>Pa i mbath shpejt e shpejt,</i>	<i>Τα φοράει γρήγορα-γρήγορα,</i>
<i>përmbi akull "fiiiu" rreshqet,</i>	<i>Πάνω στον πάγο «Φίιου» γλιστρά,</i>
<i>por... na bije....bishtpërprjetë!..</i>	<i>Αλλά...μας πέφτει...με την ουρά απάνω!</i>
<i>Dhe zë qan me "ih!...ih!...iii!</i>	<i>Και αρχίζει και κλαίει με «ιχ!..ιχ!...ιχ...ιι!»</i>
<i>- O i vogli Ping Ping Pi,</i>	<i>- Ο μικρέ Πινγκ Πινγκ Πι,</i>
<i>asnjë në këtë botë,</i>	<i>κανένας σ' αυτό τον κόσμο,</i>
<i>pa mësuar, s'bëhet dot!⁴⁰¹</i>	<i>Χωρίς να μάθει, δε γίνεται εύκολα!2</i>

Το συγκεκριμένο ποίημα έχει μικρή έκταση και είναι δομημένο σε τρεις strofές, εκ των οποίων οι δύο διαθέτουν τρεις στίχους, ενώ η τελευταία στροφή τέσσερις στίχους. Το σύνολο του ποιήματος διαθέτει ομοιοκαταληξία. Ο στίχος έχει ρυθμό, στον δεύτερο στίχο μάλιστα εντοπίζεται επανάληψη του φθόγγου π και χρήση των επιφωνημάτων. Το ποίημα πληροφορεί τους μικρούς αναγνώστες για τους πιγκουίνους που ζουν στους Πόλους, ενώ παράλληλα παρουσιάζει το παιχνίδι του Πιγκουίνου και αποτυπώνει το ηθικό δίδαγμα ότι σε αυτόν τον κόσμο η γνώση μπορεί να αποκτηθεί.

Στο ποίημα «*Η Μαμά Φεγγάρι*» αναφέρεται:

<i>Mami Hënë shëtit çdo natë,</i>	<i>Η Μαμά Φεγγάρι κάθε βράδυ βολτάρει,</i>
<i>yjet, fëmijët që ka,</i>	<i>Τα άστρα, τα παιδιά που έχει,</i>

401. Βλ. A.Mamaqi, *Piguini Ping Ping Pi*, Tiranë, 2007, σ. 2

<i>veshur me mantel të artë,</i>	<i>Ντυμένα με χρυσό μανδύα,</i>
<i>Të mahnitshëm ata janë!</i>	<i>Εκπληκτικά αυτά είναι</i>
<i>Yjet flenë...s'i sheh askush,</i>	<i>Τα άστρα κοιμούνται... δεν τα βλέπει κανείς,</i>
<i>sepse gjyshja Ditë, me radhë,</i>	<i>γιατί η Γιαγιά Μέρα, με τη σειρά της,</i>
<i>i mbulon si vogëlushë,</i>	<i>τα σκεπάζει σαν τα μωρά,</i>
<i>Me kuvertëzë të bardhë...</i>	<i>με την λευκή της κουβέρτα...</i>
<i>...Fle dhe mami Hënë vetë,</i>	<i>...Κοιμάται και η ίδια Μαμά Φεγγάρι</i>
<i>E mbuluar nën kuvertë...</i>	<i>Σκεπασμένη κάτω από την κουβέρτα...</i>

Στο επίκεντρο αυτού του ποιήματος είναι τα φαινόμενα του γαλαξία που έχουν ερμηνευθεί με μια ιδιαίτερη φροντίδα από τη συγγραφέα. Το ποίημα δομείται σε τέσσερις στροφές με ζευγαρωτή ομοιοκαταληξία, με κοσμητικά επίθετα, αλλά και μεταφορές: Το φεγγάρι υμνείται, συγκρίνεται με τη μάνα, που βλέπει τα πάντα από μακριά και φροντίζει για τα άστρα, τα παιδιά της. Μέσω της μεταφοράς γίνεται αντιληπτό το σύνολο των κινήσεων των πλανητών και των θέσεων των αστεριών: το φεγγάρι δεν κοιμάται, αλλά στη διάρκεια της ημέρας αφήνει τη θέση του στον ήλιο, τα άστρα δεν αναπαύονται, αλλά κατά τη διάρκεια της ημέρας δεν είναι ορατά, γιατί το φως του ήλιου τα καλύπτει, όπως η γιαγιά που σκεπάζει τα εγγόνια της με τη λευκή κουβέρτα⁴⁰².

Η Adelina Mamaqi είναι μια συγγραφέας που έχει πολύ καλή γνώση των παιδικών επιθυμιών γι' αυτό η διασκέδαση, η ηθική και η γνώση παρέχονται με καλλιτεχνική διάθεση, δημιουργώντας έναν επιτυχή διάυλο επικοινωνίας με τον αναγνώστη. Το περιεχόμενο των στίχων αντικατοπτρίζει την ανησυχία, τη χαρά και τη συγκίνηση για τους ήρωές της, με τους οποίους συνδέεται συναισθηματικά. Περιγράφει γλαφυρά τις κινήσεις του φεγγαριού, όπως όλων των πλανητών, καθιστώντας με αυτόν τον τρόπο τη μελέτη των ποιημάτων της ελκυστική.

Ένα από τα αγαπημένα βιβλία της είναι και το βιβλίο με ποιήματα που φέρνει τον τίτλο «Τζόι – Τόι», το οποίο είναι αρκετά διασκεδαστικό. Και σε αυτή τη συλλογή, η συγγραφέας παρουσιάζει θέματα, ιστορίες, που εφάπτονται της παιδικής φαντασίας, αλλά και το ιδιαίτερο λεξιλόγιο των παιδιών, τα όνειρα, τις επιθυμίες, την

402. Βλ. R. Alimerko, LETËRSIA PËR FËMIJË” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014. σ.130.

αγάπη τους για το παιχνίδι. Το μωσαϊκό των ποιημάτων της έχει ως κεντρικό θεματικό άξονα το παιχνίδι. Τα ποιήματα, όπως: *Τζόι – Τοί, Ποιος σου χάρισε το όνομα;*, *Αστέρι, ω μικρό αστέρι!!*, *Ο Τζόι θέλει ένα... ποίημα*, κινούνται σε αυτή τη θεματική.

*Xhois, e vogla, porsi lulet,
Vjen pranë meje, do të ulet.*

*Τζόις, η μικρή σαν τα λουλούδια,
Έρχεται κοντά, θέλει να καθίσει*

*Cicëron si dallëndyshe:
A ke preher ti, moj gjyshe?*

*Τιτιβίζει σαν χελιδόνη:
Έχεις αγκαλιά εσύ, καλέ γιαγιά;*

*Zemra ime, kam posi,
A të ulem e të rri?*

*Καρδιά μου, έχω αμέ
Να καθίσω και να ξεκουραστώ;*

*Xhois ulet, buzëqesh:
- Gjyshe, thujmë një vjershë!*

*Η Τζόις κάθεται, χαμογελάει:
-Γιαγιά πες μου ένα ποίημα!*

*Zemër, sa te duash ti,
Gjithë librin tim të ri!⁴⁰³*

*Καρδιά, όσα θέλεις εσύ
Όλο το νέο μου βιβλίο!*

Σε αυτό το ποίημα, το παιδί και το παιχνίδι συμπορεύονται Η Τζόις είναι ένα πρόσωπο, που σ' αυτό το βιβλίο έχει το δικό της σύμπαν, το δικό της παιχνίδι, παιχνίδι που της χαρίζει ευτυχία, χαμόγελο και χαρά, πυροδοτεί την περιέργεια και την αφυπνίζει δημιουργικά, με αποτέλεσμα να διατυπώνει διαρκώς ερωτήματα μέσω των οποίων επιζητεί τη γνώση⁴⁰⁴.

Στο ποίημα «*Λαγουδάκι, και εσύ κάνε νάνι!*», η πραγματικότητα γίνεται αντιληπτή, μέσα από την παιδική ψυχή:

*Fjeti dielli pas çatisë,
Fjeti zogu i kuvlisë,
Fjeti Bubi te divani...
Lepurush, dhe ti bëj nani!*

*Κοιμήθηκε ο ήλιος πίσω από τη σκεπή
Κοιμήθηκε το πουλί στο κλουβί
Κοιμήθηκε ο Μπούμπι στον καναπέ
Λαγουδάκι, και εσύ κάνε νάνι!*

403. Βλ. A. Mamaqi, *Xhoi- Toi*, Tirane, 2005, *Xhois do një... vjershë*, σ. 6.

404. Βλ. Xh. Bushati, *Shkrimtari, personazhi, lexuesi i vogël – Marrëdhënie, raporte dhe aspekte të komunikimit artistik në poezinë për fëmijë të Adelina Mamaqit (Studim)*, Revista OBELISK 134, σ. 5

Το ποίημα είναι γραμμένο σε τρεις οκτασύλλαβες στροφές. Το ποιητικό υποκείμενο επαναλαμβάνει τη λέξη «Κοιμήθηκε», δημιουργώντας ρυθμό, ο οποίος είναι χαρακτηριστικό των νανουρισμάτων στη λαογραφία. Γι' αυτό η συγγραφέας στις δημιουργίες της, τα μαγικά βιβλία, όπως τα ονομάζει, έχει ομολογήσει ότι τα βιβλία που εκείνη γράφει, τα μηνύματα που μεταφέρει, γι' αυτήν είναι σαν ένα παράθυρο της ψυχής, και έχουν γραφτεί, για να προηγηθεί της αληθινής ευτυχίας των παιδιών, του μέλλοντός τους⁴⁰⁵.

Στο ποίημα «Ένα ωραίο βιβλίο» αναφέρει:

<i>Me dritare i bëjmë shtëpitë</i>	<i>Με παράθυρα κάνουμε τα σπίτια</i>
<i>Të kenë ajër e diell e dritë!</i>	<i>Να έχουν αέρα, ήλιο και φως!</i>
<i>Po një libër i bukur, me fletë,</i>	<i>Αλλά ένα βιβλίο, με φύλλα,</i>
<i>A e di, vogelush, ç'mund të ketë?</i>	<i>Ξέρεις μικρούλι τι μπορεί να έχει;</i>
<i>Ai ka njëmijë dritare,</i>	<i>Αυτό έχει χίλια παράθυρα</i>
<i>Të shikosh gjithë botën e madhe!</i> ⁴⁰⁶	<i>Να δεις όλον τον μεγάλο κόσμο!</i>

Ακολούθως καταγράφονται στίχοι με νοσταλγικές αναμνήσεις της πρώτης δασκάλας, της δασκάλας της πρώτης δημοτικού, που έχουν έντονα εγχαραχθεί στην παιδική μνήμη:

Mësonjesa

*Dhe sot ia dëgjoj zërin e ëmbël,
Dhe sot ia vështroj sytë zjarr.
E desha, o miq, me gjithë zemër,
Mësuesen e klasës së parë.
Ajo më mësoi si të shkruaj
Dy emrat: Atdhe e Nënë,
Këshillat, qortimet e saj,
Ç'mbresa n'shpirt m'kanë lënë!
Ah, ç'gaz kur dëgjoj zën' e ëmbël
Këshillat e saj kur kujtoj!*

Η δασκάλα

*Και σήμερα της ακούω τη γλυκιά φωνή
Και σήμερα της βλέπω τα μάτια φωτιά
Την ήθελα, φίλοι μου, με όλη την καρδιά,
Της πρώτης τάξης τη δασκάλα.
Εκείνη μού έμαθε πώς να γράφω
Τα δυο ονόματα: Πατρίδα και Μάνα,
Οι φωνές και οι επιπλήξεις της
Τι ενθύμια στην ψυχή μου έχουν αφήσει!
Αχ, τι χαρά όταν ακούω τη γλυκιά φωνή,
Τις συμβουλές της όταν θυμάμαι:*

405. Βλ. Xh.Bushati, *Shkrimtari, personazhi, lexuesi i vogël – Marrëdhënie, raporte dhe aspekte të komunikimit artistik në poezinë për fëmijë të Adelina Mamaqit (Studim)*, Revista OBELISK 134, σ. 5

406. Βλ. A. Mamaqi, Xhoi- Toi, Sa shtëpi ka dielli. σ. 30.

E desha, o miq, me gjithë zemër Την ήθελα, φίλοι μου, με όλη την καρδιά
*Dhe s'mundem askurr' ta harroj.*⁴⁰⁷ Και δεν μπορώ ποτέ να την ξεχάσω.

Για την Adelina Mamaqi, ο ερευνητής και κριτικός Faik Shkodra έχει γράψει: «*Η πένα της συνεχίζει να γράφει έργα διαφόρων ειδών για περισσότερο από μισό αιώνα. Η Αντελίνα είναι ένα αναγνωρίσιμο όνομα της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας, είναι μια γλυκιά φωνή έτσι όπως είναι γλυκές οι φωνές των παιδιών, για τα οποία η ποιήτρια έγραψε τους πιο όμορφους στίχους, τους πιο κρυστάλλινους και με ηχώ για τα όνειρα, τα τραγούδια, το χαμόγελο, τα δάκρυα, τη χαρά, τις ελπίδες, την ανάπτυξη και τη ζωή τους*»⁴⁰⁸

Στα έργα της, η συγγραφέας Adelina Mamaqi απαιτεί να εμπεριέχουν το μυστικό που ανοίγει τις πόρτες του κόσμου και της ψυχής του αναγνώστη, να συνομιλήσει απλά, γλυκά, όμορφα, να αφυπνίσει τα ανθρώπινα συναισθήματα, να καλλιεργήσει την κοινωνική συνείδηση, να συμβάλει στην ανάπτυξη του μορφωτικού επιπέδου τους χωρίς να ηθικολογεί. Διαθέτει ιδιαίτερο τρόπο προσέγγισης της παιδικής ψυχής με τον οποίο συνθέτει τα λογοτεχνικά έργα για τα παιδιά⁴⁰⁹. Κάτι το οποίο αναδεικνύεται και στο τελευταίο της έργο «*Tutu dhe Elefantushi kërkoghe fëmijët/ Ο Τούτου και ο ελεφαντάκος ψάχνουν τα παιδιά*». Αυτή η έκδοση κατέστη δυνατή στο πλαίσιο του προγράμματος «*Προς μια κοινωνία χωρίς αποκλεισμούς στην εκπαίδευση για όλα τα παιδιά 0-6 ετών στην Αλβανία*» που υποστηρίζεται από την Ιταλική Υπηρεσία Συνεργασίας και Ανάπτυξης και το κίνημα Save the Children που υλοποιήθηκε σε συνεργασία με την ένωση MEDPAK και το Πανεπιστήμιο της Μπολόνιας.

Αυτό το βιβλίο με παραμύθια και ιστορίες, για παιδιά προσχολικής ηλικίας είναι μια επανέκδοση των έργων «*Ποιος θεράπευσε το Elfantushi*» και «*ο Tutuja μαθαίνει να ακούει*», του οποίου η έκδοση έγινε με την άδεια του Αλβανικού Κέντρου για την Ανάπτυξη της Ψυχικής Υγείας. Αυτή η έκδοση φέρνει, επίσης, τρεις νέες ιστορίες που ασχολούνται με ζητήματα, όπως ο σεισμός και η πρόσφατη πανδημία.

Το βιβλίο αυτό, εκτός από τη διασκέδαση των παιδιών, έχει εμπνευστεί και σχεδιαστεί, για να υποστηρίξει γονείς και εκπαιδευτικούς για την αντιμετώπιση διαφόρων κοινωνικών ζητημάτων που αφορούν τα παιδιά τους. Η συμμετοχή γονέων,

407. Βλ. A. Mamaqi, *Ëndrra vashërije*, Prishtinë, 1968, σ. 36.

408. Βλ. A.Beka, *Letërsi, ese, kritike, Nderohet Adena Mamaqi*. fryma.blogspot.com

409. Βλ. F. Shkodra, *Letërsia per femije (nga fillimet deri sot)*, Universiteti I Prishtines, Prishtine, 2002, σ. 354

εκπαιδευτικών στη διαδικασία ανάγνωσης φέρεται να βοηθάει τα παιδιά να μάθουν και να κατανοήσουν όλο και καλύτερα τον κόσμο γύρω τους, καθώς και να δημιουργήσουν ασφαλείς και υγιείς αξίες που θα τους συνοδεύουν σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους⁴¹⁰.

410. Βλ. <https://childhub.org/sq/materiale-te-pershtatshme-femijet/tutu-dhe-elefantushi-kerkojne-femijet>

5.6.2. Bedri Dedja – Μπεντρί Ντέντια (1930 - 2004)

Η ζωή του

Ο συγγραφέας Bedri Dedja γεννήθηκε στην Κορυτσά το 1930. Ολοκλήρωσε τη φοίτησή του στο δημοτικό σχολείο, στην πόλη Σκόδρα και το Λύκειο στο Δυρράχιο, ενώ τις Πανεπιστημιακές σπουδές στην Παιδαγωγική και Ψυχολογία τις ολοκλήρωσε το 1953, στο Πανεπιστήμιο της Μόσχας, όπου και ειδικεύτηκε στην παιδική λογοτεχνία⁴¹¹. Διορίστηκε καθηγητής στο Πανεπιστήμιο των Τιράνων, υφυπουργός του Υπουργείου Παιδείας και Επιστημονικός Γραμματέας στην Ακαδημία των Επιστημόνων. Για την προσφορά του στις παιδαγωγικές μελέτες τιμήθηκε με τον τίτλο Ακαδημαϊκός. Η επωνυμία και το έργο του ξεκινούν από τη δεκαετία του 1950, όταν άρχισε να γράφει και να εκδίδει έργα παιδικής λογοτεχνίας⁴¹². Στη διάρκεια της συγγραφικής του θητείας έχει δημιουργήσει ένα μεγάλο αριθμό έργων, όπως:

Ποιήματα και αφηγηματικά ποιήματα:

1. *Heroizmat e Fatbardh Pikaloshit/ Οι ηρωισμοί του Φατμπάρδ Πικαλόσι*, 1954,
2. *Përralla popullore mbi kafshët / Λαϊκά παραμύθια για τα ζώα* 1957,
3. *Numrat / Οι αριθμοί*, 1959
4. *Një udhëtim I rrezikshëm/ Ένα επικίνδυνο ταξίδι*, 1961- απαγορεύεται να κυκλοφορήσει και επανεκδίδεται το 1993
5. *Garda partizane / Η παρτιζάνικη φρουρά*, ποιήματα, 1965
6. *Shkolla e pyllit/ Το σχολείο του δάσους*, 1967
7. *Artan burizani dhe zeta e tij/ Ο τρομπετίστας Αρτάν και ο λόχος του*, 1970
8. *Patoku ne plazh / Η πάπια στην παραλία*, 1975
9. *Poezi te zgjedhura per femije / Επιλεγμένα ποιήματα για παιδιά*, 1976
10. *Beni shkon ne malësi me familje e shtëri/ Ο Μπένι πηγαίνει στη Μαλεσία με οικογένεια και σπίτι*, 1976
11. *Gjashte poema per kalamaj / Έξι ποιήματα για παιδιά*, 1976
12. *Republikën mbrojmë / Τη Δημοκρατία υπερασπιζόμαστε*, 1978
13. *Vera, Genti e Driloni / Η Βέρα, Ο Γκέντι και ο Ντριλόν*, 1985

411. Βλ. P. Baku: *Enciklopedia universale e ilustruar/ Παγκόσμια, εικονογραφημένη εγκυκλοπαίδεια*, Shtëpia Botuese Bacchus, Tiranë, 2011, σ. 217.

412. Βλ. R. Alimerko, *LETËRSIA PËR FËMIJË” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα)*, Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014. σ. 101.

Διηγήματα και Νουβέλες:

14. *Një udhëtim I rrezikshëm/ Ένα επικίνδυνο ταξίδι*, Νουβέλα 1961-απαγορεύεται να κυκλοφορήσει και επανεκδίδεται το 1993
15. *Kapiteni I shtrëngates /Ο καπετάνιος της φουρτόνας*, Διηγήματα, 1970
16. *Kryengritje në pallat /Εξέγερση στην Πολυκατοικία*, Νουβέλα 1971

Παραμύθια:

17. *Përralla popullore mbi kafshët / Λαϊκά παραμύθια για τα ζώα*, 1957
18. *Perralla e tre vellezerve / Το παραμύθι των τριών αδερφών*, 1958
19. *Kallezimet e gjyshe Pastertores / Οι αφηγήσεις της γιαγιάς Καθαράς*, 1960
20. *Bariu I vogel ne Mal te Thate/ Ο μικρός βοσκός στο βουνό Mal i Thate*, 1979

Έργα επιστημονικής φαντασίας:

21. *Kercenimi I thonjve kozmike/ Η απειλή των διαστημικών νυχιών*, Νουβέλα, 1976
22. *Nëpër korridoret e thella te Jonit/ Στους βαθιούς διαδρόμους του Ιονίου*, Μυθιστόρημα, 1978

Μυθιστορήματα:

23. *Shoku I braktisur/ Ο εγκαταλειμμένος φίλος*, 1957
24. *Kalamajte e pallatit tim / Τα παιδιά της πολυκατοικίας μου*, Πρώτο τεύχος 1972
25. *Republika e 1100 çudirave / Η δημοκρατία των 1100 θαυμάτων*, 1975
26. *Kalamajte e pallatit tim / Τα παιδιά της πολυκατοικίας μου*, Δεύτερο τεύχος, 1979
27. *Met partizani / Ο παρτιζάνος Μετ*, 1981
28. *Si u rrit nje komisar / Πώς μεγάλωσε ένας διοικητής*, 1986
29. *Alarmet e qyteti Sdikuisht / Οι συναγερμοί και η πόλη Δεν-ζέρω-πού-ήταν*,
30. *Kacimisri rreth globit / Ο Κατσιμίτρι γύρω από την υδρόγειο*, 1993
31. *Qyteti me tri kala / Η πόλη με τρία φρούρια*, 1995
32. *Si kater femije u bene biznesmene/ Πώς τέσσερα παιδιά έγιναν επιχειρηματίες*, 1996.
33. *Sikuriada- Kalamajte e pallatit tim – 3/ Sikuriada- Τα παιδιά της πολυκατοικίας μου*, Τρίτο τεύχος, 2002.
34. *Presidenti i Planetit te Kuq/ Ο Πρόεδρος του Κόκκινου Πλανήτη*, 2006 (εκδόθηκε μετά το θάνατο του)

Θεατρικά έργα:

35. *Gjyqi I macokut / Η δίκη του γατιού*, 1962
 36. *Përtej portës së shekullit/ Πέρα από την πόρτα του αιώνα*,

Παράλληλα έχει γράψει και έργα με παρατηρήσεις, άρθρα και μελέτες, όπως:

Μελέτες και κριτικές:

37. *Letersia per femije per shkollat pedagogjike/ Παιδική λογοτεχνία για τις παιδαγωγικές σχολές*, 1961
 38. *Tradita dhe probleme te letersise shqipe per femije/ Παραδόσεις και προβλήματα της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας*, 1972
 39. *Shkrime mbi letersine per femije/ Γραφές για την παιδική λογοτεχνία*, 1978 κ.ά.

Άρθρα:

40. *Mbi traditen e Rilindjes Kombetare Shqiptare ne fushen e letersise per femije/ Η παράδοση της Αλβανικής Εθνικής Αναγέννησης στο πεδίο της παιδικής λογοτεχνίας*,
 41. *Shkrimtari dhe femija/ Ο Συγγραφέας και το παιδί*,
 42. *Burimet e letersise per femije/ Οι πηγές της παιδικής λογοτεχνίας*.

Μεγάλη συμβολή έδωσε επίσης και στο πεδίο της μετάφρασης ξεκινώντας από τα νεανικά του χρόνια. Αναφέρουμε τις μεταφράσεις από την ρωσική γλώσσα όπως⁴¹³:

43. Lev Tolstoi: «*Tregime dhe perralla per femije/ Διηγήματα και παραμύθια για παιδιά*», 1954, «*Robi I Kaukazit/ Ο δούλος του Καουκάζ*», 1959
 44. V. Majakovski: «*Për fëmijët/ Για τα παιδιά*», 1954, «*Lexo, shëtit e fluturo/ Διάβασε, περπάτα και πέταξε*», 1958, «*Ç'është mirë e ç' është keq/ Τι είναι καλό και τι είναι κακό*», 1966
 45. Nikolla Nosov: «*Tregime/ Διηγήματα*», 1964, «*Aventurat e Dinpakut dhe te shokeve te tij/ Οι περιπέτειες του Ντινπάκ και των φίλων του*», 1957
 46. Mark Tuein: «*Aventurat e Tom Sojerit/ Οι περιπέτειες του Τομ Σόγιερ*», 1955.
 47. A.S. Pushkin: «*Përralla e Peshkatarit dhe e Peshkut/ Το παραμύθι του Ψαρά και του Ψαριού*», 1956

413. Βλ. O. K. Grillo, *LEXIKON, Shkrimtarët Shqiptarë për fëmijë (1872-1995)/ ΛΕΞΙΚΟ, Αλβανοί συγγραφείς για παιδιά*, εκδ. Botimet Enciklopedike, Tiranë, 1997, σσ. 46-47.

48. H.K. Andersen: «*Përralla/ Παραμύθια*», 1956
 49. Maksim Gorki: «*Jashka/ Γιάσκα*», «*Samovari/ Το σαμοβάρι*» 1957
 50. Sharl Pero: «*Maçoku me çizme/ Ο παπουτσωμένος γάτος*»
 51. «*Përralla ruse/ Ρωσικά παραμύθια*» 1998⁴¹⁴

Διασκευές και μεταφράσεις από 18 συγγραφείς συνολικά.

Το έργο του:

Ο συγγραφέας Bedri Dedja είναι μια από τις πιο εξέχουσες και αγαπητές προσωπικότητες της σύγχρονης αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας, που δραστηριοποιείται συγγραφικά μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Αυτό αποδεικνύεται από τον μεγάλο αριθμό των λογοτεχνικών έργων του για παιδιά, όπως συλλογές με ποιήματα, διηγήματα, παραμύθια, διηγήματα επιστημονικής φαντασίας, νουβέλες, μυθιστορήματα και πολλές μελέτες.

Η πεντηκονταετής συγγραφική του παρουσία αποτελεί έναν πολύτιμο θησαυρό στη σύγχρονη αλβανική παιδική λογοτεχνία, μια «βιβλιοθήκη» από μόνη της για τα παιδιά και ένα σημείο αναφοράς για τους νέους δημιουργούς.

Το πρώτο έργο του συγγραφέα είναι η νουβέλα «*Heroizmat e Fatbardh Pikaloshit / Οι ηρωισμοί του Φατμπάρδ Πικαλόσι*», που εκδόθηκε το 1954. Μια αυθεντική νουβέλα φαντασίας, στο πλαίσιο της οποίας περιγράφονται τα γενναία κατορθώματα που πραγματοποιεί ο ήρωας στον κόσμο των παραμυθιών, όπου τον ταξιδεύει το ανήσυχο όνειρό του. Ο Φατμπάρδ Πικαλόσι έγινε ένα πρόσωπο πολύ γνωστό στην αλβανική παιδική λογοτεχνία εκείνων των χρόνων με τις ευφάνταστες περιπέτειες και τους ηρωισμούς που περιέγραφε. Ο συγγραφέας, εντάσσοντας το πρόσωπο του Φατμπάρδ Πικαλόσι στον κόσμο των παραμυθιών, μεταφέρει τον αναγνώστη σε έναν μαγικό κόσμο, για να οικοδομήσουν το μέλλον: «Την Δημοκρατία». Τα άλλα πρόσωπα αυτής της νουβέλας, όπως, *Ο Εφτα-πιθαμών-γενειάδα και ο Τριών-πιθαμών - σώμα, ο Φλογερόματος Δράκοντας* κ.ά. απορρέουν από τη λαογραφία, η οποία επιδρά σημαντικά στη θεματική των περιπετειών του πρωταγωνιστή. Αυτός είναι ένα πρόσωπο, το οποίο, μολονότι σε πολλές περιπτώσεις υιοθετεί στάσεις και ανάρμοστες συμπεριφορές έναντι των φίλων του, των γονέων και του σχολείου, με τις γενναίες πράξεις του υπεράσπισης των φτωχών από την καταπίεση και εκμετάλλευση των πλουσίων, κερδίζει τη συμπάθεια και τον

414. Βλ. M. Nelaj, *Profile letrare*, OMSCA-1, Tiranë, 2008, σσ. 35-43.

θαυμασμό των μικρών αναγνωστών. Ο ήρωας του έργου αντιπροσωπεύει το παιδί των ημερών μας, που σκέφτεται, ονειρεύεται και πράττει σε συνάρτηση με τα αιτήματα της σύγχρονης ηθικής.

Ο Ακαδημαϊκός Bedri Dedja, πολυπράγμων λόγιος, έχει διακριθεί και στη συγγραφή παραμυθιών. Ο συγγραφέας εκεί είναι ένας ερευνητής του άγνωστου που επιχειρεί να αναδείξει τη γνώση και την αλήθεια που σκόπιμα αποκρύπτεται.

Ήταν ένας συγγραφέας με πλούσια και συγκροτημένη δημιουργία, ποιητής, πεζογράφος, δραματουργός, μεταφραστής, δημοσιογράφος, και κριτικός, ερευνητής της ιστορίας της παιδαγωγικής επιστήμης και της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας. Ήταν μέλος της Ακαδημίας των Τεχνών και είχε τιμηθεί με πολλά λογοτεχνικά βραβεία.⁴¹⁵

Το έργο του δομείται σε δύο επίπεδα: στην αναδιήγηση των λαϊκών παραμυθιών και στην παραγωγή αυθεντικών μύθων. Είναι από τους πρώτους που ενέταξε στοιχεία της λαογραφίας στον λαϊκό μύθο. Σε σχέση με αυτή την καινοτομία ο καθηγητής Odhise Grillo, αναφέρει ότι ο Bedri Dedja δημιούργησε παραμύθια εντελώς διαφορετικά από τους άλλους συγγραφείς. *Αυτός έχει τον δικό του τρόπο της εύρεσης της ιστορίας, της δόμησης της αφήγησης, της σμίλευσης των προσώπων, της εισαγωγής των προβλημάτων και της πνοής της εποχής στα παραμύθια του, της δόμησης με παιχνιδιάρικο τρόπο της πρότασης και της φράσης, της εισαγωγής του χιούμορ και είναι ιδιαίτερος περιζήτητος από τους μικρούς αναγνώστες κ.ά. Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και η αξιοπρόσεκτη αυθεντικότητά του*⁴¹⁶.

Η συλλογή «*Përralla njëmbëdhjetëkatëshe/ Το παραμύθι των έντεκα ορόφων*» καταμαρτυρά την καλλιτεχνική μαεστρία του συγγραφέα, όπως και τον μετέπειτα εμπλουτισμό αυτού του λογοτεχνικού είδους, που ήταν προσφιλές στα παιδιά. Η κριτική έχει αξιολογήσει αυτά τα παραμύθια ως τα καλύτερα του συγγραφέα, γιατί, εκτός των λογοτεχνικών και μορφωτικών αξιών, σε αυτά διαφαίνεται και η ποικιλία κοινωνικών χαρακτήρων με τα προτερήματα και τις αρετές τους.

Η δομή της συλλογής έχει συλληφθεί με αυθεντικό τρόπο. Ο κάθε όροφος της Πολυκατοικίας στο παραμύθι είναι και ένα επίπεδο ανάπτυξης του παιδιού, όπου διαπλέκονται οι ιστορίες και διαμορφώνονται οι αφηγήσεις. Ο κόσμος της Πολυκατοικίας αποδίδεται με δημιουργική φαντασία και ορμητική ανάπτυξη. Τα

415. Βλ. M. Nelaj, *Profile letrare*, OMSCA-1, Tiranë, 2008, σσ. 35-43.

416. Βλ. O. K. Grillo, *Përralla njëmbëdhjetëkatëshe, të B. Dedjes, (dy fjalë për autorin)/ Το ενδεκαοόροφο παραμύθι, του B. Dedja (δύο λόγια για τον συγγραφέα)*, Tiranë, 1996, σ. 4

έντεκα παραμύθια διαφέρουν το ένα από το άλλο, ωστόσο, η Πολυκατοικία είναι ο συνεκτικός δεσμός που οργανώνει την αφήγηση.

Η κριτική έχει τονίσει⁴¹⁷ ότι σε αυτά τα παραμύθια ο συγγραφέας ενώνει με αρμονικό τρόπο τη λαϊκή παράδοση με τις σύγχρονες συνθήκες και το περιβάλλον της δράσης των χαρακτήρων. Είναι παραμύθια, τα οποία ελκύουν τον αναγνώστη με τη φαντασία τους. Ιδιαίτερο γνώρισμα αυτών των παραμυθιών είναι η βαθμιαία ποσοτική μείωση των σελίδων της υπόθεσής τους, καθώς από το πρώτο που αριθμεί δώδεκα σελίδες, καταλήγει ο μελετητής στο τελευταίο που αριθμεί μόνο τρεις σελίδες. Σίγουρα ένα τέτοιο φαινόμενο δεν είναι τυχαίο, αλλά τέχνασμα του συγγραφέα που γνωρίζει ότι η παιδική φαντασία δεν μπορεί να είναι διαρκώς προσηλωμένη. Σε αυτά τα παραμύθια θέλγει τον αναγνώστη η περιγραφή του κόσμου, το παιδικό ιδίωμα, η προβολή της ψυχοσύνθεσης των πρωταγωνιστών και ο τρόπος αφήγησης των γεγονότων στο πνεύμα των λαϊκών παραμυθιών.

Επίσης αυτά τα παραμύθια διακρίνονται για τον ταχύτατο ρυθμό εξέλιξης. Διαχρονικά εμφανίζεται μια πλειάδα χαρακτήρων, διαφορετικά γεγονότα και συμβάντα που σχετίζονται με τον μαγικό κόσμο των παιδιών. Η γλώσσα που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας αποδίδει με την ευελιξία που την διακρίνει τον κόσμο των παιδιών, αλλά και τα μηνύματα που απευθύνονται στον κόσμο των ενηλίκων. Στο «*Παραμύθι του πρώτου ορόφου*», ή «*Η ιστορία του τελευταίου ποντικού του κόσμου*» ο τρόπος με τον οποίο δομεί τη γλωσσική επικοινωνία ο συγγραφέας είναι αμφίσημη. Από την αρχή της αφήγησης αναφέρεται η προσοχή που πρέπει να αφιερωθεί στο διάστημα μεταξύ και πριν των ορόφων, όχι απλά γιατί «...ήταν πρώτος όροφος...», αλλά γιατί «...πολύ κοντά στο παράθυρο του πρώτου ορόφου έπεσε από τους πάνω ορόφους ένα βάζο με μουχλιασμένη μαρμελάδα...». Τρεις διαφορετικές οπτικές πρέπει να αναλυθούν σε αυτήν την φιλοσοφική προσέγγιση του συγγραφέα. Η πρώτη είναι ότι ο χρόνος έχει αλλάξει την αντίληψη για τους πρώτους ορόφους. Αυτοί έχουν μετατραπεί σε «πολύτιμα» αντικείμενα. Έχουν μετατραπεί σε καφενεΐα, μαγαζιά ή κερδοφόρους προορισμούς. Η δεύτερη συνδέεται με την φροντίδα και τον κίνδυνο της ζωής από τις στάσεις κάτω από τους πάνω ορόφους. Η τρίτη σχετίζεται με την ξεχασμένη παράδοση. Η μαρμελάδα περιγράφεται ως απαρχαιωμένο έδεσμα⁴¹⁸. Έτσι η αλβανική παράδοση μοιάζει

417. K. Shtembari, *Udheve te hapesires letrare (gjurmime, studime, kritika)/ Στην οδό του χώρου της Λογοτεχνίας (πληροφορίες, μελέτες, κριτικές)*, εκδ. Toena, Tirane, 2002, σσ. 153-156.

418. Βλ. R. Alimerko, LETËRSIA PËR FËMIJË” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική

αποστεωμένη και εξορισμένη από την σύγχρονη πραγματικότητα, δίνεται η εντύπωση πως ωθεί τους ανθρώπους να ξεχάσουν και ο συγγραφέας να ξεκινήσει *«Το παραμύθι του πρώτου ορόφου»*. Και σε συνέχεια στο παραμύθι *«Το τελευταίο ποντίκι του κόσμου μένει απομονωμένο»*: Στο ερώτημα του συγγραφέα διατυπώνεται η απορία: *«Και ποιος ρωτούσε για την αυτοκρατορία των ποντικών;»* Είναι ένα μέσο καλλιτεχνικής δημιουργίας που εισάγει ο συγγραφέας ώστε να αναδείξει προβλήματα που αφορούν και τους ενήλικες, και τα παιδιά.

Ο Bedri Dedja είναι ένας συγγραφέας ο οποίος λατρεύει τα παιδιά, γνωρίζει πολύ καλά τον κόσμο τους, επιδιώκει να παρέχει γνώσεις με το έργο του. Παράλληλα, όμως, η συλλογή με παραμύθια διακρίνεται για την καλλιτεχνική φυσιογνωμία του συγγραφέα. Η καλλιτεχνική λεπτομέρεια είναι ένα στοιχείο που διαπνέει όλο το έργο, ξεκινώντας από τα ονόματα των τόπων, των ανθρώπων, νεολογισμούς κ.ά. Αναφέρουμε εδώ ότι στα παραμύθια γίνεται αναφορά σε μια περίεργη γλώσσα των ποντικών που ονομάζεται ποντικίσια (σελ.8), ή των περιστεριών – περιστερίσια (σελ. 22) και αποτυπώνουν ιδιαίτερα χαρακτηρισ και καταστάσεις, για παράδειγμα, όμορφες εκφράσεις είναι και οι φράσεις : ο άνθρωπος που χάνει το όνομά του, όπως ο ήλιος, όταν συννεφιάζει (σελ.20), η ζωολογική αστυνομία (σελ.34), ο αρχικόκορας, ο κόκορας χωρίς φτερά που είχε χάσει σε ηρωικές μάχες (σελ. 35), αστυνόμος του δάσους, (σελ. 41), παρασύρεται ένα λιοντάρι, το κράτος θα κουτσαίνει – το κουτσό κράτος (σελ. 44) κ.ά.

Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα των έργων του είναι η σύνδεση των ρεαλιστικών και φανταστικών καταστάσεων και καθημερινών περιστατικών: *«...μετά του έδωσε ένα κιλό Βάλιουμ και τον ασθενή τον έπιασε ένας ύπνος ελεφάντων, που δεν τον χαλούσε εύκολα ούτε ο σεισμός των δέκα ρίχτερ...»* (σελ. 43) *«...θα μας χαρίσουν μια πολυκατοικία με δεκαπέντε διαμερίσματα για να δώσουμε με ενοίκιο...»* (σελ.45) κ.ά.

Στην ολοκλήρωση των παραμυθιών αποδίδονται διαφορετικές, γεμάτες ευγένεια και λεπτότητα, επιλογές:

«Το παραμύθι εκεί αλλά και εμείς εκεί» σελ.33

«Το παραμύθι χωρίς να τελειώσει, αλλά εμείς είμαστε χαρούμενοι» σελ. 38

«Το παραμύθι μας ανατρίχιασε, αλλά εμείς το διαβάσαμε με ψυχραιμία» σελ. 46

«Το παραμύθι διηγήθηκε ο Αλέξης και στον Τόνη του τέταρτου ορόφου και του ήρθε η όρεξη» σελ. 53

«Ο παραμύθι, μην μας ξεχνάς, κάπου - κάπου να μας θυμάσαι» σελ. 64

«Παραμύθι, καληνύχτα και εσύ, μολύβι μου, μην είσαι δύσκολο» σελ. 78⁴¹⁹

Είναι προφανές ότι αυτά τα διηγήματα διαθέτουν διασκεδαστικό χαρακτήρα. Εκτός αυτών ο συγγραφέας με δεξιοτεχνία συνυφαίνει στοιχεία του διηγήματος με στοιχεία του παραμυθιού και με αυτόν τον τρόπο τα καθιστά πιο ελκυστικά στα παιδιά.

Η προσεκτική μελέτη των παραμυθιών αυτού του συγγραφέα: «*Përralla popullore mbi kafshet/ Τα λαϊκά παραμύθια γύρω από τα ζώα*», 1957, «*Përralla e tre vëllezërve/ Το παραμύθι των τριών αδερφιών*», 1958, «*Kallëzimet e gjyshe Pastërtores/ Τα αφηγήματα της γιαγιάς Καθαράς*», 1960, «*Përrallëzat e Zvicrës/ Τα παραμυθάκια της Ελβετίας*», 2002 κ.ά. αναδεικνύουν το γεγονός ότι ο Bedri Dedja έχει υφάνει με δεξιοτεχνία τα μαγικά παραμύθια, εισχωρώντας ελεύθερα στον κόσμο των παιδιών. Είναι παραμύθια που διακρίνονται όχι μόνο για τη μορφή και τη μοναδική λογοτεχνική δομή τους, αλλά και για το περιεχόμενό τους, αφού η διάκριση ρεαλιστικού και φανταστικού στοιχείου είναι τόσο δημιουργικά αδιόρατη, που καθιστά την πραγματικότητα, τμήμα της φαντασίας.

Στη συλλογή «*Përralla popullore mbi kafshet/ Λαϊκά παραμύθια γύρω από τα ζώα*» 1957, ο συγγραφέας έχει επιλέξει και επανεπεξεργαστεί λογοτεχνικά το μικρό παραμύθι. Ενώ στο παραμύθι «*Përralla e tre vëllezërve/ Το παραμύθι των τριών αδερφιών*» 1958 διαφαίνεται η επιλογή του συγγραφέα να βασιστεί στο λαϊκό μοτίβο, προκειμένου να δώσει τη μορφή ενός λογοτεχνικού διηγήματος. Ειδικότερα αφορμάται δυο ιστοριών του λαϊκού παραμυθιού των ψευταράδων, αναπαράγοντας τις συνθήκες του διαλόγου, περιγράφοντας τις εικόνες και τα γεγονότα με τέτοιο τρόπο ώστε να αποκτήσει τη μορφή ενός εξελιγμένου δομικά παραμυθιού. Σε αυτό το παραμύθι, τα παράδοξα διαδέχονται το ένα το άλλο, η περιπαικτική διάθεση πηγάζει από τις κωμικές συνθήκες, τις οποίες τα παιδιά διαβάζουν με μεγάλη ευχαρίστηση.

419. Βλ. Bishqemi A., *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σσ. 717-718.

Ο Bedri Dedja αξιοποιεί τη φαντασία και το χιούμορ, είναι τα δυο μαγικά κλειδιά που εισχώρησαν στα όνειρα, τις επιθυμίες και τον ευφάνταστο κόσμο των παιδιών. Επιπλέον έχει συνεισφέρει τα μέγιστα και στην παραγωγή του διηγηματικού ποιήματος για τα παιδιά, όπως: «*Numrat / Οι αριθμοί*», «*Shkolla e pyllit / Το σχολείο του δάσους*», «*Artan borizani dhe zeta e tij / Ο σαλπικτής Αρτάν και ο λόχος του*», «*Patoku në plazh / Το παπάκι στη πλαζ*», «*Vera, Geri dhe Driloni / Η Βέρα, Ο Γκέρι και το Ντριλόνι*» κ.ά. Ένα μέρος αυτών των διηγηματικών ποιημάτων ενέχουν δομικά στοιχεία του παραμυθιού και της φαντασίας, στο πλαίσιο της οποίας τα ζώα, κάνουν επιλογές και αλληλοεπιδρούν με τον κόσμο τους. Με την περιγραφή εικόνων, προσώπων και γεγονότων νοηματοδοτείται η ανθρώπινη ζωή, διδάσκονται ηθικές αξίες και εμπλουτίζεται αισθητικά ο κόσμος των παιδιών. Τέτοιες αξίες μεταδίδονται στο παραμύθι – ποίημα «*Shkolla e pyllit / Το σχολείο του δάσους*», στο οποίο, ο μικρός αναγνώστης, μέσω μιας όμορφης ιστορίας, όπου αλληλοεπιδρούν πρόσωπα και ζώα: οι σκίουροι, τα μυρμήγκια, οι λαγοί, οι αετοί, οι χήνες, τα σπουργίτια, μορφώνονται και καλλιεργούν την αγάπη για το σχολείο. Στην πραγματικότητα είναι ένα παραμύθι – ποίημα που απευθύνεται στα παιδιά της πρώτης τάξης του δημοτικού. Τα γεγονότα εξελίσσονται σε ένα δάσος, όπου διαδραματίζονται αρκετά γεγονότα με φαντασία και περιπαικτική διάθεση. Η Καρδερίνα και ένας Γάλος ανακοινώνουν με τη συνοδεία τρομπέτας το χαρμόσυνο γεγονός, ότι στο δάσος άνοιξε τις πύλες του ένα σχολείο, όπου όλα τα ζώα του δάσους θα φοιτήσουν. Η δομή του θέματος έχει βασιστεί στη σύγκρουση που γεννιέται μεταξύ των ζώων του δάσους και ενός ματαιόδοξου Λαγού. Το διήγημα - ποίημα διαθέτει ενιαίο θεματικό άξονα, αν και είναι μωσαϊκό γεγονότων και εικόνων, στοιχείο που έδωσε το έναυσμα στον συγγραφέα να αξιοποιήσει τη φαντασία όχι στη διαπλοκή του θέματος, αλλά στην σκιαγράφηση των ειδικών συνθηκών, από όπου πηγάζει το συναίσθημα, ο αυθορμητισμός και η ηθική. Ο συγγραφέας αποδίδει στα ζώα ιδιότητες που συνάδουν με τη φύση τους. Διακρίνονται τα πρόσωπα: η Καρδερίνα- δασκάλα των μαθηματικών, ο Αρκούδας- δάσκαλος του αλφαβητάριου, ο Γάτος- δάσκαλος των εικαστικών, η Καναρινί- δασκάλα της μουσικής, ο Πολύχρωμος – ράφτης⁴²⁰.

420. Βλ. Bishqemi A., *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σ. 257.

Σε αυτό το ποίημα όλοι οι χαρακτήρες είναι ζώα, αλλά οι συνθήκες στις οποίες δραστηριοποιούνται αντανακλούν συμβολικά τη σχέση μαθητή – σχολείου στο πλαίσιο της οποίας τα παιδιά διαπαιδαγωγούνται με την αξία της φιλοπονίας, της αγάπης και για τη γνώση, αλλά και της γόνιμης ένταξης στη ζωή. Το σχολείο παρέχει γνώση και προλειαίνει την επαγγελματική σταδιοδρομία, καθιστώντας τον άνθρωπο ικανό για τη ζωή, τέχνη και επάγγελμα, σε προετοιμάζει και σε κάνει ικανό, για να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις της ζωής, επομένως η έλλειψή του κοστίζει, όπως στην περίπτωση του αναλφάβητου λαγού.

Έχει γραφτεί σε μονόστιχο, χωρίς να τμηματοποιείται σε στροφές. Ο στίχος είναι δομημένος άλλοτε σε τέσσερις, άλλοτε σε οκτώ και άλλοτε σε δέκα συλλαβές. Οι δύο τελευταίες μορφές των οκτώ και των δέκα συλλαβών διακόπτονται στα κατάλληλα χωρία, δημιουργώντας παραλλαγές, αποδίδοντας στο περιγραφόμενο γεγονός με δυναμισμό. Το 1997, ο συγγραφέας επανασυνέθεσε το ποίημα σε μορφή πεζογραφικού μύθου και το εξέδωσε στην συλλογή «*Republika e 1100 çudirave/ H Δημοκρατία των 1100 θαυμάτων*»⁴²¹.

Στο διηγηματικό ποίημα «*Artan borizani dhe zeta e tij/ Ο σαλπικτής Αρτάν και ο λόχος του*», μέσω των ρεαλιστικών απεικονίσεων, των γεγονότων και των συμβάντων από τη σύγχρονη ζωή των παιδιών, καταγράφονται στοιχεία για τις σχέσεις ανάμεσα στα παιδιά, τους γονείς και τους ενήλικες. Ο συγγραφέας αφηγείται τη ζωηρή και γεμάτη δράση ζωή των μικρών κατοίκων μιας πολυκατοικίας στην πρωτεύουσα. Αυτοί συγκροτούν εθελοντικές ομάδες δράσης και αντιτείνονται σε οτιδήποτε παρεμποδίζει την πνευματική και ηθική κατάρτισή τους. Ο πρωταγωνιστής, ο Αρτάν, είναι όλο ζωντάνια και γεμάτος χρώματα, το ίδιο και η περιγραφή του προσώπου Γκεντούς Κιαραμάνι με τις περίτεχνες απαιτήσεις του. Η αισθητική και διδακτική αξία του αντικατοπτρίζει το πνεύμα της εποχής που συντάχθηκε.

Στην συγγραφική παραγωγή του συγγραφέα Bedri Dedja, σημαντική θέση κατέχει και το παιδικό μυθιστόρημα. Καταγράφονται το δίτομο έργο, «*Kalamajtë e pallatit tim / Οι μικρούληδες της πολυκατοικίας μου*». Ο πρώτος τόμος εκδόθηκε το 1972 και ο δεύτερος το 1979, το «*Kacamicri rreth globit/ Ο Κατσαμίτσι γύρω στην υδρόγειο*», 1993, και το «*Qyteti me tri këshjtjella / Η πόλη με τα τρία κάστρα*», 1998.

421. Βλ. R. Alimerko, LETËRSIA PËR FËMIJË” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014. σ. 104.

Στο μυθιστόρημα «*Kalamajtë e pallatit tim / Οι μικρούληδες της πολυκατοικίας μου*» περιγράφονται εικόνες από την καθημερινή ζωή των παιδιών, οι σχέσεις τους με τους ενήλικες, τους γονείς και το κοινωνικό περιβάλλον. Ο συγγραφέας ήταν ιδιαίτερα προσεχτικός στη σύλληψη των θεμάτων, όπως είναι το προσφιλές θέμα του σχολείου και της μόρφωσης, έχοντας συνυφάνει άλλα στοιχεία του, όπως των παιχνιδιών, εκδρομές στη φύση, των εξορμήσεων με σκοπό την παροχή βοήθειας στους κατοίκους του χωριού. Ταυτόχρονα αναδύονται και αρκετά σημαντικές υποθέσεις που συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με τη ζωή των παιδιών, όπως η χειραφέτηση της γυναίκας, η αλητεία, ο αγώνας ενάντια στις πράξεις που κυριεύεται από μένος κ.ά. Ο συγγραφέας Bedri Dedja χειρίζεται στοχευμένα θέματα που αναδύουν τους προβληματισμούς, που εφάπτονται της κοινωνίας της εποχής, γιατί και ο ίδιος είναι άνθρωπος της εκπαίδευσης, της μόρφωσης και της επιστήμης, και επιδιώκει αυτό το μυθιστόρημα να απευθύνεται όχι μόνον στα παιδιά, αλλά και στους ενήλικες. Το μυθιστόρημα με την ποιότητα των καλλιτεχνικών αξιών που αναδεικνύει προβάλλει και παιδαγωγικές αξίες.

Στο μυθιστόρημα καθρεφτίζεται σταδιακά η ζωή και η δράση των παιδιών μιας συμβατικής πολυκατοικίας στην πρωτεύουσα. Τα γεγονότα ρέουν φυσικά με πρωταγωνιστές παιδιά, αγόρια και κορίτσια με πολύ ενέργεια, να παίζουν, να μιλάνε, να εργάζονται με πάθος. Προβάλλεται ένα σύνολο παιδικών προσώπων, γεγονός που έδωσε το έναυσμα στον συγγραφέα να παρουσιάσει μια σειρά διαφορετικών χαρακτήρων, οι οποίοι ανταποκρίνονται πλήρως στο σύγχρονους ανθρώπους. Η αγάπη, η αλληλεγγύη, ο αυτοσεβασμός που επιδεικνύουν στις ενέργειες τους αποδεικνύουν το πολιτισμικό επίπεδό τους. Στο πλαίσιο των εικοσιπέντε κεφαλαίων αυτού του μυθιστορήματος αντανακλάται, μέσω της καλλιτεχνικής έκφρασης του συγγραφέα, των στοχευμένων διαλόγων και περιγραφών, η κοινωνική πραγματικότητα της εποχής, όπως βιώνεται από την παιδική ψυχή⁴²².

Στις σελίδες αυτού του μυθιστορήματος ξεδιπλώνονται αρμονικά και δυναμικά γεγονότα, επεισόδια, σκηνές, καθιστώντας το ελκυστικό. Στις πρώτες σκηνές του έργου ο αναγνώστης γνωρίζει έναν νέο κάτοικο, που μόλις έχει εγκατασταθεί στην πολυκατοικία που κατοικούν τα παιδιά:

422. Βλ. Bishqemi A., *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σσ. 461-462.

«...Kalamajtë e pallatit tim dhe unë banojmë në një godinë të re shumëkatëshe të kryeqtetit...

Kërrtau! Prrauuu! Fring!

O tmerr! Imagjioni! Tamam në këtë çast... një top futbolli fluturoi nga jashtë e drejt e brenda në kuzhinën time... Ky është kulmi i fatkeqësisë!

Sepse, që ky top i pacipë të vijë nga jashtë, nëpërmjet dritares së mbyllur dhe të qëndrojë para këmbëve të mia, ju mund ta merrni me mend se ç'rrugë i është dashur të hapë

Unë sigurisht, kur pashë xhamin copë-copë, u bëra bishë pylli...»⁴²³

«...Τα παιδιά της πολυκατοικίας μου και εγώ κατοικούμε σε ένα νέο κτίριο πολυόροφο της πρωτεύουσας...

Κερτάου! Πρραουουου! Φρινγκ!

Φρίκη! Φανταστείτε! Ακριβώς αυτή τη στιγμή... μια μπάλα ποδοσφαίρου πέταξε από έξω και ευθεία μέσα στην κουζίνα μου... Αυτό είναι το αποκορύφωμα της θλίψης!

Γιατί, για να έρθει αυτή η ξεδιάντροπη μπάλα απ' έξω, μέσω του κλειστού παράθυρου και να καθίσει εμπρός στα πόδια μου, εσείς μπορείτε να φανταστείτε τι δρόμο χρειάστηκε να διανύσει ...

Εγώ σίγουρα, όταν είδα το τζάμι κομμάτια, έγινα αγρίμι του δάσους...»

Εκπλήσεται με τα πολυάριθμα παιχνίδια των παιδιών, τον θόρυβο και τη χαρά τους, που αντηχεί στην πολυκατοικία. Προκαλεί εντύπωση στον αναγνώστη ο εκνευρισμός του από τις συμπεριφορές των παιδιών, η οργή του από το σπάσιμο κάποιου τζαμιού, αλλά βαθμιαία αρχίζει να συμμαρτυρεί τα παιδιά λόγω της ποιότητας του χαρακτήρα τους. Γι' αυτό, στην ψυχή του νέου κατοίκου γίνεται μια ριζική μεταστροφή, με αποτέλεσμα να συνδέεται συναισθηματικά με τα παιδιά της πολυκατοικίας. Η συχνή ρήξη των τζαμιών, ωστόσο, αναγκάζει τον αφηγητή να εξοργιστεί σε βάρος τους. Ο Ταουλάντ, ο Αγκίμ, ο Σοκόλ, ο Γκέντι και αργότερα η Εντλίρα, η Λάουρα, η Αριάνα, ο Γκαζτόρ, η Ρουντίνα, η Αϊρίνα, η Λιρίκα και άλλοι, όλοι παιδιά της προσχολικής ηλικίας και του δημοτικού, ξεχνιούνται στα παιχνίδια και στα τρεξίματα σε έναν χώρο ολοένα και πιο στενό ανάμεσα στις πολυκατοικίες, τα τζάμια των οποίων συχνά τρίζουν από την μπάλα του παιχνιδιού.

423. Βλ. B.Dedja, *Kalamajtë e pallatit tim*, Shkup, Επανάδοση 2002, σσ. 10-11.

Η αφήγηση κυλάει φυσικά, ανάλαφρα και με πειθώ, ώστε να φαίνεται ότι ο συγγραφέας δεν είναι μόνον στοχαστικός και αφηγητής, αλλά και φίλος και συμμετέχων στα παιχνίδια, τις ανησυχίες και τις χαρές των παιδιών.

Το μυθιστόρημα «*Kalamajtë e pallatit tim/ Τα παιδιά της πολυκατοικίας μου*» αποτελεί μια ρεαλιστική απεικόνιση της παιδικής ηλικίας που θα ενηλικιωθεί στο πλαίσιο του σκληρού κομματικού σοσιαλιστικού καθεστώτος. Αυτή η αίσθηση και η ατμόσφαιρα έχουν αποδοθεί με καλλιτεχνική ευαισθησία και ειλικρίνεια σαν απόδειξη μιας εποχής, την οποία τα παιδιά της μεταγενέστερης εποχής δύσκολα θα αντιλαμβάνονται χωρίς ουσιαστικές εξηγήσεις από τους πρεσβύτερους. Ο συγγραφέας λαξεύει με αγάπη τα πρόσωπα των ηρώων, κάνοντάς τα οικεία και προσφιλή στον αναγνώστη. Αυτοί οι μικρούληδες, όπως τους αποκαλεί ο συγγραφέας, έχουν τον κόσμο τους και τα προβλήματά τους. Το κάθε πρόσωπο έχει την ατομική φυσιογνωμία του, δεν συγχέεται με τους άλλους διαμορφώνοντας την ατομικότητά του και την ιδιαίτερη ψυχολογία του. Π.χ. ο αναγνώστης θλίβεται με την στενάχωρη ιστορία του Σοκόλ και χαίρεται με το αίσιο τέλος, όταν αυτός βρίσκει τον πατέρα του. Θυμώνει και μισεί τη φιγούρα του Τζάσι, του αχρείου αλήτη και κλέφτη, που προσπαθεί να πείσει τον μικρό Σοκόλ να υιοθετήσει τις δικές του αξίες ζωής, και ικανοποιείται με το χιούμορ και την οξύνοια του Ταουλάντ, του Πλατόρ και των άλλων προσώπων. Ο Γκέντι, ο νέος κάτοικος της πολυκατοικίας, ο Σκεντέρ Μπούνα, η Ντρίτα, η μικρή Μιρόσε αναδεικνύουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, μέσω των γεγονότων και της εξελισσόμενης δράσης.

Στο μυθιστόρημα περιγράφονται ενέργειες που συγκινούν τον αναγνώστη, όπως η εργασία των παιδιών, για να κατασκευάσουν την παιδική χαρά, η οργάνωση των σχολικών αθλητικών αγώνων που θα βασίζονται στην ευγενή άμιλλα. Παράλληλα εκτίθενται γεγονότα απρόσμενα, όπως αυτό με την δασκάλα των Μαθηματικών, που έδινε στα παιδιά ατέλειωτες ασκήσεις, για να τις λύσουν, ο διαπληκτισμός μεταξύ του Σοκόλ και του Τζάσι, η εξαφάνιση του καταλόγου της τάξης, η σωτηρία της μικρής Μιρόσες, την οποία θέλουν να την παντρέψουν με συνοικέσιο. Έτσι αποδεικνύεται περίτρανα ότι οι μικροί ήρωες ξέρουν να διακρίνουν το καλό από το κακό, και από αυτήν τη οπτική, θωρακίζουν την προσωπικότητά τους με ηθικές και κοινωνικές αξίες.⁴²⁴

424. Βλ. Bishqemi A. ό.π., σσ. 461-462.

Παράλληλα με το παιχνίδι, τις χαρές και τις ανησυχίες των παιδιών της συνοικίας, θίγονται κοινωνικά ζητήματα της ζωής των παιδιών στο σχολείο και τις οργανώσεις. Ειδικότερα, η δασκάλα των Μαθηματικών, με την αυστηρή και σοβαρή στάση της, είναι ένα πρόσωπο που προκαλεί αποστασιοποίηση των μαθητών από το γνωστικό αντικείμενο και το σχολείο μέχρι του σημείου που αναγκάζει τα παιδιά «της μαύρης μπάντας» να κλέψουν και να κάψουν τον κατάλογο (βαθμολόγιο)...

«...Më në fund erdhi ora e tretë e aritmetikës, zilen e së cilës kalamajtë e pritën si ato kambanat e kishave mesjetare...

Mësuesja e pesëdhjetë problemeve hyri në klasë me fytyrën e ftohtë e të ngrirë si mermer...

... Regjistri i grabitur i klasës ishte bërë shkumb si Xhordano Brunoja nënë tufën e druve të priftërinjve të mesjetës.../

...Τελικά ήρθε η ώρα των Μαθηματικών, το κουδούνι της οποίας τα παιδιά το περίμεναν σαν τις καμπάνες των μεσαιωνικών εκκλησιών...

Η δασκάλα των 50 προβλημάτων μπήκε στην τάξη με κρύο και παγωμένο πρόσωπο σαν μάρμαρο...

...Ο κλεμμένος κατάλογος της τάξης είχε γίνει στάχτη όπως ο Τζορντάνο Μπρούνο στο σωρό των ζύλων των ιερέων του μεσαίωνα...⁴²⁵»

Στις τελευταίες σελίδες του μυθιστορήματος, ο συγγραφέας επιστρέφει στα χρόνια του αγώνα κατά του αναλφαβητισμού, όταν ο πατέρας και το παιδί καθόταν μαζί σε ένα θρανίο μπροστά από το αλφαβητάριο...

«...Unë bashkë me çiliminjtë e tjerë të fshatit qëndruam në këmbë prapa grave për të dëgjuar, në atë kohë njëri nga partizanët, ai më i vjetri, më vuri mua dorën në kokë dhe na tha të gjithëve:

A doni të mësoni në shkollë?

Çiliminjtë ulën kokat se nuk dinin ç' të përgjigjeshin, pastaj shikuan njëri-tjetrin dhe ia plasën të qeshurit. E ku dinim ne atëherë se ç' ishte shkolla!

... Pas dy vjetësh në fshat u hap një shkollë fillore, ku të gjithë ne shkuam për të mësuar që të zhdukej analfabetizmi.

Ja ku na doli dhe një fjalë tjetër. Analfabetizmi!

Po ky çfarë është, përbindësh që duhet zhdukur?

425. Βλ. Β..Dedja, *Kalamajtë e pallatit tim*, Shkup 2002, σσ.70-81

... Atë ditë ne po punonim në kopshtin e shkollës. Pas pak mësuesja më dërgoi për të mbushur ujë te burimi i pyllit. Në pyll vura re se zogjtë cicëronin e këndonin të lumtur, pa menduar dhe pa e çarë kokën fare për analfabetizmin. Kjo gjë më çuditi shumë.

Ç'të jetë vallë kjo kuçedër?

Në darkë vendosa të pyes tatën.

Tati im kishte qenë tërë jetën blegtor, pa shkollë, po i zgjuar. Kur e pyeta, ai më vështroi buzagaz dhe më tha:

Më duket se unë jam analfabetizmi... – u kthye nga zjarri për të ndezur çibukun.

Më pas u desh gati një orë që të më mbushej mendja se në fshat kish shumë të tjerë si tata im, që nuk dinin shkrim e këndim. Ja, këta ishin analfabetizmi! Prandaj, që të zhdukej ky, ose prindërit duhet të mbyteshin në lumë, ose të regjistrohen në kurs.

... Tata im ra në kurs me mua...⁴²⁶ /

... Εγώ μαζί με τα άλλα παιδιά του χωριού σταθήκαμε πίσω από τις γυναίκες, για να ακούσουμε, εκείνη τη στιγμή ένας από τους αγωνιστές (παρτιζάνους), εκείνος ο πιο ηλικιωμένος, έβαλε το χέρι του στο κεφάλι μου και είπε σε όλους μας:

Θέλετε να μάθετε στο σχολείο;

Τα παιδιά κατέβασαν το κεφάλι, γιατί δεν ήξεραν τι να απαντήσουν, μετά κοίταζαν ο ένας τον άλλον και το έσκασαν στα γέλια. Και πού ζέραμε εμείς τότε τι ήταν το σχολείο!

... Μετά από δυο χρόνια στο χωριό άνοιξε το δημοτικό σχολείο, όπου όλοι εμείς πήγαμε, για να μάθουμε για την εξάλειψη του αναλφαβητισμού.

Να που προέκυψε και μια νέα λέξη. Αναλφαβητισμός!

Και τούτος τι είναι, τέρας που έπρεπε να εξαφανιστεί;

... Εκείνη την ημέρα εμείς δουλεύαμε στο νηπιαγωγείο του σχολείου. Μετά από λίγο η δασκάλα μάς έστειλε να γεμίσουμε νερό στην πηγή του δάσους. Στο δάσος παρατήρησα ότι τα πουλιά τιτίβιζαν και τραγουδούσαν χαρούμενα, χωρίς να σκεφτούν και χωρίς να ανησυχήσουν για τον αναλφαβητισμό. Αυτό το γεγονός με εξέπληξε πολύ.

426. Βλ. Β..Dedja, *Kalamajtë e pallatit tim*, Shkup 2002, σ.110.

Τι να είναι άραγε αυτός ο δράκος;

Το βράδυ αποφάσισα να ρωτήσω τον πατέρα μου.

Ο πατέρας μου όλη του τη ζωή ήταν κτηνοτρόφος, χωρίς σχολείο, αλλά έξυπνος. Όταν τον ρώτησα, εκείνος με κοίταζε χαμογελώντας και μου είπε:

Μου φαίνεται πως εγώ είμαι ο αναλφαβητισμός... - γύρισε από τη φωτιά, για να ανάψει το τσιμπούκι.

Μετά χρειάστηκε περίπου μια ώρα να μου γεμίσει το κεφάλι ότι στο χωριό είχε πολλούς άλλους, όπως τον πατέρα μου, που δεν ήξεραν γραφή και ανάγνωση. Να, αυτοί ήταν ο αναλφαβητισμός! Γι' αυτό, για να εξαφανιστεί αυτός, ή οι γονείς έπρεπε να πνιγούν στο ποτάμι, ή να έκανα εγγραφή στο φροντιστήριο.

... Ο πατέρας μου έτυχε στο φροντιστήριο να φοιτά μαζί μου...»

Αυτό το μυθιστόρημα δομείται ποικιλόμορφα, καθώς έχει τμηματοποιηθεί σε κεφάλαια, υποκεφάλαια, ημερολόγια, επιστολές, κατά τέτοιο τρόπο ώστε ο μικρός αναγνώστης να αντιληφθεί καλύτερα τα γεγονότα. Η λογοτεχνική φυσιογνωμία του μυθιστορήματος είναι έκδηλη, καθώς δομείται σε ένα ρεαλιστικό διάλογο. Η γλώσσα είναι απλή, κατανοητή και οι προτάσεις ευσύνοπτες και περιεκτικές. Παράλληλα αξίζει να επισημανθεί ότι ο συγγραφέας έχει μεριμνήσει για τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου των παιδιών με νέες λέξεις.

Εξέχουσα θέση στη λογοτεχνική παραγωγή του συγγραφέα κατέχουν και τα έργα επιστημονικής φαντασίας, ιδιαίτερα προσφιλές είδος στον Bedri Dedja. Έτσι το τελευταίο έργο «*Presidenti I Planetit te Kuq/ Ο Πρόεδρος του Κόκκινου Πλανήτη*», που εκδόθηκε το 2006, μετά το θάνατό του, είναι μια αυθεντική διασταύρωση μεταξύ του μυθιστορήματος- παραμυθιού και επιστημονικού- φανταστικού μυθιστορήματος. Αποτελεί ένα εξελικτικό στάδιο στην λογοτεχνική παραγωγή για παιδιά και ταυτόχρονα διαφυλάσσει τις αξίες των προηγούμενων μυθιστορημάτων. Έτσι γίνεται αντιληπτό ότι αναβαθμίζει την αλβανική παιδική λογοτεχνία του 21^{ου} αιώνα.

Αυτό το μυθιστόρημα, περιγράφει σε είκοσι κεφάλαια, μια άκρως ενδιαφέρουσα ιστορία, τα γεγονότα της οποίας μετατοπίζονται από τη Γη σε έναν άλλο πλανήτη, στον κόκκινο πλανήτη ή τον πλανήτη Άρη. Προμηνύεται μια μοναδική εμπειρία για τους μικρούς αναγνώστες οι οποίοι ως διαστημικοί επισκέπτες βρίσκονται στην επιφάνεια του κόκκινου πλανήτη, γίνονται δέκτες επιστημονικών πληροφοριών για τον πλανήτη, τα ήθη των κατοίκων του, βιώνουν τη μέρα και τη νύχτα, έρχονται σε

επαφή με τις εποχές, το κλίμα, τις ατμοσφαιρικές συνθήκες, τα φυτά και τα έμβια όντα, τους δορυφόρους και το ηλιακό σύστημα. Επειδή ο Bedri Dedja είναι συγγραφέας που διαθέτει γνώση του παιδικού ψυχισμού, για αυτό τον λόγο στο μυθιστόρημα, διαπλέκονται η φαντασία, η επιστήμη, η γνώση, τα όνειρα και οι επιθυμίες τους.

Αυτό διαφαίνεται από την τυπική αρχή του μυθιστορήματος: « *Μια φορά και έναν καιρό ήταν....*» όπου με απλή και διαυγή γλώσσα ξεδιπλώνονται γεγονότα που δίνουν την εντύπωση πως αφορμώνται της αρχαιότητας που διαδραματίζονται στο διάστημα και εφάπτονται χρονικά της σύγχρονης του συγγραφέα εποχής. Με αυτόν τον τρόπο καλλιεργείται η δημιουργική φαντασία των παιδιών. Οι μικροί αναγνώστες μαγεύονται και εκπλήσσονται από την υποδοχή γεμάτη αγάπη και θέρμη, που τους επιφυλάσσεται από τον Πρόεδρο του Κόκκινου Πλανήτη, σαν να γνωρίζονταν από καιρό και να ήταν επιστήθιοι φίλοι. Ο συγγραφέας στέκεται κάθε στιγμή κοντά τους, απολαμβάνει και χαιρέται μαζί τους τις ομορφιές και τα αξιοθέατα του πλανήτη. Οι μικροί ήρωες ταξιδεύουν σε μια θάλασσα γεμάτη χρώματα ανάλογης ομορφιάς των χρωμάτων του ουράνιου τόξου που σχηματίζουν οι δακτύλιοι του Κρόνου⁴²⁷.

Τα ενδιαφέροντα γεγονότα που ξεδιπλώνονται στις σελίδες του μυθιστορήματος οδηγούν τα παιδιά σε σκέψεις και επιθυμίες να αποκτήσουν γνώσεις αλλά και να διασκεδάσουν. Το βιβλίο μεταφέρει στα παιδιά επιστημονικές γνώσεις, για τον γαλαξία. Η ανάγνωση των γεγονότων και των επεισοδίων ξυπνά συναισθήματα, διασκεδάσει τα παιδιά, αλλά απαιτεί και πνευματική εργασία, προκειμένου να ανακαλύψουν τα κρυφά μυστήρια του πλανήτη. *Στο πεδίο της σύγχρονης παιδαγωγικής στοχεύετε προς την σχεδίαση τέτοιων βιβλίων, που διαπλέκουν τη γνώση με τη διασκέδαση και τη μόρφωση, γι' αυτό τον λόγο, όπως το αξιολογεί η μελετητής Klara Kodra, αυτό το βιβλίο του ψυχολόγου και συγγραφέα για παιδιά Bedri Dedja είναι ιδανικό, για να μάθουν και να διασκεδάσουν ταυτόχρονα οι μικροί αναγνώστες*⁴²⁸.

Αυτό το μυθιστόρημα απευθύνεται όχι μόνο στα παιδιά, αλλά σε αναγνώστες κάθε ηλικίας, γιατί αυτό το βιβλίο παρέχει κίνητρα βαθιάς και ουσιαστικής

427. Βλ. R. Alimerko, LETËRSIA PËR FËMIJË” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014. σσ. 106-108

428. Βλ. K. Kodra, *Romani fantastiko-shkencor I shkrimtarit Bedri Dedja, Presidenti I Planetit te Kuj!* Το μυθιστόρημα επιστημονικής φαντασίας, Τα παιδιά της πολυκατοικίας μου, Gazeta, Zeri I shqiptareve, posted on 13 prill 2013.

περισυλλογής. Έτσι, ο συγγραφέας μεταφέρει το μήνυμα της εθελούσιας κοινωνικής προσφοράς που θα αναδείξει το στοιχείο του ανθρωπισμού.

Τα έργα του συγκεκριμένου συγγραφέα είναι από τα πιο δημοφιλή στην Αλβανία, γιατί καλλιεργούν στα παιδιά την φαντασία και την περιέργεια. Μέσω σαηγευτικού και σωστά δομημένου λόγου του, ο συγγραφέας προβάλλει στον μικρό αναγνώστη την αδήριτη ανάγκη να σταθεί στο ύψος των περιστάσεων και να αναλάβει τις απαραίτητες πρωτοβουλίες για την άρση των αδιεξόδων. Παράλληλα καλλιεργεί το θάρρος, τη θέληση, και αναβαθμίζει το αισθητικό κριτήριο των παιδιών.

Ο συγγραφέας Bedri Dedja, εν τέλει, ήταν και παρέμεινε ένας από τους καλύτερους και αγαπητούς φίλους των παιδιών.

5.6.3. Ferhat Çakërrri – Φερχατ Τσάκερι (1929 -2001)

Ο συγγραφέας Ferhat Çakërrri γεννήθηκε στην πόλη Αυλώνα το 1929. Ολοκλήρωσε τη φοίτησή του στο δημοτικό σχολείο και το οκτατάξιο γυμνάσιο στη γενέτειρά του. Στη συνέχεια εργαζόταν ως οδηγός εκσκαφέα στην Κατασκευαστική Εταιρία «Perlat Rexhepi». Το γεγονός αυτό τον υποχρέωσε να συνεχίσει τις σπουδές του σε νυχτερινό Λύκειο της περιοχής που εργαζόταν. Με το πέρασμα των χρόνων εμπλούτισε τις λογοτεχνικές και συγγραφικές του ικανότητες. Για μεγάλο χρονικό διάστημα εργάστηκε ως δημόσιος υπάλληλος στις δημόσιες υπηρεσίες του δήμου Αυλώνας και ήταν υπεύθυνος των κινηματογράφων της πόλης. Το πρώτο βιβλίο για παιδιά το έγραψε το 1971 με τίτλο «*Mendo pak se do ta gjesh / Σκέψου λίγο γιατί θα το βρεις*» με αινίγματα⁴²⁹. Αργότερα ο συγγραφέας εξέδωσε και άλλα βιβλία, όπως:

1. *Zemra ime / Η καρδιά μου*, 1972, ποιητική συλλογή,
2. *Si ia punuan dhelprës / Πως ξεγέλασαν την αλεπού*, 1973, εικονογραφημένο διήγημα

429. Βλ. Ο. Κ. Grillo, *LEXIKON, Shkrimtarët Shqiptarë për fëmijë (1872-1995)/ ΛΕΞΙΚΟ, Αλβανοί συγγραφείς για παιδιά*, εκδ. Botimet Enciklopedike, Tiranë, 1997, σσ. 36-37

3. *Iriqi me gjemba / Ο σκαντζόχοιρος με αγκάθια*, 1973, αφηγηματικό ποίημα - παραμύθι ,
4. *Unë pyes e ju përgjigjeni / Εγώ ρωτώ και εσείς απαντάτε*, 1974, αινίγματα,
5. *Pata-pata barkgovata / Χήνα- χήνα αχόρταγη (στομάχι κουβά)*, 1975, ποιητική συλλογή,
6. *Si u kap një sriun / Πως πιάστηκε ένας καταδότης*, 1977, εικονογραφημένο διήγημα,
7. *C'u bë bora? / Τι έγινε το χιόνι;*, 1978, ποιητική συλλογή
8. *Plumbat dhe lulet / Οι σφαίρες και τα λουλούδια*, 1980, ποιητική συλλογή,
9. *Zbuluesit e vegjël / Οι μικροί εφευρέτες*, 1981, εικονογραφημένο διήγημα,
10. *Nënat ndezën yjet / Οι μητέρες άναψαν τα αστέρια*, 1982, ποιητική συλλογή,
11. *E fshehta e kalasë / Το μυστικού του φρουριού*, 1984, νουβέλες και διηγήματα,
12. *Pata kot e ndezi sherrin / Η χήνα στα χαμένα άναψε τον καβγά*, 1986, ποιητική συλλογή,
13. *Mira, shiu dhe babagyshi / Η Μίρα, η βροχή και ο Αϊ Βασίλης*, 1986, ποιητική συλλογή,
14. *Pula kllockë bën vizita / Η κότα-κλώσα κάνει επισκέψεις*, 1987, ποιήματα και αφηγηματικά χιουμοριστικά ποιήματα,
15. *Deti më hedh valë / Η θάλασσα μου ρίχνει κύματα*, 1988, ποιητική συλλογή,
16. *Po pret deti mysafyrë / Περιμένει η θάλασσα φίλους*, 1989, ποιητική συλλογή,
17. *Xhepat e gjyshe Anifesë / Οι τσέπες της γιαγιά Ανιφές*, 1995, ποιητική συλλογή,
18. *Gjëagjeza / Αινίγματα*, 1995
19. *Kush e gjen nga ju fëmijë/ Ποιος θα το βρει από σας παιδιά*, 1997, αινίγματα
20. *Argita pyet yjet/ Η Argita ρωτάει τα αστέρια*, 1997, ποιητική συλλογή
21. *Një qiell e gjeza/ Ένας ουρανός αινίγματα*, 1998, αινίγματα
22. *Si u mbyt dhelpra në lumë/ Πως πνίγηκε η αλεπού στο ποτάμι*, 1998, παραμύθι
23. *Ujkonja/ Η Λύκαινα*, 1999, νουβέλες και διηγήματα
24. *Një shportë me yje/ Ένα καλάθι με αστέρια*, 1999, ποιητική συλλογή
25. *Ish një lepur mendjelehtë/ Ήταν μια ελαφρόμυαλη αλεπού*, 2000, παραμύθι
26. *Pasqyra dhe pata/ Ο καθρέφτης και η πάπια*, 2000, μύθος
27. *Arlini dhe e bukura e dheut/ Ο Αρλίν και η Ωραιά της Γης*, 2001, παραμύθι
28. *Kali futurues/ Το ιπτάμενο άλογο*, 2003, νουβέλες και διηγήματα, επιμέλεια Bardhosh Gaçe

29. *Dredhitë e dhelprës/ Οι πονηριές της Αλεπούς*, 2003, παραμύθι, επιμέλεια Bardhosh Gaçe
30. *Shqipronja dhe lejleku/ Ο αετός και ο λέλεκας*, 2006, μύθος, επιμέλεια Bardhosh Gaçe
31. *Ku ta gjej pranverën/ Που θα βρω την άνοιξη*, 2007, ποιητική συλλογή, επιμέλεια Bardhosh Gaçe⁴³⁰

Ο συγγραφέας Ferhat Çakërrri έχει δημιουργήσει και στον τομέα του θεατρικού δρώμενου για παιδιά. Μερικά από τα θεατρικά του έργα ανέβηκαν στη σκηνή από επαγγελματικούς θιάσους (Το κουκλοθέατρο κ.α.) όπως:

1. *Pulat dhe dhelpira / Οι κότες και η αλεπού*, 1972
2. *Dreri mendjemadh / Το ματαιόδοξο ελάφι*, 1973
3. *Shkronjat e përgjakura / Τα ματωμένα γράμματα*, 1974
4. *Trimereshat pulebardha / Οι γενναίοι γλάροι*, 1983
5. *Ne vitet e para / Τα πρώτα χρόνια*», 1979⁴³¹

Ο λογοτέχνης Ferhat Çakërrri είναι ένας από τους γνωστούς ποιητές της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας με πλούσια λογοτεχνική παραγωγή. Προσεγγίζοντας το έργο του ανακαλείται η αξιολόγηση του ερευνητή κριτικού Luigi Santucci, ο οποίος τονίζει τον ρόλο της παιδικής λογοτεχνίας και την ονομάζει λογοτεχνία της μαγείας και του θαύματος. Τέτοια την κάνουν «η γλώσσα, ο τρόπος αντίληψης της ανάπτυξης και της έκφρασης, η σαφήνεια και η απλότητα των νοημάτων, το παιχνίδι που συμπορεύεται με την πλοκή μέσω του φυσικού χιούμορ. Ακριβώς αυτά εγείρουν την περιέργεια, την ευχαρίστηση, στην παιδική ψυχή την οποία εμπλουτίζουν ηθικά και πνευματικά»⁴³². Η ανάλυση αυτού του μηνύματος είναι σαφής. Για τη διασκέδαση και τη μόρφωση των παιδιών αξιοποιούνται το παραμύθι, τα αινίγματα, τα τραγούδια και οι λαϊκοί μύθοι. Από τη λογοτεχνική παραγωγή του Ferhat Çakërrri, περισσότερα από σαράντα έργα έχουν γίνει τραγούδια στη ζωή των παιδιών στην Αλβανία, γεγονός που αποδεικνύει την αισθαντικότητα και την άμεση επικοινωνία του με τον κόσμο και της ψυχολογία των παιδιών.

430. Βλ. A. Habazaj, *Ferhat Çakërrri, nje shporte me yje ne letersine per femije/ Ferhat Çakërrri ένα καλάθι με αστέρια για την παιδική λογοτεχνία*, Άρθρο GAZETA DIELLI, 13.7.2015.

431. Βλ. O. K. Grillo, *LEXIKON, Shkrimtarët Shqiptarë për fëmijë (1872-1995)/ ΛΕΞΙΚΟ, Αλβανοί συγγραφείς για παιδιά*, εκδ. Botimet Enciklopedike, Tiranë, 1997, σσ. 36-37.

432. Βλ. A. N. Berishës, *Poezia për fëmijë e Mark Krasniqit*, εκδ. Faik Konica Prishtinë 2002, σ. 58

Ο Ferhat Çakërrri εμφανίζεται στους κύκλους της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας από τη δεκαετία του 1960, εποχή κατά την οποία συγγραφείς όπως ο Bedri Dedja, ο Odhise Grillo, ο Tasim Gjokutaj, η Adelina Mamaqi, κ.ά. είχαν γίνει διάσημοι.

Η γόνιμη και παραγωγική φαντασία του Ferhat Çakërrri αποκαλύπτει τον συναισθηματικό, ψυχικό και ονειροπόλο κόσμο των παιδιών στο σχολείο, στην κοινωνία, στην παραλία, κοντά στα μνημεία, αλλά και τις εποχές του χρόνου, τα πρόσωπα των παιδιών, των ηρώων και των πεσόντων της πατρίδας. Γνωρίζοντας πολύ καλά τη ζωή των παιδιών καταλήγει να συμβάλλει στην ευτυχία τους.

« <i>E thura këngën</i> »	« Έπλεξα το τραγούδι »
<i>E thura këngën</i>	<i>Έπλεξα το τραγούδι</i>
<i>bukur, ngadalë</i>	<i>Όμορφα, σιγά</i>
<i>fladi e mori</i>	<i>Το αεράκι το πήρε</i>
<i>fëmijëve t'ua falë.</i>	<i>Να το χαρίσει στα παιδιά.</i>
<i>E thura këngën</i>	<i>Έπλεξα το τραγούδι</i>
<i>zogu e këndoi</i>	<i>Το τραγούδησε το πουλί</i>
<i>fëmijëve të vegjël</i>	<i>Στα μικρά παιδιά</i>
<i>me vrap ua çoi.</i>	<i>Τους το πήγε τρέχοντας</i>
<i>E thura këngën</i>	<i>Έπλεξα το τραγούδι</i>
<i>si mjalti të ëmbël</i>	<i>Γλυκό σαν το μέλι</i>
<i>për ju vocërrakë</i>	<i>Για σας μικρούληδες</i>
<i>e thura me zemër</i> ⁴³³ .	<i>Το έπλεξα με χαρά.</i>

Το ποίημα ανήκει στην ποιητική συλλογή «*Ku ta gjej pranverën... / Που να βρω την άνοιξη...*». Σε αυτό το ποίημα καθρεφτίζεται η πολύπλευρη πραγματικότητα της ζωής των παιδιών με ένα προσεγμένο στίχο, ο οποίος κάποτε φωτίζεται από τα χρώματα του ουράνιου τόξου και κάποτε ταξιδεύει με τα κύματα της θάλασσας, κάποτε βγαίνει από τα παραμύθια της παιδικής ηλικίας και κάποτε πρασινίζει ανάμεσα στα δέντρα των μεσογειακών δασών. Αναφέρεται το ποίημα *Ο ήλιος άναψε τα σύννεφα* :

433. Βλ. F. Çakërrri, *Ku ta gjej pranverën/ Που να βρω την άνοιξη*, Tiranë, 2007, σ.12.

<i>Dielli ndezi retë,</i>	<i>Ο ήλιος άναψε τα σύννεφα</i>
<i>i skuqi si shegë,</i>	<i>Τα κοκκίνισε σαν ρόδια</i>
<i>pastaj si një top,</i>	<i>και μετά σαν μια μπάλα,</i>
<i>na u zhyt në det...</i>	<i>μας βυθίστηκε στη θάλασσα...</i>

Κάτι ανάλογο περιγράφεται και στο ποίημα: *Det, o det i bukur shumë!* Θάλασσα, πολύ όμορφη θάλασσα»

<i>Det, o det i bukur shumë,</i>	<i>Θάλασσα, πολύ όμορφη θάλασσα</i>
<i>ku e gjen atë sapun,</i>	<i>Που το βρίσκεις αυτό το σαπούνι</i>
<i>që lan bregun e shkëmbinjtë</i>	<i>που πλένει την ακτή και τους βράχους</i>
<i>me të bardhën shkumë përditë?</i>	<i>Με τον λευκό αφρό καθημερινά ;</i>

Τα χελιδόνια των αναμνήσεων του ποιητή συχνά χαιρετούν και αγκαλιάζουν τους γλάρους στις ακτές της Αυλώνας:

«Pulëbardha»	«Γλάροι»
<i>O ju pulëbardha,</i>	<i>Εσείς, γλάροι</i>
<i>Zogëza të urta,</i>	<i>Πουλάκια σοφά</i>
<i>me pendë të bardha,</i>	<i>με λευκά φτερά</i>
<i>me rupa të buta,</i>	<i>με μαλακά πούπουλα,...</i>

<i>...O ju pulëbardha,</i>	<i>Ο, εσείς γλάροι</i>
<i>që kridhni në det,</i>	<i>Που βυθίζεστε στη θάλασσα,</i>
<i>shigjetë seç ngrihi,</i>	<i>Σπαθί σαν σηκώνεστε,</i>
<i>ku ndizen rrufetë.</i>	<i>Που ανάβουν οι κερανοί.</i>

Η γιαγιά και η μαμά στους στίχους του ποιητή δείχνουν έμπρακτα την αγάπη τους για τα παιδιά:

<i>Gjyshja ime ka shumë xhepa</i>	<i>Η γιαγιά μου έχει πολλές τσέπες</i>
<i>Në fustan dhe te xhaketa,</i>	<i>στη φούστα και στο σακάκι,</i>
<i>plotpërplot gjithmonë i mban,</i>	<i>γεμάτες πάντα τις κρατά,</i>
<i>sikur është ndonjë dyqan...</i>	<i>σαν να είναι κανένα μαγαζί...</i>

*Për çdo ditë na fton pranë,
ç'ka në xhepa i shpërndan...
Dhe kur xhepat zbrasur rrinë,
vijnë era trëndelinë!...*

*Κάθε μέρα μας καλεί κοντά
Ότι έχει στην τσέπη το μοιράζει
Και όταν οι τσέπες άδειες μένουν,
μυρίζουν άρωμα τριγωνίσκου!...*

Η ομορφιά του στίχου σε αυτό το ποίημα προσπερνάει τη φαντασία των παιδιών για την αγαπημένη τους γιαγιά, η οποία μεριμνά διαρκώς για να είναι τα εγγόνια της ευχαριστημένα. Περιμένει με ανυπομονησία, για να προσφέρει στα παιδιά γλυκίσματα όπως καραμέλες, σοκολάτες, αμύγδαλα, καρύδια, μπισκότα κ.ά., γι' αυτό οι τσέπες της γιαγιάς είναι πάντοτε γεμάτες. Η λεπτομερής απόδοση αυτών των συναισθημάτων πραγματοποιείται με τη χρήση σχημάτων λόγου, όπως μεταφορές, παρομοιώσεις και ποιητικές γενικεύσεις⁴³⁴.

Το σχολείο πάντα είναι η προσφιλής εστία γνώσεων:

«Ku e kanë folenë dhjetat?»
*Ku e kanë folenë dhjetat,
që të shkoj e të mbush xhepat?
Pastaj t'i vë në fletore,
të jem nxënëse shembullore?
Dhjetat, bijë, e kanë folenë
Ku mësojnë abecënë.
Po ta gjesh nuk është e lehtë,
Duhet mund e duhet djersë!*

«Πού την έχουν τη φωλιά τα δεκάρια»
*Πού την έχουν τη φωλιά τα δεκάρια,
Για να πάω και να γεμίσω τις τσέπες;
Μετά να τα βάλω στο τετράδιο,
Να είμαι παραδειγματική μαθήτρια;
Τα δεκάρια, κόρη μου, την έχουν τη φωλιά
Όπου μαθαίνουν το άλφα βήτα.
Να τη βρεις, δεν είναι εύκολο,
Χρειάζεται προσπάθεια και ιδρώτας!;*

Η ελευθερία και η θυσία για την πατρίδα αποτελούν διαχρονικές αξίες στη λογοτεχνική παραγωγή του ποιητή⁴³⁵:

«Nënat ndezën yjet»
*Nënat ndezën yjet,
të ndriçonin pyjet,*

«Οι μάνες άναψαν τα αστέρια»
*Οι μάνες άναψαν τ' αστέρια,
Να φωτίσουν τα δάση,*

434. Βλ. R. Alimerko, LETËRSIA PËR FËMIJË” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014. σσ. 146-147.

435. Βλ. B. Gace, Në kopshtin poetic të Ferhat Çakërrit/ Στο κήπο της ποίησης του Ferhat Çakërrit, DRITA, 6.6.1999.

<i>të kalonin trimat</i>	<i>Να περάσουν οι γενναίοι</i>
<i>porsi vetëtimat.</i>	<i>Σαν τις βροντές.</i>
<i>Nënat mblodhën yjet,</i>	<i>Οι μάνες έμασαν τ' αστέρια,</i>
<i>i vunë mbi krye,</i>	<i>Τα έβαλαν πάνω στο κεφάλι</i>
<i>yje partizani</i>	<i>αστέρια παρτιζάνου</i>
<i>na u mbush vatani!</i>	<i>Μας γέμισε ο τόπος!</i>

Η λογοτεχνική παραγωγή του Ferhat Çakërrri εμπεριέχει ποικιλία χρωμάτων και ήχων, η οποία προκαλεί χαρά και ευτυχία στον κόσμο των παιδιών. Γενιές έχουν μεγαλώσει και μορφωθεί με τα έργα του. Αξίζει να επισημανθεί και η ολοκλήρωση της συλλογής «*Ku ta gjej pranverën... / Πού να βρω την άνοιξη...*» που αποτελείται από εκατόν σαράντα τρία ποιήματα, καταχωρημένα σε κύκλους: «*Οι τσέπες της γιαγιάς*», «*Οι μάνες ανάβουν τα αστέρια*», «*Πού να βρω την άνοιξη...*», «*Η θάλασσα ρίχνει κύματα...*», «*Σηκώθηκε ένα αερόστατο*», «*Πού έχεις κρυφτεί εσύ λαγέ;*». Σε αρκετά ποιήματά του αναδεικνύονται ενδιαφέροντα θέματα, γεγονότα και φαινόμενα.

Ο ποιητής, ως άριστος γνώστης της στιχουργίας και της λαϊκής μούσας, έχει αξιοποιήσει αριστοτεχνικά τη λαογραφική παράδοση της περιοχής της Αυλώνας.

Σημαντική θέση στη λογοτεχνική παραγωγή του κατέχουν τα παραμύθια. Σε αυτή τη λογική εντάσσεται το βιβλίο «*Arlini dhe e Bukura e Dheut/ Ο Αρλίν και η Όμορφη της Γης*», το 2001, τμηματοποιημένο σε πέντε ενότητες: «*Οι περιπέτειες του Αρλίν*», «*Το Βασίλειο του υπογείου*», «*Το πρώτο όνειρο*», «*Το δεύτερο όνειρο*». Η κάθε ενότητα περιγράφει ένα όνειρο και συνολικά το παραμύθι ενσωματώνει σε μια ενιαία ενότητα όλα τα επιμέρους. Η εισαγωγή αρχίζει με την τυπική φράση όλων των παραμυθιών «*Ήταν μια φορά... Μια φορά κι έναν καιρό πριν πολλά...*». Το παραμύθι σε πρωτοπρόσωπη αφήγηση και με αφηγητή το μικρό αγόρι Αρλίν, προσιδιάζει σε μια φανταστική περιπέτεια χαρακτήρων και γεγονότων. Ο Αρλίν ο πρωταγωνιστής του παραμυθιού ήταν πολύ όμορφος και η μητέρα του ανησυχούσε πολύ γι αυτόν: «*.Na ishte dikur, kohe me pare, nje vogelush I bukur si yll, me emrin Arlin. Bukuria e tij kishte marre dhene...Nje bukuri e tille as nuk ishte pare e s nuk ishte degjuar ndonjehere.../ Ήταν κάποτε, πολλά χρόνια πριν, ένας όμορφος μικρούλης σαν αστέρι, με το όνομα Αρλίν. Η ομορφιά του είχε γίνει γνωστή παντού... Μια τέτοια ομορφιά*

ούτε την είχαν δει πιο πριν και ούτε είχαν ακούσει ποτέ...»⁴³⁶ Ο Αρλίν κοιμάται βαθιά και ονειρεύεται την πτώση του σε άβυσσο, όπου βιώνει με διάφορα περιεργα γεγονότα. Ο συγγραφέας επινοεί ένα ενδιαφέρον εύρημα, μια πεταλούδα που μετατρέπεται τότε σε Νεράιδα, τότε σαν την Όμορφη της Γης. Ο Αρλίν αντιμετωπίζει με επιτυχία διάφορους πολέμους, υπό την αιγίδα της Νεράιδας. Σε αυτές τις εικονικές μάχες εκδηλώνεται και η γενναιότητά του απέναντι στον μαύρο ζυγό. Το παραμύθι ολοκληρώνεται με τον Αρλίν να αφυπνίζεται από τη μητέρα του και να αντιλαμβάνεται ότι ήταν απλά ένα περιεργο όνειρο. Σε αυτό το παραμύθι τονίζεται ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά αυτών των παραμυθιών, η λεπτομερής περιγραφή του φυσικού τοπίου⁴³⁷ όπως:

«... *nëpër lëndinë e mbushur me lule të bukura dhe me barin deri në gjunjë. Flutura ulej e ngrihej nëpër lule, duke rrahur lehtë krahët ngjyra- ngjyra...Dukej se u bënte veri gonxheve të porsacelura. /...στο λιβάδι γεμάτο με όμορφα λουλούδια και με τα χόρτα μέχρι το γόνατο, η πεταλούδα σηκώνονταν και κάθονταν στα λουλούδια, χτυπώντας τα φτερά της όλο χρώματα... Φαινόταν ότι προστάτευε τα μόλις ανοιγμένα μπουμπούκια από το βορρά...»⁴³⁸.*

Επίσης με μια ειδική τεχνοτροπία, ο συγγραφέας περιγράφει και το πορτρέτο του άσχημου και αρνητικού ανθρώπου όπως:

«...*Andej doli një njëri I shëmtuar si të ishte kukudh, e ta shpifte...Ishte I veshur me një plerinë te zezë. Kishte dy sy të dalë nga zgavrat, si topa pigrongu apo si të gaforreve, të ndezur zjarr. Me një gojë sa një kamare, nga dilnin disa dhembë kercënues, të mprehtë si të miut.../...Από εκεί βγήκε ένας άσχημος άνθρωπος, σαν βρικόλακας, που σε ανατρίχιαζε. Ήταν ντυμένος με έναν μαύρο μανδύα. Είχε δυο μάτια γουρλωτά που έχουν πεταχτεί από την οφθαλμική κοιλότητα, σαν μπάλες πινγκ - πονγκ ή σαν των*

436. Βλ. F. Çakërrri, *Arlini dhe e Bukura e Dheut/ O Arlin και η Όμορφη της Γης*, Tiranë, 2001, σ. 3

437. Βλ. R. Alimerko, *LETËRSIA PËR FËMIJË*” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014. σσ. 146-147.

438. Βλ. F. Çakërrri, ό.π., σ 7

καβουριών, κόκκινα φωτιά. Με ένα στόμα σαν μια καμάρα, από που έβγαιναν μερικά απειλητικά δόντια, κοφτερά σαν του ποντικού...»⁴³⁹ κ.ά.

Αυτό το παραμύθι εκφράζει ευγενικά συναισθήματα και σκέψεις, γιατί τα πάντα σ' αυτό το περιπετειώδες ταξίδι του Αρλίν βασίζεται στο πνεύμα της φαντασίας. Το όνειρο του Αρλίν είναι συνδεδεμένο με τα όνειρα των παιδιών, με τη φαντασία και τη θέληση να κατακτήσουν όλες τις γνώσεις αυτού του κόσμου.

Σε αυτή τη δημιουργία είναι εμφανής και η περιπαικτική διάθεση, η οποία συντροφεύει τις περιπέτειες του ήρωα, Αρλίν:

«...– *Tek ne kush këput një lule, ndëshkohet me tre kamxhikë gjarpri në kurriz! – tha zana. ...Shyqyr që nuk e këputa, se do të haja tre kamxhikë gjarpri ne kurriz, sa do të me dukej...Dhe do të lëngoja 10 ditë në shtrat. Kurse ligjet te ne janë të buta dhe elastike.... Trëndafili I kuq më bënte me sy, që t' I merrja erë... / Σε εμάς όποιος κόβει ένα λουλούδι, τιμωρείται με τρία φιδίσια μαστιγώματα στο κορμί! – είπε η Νεράιδα... Ευτυχώς που δεν το έκοψα, γιατί θα έτρωγα τρία φιδίσια μαστιγώματα στο κορμί, τόσο που θα, μου φαινόταν.... Και θα υπέφερα δέκα μέρες στο κρεβάτι. Ενώ οι νόμοι σε εμάς είναι ήπιοι και ελαστικοί.... Το κόκκινο τριαντάφυλλο μου έκανε νεύμα με το μάτι, για να το μυρίσω...»⁴⁴⁰*

Όπως αναφέρθηκε, ο Ferhat Çakërrri είναι ένας συγγραφέας που γνωρίζει καλά τον κόσμο των παιδιών, γι' αυτό στα παραμύθια του μεταφέρει πολλές πληροφορίες για τα είδη των λουλουδιών, ξεκινώντας από τον βασιλιά των λουλουδιών, το τριαντάφυλλο. Ένα ξεχωριστό λουλούδι προσελκύει την προσοχή, ονομαζόταν το λουλούδι της καρδιάς, ήταν κόκκινο και είχε μορφή καρδιάς. Ο αφηγητής παίζει, πλέκει στεφάνι με τα λουλούδια, χορεύοντας και καλλωπίζοντας τα παραμύθια του:

«...*Lulet moren nje valle te kapura dora-dore, domethene gjethe me gjethe. / ...Τα λουλούδια πήραν έναν χορό πιασμένα χέρι-χέρι, δηλαδή φύλλο με φύλλο...»⁴⁴¹.*

Έτσι ο συγγραφέας μαθαίνει τα παιδιά να αγαπάνε και να φροντίζουν τα λουλούδια

439. Βλ. F. Çakërrri, *Arlini dhe e Bukura e Dheut/ O Arlin και η Όμορφη της Γης*, Tiranë, 2001, σ. 9.

440. Βλ. F. Çakërrri, ό.π., σ. 21.

441. Βλ. F. Çakërrri, ό.π., σ. 20.

Επίσης, στο παραμύθι δεν δύναται να υποπέσει της αντίληψης του αναγνώστη η περιγραφή και η ομορφιά της Νεράιδας:

«...hija u kthye në një Zanë të bukur, si e pikuar nga qielli, aq e bukur ishte sa t'I prisje kokën.....me një nishan si petale trendafil në faqen e djathtë....Ishte e veshur me një fustan të bardhë nuserie dhe me një kurorë të artë në kokë, që ia kalonte Miss Botës....Buzeqeshi si një trendafil me vesë, duke formuar në të dy faqet dy gropa që ia shtuan edhe më shumë hijeshinë.../ ... η σκιά μετατράπηκε σε μια όμορφη νεράιδα, σαν θεόσταλη από τον ουρανό, τόσο όμορφη ήταν, να της έκοβες το κεφάλι..... με ένα σημάδι σαν πέταλο τριαντάφυλλου στο δεξί μάγουλο.... Ήταν ντυμένη με ένα λευκό νυφικό φόρεμα και με ένα χρυσό στεφάνι στο κεφάλι, που ξεπερνούσε τη Μις Υφήλιο.... Χαμογέλασε σαν ένα τριαντάφυλλο με δροσιά, δημιουργώντας στα δυο μάγουλα δυο λακκάκια που της αύξησαν περισσότερο την κομψότητα...»⁴⁴².

Οι παρομοιώσεις κατέχουν την κεντρική θέση στην περιγραφή της εικόνας της Νεράιδας. Αλλά και στην περιγραφή του πορτρέτου του Αρλίν δεν λείπουν οι λεπτομέρειες και οι παρομοιώσεις που αποδίδουν εύγλωττα τα χαρακτηριστικά του όμορφου αγοριού,

«...Me sy të bukur si të sorkadheve, me vetulla të zeza kaleshe, me trup si selvi, me hundën si qiri dhe flokët të argjendtë si rrezet e diellit. Ishte I bardhë si bora në mal. Pastaj ishte edhe trim, edhe guximtar. Këto cilësi I kishte trashëguar nga Gjergj Aranitasi, sepse ishte stërnipi I tij.../... Με όμορφα μάτια σαν του ζαρκαδιού, με σώμα σαν κυπαρίσσι, με μύτη σαν κερί και τα μαλλιά χρυσά σαν τις ακτίνες του ήλιου. Ήταν άσπρος σαν το χιόνι στο βουνό. Ήταν γενναίος, και τολμηρός. Αυτά τα χαρακτηριστικά τα είχε κληρονομήσει από τον Γκέργκ Αρανίταση, γιατί ήταν τρισέγγονός του...»⁴⁴³.

Τέλος, ένα ελκυστικό στοιχείο για τα παιδιά είναι και ο διάλογος, ο οποίος κατέχει την κύρια θέση στην περιπέτεια του Αρλίν και κάνει πιο απολαυστικό το παραμύθι.

Τα παιδιά έχουν επιδείξει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και προσοχή για τα ποιήματα που έχουν θεματολογική συνάφεια με τα λαϊκά παραμύθια. Κύρια γνωρίσματα αυτών

442. Βλ. F. Çakërri, *Arlini dhe e Bukura e Dheut/ O Arlin και η Όμορφη της Γης*, Tiranë, 2001, σσ. 13-14.

443. Βλ. F. Çakërri, ό.π., σ. 4.

των στιχουργικών δημιουργιών είναι η αιχμηρή σκέψη και η καλλιτεχνική δεξιοτεχνία του ποιητή, η προσαρμογή τους στη ζωή των παιδιών, όπως και η μεταλαμπάδευση αρκετών μορφωτικών και αισθητικών αξιών.

Στη συλλογή «*Pula kllocke ben vizita/ Η Κλώσω-κότα κάνει επισκέψεις*», παραμύθι σε στίχους, παρουσιάζει μια ενδιαφέρουσα αλληγορική μορφή. Ειδικότερα, στο πλαίσιο αυτού του μύθου, τα ζώα και τα πτηνά δρουν και μιλούν με αποτέλεσμα να επιτυγχάνεται μια ιδιότυπη, αλλά πολύ ουσιαστική επικοινωνία με τα παιδιά. Στόχος αυτής της διαδράσης είναι να επισημανθούν τα ελαττώματα του ανθρώπου και οι αδυναμίες της κοινωνικής ζωής. Σε αυτήν τη συλλογή πρωταγωνιστικό ρόλο αναλαμβάνει η Κλώσω-κότα και διηγείται τα κατορθώματά και τις περιπέτειές της. Ο συγγραφέας αποδίδει έναν σημαίνοντα ρόλο σε μια προσφιλή φυσιογνωμία για τα παιδιά, μια μάνα πουλιών, που τα παιδιά λατρεύουν. Γι' αυτόν τον λόγο, ο μικρός αναγνώστης του νηπιαγωγείου και του δημοτικού σχολείου, στον οποίο απευθύνεται το έργο, περιμένει με ανυπομονησία τα κατορθώματά της. Η παρουσία αυτών των περιπετειών συνδράμει το έργο του ποιητή να καταθέσει καλλιτεχνικά έναν κόσμο εξωπραγματικό για τα ζώα, που αποκτά ρεαλιστική απεικόνιση στα μάτια των παιδιών. Σε αυτό το λογοτεχνικό έργο για παιδιά, ο συγγραφέας χρησιμοποιεί με αξιοπρόσεκτη δεξιοτεχνία τον διάλογο μεταξύ των προσώπων-ζώων, από το περιεχόμενο του οποίου αποκαλύπτεται ο κόσμος τους, προκαλώντας στους μικρούς αναγνώστες συναισθήματα και συγκινήσεις. Οι συζητήσεις της Κλώσας-κότας, της Μέλισσας, του Φασιανού, του Πελαργού, του Σκαντζόχοιρου, της Αρκούδας, του Γουρουνάκι κ.ά., αναδεικνύουν τα χαρακτηριστικά τους, καθιστώντας τα ενδιαφέροντα πρόσωπα που θέλγουν το παιδί. Σε αυτήν την παραγωγή πρωταγωνιστούν διάφορα ζώα, πτηνά και έντομα. Και με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά αποκτούν πληροφορίες για τον κόσμο αυτών των υπάρξεων και της φύσης αυτών των ζώων και των πτηνών. Γνωρίζει τους φίλους και τους εχθρούς τους, την πάλη για ύπαρξη. Όλα αυτά έχουν παρουσιαστεί με ελκυστικό τρόπο, στο πλαίσιο μιας ιστορίας που προκαλεί τη χαρά και το γέλιο. Ακριβώς αυτό το συναισθηματικό περίγραμμα αποτελεί αξία για το αναγνωστικό κοινό του Ferhat Çakëri. Οι δημιουργίες αυτής της συλλογής είναι μονόστιχες. Δομείται σε οκτάστιχους και εξάστιχους στίχους που ενίοτε συμπλέκονται. Οι ομοιοκαταληξίες είναι ζευγαρωτές.

Στις σελίδες της λογοτεχνικής κριτικής αναφέρεται ότι, ο *Ferhat Çakërrri* έχει έναν παιγνιώδη και ευχάριστο στίχο για τα παιδιά⁴⁴⁴. Χαρακτηριστικό της δημιουργίας του είναι το γεγονός ότι εφάπτεται της λαογραφίας. Παράλληλα είναι ένας προσεκτικός παρατηρητής του παιδικού κόσμου, των παιχνιδιών, των τραγουδιών και της παιδικής ψυχής εν γένει. Ορμώμενος του παιδικού αυθορμητισμού και της συναισθηματικής ευελιξίας τους, εμπλουτίζει τους στίχους του με ηχώχρωμα, ομοιοκαταληξίας και ρυθμό, ώστε να χορεύονται και να τραγουδιούνται από τα παιδιά. Στην ποιητική του δημιουργία ξεδιπλώνει τα όνειρα και τον κόσμο των παιδιών με έναν πολυδιάστατο τρόπο.

Σημαντική θέση στις δημιουργίες του συγγραφέα κατέχουν και τα αινίγματα, που έχουν εκδοθεί στα λογοτεχνικά έντυπα για παιδιά, όπως και οι τόμοι: *Mendo pak se do ta gjesh / Σκέψου λίγο γιατί θα το βρεις*, *Unë pyes e ju përgjigjeni / Εγώ ρωτώ και εσείς απαντάτε*, *Gjëgjëza / Αινίγματα* κ.ά. στα οποία με συμβολικό τρόπο, κινητοποιεί τη φαντασία των παιδιών, προκειμένου να λύσουν τα αινίγματά τους. Σε αρκετά αινίγματα, τα παιδιά εξασκούν τη λογική και τη φαντασία τους, για να γνωρίσουν τη φύση και τα μυστήριά της. Έτσι τα αινίγματα, στο έργο του ποιητή, μεταβάλλονται σε ποιητικά όργανα που μεταφέρουν γνώση και περιπαικτική διάθεση στα παιδιά με αποτέλεσμα να κατακτούν τη γνώση, οξύνοντας την κριτική σκέψης τους⁴⁴⁵.

Στην παιδική λογοτεχνική δημιουργία του *Ferhat Çakërrri* συμπεριλαμβάνονται και διηγήματα, όπως «*E fshehta e kalasë / Το μυστικό του φρουρίου*» (Νουβέλα και διηγήματα, 1984). Είναι ένα βιβλίο που μεταφέρει ιστορικές γνώσεις σε λογοτεχνική μορφή, αλλά παράλληλα και ένα μυστικό που καλείται ο μικρός αναγνώστης να ανακαλύψει. Είναι γραμμένο σε δυο μέρη: το πρώτο μέρος συνίσταται σε μια νουβέλα, η οποία αφηγείται το μυστικό του φρουρίου και το δεύτερο μέρος αποτελείται από οχτώ αυτοτελή διηγήματα. Στο πρώτο μέρος γίνεται λόγος για το μυστικό που κρύβει το φρούριο κάτω από το νερό. Με δεξιοτεχνία ο συγγραφέας περιγράφει τις φυσικές ομορφιές της Αυλώνας, άρρηκτα συνδεδεμένες με το γαλάζιο της θάλασσας. Παρουσιάζεται η περιπέτεια τριών επιστήθιων φίλων: του Αρτάν, του Αγκρόν και του Ιλίρ. Ο καθένας σκιαγραφείται με διαφορετικά χαρακτηριστικά: ο

444. Βλ. Bishqemi A., *Histori e letërsisë Shqiptare për fëmijë/ Η ιστορία της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας*, εκδ. Sejko, Elbasan, 2001, σ. 354.

445. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σσ. 303-305.

Ιλίρ είναι ένα έξυπνο και ευδιάθετο παιδί, που είχε σώμα ίσιο σαν λεύκα (παρομοιώσεις που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας), με μάτια γεμάτο ζωντάνια και ευτυχία και μαύρα μαλλιά σαν τα φτερά του κόρακα. Ενώ η μαθητική του απόδοση ήταν μέτρια, ο Αγκρόν και ο Αρτάν εντούτοις ήταν άριστοι στα μαθηματικά και στη φυσική. Σε αυτό το σημείο ο συγγραφέας αναδεικνύει την αξία του εκπαιδευτικού θεσμού, στο πλαίσιο του οποίου ο άνθρωπος αποκτά πνευματική και ηθική καλλιέργεια.

Το δεύτερο μέρος του βιβλίου αποτελείται από διάφορα θέματα. Εξετάζει ζητήματα της καθημερινής ζωής, της ζωής των παιδιών και των παιχνιδιών τους, της λειτουργίας της κοινωνίας και της εργασίας, διευρύνοντας με αυτόν τον τρόπο τους πνευματικούς ορίζοντες τους. Διδάσκει τον αναγνώστη τι είναι δίκαιο και τι είναι άδικο στη ζωή, ότι η αλήθεια πάντα ανταμείβεται, ενώ το ψέμα τιμωρείται, κάνοντας παράλληλα αναφορές σε ιστορικά γεγονότα. Ένα άλλο στοιχείο που το καθιστά προσφιλές είναι ο διάλογος, η σαφής και κατανοητή γλώσσα, και ο μικροπερίοδος λόγος.

Η λογοτεχνική παραγωγή του συμβάλλει τα μέγιστα στην ποιοτική διεύρυνση. Με τα έργα του ο συγγραφέας έχει καταβάλει προσπάθειες και για τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου των παιδιών με νέες λέξεις. Ο Ferhat Çakërrri επιδιώκει τη διάδοση της γνώσης στον μικρό αναγνώστη και το επιτυγχάνει με τη συνδρομή του βιβλίου. Αυτό το τεύχος με νουβέλες και διηγήματα έχει διαχρονική αξία. Οι ποιητικές δημιουργίες του μάλιστα παραμένουν αναλλοίωτες στον χρόνο, λόγω της μουσικότητας του στίχου, των συναισθημάτων της λογοτεχνικής γλώσσας και της αναδύμενης περιπαικτικής διάθεσης που κατακλύζει το έργο του.

5.6.4. Gaqo Bushaka - Γκάκιο Μπουσάκα

Ο Gaqo Bushaka γεννήθηκε στο χωριό Σέλτσκα του Νομού Αργυροκάστρου το έτος 1943. Το 1946 με πρωτοβουλία του πατέρα του η οικογένεια μεταφέρθηκε στα Τίρανα, όπου τελείωσε το επτατάξιο σχολείο. Ακολούθως συνέχισε τις σπουδές του στην τεχνική σχολή «Βιομηχανικά αποθέματα εργασίας», όπου έγινε ηλεκτρολόγος, επάγγελμα το οποίο εξάσκησε μέχρι το 1963, όταν τελείωσε το νυχτερινό λύκειο και ξεκίνησε τις σπουδές του στο Πανεπιστήμιο των Τιράνων. Το 1967 ολοκλήρωσε τις σπουδές του στους τομείς της αλβανικής φιλολογίας και δημοσιογραφίας. Εργάστηκε ως συντάκτης στο περιοδικό «*Fatosi*», και αρχισυντάκτης στο περιοδικό «*Pionieri*». Το πρώτο διήγημα, «*Τα ψάρια του Γιάννη*», εκδόθηκε στο περιοδικό «*Pionieri*» το 1963⁴⁴⁶.

Ο συγγραφέας Gaqo Bushaka είναι ένας από τους πιο επιτυχημένους στην Αλβανία στην συγγραφή του παραμυθιού, το οποίο έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην καλλιέργεια της φαντασίας τους.

Έχει γράψει τις παρακάτω συλλογές με διηγήματα:

1. *Te stani në mal / Στη στάνη στο βουνό*, 1967
2. *Karroca gazmore / Η διασκεδαστική άμαξα*, 1969
3. *Një natë vjeshte / Μια βραδιά φθινοπώρου* 1972
4. *Gladiatorit dhe tigrit / Ο μονομάχος και η τίγρη*, 1975
5. *Xhamafshirësi i vogël / Ο μικρός καθαριστής των τζαμιών*, 2005

Έχει γράψει επίσης τις παρακάτω συλλογές με παραμύθια:

1. *Në ishullin e dallëndysheve / Στο νησί των χελιδονιών*, 1973,
2. *Arushi që kërkonte babanë / Το αρκουδάκι που έψαχνε τον μπαμπά*, 1975
3. *Përralla u la për nesër / Το παραμύθι αφέθηκε για αύριο*, 1993
4. *Amaneti i dhelpërës / Η παραγγελία της αλεπούς*, 1997
5. *Zogu në kaushin e akullores / Το πουλί στο χωνί του παγωτού*, 2004
6. *Përrallat e shiut / Τα παραμύθια της βροχής*, 2011
7. *Pas festës së abetares / Μετά τη γιορτή του αλφαβητάριου*, 2013

446 Βλ. O. K.Grillo, LEXIKON, Shkrimtarët Shqiptarë për fëmijë (1872-1995)/ ΛΕΞΙΚΟ, Αλβανοί συγγραφείς για παιδιά, εκδ. Botimet Enciklopedike, Tiranë, 1997 σσ. 24-25.

8. *Pa duartrokitje / Χωρίς χειροκροτήματα*, 2017

9. *Maçoku i tetos / Το γατάκι της θείας*, 2018

Ο Gaço Bushaka είναι ένας συγγραφέας που συνέβαλε στην εξέλιξη του παραμυθιού, όπως και στη νουβέλα – παραμύθι

10. *Ariu artist / Η αρκούδα καλλιτέχνης*, 1973

11. *Çufoja dhe Bubi kaçurrel / Ο Τσούφο και ο σγουρομάλλης Μπούμπη*, 1978

12. *Pushimet e Çufos / Οι διακοπές του Τσούφο*, 1985

13. *Çufoja në shtëpinë e Çudirave / Ο Τσούφο στο σπίτι των Θαυμάτων*, 1983⁴⁴⁷, επανέκδοση το 2005.

14. *Çufo president / Ο Τσούφο πρόεδρος*, Εκδόσεις: Çabej, 2008

15. *Filmi i gjeneral Çufos / Η ταινία του στρατηγού Τσούφο*, 2017

16. *Princi i lagjes / Ο πρίγκιπας της συνοικίας*, 2017⁴⁴⁸

17. *Lulegjaku / Αιματολούλουδο*, 2017

18. *Rrëfenja nga pylli i majmunëve / Αφηγήσεις από το δάσος των πιθήκων*, 2017

Ο τρόπος συγγραφής των παραμυθιών του εγείρει το συναίσθημα του αναγνώστη είτε ανήκει στο παιδικό είτε στο ενήλικο αναγνωστικό κοινό.

Το έντεχνο παραμύθι για παιδιά παίζει καθοριστικό ρόλο στην καλλιέργεια της παιδικής φαντασίας, στην καλλιτεχνική, αισθητική και κοινωνική μόρφωσή τους. Σχήματα λόγου και εκφραστικά μέσα, όπως η προσωποποίηση και η υπερβολή, οι διάλογοι με τον ήλιο, το φεγγάρι και τα αστέρια, ή η συνομιλία των ζώων μεταξύ τους, δημιουργούν έναν καλλιτεχνικό και ψυχολογικό κόσμο αρκετά προσφιλές στα παιδιά. Σε αυτό το λογοτεχνικό πλαίσιο εξίσου σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν το εξωπραγματικό στοιχείο, οι συνθήκες, τα ποικίλα και ενδιαφέροντα πρόσωπα, η δράση και ο διάλογος που αποκαλύπτουν τα ιδιαίτερα γνωρίσματα των προσώπων. Στα έντεχνα παραμύθια προβάλλονται θέματα, πρόσωπα και φαινόμενα που παρουσιάζουν τον κόσμο της παιδικής φαντασίας. Ιδιαίτερο γνώρισμα της συγγραφής έντεχνων παραμυθιών από τον Gaço Bushaka είναι η απουσία βίαιων σκηνών, σεβόμενος την ευαίσθητη παιδική ψυχή⁴⁴⁹.

Στο βιβλίο «*Zogu në kaushin e akullores / Το πουλί στο χωνί του παγωτού*» (Επιλεγμένα παραμύθια), περιλαμβάνονται τα εβδομήντα πιο όμορφα παραμύθια,

447. Βλ. O. K.Grillo, ό.π., σσ. 26-27.

448. Βλ. <https://www.shtepiaelibrit.com/store/sq/>

449. Βλ. R. Alimerko, LETËRSIA PËR FËMIJË” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014. σσ. 139-140.

του Gaqo Bushaka. Η αρμονική συνύπαρξη ρεαλισμού και φαντασίας, οι έντονες επιδράσεις από τα λαϊκά παραμύθια, οι ξεχωριστοί χαρακτήρες και πάνω από όλα, το έντονο χιούμορ, καθιστούν αυτό το έργο ιδιαίτερα αγαπητό στα παιδιά.

Το σύνολο των παραμυθιών ξεκινά με την στερεότυπη φράση: «*Zogu në kaushin e akullores / Το πουλί στο χωνί του παγωτού*». Τα γεγονότα διαδραματίζονται στη φωλιά μιας λεύκας στο πάρκο. Ο συγγραφέας εξάπτει την περιέργεια του αναγνώστη, καθώς αναζητά τον λόγο που ερμηνεύει τη μετατροπή του αίματος της μάνας-καναρίνι σε νερό. Αυτή η απρόσμενη εισαγωγή ελκύει την προσοχή των παιδιών και οξύνει την εύλογη περιέργειά τους για την εξέλιξη της πλοκής. Εξίσου απροσδόκητη ήταν η επίσκεψη των θείων του καναρινιού στο σπίτι και οι διαδοχικές επιπλήξεις που του επιβάλλουν.

Το μικρό καναρίνι είχε αποπειραθεί να πετάξει, πριν ακόμα αποκτήσει φτερά. Ένα μικρό σπουργίτι, το οποίο δεν απείχε ιδιαίτερα της ηλικίας του καναρινιού, πέρασε δίπλα του και τότε ο μικρός πρωταγωνιστής σκέφτηκε να συνδράμει στην πρώτη πτήση του. Είδε τον ήλιο που του χαμογέλασε και επιχείρησε να πετάξει από τη φωλιά στα λουλούδια του πάρκου, ενώ η καρδιά του χτυπούσε δυνατά πουπ...πουπ...πουπ...

Βγήκε στον δρόμο και ήρθε σε επαφή με πολλούς κινδύνους, όπως το ποδήλατο, το αυτοκίνητο, το σκυλί, τη γάτα. Το καναρίνι ανέφερε ότι η γάτα το είχε τρομάξει. Ταυτόχρονα η θεία του είπε ότι η γάτα είναι ο αρχαιότερος εχθρός τους. Γλίτωσε, αλλά συνάντησε ξανά δυσκολίες, καθώς μερικά παιδιά ήθελαν να το πιάσουν, αλλά αυτό κατέληξε στο χωνί του παγωτού. Ο συγγραφέας περιγράφει το γεγονός σε πρωτοπρόσωπη αφήγηση με σκοπό να καταστήσει τον αναγνώστη άμεσο μέτοχο της πλοκής. Π.χ

«...*Unë mbloodha gjithë forcat dhe fluturova ca me tutje, po rashë shpejt..E ku thoni ju? Në një kaush akulloreje.../ Εγώ μάζωξα όλες τις δυνάμεις και πέταξα λίγο πιο πέρα, αλλά έπεσα αμέσως... και που λέτε εσείς; Σε χωνί παγωτού...*⁴⁵⁰

Με άλλα λόγια, ο συγγραφέας διαμορφώνει ένα πλαίσιο ερωταποκρίσεων με τους μικρούς αναγνώστες. Ο παγωτατζής αρπάζει το καναρίνι και το δίνει στα παιδιά. Αυτά ανέβηκαν στη λεύκα και το τοποθέτησαν στη φωλιά. Οι θείες άρχισαν να τον συμβουλεύουν διαρκώς ότι δεν πρέπει να πετάξει πριν έρθει η κατάλληλη

450. Βλ. G. Bushaka, *Zogu në kaushin e akullores/ Το πουλί στο χωνί του παγωτού*, Tiranë, 2004, σ. 6.

στιγμή. Σε αυτό το παραμύθι, ο συγγραφέας μεταφέρει το μήνυμα ότι δεν πρέπει τα παιδιά να λαμβάνουν πρωτοβουλίες δίχως τη γονική συναίνεση, διαφορετικά θα υποστούν τα δεινά που υποχρεώθηκε να βιώσει το καναρίνι. Είναι προφανής ο στόχος του παραμυθιού να προωθήσει ένα συγκεκριμένο μοτίβο συμπεριφοράς.

Η αφήγηση είναι γεμάτη λογοτεχνικά σχήματα, χαρακτηριστικό που εμφανίζεται σε όλες τις λογοτεχνικές παραγωγές του συγγραφέα (π.χ. ο ήλιος χαμογέλασε ...). Παράλληλα χρησιμοποιεί ηχοποιητικές λέξεις, όπως: «*νιάου – νιάου*», «*γαβ - γαβ*», αλλά και λαϊκές εκφράσεις, όπως: «*Του σηκώνεται η τρίχα*», «*Του γεμίζει το μυαλό*», «*η καρδιά του χτυπούσε... κ.ά.*

Στο τέλος του παραμυθιού, το μικρό πουλί δεν κοιμάται χωρίς να καληνυχτίζει τα παιδιά που το έσωσαν. Αυτός ο τρόπος ολοκλήρωσης του μύθου διδάσκει τον μικρό αναγνώστη να ευχαριστεί τους ανθρώπους που τον συνδράμουν.

Ο μαγικός κόσμος του παραμυθιού είναι γεμάτος με ζώα, που τα παιδιά τα λατρεύουν και αποκτούν μεγάλη οικειότητα με τους μικρούς αναγνώστες, γιατί δρουν, αισθάνονται και συμπεριφέρονται, όπως αυτά. Τα είδη των ζώων και των πτηνών είναι συνήθη και δεν έχουν κάποιο ιδιαίτερο όνομα, στοιχείο που διαφοροποιείται από τα άλλα παραμύθια. Το ηθικό δίδαγμα που προκύπτει από το συγκεκριμένο παραμύθι είναι ότι ο κόσμος είναι επικίνδυνος, εμπεριέχει ανθρώπους καλούς, αλλά και κακούς, αυτή η ηθική διδαχή προκύπτει μέσω της ανθρωπόμορφης προσέγγισης ζώων και πτηνών... Αυτός είναι ο κόσμος τους.

Ο Gaqo Bushaka αξιοποιεί την αριστουργηματική διαπλοκή με αίσιο τέλος της λαϊκής δημιουργίας. Πολλά άλλα πρόσωπα, όπως: *η πάπια με το χρυσό βραχιόλι, ο πελεκάνος και οι παπαγάλοι, ο κόρακας Krrraaa, ο βοσκός Ρίστ, τα ροζ γουρουνάκια, ο σκίουρος Τύτυ, τα σκαθάρια με όπλο, η Μικροπόδαρη και πολλά άλλα πρόσωπα σε διάφορα παραμύθια...* παρουσιάζονται διασκεδαστικά, καθιστώντας τα προσφιλή παιδιά. Έτσι προφανές γνώρισμα αυτών των παραμυθιών είναι ότι ο συγγραφέας εκτός από την μαγική αφήγηση των συνθηκών που δημιουργεί επιλέγει τον διάλογο μεταξύ των προσώπων, προκειμένου να διατηρηθεί ζωντανό το ενδιαφέρον του αναγνώστη.

Στο παραμύθι «*Η πάπια με το χρυσό βραχιόλι*», ο συγγραφέας εντάσσει τον αναγνώστη αμέσως στη δράση από την αρχή της αφήγησης.:

*Τρεις φορές επιτέθηκε με ταχύτητα η αλεπού, για να πιάσει την πάπια Γκανρίλε, αλλά και τις τρεις φορές γλίτωσε από τα νύχια της, αφήνοντάς της μια πικρή γεύση στο στόμα...*⁴⁵¹

Η πάπια Γκανρίλε διέφυγε της αλεπούς και μπήκε στη λίμνη. Την ίδια στιγμή διηγείται το συμβάν στις φίλες της με ιδιαίτερη υπερηφάνεια, χλευάζοντας την αλεπού. Η αλεπού προετοιμάζει ενέδρα σε βάρος της· αγοράζει ένα χρυσό βραχιόλι και το κρεμάει σε ένα δέντρο. Η πάπια το αρπάζει, το κρεμάει στο λαιμό της και δεν επιτρέπει στις φίλες της να το αγγίξουν.

Η πείνα κινητοποιεί την πάπια Γκανρίλε και μπαίνει στη λίμνη, αλλά δεν μπορεί να κολυπήσει, γιατί το χρυσό βραχιόλι την παρεμποδίζει. Η αλεπού γελάει και αρχίζει και τρώει τα ψάρια που μάζευε η πάπια. Η Γκανρίλε ανέχεται τη συμπεριφορά της αλεπούς και ζητάει βοήθεια από μια φίλη της, προκειμένου να αποδεσμευτεί από το βραχιόλι. Πετούν το βραχιόλι στη λίμνη και οι δύο μαζί ετοιμάζουν ενέδρα σε βάρος της πονηρής αλεπούς, η οποία τελικά μένει ανάπηρη, γιατί το πόδι της πιάστηκε στην παγίδα. Το παραμύθι ολοκληρώνεται με την κατάληξη του βραχιολιού σε μια γυναίκα, καθώς ένα μεγάλο ψάρι το είχε καταπιεί. Όπως προαναφέρθηκε τα παραμύθια του συγγραφέα είναι ηθικοπλαστικά και σε αυτό το παραμύθι μεταφέρεται ένα σημαντικό μήνυμα: οι άνθρωποι κάνουν λάθη στη ζωή, αλλά το σημαντικό είναι να αντιλαμβάνονται το σφάλμα τους και να αντιμάχονται την αδικία. Αυτό το παραμύθι δομείται στον ζωντανό διάλογο, τον ρευστό τρόπο αφήγησης, τον σαφή λόγο, τα λογοτεχνικά σχήματα, όπως: *έχω βάλει τον ήλιο στο λαιμό...* κ.ά. Αποδοκιμάζει τα ελαττώματα και τις αδυναμίες των προσώπων, τα οποία συναντούμε συχνά και στην καθημερινή ζωή με διάθεση αστεϊσμού. Οι μικροί αναγνώστες πληροφορούνται τον τόπο διαβίωσης των παπιών, τις διατροφικές συνήθειες τους, την πονηριά της αλεπούς και το γεγονός ότι ο άνθρωπος δεν πρέπει να τον αξιολογείται για τα υλικά αγαθά που διαθέτει, αλλά για την ποιότητα της προσωπικότητάς του.

Ο συγγραφέας Gaqo Bushaka αξιοποίησε επιπλέον τη λαογραφία ως βάση δόμησης του παραμυθιού. Σε αυτή τη λογική χρησιμοποιεί τα δεδομένα της πλοκής ενός δημοφιλούς παραμυθιού και το αναδιηγείται σε μια άλλη περίσταση, με νέες συνθήκες προσφιλείς στα παιδιά. Εφαρμογή αυτής της λογοτεχνικής

451. Βλ. G. Bushaka, *Zogu në kaushin e akullores/ Το πουλί στο χωνί του παγωτού*, Tiranë, 2004, σ. 25.

αναπροσαρμογής είναι το παραμύθι *Turpi i korbit Krrraaa/ Η ντροπή του κόρακα Krrraaa:*

«...*Në përrallën e moçme, kushedi sa të moçme, thuhet se korbit të ngratë iu sterrosën edhe sytë. I vinte të hante veten, por, meqë vetja nuk ha het, ai krëk këputi një degëz të thatë për të shkoqur zemërimin. Dhelpra, eh, dhelpra e gënjeu me lezet dhe ia përlau djathin. Apo nuk ishte një copë e butë, e shijshme dhe naaa... e madhe /... Στο παλιό παραμύθι, ποιος ξέρει πόσο παλιό, λέγεται ότι του δυστυχή κόρακα του μαύρισαν και τα μάτια. Του ερχόταν να φάει τον εαυτό του, αλλά επειδή ο εαυτός δεν τρώγεται, αυτός κρακ έκοψε ένα ξερό κλαρί για να εκτονώσει το θυμό. Η αλεπού, αχ, η αλεπού το ξεγέλασε με τρόπο και του κατάπιε το τυρί. Ή δεν ήταν ένα μαλακό, νόστιμο και τόσοσο μεγάλο.⁴⁵²*

Ο κόρακας γνώριζε πολύ καλά τον χαρακτήρα της αλεπούς, καθώς είχε εξαπατηθεί και παλιότερα. Αλλά έπεσε ξανά θύμα της κακόβουλης πονηριάς της, με αποτέλεσμα να του κλέψει το τυρί, μολονότι αυτός είχε αποφασίσει να μην ενδίδει στις κολακείες της πονηρής αλεπούς. Το μήνυμα που μεταδίδεται είναι αρκετά σαφές: Ο μάταιος θυμός αφήνει τον άνθρωπο εκτεθειμένο.

Ο συγγραφέας Gaqo Bushaka, διακρίνεται για το εκλεπτυσμένο χιούμορ του, για τις διασκεδαστικές καταστάσεις που δημιουργεί στο έργο του αλλά και για τις εκφράσεις των ζώων, όπως ακούγονται στο παραμύθι. Αναφέρουμε εδώ, π.χ. Ο πελεκάνος και οι παπαγάλοι ταξιδεύουν μαζί. Από την αρχή, ο συγγραφέας γνωστοποιεί στον αναγνώστη τα πρόσωπα που πρωταγωνιστούν και την κατάσταση που διαδραματίζεται σε ένα βαγόκι τρένου. Κατά της διάρκεια των καλοκαιρινών διακοπών, ο πελεκάνος Νίκε παρουσιάζεται πρώτος, ενώ τα άλλα πρόσωπα των παπαγάλων φορούν αριθμημένες φανέλες, για να μην συγχέονται.

«...*Tani drejt dritares fluturonin ca gjethe. Njëra prej tyre u përplas në xhamin e kabinës. Papagalli nr. 1 nuk duroi dot dhe, sa për të folur, tha:*

- Kushedi përse bien gjethet?

Të gjithë mblodhën supet. Pelikani ngriti sytë nga libri dhe foli:

- Që pemët të mos thahen.

Ndërkohë erdhi fatorinua, një alamet pate. Papagajtë i treguan biletat që mbanin në buzë.

452. Βλ. G. Bushaka, *Zogu në kaushin e akullores/ Το πουλί στο χωνί του παγωτού*, Tiranë, 2004, σ. 46

- *Mirë, mirë, - u tha pata, - po do t'ju futen mikrobet në bark; nuk mbahet aty bileta.*

Papagajtë vështruan njëri-tjetrin dhe, të turpëruar, i hoqën biletat nga goja.../

...Τώρα προς το παράθυρο πετούσαν κάτι φύλλα. Το ένα από αυτά χτύπησε στο τζάμι της καμπίνας. Ο παπαγάλος αρ.1 δεν άντεξε να μην μιλήσει, και είπε:

- *Ποιος ξέρει γιατί πέφτουν τα φύλλα;*

Όλοι σήκωσαν τους ώμους. Ο πελεκάνος σήκωσε τα μάτια από το βιβλίο και είπε:

- *Για να μην στεγνώσουν τα δέντρα.*

Αυτή τη στιγμή μπαίνει ο ελεγκτής των εισιτηρίων, μια ωραία χήνα. Οι παπαγάλοι της έδειξαν τα εισιτήρια που κρατούσαν στα ράμφη τους

Καλά, καλά, -τους είπε η χήνα, - μα θα σας μπουν τα μικρόβια στο στομάχι. Δεν κρατιούνται εκεί τα εισιτήρια.

Οι παπαγάλοι κοίταζαν ο ένας τον άλλον και ντροπιασμένοι έβγαλαν τα εισιτήρια από το στόμα⁴⁵³...»

Η αίσθηση του χιούμορ του συγγραφέα είναι ελκυστική, ωραία και επιμορφωτική. Για παράδειγμα στο παραμύθι «*Τα ροζ γουρουνάκια*», ο συγγραφέας μεταφέρει το μήνυμα της αλληλεγγύης με αφορμή το γουρουνάκι Τίνο που βοηθάει το φίλο του και τον οδηγεί στην πολυκλινική του γιατρού Αρκούδα. Παράλληλα διατυπώνεται το μήνυμα πως τα παιδιά οφείλουν να συνδράμουν τους φίλους στη διαδικασία του παιχνιδιού τους, όταν χρειάζεται και να μην περιορίζουν τη σχέση τους.

«...Στο τέλος ο Τίνο πήρε το φίλο του από το χέρι και δρομάκι το δρομάκι, για να μην τους δουν οι άλλοι, τον οδήγησε στην πολυκλινική του δάσους.

Ο γιατρός Αρκούδας είδε το Νίνο ζυγώνοντάς του ένα μικρό φως στο στόμα. Καθάρισε λίγο τη φωνή «κχ..κχ...κχ...» και πήρε μια μεγάλη πένσα μεταλλική, που έλαμπε από το φως.

Ο Τίνο τρόμαζε και του φώναζε:

- *Θείε γιατρέ, αυτός είναι...*

453. Βλ. G. Bushaka, *Zogu në kaushin e akullores/ Το πουλί στο χωνί του παγωτού*, Tiranë, 2004, σ. 20.

- *Το ξέρω, παιδί μου, το ξέρω, -είπε ο γιατρός αρκούδος με ήρεμη φωνή. – κάνατε καλά που τον έφερες γρήγορα, γιατί, αν είχε αργήσει και λίγο, θα ήταν ιδιαίτερα δύσκολα για εκείνον.*⁴⁵⁴

Η ολοκλήρωση του μύθου είναι ευτυχής, όπως σε όλα τα παραμύθια:

Ήθελε και δέκα λεπτά, για να αρχίσει η παράσταση του τσίρκου, όταν ο Τίνο και ο Νίνο έδωσαν τα εισιτήρια του εισπράκτορα (θυρωρού). Οι δυο ήταν καθαροί, χτενισμένοι και πραγματικά πολύ ευτυχισμένοι.

Είναι διαυγές ότι ο συγγραφέας στα παραμύθια του αντλεί τους χαρακτήρες από την πανίδα και την χλωρίδα, οι οποίοι συνδράμουν στην ενίσχυση και όξυνση της φαντασίας. Έτσι το περιεχόμενο του παραμυθιού εμπλουτίζεται και γίνεται φορέας ηθικής διαπαιδαγώγησης των παιδιών. Γιατί, όπως τονίζει ο καθηγητής Mark Krasniqi:

*Όσο και να εκσυγχρονιστεί ο κόσμος, τα ζώα θα παραμείνουν οι πιο επιστήθιοι φίλοι των ανθρώπων. Το παιδί πολύ περισσότερο αγαπάει και αναγνωρίζει τη γάτα παρά το ελικόπτερο.*⁴⁵⁵

Ο συγγραφέας Gaqo Bushaka κατέχει εξέχουσα θέση στην αλβανική παιδική λογοτεχνία, κυρίως για την ανάπτυξη της μυθιστορηματικής ρεαλιστικής πεζογραφίας, φανταστικής και χιουμοριστικής. Η επιτυχία του εδράζεται στο γεγονός ότι όλα τα στοιχεία της πλοκής προσαρμόζονται στον παιδικό ψυχισμό. Ο συγγραφέας επιβεβαιώνει τη δημιουργική συνύπαρξη του ρεαλισμού και της φαντασίας στη σειρά «*Aventurat e Çifos/ Οι περιπέτειες του Τσούφο*» και τη νουβέλα - παραμύθι «*Ariu artist/ Η καλλιτέχنيδα αρκούδα*».

Η ανθρωπομορφική απεικόνιση των ζώων είναι ένα τέχνασμα που επιχειρεί να εξελίξει αυτή τη σχέση και να προβάλει φαινόμενα, συμπεριφορές και προβλήματα των σύγχρονων παιδιών. Γίνεται, λοιπόν, προφανές πως ο συγγραφέας έχει ανακαλύψει τον μυστικό κώδικα επικοινωνίας με τα παιδιά. Γι' αυτό δεν διστάζει να ανακαλύψει κάθε τι που έχει σχέση με αυτά, με αποτέλεσμα τα έργα του να είναι διαχρονικά και να αρέσουν στα παιδιά, ακριβώς εξαιτίας της λογοτεχνικής ευφυίας του δημιουργού να προσεγγίσει ανθρωπομορφικά τα ζώα. Έχει μεριμνήσει για την κατανόηση του ηθικού περιεχομένου της ιστορίας και διδάσκει ήθος μέσω των

454. Βλ. G. Bushaka, *Zogu në kaushin e akullores/ Το πουλί στο χωνί του παγωτού*, Tiranë, 2004, σ. 85.

455. Βλ. A. N. Berishës, *Poezia për fëmijë e Mark Krasniqit*, εκδ. Faik Konica Prishtinë 2002, σ.279

πράξεων και των χαρακτηριστικών των ζώων, και των άλλων έμβιων όντων που προσωποποιούνται.

Συγκεκριμένα στη νουβέλα - παραμύθι «*Η καλλιτέχνης αρκούδα*», στο θεματικό επίκεντρο βρίσκονται είναι δυο μικρά αρκουδάκια, ο Λιόλη και η Νέλη, που αντιπροσωπεύουν δυο διαφορετικούς χαρακτήρες παιδιών. Ο Λιόλη είναι ένα πρόσωπο αρκετά αγαπητό και προσφιές στα παιδιά. Είναι ο αγαπημένος της μητέρας του με συνέπεια να του εκπληρώνει όλες τις επιθυμίες. Εκείνος, όμως, δεν επιθυμεί να διαβάσει και να συμμετέχει στην εκπαιδευτική διαδικασία. Η Νέλη από την άλλη είναι πρότυπο συμπεριφοράς επιμελούς μαθήτριας, με θέληση, φιλότιμο, αγάπη για τον άνθρωπο. Ανησυχεί για τις πράξεις του Λιόλη, προσπαθεί να τον βοηθήσει και να τον απομακρύνει από τη δυσχερή θέση.

Στην παρούσα νουβέλα – παραμύθι παρατηρούνται τα εξής χαρακτηριστικά:

- Το χιούμορ είναι αρκετά εμφανές στη νουβέλα, εκφράζεται μέσω του ζωντανού διαλόγου, των πράξεων των προσώπων και των διαφορετικών χαρακτήρων, τα οποία προκαλούν το συναίσθημα του αναγνώστη και παράλληλα τον διασκεδάζουν. Υιοθετώντας τη συγκεκριμένη λογοτεχνική έκφραση, ο συγγραφέας πραγματοποιεί τον σκοπό του.
- Η απλότητα, η σαφήνεια και η ροή του λόγου συνδράμουν τον συγγραφέα να προσεγγίσει με μεγαλύτερη επιτυχία τον παιδικό ψυχισμό ώστε να επιλέξει τα κατάλληλα στοιχεία που αγγίζουν τα παιδιά και προκαλούν αβίαστα το χαμόγελο, την ευχαρίστηση και τον αυθορμητισμό.
- Στη νουβέλα μεταφέρονται, αναμφισβήτητα, μορφωτικές και καλλιτεχνικές αξίες.
- Μέσω του προσώπου της αρκούδας, ο Λιόλη, η Νέλη και άλλων, της πλούσιας καλλιτεχνικής γλώσσας, των γεγονότων που ρέουν φυσικά και τόσο ευχάριστα στα μάτια των παιδιών, ο συγγραφέας δεν κάνει τίποτε άλλο εκτός από το να εγείρει τη φαντασία και τον πλούσιο κόσμο τους, αντανακλώντας τον στην καθημερινή πραγματικότητα⁴⁵⁶.

Αυτή η αληθής και πλαστική αντικατόπτριση των σημερινών παιδιών, της ζωής και της δράσης τους πραγματοποιείται και με το λαϊκό πρόσωπο το γουρουνάκι Τσούφο στο μυθιστόρημα- παραμύθι «*Οι περιπέτειες του Τσούφο*». Οι αναγνώστες

456. Βλ. Bishqemi A., *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σσ.387-388.

συνάντησαν και απόλαυσαν τη σειρά: «*Ο Τσούφο και ο σγουρομάλλης Μπούμπη*», «*Οι διακοπές του Τσούφο*», «*Ο Τσούφο στο σπίτι των Θαυμάτων*» κ.ά., στα οποία πρωταγωνιστής είναι ο Τσούφο. Αφηγείται στα παιδιά σημαντικές στιγμές από τη ζωή των παιδιών στο σχολείο, για να αποκτήσουν γνώσεις.

Ο συγγραφέας ανακαλύπτει σιγά-σιγά τις περιπέτειες του Τσούφο, εξάπτοντας την περιέργεια των παιδιών, αποδίδοντας παράλληλα έμφαση στο ήθος τους, καθώς επιθυμούσαν να γίνουν άξιοι, προκειμένου να είναι ικανοί να υπερβούν τις δυσκολίες που θα εμφανιστούν στην μετέπειτα ζωή τους. Τα πάντα αποκαλύπτονται μπροστά στα παιδιά, μέσω του χιούμορ, του παιχνιδιού, του διαλόγου, των πράξεων, των γεγονότων και των απρόοπτων που συμβαίνουν στον Τσούφο, αλλά και στα άλλα πρόσωπα, όπως το αρκουδάκι Τίπι, ο σγουρομάλλης Μπούμπη, ο σκίουρος Κίλλο, το γατάκι Ζέμπο, ο σκαντζόχοιρος Γκέμπο, η δασκάλα κύκνος κ.ά.

Ο συγγραφέας Gafo Bushaka έχει δημιουργήσει μια φυσιογνωμία τόσο λαϊκή και αγαπητή στα παιδιά, καθώς ενσαρκώνει αρκετές άλλες ανθρώπινες αρετές, αντιπροσωπευτικές του κοινωνικού τύπου του παιδιού που εκφράζει. Στο επίκεντρο της σειράς, τα κύρια πρόσωπα είναι ο Τσούφο, ο Τίπι και ο Σγουρομάλλης Μπούμπη.

Ο Τσούφο είναι ένα παιδί που δεν του αρέσει το σχολείο, είναι ράθυμος, νιώθει γενναίος, αλλά πάντοτε κάνει λάθη και καταλήγει να ψεύδεται. Επιστήθιος φίλος του είναι το αρκουδάκι Τίπι. Ο συγγραφέας, μέσω της δράσης, του διαλόγου, της γλώσσας και της περιπαικτικής διάθεσης περιγράφει τις αναρίθμητες περιπέτειές τους.

Στον αντίποδα βρίσκεται ο Σγουρομάλλης Μπούμπη, ο οποίος είναι φιλομαθής, έξυπνος, ήσυχος, πειθαρχημένος και αγαπητός. Στο μυθιστόρημα αναδεικνύεται η ετοιμότητα του Μπούμπη να διασώζει τον Τσούφο από κάθε δεινή κατάσταση που δημιουργεί ο Τσούφο, επίσης να τον βοηθά στα μαθήματα, αλλά και να είναι συνεπής στις υποσχέσεις του.

Η σειρά «*Οι περιπέτειες του Τσούφο*» μεταλαμπαδεύει πολλές καλλιτεχνικές, ψυχολογικές, ηθικές, αισθητικές και γνωστικές αξίες. Αξία αποτελεί και η λογοτεχνική φυσιογνωμία του συγγραφέα, η ποιότητα του λόγου και η πλούσια καλλιτεχνική γλώσσα, το εκλεπτυσμένο χιούμορ και η περιπετειώδης πλοκή.

Τα παραμύθια του συγγραφέα έχουν ως κοινή στόχευση:

- ο μικρός αναγνώστης να διασκεδάζει και, ταυτόχρονα να διδάσκεται στοιχεία ωφέλιμα για τη ζωή,

- να είναι μικρά σε έκταση και ευχάριστα στα άτομα της ηλικίας που απευθύνονται,
- να έχουν ως θεματολογικό πυρήνα τη ζωή στην οικογένεια, στο σχολείο και έξω από αυτό,
- να έχουν ηθικοπλαστικό χαρακτήρα και να είναι εύληπτα από στο αναγνωστικό κοινό τους,
- να εμπεριέχουν διάλογο που καθιστά πιο ζωντανή την αφήγηση,
- να ενσωματώνεται η έκπληξη στο παραμύθι προκειμένου να αυξήσει την περιέργεια του αναγνώστη, κάνοντάς το πιο ελκυστικό και διασκεδαστικό⁴⁵⁷.

Τα παραμύθια του συγγραφέα, σε αδρές γραμμές, επιδρούν στην ηθική διάπλαση των παιδιών, και στην ποιότητα της ψυχοσύνθεσης τους καθώς παρέχουν στον αναγνώστη ευκαιρίες, για να αισθανθεί χαρά και να οξύνει τη φαντασία του.

Τέλος ο G. Bushaka, το 2019 βραβεύτηκε με τον τίτλο «*Λογοτεχνική δημιουργικότητα για παιδιά*», για τα 50 χρόνια προσφοράς του στην αλβανική παιδική λογοτεχνία. Σε μια πρόσφατη συνέντευξή του, ο συγγραφέας, αφηγείται τη λογοτεχνική του δημιουργικότητα στο πέρασμα των 50 ετών. Αν και αισθάνεται ότι δεν εκτιμάται επαρκώς από τα κρατικά ιδρύματα σε αυτά τα 50 χρόνια παρουσίας και προσφοράς στο χώρο, σχολιάζει πως δεν ξέρει πώς να σταματήσει να γράφει. Σήμερα συνεχίζει να γράφει και εμπλουτίζει τη σειρά με ήρωα τον Çiffo, στο βιβλίο «*Çiffoja në Amerikë / Ο Τσούφο στην Αμερική*», το οποίο αναμένεται να κυκλοφορήσει σύντομα. Όπως τονίζει και ο ίδιος:

«...Kam kohë që shkruaj, por unë në përgjithësi punoj shumë ngadalë, për Çifon më është dashur 20 vite edhe nuk kam nxjerr as lekët e kafesë, nëse puna do të ishte vetëm për lekë. Por, prej pesë vitesh jam akoma duke punuar për librin e radhës, që është Çiffoja në Amerikë.../ Γράφω για μεγάλο χρονικό διάστημα, αλλά γενικά δουλεύω πολύ αργά, μου πήρε 20 χρόνια για τον Çiffo και ακόμη δεν έχω κερδίσει ούτε το κόστος του καφέ μου, αν στόχος μου ήταν μόνο οι απολαβές. Τα τελευταία πέντε χρόνια εξακολουθώ να εργάζομαι στο επόμενο βιβλίο της σειράς, «Çiffoja në Amerikë / Ο Τσούφο στην Αμερική»⁴⁵⁸

457. Βλ. Bishqemi A., *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σσ.466-467.

458. Βλ. V. Dedaj Shkrimtari i njohur për fëmijë, Gaqo Bushaka: *Humori im, dhuratë e Perëndisë*, 1 Gusht, 2019.

Το βιβλίο «*Çufoja në Amerikë / Ο Τσούφο στην Αμερική*» είναι το έκτο βιβλίο στον κύκλο του «*Çufo*», ένας κύκλος που ο συγγραφέας επιθυμεί να γίνει σύμβολο της γέννησης του «νέου παραμυθιού» στην αλβανική παιδική λογοτεχνία. Η ανάγνωση των βιβλίων της σειράς «*Çufoja dhe Bubi Kaçurrel / Ο Τσούφο και ο σγουρομάλλης Μπούμπι*», «*Pushimet e Çufos / Οι διακοπές του Τσούφο*», «*Çufoja në shtëpinë e çudirave / Ο Τσούφο στο σπίτι των θαυμάτων*», «*Filmi i gjeneral Çufos / Η ταινία του στρατηγού Τσούφο*» και «*Çufo president/ Ο Τσούφο πρόεδρος*» με τον κεντρικό ήρωα να επιβιώσει και διαπλέκεται σε νέες περιπέτειες, διασκεδάζοντας νέους και μεγάλους για περισσότερες από τέσσερις δεκαετίες, καθιστώντας τον έτσι έναν από τους πιο αγαπημένους φανταστικούς φίλους του νεανικού αλβανικού κοινού.

5.6.5. Odhise Grillo- Οδυσσέας Γκρίλο (1933-2003)

Ο συγγραφέας Odhise Grillo γεννήθηκε στο Βουνό της Χειμάρρας το 1933 και έφυγε από τη ζωή στις 24 Σεπτεμβρίου το 2003. Ολοκλήρωσε τη φοίτησή του στο δημοτικό σχολείο στη γενέτειρά του και συνέχισε τη μαθητεία του στα Τίρανα. Φοίτησε στο λύκειο «Qemal

Stafa» και συνέχισε τις σπουδές του στο Πανεπιστήμιο των Τιράνων στον τομέα της Γλώσσας- της Λογοτεχνίας και Δημοσιογραφίας. Μετά την περάτωση των σπουδών του εργάστηκε για μερικά χρόνια στο περιοδικό «*Hosteni*» και μετά στον εκδοτικό οίκο «*Naim Frasheri*», στο γραφείο σύνταξης της παιδικής λογοτεχνίας, όπου εργάστηκε μέχρι την συνταξιοδότησή του. Τα τελευταία χρόνια της ζωής του εργάστηκε στον εκδοτικό οίκο «*Toena*», ως διευθυντής σύνταξης για παιδιά και νέους. Ο Odhise Grillo επιμελήθηκε τη σύνταξη χιλίων πεντακοσίων βιβλίων διαφόρων συγγραφέων. Εκτός από την λογοτεχνία έχει ασχοληθεί και με τη δημοσιογραφία και έχει συντάξει πολλά άρθρα που φιλοξενήθηκαν σε διάφορα μέσα

και αφορούν στους ενήλικες και τα παιδιά όπως: «*Drita/Φως*», «*Nentori/ Νοέμβρης*», «*Ylli/ Αστρο*» «*Zeri I Rinise/ Η φωνή της Νεολαίας*», «*Pioneri/ Πιονέρι*», «*Fatosi/ Φατόσι*», «*Yllkat/ Ίλλκατ*», «*Bota e femijeve/ Ο κόσμος των παιδιών*», κ.ά. Εκείνος καθοδήγησε για περισσότερα από δέκα χρόνια τον Πανεθνικό Οργανισμό Λογοτεχνών για Παιδιά και Νέους, αρχικά ως υποδιευθυντής, και στη συνέχεια για μερικά χρόνια ως διευθυντής και στο τέλος ως πρόεδρος αυτού του Οργανισμού. Ταυτόχρονα έχει εργαστεί ως Εξωτερικός συνεργάτης της Παιδικής λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο των Τιράνων και του Ελμπασάν. Ο Odhise Grillo ήταν μέλος της διοίκησης και οικονομικής διαχείρισης μερικών περιοδικών στην Αλβανία, στο Κόσσοβο, στα Σκόπια και Τέτοβο. Κατέχει τον τίτλο «*Profesor/ Καθηγητής*», και «*Mjeshter I madh/Μεγάλος καλλιτέχνης*». Το πρώτο ποίημα το εξέδωσε το 1947, ενώ το πρώτο βιβλίο «*Shtate ngjyrat/ Τα εφτά χρώματα*» το 1954⁴⁵⁹. Κατά τη διάρκεια του λογοτεχνικού βίου του απαριθμεί εκατοντάδες τίτλους για παιδιά, μεταξύ των οποίων, τα σημαντικότερα είναι:

Poezi / Ποίηση (ποιήματα και αφηγηματικά ποιήματα)

1. *Shtatë ngjyrat / Εφτά χρώματα*, (vjersha e përralla në vargje, 1955)
2. *Dhe një mijë u bëfshi nesër / Και χίλια να γίνεται αύριο*, (vjersha e poema, 1972)
3. *Pesë shkronjat / Τα πέντε γράμματα*, (vjersha e poema, 1979)
4. *Të parën lule kë kemi? / Το πρώτο λουλούδι ποιο έχουμε*, 1981
5. *Një zog dhe një lule / Ένα πουλί και ένα λουλούδι*, 1982
6. *Nisuni pëllumbat e mi / Ξεκινήστε περιστέρια μου*, 1985
7. *Zërat e fëmijerisë / Οι φωνές της παιδικότητας*, 1986
8. *Pse ashtu e pse kështu / Γιατί έτσι και γιατί αλλιώς*, 1998 (Χιουμοριστικά ποιήματα και μύθοι)
9. *Mollekuqja e fëmijërisë/ Τα κόκκινα μήλα της παιδικότητας* 2001

Poema / Αφηγηματικά ποιήματα

10. *Legjenda e një shkëmbi / Ο θρύλος ενός βράχου*, 1963
11. *Këngë në kopsht, / Τραγούδι στον κήπο, (Περιβόλι)*, 1968
12. *Tetë shokët / Οι οκτώ φίλοι*, 1970

459. Βλ. Bishqemi A., *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σ. 191.

13. *Vogëlushi dhe treni* / Ο μικρούλης και το τρένο, 1971
14. *Kënga e Maros* / Το τραγούδι της Μάρως, 1973
15. *Kënga e zemres* / Το τραγούδι της χαράς, 1973
16. *Tetë partizanët* / Οχτώ παρτιζάνοι, 1973
17. *Me duar e me zemër* / Με χέρια και με καρδιά, 1979 – τρίπτυχο
18. *Trimëresha e Tërbacit* / Η γενναία του Τερμπάτς, 1975
19. *Ai që mundi perandorin* / Αυτός που νίκησε τον αυτοκράτορα, 1978 - τρίπτυχο
20. *Zërat e fëmijërisë* / Οι φωνές της παιδικότητας, 1979
21. *Lulet e lirisë* / Τα άνθη της λευτεριάς, 1980 - τρίπτυχο
22. *Valbona blen ylberin* / Η Βαλμπόνα αγοράζει το ουράνιο τόξο, 11 διηγήματα σε στίχους, 1981
23. *Fillad e shqotë* / Αεράκι και καταιγίδα, 1982 – τρίπτυχο
24. *Çamarrokët* / Οι αταχτούληδες, 1983 – χιουμοριστικό
25. *Çamçakëzi* / Η τσίχλα, 1987 – χιουμοριστικό
26. *Përtacukët* / Οι μικροί τεμπέληδες, 1988 - χιουμοριστικό
27. *Budallushët* / Οι μικροί ανόητοι, 1992 – χιουμοριστικό
28. *Pesëeqind grosh* / Πεντακόσια γρόσια, 1993 - χιουμοριστικό
29. *Aventurat e maçokut*, / Οι περιπέτειες του γατιού, 1993 - χιουμοριστικό
30. *Një njeri bëhet majmun* / Ένας άνθρωπος γίνεται πίθηκος, 1995- χιουμοριστικό
31. *Qau e qeshi pallaveshi* / Έκλαψε και γέλασε ο παλαβέσι, 1995 - χιουμοριστικό
32. *Një zog këndon e qan* / Ένα πουλί τραγουδάει και κλαίει, 1996- μπαλάντες και θρύλοι
33. *Viuu...gënjeshtra, gërr parate... / Βουουου... το ψέμα, γκρρ... τα λεφτά*, 1999 –χιουμοριστικό.
34. *Jam mik I zogjve* / Είμαι φίλος των πουλιών, 2000
35. *Grindavecì – hundësprecì* / Ο γκρινιάρης – πιπερομούτης, 2000

Novella / Νουβέλες

36. *Pushkë në bregdet* / Όπλα στην παραλία, 1966
37. *Njeriu I natës* / Ο άνθρωπος της νύχτας, 1972
38. *Endërra e natës së fundit* / Το όνειρο της τελευταίας νύχτας, 1975

Përralla / Παραμύθια

39. *Gabimet e Veshkaushit* / Τα λάθη του Χωνοαυτιά, 1984
40. *Vëllai I Veshkaushit* / Ο αδερφός του Χωνοαυτιά, 1988
41. *Shokët e Veshkaushit* / Οι σύντροφοι του Χωνοαυτιά 1990
42. *Miqtë e Veshkaush Llapushit* / Οι φίλοι του Χωνοαυτιά Μεγαλοαυτιά, 1995
43. *Të fala nga një dhelpër* / Χαιρετίσματα από μια αλεπού, 1997
44. *Hajduti me çizme* / Ο κλέφτης με γαλότσες, 1997
45. *Dy gomarë këngëtarë* / Δυο γάιδαροι τραγουδιστές
46. *Mollët magjike* / Τα μαγικά μήλα 1998
47. *Shtriga që prodhonte gomarë* / Η στρίγκλα που παρήγαγε γαϊδάρους, 1999
48. *Binjakët me rika në faqe* / Οι δίδυμοι με φακίδες στο πρόσωπο, 2000
49. *Shoqata "Me lugë në goje"* / Η ένωση «Με το κουτάλι στο στόμα», 2001
50. *Legjenda e rrëfime historike* / Θρύλοι και ιστορικές αναφορές
51. *M'i prisni flokët si djalë*, / Κόψτε μου τα μαλλιά σαν αγοριού, 1999
52. *Dy Batot dhe Zana e lirisë* / Οι δυο Μπάτο και η Νεράιδα της λευτεριάς, 1999
53. *Besa e shqiptarit* / Η μπέσα του Αλβανού, 1999
54. *Maro Konda trimëreshë* / Μάρω Κόντα η γενναία, 1999
55. *Trim mbi trima Gjergj Elez Alia* / Ο γενναίος των γενναίων Gjergj Elez Alia, 1999
56. *Prite, prite Azem Galicën* / Περίμενε, περίμενε τον Azem Galica, 1999
57. *Kapedan Çelo Picari* / Καπετάνιε Çelo Picari, 1999
58. *Konstandini e Dhoqina* / Ο Κωνσταντίνος και η Δοκίνα, 1999
59. *Po ku je Adem Jashari* / Μα που είσαι Adem Jashari, 1999
60. *Kështjella e Rozafatit* / Το φρούριο του Ροζαφάτ, 1999
61. *Legjenda e një shkëmbi* / Ο θρύλος ενός βράχου, 2000
62. *Ali pashaj, luani I Tepelenës* / Ο Αλί πασάς, το λιοντάρι του Τεπελενιού,
63. *Bilbilenjtë trembëdhjetë* / Τα αηδονάκια δεκατρία
64. *Div Dragoi I Dragobisë* / Ο γιγάντιος δράκος της Ντραγκομπίας
65. *Laskarina Bubulina* / Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα
66. *Mic Sokoli* / Μιτς Σοκόλι
67. *Nora e Këlmendit* / Η Νόρα του Κελμέντ
68. *Oso Kuka në kullë të barotit* / Ο Όσο Κούκα στον πύργο του μπαρουτιού
69. *Pirroja I Epirit* / Ο Πύρρος της Ηπείρου

70. *Po hedh valle Osman Taka / Ρίχνει χορό ο Οσμάν Τάκα*
 71. *Pushka top, o baca Isë / Το όπλο γερό, ο πατέρα Isë*
 72. *Shpata e Gjergj Golemit / Το σπαθί του Gjergj Golemi*
 73. *Zana e malit dhe fuqia e Mujit / Η νεράιδα του βουνού και η δύναμη του Μούγι*
 74. *Zenel Gjoleka / Ζενέλ Γκιολέκα*

Rikrijime / Διασκευές

75. *Historia e Skënderbeut / Η ιστορία του Σκεντέρμπεη, 1988 (μυθιστόρημα σύμφωνα τον N. Frashëri)*
 76. *Erdhi dita e arbërit / Ήρθε η μέρα του άρμπερ, 1989 (νουβέλα και διηγήματα σύμφωνα τον De Rada, Dara)*
 77. *Thikë pas shpine / Μαχαίρι πίσω από την πλάτη, 1991 (Νουβέλα με θέμα από το ποίημα “Serafina Topia”)*
 78. *Don Kishoti I Mancës / Ο Δον Κιχώτης της Μάντσας, 1992 (roman sipas Servantesit)*
 79. *Lahuta e Malësisë / Το λαούτο της Μαλεσίας, 1992 (roman sipas Fishtes)*
 80. *Tradhti në sarajet Topriase / Προδοσία στα σαράγια των Τοπία, 1996*
 81. *Kur njerëzit kishin bisht / Όταν οι άνθρωποι είχαν ουρά, (σύμφωνα το Έπος του Γκιλγκαμές , 1996*
 82. *Dy ushtarë të Skënderbeut / Δυο στρατιώτες του Σκεντέρμπεη (νουβέλα σύμφωνα τον De Rada, Dara, 1999*
 83. *Studime ne fushen e letersise per femije/ Μελέτες στο πεδίο της παιδικής λογοτεχνίας*
 84. *Panoramë letrare / Λογοτεχνικό πανόραμα, 1986*
 85. *Lexikon – Shkimtarët shqiptarë për fëmijë 1872 – 1995, 1997*
 86. *Panoramë letrare 2 / Λογοτεχνικό πανόραμα 2, 1998*
 87. *Panoramë letrare 3 / Λογοτεχνικό πανόραμα 3, 2000*
Përkthime / Μεταφράσεις
 88. *Xhani Rodari: Torta që ra nga qielli / Η τούρτα που έπεσε από τον ουρανό (μυθιστόρημα, από τα ιταλικά)*
 89. *Jorgjia Sand: Gënjeshttra / Το ψέμα (μυθιστόρημα, από τα ελληνικά)*

90. *Mjaltë nga poezia botërore 1 (70 autorë për fëmijë) / Μέλι από την παγκόσμια ποίηση 1 (70 συγγραφείς παιδικής λογοτεχνίας)*
91. *Mjaltë nga poezia botërore 2 (100 autorë për fëmijë) / Μέλι από την παγκόσμια ποίηση 2 (100 συγγραφείς παιδικής λογοτεχνίας)*
92. *Molletkuqja e femijerise / Τα κοκκινόμηλα της παιδικότητας, 2001*
93. *Libri I cudirave / Το βιβλίο των θαυμάτων, 2007⁴⁶⁰*

Πολλά από τα έργα έχουν μεταφραστεί στα ελληνικά, ιταλικά, αραβικά κ.ά.

Ο Odhise Grillo ήταν μια προσωπικότητα του πολιτισμού, της παιδικής και νεανικής λογοτεχνίας. Ξεκίνησε την εκδοτική προσπάθειά του την εποχή που η αλβανική παιδική λογοτεχνία πραγματοποιούσε τα νηπιακά βήματά της με σκοπό την καθιέρωσή της ως ειδικός τομέας της γενικής αλβανικής λογοτεχνίας. Ακολούθησε τα χνάρια των προηγούμενων συγγραφέων της παράδοσης και ειδικά της περιόδου της Εθνικής Αναγέννησης της Αλβανίας.

Δραστηριοποιήθηκε συγγραφικά σε όλα τα λογοτεχνικά είδη: την ποίηση, το αφηγηματικό ποίημα, τον μύθο, το διήγημα, τη νουβέλα, το παραμύθι, το μυθιστόρημα, το θέατρο. Τα μεταγενέστερα χρόνια ασχολήθηκε με ένα λογοτεχνικό είδος που δεν είχε αναπτυχθεί στην αλβανική λογοτεχνία, αλλά παγκοσμίως παρουσίαζε ιδιαίτερη ανάπτυξη, οι διασκευές κλασικών έργων της παγκόσμιας λογοτεχνίας αλλά και της αντίστοιχης αλβανικής για παιδιά⁴⁶¹.

Τα έργα της αλβανικής λογοτεχνίας που διασκευάστηκαν ήταν: «*Lahuta e Malcise*» του Gjergj Fishta, «*Historia e Skenderbeut*» του Naim Frasheri κ.ά. Της παγκόσμιας λογοτεχνίας: «*Don Kishoti I Mançes / Δον Κιχώτης*», «*Epi I Gilgameshit / Το έπος του Γκιλγκαμές*». κ.ά.

Διεκπεραίωσε την συλλογή των εκδόσεων «*Legjenda shqiptare / Αλβανικοί θρύλοι*», στο πλαίσιο της οποίας εκδόθηκαν είκοσι επτά εικονογραφημένα βιβλία που εμπεριείχαν θρύλους διασκευασμένους για παιδιά. Οι μικροί αναγνώστες μέσω αυτών έχουν τη δυνατότητα να έρθουν σε επαφή με γεγονότα, θρυλικά και ιστορικά πρόσωπα.

460. Βλ. A Bishqemi., *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj / Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σσ. 311-312.

461. Βλ. F. Shkodra, *Portrete dhe vepra, Krijimtaria për fëmijë e Odhise Grillos si vlerë artistike dhe dëshmi e rjekurisë estetike / Πορτρέτα και έργα, Η δημιουργίες για παιδιά του Odhise Grillo ως καλλιτεχνική αξία και μάρτυρας της αισθητικής ωρίμανσης*, εκδ. Rozafa, Prishtine, 2005, σ. 102

Είναι ο πρώτος συγγραφέας, που έχει εκδώσει το λεξικό των συγγραφέων της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας, έχοντας αφιερώσει τον *Kristoforidhi* και καταλήγει στη σύγχρονη εποχή, συμπεριλαμβάνοντας περισσότερους από πεντακόσιους πενήντα συγγραφείς, αναφερόμενος διεξοδικά στη ζωή και το έργο τους⁴⁶².

Διακρίθηκε ως ποιητής που δημιούργησε ποιήματα και αξιόλογα αφηγηματικά ποιήματα για τα παιδιά. Οι θεματικοί άξονες των έργων του είναι πολυδιάστατα. Εμφατικά προβάλλει τη φιλοπατρία στην πλειονότητα των δημιουργιών του. Στην προαναφερθείσα θεματική κινείται το ποίημα «*Kryffjala e fjalëve/ Το υποκείμενο των λέξεων*»

<i>“I mora A-në Atit</i>	<i>Πήρα το Π από τον Πατέρα</i>
<i>Në të ishte dhe nëna</i>	<i>σ’ αυτό ήταν και η μάνα</i>
<i>I mora T-në Tokës</i>	<i>Πήρα το Γ από τη Γη</i>
<i>Në të ishte dhe zemra</i>	<i>Σ’ αυτή ήταν και η καρδιά</i>
<i>I mora D-në Detit</i>	<i>Πήρα το Θ από την Θάλασσα</i>
<i>Në të ishte dhe qielli</i>	<i>σ’ αυτήν ήταν και ο ουρανός</i>
<i>I mora H-në Hënës</i>	<i>Πήρα το Φ από το Φεγγάρι</i>
<i>Në të ishte dhe dielli</i>	<i>σ’ αυτό ήταν και ο ήλιος.</i>
<i>I mora E-ne Erës</i>	<i>Πήρα το A από τον Αέρα</i>
<i>Në të ishte dhe shiu</i>	<i>σ’ αυτό ήταν και η Βροχή.</i>
<i>I mora U-në Ujit</i>	<i>Πήρα το N από το Νερό</i>
<i>Në të ishte dhe njeriu...</i>	<i>σ’ αυτό ήταν και ο άνθρωπος...</i>
<i>I lidha të gjitha bashkë</i>	<i>Τα έδεσα όλα μαζί</i>
<i>Dhe si ylber shkëlqeu</i>	<i>και σαν ουράνιο τόξο λάμπει</i>
<i>E para kryefjalë”</i>	<i>η πρώτη αρχιλέξη.</i>
<i>E fjalëve: ATDHEU!”</i>	<i>των λέξεων: ΠΑΤΡΙΔΑ!</i>

Όπως διαπιστώνεται, η λυρική ποίηση για παιδιά που αναδεικνύει την πατρίδα ως υπέρτατη αξία είναι συγκινητική και δυνατή: η αγάπη για τους γονείς, η γενέτειρα, η γη, η θάλασσα, το φεγγάρι, ο ήλιος, ο αέρας, το ουράνιο τόξο, τα παιχνίδια συμπεριλαμβάνονται σε μια συμβολική λέξη: ΠΑΤΡΙΔΑ. Ο συγγραφέας επιδιώκει την συναισθηματική εγχάραξη της φιλοπατρίας, μέσω της παροχής

462. Βλ. S. Hasko, *Punëtor i rrallë i letrave shqipe/ Σπάνιος εργάτης της αλβανικής γλώσσας*, gaz. Tirana Observer, 21.09.2008.

πληροφοριών που αναδεικνύουν τη φυσική ομορφιά της χώρας, των ανθρώπων, της ιστορίας και εν γένει της πατρίδας. Παράλληλα με την προβολή του πατριωτισμού, ο συγγραφέας κάνει ειδική μνεία στα ζητήματα με ευρύτερο κοινωνικό ενδιαφέρον⁴⁶³.

Ειδική αξία στα ποιήματα και τους μύθους του Odhise Grillo έχει η περιπαικτική διάθεση που τα διακινεί. Η αίσθηση του χιούμορ διευκολύνει τους μικρούς αναγνώστες να αντιληφθούν καλύτερα τα μηνύματα που προβάλλονται σε ένα λογοτεχνικό έργο. Από αυτήν την πλευρά ο αστεϊσμός είναι μια αξία που πρέπει να εμπεριέχεται σε κάθε λογοτεχνικό έργο για παιδιά είναι ποίημα είτε πεζογράφημα προκειμένου να γίνει προσφιλές στους αναγνώστες των μικρών ηλικιών. Αναφέρουμε ένα από τα πρώτα ποιήματα του 1954, το οποίο αργότερα μελοποιήθηκε και έγινε ιδιαίτερος αγαπητό στα παιδιά όλης της χώρας, «*Macja le të lahet/ Η γάτα ας πλυθεί*». Με χιούμορ η γάτα καταπολεμούσε τις προκαταλήψεις του παρελθόντος:

<i>Mjau – mjau – mjau – mjau!</i>	<i>Μιαου – μιαου – μιαου – μιαου</i>
<i>Një maçok fytyrën lau,</i>	<i>ένα γατάκι έπλυνε το πρόσωπο</i>
<i>Gjyshja ime kur e ra,</i>	<i>Η γιαγιά μου όταν το είδε</i>
<i>- Do të bjerë shi! – na tha.</i>	<i>Θα βρέξει! – μας είπε.</i>

Ανάλογοι ύφους είναι και το ποίημα: Ο Εργκός και το γατάκι:

<i>O maçok mustaqekashtë,</i>	<i>Ο γατάκι αχυρομούστακο,</i>
<i>A mësojmë të dy bashkë?</i>	<i>Μαθαίνουμε και οι δυο μαζί;</i>

<i>Mjau – mjau e pis-pis-pis,</i>	<i>Μιαου – μιαου και πिस-πिस-πिस</i>
<i>Librit faqet mos ia gris!</i>	<i>Τις σελίδες του βιβλίου μην τις σκίζεις</i>
<i>Po ia grise faqet</i>	<i>Αν σκίσεις τις σελίδες</i>
<i>Nuk të kam më shok</i>	<i>Δεν σ' έχω πια φίλο</i>

<i>Dhe t' I pres ... mustaqet!</i>	<i>Και σου τα κόβω ...τα μουστάκια</i>
<i>Dëgjove maçok! ?⁴⁶⁴</i>	<i>Άκουσες γατάκι!;</i>

Η ζωή των παιδιών από μόνη της είναι γεμάτη από απολαυστικές και χαρούμενες στιγμές που αναδεικνύουν τη διασκέδαση ως βασικό τρόπο ζωής. Κάτι

463. Βλ. M. Nelaj, *Kur lexojmë Odhisenë, monografi letrare/ Όταν διαβάζουμε τον Οδυσσέα*, OMSCA-1, Tiranë, 2011, σσ. 16-17

464. Βλ. Bishqemi A., *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σσ. 193-194.

ανάλογο ισχύει στα ποιήματα του κύκλου των ερωτήσεων «Γιατί έτσι και γιατί αλλιώς;» Ο ποιητής στιχουργεί σε διαλογική μορφή στο πλαίσιο συνομιλίας που αναπτύσσεται μεταξύ του θείου και του ανιψιού του, σε ένα κλίμα συναισθηματικής ευθυμίας. Είναι, εξάλλου, ευρέως γνωστό ότι το ερώτημα που αναζητά το λόγο για τον οποίο συμβαίνει μια κατάσταση, συνιστά τον κυρίαρχο τρόπο αντίληψης των πραγμάτων από τα παιδιά. Αυτόν τον στόχο είχε και ο συγγραφέας, το παιδί να ανακαλύψει σιγά-σιγά μέσω των ερωτήσεων ολόκληρο τον κόσμο διευρύνοντας τον πνευματικό ορίζοντά τους και παράλληλα διασκεδάζοντάς τα⁴⁶⁵.

Το χιούμορ ως αποτέλεσμα της παιδικής αφέλειας εκτίθεται συνήθως μέσω των διαλόγων που αναπτύσσεται μεταξύ των παιδιών ή του παιχνιδιού. Το παιχνίδι είναι μια συναισθηματική και ψυχική ανάγκη του παιδιού. Έτσι παρουσιάζεται στο ποίημα: ο μικρός Μίρι να αναζητά τον λόγο, για τον οποίο το στάχυ του καλαμποκιού έχει μουστάκια. Ο συγγραφέας τού απαντάει ότι με αυτά προφυλάσσεται από τα πουλιά, λογχίζει και απομακρύνει κάθε πουλί που το τσιμπάει κι προσπαθεί να του αποσπάσει κάποιο σπυράκι.

Ο συγγραφέας δημιουργεί, έχοντας ως υπόβαθρο το χιούμορ, το παιχνίδι, τη γνώση για τον κόσμο που μας περιβάλλει. Παράλληλα επιμελείται ιδιαίτερος τον στίχο των ποιημάτων του, προκειμένου να διαθέτει εκλεπτυσμένη μορφή με κύρια χαρακτηριστικά το μέτρο, τον ρυθμό, τη ρίμα και τον μουσικό τόνο. Ο στίχος είναι, κατά βάση, οκτασύλλαβο, αλλά ποικίλλει σε τετρασύλλαβο και ενδεκασύλλαβο, ανάλογα με την ηλικία του αναγνωστικού κοινού και το πραγματευόμενο θέμα. Συχνά για να δώσει δυναμικότητα, κατακερματίζει τον στίχο:

<i>Po pse sqapi brikrenar</i>	<i>Αλλά γιατί ο τράγος περηφανο-κέρατος</i>
<i>Mjekër mban</i>	<i>Μούσι κρατάει</i>
<i>Si shkencëtar?</i>	<i>Σαν επιστήμονας;</i>
	ή
<i>Pesë e dy sa bëjnë?</i>	<i>Πέντε και δύο πόσο κάνουν?</i>
<i>Shtate...</i>	<i>Εφτά...</i>
<i>Qofsh si gjyshi jetëgjatë!</i>	<i>Να είσαι όπως ο παππούς μακροβιότατος!</i>

465. Βλ. S.Zogaj, *Të njohim shkrimtarët tanë: O.K.Grillo/ Na γνωρίσουμε τους συγγραφείς μας*, εφημ. RILINDJA, 9.5.1995.

Ποικιλόμορφες είναι οι στροφές, στις οποίες οργανώνει τους στίχους: συνήθως χρησιμοποιείται η τετράστιχη στροφή, αλλά και η δίστιχη και σπανιότερα η τρίστιχη, πεντάστιχη, εξάστιχη κ.ά.⁴⁶⁶

Από την αλβανική λαογραφία, ο Odhise Grillo περισσότερο έχει αξιοποιήσει το παραμύθι σε στοίχους και την πεζογραφία. Αυτό το στοιχείο επιβεβαιώνεται από τα έργα: «*Shtatë ngjyrat / Τα επτά χρώματα*», «*Do therras maçokun, të më krehë flokun / Θα φωνάζω το γατάκι να μου χτενίσει το μαλλάκι*», «*Kush e ka karuçin?.../ Ποιος έχει το καπέλο;...*», «*Gabimet e Veshkaushit / Τα λάθη του Χωνοαντιά*», «*Vëllai I Veshkaushit / Ο αδερφός του Χωνοαντιά*», «*Shoket e Veshkaushit / Οι σύντροφοι του Χωνοαντιά*», «*Miqtë e Veshkaush Llapushit/ Οι φίλοι του Χωνοαντιά Μεγαλοαντιά*», «*Të fala nga një dhelpër / Χαιρετίσματα από μια αλεπού*», «*Shtriga qe prodhonte gomarë / Η μάγισσα που παρήγαγε γαϊδάρους*», «*Hajduti me çizme/ Ο κλέφτης με γαλότσες*», «*Dy gomarë kengëtarë/ Δυο γαϊδαροι τραγουδιστές*» κ.ά. Αυτά τα έργα αποδεικνύουν τον κυρίαρχο δημιουργικό ρόλο των παραμυθιών στο σύνολο του έργου του. Σε αυτό φυσικά έχει επιδράσει το γεγονός ότι τα παιδιά για πρώτη φορά, έρχονται σε επαφή με την λογοτεχνία μέσω του παραμυθιού, γι' αυτό και η λειτουργία του ως αντικείμενο προβολής της πραγματικότητας, αποκτά ιδιαίτερη αξία⁴⁶⁷.

Σχετικά με τη σημασία των παραμυθιών, αλλά και άλλων λαϊκών δημιουργιών, ο συγγραφέας ισχυρίζεται:

«...το παραμύθι, όπως και τα αινίγματα, οι θρύλοι, τα τραγούδια και όποιο άλλο είδος, είναι συνοδοιπόροι. Ταξιδεύοντας από στόμα σε στόμα με τη βοήθεια της μετάφρασης ή της διασκευής μετακινούνται στο χώρο και το χρόνο δανείζοντας στοιχεία, μύθους, γεγονότα...»⁴⁶⁸

Ο Odhise Grillo συνέγραψε το μεγαλύτερο αριθμό παραμυθιών για παιδιά, ενώ παράλληλα είχε εκφράσει πολύτιμες ιδέες και σκέψεις σχετικά με την δημιουργία του παραμυθιού. Η διπλή συμβολή του σε αυτό το λογοτεχνικό πεδίο επιβεβαιώνεται από τη συλλογή παραμυθιών «*Kur kendon Guguftuja/ Όταν τραγουδάει η Γκουγκουφτού*», στην οποία περιλαμβάνονται τριάντα οκτώ επιλεγμένα παραμύθια, που ενέπνεαν ευγενή συναισθήματα και πάθος για την περιπέτεια.

466. Βλ. R. Alimerko, *LETËRSIA PËR FËMIJË*” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ *Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα)*, Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014, σσ. 110-111.

467. Βλ. M. Nelaj, *Profile letrare*, OMSCA-1, Tiranë, 2008, σσ. 63-71.

468. Βλ.Ο. K.Grillo, *Panorame letrare – 3 (Neper faqet e letersise sone per femijet)*, Botimet Toena, Tirane, 2000, σ. 51.

Ο δημιουργός του «*Picimuli/ Πιτσιμούλι*», της γάτας Μιαουλίνα, του γάτου Πίσο και πολυάριθμων άλλων ηρώων περιγράφει γεγονότα και διασκεδαστικές περιπέτειες, που προωθούν σε μεγάλους και μικρούς την πίστη ότι υπάρχει και ένας άλλος κόσμος, αυτός του ονείρου, της φαντασίας, όπου όλοι μπορούν να γίνουν πρωταγωνιστές. Veshllapushi, Veshkaushi, Lulushi, ο κυνηγός Abu-Abu, Qerosi, Xhombu-Xhumba, Guguftuja, Zhik-Zhaku κ.ά. είναι μερικοί από τους φανταστικούς ήρωες που έχουν τη δυνατότητα να γνωρίσουν τα παιδιά στον όμορφο κόσμο της μαγείας του παραμυθιού⁴⁶⁹.

Η συλλογή με τα παραμύθια διακρίνεται για τον διδακτικό χαρακτήρα της, την αυθεντικότητα, την απλότητα της αφήγησης, την ευρηματικότητα της γλώσσας, που την καθιστούν ευχάριστη και ταυτόχρονα αγαπητή στα παιδιά. Η περιήγηση σε αυτή τη συλλογή φέρει τον αναγνώστη σε επαφή με τις σκέψεις και την κοσμοθεωρία του συγγραφέα ενώ ταυτόχρονα απολαμβάνει την αφήγηση γεγονότων, στα οποία μετέχει και ο ίδιος ισότιμα με γνωστά πρόσωπα ηρώων των παραμυθιών. Αρκετά συναρπαστικό είναι το παραμύθι «*Kur kendon Guguftuja / Όταν τραγουδάει η Γκουγκουφτού*» από τη συλλογή «*Shoqata: Luge ne goje/ Ο σύλλογος: Το κουτάλι στο στόμα*».

Ερευνητής με πάθος και καλός γνώστης του τομέα της παιδικής λογοτεχνίας, ο Odhise Grillo, δικαιοματικά, συμβουλεύει τους νεόκοπους συγγραφείς ώστε «*τα έργα τους και οι τίτλοι να είναι ευρηματικοί, να έχουν ενδιαφέρον, να ιντριγκάρουν και να θέλγουν τον μικρό αναγνώστη*». Αν ο τίτλος δεν προσελκύσει την προσοχή και την περιέργεια των παιδιών, τότε πιθανότατα να αποθαρρυνθούν για τη μελέτη του βιβλίου.

Στο πλαίσιο των παραμυθιών διδακτικού χαρακτήρα κυριαρχεί το παραμύθι «*Kush e ka karuçin/ Ποιος έχει το καπέλο*», στο οποίο ο λαγός, επειδή είναι ματαιόδοξος, έχει δυσάρεστη κατάληξη, καθώς συλλαμβάνεται από τον κυνηγό Αλί. Αυτός αφού χτύπησε τον λαγό, του αφαιρεί το δέρμα και με αυτό δημιουργεί ένα όμορφο καπέλο. Γίνεται νάρκισσος και αλαζόνας. Απομακρύνεται από τους φίλους του, τους οποίους θεωρεί κατώτερους κι εκείνοι αισθάνονται απέχθεια για τον Αλί. Έτσι και σε αυτόν έρχεται το τέλος της δόξας, όταν μια μέρα ένας δυνατός αέρας του αφαιρεί το καπέλο και το χάνει οριστικά. Από αυτό το παραμύθι που συμπρωταγωνιστούν ζώα και άνθρωποι προκύπτει η αξία του αυτοσεβασμού και της

469. Βλ. M. Nelaj, *Kur lexojmë Odhisenë, monografi letrare/ Όταν διαβάζουμε τον Οδυσσέα*, OMSCA-1, Tiranë, 2011, σσ. 18-21.

ταπεινοφροσύνης ενώ παράλληλα παρουσιάζεται ως απορριπτέα η αλαζονική συμπεριφορά⁴⁷⁰.

Ο συγγραφέας δεν καθορίζει το τέλος του παραμυθιού, αφήνοντας κάθε ενδεχόμενο πιθανό:

«*Lexues te dashur,/ shihni ne mes tuaj,/ mos valle e ka gjetur,/ kapucin e tretur,/ dhe e mban ne koke / ndonje shoku juaj? / Αγαπητά παιδιά,/ δείτε ανάμεσά σας,/ μη τυχόν το έχει βρει,/ το λιωμένο καπέλο,/ και το φοράει στο κεφάλι/ κανέννας δικός σας φίλος;»*

Με άλλα λόγια, οι ματαιόδοξοι συνεχίζουν να ζουν κοντά μας, ανάμεσά μας και στον ευρύ κοινωνικό περίγυρο μας, αλλά θα έχουν την ίδια κατάληξη που βίωσαν οι ήρωες του παραμυθιού⁴⁷¹.

Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο κύκλος των παραμυθιών με βασικό ήρωα τον *Χωνοαυτιά/ Veshkaushi*. Στον κύκλο αυτό των παραμυθιών περιγράφονται αρκετά γεγονότα, στα οποία σμιλεύονται εξέχοντες χαρακτήρες που στιγματίζουν τη φαντασία των παιδιών. Αυτές οι αφηγήσεις αναδεικνύουν αισθητικές, ηθικές, αλλά και γνωστικές αξίες όπως και την πολυχρωμία μιας πλούσιας γλώσσας.

5.6.6. Petro Marko- Πέτρο Μάρκο (1913 -1991)

Ο συγγραφέας Petro Marko γεννήθηκε στις 25 Νοεμβρίου 1913 στους Δρυμάδες της Χιμάρας. Διετέλεσε συγγραφέας και αγωνιστής κατά του φασισμού, αλλά και μυθιστοριογράφος με ευρωπαϊκές προδιαγραφές. Ολοκλήρωσε τη φοίτησή του στο επαγγελματικό λύκειο «Εμπορικό Σχολείο» στην Αυλώνα και εργάστηκε για ένα σύντομο χρονικό διάστημα ως δάσκαλος στη Δρόπολη Αργυροκάστρου. Ακολούθως πορεύεται προς τα Τίρανα, όπου ασχολείται με τη δημοσιογραφία. Από την ηλικία των 20 ετών άρχισε να γράφει και να εκδίδει ποιήματα, διηγήματα και άρθρα στις εφημερίδες και στα

470. Βλ. R. Alimerko, *LETËRSIA PËR FËMIJË*” (*Nga Rilindja deri në kohët e sotme*)/ *Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα)*, Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014, σσ. 111-112.

471. Βλ. Odhise K. Grillo, “Pse ashtu e pse kështu”, *vjersha, poema humoristike, fabula e përralla në vargje*, Tiranë, 1998, (3 përralla në vargje), *Kush e ka kapucin*, σ. 70, *përralla është shkruar ne vitin 1957*.

περιοδικά της εποχής με τη βοήθεια του Ernest Koliqi. Από το Μάρτιο του 1936 μαζί με τους Vasil Sando και Asim Vokshi διηύθυνε το περιοδικό ABC, το οποίο είχε σύντομο βίο. Την ίδια χρονιά ως μέλος μιας εθελοντικής ομάδας που αριθμούσε σαράντα συμπατριώτες του, ξεκίνησε το ταξίδι της συμμετοχής στον εμφύλιο Πόλεμο της Ισπανίας. Στη Μαδρίτη, μαζί με τον Skender Luarasi εξέδωσαν μόνο δυο άρθρα σε περιοδικό στην αλβανική γλώσσα «*Vullnatari I lirise/ O εθελοντής της ελευθερίας*». Το 1937 στη Βενετία παίρνει μέρος στο Συνέδριο των διάσημων και προοδευτικών συγγραφέων της υψηλίου. Τα έτη 1939 – 1940 ζει στη Γαλλία. Όταν επιστρέφει στην Αλβανία, συνεχίζει την επαναστατική δράση. Το 1947, όταν εργαζόταν ως αρχισυντάκτης της εφημερίδας «*Bashkimi/ Η ενότητα*», συλλαμβάνεται, αυτή τη φορά από τους κομμουνιστές, φυλακίζεται και καταδικάζεται στην εσχάτη των ποινών. Μετά από τρία χρόνια αποφυλακίζεται με τη συνδρομή των φίλων του. Δεν σταμάτησε ποτέ να γράφει. Είναι συγγραφέας των μυθιστορημάτων «*Hasta la vista/ Εις το επανιδείν*» (1959), «*Qyteti I fundit/ Η τελευταία πόλη*» (1960) «*Nata e Ustikes/ Η νύχτα της Ουστίκα*» (1989) και πολλών άλλων μυθιστορημάτων για ενήλικες. Αρκετά από έργα του δεν δημοσιεύθηκαν, γιατί αντιμάχονταν τις αρχές του σοσιαλιστικού ρεαλισμού, με αποτελέσματα το 1973 να του αφαιρεθεί το δικαίωμα της έκδοσης. Παράλληλα με την μοντέρνα πεζογραφία, μέσω της οποίας απευθυνόταν στους ενήλικες, ο Petro Marko απευθύνθηκε με το έργο του και στους μικρούς αναγνώστες⁴⁷². Ήταν από τους πρωτεργάτες της εκτενούς πεζογραφίας για παιδιά και νέους. Ορισμένα από τα πλέον επιτυχημένα παιδικά μυθιστορήματά του είναι:

1. *Shpella e pirateve / Η σπηλιά των πειρατών*, 1964.
2. *Halimi / Ο Χαλίμ*, 1969.
3. *Fantazma dhe plani 3+4 / Το φάντασμα και το σχέδιο 3+4*, 1973.
4. *Griva / Ο Γρίβας*, 1988.

Απεβίωσε στα Τίρανα στις 27 Δεκεμβρίου 1991.⁴⁷³

Το μυθιστόρημα «*Griva/ Ο Γρίβας*» έχει αξιολογηθεί ως ένα από τα καλύτερα μυθιστορήματα για παιδιά. Ο τρόπος περιγραφής των γεγονότων είναι καθηλωτικός και παράλληλα, δηλωτικός της ανάγκης για την ανάκτησης της ελευθερίας και της

472. Βλ. B. Gace, Petro Marko- shkrimtari yne i magkishem dhe rebel, Gazeta, Telegraf, posted on 25/11/2013.

473. Βλ. O. K. Grillo, *LEXIKON, Shkrimtarët Shqiptarë për fëmijë (1872-1995)/ ΛΕΞΙΚΟ, Αλβανοί συγγραφείς για παιδιά*, εκδ. Botimet Enciklopedike, Tiranë, 1997, σσ. 148-149.

αποτίναξης του ξενικού ζυγού. Τα γεγονότα διαδραματίζονται στην περίοδο του βασιλείας του Αχμέτ Ζώγκου και σε αυτήν του προηγούμενου καθεστώτος, στο χωριό του συγγραφέα, στους Δρυμάδες περιγράφονται γλαφυρά η ζωή και οι ταλαιπωρίες των συγχωριανών, που αναγκάζονταν να εγκαταλείψουν τις οικογένειες και τον τόπο τους και να ξενιτευτούν, αναζητώντας μια καλύτερη ζωή.

Στο επίκεντρο είναι ένα ζώο, το οποίο έδωσε νόημα στη ζωή του Γιάκου και της οικογένειάς του, ένα μουλάρι που το ονομάζουν «Γρίβα». Δεν ήταν απλά ένα ζώο που συνέδραμε στις αγροτικές και οικιακές εργασίες, αλλά μέλος της οικογένειας που μετείχε των δυσχερειών και των εύχαρων στιγμών του οικογενειακού βίου:

«Ο ερχομός του Γρίβα στην οικογένειά μας άλλαξε τη βαριά ατμόσφαιρα που ανάγκαζε εμάς τα παιδιά να μην γελάμε, να μην παίζουμε και να μην τραγουδάμε σαν τους άλλους!... Αυτό δεν καταλάβαινε τι χαρά μας έφερε, αλλά εγώ παρατηρούσα με τα μεγάλα της μάτια, μας έβλεπε με συμπόνια.»⁴⁷⁴

Καθώς ο Γιάκος εξιστορούσε την πλοκή, διαφαινόταν ότι επρόκειτο για βιωματικές εμπειρίες του συγγραφέα, ενός παιδιού που ωρίμασε πρόωρα, λόγω των δυσχερειών που αναγκάστηκε να αντιμετωπίσει. Επίσης, στο μυθιστόρημα μια εξέχουσα θέση κατέχει η αγάπη του συγγραφέα για τη γενέτειρα. Αυτό το συναίσθημα βιώνεται και από τον αναγνώστη από την περιγραφή που ο ίδιος κάνει για την φύση του χωριού του και της Αυλώνας:

« Περνώντας με το Γρίβα στους δρόμους, δεν μπορούσα να μην δω αυτήν την σπάνια ομορφιά με τα λαμπερά χρώματα που είχε η φύση, σκεπασμένη στα λευκά ολούθε στα λιβάδια και στα χωράφια, ενώ από εδώ , κοντά στη θάλασσα στο φαράγγι του Τσίγκρι, τα πορτοκάλια λαμποκοπούν σαν μικροί ήλιοι! Καλά λένε οι άντρες όταν γυρίζουν από την ξενιτιά Δεν υπάρχει ομορφότερο μέρος από τόπο μας στις πέντε ηπείρους!...»⁴⁷⁵

Ο Petro Marko, σε αυτό το μυθιστόρημα, έχει επιλέξει ως πρωταγωνιστή και αφηγητή, συγχρόνως, ένα δωδεκάχρονο παιδί, τον Γιάκο, και τον παντοτινό συνοδοιπόρο του σε όλα τα γεγονότα, τον Γρίβα. Ο Γιάκο είναι ο πιο ολοκληρωμένος χαρακτήρας στο μυθιστόρημα, αλλά είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τον Γρίβα. Από την αρχή μέχρι το τέλος αυτά τα δυο πρόσωπα συμβαδίζουν. Εύλογα προκύπτει η ερώτηση, τι αντιπροσωπεύει ο Γρίβας. Είναι ένα πρόσωπο που βιώνει από τη μία δυσχέρειες, κούραση, σωματική και ψυχική, και από την άλλη χαρά

474. Βλ. P. Marko, Griva, Tirane, 1999, σ.9.

475. Βλ. P. Marko, ό.π., σ.85.

ευτυχία, τον αγώνα για την επιβίωση και την ευδαιμονία. Έτσι παρουσιάζεται ως το πιο προσφιλές πρόσωπο. Αυτός αντιπροσωπεύει τη δυσχερή εικόνα της πραγματικότητα εκείνης της εποχής, όπου οι δυσκολίες ήταν μεγάλες, ενώ οι ευτυχισμένες στιγμές ήταν ολιγάριθμες. Το έργο διακρίνεται από την καλλιπέπεια που γίνεται έκδηλη από τα κοσμητικά επίθετα και τις γλαφυρές περιγραφές της φύσης και των προσώπων. Οι μονόλογοι του Γιάκου είναι πολύ σημαντικοί, καθώς λειτουργούν υπαινικτικά. Μολονότι ο συγγραφέας προσάρμοσε τον λόγο του στον παιδικό τρόπο αντίληψης των πραγμάτων, το έργο του εμβρίθει ηθικών διδαγμάτων. Αυτό το βιβλίο έχει χαρακτηριστεί από τους κριτικούς ως το πιο ωραίο παιδικό μυθιστόρημα γιατί μεταγγίζει πληθώρα μηνυμάτων και απευθύνεται στην ψυχή των παιδιών. Το μυθιστόρημα διακρίνεται για την καλλιτεχνική του υπόσταση και την αντανάκλαση των αισθημάτων της παιδικής ψυχής, επικοινωνώντας ουσιαστικά με τον αναγνώστη κάθε ηλικίας και ειδικά με τα παιδιά⁴⁷⁶.

Σε γενικές γραμμές, τα παιδικά μυθιστορήματα του Petro Marko διακρίνονται για το υψηλό αισθητικό κριτήριο, την ποιοτική έκφραση για την οξυμμένη φαντασία, αλλά και τον ορθολογισμό, τον ζωντανό διάλογο την περιεκτικότητα, τις αναφορές στη λαογραφία, όπως και την επιτυχημένη σύνθεση της δομής.

Οι χαρακτήρες αποτυπώνονται καλλιτεχνικά, μέσω της δράσης τους και των επιλογών τους. Αξιοσημείωτο είναι το στοιχείο ότι συσχετίζονται άμεσα ο περιβάλλον χώρος δράσης με τον ψυχισμό των πρωταγωνιστών. Σε αυτή τη λογική κινείται το μυθιστόρημα «*Fantazma dhe plani 3+4 / Το φάντασμα και το σχέδιο 3+4*», όπου συνυπάρχουν δημιουργικά ένα σύνολο προσώπων που εμπλέκονται σε γεγονότα από την ιστορία του αλβανικού λαού. Τα παιδιά απεικονίζουν πολλές πληροφορίες, διεισδύοντας σε έναν κόσμο γεμάτο χρώματα και ήχους. Η λογοτεχνική φυσιογνωμία του Petro Marko δομείται σε ένα αφηγηματικό ύφος που εκφράζεται, μέσω απλής λαϊκής γλώσσας.

Στην αφήγησή του, συνυπάρχουν δημιουργικά η φαντασία και ο ρεαλισμός. Το μυθιστόρημα «*Fantazma dhe plani 3+4 / Το φάντασμα και το σχέδιο 3+4*» αποδεικνύει τη ζωντανή φαντασία, το ταλέντο του συγγραφέα, τη βαθιά γνώση της ψυχολογίας των παιδιών. Μολονότι το σύνολο του έργου έχει τη μορφή ενός μωσαϊκού γεγονότων, κάθε ένα από αυτά διατηρεί τη θεματική αυτονομία του.

476. Βλ. O. K. Grillo, *Panorama letrare – 3 (Neper faqet e letersise sone per femijet)*, Botimet Toena, Tirane, 2000, σ. 81.

Η λογοτεχνική παραγωγή του Petro Marko συνεχίζεται με το μυθιστόρημα «*Shpella e piratëve / Η σπηλιά των πειρατών*», το οποίο κατέχει ειδική θέση στην αλβανική παιδική λογοτεχνία.

Ένα περιπετειώδες μυθιστόρημα που κινείται στον χώρο της φαντασίας που εξελίσσεται σε δυο πεδία: το ρεαλιστικό και το φανταστικό. Η παράλληλη παρουσία ρεαλιστικών γεγονότων της σύγχρονης εποχής, αλλά και απροσδόκητων και εκπληκτικών καταστάσεων, που σχετίζονται με το παρελθόν, συνδράμει το μυθιστόρημα να μεταφέρει στα παιδιά μηνύματα επίκαιρα με ηθικές αξίες...»⁴⁷⁷.

Αυτό το μυθιστόρημα μορφοποιεί το ήθος των παιδιών με τις αρετές των προγόνων, με το αίσθημα της υπερηφάνειας για το ένδοξο παρελθόν του λαού τους. Ενθαρρύνει τα παιδιά να προβούν σε ηθικές ενέργειες και να είναι θαρραλέοι, γενναίοι, αποφασιστικοί και εύστροφοι στη ζωή. Σύμφωνα με το γενικό πνεύμα του έργου και με τις ειδικές απαιτήσεις του περιπετειώδους μυθιστορήματος, στη διάρκεια της εξιστόρησης, ο συγγραφέας επικαλείται: την ίντριγκα, την περιπέτεια, το απροσδόκητο, το αινιγματικό κ.ά. με τη βοήθεια των οποίων δημιουργείται η κατάλληλη καλλιτεχνική επίδραση στα παιδιά και κινητοποιείται η φαντασία τους. Σε αυτή τη λογική με τη συνδρομή των συμβολισμών των γλαφυρών περιγραφών, του ευφάνταστου λόγου προβάλλονται η ακεραιότητα των προσώπων και η μυστηριακή ατμόσφαιρα που περιβάλλει τον χώρο που εξελίσσεται η πλοκή. Γενικά η περιγραφή των γεγονότων γίνεται με ελκυστικό τρόπο και η αφήγηση κινείται με ταχύτατους ρυθμούς. Η έναρξη της εξιστόρησης των γεγονότων επικεντρώνεται στον Niko Dambo, τον γηραιό ψαρά του χωριού, που είναι ο ζωντανός άνθρωπος, ο αληθινός άνθρωπος, που διαθέτει τις αρετές των θαλασσινών. Ο Niko Dambo είναι σίγουρα το σύμβολο όλων εκείνων των ανθρώπων, που έχουν συνδέσει τη ζωή τους με τη θάλασσα, γι' αυτό η περιγραφή του αφορά στη σκιαγράφηση του ψυχικού κόσμου των θαλασσινών με τη γλώσσα, την αντίληψη, τη μόρφωση, την ιδιοσυγκρασία, τη συμπεριφορά και τον πολιτισμό που τους διακρίνει. Καθοριστικό ρόλο στην εξιστόρηση των γεγονότων και την προβολή των χαρακτήρων διαδραματίζει ο διάλογος του συγγραφέα με τα παιδιά, ο οποίος αναδεικνύει τον έντονο συναισθηματισμό τους.

477. Βλ. R. Çadri, *Letërsia shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, Tiran Çadri, Letërsia shqipe për fëmijë, 2001, σ. 187.

Κατά την εξέλιξη του έργου προβάλλονται οι σχέσεις μεταξύ των γενεών: παππούς, πατέρας και γιος. Ο σεβασμός που τρέφει η μία γενιά για την επομένη είναι αποδεικτική της αναγνώρισης της πολύ επίπεδης προσφοράς τους.

Ο Petro Marko, σε αυτό το έργο, μέσω της αφήγησης, έχει αξιοποιήσει καλλιτεχνικά την παράδοση, αναδεικνύοντας στα παιδιά τη δόξα των προγόνων τους. Η χρήση της υπερβολής συνδράμει στη διαπλοκή της φαντασίας με τον ρεαλισμό. Ο διάλογος, ο μονόλογος και οι περιγραφές είναι με τέτοιο τρόπο διαπελεγμένα ώστε αφενός να προβάλλεται η διαφορετικότητα ως προς την προσωπικότητα των ηρώων και αφετέρου, ο πολιτισμός και η φυσική ομορφιά της Χιμάρας. Έτσι μορφώνει, ευαισθητοποιεί και διαπλάθει το ήθος των παιδιών.

Ο Petro Marko εκτιμάται ως ένας από τους εμπνευστές της εκτενούς πεζογραφίας και αυτό αποδεικνύεται περίτρανα με το μυθιστόρημα «*Shpella e pirateve/ Σπηλιά των πειρατών*». Όπως αναφέρεται από τον κριτικό Ali Aliu, το συγκεκριμένο μυθιστόρημα ανανεώνει την πεζογραφία της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας.⁴⁷⁸

Η λογοτεχνική παραγωγή του Petro Marko είναι μια απόδειξη της μοναδικής ικανότητάς του να παρατηρεί με προσοχή φαινόμενα, λεπτομέρειες, γεγονότα βασισμένα στη λαογραφία όπως και καθημερινές δραστηριότητες των παιδιών, για να δημιουργήσει ένα σύστημα ισορροπίας μεταξύ ρεαλισμού και φαντασίας. Παράλληλα διεισδύει στον ψυχισμό των ηρώων και καθιστά τον μικρό αναγνώστη μέτοχο του συναισθηματικού κόσμου τους.

Στο θεματολογικό επίκεντρο του μυθιστορήματος βρίσκεται μια ομάδα παιδιών, που δεν υπερέβαιναν τα πέντε με έξι άτομα, που αποφάσισαν να πραγματοποιήσουν ένα ταξίδι προς την *Σπηλιά των πειρατών*. Ηλικιακά δεν υπερβαίνουν τα δεκατέσσερα έτη και μέσω της ευφύιας, της ευστροφίας και της ακατάβλητης προσπάθειάς τους κατάφεραν να κατασκευάσουν ένα πλοίο, το οποίο βάφτισαν «*Το Δελφίни των Πιονέρηδων*». Με αυτό το καράβι θα πραγματοποιούσαν ένα μοναδικό ταξίδι, γεμάτο περιπέτειες και κινδύνους.

Αναφορικά με τη συνθετική δομή του μυθιστορήματος, ο συγγραφέας παρουσιάζει και αναλύει τα πρόσωπα που πρωταγωνιστούν: Niko Dabo, Loloja, Iiri, Fotoja, Lulja, Jani. Ακολουθεί η γραμμική αφήγηση που κορυφώνεται και καταλήγει

478. Βλ. A. Aliu: Kerkime: Kater romane te Petro Markos/ Τα τέσσερα μυθιστορήματα του Petro Marko, 1979 -, Tirane, 1990, σσ. 166-167.

στη λύση της πλοκής. Ειδικότερα, στην αρχή του μυθιστορήματος, ο αναγνώστης γνωρίζει του βασικούς χαρακτήρες, η αφήγηση γίνεται στο πρώτο πρόσωπο από τον Ιλίρ, ο οποίος περιγράφει το γεγονός από τη δική του οπτική γωνία. Αφηγείται πως τα παιδιά είχαν παρατηρήσει τον Niko Dabo στη σπηλιά των πειρατών και οργάνωσαν ένα δικό τους σχέδιο δράσης. Στη συνέχεια καταγράφεται η αποκάλυψη του μυστικού του βράχου, ενώ στην κορύφωση του έργου τα παιδιά υπό την καθοδήγηση του Lolo, τον οποίον τον βάφτισαν Gjjon Baba/ Γκιον-μπαμπά, πραγματοποιούν ένα επικίνδυνο ταξίδι προς τη Σπηλιά των Πειρατών, για να ανακαλύψουν τα μυστικά της (τους ηρωισμούς του Γκιον-μπαμπά, του Γκιον-γιού και του Γκιον-εγγονού). Η λύση και το τέλος πραγματοποιούνται με τον εντοπισμό των παιδιών από τους ναύτες του λιμενικού, οι οποίοι τα συνόδευσαν στα σπίτια τους μαζί με το πλοίο τους. Το τέλος είναι αίσιο και χαρούμενο, μολονότι τα παιδιά συμμετείχαν σε επικίνδυνες περιπέτειες και οι κίνδυνοι που συνάντησαν ήταν μεγάλοι, αυτά κατόρθωσαν να επιστρέψουν σώα και αβλαβή στις οικογένειές τους⁴⁷⁹.

Μέσω του μυθιστορήματος μεταλαμπαδεύονται μηνύματα στους μικρούς αναγνώστες: η γενναιότητα, η τόλμη, η ευστροφία, η λογική που πρέπει να διακρίνει τις ενέργειες των ανθρώπων σε κάθε δύσκολη στιγμή, σε κάθε εμπόδιο, ανεξαρτήτως ηλικίας. Ο κίνδυνος που διατρέχουν για να ανακαλύψουν τις ομορφιές της φύσης, οι περιπέτειες που βιώνουν οι ήρωες, προκαλούν την περιέργεια και τη φαντασία των παιδιών.

Ο συγγραφέας παρουσιάζει τα γεγονότα στην ακροθαλασσιά, στις ομορφιές του Ιονίου, στη μυστηριώδη σπηλιά των πειρατών, η οποία έχει αφήσει χαραγμένες εντυπώσεις στη μνήμη του συγγραφέα από την παιδική του ηλικία. Η πλοκή του έργου εξελίσσεται στο πλαίσιο ενός συγκεκριμένου μύθου, όπου τα γεγονότα, οι εικόνες και η πραγματικότητα ενδύονται με ένα παραμυθένιο πέπλο. Η Σπηλιά των Πειρατών και ο μύθος αποτελούν την αφορμή περιγραφής του πραγματικού κόσμου, αφού στις εικόνες, τα γεγονότα, τις περιγραφές και τους χαρακτήρες αντικατοπτρίζονται η καθημερινή ζωή των παραθαλάσσιων περιοχών, η τύχη και το πεπρωμένο του ανθρώπου. Αυτό το μυθιστόρημα δεν βασίζεται σε ρεαλιστικά γεγονότα στην δημιουργική φαντασία του συγγραφέα που εμπνέεται από το πολιτισμικό παρελθόν του λαού που ανήκει, αλλά και από μια σπηλιά στα παράλια

479. Βλ. Bishqemi A., *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σσ. 454-455.

της Χιμάρας, στις ακτές του Γιαλισκάρι στο χωριό Δρυμμάδες, τη γενέτειρα του συγγραφέα, για την οποία είχε πληροφορηθεί μεταφυσικά στοιχεία από τότε που ήταν παιδί. Ο συγγραφέας έθεσε στο επίκεντρο του έργου του έναν παλαιμάχο ναυτικό, γαλουχημένο στα κύματα και τις δυσκολίες, τον οποίο γνώριζε καλά και τον παρουσιάζει με λογοτεχνική δεινότητα. Αυτός ήταν ο Νίκο Dabo, ο οποίος είχε θέσει σε κίνδυνο τη ζωή του πολλές φορές στη θάλασσα, και είχε απωλέσει ένα χέρι στη μάχη επιβίωσης με τα σκυλόψαρα. Ο Νίκο Dabo ήταν οπωσδήποτε το σύμβολο όλων εκείνων που μιλούσαν την ίδια γλώσσα, είχαν την αντίληψη, τη μόρφωση, την ιδιοσυγκρασία, τη συμπεριφορά και τον πολιτισμό των ναυτικών.

Ο τίτλος του έργου δημιουργεί μια αίσθηση φόβου, ο οποίος πολλαπλασιάζεται με την εξέλιξη του έργου. Ωστόσο, τα παιδιά επιθυμούν έντονα να ερευνήσουν την ιστορία και να υπερβούν το συγκεκριμένο συναίσθημα. Εντυπωσιάζει, επίσης ο τρόπος της οργανωμένης δράσης τους. Ο Lolo είναι ο αρχηγός της ομάδας και συνεπώς δίνει εντολές λαμβάνει αποφάσεις, τις οποίες τα παιδιά οφείλουν να εφαρμόσουν. Τα καθήκοντα του καθενός είναι κατανεμημένα και σαφώς καθορισμένα. Με άλλα λόγια γίνεται πρόδηλο το γεγονός ότι δεν υφίσταται μια συγκατοίκηση που κινδυνεύει, αλλά μια γόνιμη συνύπαρξη που βασίζεται στην κατανόηση μεταξύ των παιδιών⁴⁸⁰.

Στο μυθιστόρημα «*Η σπηλιά των πειρατών*» πρωταγωνιστούν πέντε παιδιά, που το καθένα ξεχωρίζει με την προσωπικότητά του. Ο Νίκο Dabo υποδύεται τον ενήλικα ήρωα που διηγείται σε αυτά τα παιδιά, διάφορα επεισόδια της ζωής των ανθρώπων, διασκεδάζοντας έτσι την περιέργειά τους .

- Ο Lolo είναι ένα παιδί έξυπνο, με οργανωτικό νου. Είναι μελαχρινός, με σγουρά μαλλιά και δίνει την εντύπωση του απλού ναύτη. Δεν φοβάται στις δυσκολίες και τα εμπόδια που συναντά στην πορεία εξερεύνησης της σπηλιάς.
- Ο Iligi είναι ένα παιδί με περιέργεια, και ευελιξία κινήσεων και ενεργεί με σύνεση και γενναιότητα.

480. Βλ. Alimerko R., LETËRSIA PËR FËMIJË” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014, σσ.117-122.

- Η Lulja είναι η αδερφή του. Μολονότι μικρότερη ηλικιακά έχει θέληση να εξερευνήσει το άγνωστο, τον κίνδυνο, ακολουθώντας τα παιδιά βήμα-βήμα στις περιπέτειές τους.

- Ο Jani είναι ένα παιδί γεμάτο περιέργεια, αλλά λίγο φοβητσιάρης και συνεσταλμένος.

Η γλώσσα είναι απλή. Ο Petro Marko περιγράφει της ομορφιές του Ιονίου, την απόκρημνη σπηλιά, τον θαλάσσιο κόσμο με τα διάφορα ψάρια κ.ά. με την ευχέρεια που του παρέχει η γλώσσα που επικοινωνεί ο λαός. Χρησιμοποιεί διάφορα καλολογικά στοιχεία, για να εκθειάσει τα παράλια και τα αγαθά αυτής της περιοχής.

«...Kur u gjenda në rrugën e madhe, vura re se s'kishte njeri. Nën ullinj loznin hijet e thella, kurse në pllajtat e zhveshura kish nisur të shquhej drita e agimit.

S'kisha parë kurrë një agim të tillë. Në qiell yjet po humbisnin e shkriheshin si kokrrat e sheqerit në ujin e kaltër. Nën mua deti i qetë flinte i madhërishëm. Ç'qetësi dhe bukuri e rrallë! Atje lart Malet e Vetëtimës, si këstjellë shekullore, ngriheshin hierëndë; kurse plazhi përposh si një top basme e bardhë e hapur tej e tej, që nga

kampi i Pushimit të Punëtorëve e deri te kepi i Shpellës së Piratëve, nanurisej lehtë nga pëshpëritjet e fjetura të valëve të lodhura....⁴⁸¹/...Όταν βρέθηκα στον μεγάλο δρόμο, παρατήρησα ότι δεν υπήρχε κανένας άνθρωπο. Κάτω από τις ελιές έπαιζαν οι βαθιές σκιές, ενώ στις γυμνές πλαγιές είχε αρχίσει να φαίνεται το φως της αυγής.

Δεν είχα δει ποτέ μια τέτοια αυγή. Στον ουρανό τα άστρα χάνονταν και συγχωνεύονταν, όπως οι λόφοι της ζάχαρης στο γαλάζιο νερό. Κάτω από μένα κοιμόταν μεγαλόπρεπα η ήσυχη θάλασσα. Τι ησυχία και τι σπάνια ομορφιά! Εκεί ψηλά Τα Βουνά της Αστραπής (Μάλετ ε Βετετίμες), σαν αιώνιο κάστρο, σηκώνονταν αρχοντικά, μεγαλόπρεπα, ενώ η παραλία κάτω σαν ένα άσπρο πέπλο ανοιγμένο πέρα – πέρα, από την Κατασκήνωση των Εργατών και μέχρι το ακρωτήριο της Σπηλιάς των Πειρατών, νανουριζόταν ελαφρά από τα κοιμισμένα ψελλίσματα των κουρασμένων κυμάτων...

481. Βλ. P. Marko, Shpella e Piratëve/ Η σπηλιά των πειρατών, Tiranë 1998, σ. 12.

Οι προτάσεις είναι απλές, σύντομες, διαυγείς, δυναμικές, όλο δραματικότητα, με ροή στο ύφος και με πλούσια καλολογικά στοιχεία. Για να εντείνει την περιέργεια των αναγνωστών, ο συγγραφέας χρησιμοποιεί συχνά τις ερωτηματικές προτάσεις:

«...A do t'u bënte dot ballë dallgëve të tërbuara kjo anije? E ç'do të bënte një anije e vetmuar në mes të oqeanit? Si është e mundur që aty të mos kalonte qoftë edhe një anije e vetme? ^{482/} ...Θα μπορούσε να αντιμετωπίσει τα αγριεμένα κύματα αυτό το πλοίο; Και τι θα έκανε ένα πλοίο μόνο του στη μέση του ωκεανού; Πως είναι δυνατόν εκεί να μην περνάει έστω και ένα πλοίο... ;»

Ο Petro Marko, επειδή αναφέρεται στα παιδιά, εκφράζεται λογοτεχνικά μέσω των μεταφορών, των κοσμητικών επιθέτων, διάφορων παρομοιώσεων και με μια αστείρευτη φαντασία. Ωστόσο, παράλληλα, αναδεικνύει και ηθικά προβλήματα, όπως αυτά του αυτοσεβασμού μέσω του σεβασμού και της γνώσης της εθνικής προέλευσης και του αισθήματος εθνικής αυτογνωσίας και υπερηφάνειας.

Στο τέλος του μυθιστορήματος:

«...Anijet u afruan në breg. Përpara se të zbrisnin, Gjonbaba ynë na pëshpëriti:

- Nesër, ora 8 takimi te Shpella e Pano Gjinit. Merrni me vete letër e lapsa. Duhet të shkruajmë bashkë gjithë ato që pamë dhe sidomos ato faqe të çuditshme që lexuam në librin e "Historisë së Shpellës..." ^{483/}

...Τα πλοία πλησίασαν στην ακτή. Πριν κατέβουν, ο δικός μας Γκιονμπάμπα μας ψιθύρισε:

-Αύριο, στις 8 η συνάντηση στην Σπηλιά του Πάνω Γκίνη. Πάρτε μαζί σας χαρτί και μολύβι. Πρέπει να γράψουμε μαζί όλα όσα είδαμε και προπάντων εκείνες τις παράξενες σελίδες που διαβάσαμε στο βιβλίο της «Ιστορίας της Σπηλιάς».

482. Βλ. P. Marko, ό.π., σ.18.

483. Βλ. P. Marko, Shpella e Pirateve/ Η σπηλιά των πειρατών, Tirane 1998, σ., f. 134

5.6.7. Skënder Hasko – Σκεντέρ Χάσκο (1936-2013)

Ο συγγραφέας Skënder Hasko γεννήθηκε στο Δουκάτ της Αυλώνας στις 2 Μαρτίου 1936 και έφυγε από τη ζωή στις 4 Φεβρουαρίου 2013. Ολοκλήρωσε τη φοίτησή του στο επτατάξιο σχολείο στο Τραγκιάς της Αυλώνας και συνέχισε τις σπουδές του στο Καλλιτεχνικό Λύκειο «Jordan Misja» με σκοπό να γίνει ηθοποιός. Εργάστηκε ως δάσκαλος στη γενέτειρά του, στο χωριό Δουκάτ, ως μηχανικός στην πόλη Κουτσόβα και ως ηθοποιός στο επαγγελματικό θέατρο του Βερατίου. Αφού ολοκλήρωσε τις σπουδές του στο Πανεπιστήμιο των Τιράνων, τη Σχολή των Πολιτικών και Νομικών Επιστημών, και πήρε πτυχίο δημοσιογραφίας, εργάστηκε ως δημοσιογράφος – συντάκτης στο σατιρο-χιουμοριστικό περιοδικό «*Hosteni*».⁴⁸⁴ Αργότερα ως διευθυντής σύνταξης των εκδόσεων «*Teatër-Estradë/ Θέατρο – εστράδες*» στον Κεντρικό Οίκο της Λαϊκής Δημιουργίας, και αργότερα αρχισυντάκτης στο περιοδικό για παιδιά «*Pionieri*», ενώ τα τελευταία χρόνια ως διευθυντής του Εθνικού Θεάτρου των Παιδιών, μέχρι που συνταξιοδοτήθηκε. Παρατηρείται ότι έχει διέλθει όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης, αλλά έχει εξασκήσει και πολλά επαγγέλματα. Η συγγραφή του ξεκίνησε από μικρός, από τότε δηλαδή που φοιτούσε στο επτατάξιο.

Ο συγγραφέας Skënder Hasko είναι γνωστός στην αλβανική λογοτεχνία, κυρίως για την λογοτεχνική παραγωγή του που απευθύνεται στα παιδιά. Η δραστηριότητά του στο πεδίο τη λογοτεχνικής παραγωγής είναι πλούσια. Είναι ποιητής, πεζογράφος και δραματουργός.

Ο Skënder Hasko φέρνει στην αλβανική παιδική λογοτεχνία με αρκετή δεξιοτεχνία αποσπάσματα ζωής που ξεκινούν από την πρώιμη παιδική ηλικία του και εκτείνεται χρονικά μέχρι σήμερα. Έχει εκδώσει βιβλία που απευθύνονται σε μικρούς αναγνώστες όπως:

1. *Një general kapet rob / Ένας στρατηγός συλλαμβάνεται αιχμάλωτος, νουβέλα, 1977*
2. *Çudirat dhe e fshehta e Zamirit / Τα θαύματα και το μυστικό του Ζαϊμίρη, νουβέλα, 1983*

484 .βλ. βλ. M. Nelaj, *Kur lexojmë Odhisenë, monografi letrare/ Όταν διαβάζουμε τον Οδυσσέα*, OMSCA-1, Tiranë, 2011, σσ.92-93.

3. *Dinakja me vesh të shruar.../ Η πονηρή με το τρυπημένο αυτί ...*, παραμύθια, 1990.
4. *Ndodhitë e Çazo Gabimit / Τα συμβάντα του Τσάτσο Γκαμπίμη (Λάθους)* χιουμοριστικά διηγήματα, κ.α., 1996
5. *Faqemolla mundi Hundërinokun / Η Μηλομαγουλένια νίκησε τον Μυτοπινόκιο*, 1985
6. *Qeshin kafshët shtëriake / Γελούν τα οικιακά ζώα*, 1976
7. *Mbreti i tigrave / Ο βασιλιάς των τίγρεων*, Νουβέλα-παραμύθι, 1996
8. *Arushi hundëkanavoz / Το βαζόμωτο αρκουδόπουλο*, Νουβέλα – παραμύθι, 1998
9. *Të burgosurat e Xhuxhumit / Οι φυλακισμένες του Τζουτζούμι*, Μυθιστόρημα- παραμύθι, 1997⁴⁸⁵
10. *Maçoku i katrahurës / Το γατάκι της καταστροφής*, 2000
11. *6 muaj nga jeta e Besianit / 6 μήνες από τη ζωή του Μπεσιάν*, 2002
*Μυθιστόρημα, Τιμήθηκε ως το καλύτερο παιδικό βιβλίο της χρονιάς το, 2005*⁴⁸⁶

Μία από τις ιδιαιτερότητες που χαρακτηρίζει τον συγγραφέα είναι η περιπαικτική διάθεση που τα παιδιά λατρεύουν. Αυτό το χαρακτηριστικό γίνεται διακριτό από τους τίτλους μερικών δημιουργιών όπως: «*Një gjeneral kapet rob/ Ένας στρατηγός συλλαμβάνεται αιχμάλωτος*», «*Faqemolla mundi Hundërinokun/ Η Μηλομαγουλένια νίκησε τον Μυτοπινόκι*», «*Qeshin kafshët shtëriake/ Γελάνε τα οικιακά ζώα*», κ.ά. Ο συγγραφέας έχει αναπτύξει όλα τα είδη του χιούμορ και της σάτιρας για παιδιά: Χιουμοριστικά ποιήματα, διηγήματα, παραμύθια, αφηγήσεις, νουβέλες, νουβέλες – παραμύθια, μυθιστορήματα, θεατρικά δρώμενα για παιδιά και κουκλοθέατρο. Με διάθεση αστεϊσμού, ο συγγραφέας έχει περιγράψει κυρίως τα θέματα της επικαιρότητας, της καθημερινότητας, της ζωής των παιδιών⁴⁸⁷. Αυτό το περιεχόμενο έχει η νουβέλα «*Ένας στρατηγός συλλαμβάνεται αιχμάλωτος*», που

485. Βλ. Grillo O. K., *LEXIKON, Shkrimtarët Shqiptarë për fëmijë (1872-1995)/ ΛΕΞΙΚΟ, Άλβανοί συγγραφείς για παιδιά*, εκδ. Botimet Enciklopedike, Tiranë, 1997, σελ.91-92

486. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Άλβανικής λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008. σσ.435-434.

487. Βλ. S. Harka, Shkrimtari Skënder Hasko "rron" mes nesh, posted on August 14, 2018, by AGRONSH, <https://atunispoetry.com/2018/08/14/shkrimtari-skender-hasko-rron-mes-nesh-nga-sejdo-harka/>

αντλεί το θέμα από τα παιχνίδια των παιδιών. Ενώ η συλλογή «*Με σκοινί του κόσμου μην μπαίνεις στο πηγάδι*» δομείται με βάση τα λεγόμενα των λαϊκών παροιμιών.

Το χιούμορ διαμορφώνει ενιαίο ύφος σε όλα τα έργα του, στα ρεαλιστικά και στα φανταστικά, τα γεγονότα των οποίων εντάσσεται στο περιβάλλον των ζώων και των πτηνών. Από τη λαογραφία, ο συγγραφέας έχει επιλέξει τον τρόπο σύμπλευσης της πεζογραφίας σε στίχους, τόσο της χιουμοριστικής όσο και της σατιρικής. Ο συγγραφέας Skënder Hasko έχει επιδείξει μεγάλη προσοχή στην ανάπτυξη των θεμάτων από την καθημερινή ζωή των παιδιών. Τέτοιου είδους γεγονότα διαδραματίζονται στο έργο για παιδιά «*Το γατάκι της καταστροφής*», τα διηγήματα του οποίου χαρακτηρίζονται στο πλαίσιο του υπότιτλου ως *διηγήματα με λίγο ουρά...*

Αυτή η συλλογή χαρακτηρίζεται από το υψηλό γλωσσικό επίπεδό, την αμεσότητα, την απλότητα της αφήγησης, τις αποκαλύψεις, στοιχείων που καθιστούν αυτό το βιβλίο ιδιαίτερο, αρκετά ενδιαφέρον και αναγνώσιμο. Τα διηγήματα αυτού του είδους μεταφέρουν δυνατά μηνύματα και προκαλούν ευχαρίστηση στο αναγνωστικό κοινό των παιδιών.

Στη μελέτη της συλλογής «*Το γατάκι της καταστροφής*», ο αναγνώστης βιώνει την φαντασία του συγγραφέα, προσεγγίζει τον φανταστικό κόσμο του, ο οποίος ταξιδεύει μακριά τη σκέψη και ο αναγνώστης βλέπει τον εαυτό του περιτριγυρισμένο από ενδιαφέροντα πρόσωπα. Ο συγγραφέας διαχέεται μέσα στον κόσμο των παιδιών και εντοπίζει τις οδούς του συλλογισμού, απορροφά τις αξίες της εκπαίδευσης και αισθάνεται την ευχαρίστηση της ικανότητας της αφήγησης.

Ο Skënder Hasko ταξιδεύει τα παιδιά από το ένα επεισόδιο στο άλλο, τα εντάσσει στη διαδικασία συνύπαρξης και συμπόρευσης με τους ήρωες, ενώ παράλληλα αναδεικνύει το μεγαλείο της φυσικής ομορφιάς. Τα διηγήματα αυτά προβάλλουν γεγονότα που συμβαίνουν στον καθημερινό βίο των ανθρώπων ανάμεσα στα παιδιά στο σχολείο, στο λεωφορείο, στο σπίτι, το δρόμο και παντού⁴⁸⁸.

Στο διήγημα «*Διαμάχη στο κατάστημα*», ο μικρός αναγνώστης θα διδαχθεί τον αμφίδρομο σεβασμό προς τους μεγαλύτερης ηλικίας ανθρώπους, οι οποίοι ανταποδίδουν το ίδιο συναίσθημα είναι καταστάσεις που συμβαίνουν στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Το αγόρι τη στιγμή που αγόραζε ζάχαρη αισθάνθηκε ότι έκανε λάθος, καθώς είχε επιχειρήσει να αγοράσει εκτός σειράς και αναγκάστηκε να οδηγηθεί στο τέλος της σειράς και να παίρνει θέση, ζητώντας

488. Βλ. Z. Mehani, Skënder Hasko – novelisti për fëmijë, posted on 22 Nentor, 2016, <https://fjala.info/skender-hasko-novelisti-per-femije/>

συγνώμη από τον κύριο που ήταν η σειρά του. Στην περίπτωση όταν αγόραζε ψωμί, ο εν λόγω κύριος, ζητούσε να αγοράσει χωρίς να σεβαστεί τη σειρά, όχι μόνο αγνόησε τη σειρά και τους ανθρώπους που ήταν εκεί, αλλά και πρόσβαλε το αγόρι, όταν αυτό τόλμησε να του επισημάνει αυτό το γεγονός.

- *Paah, ç'fëmijë!* – *tha ai duke shtrëmbëruar buzët, mori bukën dhe iku.*

- *Po unë, nuk kisha të drejtë të thosha: “Paah, çfarë burri!?”* *Ec e gjeje!*

Ουφ τι παιδί! – *είπε αυτός παραμορφώνοντας τα χείλη, πήρε το ψωμί και έφυγε.*

Αλλά εγώ δεν είχα το δικαίωμα να έλεγα: « Ουφ τι άντρας!?» *Έλα και βρες το!*⁴⁸⁹

Στο διήγημα « Η θέση στο παγκάκι» ο συγγραφέας πραγματεύεται τις κοινωνικές σχέσεις μεταξύ των παιδιών, τις διαμάχες τους, που πρέπει να επιλύονται με κατανόηση.

- *Σήκω!*

- *Γιατί;* - *ρώτησε η Αλκέτα λίγο απορημένη.*

- *Γιατί μου έχεις πιάσει τη θέση,* - *της απάντησε η Αλμπάνα με τον ίδιο τόνο.*

- *Ωχ, τι μας λες! Μήπως έχει γραμμένο το όνομά σου αυτή η θέση...*

- *Το δικό μου έχει!* – *θύμωσε η Αλμπάνα.*

- *Γιατί, μωρέ, ποιος σου την άφησε τη θέση στον πάγκο του σχολείου, η μαμά ή ο μπαμπάς;!* - *την κορόιδεψε η Αλκέτα.*

- *Εγώ ήμουν καθισμένη εδώ. Όταν εγώ σηκώθηκα εσύ μου την έπιασες.*

Σήκω! – *φώναξε η Αλμπάνα με δυνατή φωνή και κατακόκκινη στο πρόσωπο.*⁴⁹⁰

Οι μαθητές στο σχολείο, σύμφωνα με τον συγγραφέα, πρέπει να σέβονται ο ένας τον άλλον. Η ανεκτικότητα σε αυτή την περίπτωση, είναι αυτή που έχει περισσότερο αξία, γιατί οι διαμάχες και οι διαπληκτισμοί στην κοινωνική ζωή γίνονται αιτία της διαταραχής της κοινωνικής αρμονίας.

Στο διήγημα «Έλα, γιατί πηγαίνει ο Σκέρντη», ο συγγραφέας περιγράφει πολύ όμορφα τη διεκπεραίωση των υποχρεώσεων στην οικογένεια. Η οκνηρία είναι ασθένεια που προσβάλλει πολλούς ανθρώπους και κυρίως τα παιδιά, τα οποία αρνούνται να φέρουν σε πέρας τις δουλειές ή τα καθήκοντα που τους θέτουν οι

489. Βλ. S. Hasko, *Maçoku i katrahurës*, Tiranë, 2000, σ. 31

490. Βλ. S. Hasko, *Maçoku i katrahurës*, Tiranë, 2000, σ. 39

γονείς. Ο καταμερισμός των εργασιών είναι ισότιμος και μια υποχρέωση που απορρέει από την συγκατοίκηση στην οικογένεια, την παιδεία και τη μόρφωση του καθενός. Υπάρχουν παιδιά που πραγματικά είναι ακατάβλητα, αλλά αυτό δεν σηματοδοτεί ότι πρέπει η προθυμία τους να γίνεται αντικείμενο εκμετάλλευσης από τους άλλους.

Η μαμά δεν το συνεχίζει παραπέρα. Απευθύνεται ξανά στον Σκέρντη:

- *Πήγαινε πάρε και το ψωμί, καλό μου παιδί, γιατί αυτών εδώ τα χέρια τους έχουν ξεραθεί!...*

- *Καλά, μαμά, έφυγα, αλλά... αυτών εδώ πότε θα τους «δροσίσουν»; - κοροϊδεύει ο Σκέρντη.*

Εδώ ολοκληρώνει την αφήγηση ο αδερφός του Σκέρντη. Εγώ απόρησα με αυτά που άκουσα. Το βρίσκει εύλογο γιατί απόρησα;!⁴⁹¹

Αποτελεί αρμοδιότητα των γονιών να κατανέμουν τα καθήκοντα στο σπίτι και να συμπεριλάβουν όλα τα μέλη στη διεκπεραίωσή τους.

Από το διήγημα «*Λέλα, άφησε το παιχνίδι*» τα παιδιά θα διδαχθούν την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου και τον σεβασμό στον γονεϊκό ρόλο. Ο συγγραφέας επικεντρώνει την προσοχή του αναγνώστη σε μια σκηνή κατά την οποία τα παιδιά που διαμένουν σε μια πολυκατοικία παίζουν μεταξύ τους. Αυτή η τυπική σκηνή του αστικού βίου των παιδιών προβάλλει την αντιπαράθεση μεταξύ του γονεϊκού ρόλου που επικεντρώνεται στο περιορισμό του χρόνου διασκέδασης και τον αντίστοιχο των παιδιών που επιδιώκουν τη διεύρυνσή του. Το παιχνίδι και η διασκέδαση πρέπει να πραγματοποιούνται σε ορισμένο χώρο και χρόνο και να μην παραβιάζουν καθορισμένα όρια εκδήλωσης του⁴⁹². Ζητείται η παρέμβαση των γονιών, για να υπάρξει διέξοδος.

Έτρεχαν και χοροπηδούσαν σαν τα κατσικάκια στο λιβάδι. Γελούσαν και φώναζαν «Πιάσε! Καρτέρα το!» Χτυπήθηκε η φίλη μου, Λέλα.

Την ίδια στιγμή ακούστηκε η φωνή της μαμάς της Λέλας, που φώναζε από το παράθυρο του τέταρτου ορόφου:

- *Λέλααα!*

- *Ορίστε, μαμά! – απάντησε η Λέλα.*

- *Άφησε το παιχνίδι και έλα, γιατί θα πάμε στη θεία!*

491. Βλ. S. Hasko, ό.π., σ. 45.

492. Βλ. Alimerko R., LETËRSIA PËR FËMIJË” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014, σσ.151-152.

- *Εγώ θέλω να παίζω με τους φίλους μου, καλέ μαμά, - είπε παρακαλώντας η Λέλα.*

- *Έλα άφησε τις φίλες σου, γιατί παίζουν μόνες τους αυτές!... Έλα! – ανέβασε τον τόνο της φωνής της η μαμά της.⁴⁹³*

Η γονεϊκή παραίνεση συγκρούεται με την ορμή και τον αυθορμητισμό της νεανικής ηλικίας, ενώ, παράλληλα, η συμπεριφορά των γονέων διδάσκει το παιδί κανόνες κοινωνικής συμπεριφοράς, διευρύνοντας έτσι τη γνώση των άγραφων κανόνων δράσης. Διαβάζοντας με προσοχή τα διηγήματα, τα παιδιά διδάσκονται την ανηθικότητα του ψεύδους, ειδικότερα στο διήγημα με τίτλο «Γιατί με γέλασες?!» γίνεται λόγος για το ψέμα με αφορμή τον Γκέργκη που εξαπατά τη μητέρα του, λέγοντας της ότι θα παίζει με τους φίλους του. Στην πραγματικότητα, όμως, εκείνος μαθαίνει να οδηγεί ποδήλατο. Ο συγγραφέας διατείνεται ότι ανάλογες συμπεριφορές πρέπει να ελέγχονται από τους γονείς στην αρχική φάση της εκδήλωσής τους, για να αποφευχθούν μελλοντικές αρνητικές συνέπειες.

Στο διήγημα «*Ο θυμός της θεία Ρίτας*», ο συγγραφέας μεταφέρει τον αναγνώστη σε μια βιωματική κατάσταση κατά την οποία οι γονείς ευθύνονται για την υιοθέτηση αρνητικών προτύπων εκ μέρους των παιδιών. Έτσι, ο Μπλεντάρ δεν ευθύνεται για το γεγονός ότι η Ρενάτα πήγε στο σχολείο, χωρίς να έχει εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της. Σε αυτήν την περίπτωση, η ευθύνη του σφάλματος επιβαρύνει την θεία Ρίτα, τη μαμά της Ρενάτας, η οποία ανεύθυνα παρακινεί την κόρη της να αντιγράψει τις λύσεις των ασκήσεων που όφειλε να επεξεργαστεί αντί να κοπιάσει και ενδεχομένως να σφάλει σε κάποιες από αυτές. Ανάλογο σφάλμα διαπράττει και η μαμά του Μπλεντάρ, η οποία επιφορτίζει το παιδί με ευθύνες που δεν του αναλογούν για να μην διαρραγεί μια φιλία. Ο συγγραφέας δεν θα πάρει θέση αλλά θα επιτρέψει στον μικρό αναγνώστη να πραγματοποιήσει τις δικές του επιλογές.

*Εγώ σκότωνα το μυαλό μου: Ποιος έχει σφάλει σ' αυτή την περίπτωση;*⁴⁹⁴

Τα διηγήματα έχουν ως κυρίαρχο στόχο τη μόρφωση και διακρίνονται για τον παιδαγωγικό χαρακτήρα τους, την ποιότητα του γραπτού λόγου, την περιπαικτική διάθεση και τις γλαφυρές εικόνες. Γίνεται, λοιπόν, εμφανές ότι το συγκεκριμένο λογοτεχνικό είδος διαθέτει ηθικοπλαστική στόχευση και καλλιτεχνική αξία.

Στο διήγημα «*Το τετράδιο των καθηκόντων*», ο συγγραφέας περιγράφει μια κατάσταση κατά την οποία οι μαθητές αμελούν να φέρουν σε πέρας τις υποχρεώσεις

493. Βλ. Skënder Hasko, *Maçoku i katrahurës*, Tiranë, 2000, σ. 49.

494. Βλ. S. Hasko, *Maçoku i katrahurës*, Tiranë, 2000, σ. 15.

– ασκήσεις που τους θέτει η δασκάλα. Η εν λόγω περίπτωση περιγράφεται στο πλαίσιο ενός διαλόγου μεταξύ της συνεπούς Βαλμπόνα και του αδιάφορου Γκεντιάν. Ο τελευταίος μάλιστα όχι μόνο δεν επιμελείται των καθηκόντων του, αλλά παρενοχλεί την αδερφή του Βαλμπόνα, η οποία είναι τακτική και επιθυμεί να φέρει σε πέρας τα καθήκοντα του σπιτιού⁴⁹⁵.

- *Ε, καλέ, τι κεντάς έτσι, σαν τα κεντήματα του μαξιλαριού της γιαγιάς!...*

Καθήκοντα του σπιτιού είναι, σάμπως θα τα φυλάξεις για όλη σου τη ζωή...

Όσο να τα δει η δασκάλα, μετά δεν αξίζουν πια.

- *Πως δεν αξίζουν; Γιατί στα χαμένα δίνονται τα καθήκοντα του σπιτιού;*

- *Στα χαμένα όχι, αλλά ίσα για να εξασκηθείς. Γι' αυτό λέγονται και «ασκήσεις».*

- *Ορέ! Επειδή λέγονται «ασκήσεις» πρέπει να μουντζουρώνει όπως σου κατεβαίνει; - του είπε η Βαλμπόνα. Η δασκάλα μας είπε ότι τα καθήκοντα του σπιτιού σε βοηθούν όχι μόνον να εμπεδώσεις τα μαθήματα, αλλά και να σου καλλιεργήσουν τη θέληση, και να είσαι συστηματικός.*⁴⁹⁶

Ο συγγραφέας *Skënder Hasko* στο διήγημά του «*Το γατάκι της καταστροφής*» περιγράφει τη σκηνή μια διένεξης που εκδηλώνεται κατά την διάρκεια της διδακτικής ώρας, όταν κάτω από τα θρανία ξεπροβάλλει ένα γατάκι, προκαλώντας ιλαρότητα και πανδαιμόνιο στην τάξη. Η διδακτική διαδικασία αποσυντονίζεται, η δασκάλα δίνει εντολή στην Ελένη να επανέλθει στο θρανίο της, χωρίς να βαθμολογήσει την απόδοση της, ενώ το γατάκι επιτίθεται στην τάξη, τραυματίζοντας ελαφρά με τα νύχια του έναν μαθητή. Ο μικρός ταραξίας ανήκε του Νταμιάν, ο οποίος το είχε φέρει στην τάξη, για να διακόψει την διδακτική ώρα. Ο Γκόνη ή ο Κούκιος, οι οποίοι ήταν φίλοι του Νταμιάν, αναλαμβάνουν την ευθύνη του σφάλματος, ενημερώνοντας τους συμμαθητές ότι αυτοί είχαν φέρει το γατάκι. Η σκόπιμη διακοπή της διδακτικής διαδικασίας ήταν σφάλμα που έπρεπε να τιμωρηθεί, όπως και η ανάληψη ευθύνης εκ μέρους τρίτου προσώπου που δεν εμπλεκόταν άμεσα στην πράξη.

Εμείς γνωρίζαμε ότι το γατάκι ήταν του Νταμιάν και στην τάξη δεν το είχε φέρει ο Γκόνη, αλλά ο Νταμιάν, γι' αυτό συζητούσαμε έτσι. Τώρα έχουμε

495. Βλ. R. Alimerko, LETËRSIA PËR FËMIJË” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014, σ.153.

496. Βλ. S. Hasko, *Maçoku i katrahurës*, Tiranë, 2000, σ. 49.

εγκαταλείπει αυτή τη συζήτηση, γιατί αναρωτιόμαστε αν η ενέργεια του Γκόνη ήταν ορθή ή εσφαλμένη. Ήθελε να προστατέψει το φίλο του, ή επειδή η δασκάλα της λογοτεχνίας ήταν θεία του, ήταν πεπεισμένος ότι η ενέργεια του θα παρέμενε ατιμώρητη εκτός από ένα τράβηγμα αυτιού;...

*Αχ, πόσο μπερδεμένες είναι αυτές οι καταστάσεις...*⁴⁹⁷

Η δασκάλα αντέδρασε, αποδοκιμάζοντας τη στάση του Γκόνη, γιατί αυτή ήξερε ότι αυτός δεν έχει γατάκι στο σπίτι, αλλά επωμίστηκε την ευθύνη της εσφαλμένης ενέργειας του Νταμιάν, για να μην του επιβληθούν κυρώσεις.

Καταληκτικά εύλογα διαπιστώνεται ότι αυτό το βιβλίο δεν απευθύνεται μόνο στους μαθητές, αλλά και στους δασκάλους και στους γονείς. Χαρακτηριστικό γνώρισμα αυτών των ηθοπλαστικών διηγημάτων είναι ότι δεν υπάρχει αίσιο ή αρνητικό τέλος. Καταγράφεται το πρόβλημα, αναπτύσσονται τα γεγονότα, εκδηλώνονται εύλογες ακόμα και διαφορετικές απόψεις και εν τέλει το διήγημα μένει ημιτελές, με ανοιχτό τέλος. Και αυτό όχι χωρίς σκοπό, αλλά για να παροτρύνει τους αναγνώστες σε συζητήσεις και διάλογο, προκειμένου εκείνοι να διαμορφώσουν την ενδεδειγμένη, κατά την άποψή τους, κατάληψη.

Σε μερικά διηγήματα, ο συγγραφέας έχει επιδείξει μεγάλη προσοχή στη λύση ορισμένων προβλημάτων, που αφορούν στις σχέσεις των γονιών με τα παιδιά, στη συμπεριφορά των αδερφών προς στις αδερφές τους, ή στη συνεργασία για την διεκπεραίωση των οικιακών εργασιών, στα ελαττωμάτων των παιδιών κ.ά., για τα οποία οι γονείς φέρουν τις δικές τους ευθύνες για τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών.

Σε γενικές γραμμές, τα διηγήματα έχουν γραφτεί απλά και με σαφήνεια, με εύληπτη γλώσσα και αυτοτελείς ιστορίες.

*...Μολονότι το περιεχόμενό τους είναι απλό, αντικατοπτρίζουν τη λαϊκή θυμοσοφία και αναβαθμίζουν το αισθητικό κριτήριο του αναγνώστη. Η θεματολογία τους είναι πολυποίκιλη, ενδιαφέρουσα, άμεσα συνυφασμένη με τη λαογραφία και κάποιες φορές διακρίνεται από εκλεπτυσμένο χιούμορ...*⁴⁹⁸

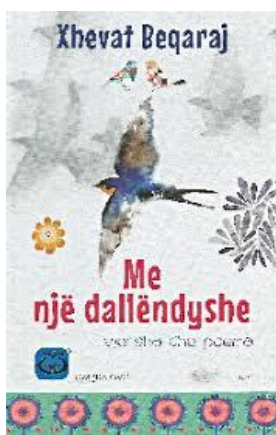
Είναι διηγήματα που μπορούν να διαβαστούν από τους μαθητές του εννιατάξιου σχολείου, στα οποία όπως και στα παραμύθια, τα ποιήματα και τα μυθιστορήματα του *Skënder Hasko* γίνεται πρόδηλη η αγάπη του για τα παιδιά.

497. Βλ. S. Hasko, *Maçoku i katrahurës*, Tiranë, 2000, σ. 49

498. Βλ. M. Nelaj, *Profile letrare/ Λογοτεχνικά προφίλ*, - STUDIME, εκδ. OMSCA-1, Tiranë, 2008, σ. 97.

5.6.8. Xhevat Beqaraj - Τζεβάτ Μπεκιάραϊ

Η ζωή του

Ο συγγραφέας Xhevat Beqaraj γεννήθηκε το 1936 στο χωριό Κούτα της περιφέρειας Μαλακάστερ στην Αλβανία. Τα τρία πρώτα χρόνια της φοίτησης του στο δημοτικό σχολείο τα ολοκλήρωσε στην Αυλώνα. Τις υπόλοιπες τάξεις του επτατάξιου σχολείου φοίτησε στο Φιέρι, όπου ολοκλήρωσε τις σπουδές του και στο τεχνικό-γεωργικό λύκειο. Ακολούθησε ανώτερες σπουδές στη σχολή Ιστορίας-Φιλολογίας του Πανεπιστημίου των Τιράνων, όπου μελέτησε την αλβανική γλώσσα και λογοτεχνία. Αφού τελείωσε τις σπουδές, εργάστηκε μερικά χρόνια ως συντάκτης του περιοδικού «Pionieri». Τα έτη 1975-1978 εργάστηκε ως δάσκαλος της γλώσσας και της λογοτεχνίας στα λύκεια της πόλης Φιέρ. Από το 1978 μέχρι το 1981 διηύθυνε την εφημερίδα «Zeri I rinise», ενώ από το 1982 μέχρι το 1996 που έπαυσε να λειτουργεί το περιοδικό και συνταξιοδοτήθηκε, εργάστηκε στο «Fatosi».

Από τα πρώτα του βήματα στην ιδιαίτερη πατρίδα του, κάτω από την σκιά των δέντρων, διάβαζε τα ποιήματα του Naim Frasherri και Migjeni. Επίσης γύρω από το τζάκι αφουγκραζόταν τα παραμύθια, τους θρύλους και τα τραγούδια της παράδοσης. Μολονότι έφυγε σε πολύ μικρή ηλικία από το χωριό, σε όλο το εύρος της λογοτεχνικής παραγωγής του, υπάρχουν διάσπαρτες και λεπτομερείς περιγραφές των φυσικών τοπίων της γενέτειρας όπως: η ανατολή στις στροφές του Αώου ποταμού (Βίοσα), οι αετοί του Γρίβα, το φεγγάρι στις βουνοκορφές του Ταρτάρ και Θάνα, τους θρύλους και τα παραμύθια. «...Qysh nga vëllimi i parë «Kam një harmonikë» e vitit 1965 e në vijim poeti biblik ka shkruar dhe thurur përditë. Poeti është i cuditshëm. Poezitë për fatosa e pionierë janë flori. Xhevat Beqaraj ka ditur se çfarë të thotë. Siç është nga natyra është dhe në art. I qetë, i ndritshëm e i raububushëm. Universal./ ...Ξεκινώντας από το πρώτο τεύχος «Kam një harmonikë / Έχω μια αρμόνικα» του έτους 1965 αλλά και στη συνέχεια ο ποιητής έχει γράψει και δημιουργήσει καθημερινά. Τα ποιήματά για τα νήπια και τους

μαθητές είναι χρυσός. Ο Xhevat Beqaraj γνώριζε τι να πει. Όπως είναι από τη φύση του είναι και στην τέχνη. Ήσυχος, λαμπερός και αθόρυβος. Διαχρονικός...»⁴⁹⁹

Μολαταύτα η ζωή του συγγραφέα δεν ήταν καθόλου ήσυχη. Έχει πολλές ομοιότητες με τον Αώο ποταμό, όπου μεγάλωσε. Ταξίδεψε πολύ. Περπάτησε κάθε σπιθαμή της χώρας. Πήρε συνεντεύξεις από χιλιάδες παιδιά από κάθε γειτονιά. Γνώρισε τα προβλήματά τους, έζησε και έφαγε μαζί τους, κατανόησε τον κόσμο τους, διατηρούσε αρχείο από τις συζητήσεις μαζί τους και όλα αυτά τα κατέγραψε με αυθεντικότητα και αγάπη στην ποίηση και τα παιδικά παραμύθια.⁵⁰⁰

Το έργο του

Στη σύγχρονη αλβανική λογοτεχνία, ειδικά σε αυτή που απευθύνεται στα παιδιά και τους νέους, η λογοτεχνική παραγωγή του Xhevat Beqaraj κατέχει εξέχουσα θέση και τον κατατάσσει στο πλαίσιο των ποιοτικότερων συγγραφέων της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας. Με την λογοτεχνική παραγωγή έχει αρχίσει να ασχολείται από τότε που ήταν μαθητής στην έκτη τάξη. « Φυσικά – αναφέρει ο ίδιος ο συγγραφέας σε μια συνέντευξη, πως την πρώτη επίδραση την έχω βιώσει από τα σχολικά βιβλία, από τους συγγραφείς που διαβάζαμε εκείνα τα χρόνια. Ήταν ποιήματα που τα αποστήθιζα, όπως του Ναϊμ, του Τσαγιούπι, ή άλλων ποιητών. Αυτά τα ποιήματα με ενέτασσαν στον κόσμο τους, κάνοντάς με να ασχοληθώ πιο εκτεταμένα με αυτό το λογοτεχνικό είδος»

Τα έργα του είναι⁵⁰¹:

Ποιήματα - Συλλογές⁵⁰²

1. *Kam një harmonikë / Έχω μια αρμόνικα*, 1965, 1972
2. *Rrugica ime / Το δρομάκι μου*, 1966, 1975
3. *Treni yne / Το τρένο μας*, 1968
4. *Une, dielli dhe rete / Εγώ, ο ήλιος και τα σύννεφα*, 1979

499. Βλ. S.Pasha, *Poeti origjinal dhe i papërsëritshëm Xhevat Beqaraj*, posted on December 12, 2017, Gazeta DITA,

<http://www.gazetadita.al/poeti-origjinal-dhe-i-paperseritshem-xhevat-beqaraj/>

500. Βλ. O. K. Grillo, “LEXIKON, Shkrimtaret Shqiptare per femije (1872-1995), εκδ. Botimet Enciklopedike, Τίρανα, 1997, σελ.14-15

501. Βλ. O. K. Grillo, *LEXIKON, Shkrimtaret Shqiptare per femije (1872-1995)*, εκδ. Botimet Enciklopedike, Τίρανα, 1997, σελ.14-15 (Μέχρι το 1989)

502. Βλ. BKSΗ Katalogu online

<https://alis.urt.al/cgi-bin/alis/opac-search.pl?q=xhevat+beqaraj>

5. *Natën e mire / Καληνόχτα* 1970, 1972

Ποιήματα και Αφηγηματική ποίηση – Συλλογές

6. *Era vizaton / Η Έρα ζωγραφίζει* 1984, 1998
 7. *Letrat e vjeshhtës / Τα γράμματα του φθινοπώρου*, Ποιήματα και αφηγηματικά ποιήματα, 1989
 8. *Lamtumira e yjeve / Το αποχαιρετιστήριο των άστρων*, 2001
 9. *Rruazat e vesës / Οι πέρλες της δροσιάς*, 2005, 2006
 10. *Me një dallëndyshe / Με ένα χελιδόني*, 2017

Διηγήματα για παιδιά 7-9 ετών

11. *Eni midis nesh / Η Ένη ανάμεσά μας*, 2002
 12. *Lamtumirë abetare / Χαίρεται αλφαβητάριο*, ανθολογία 2002

Παραμύθια και παραμύθια σε στίχους - Συλλογές

13. *Shtepia e Bubit / Το σπίτι του Μπούμπη* (ποιήματα και παραμυθία) 1970, 1972, 1999
 14. *Elefanti dhe milingonat / Ο Ελέφαντας και τα μυρμήγκια*, 1974
 15. *Tigri i vogël në çajnik / Ο μικρός Τίγρης στο τσαγερό*, 1974, 1998
 16. *Çuditë e Eneidës / Τα θαύματα της Ενεΐδας*, διηγήματα σε στίχους, 1998,
 17. *Nuk qeshin te gjithë / Δεν γελούν όλοι*, 2000
 18. *Pse hëna s'ka fustan / Γιατί το φεγγάρι δεν έχει φουστάνι*, 1974, 2001
 19. *Eja dallandyshe / Έλα χελιδόني*, 2010

Ένα σημαντικό τμήμα αυτής της λογοτεχνικής παραγωγής θέτει στο επίκεντρο τη φύση, τον ουρανό, τα πουλιά, τη θάλασσα, το ποτάμι, τις ιτιές, τις γυμνές λεύκες, που λυγίζουν από το χιόνι, τα δάκρυα του χιονιού που παρηγορούνται από τις ελιές που είναι κοντά.

Από τα χαρακτηριστικά της ποίησης για παιδιά του Xhevat Beqaraj είναι το καινοτόμο ποιητικό πνεύμα, ο αυθορμητισμός και ο πλούσιος κόσμος των θαυμάτων, η μοντέρνα ποιητική έκφραση, τα οποία έχουν προκύψει από το παιχνίδι και την παιδική φαντασία. Ξεκινώντας από τις πρώτες συλλογές «*Kam një harmonikë / Έχω μια αρμόνικα*» και «*Rrugica ime / Το δρομάκι μου*», ο ποιητής μελοποιεί τις φυσικές

ομορφίες. Σε αυτό το περιβάλλον, τα παιδιά χτίζουν τα όνειρα και τις επιθυμίες τους, τα οράματα για τον κόσμο και το κοινωνικό περιβάλλον. Η ιδιαιτερότητα αυτού του δημιουργού είναι η έμφαση που αποδίδει στο τοπίο, γιατί έχουν εγγαράξει στην ψυχή του αξέχαστες εντυπώσεις από τη φυσική ομορφιά του χωριού του (Το Κουτ, της περιοχής Μαλακάστρα, στο κέντρο της Αλβανίας, κοντά στο Φιέρι), γι' αυτό και προσπαθεί να την αποτυπώσει στιχουργικά. Ένας λόφος, ένας κάμπος, ένα ποτάμι ή ένα πουλί, μια πεταλούδα, ένα μοσχάρακι κ.ά. είναι όλα πηγή έμπνευσης της ποίησής του. Είναι παιδικές αναμνήσεις που ο δημιουργός επιδιώκει να μοιραστεί με τα παιδιά. Για αυτό είναι δυνατόν να ειπωθεί ότι *τα ποιήματά του διακρίνονται για την αυθεντικότητα και την ιδιαίτερη επικοινωνιακή δύναμη που διαθέτουν, όταν απευθύνονται στο αναγνωστικό κοινό των παιδιών. Έχοντας επίγνωση των ιδιαιτεροτήτων αυτής της ηλικίας, ο ποιητής γνωρίζει τον τρόπο προσαρμογής του περιεχομένου με τη δομή των δημιουργιών του στις ανάγκες των παιδιών τόσο τις συναισθηματικές όσο και τις αντιληπτικές δυνατότητές τους.*⁵⁰³

Τα ποιήματα του δημιουργού Xhevat Beqaraj απευθύνονται κυρίως στα παιδιά της προσχολικής ηλικίας και των πρώτων τάξεων του δημοτικού. Ιδιαίτερο γνώρισμά του είναι το γεγονός ότι θεματολογικά προσελκύει το ενδιαφέρον του παιδιού. Αυτή η στόχευση του δημιουργού κυριαρχεί σε όλη την λογοτεχνική παραγωγή του. Τα ποιήματά του διακρίνονται για την καλλιτεχνική ποιότητα, τη μουσικότητα του στίχου, την αυθεντικότητα, και την πρόκληση έντονων συναισθημάτων. Η θεματική που αναπτύσσει ο συγγραφέας σχετίζεται με την πατρίδα, τη δουλειά, το ήθος, την περιέργεια, το τοπίο, το παιχνίδι, το σχολείο, τα ζώα, τον χρόνο, τον άνθρωπο.

Η αξία της φιλοπατρίας και της φιλοπονίας για την ανοικοδόμησή της, αποτελούν δομικά στοιχεία του έργου του. Η αρμόνικα, μουσικό που η μητέρα του έχει αγοράσει για τα γενέθλιά του, αποδίδει μελωδικά στίχους που αναδεικνύουν την φιλοπατρία:

<i>Kam një harmonikë</i>	<i>Έχω μια αρμόνικα</i>
<i>Këndoj me gëzim</i>	<i>Τραγουδώ με χαρά</i>
<i>Këngën më të bukur</i>	<i>Το καλύτερο τραγούδι</i>
<i>Për atdheun tim</i> ⁵⁰⁴	<i>Για την πατρίδα μου.</i>

503. Βλ. R. Çadri, *Letërsia shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, Tiranë, 2001, σ. 137.

504. Βλ. Xh. Beqaraj, *Kam një harmonikë*, Prishtinë, 1999, σ. 5

Οι έννοιες της εργασίας και της δράσης αναδεικνύονται στην ποιητική παραγωγή του δημιουργού. Η κατάθεση μόχθου παρουσιάζεται ως προϋπόθεση επίτευξης κάθε στόχου. Το φυσικό περιβάλλον πλαισιώνει την έννοια της προσπάθειας κυρίως την άνοιξη που η φύση αναβιώνει και αρχίζει η δουλειά στον κάμπο. Παράλληλα το χιόνι λιώνει και γεμίζει τους χειμάρρους που βουίζουν με νερό. Στους κήπους ρίχνουν τους νέους σπόρους. Με την έλευση της άνοιξης, η ενέργεια του ανθρώπου διαφαίνεται μέσω της εργασίας, γι' αυτό ο ποιητής εκφράζει στιχουργικά την κοινή φωνή παιδιών και ενήλικων:

<i>O duart puna</i>	<i>O χέρια δουλειά</i>
<i>Ca na ka vrarë,</i>	<i>Μερικούς μας έχει χτυπήσει</i>
<i>po edhe gëzim</i>	<i>Αλλά και χαρά</i>
<i>ajo na fal⁵⁰⁵</i>	<i>Αυτή μας χαρίζει.</i>

Το περιεχόμενο της λογοτεχνικής παραγωγής του ποιητή διαθέτει και ηθικοπλαστική οπτική. Σε γενικές γραμμές στοχεύει να εκπαιδεύσει τα παιδιά να αγαπούν το καλό, το όμορφο, το δίκαιο, χωρίς υπερβολικές ηθικολογίες. Αυτός ο σκοπός ευοδώνεται μέσω όλων εκείνων των στοιχείων που εγείρουν την περιέργεια των παιδιών και διαπλέκονται με την ποιητική καλλιτεχνική έκφραση. Βλέπε το ποίημα «Όταν έρχεται το μεσημέρι»⁵⁰⁶.

Διαβάζοντας τους στίχους αυτού του ποιήματος, το παιδί προβληματίζεται. Μετά το κάλεσμα της μητέρας να παραβρεθεί στο μεσημεριανό τραπέζι, το παιδί απλά περιμένει το φαγητό και σε όλη τη διάρκεια του φαγητού δεν μιλάει, δεν εκφράζει τις σκέψεις του. Επίσης δεν ασχολείται ούτε στο ελάχιστο με τη γάτα, η οποία τον περιτριγυρίζει και την οποία λατρεύει. Το μήνυμα είναι διαυγές, ότι, δηλαδή, δεν πρέπει να διακόπτεται η ιεροτελεστία του φαγητού από την λεκτική επικοινωνία. Φυσικά, το παιδί το αντιλαμβάνεται και το υιοθετεί ως κανόνα κοινωνικής συμπεριφοράς.

Σε ορισμένα ποιήματα του συγκεκριμένου δημιουργού, μερικοί ήρωες διακρίνονται από το στοιχείο της περιέργειας. Επιδιώκουν να μάθουν τα πάντα, για όλα τα φαινόμενα της φύσης. Έτσι συμβαίνει στο ποίημα «Ο Γκίμη θέλει να ξέρει»,

505. Βλ. Xh. Beqaraj, *Kam një harmonikë*, Prishtinë, 1999, σ. 22

506. Βλ. Z. Mehani, *Perbledhja “Kam nje harmonike” e shkrimtarit Xhevat Beqaraj*, posted on, 7 Tetor 2016. <https://fjala.info/perbledhja-kam-nje-harmonike-e-shkrimtarit-xhevat-beqaraj/>

όπου ο κεντρικός ήρωας Γκίμη θέλει να γνωρίζει τα πάντα, ενώ παράλληλα εκπλήσσει με τις ερωτήσεις που απευθύνει, και με τη φαντασία του. Θέλει να μάθει τι είναι ο κεραυνός, ποιος εφηύρε το σπαθί, πώς μαζεύει η μέλισσα το μέλι, αν κοιμούνται τα ψάρια το βράδυ, τι είναι τα άστρα και γιατί εξαφανίζονται την ημέρα, κ.ά...

Do të dijë ç' dëgjon Gimi *Θέλει να ξέρει τι ακούει ο Γκίμη*
E sheh rreth e qark... *Και τι βλέπει τριγύρω...*
Ndaj dhe mami i meson *Γι' αυτό και η μαμά του μαθαίνει*
*Çdo gjë me durim*⁵⁰⁷ *Τα πάντα με υπομονή*

Τα παιδιά εκπλήσσουν και με τη φαντασία τους, τις περίεργες ιδέες για τον κόσμο και τα φαινόμενα. Αυτό φαίνεται και στα διηγήματα σε στίχους «*Τα θαύματα της Ενείδας*». Κύριο πρόσωπο αυτών των διηγημάτων είναι η Ένη. Από την αρχή το σενάριο εκτυλίσσεται σε ένα φανταστικό τοπίο. Στα μάτια της μικρής Ένης, ο ουρανός μοιάζει με τη θάλασσα, τα σύννεφα με τα κύματα, ενώ το φεγγάρι της μοιάζει με βάρκα που πλέει στον ουρανό. Και η φαντασία της Ένης δεν περιορίζεται σε αυτό το σημείο: επιθυμεί να κατεβάσει τα άστρα από τον ουρανό και να τα μετατρέψει σε περιδέραιο, αλλά αυτή η σκέψη της προκαλεί και φόβο μήπως απομείνει τυφλή η νύχτα και μετά θα κλαίει για τα αστέρια της. Έτσι το ποίημα διαπνέεται από την παιδική αθωότητα, γι' αυτό και ο ποιητής το παρουσιάζει σε μορφή απάντησης, για να δοθεί κίνητρο στα παιδιά να μάθουν. Οι στίχοι συχνά ξυπνούν την περιέργεια των παιδιών σε μορφή ερωτημάτων ή επιθυμιών και η απάντησή τους σε ποιητική μορφή εκφράζει βαθιά και συναρπαστικά βιώματα, μεταξύ των οποίων ξεχωρίζουν οι ποιητικές λεπτομέρειες: «*Bubi mbyll syçkat mbi putra/ Ο Μπούμπη κλείνει τα ματάκια πάνω στις πατούσες*», «*Ariu fle në shpellë/ Η αρκούδα κοιμάται στη σπηλιά*», «*Kukumjaçka rri në zganër/ Η κουκουβάγια κάθεται στη φωλιά*», «*Era lodhet duke bredhur/ Ο αέρας κουράζεται περιπλανώμενος*», «*Nata qan për yjet e vet/ Η νύχτα κλαίει για τα αστέρια της*», «*Vetëtima nëpërka / Βροντές-οχιές*», «*Ylberi që vajzat e duan për fjongo / Το ουράνιο τόξο που τα κορίτσια το θέλουν για φιόγκο*»⁵⁰⁸, κ.ά.

507. Βλ. Xh. Beqaraj, *Letrat e vjeshtës*, Tiranë 1989, σ. 6

508. Βλ. Βλ. R. Alimerko, *LETËRSIA PËR FËMIJË*” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014, σσ. 134-135.

Ο ποιητής Xhevat Beqaraj, στο περιβάλλον της στιχουργικής του, παρουσιάζεται και ως μαέστρος της λυρικότητας «των ποιητικών υδατογραφιών». Στις ποιητικές συλλογές «Εγώ, ο ήλιος και τα σύννεφα», «Τα γράμματα του φθινοπώρου» όπως και άλλα ποιήματα, στα μάτια των παιδιών ο ποιητής ζωγραφίζει με στίχους καταπληκτικά τοπία. Στις εποχές και τα δέντρα δίνει ψυχή. Στο πλαίσιο αυτών των στοιχείων της φυσικής ομορφιάς συγκαταλέγονται διάφορα φυσικά φαινόμενα: η βροχή, το χαλάζι, το ουράνιο τόξο, το φεγγάρι, ο ήλιος, η ομίχλη, κ.ά.

Το τοπίο του Xhevat Beqaraj δεν είναι μόνο μια απλή περιγραφή της φύσης, αλλά αποτελεί περισσότερο βίωσή της.

*Si një piktores e padukshme
Zë ngjyen vjeshta...
Ca flokëkuqe, ca gështenjë,
më tepër flokëverdha.
Ndonjë prej tyre, pa përfillur,
era si me të qarë
këput. Dritares na e sjell
në mësimin e parë.
Me mend e marrim, atë vjeshta
Na e dërgon si letër
E “Pritmëni, - sikur na shkruan, -
Se do të vij patjetër”⁵⁰⁹.*

*Σαν ένας αόρατος ζωγράφος
Αρχίζει χρωματίζει το φθινόπωρο...
Μερικά κοκκινομάλλα, μερικά καστανά
Περισσότερα με κίτρινα μαλλιά
Κανένα από αυτά, χωρίς να ρωτήσει
ο αέρας σαν να κλαίει
κόβει. Στο παράθυρο μας το φέρνει
Στο πρώτο μάθημα.
Υποθέτουμε, εκείνο το φθινόπωρο,
Μας το στέλνει σαν γράμμα
E «Περιμένετε με- σαν να μας γράφει-
Γιατί θα έρθω οπωσδήποτε.*

Έτσι το παιδί κόβει το φύλλο του φθινοπώρου από τα κλαριά και το ρίχνει στο παράθυρο του σχολείου, προμήνυμα, με το οποίο προϊδεάζεται για τον ερχομό του.

Το θέμα του παιχνιδιού, επίσης, κατέχει εξέχουσα θέση στην ποίηση του Xhevat Beqaraj. Μέσω αυτού, τα παιδιά θα συλλέξουν πολύ ενδιαφέρουσες πληροφορίες που εγείρουν την περιέργειά τους⁵¹⁰. Ή στο ποίημα «Το αεροπλάνο» τονίζεται η επιθυμία του παιδιού να κατακτήσει τα ύψη, να πετάξει πάνω από τους ωκεανούς και να φτάσει στα αστέρια. Το αεροπλάνο, έργο των ίδιων των παιδιών, ανεβαίνει και κατεβαίνει όποτε αυτά επιθυμούν, μαζί με τη χαρά και τα ονόματά τους σημειωμένα

509. Βλ. Beqaraj, Xhevat. “Letrat e vjeshtës”, Tiranë 1989, σ. 7

510. Βλ. Xh. Sylja, Harmonika e atdheut, (Poezoia e Xhevat Beqarajt), Prishtine, 2005, σ. 28.

στα φτερά του. Ο ποιητής ερευνά και προσεγγίζει το παιχνίδι των παιδιών σε όλες τις μορφές και στιγμές που αυτό διεξάγεται με αποτέλεσμα να γίνει αναπόσπαστο τμήμα τους.

<i>Ne na lë gazin tonë,</i>	<i>Εμάς μας αφήνει τη χαρά μας,</i>
<i>Edhe ikën, fluturon,</i>	<i>Και φεύγει, πετάει,</i>
<i>Plepat puth e retë prek,</i>	<i>τις λεύκες φιλάει και σύννεφα αγγίζει,</i>
<i>Gazi ynë pas e ndjek.</i>	<i>Η χαρά μας πίσω το ακολουθεί</i>
<i>Kur e duam ai zbret,</i>	<i>Όταν το θέλουμε αυτό κατεβαίνει</i>
<i>Se ne vetë e ngritëm, vetë,</i>	<i>Γιατί εμείς μόνοι μας το σηκώσαμε, μόνοι,</i>
<i>Ndaj në krahë edhe mban</i>	<i>Γι' αυτό και στα φτερά αυτό κρατά</i>
<i>Të shënuar emrat tanë⁵¹¹</i>	<i>Σημειωμένα τα ονόματά μας.</i>

Από τα προσφιλή θέματα του ποιητή Xhevat Beqaraj είναι και η σχολική ζωή των παιδιών. Ποιήματα που απασχολήθηκαν με το πιο τρυφερό περιβάλλον, με το σχολείο, με το ρόλο ή τη λειτουργία του για την ανάπτυξη του παιδιού, με την υποχρέωση του αυτοσεβασμού και της πειθαρχίας ή και με την ανάδειξη της διδακτικής διαδικασίας.

Η μεγάλη χαρά των παιδιών, η έναρξη της σχολικής χρονιάς, είναι συνδεδεμένη με το μήνα Σεπτέμβριο, με τον χρονικό διάστημα που το φθινόπωρο κάνει ζωντανή την παρουσία του και τα παιδιά έχουν κουραστεί από τις καλοκαιρινές διακοπές και τη ζέστη του καλοκαιριού. Ανεξίτηλος ήχος στη ζωή κάθε μαθητή είναι αυτός του κουδουνιού στο σχολείο. Ο ήχος του ανοίγει στα παιδιά τις πύλες μιας νέας ζωής, γεμάτη χαρές και ανησυχίες («Το κουδούνι» ποίημα). Έτερο αξέχαστο σημάδι στη μνήμη κάθε μαθητή είναι η τάξη στην οποία παρακολουθεί την διδακτική διαδικασία, το περιβάλλον, δηλαδή, που το παιδί μοιράζεται τη ζωή του με τους φίλους του.

Εκτός από τα ποιήματα με το θέμα το παιχνίδι, τη διασκέδαση, το σχολείο, ο ποιητής θα εκφράσει δημιουργικά και τον πλούσιο κόσμο της πανίδας, η οποία αποκτά κεντρική θέση στα ποιήματα του βιβλίου «*Treni ynë/ Το τρένο μας*», στο πλαίσιο του οποίου τα παιδιά συναντιούνται με τον κόκορα, την πάπια, το σκυλάκι, τη γάτα, τα πτηνά που ζωγραφίζει ο μικρός αναγνώστης στο τετράδιο ζωγραφικής, όταν μένει μόνος στο σπίτι κ.ά. Εκφράζονται στους στίχους η αγάπη και η φροντίδα

511. Βλ. Xh. Beqaraj, *Kam një harmonikë* Prishtinë, 1999, σ. 33

προς τα πουλιά μέσω της τροφής που τους δίνουν. Ο μικρούλης που χαρίζει το ψωμί του στην πάπια, απαιτεί από αυτή να του ανταποδώσει το καλό με καλό:.

<i>Po ti mëso</i>	<i>Αλλά εσύ μάθε</i>
<i>Të falenderosh</i>	<i>Να ευχαριστείς</i>
<i>Dhe gishtin tim</i>	<i>Και το δάχτυλό μου</i>
<i>Të mos kafshosh</i> ⁵¹²	<i>Να μην δαγκώσεις</i>

Η ανάγνωση των ποιημάτων του Xhevat Beqaraj για τα πουλιά, μεταφέρει τη εικόνα ότι αυτά ζουν κυρίως χάρη στη φροντίδα και την αγάπη των παιδιών γι' αυτά. Αυτή η συμβίωση των παιδιών με τα πτηνά, η συναισθηματική επικοινωνία τους εκφράζονται στο ποίημα «*Διαμαρτύρονται τα πουλιά*»⁵¹³ στους στίχους του οποίου τα πουλιά διαμαρτύρονται για το χιόνι που έχει πέσει και κρύψει όλα τα σκουλήκια που τους χρησίμευαν ως τροφή, γι' αυτό παρακαλούν τα παιδιά να πάρουν τα φτυάρια και να απομακρύνουν το χιόνι, αλλά και να τους φέρουν τρίμματα ψωμιού και κόκκους σιταριού. Αυτή την προσφορά βοήθειας, τα πουλιά υπόσχονται ότι θα την ανταποδώσουν στα παιδιά με τα τραγούδια τους την άνοιξη. Το καλό, δηλαδή, ανταμείβεται με καλό.

Ο ποιητής Xhevat Beqaraj παρουσιάζει τον χρόνο σε άμεση συνάρτηση με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, τα πράγματα και τις καταστάσεις που τον διαμορφώνουν. Σε αυτή τη λογική, η ζωή παρουσιάζεται στο πιο ευρύ φάσμα της. Οι περιγραφές της φύσης γίνονται υπό το πρίσμα της ποιητικής και βιωματικής αντίληψής τους. Ο ποιητής διακρίνει την ψυχή των πραγμάτων και των φαινομένων. Τον μήνα Μάρτη, π.χ. το ποιητικό υποκείμενο αισθάνεται ότι το μαλακό χιόνι κείται στις σκιές των βουνών, στον αγώνα με τον καιρό του μήνα:

<i>Ecën dielli – def i artë</i>	<i>Περπατάει ο ήλιος – χρυσό ντέφι</i>
<i>Eh, ç'i qesh fytyra!</i>	<i>Εχ, τι του βλέπει το πρόσωπο!</i>
<i>Te dëbora veten sheh</i>	<i>Στο χιόνι τον εαυτό του μόνον βλέπει</i>
<i>Në mijëra pasqyra</i> ⁵¹⁴	<i>Σε χιλιάδες καθρέφτες.</i>

Αυτό που κάνει χαρακτηριστικές και ιδιαίτερες τις περιγραφές των πραγμάτων και των φαινομένων από μήνα σε μήνα είναι τα λογοτεχνικά ευρήματα που

512. Βλ. Xh. Beqaraj, *Shtëpia e bubit*, Tiranë, 1999, σ. 20.

513. Βλ. Xh. Beqaraj, *ό.π.*, σ. 24.

514. Βλ. , Xh.. Beqaraj, *Letrat e vjeshtës*, Tiranë, 1989, σ. 45

χρησιμοποιούνται. π.χ. τον μήνα Φεβρουάριο, ο ποιητής διερευνά τα ρίγη των λευκών, των αμυγδαλιών και των λάπατων. Το χέρι του Απρίλη αισθάνεται να προσεγγίζει απαλά τα δέντρα, γι' αυτό και τα φύλλα πρασινίζουν και τα άνθη κάνουν ζωηρά την εμφάνισή τους, τινάζοντας σαν βροχή πέταλα κάθε χρώματος γεμάτα με αρώματα, κ.ά.

Στη δέσμη των δημιουργιών του ποιητή διακρίνεται και η αναλογία ανάμεσα στη δύναμη του ανθρώπου και των ζώων του αέρα, της θάλασσας, του ποταμιού. Και αφού τονίζει την εκπληκτική τους δύναμη ο ποιητής τα συγκρίνει με τη δύναμη του ανθρώπου. Σε αυτήν την κλιμάκωση της δύναμης, διαπιστώνεται η διαχρονική αλήθεια που αναφέρει η ανθρώπινη εμπειρία, ότι ο άνθρωπος είναι πιο δυνατός και από την πέτρα και είναι αυτός που ξέρει να ημερέψει και τον αέρα και να τιθασέψει τα κύματα της θάλασσας.

Σε αδρές γραμμές, τα ποιήματα του Xhevat Beqaraj είναι γραμμένα σε πρωτοπρόσωπη αφήγηση σαν βιωματικές εμπειρίες ή αισθήματα του ίδιου του δημιουργού. Αλλά στις περισσότερες περιπτώσεις, ο ποιητής ταυτίζεται με τον ρόλο και την ψυχή ενός παιδιού, την παραγωγική φαντασία, τις επιθυμίες και όνειρα που έχουν τα παιδιά. Επίσης, η γλώσσα που χρησιμοποιεί ο ποιητής ταυτίζεται με όλα όσα προαναφέρθηκαν, είναι διαυγής, απλή και όλο γλυκύτητα, γιατί πηγάζει από τη μεγάλη αγάπη που έχει ο ποιητής για τα παιδιά.

Στη λογοτεχνική παραγωγή του συγγραφέα Xhevat Beqaraj σημαντική θέση κατέχουν και μερικά **παραμύθια σε στίχους**, τα οποία είναι από τις ποιοτικότερες δημιουργίες του. Ξεκινώντας από τη συλλογή «*Shtëpia e Bubit / Το σπίτι του Μπούμπη*», ο δημιουργός έχει συγγράψει έναν κύκλο αποτελούμενο από τέσσερα παραμύθια σε στίχους. Το καθένα από αυτά τα ευσύνοπτα παραμύθια παρέχει στους μικρούς αναγνώστες μηνύματα για τη ζωή. Στα ακόλουθα παραμύθια σε στίχους: «*Cen dembeli dhe retullat / Ο τεμπέλης Τσεν και οι τηγανίτες*», «*Ndërtuan minjtë një shtëpi / Έφταξαν τα ποντίκια ένα σπίτι*», «*Dhelpra e uritur / Η πεινασμένη αλεπού*», «*Ah, sikur... / Αχ, σάμπως...*» παρουσιάζονται πρόσωπα και γεγονότα, που όχι μόνον εγγράφονται στη μνήμη των παιδιών, αλλά διακρίνονται και από συναισθηματική και λακωνική επικοινωνία. Σε αυτή τη λογική, η μέλισσα δικαιώνει την ύπαρξη της μέσω της δουλειάς, σε αντίθεση με την πάπια, το σκύλο και το γάιδαρο που ονειρεύονται να ζουν χωρίς να δουλεύουν, παραδείγματος χάρη η αλεπού περιμένει το καλοκαίρι να στερέψει το ποτάμι και να φάει ψάρια. Σε γενικές γραμμές μεταφέρονται μηνύματα και διδάγματα που επιδρούν άμεσα στον κόσμο των παιδιών. Αυτές οι

στιχουργίες είναι μικρά κείμενα με δίστιχες, τετράστιχες στροφές ή και άλλους συνδυασμούς στροφών.

Στο βιβλίο «*Nuk qeshin të gjithë / Δεν γελάνε όλοι*», (2000) συλλογή με παραμύθια, περιλαμβάνονται αυτές οι δημιουργίες: «*Shtrak-shtruk treni mbi shina/ Στρακ – Στρουκ το τρένο πάνω στις ράγες*», «*Po ku di qeni të lexojë / Που ξέρει το σκυλί να διαβάζει*», «*Nuk qeshin të gjithë/ Δεν γελάνε όλοι*». Αυτά συμπεριλαμβάνουν αρκετούς διαλόγους, περιγραφές των ζώων και των πουλιών, ζωντανές αφηγήσεις, και κυρίως ενδιαφέρουσες ιστορίες που συντίθενται με περιεκτικούς στίχους, μουσικότητα και με υψηλή καλλιτεχνική αισθητική. Η γλώσσα των ζώων και των πουλιών σ' αυτά τα παραμύθια σε στίχους εκφράζει έναν ονειρικό κόσμο, που διεγείρει τη φαντασία των παιδιών: το τρένο – τσαφ, τσουφ, τα βαγόνια – στρακ, στρουκ, τα πουλιά – τσι, τσι, τσι, η πάπια – ρικ, ρικ, οι χήνες – γκα, γκα, γκα, το γουρουνάκι – κρου, κρου, η γάτα – νιάου, νιάου, το κατσικάκι – με, με, με. Φυσικά η απόδοση ανθρώπινων ονομάτων στα ζώα καθιστά την αφήγηση πιο ζωντανή. Η χρήση εκφραστικών μέσων, όπως: η μεταφορά, η σύγκριση, τα κοσμητικά επίθετα, οι παραλληλισμοί κ.ά. ζωγραφίζουν στα μάτια των παιδιών έναν κόσμο που ενεργοποιεί τη φαντασία τους. Γι' αυτόν τον λόγο,

...αυτά αξίζουν να ταξινομηθούν αληθινά ποιήματα που με την συναρπαστική περιγραφή της πλοκής και τα πλούσια λογοτεχνικά σχήματα, δρομολογούν την συναισθηματική επαφή των παιδιών με τους πρωταγωνιστές αυτών των δημιουργιών, οι οποίοι δρουν σε περιβάλλον, όπου η φαντασία και ο ρεαλισμός συνυπάρχουν.⁵¹⁵

Ο συγγραφέας Xhevat Beqaraj, εκτός από τις συλλογές με ποιήματα, αφιέρωσε στα παιδιά και τρία βιβλία με επιλεγμένα παραμύθια μεταφρασμένα στα αλβανικά από το θησαυροφυλάκιο της λογοτεχνίας διαφόρων λαών του κόσμου: «*Pse hëna nuk ka fustan?/ Γιατί το φεγγάρι δεν έχει φούστα*», (1973), «*Tigri i vogël në çajnik / Ο μικρός τίγρης στο τσαγιερό*» (1974) και «*Pse qan zogju / Γιατί κλαίει το πουλί*» (1982).

Τα παραμύθια αυτών των συλλογών αποδεικνύουν τη συγγραφική δεινότητα αυτού του δημιουργού και την απήχηση των μηνυμάτων που εμπεριέχονται. Είναι ηθικοπλαστικές διδαχές ανθρωποκεντρικής οπτικής. Και πραγματικά έτσι βιώνονται

515. Βλ. R. Çadri, *Letërsia shqipe për fëmijë*, Tiranë, 2001, σ. 144

από τους αναγνώστες όλων των ηλικιών. Επίσης, πρέπει να επισημανθεί ότι αυτά τα παραμύθια είναι διασκευασμένα για τους μικρούς αναγνώστες. Έτσι ερμηνεύεται το εύληπτο και σαφές περιεχόμενο, αλλά και η ποιητική γλώσσα που χρησιμοποιείται.

Ο συγγραφέας Xhevat Beqaraj είναι μια αυθεντική φωνή στη σύγχρονη ποίηση της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας. Είναι ένας συγγραφέας, ο οποίος έχει επιδιώξει την ποιότητα παρά την ποσότητα, έχει ακολουθήσει τα όνειρα και τις επιθυμίες των παιδιών παρά τις ηθικολογίες. Αυτό συμβαίνει, διότι ως γνώστης του παιδικού ψυχισμού αποδίδει, με καλλιτεχνική δεξιοτεχνία, λεπτομέρειες και στοιχεία από την ζωή τους. Αυτά τα χαρακτηριστικά εντοπίζονται στο βιβλίο με ποιήματα και αφηγηματικά ποιήματα για παιδιά «*Rruazat e vesës / Οι χάντρες της δροσιάς*». Σ' αυτή τη συλλογή αναδεικνύεται η καλλιτεχνική ωριμότητα του συγγραφέα, και η ολοκλήρωση της λογοτεχνικής φυσιογνωμίας του.⁵¹⁶ Σε αυτό το πλαίσιο γίνεται σαφής η δημιουργική αυθεντικότητά του. Οι μεταφορές, οι συγκρίσεις, οι συμβολισμοί, γενικά τα εκφραστικά μέσα και οι αφηγήσεις αυτής της συλλογής είναι γλαφυρές και απόλυτα διασκευασμένες ώστε να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των παιδιών και τελικά να γίνονται ιδιαίτερα προσφιλή σε αυτά. Ταυτόχρονα, προσφέρουν στο ποίημα ρυθμό, έκφραση και μουσικότητα, ταχύτατη εξέλιξη και συναισθηματικό βάθος, με αποτέλεσμα να έχει μεγάλη αναγνωσιμότητα στον κύκλο των μικρών παιδιών.

Γενικό χαρακτηριστικό της ποιητικής παραγωγής για παιδιά του Xhevat Beqaraj είναι η πλούσια θεματική, η ευέλικτη δομή και ο εκλεπτυσμένος λόγος που έχουν εμπνεύσει υψηλά συναισθήματα. Ο στίχος του έχει ρυθμό και ομοιοκαταληξία, μουσικότητα, στοιχείο που καθιστά την καλλιτεχνική αφήγηση ζεστή και οικεία για το παιδικό αναγνωστικό κοινό. Γι' αυτό δικαιωματικά είναι δυνατό να θεωρηθεί ποιητής της μοντέρνας έκφρασης.

516. Βλ. M. Nelaj, *Profile letrare/ Λογοτεχνικά προφίλ*, - STUDIME, εκδ. OMSCA-1, Tiranë, 2008, σ. 147.

5.6.9. Xhahid Bushati – Τζαχίντ Μπουσάτι

Η ζωή του

Ο συγγραφέας Xhahid Bushati γεννήθηκε στη πόλη Σκόδρα στις 17 Μαΐου το 1953, όπου ολοκλήρωσε τη φοίτησή του στο οκταετές σχολείο, το επαγγελματικό λύκειο και το 1976 περάτωσε τις ανώτερες σπουδές στο Πανεπιστήμιο «Luigj Gurakuqi», και ειδικότερα στη φιλολογική σχολή. Το 1986 πηγαίνει στα Τίρανα, όπου πραγματοποιεί μεταπτυχιακές σπουδές στην ειδικότητα της κριτικής της λογοτεχνίας. Για ένα ευρύ χρονικό διάστημα εργάστηκε ως δάσκαλος σε χωριά της Βόρειας Αλβανίας. Για δεκαπέντε χρόνια εργάστηκε στο Ράδιο – Σκόδρα, δημοσιογράφος στις καλλιτεχνικές εκπομπές. Από το 1986 μέχρι το 2010 έχει παραχωρήσει διαλέξεις που σχετίζονται με την παιδική λογοτεχνία ως λέκτορας στο Πανεπιστήμιο Luigj Gurakuqi της Σκόδρας.

Τα έργα του για παιδιά⁵¹⁷:

1. *Dita e parë e dëborës* / Η πρώτη μέρα του χιονιού. (skica e tregime, / σκίτσα και διηγήματα, 1976)
2. *Hyni në çadrën time* / Μπείτε στην ομπρέλα μου (vjersha / ποιήματα, 1978)
3. *Kush i hëngri manaferrat* / Ποιος έφαγε τα βατόμουρα (përralla / παραμύθια, 1986)
4. *Ndihmoheni Arushin e vogël (përrallë me figura për fëmijët e kopshteve/ Βοηθήστε τον μικρό Αρκούδο / παραμύθια με εικόνες για τα παιδιά του νηπιαγωγείου, 1986)*
5. *Kush e zgjoi këngën e zogut?* / Ποιος ζύπνησε το τραγούδι του πουλιού; (vjersha / ποιήματα, 1987)
6. *Kush t'i sollti yjet, hënë?* / Ποιος έφερε τα άστρα, το φεγγάρι; (vjersha / ποιήματα, 1989)
7. *Përralla e babit tim* / Το παραμύθι του μπαμπά μου, παραμύθια, 1994)

517. Βλ.Ο. Κ. Grillo, “ LEXIKON, Shkrimtaret Shqiptare per femije (1872-1995), εκδ. Botimet Enciklopedike, Τίρανα, 1997, σελ.27-28.

8. *Historitë e arushit, ketrushit dhe xixëllonjës së vogël / Οι ιστορίες της αρκούδας, του σκίουρου και της μικρής πυγολαμπίδας, (përralla në vargje / παραμύθια σε στίχους, 1995)*
9. *Djali i vogël sa një kokërr arre / Το μικρό παιδί ίσα με ένα καρύδι, (përralla sipas motiveve popullore / παραμύθια στο πρότυπο των λαϊκών μοτίβων, 1996)*
10. *Historia e kallzës së vogël flokartë / Η ιστορία του μικρού χρυσαφένιου σταχιού, (novelë-përrallë / νουβέλα - παραμύθι, 1996)*
11. *Loti i pyllit / Το δάκρυ του δάσους, (përralla / παραμύθια, 1997)*
12. *Shshshsh..., se zogjtë po bëjnë gjumë / ΣΣΣΣ..., γιατί τα πουλιά κοιμούνται, (vjersha / ποιήματα, 2008)*
13. *Dredhia e gjinkallës / Η πονηριά του τζίτζικα, (përralla / παραμύθια, 2000)⁵¹⁸*
14. *Maço, Maçoku mbeti gojëhapurt / Το Γατί, Γατάκι έμεινε με το στόμα ανοικτό (përralla / παραμύθια, 2001)*
15. *Historia e tre pëllumbave / Η ιστορία των τριών περιστεριών, (tregime / διηγήματα, 2002)*
16. *Porosia e Diellit / Η παραγγελιά του Ήλιου, (vjersh / ποιήματα, 2003)*
17. *Gabimi i Diellit / Το λάθος του Ήλιου, (përralla / παραμύθια, 2004)*
18. *Historia e zogut Verdho / Η ιστορία του πουλιού Βέρδο, (përrallë në vargje παραμύθια σε στίχους, 2006)*
19. *Çuditë e rrezes lodërtare / Τα θαύματα της παιχνιδιάρας ακτίνας (Vjersha / ποιήματα, 2007)*
20. *Si u bë fole kapelja e gjyshit / Πως έγινε φωλιά το καπέλο του παππού (vjersha / ποιήματα, 2008)*
21. *Historia e Gjëmbit dhe e Gjëmbarcit / Η ιστορία του Αγκαθιού και του Αγκαθακιού, (përralla / παραμύθια, 2008)*
22. *Plaku, zogu dhe bastuni / Ο γέρος, το πουλί και το μπαστούνι, (roemë ποίημα σε στοίχους, 2010)*
23. *Katër rryetje Erës... / Τέσσερεις ερωτήσεις, Poezi / ποιήματα, 2010*
24. *Nje maçok dy here budalla / Ένα γατάκι δυο φορές χαζό, παραμύθια 2012*

518. Βλ. Shkodra Daily *Xhahid Bushati, Shkrimtari per femije*, Gazeta Shkodra Daily posted on 07 July 2015 <https://www.shkodradaily.com/2015/07/xhahid-bushati.html>

Τα τελευταία χρόνια δραστηριοποιείται κυρίως στην αρθρογραφία και στην κριτική έργων παιδικής λογοτεχνίας. Δεν έχουμε έως και σήμερα κάποια νέα έκδοση παιδικού βιβλίου.

Στη σύγχρονη αλβανική παιδική και νεανική λογοτεχνία, η λογοτεχνική παραγωγή του συγγραφέα Xhahid Bushati κατέχει μια σημαντική θέση, γιατί ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις και στις ιδιαιτερότητες της ψυχοσύνθεσης των παιδιών. Αυτός έχει παράγει και εκδώσει με επιτυχία αρκετά βιβλία παιδικής λογοτεχνίας διαφορετικών ειδών.

Αρχικά εμφανίστηκε ως πεζογράφος το έτος 1976 με το πρώτο του βιβλίο «*Dita e parë e dëborës/ Η πρώτη μέρα του χιονιού*» (σκίτσα και διηγήματα). Στη συνέχεια παρουσιάζεται ως ποιητής, εκδίδοντας τις ποιητικές συλλογές «*Kush e zgjoi këngën e zogut / Ποιος ζύπνησε το τραγούδι του πουλιού*» και «*Kush t'i sollli yjet, hënën? / Ποιος σου έφερε τα άστρα, το φεγγάρι;*».

Θα ήταν παράλειψη να μην γίνει ειδική αναφορά στο αγαπημένο είδος του συγγραφέα, το παραμύθι, το οποίο έχει παρουσιάσει πεζογραφικά, αλλά και ποιητικά. Είναι ένας συγγραφέας, ο οποίος δούλεψε αρκετά χρόνια ως δάσκαλος, με εύλογο αποτέλεσμα να γνωρίσει από κοντά τα παιδιά, τον κόσμο, τα όνειρα, τις επιθυμίες τους. Αυτό βοήθησε τον συγγραφέα να αναπτύξει διαφορετικά θέματα, προσφιλή σε αυτά, αλλά και να ανταποκριθεί σε μερικά από τα αιτήματά τους.

Η παιδική λογοτεχνική παραγωγή του συγγραφέα Xhahid Bushati, εμπνευσμένη από ενδιαφέροντα θέματα και ιστορίες, διακρίνεται από τα στοιχεία του νεωτερισμού της αυθεντικότητας⁵¹⁹. Αναφέρεται σε αυτό το σημείο, το πρώτο τεύχος με ποιήματα «*Hyni në çadrën time / Μπείτε στην ομπρέλα μου*», στο οποίο παρουσιάζονται δημιουργικά διάφορα θέματα: τα ζώα, η εργασία, οι γονείς, ο αγώνας. Είναι ποιήματα που συνδέονται με τα παιχνίδια των παιδιών και οξύνουν τη φαντασία. Για παράδειγμα, το ποίημα που δίνει τον τίτλο του βιβλίου, εκθειάζει την αλληλεγγύη και τη βοήθεια του φίλου για τον φίλο. Αυτή η καλλιτεχνική ιδιοσυγκρασία γίνεται εμφανής όχι μόνο στους στίχους, αλλά στο σύνολο της λογοτεχνικής παραγωγής του συγγραφέα.

Σε ορισμένα ποιήματα, ο συγγραφέας παρουσιάζει με προσοχή τα ζώα του δάσους, για τα οποία τα παιδιά έχουν μεγάλη περιέργεια. Αξιοσημείωτο είναι το

519. Βλ. Z. Mehani, Xhahid Bushati – liriku I femijeve, postet on 29 Nentor 2016.
<https://fjala.info/xhahid-bushati-liriku-i-femijeve/>

γεγονός ότι σε ορισμένους στίχους αναδεικνύει το «ήθος» αυτών των ζώων στο πλαίσιο ενός εκτεταμένου ανθρωπομορφισμού:

«Shshsht, se zogjtë po bëjnë gjumë! Σσσστ, γιατί τα πουλιά κοιμούνται»:

<i>Hënëverdhëza la shtëpinë,</i>	<i>Το κιτρινο-φέγγαρο άφησε το σπίτι</i>
<i>tani pyll:- Natën e mirë!</i>	<i>Τώρα δάσος: - Καληνύχτα!</i>
<i>Vetë nëna rri këndon:</i>	<i>Η ίδια η μάνα κάθεται τραγουδάει:</i>
<i>- Fli, o bir, ti, fli, o bir!</i>	<i>- Κοιμήσου, γιέ, εσύ, κοιμήσου, γιε!</i>
<i>Veç dy gjethe bisedojnë,</i>	<i>Μόνο δυο φύλλα συνομιλούν,</i>
<i>Fësh, fësh, fësh po bëjnë zhurmë,</i>	<i>φς, φς, φς θροϊζουν,</i>
<i>i dëgjon dhe u thotë Hëna:</i>	<i>Τα ακούει και τους λέει το φεγγάρι</i>
<i>- Shshsht, se zogjtë po bëjnë gjumë!</i>	<i>- Σσσστ, γιατί τα πουλιά κοιμούνται!</i>

Είτε στο ποιήμα:

«Në liqen rri pa orar»

*Dielli ecte dalëngadalë,
ish i lodhur, gjumë i vinte,
me një rosë fort u çudit
nga liqeni pse nuk ikte.*

*- Kaloi ora, - foli Dielli,-
Shko moj rosë, shko në shtëpi,
nuk harroj, prapë do të zgjoj
të vish nesër përsëri...*

«Στη λίμνη κάθομαι νυχθημερόν»:

*Ο ήλιος περπατούσε σιγά-σιγά
Ήταν κουρασμένος, νύσταζε,
με μια πάπια πολύ απόρησε
Από τη λίμνη γιατί δεν έφευγε*

*- Πέρασε η ώρα, - φώναξε ο ήλιος,-
πήγαινε καλέ πάπια, πήγαινε στο σπίτι,
δεν ξεχνώ, πάλι θα σε ξυπνήσω
να έρθεις αύριο ξανά...*

<i>- Mak- mak- mak, - u përgjigj rosa,-</i>	<i>- Μακ- μακ- μακ, - απάντησε η πάπια,-</i>
<i>Diell, o diell rrezear,</i>	<i>Ήλιε, ο ήλιε ακτινόχρυσε,</i>
<i>Nga mëngjësi gjer në mbrëmje</i>	<i>Από το πρωί μέχρι το βράδυ,</i>
<i>Në liqen rri pa orar...</i>	<i>Στη λίμνη κάθομαι νυχθημερόν...</i>

Επίσης ο συγγραφέας χρησιμοποιεί με επιδεξιότητα διάφορα είδη στίχων. Όχι μόνον τους οκτασύλλαβους όπως στα παραπάνω ποιήματα, αλλά και τους εξασύλλαβους στίχους. Αναφέρουμε το ποίημα *Era lotët ia pushon/ Ο αέρας τα δάκρια του σταματάει*, δομημένο με αυτό το μέτρο:

*Ylli, ende fle,
Hënë, e zu gjumi...*

*Το αστέρι, ακόμα κοιμάται,
Το φεγγάρι, το έπιασε ο ύπνος...*

*Reja nis e qan,
sepse ngjyrën humbi...*

*Το σύννεφο αρχίζει και κλαίει,
Γιατί το χρώμα έχασε...*

*-Mos qaj!- i tha era
(vu-vu, buçet fort).*

*- Μην κλαις! – του είπε ο αέρας
(Βου- βου, αντηχεί δυνατά).*

*Lotët ia ndalon
Edhe e bën zog...*

*Τα δάκρυα του σταματά
και το κάνει πουλί...*

Οι στίχοι διακρίνονται για το ιδιαίτερο ύφος, για τις επιλεγμένες λογοτεχνικές εκφράσεις με ποιητικούς χρωματισμούς και πλούσιο λεξιλόγιο. Αυτά τα χαρακτηριστικά έχουν καταστήσει τα ποιήματα ιδιαίτερα ελκυστικές δημιουργίες, συναισθηματικά ανεξίτηλες στον μικρό αναγνώστη.⁵²⁰

Οι καλλιτεχνικές ιδιότητες της ποίησης του Xhahid Bushati αποκαλύπτονται με φυσικό τρόπο και σε ορισμένα παραμύθια σε στίχους. Ειδικότερα σε ένα ποίημα, ο δημιουργός περιγράφει μια συζήτηση που αναπτύσσεται μεταξύ των παιδιών για το φεγγάρι, τα αστέρια, τον ήλιο, είτε προβάλλει την φιλία του παιδιού με το πουλί:

*1. - Hënëz, a po vjen?
- Qielli vetëm s' rri.
Vogëlushi i mirë
Syçkat mbyll dhe fli!*

*1. – Φεγγαράκι, έρχεσαι;
- Ο ουρανός μόνος του δεν μένει.
Καλέ μικρούλη
Τα ματάκια κλείσε και κοιμήσου!*

*2. - Diell, o rrezear,
Lart në qiell ku rri,
Lodërza ke vallë,
Me shokë luan ti?*

*2. – Ήλιε, χρυσάκτινε,
Πάνω στον ουρανό που κάθεσαι,
Παιχνιδάκια έχεις μήπως
Με φίλους παίζεις εσύ;*

*3. Eri shkon në shkollë
Plot gaz e dëshirë,
Pas e ndjek një zog
Si një mik mirë.*

*3. Η Έρη πηγαίνει στο σχολείο
Γεμάτη χαρά και θέληση,
Πίσω την ακολουθεί ένα πουλί
Σαν ένας καλός φίλος.*

520. Βλ. Βλ. R. Alimerko, LETËRSIA PËR FËMIJË” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014, σσ. 174-176

Σε αυτά τα ποιήματα διαφαίνεται σάμπως ο συγγραφέας παίζει με τα παιδιά. Σε άλλες περιπτώσεις κάνει χρήση της τριτοπρόσωπης αφήγησης:

Ku e mban dritën xixëllonja? Που κρατεί το φως η πυγολαμπίδα;⁵²¹

<i>Kur pylli e udhët</i>	<i>Όταν το δάσος και οι δρόμοι</i>
<i>Janë në errësirë,</i>	<i>Είναι στο σκοτάδι,</i>
<i>Nga shtëpia del</i>	<i>Από το σπίτι βγαίνει</i>
<i>Xixëllonjë e mirë...</i>	<i>Η καλή πυγολαμπίδα...</i>
<i>Si yll i ngjan natës,</i>	<i>Σαν άστρο μοιάζει της νύχτας,</i>
<i>si një ëndërr ngjan,</i>	<i>Σαν ένα όνειρο μοιάζει</i>
<i>bredh në hapësira,</i>	<i>περιπατεί στους χώρους,</i>
<i>në shpirt dritën mban...</i>	<i>στην ψυχή το φως κρατεί...</i>

Ο ερευνητής και κριτικός Xhevat Syla έχει τονίσει ότι:

«... *shkrimtari Xhahid Bushati është një rrëfimtari i mrekullueshëm i përrallave, duke e ndierë të gjallë në shpirt çdo gjë me krijimin e tij / ...*

ο συγγραφέας *Xhahid Bushati* είναι ένας υπέροχος αφηγητής παραμυθιών, αποδίδοντας με ζωντάνια κάθε λεπτομέρεια⁵²².

...Por në përgjithësi përrallat e tij kanë vlera edukative dhe njohëse. Ato u hapin horizont lexuesve të vegjël, duke i çuar jashtë në natyrë, në mes të kafshëve,shpendëve e insekteve, që janë qëniet më të dashura për ta... / ...Αλλά σε γενικές γραμμές τα παραμύθια που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον από την άποψη ότι μορφώνουν και καλλιεργούν τους μικρούς αναγνώστες. Ανοίγουν τους ορίζοντες των μικρών αναγνωστών, κατευθύνοντάς τους έξω στη φύση, στον κόσμο των ζώων, των πουλιών και των εντόμων, που είναι οι πιο αγαπητές υπάρξεις γι' αυτά...⁵²³.

521. Βλ. Βλ. R. Alimerko, LETËRSIA PËR FËMIJË” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014,σ. 177.

522. Βλ. Xh. Syla, *Kuvendim poetik*, Prishtinë, 2010, f. 316

523. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për Fëmijë* Elbasan, 2004, f. 687

Όπως στα παραμύθια, έτσι και στην ποίηση, ο ποιητής, επιμελείται τον στίχο ώστε να μην είναι άτεχνος και δωρικός, αλλά να έχει λογοτεχνική ένδυση, να είναι σύντομος, να έχει ομοιοκαταληξία, ρυθμό και μουσικότητα. Στις ποιητικές δημιουργίες του σε γενικές γραμμές χρησιμοποιεί τον εξασύλλαβο στίχο, ο οποίος είναι ευκολότερα απομνημονεύσιμος από τον μικρό αναγνώστη.

Ο ποιητής στοχεύει στις δημιουργίες του να μεταφέρει πληροφορίες με προσεγμένο τρόπο, ώστε να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις και στην αντιληπτική ικανότητα του αναγνωστικού κοινού του. Σε αυτή την προοπτική επιλέγει σενάρια ανατρεπτικού περιεχομένου, που καθίστανται ιδιαίτερα ελκυστικά, εξαιτίας της ευελιξίας του λόγου. Αυτά τα στοιχεία είναι ευδιάκριτα, στην συλλογή με παραμύθια «*Përrallat e habit tim / Τα παραμύθια του μπαμπά μου*» (1994), που απευθύνεται στα παιδιά ηλικίας 6-9 ετών, πολύ σημαντικές δημιουργίες που ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις αυτής της ηλικίας. Αξιοσημείωτο στοιχείο της συγγραφικής δεινότητας του συγγραφέα είναι η σμίλευση των προσώπων, του ανθρώπινου κόσμου, αλλά και του αντίστοιχου των ζώων και των πτηνών. Το στοιχείο αυτό τεκμηριώνεται και από τα παραμύθια: «*Guri i çmuar / Το πολύτιμο πετράδι*», *Pepushi dhe verdhushi / , Këmbëngulja e zogut të vogël / Η επιμονή του μικρού πουλιού, κ.ά.*

Η λακωνικότητα και η περιεκτικότητα του λόγου αποτελούν ιδιαίτερο γνώρισμα της συγγραφής των παραμυθιών, στην προσπάθειά του να μην μακρηγορεί, για να μην κουράζει τα παιδιά. Άλλο χαρακτηριστικό του είναι η αξιοποίηση του γλωσσικού κώδικα των παιδιών, στοιχείο που αποδίδει αμεσότητα στο έργο του. Από τα σημαντικά βιβλία του συγγραφέα είναι και το βιβλίο με παραμύθια «*Μαζο, Μαζοκνι mbeti gojëhapur / Το Γατί Γατάκι έμεινε με το στόμα ανοικτό*», που εκδόθηκε το 2001. Συμπεριλαμβάνει συνολικά εννιά παραμύθια, τα οποία ξαφνιάζουν με την λογοτεχνική ικανότητα του συγγραφέα στην παραγωγή αυτού του είδους που έχει διαχρονική παρουσία στο πλαίσιο της παιδικής λογοτεχνίας.⁵²⁴

Το θεματολογικό περιεχόμενο αυτών των παραμυθιών έχει αντληθεί από τη ζωή των ζώων και των πτηνών, που αποκτώντας ανθρωπομορφικά χαρακτηριστικά, γίνονται ιδιαίτερος προσφιλή στα παιδιά. Ο συγγραφέας μαγεύει με τα κατορθώματα και τις μυστηριώδεις περιπέτειες των συμπαθητικών ηρώων, τις αυτοσχέδιες, περίτεχνες σκηνές, τους διαλόγους και την ιδιόλεκτο που χρησιμοποιούν. Τα παιδιά

524. Βλ. M. Nelaj, *Profile letrare/ Λογοτεχνικά προφίλ*, - STUDIME, εκδ. OMSCA-1, Tiranë, 2008, σ. 142.

μαγεύονται με την αφήγηση, την ιστορία, τα ονόματα των προσώπων, τα περίεργα ονόματα των ζώων που προκύπτουν από τους ήχους που παράγουν, όπως το κι-κι-ρι-κι του Κόκορα Πετεινού και το κο-κο-κο της γενναίας κότας Τσικαλέσα, το κρι-κρι του μικρού σκίουρου, το ια-ια-αι του πουλαριού Κιάμο, το τσίου-τσίου του χελιδονιού κιτρινόραμφου Σέμι, το μιάου-μιάου του Γάτου Γατάκι που παίζουν και διασκεδάζουν ατελείωτα. Ενδιαφέρουσα είναι η φιγούρα του μικρού γάτου στο *Maço Maçoku mbeti gojëhapur / Το Γατί Γατάκι έμεινε με το στόμα ανοικτό*: «*“Shikonte i habitur zogjtë që tashmë ishin rritur dhe fluturonin lart në qiellin e kaltër. Zbriti nga pema dhe hyri përsëri në shtëpi. Kësaj here i lodhur, i mërzitur e i uritur më shumë se kurrë. Në sytë e tij të blertë, edhe ajo shpresë dinake e shumëpritur nuk jetonte më, ishte shuar përgjithnjë / Έβλεπε απορημένος τα πουλιά που τώρα είχαν μεγαλώσει και πετούσαν ψηλά στον γαλάζιο ουρανό. Κατέβηκε από το δέντρο και μπήκε ξανά στο σπίτι. Αυτή τη φορά κουρασμένο, στενοχωρημένο και πιο πολύ πεινασμένο από ποτέ. Στα γαλάζια του μάτια, και εκείνη η πονηρή ελπίδα η πολυαναμενόμενη δεν ζούσε πια, είχε σβηστεί για πάντα.*» Δηλαδή, το παραμύθι αφηγείται ένα συγκεκριμένο γεγονός, έτσι όπως θα μπορούσε να συμβεί, αλλά η γενική αποτίμηση και το ηθικό δίδαγμα που προκύπτει από αυτό εξάγεται από τους ίδιους τους αναγνώστες, δίχως συγγραφική καθοδήγηση.

Στις σελίδες του βιβλίου γίνεται αντιληπτό το γεγονός ότι ο συγγραφέας έχει έντεχνα εξατομικεύσει τα χαρακτηριστικά κάθε προσώπου, παρουσιάζοντας τα με κοσμητικά επίθετα, μεταφορές και άλλα εκφραστικά μέσα:

«*...Gojën e kishte si lule, kurse shtatin lis të njomë / Το στόμα το είχε σαν λουλούδι, ενώ το σώμα τρυφερό δρυ.* Ακολούθως η σύγκριση: *zemra i rrihte si këngë bilbili e si këngë dallëndysheje* Η καρδιά του χτυπούσε σαν τραγούδι αηδονιού και σαν τραγούδι χελιδονιού, ή με τις μεταφορές - *kodrina syblertë, yjet syzjarrtë / Ο γαλανομάτης λόφος, τα φωτεινό-ματα άστρα, κ.ά.*» έχει κατορθώσει να συνθέσει επαρκώς το φυσικό και ηθικό πορτρέτο τους. Γι' αυτό τα παραμύθια του Xhahid Bushati διαβάζονται με θέληση. Αυτά τα χαρακτηριστικά αποδίδονται από την καθαρή γλώσσα, τη σαφή και με πλούσιες επιλεγμένες εικόνες έκφραση.

«*...Struktura dhe forma artistike e krijimeve të Xhahidit, si në poezi, ashtu edhe në prozë, i shëmbëlajnë një arkitekture letrare karakteristike për stilin dhe individualitetin artistik të autorit, ku elementët e tyre gërshetohen e shkrihen më sëmiri me përmbajtjen, tamam si instrumentet muzikore të një orkestre të akorduar mirë, duke na dhënë një “sinfoni” me mjaft*

muzykalitet...» / Η δομή και η καλλιτεχνική μορφή των δημιουργιών του Xhahid, όπως στην ποίηση, έτσι και στην πεζογραφία, αντικατοπτρίζουν μια λογοτεχνική αρχιτεκτονική χαρακτηριστική για το ύφος και την καλλιτεχνική ατομικότητα του συγγραφέα, όπου τα στοιχεία τους συμπλέκονται και συγχωνεύονται κάλλιστα, συνθέτοντας μια «συμφωνία» με αρκετή μουσικότητα.⁵²⁵

5.6.10. Tasim Gjokutaj– Τασίμ Γκιοκούταϊ (1944 – 1998)

Ο συγγραφέας Tasim Gjokutaj γεννήθηκε στο Κουτς του Κουρβελέσι το 1944. Ολοκλήρωσε τη φοίτησή του στο δημοτικό σχολείο στην γενέτειρά του, ενώ το επτατάξιο σχολείο και το λύκειο στο Αργυρόκαστρο. Επίσης στο Αργυρόκαστρο στο Πανεπιστήμιο Eqrem Çabej (ish Instituti i Lartë Pedagogjik trevjeçar) απέκτησε πτυχιακό τίτλο στους τομείς της γλώσσας και της λογοτεχνίας – Αλβανικής φιλολογίας. Για ένα διάστημα εργάστηκε ως δάσκαλος της γλώσσας και της λογοτεχνίας στο επτάχρονης φοίτησης σχολείο του Λιμποχόβου. Για πολλά χρόνια αργότερα εργάστηκε ως διευθυντής της παιδικής βιβλιοθήκης στην πόλη του Αργυροκάστρου. Αργότερα ως καθηγητής της παιδικής λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο Eqrem Çabej προσέφερε τις υπηρεσίες του.⁵²⁶

Η λογοτεχνική παραγωγή του ποιητή αποτελεί μια πολύτιμη περιουσία στο πεδίο της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας. Αυτή ξεκινάει τη διαδρομή της από το 1969 και διαδέχονται το ένα το άλλο όπως:

1. *Do ndërtojme hidrocentral / Θα χτίσουμε υδροηλεκτρικό σταθμό* (poemë përrallë, 1969/ Παραμύθι - ποίημα)
2. *Buzëqesh Mentori / Χαμογελάει ο Μεντόρ* (vjersha, 1972/ Ποιήματα),

525. Βλ. M. Nelaj, *Profile letrare/ Λογοτεχνικά προφίλ*, - STUDIME, εκδ. OMSCA-1, Tiranë, 2008, σ. 143.

526. Βλ. O. K. Grillo, *LEXIKON, Shkrimtarët Shqiptarë për fëmijë (1872-1995)/ ΛΕΞΙΚΟ, Αλβανοί συγγραφείς για παιδιά*, εκδ. Botimet Enciklopedike, Tiranë, 1997, σ. 83

3. *Dhelpra dhe Baloshi / Η αλεπού και ο Μπαλιόσι* (përrallë në vargje, 1973/ Παραμύθι - ποιήμα),
4. *Keci që s'bëri detyrat / Το κατσίκι που δεν έκανε τα καθήκοντα* (poemë-përrallë, 1975 / Παραμύθι – ποιήμα),
5. *Dita e pare / Η πρώτη μέρα* (vjersha, 1976 / ποιήματα),
6. *Kush e hëngri akulloren / Ποιος έφαγε το παγωτό* (poemë humoristike, 1977/ Χιουμοριστικά ποιήματα),
7. *Bleta lulet i ka xhan / Η μέλισσα τα λουλούδια τα αγαπάει* (vjersha, 1977/ ποιήματα),
8. *Familja dhe hekurudha / Η οικογένεια και η σιδηροδρομική γραμμή* (vjersha, 1977 / ποιήματα),
9. *Në fshatin tonë malor / Στο ορεινό χωριό μας* (poemth, 1977/ ποιήματα),
10. *A e dini ç' tha Artani? / Γνωρίζετε τι είπε ο Αρτάν;* (vjersha, 1978 / Ποιήματα),
11. *Qajnë serrat në një ferrë / Κλαίνε τα κοράκια σε μια βατομουριά* (vjersha, 1978 / ποιήματα),
12. *Luftë me aspirina / Πόλεμος με ασπιρίνες* (poemë, 1979),
13. *Keci me katër kërucë/ Το κατσίκι με τέσσερα παπούτσια* (poemë-përrallë, 1980 / παραμύθι - ποιήμα),
14. *Derrkuci që bëri dush/ Το γουρουνάκι που έκανε ντους* (poemë humoristike, 1981 / χιουμοριστικό ποίημα),
15. *Bisedë me një dallëndyshe/ Συζήτηση με ένα χελιδόνι* (vjersha e poema, 1983/ ποιήματα),
16. *Bisedë me mbesën / Συζήτηση με την εγγονή* (poema, 1983/ ποιήματα),
17. *Ç'ëndrra thurin kalamajtë / Τι όνειρα πλέκουν τα μικρά* (poema, 1984/ ποιήματα),
18. *Alo, të vijë mamaja/ Εμπρός, να έρθει η μαμά* (poemë humoristike, 1985/ χιουμοριστικό ποίημα),
19. *Obobo, i ziu ç'bëra/ Μπω μπω, ο μαύρος τι έκανα* (poemë, 1988/ ποιήματα),
20. *Vët koran / Στο ψητό* (poemë-përrallë, 1990/ ποιήματα),
21. *S'duron iriqi një gjilpërë / Δεν αντέχει ο σκαντζόχοιρος ένα βελόνι* (vjersha, 1990/ ποιήματα),
22. *Ku ta gjej daullen gjyshi / Που να το βρει το ντέφι ο παππούς* (vjersha, 1995/ ποιήματα),

23. *Kush e hëngri akulloren?* / Ποιος το έφαγε το παγωτό; (përmbledhje kryesore e veprës, 1997/ συλλογή έργων του συγγραφέα),

24. *Vajza që u bë... bletë* / Το κορίτσι που έγινε... μέλισσα (përrallë në vargje, 2000/ παραμύθι σε στίχους).

Στην λογοτεχνική του δημιουργία ο συγγραφέας Tasim Gjokutaj ασχολήθηκε και με το παιδικό θέατρο, για το οποίο έχει γράψει αρκετά έργα αλλά και για το κουκλοθέατρο, μερικά λιμπρέτα για παιδιά και ενήλικες, αλλά και κείμενα τραγουδιών τα οποία έχουν μελοποιηθεί και τραγουδηθεί σε διάφορα παιδικά φεστιβάλ.

Κατά τη διάρκεια της διδακτικής θητείας του ασχολήθηκε και με επιστημονική εργασία, προϊόν της οποίας είναι τα έργα: «*Lirikat e dasmës gjirokastrite / Τα λυρικά του αργυροκαστρίτικου γάμου*» και «*Letërsia për fëmijë-1 / Η λογοτεχνία για παιδιά-1*», για τα οποία πήρε τον τίτλο «*Doktor i shkencave filologjike / Δοκτορά των φιλολογικών επιστημών*».

Ο ποιητής Tasim Gjokutaj, στην λογοτεχνική παραγωγή του για παιδιά κατέχει εξέχουσα θέση στην ανάπτυξη της ποίησης γενικά και στην εξέλιξη της χιουμοριστικής ποίησης, του αφηγηματικού ποιήματος και του παραμυθιού σε στίχους, ειδικά. Γνώριζε τον ονειροπόλο παιδικό κόσμο και συνεπώς η δημιουργία του θα αποθανατίσει πρόσωπα, γεγονότα, δράσεις που σχετίζονται με τον κόσμο, τα παιχνίδια και τις χαρές των παιδιών.

Είχε ένα μοναδικό τρόπο γραφής. Ανακάλυψε όπως ισχυριζόταν ο ίδιος: «...se s'ka gje me te mire se te shikosh nje femije I cili, duke lexuar nje liber, buzeqesh, qesh apo shperthen ne shatrevane te qeshurash. / ... ότι δεν υπάρχει καλύτερο πράγμα από το να δεις ένα παιδί, το οποίο, διαβάζοντας ένα βιβλίο, χαμογελάει, γελάει ή εκρήγνυται σε σιντριβάνια γέλιων.⁵²⁷

Η εργασία του, ως δασκάλου, του έδωσε τη δυνατότητα να γνωρίσει από κοντά τα παιδιά και να δημιουργήσει στενές φυσικές και ψυχικές σχέσεις. Οτιδήποτε είχε σχέσεις με αυτά, τα κατέγραφε, κι έτσι έγινε ο εγκάρδιος φίλος τους με τη συγγραφή ποιημάτων και αφηγηματικών χιουμοριστικών ποιημάτων.

527. Βλ. T. Gjokutaj, *Kush e hëngri akulloren Dy fjale nga autori / Δυο λόγια από τον συγγραφέα*, Botime TOENA, Tiranë, 1997, σ. 4

Έχει γράψει είκοσι δύο βιβλία αφιερωμένα στα παιδιά. Στα περισσότερα έργα της παιδικής λογοτεχνικής του παραγωγής περιλαμβάνει θέματα, τα οποία αποδίδει με χιουμοριστικό ύφος, προκαλώντας ψυχική ευδιαθεσία.

Letersia per femije pothuaj qe ne fillimet e saj, per te ndikuar te lexuesit e vegjel ka perdorur dy rruge: rrugen “beni keshtu” dhe rrugen “mos beni keshtu”, e para duke propagantuar shembullin pozitiv, e dyta duke kritikuar shembullin negative. Krijimet humoristike mbeshteten tek e dyta. Vene ne shenjester veset. “Veset” kryesore te femijeve jane tekat. / Η παιδική λογοτεχνία από τις απαρχές της, για να επηρεάσει τους μικρούς αναγνώστες έχει ακολουθήσει δυο δρόμους: «κάνετε έτσι» και το δρόμο «Μην κάνετε έτσι», ο πρώτος προπαγανδίζοντας το θετικό παράδειγμα, ο δεύτερος επικρίνοντας το αρνητικό παράδειγμα. Οι χιουμοριστικές δημιουργίες ακολουθούν την δεύτερη οδό, θέτοντας στο στόχαστρο τις κακίες. Οι κυριότερες «Κακίες» των παιδιών είναι οι ιδιοτροπίες.⁵²⁸

Ο συγγραφέας Tasim Gjukutaj μελέτησε και συνέλεξε με προσοχή τις επιθυμίες, τα παιχνίδια, τις ιδιοτροπίες, τον κόσμο, τη φύση και τα περιέλαβε στη λογοτεχνική δημιουργία του, κυρίως ποιήματα, χιουμοριστικά ποιήματα, παραμύθια σε στίχους, αφηγηματικά ποιήματα και χιουμοριστικά αφηγηματικά ποιήματα.

Στη μελέτη αυτή θα σταθούμε περισσότερο στην έκδοση του κυριότερου έργου «*Kush e hëngri akulloren? / Ποιος το έφαγε το παγωτό;*» ένα χιουμοριστικό αφηγηματικό ποίημα του 1997. Σε αρκετά ποιήματά του παρατηρείται η δομή του στίχου να ακολουθεί την παράδοση των παιχνιδιών, όπου εκδηλώνεται η ευστροφία τους. Ποιήματα όπως: «*Bleta lulet i ka xhan / Η μέλισσα αγαπάει τα λουλούδια*»⁵²⁹, «*Bisedë me një dallëndyshe / Συζήτηση με ένα χελιδόνι*»⁵³⁰.

«*Ç’ke harruar moj Aulonë? / Τι ξέχασες Αουλιόνα;*», «*Pse po qajnë retë / Γιατί κλαίνε τα σύννεφα;*» κ.ά., είναι απλά και διαθέτουν μουσικότητα. Έχουν ρυθμό και κίνηση, χωρίς κανένα συναισθηματικό φορτίο, συνεπώς απομνημονεύονται εύκολα. Για παράδειγμα αναφέρουμε το ποίημα:

«Ç’ke harruar moj Aulonë?» «Τι ξέχασες Αουλιόνα;»

Sot, kur shkonim për në shkollë, Σήμερα, όταν πηγαίναμε για το σχολείο,

Pse u ktheve si veri? Γιατί γύρισες σαν βοριάς;

528. Βλ. T. Gjukutaj, *Kush e hëngri akulloren*, Botime TOENA Tiranë, 1997, σ. 5

529. Βλ. T. Gjukutaj, ό.π., σ. 15

530. Βλ. T. Gjukutaj, ό.π., σ. 16.

<i>Ç'ke harruar moj Aulonë,</i>	<i>Τι ζέχασες, βρε Αουλιόνα;</i>
<i>Ç'ke harruar në shtëpi?</i>	<i>Τι ζέχασες στο σπίτι;</i>
<i>A mos vallë shishen me bojë,</i>	<i>Μήπως το μελανοδοχείο,</i>
<i>A mos penën në kuti?</i>	<i>Μήπως την πένα στο κουτί;</i>
<i>Ç'ke harruar, moj Aulon,</i>	<i>Τι έχεις ζεχάσει, βρε Αουλιόνα,</i>
<i>Që u ktheve si veri?</i>	<i>Που γύρισες σαν βοριάς;</i>
<i>Thotë Aulona e gëzuar:</i>	<i>Λέει η Αουλιόνα χαρούμενη:</i>

<i>- Asnjë gjë s'kisha harruar,</i>	<i>- Τίποτα δεν είχα ζεχάσει,</i>
<i>As fletoren, penën, shishen,</i>	<i>Ούτε το τετράδιο, ούτε την πένα, ούτε το δοχείο,</i>
<i>Po kur ika, s'rutha gjyshen.</i>	<i>Αλλά όταν έφυγα, δεν φίλησα τη γιαγιά.⁵³¹</i>

Ενώ στο άλλο ποιήμα “*Bisedë me një dallëndyshe / Συζήτηση με ένα χελιδόني*” αναφέρει:

<i>- Dallëndyshe</i>	<i>- Χελιδόني,</i>
<i>Gushëbardhë,</i>	<i>Ασπρολαίμη,</i>
<i>Çerdhen ku e ngrite vallë?</i>	<i>Τη φωλιά που την έστησες τάχα;</i>
<i>- Në një vend të bukur shumë,</i>	<i>- Σε ένα μέρος όμορφο πολύ,</i>
<i>Në një mal ngritur mbi lumë.</i>	<i>Σε ένα βουνό πάνω σε ένα ποτάμι,</i>
<i>-Sa mirë” Çerdhen e ke ngritë</i>	<i>- Τι καλά «Τη φωλιά την έφτιαξες</i>
<i>Jo mbi mal, po mbi digë.</i>	<i>Όχι στο βουνό, αλλά πάνω στο φράγμα.</i>
<i>Kur të vijë lumi te diga,</i>	<i>Όταν έρθει το ποτάμι στο φράγμα,</i>
<i>Do të mbushet vendi drita,</i>	<i>Θα γεμίσει ο τόπος φως,</i>
<i>Do burojë drita këtu,</i>	<i>Θα πηγάζει το φως εδώ,</i>
<i>Hej, çdo shohin zogjtë e tu!</i>	<i>Ει, τι θα δουν τα πουλιά σου!</i>
<i>Dallëndyshja q'atë cast</i>	<i>Το χελιδόني από αυτή τη στιγμή</i>
<i>Shkoi në çerdhe gjithë gaz,</i>	<i>Πήγε στη φωλιά όλο χαρά,</i>
<i>U tha zogjve gushëbardhë:</i>	<i>Είπε στα ασπρολαίμικα πουλιά:</i>
<i>-Rritni krahët sa më parë,</i>	<i>- Μεγαλώστε τα φτερά σας όσο πιο</i>

531. Βλ. T. Gjokutaj, *Kush e hengri akulloren*, Botime TOENA, 1997 σελ. 21

νωρίς

Që të nisni fluturimin

*Ditën e inagurimit!*⁵³²

Για να ξεκινήσετε το πέταγμά σας

Την ημέρα των εγκαινίων!

Αυτές οι δημιουργίες αποδεικνύουν την λογοτεχνική εμπειρία του ποιητή ως ενός ικανού παρατηρητή της ζωής των παιδιών, που ανακαλύπτει τον πλούσιο πνευματικό τους κόσμο.

Ο Tasim Gjakutaj εμφανίζεται και ως ποιητής που αξιοποιεί τη διάθεση για αστεϊσμό στην προσπάθεια άμεσης επικοινωνίας με τα παιδιά. Ένα σημαντικό τμήμα της ποιητικής δημιουργίας του έχουν χιουμοριστικό χαρακτήρα και αποπνέουν τρυφερότητα γι' αυτό συγχαράσσονται εύκολα στην μνήμη των παιδιών, είναι χαρωπά, γλυκά, γι' αυτό οι στοίχοι μένουν στη μνήμη για αρκετό καιρό⁵³³. Είναι στίχοι γεμάτοι χαρά, όπως είναι και ο κόσμος των παιδιών. Έχει αρχίσει την δημιουργία του με τους παρακάτω χιουμοριστικούς τίτλους: “*Leci dhe kllorcka / Ο Λέτσι και η κλώσα*”, “*Qeshi gjeli ki, ki, ki... / Γέλασε ο πετεινός κι, κι κι...*”, “*A e dini ç' ngjau? / Ξέρετε τι συνέβη;*”, “*Ç'më ndodhi me një shkronjë / Τι μου συνέβη με ένα γράμμα*”, “*Çura që hante me naze / Το κορίτσι που έτρωγε με νάζια*”, “*Sikur të gëhjenim të gjithë si ti / Σάμπως να ψευδόμασταν όλοι σαν εσένα*”, “*Ku ta gjej daullen gjyshi?! / Που να το βρει το ντέφι ο παππούς;*”, “*Hunda dhe shamia / Η μύτη και το μαντήλι*”,⁵³⁴ κ.α....

Στους στοίχους του ποιήματος «*Hunda dhe shamia / Η μύτη και το μαντήλι*», μέσω μιας ανάμνησης από την παιδική ηλικία, ο ποιητής ξεδιπλώνει τον παιδικό κόσμο και την ψυχολογία του, μεταφέροντας και μορφωτικές αξίες:

Kur ishim të vegjël,

Një shoku im,

Mëngjes për mëngjes

Harronte shaminë.

Όταν είμασταν μικροί,

Ένας φίλος μου,

Πρωί για πρωί,

Ξεχνούσε το μαντήλι

Sa herë kollitej

Όσες φορές έβηχε,

532. Βλ. T. Gjakutaj, *Kush e hengri akulloren*, Botime TOENA, 1997 σελ. 16.

533. Βλ. Grillo O. K., *Panoramë letrare – nëpër faqet e letërsisë sonë për fëmijë (kritika e studime letrare)/Λογοτεχνικό πανόραμα – στις σελίδες της λογοτεχνίας μας για παιδιά (λογοτεχνική έρευνα και κριτικές)*, Tiranë, 1986, σσ. 52-53.

534. Βλ. T. Gjakutaj, *Kush e hengri akulloren*, Botime TOENA, 1997 σελ. 27-45.

*Apo tështinte,
Me mëngë të xhaketës,
Turinjtë i fshinte.*

*ή φτερνίζονταν,
στο μανίκι του σακακιού,
Το πρόσωπο σκούπιζε.*

*Një ditë në klasë
Mësuesja e pa
Dhe buzagaz
E qetë i tha:*

*Μια μέρα στην τάξη
Η δασκάλα το είδε
Και χαμογελώντας
Ήρεμη του είπε:*

*Ç'paske bërë kështu,
More djalë i mbarë,
Shaminë e ke lënë,
Hundën e ke marrë.*

*Τι έκανες έτσι,
Καλό μου παιδί,
Το μαντήλι το άφησες,
Τη μύτη την πήρες.*

*Po harrove prapë,
Të marrësh shami,
Shkule edhe hundën,
Lëre në shtëpi!...*

*Αν ξεχάσεις πάλι,
Το μαντήλι να πάρεις,
Ξερίζωσε και τη μύτη,
Αφησέ την στο σπίτι!...*

*Që nga ajo ditë,
Ndodhi një çudi:
Dhe pse kish një hundë,
Merrte dy shami!⁵³⁵*

*Από εκείνη την ημέρα,
Συνέβη ένα θαύμα:
Μολονότι είχε μια μύτη,
Έπαιρνε δυο μαντήλια!*

Το χιουμοριστικό ποίημα «*Ku ta gjej daullen gjyshi?! Πού να το βρει το ντέφι ο παππούς;*», αναφέρεται σε ένα ιδιότροπο παιδί το οποίο απομακρύνεται τρέχοντας από το τραπέζι του φαγητού, το κυνηγούν η μαμά και η γιαγιά με το πιάτο στο χέρι μέσα στην κουζίνα και έξω στο μπαλκόνι...⁵³⁶

535. Βλ. T. Gjokutaj, *Kush e hëngri akulloren*, Tiranë, 1997, σ. 45

536. Βλ. Bishqemi A., *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σσ. 605-607.

<i>Kini parë a s'kini parë, Në pallat kemi një djalë.</i>	<i>Έχετε δει ή δεν έχετε δει, Στην πολυκατοικία έχουμε ένα παιδί.</i>
<i>Prindërit halli i ka zënë, Se bën naze në të ngrënë.</i>	<i>Τους γονείς το χάλι τους έχει πιάσει, Γιατί κάνει νάζια στο φαγητό.</i>
<i>Në kuzhinë e në ballkon E ndjekin me rjate në dorë.</i>	<i>Στην κουζίνα και στο μπαλκόνι Τον κυνηγούν με το πιάτο στο χέρι.</i>
<i>- Qejfin mamit mos ia prish, Ha t'u bëfsha një thelë mish!</i>	<i>- Το χατίρι της μαμάς μην το χαλάς, Φάε σε παρακαλώ ένα κομμάτι κρέας!</i>
<i>- Unë s'e ha thelën e mishit, po s'i ra dauilles gjyshi!</i>	<i>- Εγώ δεν το τρώω το κομμάτι κρέας, Αν δεν παίζει με το ντέφι ο παππούς!</i>
<i>Skuqet gjyshi, kokën tund, Merr legenin, një bastun.</i>	<i>Κοκκινίζει ο παππούς, το κεφάλι κουνάει Παίρνει τη λεκάνη, ένα μπαστούνι.</i>
<i>Që t'i bëhet qejfi Benit, I bie gjyshi...legenit!</i>	<i>Για να γίνει το χατίρι του Μπένη, Χτυπάει ο παππούς...τη λεκάνη!</i>

Διαπιστώνεται ότι ο ποιητής έχει παρουσιάσει μια κατάσταση με διάθεση αστεϊσμού, στο πλαίσιο της οποίας ο ποιητής περιγράφει την άρνηση ενός μικρού παιδιού να φάει. Ο δημιουργός δεν ηθικολογεί, ούτε χλευάζει τα παιδιά που υιοθετούν τη συμπεριφορά του Μπένη, ούτε ορισμένες μητέρες, οι οποίες εκπληρώνουν τις ιδιαίτερες απαιτήσεις των παιδιών και δυσκολεύουν περαιτέρω μια ήδη δυσχερή κατάσταση. Σε αυτό το σημείο γίνεται εμφανές ότι το αποτέλεσμα της λογοτεχνικής παραγωγής έχει δυο αποδέκτες: τα ιδιόρρυθμα παιδιά και τους ενήλικες-γονείς γεγονός που επιβεβαιώνει και ο ίδιος.

«...Kam pasë dëshirë që këto krijime, sigurisht po t' u pëlqenin, t'i lexonin në radhë të parë prindërit...⁵³⁷ / Είχα την επιθυμία αυτές τις δημιουργίες, εφόσον βέβαια τους άρεσαν, να τις διαβάσουν πρωτίστως οι γονείς...»

537. Βλ. T. Gjokutaj, *Kush e hëngri akulloren*, Botime TOENA, Tiranë, 1997, σ. 5.

Ο ποιητής Tasim Gjakutaj στην λογοτεχνική του παραγωγή ανελλιπώς επιχειρούσε να εισχωρήσει ουσιαστικότερα στον ποιητικό κόσμο των παιδιών, στην χαρούμενη φύση και την ψυχή τους. Συχνά οι στίχοι του έδιναν την εντύπωση ενός ανοιχτού διαλόγου με τα παιδιά. Αυτό συμβαίνει και στους στίχους του ποιήματος: «Ç'më ndodhi me një shkronjë/ Τι μου συνέβη με ένα γράμμα», στο πλαίσιο των οποίων ο ποιητής αξιοποιώντας λογοτεχνικά στοιχεία του τραγουδιού- παιχνιδιού, διαμορφώνει ποιητικό ύφος με χιουμοριστικές αποχρώσεις.

Επιπλέον ο δημιουργός Tasim Gjakutaj έχει αναπτύξει με επιτυχία και ένα άλλο λογοτεχνικό είδος αγαπημένο για τα παιδιά: το παραμύθι σε στίχους. Αναφέρουμε εδώ: «Do ndërtojmë hidrocentral / Θα χτίσουμε υδροηλεκτρικό σταθμό», «Dhelpra dhe Baloshi / Η Αλεπού και ο Μπαλιόσι», «Derrkuci që bëri...dush / Το Γουρουνάκι που έκανε...ντους», «Keci që s'bëri detyrat / Το κασίκι που παραμελούσε τα καθήκοντα», «Keci me katër këpucë / Το κασίκι με τέσσερα παπούτσια», «Obob, i ziu ç'bëra/ Μπω, μπω ο μαύρος τι έκανα», «Vët koran/ Στο ψητό»⁵³⁸ κ.ά. Σε αυτά παρουσιάζονται θέματα και ιστορίες ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες, εμπνευσμένες από τη ζωή των παιδιών και τον κόσμο των ζώων. Η λογοτεχνική τους δομή είναι καλαίσθητη με στοχευμένους στίχους, απλή γλώσσα και πλούσιο λεξιλόγιο, διανθισμένα με λογοτεχνικά στοιχεία και πρόσωπα γνωστά στους μικρούς αναγνώστες. Καταγράφονται και μεταλαμπαδεύονται μηνύματα που συνδράμουν τα παιδιά να εμπλουτίσουν τον πνευματικό κόσμο.

Στο παραμύθι σε στίχους «Vajza që u bë... bletë/ Το κορίτσι που έγινε... μέλισσα» 2000, ο ποιητής έχει αξιοποιήσει έναν θρύλο από την περιοχή της Λαμπερία, στο πλαίσιο του οποίου σκιαγραφούνται τα πορτρέτα της μητέρας, των τριών κοριτσιών της και του αγγελιαφόρου. Κεντρικός θεματικός άξονας είναι η θυσία της μάνας να μεγαλώσει και να παντρέψει τα κορίτσια και μέσω των ποιητικών διαλόγων την ίδια στιγμή αναδεικνύονται οι χαρακτήρες τους, και το συναίσθημα της αγάπης έως την αυτοθυσία.⁵³⁹

Το παραμύθι «Derrkuci që bëri...dush/ Το Γουρουνάκι που έκανε... ντους» προβάλλει με χιούμορ το θέμα της καθαριότητας για τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας. Το πρόβλημα είναι κοινωνικό, αλλά αποδίδεται από τον κόσμο των ζώων.⁵⁴⁰

538. Βλ. T. Gjakutaj, *Kush e hengri akulloren*, Botime TOENA, Tiranë, 1997 σσ. 51-77.

539. Βλ. R. Alimerko, *LETËRSIA PËR FËMIJË*” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014. σσ. 165-166.

540. Βλ. A. Bishqemi *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής*

Ο συγγραφέας εφευρίσκει μία περίπτωση, κατά την οποία την πρώτη μέρα του σχολείου, η μαμά Γουρούνα ντύνει με καθαρά και όμορφα ρούχα τον ήρωα γουρουνάκι και τον στέλνει στο σχολείο, αλλά αυτό κυλιέται και λερώνεται σε μια λασπωμένη γούρνα.

Lum Derrkuci që i kish!

*Ish dikur
E ish njëherë
Një Derrkuc,
Një Dosë,
Një Derr.*

*Ky Derrkuci
Na u rrit,
Ndaj i blenë
Prindërit një ditë:
Një kalem,
Një Abetare,
Fletore
Të reja fare,
Çantë, kostum,
Kërucë, këmishë...*

*Çdo gjë gati ia kanë marrë,
Se do shkojë
Në klasë të parë.
Pra, fëmijë, përralla jonë
Zuri fill më një shtator.*

*Ec e ec,
Shoku Derrkuc,*

Χαρά στο Γουρουνάκι που τα είχε!

*Ήταν κάποτε
Και ήταν μια φορά
Ένα Γουρουνάκι,
Μια Γουρούνα,
Ένα Γουρούνι.*

*Τούτο το Γουρούνι
Μας μεγάλωσε,
Γι' αυτό του αγόρασαν
Οι γονείς μια μέρα:
Ένα μολύβι,
Ένα Αλφαβητάριο
Τετράδιο
Καινούρια εντελώς,
Τσάντα. Κουστόμι,
Παπούτσια, πουκάμισο...*

*Το κάθε τι μάλλον του τα έχουν πάρει
Γιατί θα πάει
Στην πρώτη τάξη.
Δηλαδή παιδιά, το παραθύθι μας
Ξεκίνησε την 1^η Σεπτεμβρίου.*

*Περπάτα και περπάτα
Ο σύντροφος Γουρουνάκι*

<i>Na shikon</i>	<i>μας βλέπει</i>
<i>Një pellg me llucë.</i>	<i>Μια λιμνούλα με λάσπες.</i>
<i>Nuk mendohet,</i>	<i>Δεν σκέφτεται,</i>
<i>Hiç s'e zgjat,</i>	<i>Καθόλου δεν αργεί</i>
<i>Me gjithë çantë</i>	<i>Μαζί με την τσάντα</i>
<i>Këlltumb në baltë.</i>	<i>Ευθεία κα στη λάσπη.</i>
<i>Tra, la, la</i>	<i>Τρα, λα, λα</i>
<i>E tri, li, li...</i>	<i>Και τρι, λι, λι...</i>
<i>Se sa ndenji,</i>	<i>Πόσο κάθισε,</i>
<i>Nuk e di.</i>	<i>Δεν ξέρω.</i>

Ο ελέφαντας κινείται γρήγορα, για να πλύνει το Γουρουνάκι και με τη βοήθεια της μακριάς προβοσκίδας του ρουφάει νερό και το ρίχνει με δύναμη. Κατά την ανάγνωση του παραμυθιού ποιήματος, το παιδί διασκεδάζει με τις ευτράπελες ωραίες κυρίως χιουμοριστικές καταστάσεις που δημιουργούνται, τα απροσδόκητα και τις εκπλήξεις που εφευρίσκει ο συγγραφέας. Ταυτόχρονα παρατηρείται και η χρήση των ηχοποιητικών λέξεων όπως: *çu -çu-çu e çι-çι-çι, këlltumb në baltë, pllaq e plluq, gër-gër bëri stomaku, dup-dup-dup kalon në fshat / Τσου- τσου- Τσου και Τσι – τσι – τσι, Κλούπ στη λάσπη, πλατς και πλουτς, γκρρ – γκρρ έκανε το στομάχι, Ντουπ – ντουπ – ντουπ περνάει στο χωριό κ.ά.*

Ενώ στο παραμύθι «*Keci që s'bëri detyrat/ Το κατσίκι που αμελούσε τα καθήκοντα*», ο συγγραφέας Tasim Gjokutaj επιδιώκει να μεταλαμπαδεύσει στα παιδιά τη θέληση, την αγάπη για τους γονείς, τα μαθήματα, όπως και την αρετή της ειλικρίνειας. Με ρεαλισμό, ο συγγραφέας περιγράφει τις αναποδιές των παιδιών στα μάτια των μικρών αναγνωστών.

Το παραμύθι – ποίημα «*Kush e hëngri akulloren / Ποιος έφαγε το παγωτό*» που φέρει και τον τίτλο της συλλογής, διαπνέεται από χιούμορ και αγάπη για τον ήρωα Αρκούδο και τη μητέρα του⁵⁴¹. Το μικρό Αρκούδι οδεύει προς το ζαχαροπλαστείο του δάσους και αγοράζει παγωτό: για το εαυτό του και τη μητέρα του.

541. Βλ. Bishqemi A., *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σσ. 277-278.

<i>Na ish në pyll</i>	<i>Μας ήταν στο δάσος</i>
<i>Një ëmbëltore,</i>	<i>Ένα ζαχαροπλαστείο,</i>
<i>Bënte shurup</i>	<i>Έκανε σιρόπι</i>
<i>Dhe akulllore</i>	<i>και παγωτό</i>
<i>Me manaferra,</i>	<i>με βατόμουρα,</i>
<i>Me copa bore;</i>	<i>Με κομμάτια χιόνι.</i>
<i>...Eh, sa të mira!...</i>	<i>... Αχ, πόσο καλά!...</i>
<i>Të gjithë që vinin,</i>	<i>Όλοι όσοι έρχονταν,</i>
<i>Buzët lëpinin...</i>	<i>Τα χείλη έγλυφαν</i>
<i>- Teta, m'i jepni</i>	<i>- Θεία, Δώστε τα μου</i>
<i>Ju kësj radhe</i>	<i>Εσείς αυτή τη φορά</i>
<i>Një kaq të vogël,</i>	<i>Ένα τόσο μικρό,</i>
<i>Një kaaaaaaq të madhe!</i>	<i>Ένα τόοοοοοοο μεγάλο!</i>

Ο Αρκούδος περιμένει υπομονετικά στο παράθυρο τη μητέρα του, με το παγωτό στο χέρι, να της το χαρίσει. Μόνο που με την τόση αναμονή κουράστηκε και αποκοιμήθηκε κάτω από τις θερμές ακτίνες του ήλιου και ονειρεύεται... και όταν ανοίγει τα μάτια... τι να δει... το χωνάκι είναι άδειο! Το χιούμορ διάχυτο από την αφέλεια του μικρού Αρκούδου που δεν μπορεί να καταλάβει ποιος έφαγε το παγωτό.

Εν κατακλείδι ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τον επίλογο αίνιγμα για να βρει τον υπαίτιο και προβληματίζει τον αναγνώστη:

<i>Xhaxhi dielli,</i>	<i>Ο Θεός ήλιος,</i>
<i>Që nga qielli,</i>	<i>Από τον ουρανό,</i>
<i>Buzëqesh,</i>	<i>Χαμογελάει,</i>
<i>Na e bën me sy...</i>	<i>Μας γνέφει με το μάτι...</i>
<i>Mos di gjë</i>	<i>Μήπως ξέρεις κάτι</i>
<i>Për akulloren?</i>	<i>Για το παγωτό;</i>
<i>Ndoshta edhe di...</i>	<i>Ίσως να ξέρεις...</i>

Ο συγγραφέας δίνει την εντύπωση ότι συνομιλεί με τα παιδιά και περιγράφει την πρόθεση του Αρκουδιού να ζητήσει την συμβουλή των υπόλοιπων ζώων για το τι

πρέπει να κάνει με το παγωτό αφού η μητέρα του εργαζόταν και συνεπώς απουσιάζει.

<i>Hë, fëmijë, thoni,</i>	<i>Ε, παιδιά, τι λέτε,</i>
<i>Ç'të bëj më?</i>	<i>Τι να κάνω άλλο;</i>
<i>Si më thatë,</i>	<i>Πως μου είπατε,</i>
<i>“Haje vetë”?! Kjo s'më duket Hiç e drejtë.⁵⁴²</i>	<i>«Να το φας μόνος σου»;! Αυτό δεν μου φαίνεται Καθόλου σωστό</i>

Σε αυτό το παραμύθι ποίημα διαπιστώνεται η έντεχνη διαπλοκή των στίχων με αποτέλεσμα να παράγεται ροή και μουσικότητα με την παρουσία της ομοιοκαταληξίας και των ρυθμικών τόνων των στίχων. Για να επισπεύσει και να καταστήσει πιο δυναμική τη δράση, ο συγγραφέας επιμερίζει συχνά τον οχτασύλλαβο στίχο αλλά και τον συνδυάζει με τον αντίστοιχο εξασύλλαβο.

Στις δημιουργίες του συγγραφέα κατέχουν εξέχουσα θέση τα ποιήματα με διασκεδαστικό χαρακτήρα, ή όπως αποκαλούνται συχνά, «αινίγματα», μέσω των οποίων ο συγγραφέας στοχεύει παράλληλα με την συναισθηματική και αισθητική απόλαυση που εμπνέει στα παιδιά, να ωθήσει και να αναπτύξει την δημιουργική φαντασία τους και να διεγείρει το ενδιαφέρον και την περιέργεια.

Η ποιητική δημιουργία «*Kush e hëngri akulloren/ Ποιος έφαγε το παγωτό*» του ποιητή Tasim Gjokutaj αξιολογείται ως ένα από τα ποιοτικότερα ποιήματα της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας.⁵⁴³

Η ποιητική δημιουργία για παιδιά του Tasim Gjokutaj έχει διακριθεί για την ευρηματικότητα των ιστοριών και τη δομή τους, το λεπτό και σαρκαστικό χιούμορ, τον μελωδικό στίχο, την επίδραση από την πολιτισμική παράδοση της Νότιας Αλβανίας, την ελεύθερη άμεση και ζωντανή επικοινωνία με τα παιδιά.

Γι' αυτό ο αλβανικός τύπος 20 χρόνια μετά το θάνατό του αναφέρει:

«...Vlera edukative dhe artistike e veprës së tij bëhet edhe më e madhe sot kur letërsia për fëmijë është në një pozitë jo fort të ndritur dhe kur pjesa më e madhe e etërve themelues të saj nuk janë më midis nesh... Me pak

542. Βλ. T. Gjokutaj, *Kush e hëngri akulloren*, Botime TOENA, 1997 σελ. 107-110

543. Βλ. R. Alimerko, *LETËRSIA PËR FËMIJË*” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014. σ. 168.

përjashtime një brez i ri krijuesish për fëmijë nuk duket akoma i konsoliduar dhe tregun e librit shqip për fëmijë po e mbyllet letërsia e përkthyer, më shumë e llangosur me bojra sesa me vlera artistike dhe edukative. /... Η μορφωτική και καλλιτεχνική αξία του έργου διευρύνονται στη σύγχρονη εποχή κατά την οποία η αλβανική παιδική λογοτεχνία είναι σε μια θέση όχι ιδιαιτέρως εξέχοντα και η πλειονότητα των ιδρυτών της δεν βρίσκονται πια ανάμεσά μας. Η νέα γενιά δημιουργών της παιδικής λογοτεχνίας δεν έχει εδραιώσει ένα υψηλό επίπεδο ποιότητας του παραγόμενου έργου, με αποτέλεσμα, στην αγορά του παιδικού βιβλίου, να έχει κυριαρχήσει η μεταφρασμένη λογοτεχνία, που εντυπωσιάζει με το ύφος και τα εκφραστικά μέσα που χρησιμοποιεί παρά με την καλλιτεχνική αξία τους. Πιο πολύ ποτισμένη με χρώματα, παρά με καλλιτεχνικές και μορφωτικές αξίες...».

Και συνεχίζει:

...Por zot i fushës dhe ajo që e bëri të dashur dhe të paharrueshëm emrin dhe veprën e tij është krijimtaria letrare, në mënyrë të veçantë krijimtaria humoristike për fëmijë e cila, veç vlerave artistike dhe edukative, u bë gjithandej vendit lajtmotivi i kritikës dhe qortimit me humor të sjelljeve jo të përshtatshme dhe veseve të vogla të fëmijëve në çdo shkollë dhe çdo familjeje shqiptare. Me rreth 30 librat që arriti të botojë, shumica me vjersha e poema për fëmijë, kryesisht humoristike, kritika e ka vlerësuar si simbol dhe mjeshtër të kësaj letërsie. Ai, edhe sot pas 20 vjetësh mbetet një nga përfaqësuesit më të shquar të letërsisë për fëmijë, si dhe një nga emrat më të dashur e më të kërkuar nga vetë fëmijët.⁵⁴⁴

...Η ποιότητα της λογοτεχνικής παραγωγής και κυρίως η περιπαικτικής διάθεσης δημιουργία που απευθύνεται στα παιδιά, εκτός των καλλιτεχνικών και μορφωτικών αξιών, απέκτησε καθολική αναγνώριση. Η επίκληση του αστεϊσμού ως μέσον κριτικής των αρνητικών συμπεριφορών στο σχολικό και οικογενειακό περιβάλλον αποτέλεσε ιδεώδη παιδαγωγική μέθοδο βελτίωσης του ήθους των παιδιών. Τα περίπου τριάντα βιβλία που κατόρθωσε να εκδώσει, τα περισσότερα με ποιήματα και αφηγηματικά ποιήματα για παιδιά,

544. Βλ. F. Toçi 20- vjet pa Tasim Gjokutaj, shkrimtarin që u shtoi buzeqeshjen femijeve, posted on, 3 Prill 2018 <https://shqiptarja.com/lajm/20vjet-pa-tasim-gjokutaj-shkrimtarin-qe-u-shtoi-buzeqeshjen-femijeve>

τον καθιστούν σήμερα μετά από είκοσι χρόνια μια από τις πιο εξέχουσες προσωπικότητες της λογοτεχνίας για παιδιά, όπως και ένα από τα πιο αγαπητά και περιζήτητα ονόματα στον κόλπο των μικρών αναγνωστών...

5.6.11. Astrit Bishqemi – Αστρίτ Μπισκέμη

Ο συγγραφέας Astrit Bishqemi γεννήθηκε στην πόλη Ελμπασάν το 1943. Μετά το πέρας της φοίτησης του στο λύκειο, συνέχισε τις σπουδές του στο διετούς φοίτησης Παιδαγωγικό Ινστιτούτο της Σκόδρας για Μαθηματικά και Φυσική. Αργότερα ακολούθησε ανώτερες σπουδές στον τομέα της Γλώσσας και της Λογοτεχνίας στη γενέτειρά του. Στο πανεπιστήμιο των Τιράνων απέκτησε διδακτορικό τίτλο με θέμα «*Teoria dhe historia e letërsisë për fëmijë e të rinj/ Θεωρία και ιστορία της λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*». Υπηρέτησε ως δάσκαλος σε διάφορα σχολεία οκτατάξια και λύκεια της επαρχίας που διέμενε, στο Λιμπράζντ, στο Πεκίν και στο Ελμπασάν και ήταν συντάκτης της εφημερίδας «Shkumbini / Σκουμπίνη».⁵⁴⁵ Από το 1981, αρχικά ως εξωτερικός καθηγητής, και μετά μόνιμος, παραδίδει διαλέξεις στο μάθημα της Παιδικής λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο “Aleksander Xhuvani/ Αλεξάντερ Τζουβάνι” στο Ελμπασάν. Είναι συγγραφέας και συνεργάτης μερικών σχολικών βιβλίων για το οκτατάξιο σχολείο. Έχει τιμηθεί με τους τίτλους *Mësues i Merituar/ Άξιος δάσκαλος* και *Profesor i Asociuar/ Αναπληρωτής καθηγητής*. Τον Ιούνιο του 2009, το Υπουργείο Πολιτισμού και ο Αλβανικός Τομέας IBBY τον τίμησαν με τον βραβείο καριέρας «Orët/ Οι ώρες» για «...punë të përkushtuar në studimin e letërsisë shqipe për fëmijë dhe si

545. Βλ. A. Balhysa, *Astrit Bishqemi – krijues she studiues I shquar I letërsisë shqipe per femije e te rinj/ Astrit Bishqemi- διάσημος συγγραφέας και μελετητής της αλβανικής λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, posted on 12 October 2018.

<https://bulevardionline.com/astrit-bishqemi-krijues-dhe-studiues-i-shquar-i-letersise-shqipe-per-femije-e-te-rinj/>

*krijues i afirmuar... / ...Αφοσιωμένο έργο στη μελέτη της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας και ως επιβεβαιωμένος συγγραφέας...».*⁵⁴⁶

Συνέθεσε το πρώτο ποίημα του στο περιοδικό «*Fatosi / Φατόσι*» το 1959. Αργότερα ασχολήθηκε αποκλειστικά με την παιδική λογοτεχνία και εξέδωσε τα ακόλουθα έργα:

Νουβέλες

1. *Gjoksshkëmbi / Στηθόβραχος*, (επιστημονικής φαντασίας) – NAIM FRASHËRI, Τίρανα, 1972
2. *Tregim për nënën trimëreshë / Αφήγηση για την ηρωίδα μάνα* – NAIM FRASHËRI, Τίρανα, 1974
3. *Përtej oborrit diellor / Πέραν της ηλιακής αυλής*, (επιστημονικής φαντασίας) – NAIM FRASHËRI, Τίρανα, 1978
4. *Partizani fotograf / Ο παρτιζάνος φωτογράφος* – NAIM FRASHËRI, Τίρανα 1980
5. *Një verë plot ngjarje / Ένα καλοκαίρι γεμάτο γεγονότα* – NAIM FRASHËRI, Τίρανα, 1981
6. *Kur çelnin livarëzat e arrës / Όταν άνθιζαν τα λουλούδια του αγρού* – NAIM FRASHËRI, Τίρανα, 1984
7. *Epitafi dinak – gazeta / Το πονηρό επιτάφιο* – η εφημερίδα FJALA E LIRË, Ελμπασάν, 1994
8. *Burgu i qelqtë / Η γυάλινη φυλακή* - ONUFRI, Ελμπασάν, 1995
9. *Doriu i luftërave / Το δόρυ των πολέμων* - ONUFRI, Ελμπασάν, 1996
10. *Zezone e qumështit / Η ατυχία του γάλακτος* - SEJKO, Ελμπασάν, 1996
11. *Për një gotë çaj / Για ένα ποτήρι τσάι* - SEJKO, Ελμπασάν, 2004

Συλλογές με διηγήματα και παραμύθια:

12. *Detyra / Καθήκοντα* – NAIM FRASHËRI, Τίρανα 1974
13. *Çelësi i depos / Το κλειδί της αποθήκης* – NAIM FRASHËRI, Τίρανα 1976

546. Βλ R. Alimerko, LETËRSIA PËR FËMIJË” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014. σ.168

14. *Gëzofi i Tokës / Η γούνα της Γης* (επιστημονικής φαντασίας) – NAIM FRASHËRI, Τίρανα 1977
15. *Kallëzimet e kokërrzave të breshërit / Οι αφηγήσεις των κόκκων του χαλαζιού*
16. (επιστημονικό διήγημα) – NAIM FRASHËRI, Τίρανα, 1978
17. *Fidani i dardhës / Το φυτό της αχλαδιάς* – NAIM FRASHËRI, Τίρανα, 1978
18. *Drugdhendësi i vogël / Ο μικρός ξυλογλύπτης* – NAIM FRASHËRI, Τίρανα, 1978
19. *Libri i grisur / Το σκισμένο βιβλίο* – NAIM FRASHËRI, Τίρανα, 1984
20. *Trimëria / Η γενναιότητα* – NAIM FRASHËRI, Τίρανα, 1985
21. *Dhëmbët e ujkut / Τα δόντια του λύκου* – SEJKO, Ελμπασάν, 1996
22. *Kur nisa rrugën e shkrimeve / Όταν ξεκίνησα το δρόμο των γραπτών* – ONUFRI, Τίρανα, 1997
23. *Thesi i gjallë / Ο ζωντανός σάκος* – TOENA, Τίρανα, 1998
24. *Gjyshër e nipër / Παππούδες και εγγόνια* - SEJKO, Ελμπασάν, 2001
25. *Si ia hodhëm kompjuterit / Πως ξεγέλασαμε τον υπολογιστή*- SEJKO, Ελμπασαν, 2002
26. *Rapuzë për princ Pison / Παπούτσια για τον Πρίγκιπα Πίσον* - SEJKO, Ελμπασάν, 2003
27. *Shtëpiza ime / Το σπιτάκι μου (παραμύθια και επιμορφωτικά αφηγήματα)* - SILVER, Ελμπασάν, 2003
28. *Maçoku me celular / Το γατάκι με κινητό (Μια πιθαμή με παραμύθια)* – ERIK, Τίρανα, 2004
29. *Kallëzimet e Kaltrit / Οι αφηγήσεις του Κάλτρη* - SEJKO, Ελμπασάν, 2006
30. *Mali i Vashës/ Το βουνό της Κόρης* – JONALDA, Τίρανα 2012
31. *Djali i zgjuar dhe vajza e bukur / Το έξυπνο αγόρι και το όμορφο κορίτσι* - RAMA GRAF, Ελμπασάν, 2013
32. *Përralla elbasani 1 / Παραμύθια από το Ελμπασάν 1* – JONALDA, Τίρανα, 2013
33. *Përralla elbasani 2 / Παραμύθια από το Ελμπασάν 2* – RAMA GRAF, Ελμπασάν, 2013

Μυθιστορήματα :

34. *Me vështrimin lart / Με το βλέμα ψηλά* – NAIM FRASHËRI, Τίρανα, 1986

35. *Udhëtim i jashtëzakonshëm / Εξαιρετικό ταξίδι* (επιστημονικής φαντασίας)
– NAIM FRASHËRI, Τίρανα, 1987
36. *Zemër, o bir! / Καρδιά, παιδί μου!* - FLESH, Τίρανα, 2000
37. *Fustanet e dallëndysheve / Τα φορέματα των χελιδονιών* - SEJKO,
Ελμπασάν, 2003
38. *Kronikë me tank / Χρονικό με τανκ* - SEJKO, Ελμπασάν, 2004
39. *Klik: Rrapatushët 1 (Rrapatushë prej allçini dhe prej së vërteti)/ Κλικ: Τα
Ραπατούς 1 (Ραπατούς από γύψο και πραγματικά)* - EXTRA, Τίρανα, 2007
40. *Klik: Rrapatushët 2 (Endje nëpër botë) / Κλικ: Τα Ραπατούς 2 (*
Περιπλάνηση στο κόσμο) - EXTRA, Τίρανα, 2007
41. *Klik: Rrapatushët 3 (Hidhemi në të shtatën) / Κλικ: Ραπατούς 3 (*
Ριχνόμαστε στο έβδομο) - EXTRA, Τίρανα, 2007
42. *Klik: Rrapatushët 4 (Fillime dhe... maja) / Κλικ: Ραπατούς 4 (Αρχές και ...
κορυφές)* - EXTRA, Τίρανα, 2007
43. *Si u rrit një poet / Πως μεγάλωσε ένας ποιητής* – SILVER, Ελμπασάν, 2011

Μεταφράσεις (Από τα ιταλικά και γαλλικά), προσαρμοσείς κ.ά:

44. *Ali Baba dhe dyzet hajdutët (ritregim) / Ο Αλί Μπαμπά και οι σαράντα
κλέφτες (Αναδιήγηση)* - ONUFRI, Ελμπασάν, 1993
45. *Xhani Rodari: Pinoku dinak / Ο πονηρός Πινόκιο* – KRISTOFORIDHI,
Ελμπασάν, 1993
46. *Xhani Rodari: Xhelsominioja në vendin e gënjeshtarëve/ Η Τζελομινό στον
κόσμο των ψεμάτων (μυθιστόρημα)* - SEJKO, Ελμπασάν, 2002
47. *Leit Sauervein: Indiani i vogël Hyshte/ Ο μικρός ινδιάνος Χύστε-* SEJKO,
Ελμπασάν, 2002
48. *Zhak Deval: Misteri i Oqeanorit/ Το μυστικό του Οκεανόρ* - SEJKO,
Ελμπασάν 2002
49. *Marie- Helene Deval: Fëmija egërsirë / Το παιδί αγρίμι* - SEJKO,
Ελμπασάν, 2002
50. *Maria Markone: Anija kozmike e Alekut/ Το διαστημόπλοιο του Αλέκου-*
μυθιστόρημα- SILVER, Ελμπασάν, 2003
51. *Daniel Defo: Robinsoni (përkthyer nga Lumo Skëndo, sjellë në gjuhën e
sotme) Ο Ροβισόνας (Μεταφρασμένο από τον Lumo Skëndo,
μεταγλωττισμένο)* – SEJKO, Ελμπασάν, 2005

52. *Zhyl Vern: Aventurat e kapiten Haterasit* (përshtatur për fëmijë) / *Οι περιπέτειες του καπετάνιου Χατηρά (Διασκευή) – DY LINDJE...*, Ελμπασάν, 2007
53. *Xhonatan Suift: Udhëtimet e Guliverit* (përshtatur për fëmijë) / *Τα ταξίδια του Γκιούλιβερ (Διασκευή) – DY LINDJE...*, Τίρανα, 2007
54. *Gazmore 300 e ca... buzëqeshje sa?* / *Τριακόσια και μερικά αστεία ... χαμόγελα πόσα; - TOENA, Τίρανα, 1996*

Μελέτες στο πεδίο της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας:

55. *Nga ditari i një shkrimtari për fëmijë* / *Από το ημερολόγιο ενός συγγραφέα για παιδιά - SEJKO, Ελμπασάν, 2005*
56. *Hyrje në teorinë e letërsisë për fëmijë* / *Εισαγωγή στη θεωρία της παιδικής λογοτεχνίας - SEJKO, Ελμπασάν, 1997 (Επανεκδοση: SEJKO, Ελμπασάν, 2004)*
57. *Eja, ta lexojmë bashkë një vjershë! (komentar)*/ *Έλα να διαβάσουμε μαζί ένα ποίημα! (σχόλια) – “ELBASANI 2000”, Τίρανα, 1998*
58. *Letërsia botërore për fëmijë* / *Παγκόσμια παιδική λογοτεχνία - SILVER , Ελμπασάν 1999 (Επανεκδοση : SEJKO, Ελμπασάν, 2006)*
59. *Histori e letërsisë shqiptare për fëmijë* / *Η ιστορία της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας - SEJKO, Ελμπασάν 2001 (Επανεκδοση DY LINDJE..., Τίρανα, 2008)*
60. *Vlera të anatemuara... (Gjurmime e studime)* / *Αξίες αναθεματισμένες ... (έρευνες και μελέτες) – SEJKO, Ελμπασάν, 2005*
61. *Autorë e tekste letrare, probleme e vlera.../ Συγγραφείς και βιβλία λογοτεχνικά, προβλήματα και αξίες... – SEJKO, Ελμπασάν, 2007*
62. *Autorë të letërsisë shqiptare për fëmijë e të rinj (lexicon)*/ *Συγγραφείς της αλβανικής παιδικής και νεανικής λογοτεχνίας (λεξικόν) – DY LINDJE., Τίρανα, 2009*
63. *Tragave te letersise... (Gjurmime e studime)* / *Στα χαράγματα της λογοτεχνίας... (Έρευνες και μελέτες) - RAMA GRAF, Ελμπασάν, 2011⁵⁴⁷*

547. Βλ. Ο. Κ. Grillo, *LEXIKON, Shkrimtarët Shqiptarë për fëmijë (1872-1995)/ ΛΕΞΙΚΟ, Άλβανοί συγγραφείς για παιδιά*, εκδ. Botimet Enciklopedike, Tiranë, 1997, σσ. 19-20

Η λογοτεχνική και επιστημονική παραγωγή του Astrit Bishqemi, καθηγητή, ερευνητή και συγγραφέα είναι αρκετά πλούσια. Έχει γράψει πάνω από δέκα μυθιστορήματα, έντεκα νουβέλες, είκοσι μία συλλογές με διηγήματα και παραμύθια, όπως και ορισμένα βιβλία μεταφρασμένα από την ιταλική και τη γαλλική γλώσσα, τα οποία διακρίνονται για την εξαιρετική ποιότητα που διαθέτουν.

Στο πρώτο βιβλίο του με τίτλο «*Gjoksshkëmbi / Στηθοβράχος*», μία νουβέλα επιστημονικής φαντασίας εμπλουτισμένη και με επιστημονικό υλικό από τον τομέα της γεωλογίας, ο συγγραφέας προβάλλει την προτίμησή του προς το είδος της επιστημονικής φαντασίας, το οποίο θα γίνει το πιο αγαπητό του πεδίο λογοτεχνικής δράσης, χαρίζοντας διάφορα είδη, όπως: διηγήματα, παραμύθια, νουβέλες και μυθιστορήματα.

Στη νουβέλα επιστημονικής φαντασίας «*Përtej oborrit diellor/ Πέραν της ηλιακής αυλής*», ο συγγραφέας έχει οργανώσει και παρουσιάσει τα επιστημονικά δεδομένα σε μια ενδιαφέρουσα ιστορία. Διακρίνεται για την επιστημονική ακρίβεια στην απόδοση των γνώσεων, όπως και για τις περιγραφές των φαινομένων και γεγονότων που προέρχονται από διάφορα πεδία των φυσικών επιστημών.

Η καινοτομία του συγγραφέα στην αλβανική παιδική λογοτεχνία δεν έγκειται μόνο στο ύφος, στη γλώσσα, στα θέματα που επεξεργάζεται, αλλά κυρίως στην προσαρμογή των έργων του στα δεδομένα της ηλικιακής ομάδας, στην οποία απευθύνεται, δηλαδή, την παιδική ή νεανική κοινότητα.

Το θέμα των φυσικών φαινομένων, που συναντάμε καθημερινά στη ζωή μας, έχει ως αποδέκτη τον πιο μικρό αναγνώστη, αυτόν του δημοτικού. Ανάλογου περιεχομένου θέματα θίγονται στο επιστημονικό διήγημα «*Kallëzimet e kokërave të breshërit / Οι αφηγήσεις των κόκκων του χαλαζιού*», 1978. Σε αυτό το διήγημα αναλύεται το φαινόμενο της κυκλικής κίνησης του νερού στη φύση. Ο μικρός αναγνώστης διδάσκεται του τρόπου, με τον οποίο δημιουργείται η δροσιά, η παγωνιά, η ομίχλη, το σύννεφο, η βροχή, το χιόνι, το χαλάζι, το ουράνιο τόξο, η βροντή. Ο συγγραφέας κατορθώνει πάντοτε με λογοτεχνικό τρόπο να αφηγηθεί την κίνηση του νερού στη φύση, τις διάφορες μορφολογικές υποστάσεις (στερεή, υγρή, αέρια), την καθοριστική σημασία που έχει το νερό στη ζωή των φυτών, των ζώων, των ανθρώπων και όλων των άλλων ζωντανών οργανισμών.⁵⁴⁸

548. Βλ. R. Alimerko, LETËRSIA PËR FËMIJË” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014. σσ.169-170

Αξιοσημείωτη είναι η γλωσσική ποιότητα, μέσω της οποίας επικοινωνεί με τον μέσο αναγνώστη. Είναι διανθισμένη με απλότητα, διαύγεια και αμεσότητα που καθιστούν το περιεχόμενο των λογοτεχνικών δημιουργιών του εύληπτο και προσφιλές.

Από τα ευσύνοπτα έργα επιστημονικής φαντασίας, ο συγγραφέας εξελίσσει την λογοτεχνική του παραγωγή και προχωρά στα εκτενέστερα είδη της νουβέλας και του μυθιστορήματος επιστημονικής φαντασίας. Στο μυθιστόρημα «*Udhëtim i jashtëzakonshëm/ Εξαιρετικό ταξίδι*», που εκδόθηκε το 1987, ο συγγραφέας επιχείρησε να συνθέσει μια υπόθεση που υπερβαίνει τα όρια του ρεαλισμού. Η ανακάλυψη και η κίνηση κάτω από τον φλοιό της γης ενός αυτοκινήτου, το οποίο ταξιδεύει μέσα σε μια υπόγεια σήραγγα και διαθέτει εντυπωσιακούς αυτοματισμούς που η ανθρωπότητα ακόμα δεν γνωρίζει, έχει τοποθετηθεί στο επίκεντρο αυτού του βιβλίου. Ο συγγραφέας, λοιπόν, εκτός των γεωλογικών πληροφοριών, παρέχει στοιχεία που καθιστούν εφικτή την κατασκευή ανάλογων αυτοκινήτων που δύνανται να διεκπεραιώνουν τέτοιες αποστολές. Η ιστορία του μυθιστορήματος διαθέτει ταχύτατη ροή, δράση, έκπληξη, και ζωνρή φαντασία.

Σε αυτό το λογοτεχνικό περιβάλλον, ως σημαντικότερη αξία του μυθιστορήματος, αναδεικνύεται ο θησαυρός των επιστημονικών πληροφοριών, ο οποίος παρέχεται, μέσω της λογοτεχνικής αφήγησης. Ο συγγραφέας καταφέρνει να δημιουργήσει εντυπωσιακές εικόνες επιστημονικής περιέργειας.

Εξίσου αξιόλογη είναι η περιγραφή ορισμένων ανθρώπινων χαρακτήρων που είναι απολύτως αφοσιωμένοι στην επιστήμη, γενναίων ανθρώπων, με ισχυρή θέληση και έντονο το στοιχείο της αυτοθυσίας. Με αυτόν τον τρόπο εμπνέονται και γαλουχούνται αναγνώστες με πρότυπα που διακρίνονται από αγάπη για την επιστήμη και την ολόπλευρη καλλιέργεια της προσωπικότητάς τους.

Η γλώσσα του μυθιστορήματος είναι απλή, οι διάλογοι είναι ευέλικτοι και φροντισμένοι συναισθηματικά. Με δεδομένο ότι ακόμα και τα ονόματα των πρωταγωνιστών είναι επινοημένα γίνεται αντιληπτό ότι προκαλεί την περιέργεια του αναγνώστη και τη δημιουργική φαντασία του.

Το μυθιστόρημα «*Udhëtim i jashtëzakonshëm / Εξαιρετικό ταξίδι*» που εκδόθηκε στα τέλη της δεκαετίας του '80, έχει αξιολογηθεί θετικά από την λογοτεχνική κριτική της εποχής και έχει γνωρίσει μερικές επανεκδόσεις. Τα στοιχεία της συνύπαρξης της λογικής με την επιστημονική ακρίβεια, του παρόντος με το μέλλον, του πραγματικού με το φανταστικό δημιουργούν ελκυστικές καλλιτεχνικές

στιγμές που συγκινούν και οπωσδήποτε εγχαράσσονται στη μνήμη του αναγνώστη. Εκτός των επιστημονικών γνώσεων, το μυθιστόρημα λειτουργεί και ηθικοπλαστικά, καθώς καλλιεργεί το πάθος για την επιστήμη και την τεχνολογία, το θάρρος, την αγάπη. Παράλληλα καλλιεργεί τη φαντασία της επιστημονικής σκέψης και διευρύνει τον πνευματικό ορίζοντα⁵⁴⁹.

Ο συγγραφέας Astrit Bishqemi πραγματεύτηκε στο έργο του τη ζωή των παιδιών, το παιχνίδι, τα όνειρά τους, τον πλούσιο κόσμο του φυτικού και ζωικού βασιλείου, την πατρίδα και την προσπάθεια ανοικοδόμησής της, τα όμορφα φυσικά.

Η σατυρική νουβέλα «*Burgu i qelqtë/ Η γυάλινη φυλακή*» βασίζεται σε ένα αυθεντικό λογοτεχνικό εύρημα, σε σχέση με ένα γεγονός αρκετά απλό και ενδιαφέρον. Στο έργο παρουσιάζονται αρκετές κωμικές καταστάσεις, που διασκεδάζουν τον αναγνώστη. Επίσης, η νουβέλα διακρίνεται για την δυναμική ιστορία, την λογοτεχνική γλώσσα, τη δράση και τον ευέλικτο διάλογο⁵⁵⁰.

Ο συγγραφέας γνώριζε τον τρόπο προσέγγισης της παιδικής ψυχολογίας, βασιζόμενος στο χιούμορ, το οποίο αποτελεί απαραίτητο αίτημα του κόσμου των παιδιών. Έτσι, στο βιβλίο που εμπεριέχει συλλογή με διηγήματα «*Thesi i gjallë/ Ο ζωντανός σάκος*», κάπως ιδιαίτερο στο είδος του, επειδή σε αυτό ο συγγραφέας έχει συλλέξει διηγήματα που είναι δομημένα πάνω σε πραγματικά γεγονότα από τη ζωή των διάσημων ανθρώπων της επιστήμης, της τέχνης και της μόρφωσης, του εσωτερικού και εξωτερικού, από την αρχαιότητα και μέχρι τις μέρες μας, αποδίδεται με καλλιτεχνικό τρόπο το ατέλειωτο πάθος αυτών των ανθρώπων για την επιστήμη και τον πολιτισμό, το πάθος για εργασία, αλλά και τον κώδικα ανθρωποκεντρικών αξιών που υπηρετούσαν. Η συλλογή «*Thesi i gjallë / Ο ζωντανός σάκος*» έχει αξιολογηθεί ως το ποιοτικότερο πεζογράφημα για το έτος 1998 στο διαγωνισμό που διοργανώθηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού της Αλβανίας⁵⁵¹.

Ως φιλόδοξος δημιουργός, ο συγγραφέας έχει προσφέρει αξιόλογο έργο στον τομέα των μυθιστορημάτων που δομούνται στη σύνθεση επιστολών. Ειδικότερα

549. Βλ. A.Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, η ανάλυση του έργου *Udhëtim i jashtëzakonshëm*, πραγματοποιήθηκε από τον καθηγητή Luciano Boci, διευθυντή του τμήματος της Λογοτεχνίας του Πανεπιστημίου του Ελμπασάν "A. Xhuvani", σσ. 505-507.

550. Βλ. A.Bishqemi, ό.π., η ανάλυση του έργου *Burgu i qelqtë* πραγματοποιήθηκε από τον Ferhat Cakaj, σ. 689.

551. Bishqemi A., *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, η ανάλυση του έργου *Thesi i gjallë* πραγματοποιήθηκε από τον Ferit Rama, σσ. 702-703.

αναφέρεται το μυθιστόρημα «*Klik: Rrapatushët/ Κλικ: Οι Ραπατούς*», που βασίζεται στην ανταλλαγή επιστολών, μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Το μυθιστόρημα μεταφέρει την ρεαλιστική απεικόνιση της πραγματικότητας. Το «*Klik: Rrapatushët / Κλικ: Οι Ραπατούς*» είναι μια αλληλουχία εννοιών και μέσα σε αυτήν εκτίθενται με απλό τρόπο μηνύματα που σχετίζονται με επίκαιρα, αλλά και διαχρονικά ζητήματα, όπως η αγάπη για την πατρίδα, για τους ανθρώπους, για τα ζώα και τα πτηνά, για τη διαφύλαξη της γλώσσας ως δομικό στοιχείο της εθνικής ταυτότητας, για την ανάδειξη της ομορφιάς, όπου αυτή υπάρχει, για την ανάγκη διεύρυνσης των πνευματικών οριζόντων, χρησιμοποιώντας ως πηγή γνώσης όχι μόνον το βιβλίο και τις διάφορες αφηγήσεις, αλλά και άλλες μεθόδους, όπως ο ηλεκτρονικός υπολογιστής⁵⁵².

Το μυθιστόρημα «*Klik: Rrapatushët/ Κλικ: Οι Ραπατούς*», εκτός από την αυθεντικότητα της σύνθεσης, διακρίνεται για την γλώσσα και το πλούσιο λεξιλόγιο, τα οποία αποτελούν χαρακτηριστικά γνωρίσματα του Astrit Bishqemi. Οι προτάσεις είναι μικρές, συνοπτικές, δυναμικές με ταχύτατη ροή. Οι συνθέσεις των λέξεων χρησιμοποιούνται με επιτυχία. Το ύφος του συγγραφέα είναι ιδιαίτερο, διαφέρει ποιοτικά από τα άλλα μυθιστορήματά του, στοιχείο που συμβάλλει στην αυθεντικότητα του λόγου του⁵⁵³.

Ο συγγραφέας και ερευνητής Astrit Bishqemi έχει συμβάλει και στον τομέα των μελετών της παιδικής λογοτεχνίας. Μία ευσύνοπτη αναφορά σε ορισμένα από αυτά τα θεωρητικά έργα λογοτεχνικής έρευνας τεκμηριώνει του λόγου το αληθές.

Αρχικά, αναφέρεται το βιβλίο «*Hyrje në teorinë e letërsisë për fëmijë/ Εισαγωγή στη θεωρία της παιδικής λογοτεχνίας*», Τίρανα, 1997 και επανέκδοση το 2004. Με αυτή την σημαντική μελέτη, ο συγγραφέας παρουσιάζει τα βασικά δομικά στοιχεία της λογοτεχνικής δημιουργίας που απευθύνεται στα παιδιά και αποτελεί σημαντικό αρωγός στη θεωρία της παιδικής λογοτεχνίας.

Όμως «βίβλος» του ερευνητή θεωρείται το βιβλίο «*Historia e letërsisë shqiptare për fëmijë e të rinj / Η ιστορία της αλβανικής παιδικής και νεανικής λογοτεχνίας*» (Τίρανα, 2001, 2004, και επανέκδοση και διορθώσεις το 2008 και το 2014), το οποίο διδάσκεται σε φοιτητές, καθηγητές και συγγραφείς της παιδικής λογοτεχνίας. Αυτό το έργο θεωρείται απότοκο μιας πολύχρονης και επίπονης ερευνητικής εργασίας. Η

552. Βλ. R. Zhguni, F. Rama, *Nje arritje e kendshme ne letersine per femije (Shenime per romanin "Klik: Rrapatushet" te Astrit Bishqemit)* – DRITA, 13, Aprill, 2008.

553. Βλ. R. Zhguni, *Roman enciklopedi, me nje gjetje te bukur epsitolare (pasthenie e romanit te A. Bishqemit "Klik Rrapatushet"*, 2007.

ερευνήτρια Prof. Dr. Klara Kodra αναφέρει: «...*Historia e letërsisë shqiptare për fëmijë e të rinj*” studiuësit Astrit Bishqemi, përbën një hap jo të vogël përpara për afirmimin e kësaj dege të rëndësishme të letërsisë shqiptare me një dinjitet të barabartë artistik me letërsinë për të rritur, për t’i dhënë kësaj Hirusheje të letërsisë shqiptare vendin e saj të merituar si princeshë në krah të motrës së vet të madhe, letërsisë për të rritur.../ ...*Η ιστορία της αλβανικής παιδικής και νεανικής λογοτεχνίας*» του ερευνητή Astrit Bishqemi, αποτελεί ένα βήμα διόλου ευκαταφρόνητο, προς την εδραίωση και καθιέρωση αυτού του σημαντικού κλάδου της αλβανικής λογοτεχνίας, με αξιοπρέπεια ισότιμη καλλιτεχνική αξία με την λογοτεχνία που απευθύνεται στους ενήλικες, μεταμορφώνοντας τη Σταχτοπούτα της αλβανικής λογοτεχνίας σε πριγκίπισσα στο πλάι της μεγάλης της αδερφής, της λογοτεχνίας για ενήλικες...⁵⁵⁴

Ο ερευνητής Astrit Bishqemi θέτει και επεξεργάζεται το ζήτημα της ταξινόμησης της παιδικής λογοτεχνίας σε περιόδους εξέλιξης. Μολονότι ο ίδιος παρουσιάζει το ζήτημα ανοιχτό σε επιστημονική επεξεργασία στην έρευνά του βασίζεται στην εργασία που είχε κάνει ο ερευνητής Bedri Dedja, τον οποίον ο ίδιος τον θεωρεί πιο ολοκληρωμένο και επιστημονικά τεκμηριωμένο. Σε αυτή τη βάση, (επιχειρώντας και τις δικές του παρεμβάσεις), ο συγγραφέας διακρίνει την εξέλιξη της παιδικής λογοτεχνίας σε τέσσερις περιόδους:

1. Πηγές της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας, η λαογραφία για τα παιδιά.
2. Η έγγραφη διδακτική – θρησκευτική παιδική λογοτεχνία.
3. Η απαρχές της καλλιτεχνικής παιδικής λογοτεχνίας.
4. Η σύγχρονη αλβανική παιδική λογοτεχνία. (με την υποδιαίρεση)
 - Η γενιά του 30
 - Η παιδική λογοτεχνία κατά τη διάρκεια και μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Επίσης, σε αυτό το ερευνητικό πόνημα καταγράφονται οι προσπάθειες του συγγραφέα για την ενοποίηση της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας εντός και εκτός συνόρων.

Σε αυτό το τεύχος έχει πραγματοποιηθεί η ταξινόμηση βάσει δύο κριτηρίων:

1. Ιδεολογικά
2. Μονογραφίες των διάσημων συγγραφέων.

554. Βλ. F. Rama, *Historia e letërsisë shqiptare për fëmijë*, [e A. Bishqemit] – nje veper qe duhet pershendetur – ELBASANI, nr. 186, tetor 2001.

Για κάθε είδος έχει παρουσιάσει μία σύντομη περιγραφή, στο πλαίσιο της οποίας αναφέρονται προτερήματα, ελαττώματα και εγγενείς αδυναμίες.

Σε αυτό το βιβλίο έχει σταχυολογήσει γραπτά έργα διαφόρων χρονικών περιόδων. Επίσης επιμελήθηκε την επαναξιολόγηση ορισμένων συγγραφέων και έργων που γράφτηκαν κατά την περίοδο του Κομμουνιστικού καθεστώτος. Παρουσιάζει αναλυτικά εκείνα τα έργα τα οποία επέζησαν στο χρόνο και έχουν αξιολογηθεί για την λογοτεχνική ποιότητα που διαθέτουν. Στο κεφάλαιο του παραρτήματος που ολοκληρώνει την έρευνα δίνονται στοιχεία για τους συγγραφείς και τα έργα που βραβεύτηκαν στους εθνικούς διαγωνισμούς, τη βιβλιογραφία με αλφαβητική αναφορά στα έργα των συγγραφέων.

Οι μελέτες του καθηγητή Astrit Bishqemi συνεχίζουν με το επιστημονικό πόνημα «*Historia e letërsisë botërore për fëmijë/ Η ιστορία της παγκόσμιας παιδικής λογοτεχνίας*», 1999, το οποίο επανεκδόθηκε το 2006. Είναι το πρώτο βιβλίο στο είδος του που αναφέρεται με επιστημονική αξιοπιστία στην παγκόσμια παιδική λογοτεχνία, όπως και η έκδοση, το 2009, του εγκυκλοπαιδικού λεξικού «*Autorë të letërsisë shqiptare për fëmijë dhe të rinj/ Συγγραφείς της αλβανικής παιδικής και νεανικής λογοτεχνίας*» (1886-2009).

Ο καθηγητής Astrit Bishqemi, ένας επίμονος ερευνητής, εργάζεται με θέληση και προσφέρει στο αλβανικό αναγνωστικό κοινό και άλλες αξιόλογες μελέτες. Έτσι αναφέρεται το βιβλίο που εμπεριέχει έρευνες και μελέτες στον τομέα της παιδικής λογοτεχνίας με τίτλο «*Vlera të anatemuara/ Αναθεματισμένες αξίες*»⁵⁵⁵. Στην εισαγωγή αυτού του βιβλίου, όπως αναφέρεται και από τον ίδιο τον συγγραφέα, επιλέγει συγκεκριμένες έρευνες και μελέτες, που αφορούν στην παιδική και νεανική λογοτεχνία, χωρίς να αποκλείουν τη λογοτεχνία που απευθύνεται στους ενήλικες. Συμπεριλαμβάνονται άρθρα για συγγραφείς, μεταφραστές και δημιουργούς αφορισμένους από το κομμουνιστικό σύστημα, λόγω του αξιακού κώδικα που υπηρετούσαν και αποδυναμώνει η απουσία τους την αλβανική παιδική λογοτεχνία. Ο συγγραφέας έχει ταξινομήσει τις συγκεκριμένες μελέτες με κριτήριο τη χρονολογία έκδοσης τους. Σε αυτό το τεύχος εμπεριέχονται μελέτες για πρόσωπα ποιητών και συγγραφέων που διώκονταν από το κομμουνιστικό καθεστώς, όπως η μονογραφία «*Herezia artistike e poetit Genc Leka / Η καλλιτεχνική αίρεση του ποιητή Genc Leka*» ή «*Një dorëshkrim i harruar / Ένα χειρόγραφο ξεχασμένο*», μονογραφία για τον

555. Βλ. R. Zekthi, *Perkushtim ndaj faktit kulturor (Per vellimin me gjurmime e studime "Vlera te anatemuara"* –Astrit Bishqemi, DRITA, posted on 9 Aprill 2006.

μεταφραστή Osman Bishqemi και τα ποιήματα του Hajne μεταφρασμένα από αυτόν. Η μελέτη «*Pionierja e përrunimit artistik të folklorit për fëmijë / Η πρωτοπόρα της καλλιτεχνικής επεξεργασίας της λαογραφίας για παιδιά*» αναφέρεται στη Musine Kokalari κ.ά. Αποτέλεσμα ερευνών είναι και οι μελέτες: «*Kur fliste shqip Robinson Kruzo/ Όταν μιλούσε αλβανικά ο Ροβισώνας Κρούσος*», «*Receptimi ne shqip i romanit “Zemer” te Edmond de Amicis/ Η αλβανική υποδοχή του μυθιστορήματος «Καρδιά» του Edmond de Amicis*», «*Ferenc Molnar: Djemte e rruges Pal/ Ferenc Molnar «Τα παιδιά της οδού Παλ*», «*Perrallat e Engleskës / Τα παραμύθια του Englesk*» κ.ά.⁵⁵⁶

Άλλη τεκμηριωμένη μελέτη παρουσιάζεται στο λεξικό «*Autorë të letërsisë shqiptare për fëmijë dhe të rinj(1886 - 2009) / Συγγραφείς της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*» το οποίο περιέχει περίπου οκτακόσιους τριάντα συγγραφείς παιδικών λογοτεχνικών βιβλίων από το έτος 1886 μέχρι το 2009. Στη εισαγωγή αυτού του λεξικού ο συγγραφέας προσδιορίζει και τις προτεραιότητες του:

1. Προτεραιότητα αποδίδεται στην παιδική και νεανική λογοτεχνία.
2. Ο εμπλουτισμός του λεξικού με ονόματα διωκόμενων συγγραφέων από το Κομμουνιστικό καθεστώς, οι οποίοι δεν έχουν αναφερθεί σε κανένα από τα προηγούμενα λεξικά.
3. Η προσφορά που έχουν δώσει οι συγγραφείς για τον εμπλουτισμό της βιβλιοθήκης των αναγνωστών των νεανικών ηλικιών με μεταφράσεις από την παγκόσμια παιδική λογοτεχνία.
4. Για κάθε βιβλίο έχει σημειωθεί σε παρένθεση και το λογοτεχνικό είδος στο οποίο ανήκει: ποιήματα, αφηγηματικά ποιήματα, παραμύθια, διηγήματα, νουβέλες, μυθιστορήματα, θεατρικά δρώμενα κ.ά.
5. Παράλληλα με το λογοτεχνικό είδος και το έτος έκδοσης, σημειώνεται ο εκδοτικός οίκος και η πόλη που εδρεύει.

556. Βλ. R. Alimerko, LETËRSIA PËR FËMIJË” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014, σ. 173.

6. Εκτός από τους συγγραφείς λογοτεχνικών έργων για παιδιά, σε αυτό το λεξικό, έχουν συμπεριληφθεί και οι κυριότεροι ερευνητές αυτού του τομέα δράσης.
7. Σε αυτό το λεξικό ιδιαίτερη σημασία έχει αποδοθεί στην πρώτη έκδοση του κάθε έργου, του έτους που το λογοτεχνικό βιβλίο εκδόθηκε και κυκλοφόρησε για πρώτη φορά. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στις επανεκδόσεις εκείνες που φέρουν διαφορετικό τίτλο, ακόμη και αν εκδόθηκαν από τον ίδιο εκδοτικό οίκο ή από κάποιον άλλον⁵⁵⁷.

Αυτό το λεξικό σήμερα αποτελεί θησαυρό συγκεντρωμένων πληροφοριών και συνεπώς διαθέτει ενημερωτικό χαρακτήρα, που στέκεται αρωγός στους δασκάλους της λογοτεχνίας στην πρωτοβάθμια αλλά και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, των φοιτητών, των ερευνητών της παιδικής και νεανικής λογοτεχνίας, των συγγραφέων κ.ά.

Τέλος θα αποτελούσε παράλειψη να μην γίνει αναφορά στο άλλο τεύχος του ίδιου ερευνητή που τιτλοφορεί «*Tragave të letërsisë/ Στα μονοπάτια της λογοτεχνίας*», στο πλαίσιο του οποίου έχουν συγκεντρωθεί έρευνες και μελέτες για τον τομέα της παιδικής λογοτεχνίας. Ο συγγραφέας και ερευνητής της παιδικής λογοτεχνίας Astrit Bishqemi αναφέρει, για άλλη μια φορά, ότι ως δημιουργός, χρειάστηκε να γνωρίσει τους συναδέλφους – συγγραφείς, να ερευνήσει τη ζωή και την λογοτεχνική παραγωγή τους, τις εκδόσεις στην πεζογραφία ή στην ποίηση.

Καταληκτικά επισημαίνεται ότι ο συγγραφέας και ερευνητής Astrit Bishqemi έχει συμβάλει τα μέγιστα στην αλβανική παιδική και νεανική λογοτεχνία, με την λογοτεχνική, και ερευνητική παραγωγή του και τις κριτικές που συνδράμουν τους μαθητές, φοιτητές, καθηγητές και μελλοντικούς ερευνητές της παιδικής λογοτεχνίας. Οι πολυάριθμοι τίτλοι βιβλίων, αλλά και ο όγκος και η ποιότητα τους, αποδίδουν κάλλιστα την αφοσίωση του σε αυτό το πεδίο της πνευματικής δημιουργίας.

Shkrimtarë si Bishqemi janë shkolla të gjalla të përvojës artistike për të rinjtë, që duan të dalin në rrugën e letrave për fëmijë, rrugë e vështirë, mjaft e vështirë, por që kur i shkon asaj deri në fund, siç po bën përditë ky autor, e kupton se ia ka vlejtur, se ia vlen e gjithmonë do t'ia vlejë të shkruash për një brez të bukur e për një botë të

557. Βλ. R. Zhguni, Nje gur themeli ne murin e kritikes, (Shenime per librin “Autore e tekste letrare, probleme e vlera” te Prof. Astrit Bishqemi) – Gazeta ELBASAN, nr. 472, Dhjetor 2007.

*bukur...*⁵⁵⁸ / Συγγραφείς όπως ο Bishqemi είναι μια ζωντανή σχολή της γραπτής τέχνης για τους νέους που θέλουν, να αφιερωθούν στην λογοτεχνία για παιδιά, δρόμος δύσκολος, πολύ δύσκολος, αλλά που αξίζει μέχρι και την τελευταία προσπάθεια, όπως πραγματοποιεί και ο συγκεκριμένος συγγραφέας, ο οποίος αντιλαμβάνεται ότι άξιζε, αξίζει και πάντα θα αξίζει να συγγράφει κανείς για αυτή την τόσο όμορφη γενιά, για τον τόσο υπέροχο «κόσμο» τους!

5.6.12. Bardhyl Xhama – Μπαρδύλ Τζάμα

Ο συγγραφέας γεννήθηκε στο χωριό Φτέρη των Αγίων Σαράντα στις 13 Ιουλίου 1933. Ολοκλήρωσε τη φοίτησή του στο δημοτικό σχολείο της γενέτειράς του. Το 1953 ήταν τελειόφοιτος της Μέσης Παιδαγωγικής Σχολής στο Αργυρόκαστρο. Εργάστηκε στο εκπαιδευτικό σύστημα στους νομούς Αργυροκάστρου, Αγίων Σαράντα και Δελβίνου ως δάσκαλος και διευθυντής οκτατάξιου σχολείου και λυκείου. Στη διάρκεια αυτής της περιόδου συνεχίζει δια αλληλογραφίας τις Ανώτερες σπουδές στο Πανεπιστήμιο των Τιράνων, στη σχολή της Ιστορίας και Φιλολογίας. Αφού απέκτησε τον πανεπιστημιακό τίτλο έζησε και εργάστηκε στα Τίρανα στην εφημερίδα «Mësuesi», στον Εκδοτικό Οίκο του Σχολικού Βιβλίου όπως και στο Ινστιτούτο των Παιδαγωγικών Μελετών. Έχει εκδώσει λογοτεχνικά βιβλία για παιδιά, μυθιστορήματα, νουβέλες, συλλογές με παραμύθια, συλλογές με διηγήματα κ.ά. Έχει τιμηθεί με τον τίτλο «Mësues i Merituar/ Άξιος δάσκαλος» και έχει αποκτήσει την τιμητική διάκριση «Çmimin e Karrierës/ Η τιμή της σταδιοδρομίας» στην παιδική λογοτεχνία.⁵⁵⁹

Έχει εκδώσει τα ακόλουθα λογοτεχνικά έργα για παιδιά και νέους:

Παραμύθια

1. *Përrallat e detit / Τα παραμύθια της θάλασσας*, 1975, επανεκδόθηκε το 2003
2. *Zjarrfikësi i pyllit / Ο πυροσβέστης του δάσους*, 1987
3. *Lejleku me akullore / Ο πελαργός με παγωτό*, 1998
4. *Djali me tre brire / Το αγόρι με τρία κέρατα*, 2002
5. *Arratisje nga kafazi / Απόδραση από το κλουβί*, 2007

558. Βλ. Një portretet letrar i pa autorizuar për shkrimtarin dhe studiuesin e letërsisë për fëmijë Astrit Bishqemi, Gazeta Bulevard, posted on, February 27, 2015.

559. Βλ. O. K. Grillo, *LEXIKON, Shkrimtarët Shqiptarë për fëmijë (1872-1995)/ ΛΕΞΙΚΟ, Άλβανοί συγγραφείς για παιδιά*, εκδ. Botimet Enciklopedike, Tiranë, 1997, σσ. 244-245.

Διηγήματα - αφηγήματα

6. *Pse qau delfini?* / Γιατί έκλαψε το δελφίνι; 1996, (50 αφηγήματα)
7. *Djaloshi qe kapte rrufetë*/Το αγόρι που έπιανε τις αστραπές (60 αφηγήσεις), 2000
8. *Barut në vend të bukës*/ Μπαρούτι στη θέση ου ψωμιού, 2004
9. *Pëllumbi me fjonço të kuqe* / Το περιστέρι με κόκκινο παπιγιόν, 2007
10. *Gota e lumturisë* / Το ποτήρι της ευτυχίας, 2013
11. *Dora me baltë, buka me mjaltë* / Το χέρι με λάσπη, το ψωμί με μέλι, 2015 (32 διηγήματα)
12. *Guri i rëndë në vend të vet* / Η πέτρα είναι βαριά στον τόπο της, 2017 (30 ιστορίες)
13. *Mikeshat e pellumbit* / Οι φίλες του περιστεριού, 2018, 101 Διηγήματα

Νουβέλες

14. *Zhytësit e vegjël të thellësive* / Οι μικροί δύτες των βυθών (Νουβέλα), 1977
15. *Tërfili me katër fletë* /Το τριφύλλι με τέσσερα φύλλα (Νουβέλα - παραμύθι), 1989
16. *Tre vëllezërit*/ Τα τρία αδέρφια (Νουβέλα για το δημοτικό), 2003

Μυθιστορήματα:

17. *Ekspedita e kaltër*/ Η γαλάζια αποστολή – 1980, 2000, 2010 (Επιστημονικής φαντασίας)
18. *Në kthetrat e piratit*/ Στα νύχια του πειρατή, roman 1997
19. *Shtëpia pa libra, si trupi pa shpirt*/ Σπίτι χωρίς βιβλία, σώμα χωρίς ψυχή, 2012⁵⁶⁰

Ο συγγραφέας Bardhyl Xhama ανήκει στη δεύτερη γενιά των συγγραφέων της σύγχρονης αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας, οι οποίοι με την ξεχωριστή και ιδιαίτερη λογοτεχνική παραγωγή τους, καθιέρωσαν και ανέδειξαν τα θεμέλια αυτής της λογοτεχνίας που είχαν θέσει οι προκάτοχοί τους, Qamil Guranjaku, Teufik Gjyli, Spiro Çomora, Zihni Sako, Moisi Zaloshnja, Bedri Dedja κ.ά. Υπήρξε συνεργάτης με

560. Βλ. BKSΗ-(Biblioteka Kombetare e Shqiperise)
https://www.librat.al/web/Bardhyl_Xhama_151_1.php?stp=prfl&aid=3536

γνωστούς συγγραφείς αυτής της γενιάς όπως: Odhise Grillo, Dionis Bubani, Xhevat Beqaraj, Skënder Hasko, Adelina Mamaqi, Bekim Harxhi, Petraq Zoto κ.ά.

Η λογοτεχνική παραγωγή αυτού του συγγραφέα ξεκινά από την ηλικία της εφηβείας, όταν φοιτούσε στο λύκειο, και συνέθετε τα πρώτα λογοτεχνικά κείμενα στο περιοδικό «*Pionieri*». Το 1975, με την έκδοση της συλλογής «*Τα παραμύθια της θάλασσας*», εμφανίζεται στα λογοτεχνικά δρώμενα ως συγγραφέας έργων επιστημονικής φαντασίας, είδος το οποίο θα εξελίξει μεταγενέστερα.⁵⁶¹ Συνέγραψε, επίσης, διηγήματα, αφηγήσεις, νουβέλες και μυθιστορήματα. Το μυθιστόρημα αποτελεί το λογοτεχνικό πεδίο δράσης που θα τον καθιερώσει στο χώρο της πνευματικής δημιουργίας. Η συγγραφική δραστηριότητα ήταν συνυφασμένη με τη σχολική ζωή, τα παιδιά και τους νέους. Η εργασία του ως εκπαιδευτικού και συγγραφέα τον συνέδραμε να γνωρίσει καλύτερα τον κόσμο και την ψυχολογία των παιδιών. Οι τρυφερές παιδικές αναμνήσεις και οι όμορφες στιγμές από το περιβάλλον του χωριού του, κοντά στα παράλια του Ιονίου, θα επιδράσουν στο περιεχόμενο των λογοτεχνικών δημιουργιών του.

Σε ένα από τα σημαντικά γεγονότα στη ζωή του γράφει ο Faik Islamaj στη συνέντευξη με τον συγγραφέα Bardhyl Xhama, που εκδόθηκε στην εφημερίδα «*Ndryshe*», στις 8 Ιανουαρίου 2009, αναφέρει «*Shkrimtari i detit, zhytës e peshkatar në tre kontinente/ Ο συγγραφέας της θάλασσας, δύτης και ψαράς σε τρεις ηπείρους*»

«...ka qenë pasioni i tij për detin dhe njohja konkretisht e botës së nunujshme, për botën e larmishme, për faunën e florën, për peshqit e kafshët e rrezikshme, për misteret e detit, për ngjyrën, kripshmërinë, për lëvizjet e rrymave detare e shumë e shumë kuriozitetetë tjera që janë bërë pjesë e librave të tij... /... ήταν το πάθος για τη θάλασσα και συγκεκριμένα οι γνώσεις του για τον κόσμο του βυθού, για αυτόν τον θαυμαστό κόσμο, για το ζωικό και φυτικό βασίλειο, για τα ψάρια και τα επικίνδυνα ζώα, για τα μυστήρια της θάλασσας, για το χρώμα, την αλμύρα, για την κίνηση των θαλάσσιων ρευμάτων και πολλά, πολλά άλλα που έχουν γίνει μέρος των βιβλίων του...».

561.Βλ. Bishqemi A., *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σ. 513.

Αν γίνει εκτενής αναφορά στα έργα του, ιδιαίτερα στις δημιουργίες επιστημονικής φαντασίας θα διαπιστωθεί ότι εκθέτει πολλά ρεαλιστικά επιστημονικά δεδομένα. Στα τρία βιβλία που εκδόθηκαν διαδοχικά: «*Τα παραμύθια της θάλασσας*» 1975, «*Οι μικροί δύτες*» νουβέλα 1977, «*Η γαλάζια εξερεύνηση*» μυθιστόρημα επιστημονικής φαντασίας 1980, πραγματεύονται τον κόσμο της θάλασσας, ένα θέμα ιδιαίτερα προσφιλέσ στα παιδιά, το οποίο οξύνει την περιέργεια και την δημιουργική φαντασία τους εξαιτίας της πληθώρας των μυστηρίων που κρύβει ο θαλάσσιος κόσμος. Γι' αυτό, δικαιωματικά, οι συνάδελφοί του και οι κριτικοί της εποχής έχουν ονομάσει τον Bardhyl Xhama «*ο συγγραφέας της θάλασσας*».

Επίσης, ο συγγραφέας Bardhyl Xhama έχει συνδράμει σε μεγάλο βαθμό και στον τομέα του παραμυθιού. Τα βιβλία του εμπλουτίζουν τον εσωτερικό ψυχικό κόσμο των παιδιών, γεμίζοντάς τα με την αγάπη για το καλό, τον άνθρωπο, τα ζώα και τη φύση. Τα παραμύθια του έχουν καλλιτεχνικό και γλωσσικό ενδιαφέρον και διακρίνονται για τον ηθικοπλαστικό και επιστημονικό τους χαρακτήρα. Έχουν δομηθεί με τέτοιο τρόπο ώστε το καλό να επικρατεί του κακού.

Τα παραμύθια απευθύνονται στα παιδιά του δημοτικού και διαθέτουν απλότητα και διαύγεια που τα καθιστούν εύληπτο από τους δέκτες τους. Π.χ. για τη συλλογή «*Τα παραμύθια της θάλασσας*» καταγράφεται η αξιολόγηση που έκανε ο ερευνητής της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας Milaim Nelaj στην οποία επισημαίνει:

*«...Nëpër rreshtat e librit të parë, lexuesi i vogël, nga njëra përrallë tek tjetra, përthithet tërësisht nga të fshehtat e botës nënujore, njihet me jetën, llojet dhe karakteristikat e kafshëve dhe peshqëve të detit / Μέσα στις γραμμές του πρώτου βιβλίου, ο μικρός αναγνώστης, κατά τη διαδοχή των παραμυθιών καθηλώνεται από τα μυστικά του υδάτινου κόσμου, έρχεται σε επαφή με τη ζωή, τα είδη και τα χαρακτηριστικά των ζώων και των ψαριών της θάλασσας».*⁵⁶²

Σε αυτήν τη συλλογή συμπεριλαμβάνονται εννιά παραμύθια που σχετίζονται με την ενδιαφέρουσα ζωή των ζώων και των ψαριών, των θαλασσών και των ωκεανών. Στο έργο του συγγραφέα εκτίθενται περίεργες οντότητες και αλλόκοτα ονόματα, όπως: *το ηλεκτρικό ψάρι, το ψάρι κόκορας, το ψάρι μπαλαρίνα, το ψάρι σκορπιός, το άλογο της θάλασσας, η αλεπού της θάλασσας, ο χοίρος της θάλασσας*, ή και άλλα πιο

562. Βλ. M. Nelaj, Shkirmtari qe sfidon moshen, Gazeta "Telegraf", posted on, 08 Prill 2010.

γνωστά, όπως: ο λύκος, ο ελέφαντας, η καμηλοπάρδαλη, ο λαγός, ο πελεκάνος, η γάτα κ.ά. Οι μικροί αναγνώστες θέλγονται από αυτά τα στοιχεία. Ο συγγραφέας έχει αξιοποιήσει και προβάλλει αποτελεσματικά αυτούς τους ήρωες αποδίδοντας τους ανθρωπομορφικά χαρακτηριστικά, κάνοντας τα αντικείμενα και τα ζώα να μιλούν και να δρουν.

Η έτερη συλλογή «*Ο πυροσβέστης του δάσους*» περιέχει έντεκα παραμύθια με αυθεντικές καλλιτεχνικές και γλωσσικές αξίες που γίνονται φορείς ηθικοπλαστικών μηνυμάτων. Τα πρόσωπα που πρωταγωνιστούν είναι ζώα, όπως ο λύκος, ο ελέφαντας, ο λαγός, ο πελεκάνος, η γάτα κ.ά. Μέσω των κατορθωμάτων και των ιδιαιτεροτήτων τους προβάλλονται ηθικές αξίες, αποδοκιμάζονται οι επιζήμιες συμπεριφορές, όπως το ψέμα, η απληστία, η έπαρση, η φαυλότητα κ.ά. Σε γενικές γραμμές, η συλλογή συνδράμει στην ανάπτυξη του παραμυθιού στην αλβανική παιδική λογοτεχνία, εμπλουτίζοντάς τη με στοιχεία ηθικής συμπεριφοράς.. Και στα άλλα παραμύθια, όπως «*Ο πελαργός με το παγωτό*», «*Το αγόρι με τα τρία κέρατα*», ο συγγραφέας έχει επιλέξει ενδιαφέροντα και διασκεδαστικά θέματα, με κοινωνικό και επιστημονικό περιεχόμενο, αναφερόμενος κυρίως στον κόσμο των ζώων και των πτηνών⁵⁶³.

Οι μαθητές διαβάζουν με ζήλο τα κατορθώματα του γάτου με τα γάντια, της σφίγγας και του βάτραχου, της χελώνας που ανέβηκε στο δέντρο, του φλύαρου παπαγάλου, του πυροσβέστη ελέφαντα, του ποντικιού που έδεσε την κολοκύθα στην ουρά, του πελαργού με παγωτό κ.ά.

Σε μερικά από τα παραμύθια και τις αφηγήσεις, τα πρόσωπα είναι άνθρωποι, παιδιά ή ενήλικες, που εκπλήττουν τον αναγνώστη με τα κατορθώματά τους. Όπως και σε άλλες εκδόσεις, ο συγγραφέας έχει βασιστεί δυναμικά στις λαϊκές παροιμίες. Οι δημιουργίες είναι μια προσωπική ευφυής καλλιτεχνική σύνθεση που πηγάζει φυσικά μέσω της ανάπτυξης των γεγονότων και των ενεργειών των ζώων και ανθρώπων. Με αυτόν τον τρόπο αμβλύνονται κακίες, όπως η έπαρση, η απληστία, η απάτη, η ραθυμία, η αχαριστία κ.ά.

Τα παραμύθια και οι αφηγήσεις έχουν γραφτεί για τους μαθητές του δημοτικού, στους οποίους είναι ιδιαίτερος προσφιλείς, γιατί:

563. Βλ. R. Alimerko, *LETËRSIA PËR FËMIJË*” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014, σσ. 155-156.

- Όλα τα ονόματα των ψαριών, χωρίς καμιά εξαίρεση, δεν έχουν εφευρεθεί από τον συγγραφέα, αλλά είναι πραγματικά. Στις παραθαλάσσιες περιοχές ζουν κάτοικοι με αυτά τα ονόματα.

- Μερικές από τις ιστορίες των παραμυθιών, γεγονότα και επεισόδια που περιγράφονται, είναι βασισμένα όχι μόνον στα ένστικτα των ειδών των ψαριών, αλλά και στα ονόματά τους.

- Η περιγραφή των ψαριών και των ζώων της θάλασσας, το μέγεθος, το χρώμα και άλλα γενικά χαρακτηριστικά έχουν αποδοθεί με ακρίβεια. Τα περισσότερα από τα «πρόσωπα» των παραμυθιών είναι κάτοικοι του Ιονίου Πελάγους και της Αδριατικής Θάλασσας.

- Στο βιβλίο παρατίθενται συντομεύσεις με στοιχεία που αφορούν σε ορισμένα είδη των ψαριών που είναι πρωταγωνιστές των παραμυθιών.

- Τα παραμύθια είναι προσαρμοσμένα στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ηλικίας των μαθητών που απευθύνονται.

- Οι επικεφαλίδες τους ερμηνεύουν με εύληπτο τρόπο κάθε κεφάλαιο του παραμυθιού.

- Ο συγγραφέας έχει αξιοποιήσει με δεξιότητα, οξύνοια και αυθεντικό ταλέντο τα εκφραστικά μέσα της λαογραφίας, έχει συνδυάσει το ρεαλιστικό με το φανταστικό, το συγκεκριμένο με το αφηρημένο, το ιδεώδη με το πραγματικό, τη λογική με το συναίσθημα. Η αφήγηση εξελίσσεται απρόσκοπτα, είναι δυναμική και περιεκτική. Οι ομορφιές του παραμυθιού δεν περιορίζονται στα φανταστικά και ελκυστικά γεγονότα, στη δημιουργική συνύπαρξη του φυσιολογικού και του υπεράνθρωπου, του δράματος και του λυρικού, αλλά κυρίως ιδιαίτερη αξία έχουν οι ιδέες, τα μαθήματα που εκπορεύονται φυσιολογικά του βασικού κορμού της αφήγησης και όχι της ηθικοπλαστικής τακτικής.⁵⁶⁴

Ο Bardhyl Xhama είναι συγγραφέας που τρέφει ιδιαίτερη εκτίμηση στο παραμύθι. Είναι γνώστης της ψυχοσύνθεσης, του κώδικα επικοινωνίας των παιδιών και εν γένει των χαρακτηριστικών του τρόπου σκέψης των παιδιών. Αυτό τον καθιστά μοναδικό στο λογοτεχνικό είδος που υπηρετεί. Έτσι στο έργο *«Το τριφύλλι με τέσσερα φύλλα»*, 1989, κατόρθωσε να συνθέσει μια νουβέλα υψηλών προδιαγραφών με εκπλήξεις και περιπέτειες τόσο ρεαλιστικές όσο και φανταστικές.

564. Βλ. R. Alimerko, *LETËRSIA PËR FËMIJË*” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014, σ. 156.

Τα γεγονότα εξελίσσονται σε δέκα κεφάλαια με διαφορετικούς τίτλους, καθώς η πλοκή δομείται σε δέκα αυτοτελείς αφηγήσεις. Το πρωταγωνιστικό πρόσωπο αυτής της νουβέλας-παραμύθι είναι ο Γκιέκα. Όλα τα γεγονότα συνδέονται άμεσα η έμμεσα με εκείνον. Οι κεντρικοί χαρακτήρες, τα αδέρφια Γκίοκα, Γκίκα και Γκιέκα, στο δύσκολο δρόμο εξασφάλισης της ελευθερίας, που συμβολίζεται με το τετράφυλλο τριφύλλι αντιμετωπίζουν μεγάλες δυσχέρειες και κινδύνους με τους πειρατές, το φίδι με τα δυο κεφάλια, το δράκο, τα βαμπίρ κ.ά. Οι δυο πρώτοι, ο Γκίοκα και ο Γκίκα, παρέκκλιναν του προορισμού τους και γι' αυτό καταλήγουν ζητιάνοι, ενώ ο τρίτος, ο Γκιέκα, αφοσιωμένος στην αποστολή του μαζί με τον μικρό Τσιντζόν, τον πιστό του φίλο, υπερβαίνει τα εμπόδια με υπομονή, τόλμη και ευστροφία. Με τη συνδρομή ενάρετων ανθρώπων, των γεωργών και των ευφών και φιλόπονων οικοδόμων, απολαμβάνει τους καρπούς του μόχθου, εξελίσσεται σε έναν γενναίο πολεμιστή που υπερασπίζεται τα εδάφη της πατρίδας από την επίθεση των εχθρών, γιατί *«η μοίρα της πατρίδας είναι η μοίρα μου»*, -λέει εκείνος,- και με αυτόν τον τρόπο γίνεται ευτυχής.

Η καλλιτεχνική βιογραφία του συμπίπτει με την αντίστοιχη των ηρώων των λαϊκών παραμυθιών. Ακολουθώντας το ίδιο μοτίβο ζωής διαθέτει χαρακτηριστικά και ιδιότητες που αναδεικνύονται στο πλαίσιο μιας διαδρομής δύσκολης και περιπετειώδους, που καταλήγει στην εύρεση της πραγματικής ευδαιμονίας. Αρκετά επεισόδια διαθέτουν λυρισμό, δραματική εξέλιξη και είναι γραμμένα με έμπνευση ώστε να εκθειάσουν την ευστροφία, τη γενναιότητα, την τιμιότητα, την ευφυΐα, την αποφασιστικότητα και τη νίκη του κύριου πρωταγωνιστή, του Gjeka κατά των σκοτεινών δυνάμεων, που αποζητούν την εξαθλίωση των ανθρώπων, τη διάλυση και τη διάβρωση των αξιών της ζωής. Ο Gjeka με την αποφασιστικότητά που τον διακρίνει εντοπίζει το κλειδί της διαλεύκανσης της αλήθειας, του συμβολισμού του τετράφυλλου τριφυλλιού. Ο συμβολισμός που λανθάνει αποκαλύπτεται από τον ίδιο τον γέρο, αποδίδοντας το βασικό μήνυμα του έργου: *«Και τι ζητάς να βρεις άλλο, μωρ' γιέ; Και πού έχει τριφύλλι με τέσσερα φύλλα;!»* Ο συγγραφέας έχει αξιοποιήσει με δεξιοτεχνία τα στοιχεία της λαογραφίας, κυρίως του παραμυθιού, κατορθώνοντας να περισυλλέξει, όπως η μέλισσα, το νέκταρ της λαϊκής παραγωγής, και να συνδυάσει αρμονικά το ρεαλιστικό με το φανταστικό στοιχείο, το ανθρώπινο με το υπερβατικό. Η συγγραφική ικανότητα και η δύναμη της φαντασίας που διαθέτει τον έχουν συνδράμει ώστε να επιλέξει τα κατάλληλα λογοτεχνικά ευρήματα και να

κατορθώσει να μεταφέρει συναισθήματα που επιδρούν άμεσα στους μικρούς αναγνώστες.

Ο συγγραφέας Bardhyl Xhama διακρίνεται και για τη συμβολή του στην παραγωγή της νουβέλας. Μια από αυτές είναι «*Οι μικροί δύτες των βυθών*», η οποία διακρίνεται για το ειδικό της θέμα. –οι μικροί δύτες των ακτών του Ιονίου παρουσιάζονται όχι μόνον ως εξερευνητές της πλούσιας χλωρίδας και πανίδας, αλλά και άξιοι ψαράδες στο κυνήγι με αθλητικό όπλο στο βυθό της θάλασσας. Μέσω της ανάγνωσης του έργου τα παιδιά θα ενημερωθούν για την κοινωνία και τη φιλία των παιδιών, για την τόλμη τους στις περιπέτειες των καταδύσεων και του ψαρέματος κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας, για τις αψιμαχίες με τα επικίνδυνα ζώα της θάλασσας, για ενδιαφέροντα φαινόμενα και μυστήρια του βυθού, για τα είδη των φυτών και των ψαριών στις ακτές του Ιονίου κ.α. Τα περισσότερα από τα γεγονότα που περιγράφονται στη νουβέλα είναι αληθινά. Αυτά βασίζονται στην εμπειρία του ίδιου του συγγραφέα, των δυτών και των ερασιτεχνών ψαράδων, οι οποίοι καταβυθίζονταν με ειδικό εξοπλισμό που τον έφτιαχναν μόνοι τους, μολονότι δεν διέθεταν φιάλες οξυγόνου. Αυτό το στοιχείο καθιστά τα γεγονότα πιο μυστηριώδη, ελκυστικά και περιπετειώδη, χαρακτηριστικά που ελκύουν ιδιαίτερος τους μικρούς αναγνώστες. Στην αξιολόγηση που έγινε από τον μελετητή της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας *Milaim Nelaj* αυτής της νουβέλας σημειώνεται ότι:

... οι αναγνώστες έρχονται σε επαφή με τη χλωρίδα και πανίδα του βυθού, αλλά κυρίως με την πάλη των δυτών με τα επικίνδυνα ζώα της θάλασσας, σκηνές που προκαλούν συγκίνηση και αγωνία, αλλά καταλήγουν με τη χαρά της νίκης, με έντεχνο και επιδέξιο τρόπο από τον συγγραφέα.⁵⁶⁵

Ο Bardhyl Xhama είναι συγγραφέας δύο μυθιστορημάτων επιστημονικής φαντασίας για παιδιά: «*Ekspedita e Kaltër/ Η γαλάζια αποστολή*», 1980 «*Në kthetirat e Piratit / Στα νύχια του Πειρατή*» 1997.

Το μυθιστόρημα «*Ekspedita e Kaltër/ Η γαλάζια αποστολή*», διακρίνεται για την καλλιτεχνική, γλωσσική και επιστημονική ποιότητά του που κινητοποιεί τη φαντασία των παιδιών. Τα γεγονότα διαδραματίζονται στους Αγίους Σαράντα, όπου μια ομάδα παιδιών ξεκινούν μια αποστολή στο Ιόνιο και την Αδριατική Θάλασσα, με στόχο να κατασκευάσουν το προσχέδιο ενός υδροηλεκτρικού σταθμού στο Κανάλι του

565. Βλ. M. Nelaj, Shkirtari qe sfidon moshen, Gazeta “Telegraf”, posted on, 08 Prill 2010.

Οτράντο, ο οποίος θα δουλεύει με την ενέργεια του νερού των ποταμών που διαπερνούν πραγματικά τις δυο αυτές θάλασσες. Γι' αυτόν τον λόγο, τα παιδιά καταδύονται με εξοπλισμό του μέλλοντος, σε αυτές τις θάλασσες, ανακαλύπτουν τα μυστικά τους, επισκέπτονται εργαστήρια, στο βυθό της θάλασσας και πλωτά εργοστάσια που παράγουν σπάνια και ωφέλιμα μέταλλα, αντιμετωπίζουν τις δυσκολίες που προκαλούνται από τα ευμεγέθη ζώα της θάλασσας, αλλά και από τα πλοία των πειρατών που τους επιτίθενται, πραγματοποιούν πολλά πειράματα και δοκιμές, έως ότου υλοποιήσουν τον σκοπό τους.

Το μυθιστόρημα αναδεικνύει την ευφυΐα και τις ικανότητες των παιδιών, το θάρρος και τη γενναιότητα, την συντροφικότητα και τη φιλία, το δημιουργικό και ερευνητικό πνεύμα τους, την αποφασιστικότητα, για να διεκπεραιώσουν το καθήκον τους. Μεταφέρει στον αναγνώστη πληροφορίες για διάφορα φαινόμενα που σχετίζονται με τη θάλασσα και την ενέργεια του νερού της.

Επίσης, το μυθιστόρημα είναι εμπλουτισμένο με επιστημονικά δεδομένα για το Ιόνιο Πέλαγος, την Αδριατική Θάλασσα και τα παράλια αυτών των θαλασσών, σε τέτοιο επίπεδο που μπορεί να θεωρηθεί μια μικρή εγκυκλοπαίδεια. Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι μερικές από τις φανταστικές προβλέψεις του μυθιστορήματος, που έχει εκδοθεί σαράντα χρόνια νωρίτερα, σήμερα είναι πια πραγματικότητα, ή βρίσκονται στο στάδιο υλοποίησής τους. Σε αυτή τη λογική, τα παιδιά μέσω της ανάγνωσης του μυθιστορήματος, όχι μόνον διευρύνουν τις γλωσσικές, λογοτεχνικές και επιστημονικές γνώσεις τους, αλλά παράλληλα εγείρονται η επιθυμία και η περιέργειά τους να προβλέψουν και γιατί όχι να προετοιμαστούν για το μέλλον.⁵⁶⁶

Ο συγγραφέας και καθηγητής Xhahid Bushati για το μυθιστόρημα του Bardhyl Xhama: «*Ekspedita e Kaltër/ Η γαλάζια αποστολή*», αναφέρει:

«Vepra Ekspedita e Kaltër plotëson më tej portretin e shkrimtarit...Vepra përmendet jo vetëm si arritje e autorit, por dhe si arritje e vetë zhanrit, çel një rrugë të re shikimi në zbulimin e mistereve të detit, sjell informacion të ri e të pa njohur shkencor...Kë to janë skenat më të bukura, më mahnitëse, më poetike, sa reale aq dhe fantastike, që vetëm Bardhyl Xhama i njuh me shpirt dhe me talentin e tij prej prozatori i pikturoid si një artist i vërtetë, gjë që veprës i dhanë vlera të veçanta, me një poetikë të

566. Βλ. Bishqemi A., *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σ. 513

rapërsëritshme, gjë që dhe sot të jep kënaqësi për ta lexuar / Το έργο «Ekspedita e Kaltër/ Η γαλάζια αποστολή», συμπληρώνει περεταίρω το πορτρέτο του συγγραφέα... Το έργο αναφέρεται όχι μόνον ως επίτευγμα του συγγραφέα, αλλά και ως το απόγειο εξέλιξης του ίδιου του λογοτεχνικού είδους, καθώς ανοίγει έναν νέο ορίζοντα, για να δουν και να ανακαλύψουν τα μυστήρια της θάλασσας, μεταφέρει νέες και άγνωστες επιστημονικές πληροφορίες... Αυτές είναι οι πιο όμορφες και καταπληκτικές σκηνές, στις οποίες συνυπάρχουν αρμονικά ο ρεαλισμός και η φαντασία που μόνον ο Bardhyl Xhama γνωρίζει μέσω του ταλέντου που διαθέτει ως λογοτέχνης και ζωγράφος, σαν πραγματικός καλλιτέχνης, στοιχείο που έδωσε στο έργο ειδικές αξίες, με μια ανεπανάληπτη ποιητική οπτική, χαρακτηριστικό ακόμη και σήμερα προκαλεί την ηδονή της ανάγνωσης...»⁵⁶⁷

Διαπιστωτικά σημειώνεται ότι το μυθιστόρημα διαπλέκει αποτελεσματικά τα γεγονότα και τις ενδιαφέρουσες σκηνές, ελκύει με την δημιουργική φαντασία του συγγραφέα, η οποία αναμφισβήτητα, οξύνει την περιέργεια των παιδιών, και με τον πλούτο των επιστημονικών πληροφοριών που παρέχει στον αναγνώστη. Τα τρία αυτά στοιχεία, που είναι δομικά χαρακτηριστικά των μυθιστορημάτων επιστημονικής φαντασίας, ξεχωρίζουν εμφανώς σε αυτό το έργο και έχουν συνδυαστεί περίτεχνα με σκοπό τη σύνθεση ενός εξαιρετικού λογοτεχνικού δημιουργήματος.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και το μυθιστόρημα «*Në kthetrat e Piratit / Στα νύχια του Πειρατή*» 1997, όπου περιγράφεται ένα πρόσωπο που δεν ανήκει σε περασμένους αιώνες, αλλά ένας «*Πειρατής*» της σύγχρονης εποχής. Αυτός έχει εγκαταλείψει τη σχολική φοίτηση και επειδή είναι μεγαλύτερος στην ηλικία και έχει πετύχει σημαντικά κατορθώματα, παρασύρει στο δρόμο του εγκλήματος τον Besnik Bregu έναν μαθητή που προκαλεί προβλήματα με τη συμπεριφορά του και δεν προβιβάζεται στην επόμενη τάξη, καθώς εγκαταλείπει το σχολείο μετά τις παραινήσεις του «*Νταή*» που έχει μεγαλύτερη ηλικία συγκριτικά με αυτόν.

Τα γεγονότα του μυθιστορήματος, τόσο ρεαλιστικά όσο και φανταστικά, εξελίσσονται στα παράλια των Αγίων Σαράντα τα έτη 1988-1989. *Τα περισσότερα γεγονότα είναι ρεαλιστικά* – όπως αναφέρει ο ίδιος ο συγγραφέας σε συνέντευξή του

567. Βλ. S. Harka, *Bardhyl Xhama- "Shkrimtari i detit"*, Gazeta "Ballkan", posted on 10 Korrik 2010 <https://bardhyl1.tripod.com/id28.html>

στην εφημερίδα «Ballkan», τον Ιούλιο του 2010. Αντλώ ως παράδειγμα, την περίπτωση της διαμάχης με το χταπόδι.

«Më ka ndodhur mua realisht. U zhyta dhe gjuajta me pistoletë një oktapod të madh. Ai, i plagosur, me shigjetën në trup, rrëshqiti në një të çarë shkëmbore. Unë e ndoqa pas, me zhytje dhe e mbërtheva me dorën e majtë. Por ai, me disa nga këmbët thithëse si venduza u mbërthye për shkëmbi e me disa mbërtheu dorën time. Pra, më gozhdoi në fund të detit, kur mua, pa bombola gazi, po më mbarohej fryma. Hoqa në çast thikën që e mbaja gjithmonë në brez dhe i preva oktapodit të tri këmbët të ngjitura për shkëmbi, u mbështeta në taban të detit dhe u dhashë lopatëzave me sa fuqi që më kishin mbetur. Dola në sipërfaqe i mekur dhe u shtriva në shpinë të çlodhesha. Shoku që më shoqëronte më erdhi në ndihmë. Oktapodi me pesë këmbë qëndronte ende i ngjitur në krahun tim. Ma shqiti me forcë dhe atëherë vumë re se dora ime që mbushur me njolla të kuqe dhe ndonjë bulëz gjaku nga thithkat e oktapodit. / Μου έχει συμβεί στην πραγματικότητα. Βούτηξα και τραυμάτισα με το ψαροντούφεκο ένα μεγάλο χταπόδι. Αυτό, πληγωμένο, με το τόξο στο στήθος, γλίστρησε σε μια εγκοπή του βράχου. Το ακολούθησα, και με μια νέα βουτιά το έπιασα με το αριστερό χέρι. Αλλά αυτό, γαντζώθηκε στο βράχο με μερικά από τα πόδια-βεντούζες και με τα άλλα άρπαξε το χέρι μου. Με κάρφωσε στο βυθό της θάλασσας, χωρίς φιάλη οξυγόνου, μου τελείωνε η αναπνοή. Έβγαλα αμέσως το μαχαίρι, που το κρατούσα πάντα στη μέση και έκοψα τα τρία πόδια του χταποδιού που ήταν κολλημένα στο βράχο, στάθηκα στο βυθό της θάλασσας και έδωσα ώθηση στα βατραχοπέδιλα με όση δύναμη μου είχε απομείνει. Βγήκα στην επιφάνεια τλαιπωρημένος και γύρισα πλάτη για να ξεκουραστώ. Ο φίλος που με συνόδευε ήρθε για βοήθεια. Το χταπόδι με τα πέντε πόδια στέκονταν ακόμα κολλημένο στο χέρι μου. Μου το τράβηξε με δύναμη και τότε παρατηρήσαμε ότι το χέρι μου ήταν γεμάτο με κόκκινες κηλίδες αλλά δίχως σταγόνα αίματος από τις βεντούζες του χταποδιού.»⁵⁶⁸

568. Βλ. S. Harka, *Bardhyl Xhama- "Shkrimtari i detit"*, Gazeta "Ballkan", posted on 10 Korrik 2010 <https://bardhyl1.tripod.com/id28.html>
Το περιστατικό αυτό παρουσιάζεται και στο έργο του Bardhyl Xhama, *Në kthetrat e piratit*, στη σελίδα 50.

Είναι ένα μυθιστόρημα, το οποίο διακρίνεται για την λογοτεχνική αρτιότητα που διαθέτει για την σαφή και απλή σύνθεση, τον περιεκτικό λόγο την επιμελημένη έκφραση εμπλουτισμένη με όμορφες περιγραφές της φύσης, προπάντων της θάλασσας, με αυθεντικές ψυχολογικές αναλύσεις του εσωτερικού κόσμου των ηρώων, με διαλόγους που σκιαγραφούν τους χαρακτήρες των πρωταγωνιστών.

Στο μυθιστόρημα, περιγράφεται και η οικογενειακή, η σχολική και κοινωνική ζωή των κεντρικών χαρακτήρων. Τα γεγονότα εκτυλίσσονται σε ένα συγκεκριμένο χωρο-χρονικό πλαίσιο στα τέλη της δεκαετίας του '80. Το μυθιστόρημα, παράλληλα, παρέχει πληροφορίες για τα παράλια των Αγίων Σαράντα, τα ζώα, ψάρια, το υποθαλάσσιο κυνήγι, τον τρόπο ζωής, τον χρόνο κ.ά.:

«...Bregu ishte i përthyer, tërë zgavra e shpella. Labirintet që formoheshin, ngushticat e strehimet natyrore sikur ishin krijuar enkas për fshehjen dhe kullotjen e gjallesave të detit. Pak më tej fillonte “qilimi” i leshterikëve, me ndonjë shkëmb të veçuar midis tyre, që dukej sikur kishte rënë nga qielli... Leshterikët e gjelbër, si një tantelë e qëndisur përfund “fustanit” të detit, formonin një kontrast ngjyrash midis kaltërsisë dhe pllakave të bardha. Natyra përreth merrte kështu pamjen e një picture / Η ακτή ήταν τεθλασμένη, γεμάτη κοιλότητες και βράχους. Οι λαβύρινθοι που δημιουργούνταν, τα στενά και οι φυσικές στεγάζσεις έδιναν την εντύπωση πως είχαν διαμορφωθεί ειδικά για την προστασία και τη βόσκηση των ζωντανών υπάρξεων της θάλασσας. Λίγο πιο πέρα ξεκινούσε το «χαλί» των φυκιών, με κανένα βράχο απομονωμένο ανάμεσά τους, που φαινόταν σαν να είχε πέσει από τον ουρανό... Τα πράσινα φύκια σαν δαντέλα κεντημένη στο τέλος του «φουστανιού» της θάλασσας, σχημάτιζαν μια αντίθεση χρωμάτων ανάμεσα στο γαλάζιο και το λευκό. Η φύση ολόγυρα έπαιρνε έτσι την εικόνα μιας ζωγραφιάς.»⁵⁶⁹

Ο επίλογος του μυθιστορήματος εκτιμάται ότι είναι αυθεντικός και εκτός των καθιερωμένων σχημάτων. Ο ήρωας Besnik Bregu, μολονότι έχει μεταμεληθεί για την επιλογή του έκνομου βίου που διήγε, δεν παραδόθηκε στα αρμόδια όργανα και αυτό, γιατί ο Πειρατής είχε αντιληφθεί ότι οργανώνεται και έχει ήδη δρομολογηθεί η σύλληψή του, έτσι δραπετεύει, κολυμπώντας από τα παράλια του Εξαμιλίου για το νησί της Κέρκυρας. Ταυτόχρονα, το μυθιστόρημα διακρίνεται για την φυσική και ηθική περιγραφή των προσώπων, στο πλαίσιο της ρεαλιστικής απεικόνισης του βίου και της

569. Βλ. B. Xhama, *Në kthetrat e piratit*, Tiranë, 2001, σσ. 79-80.

ψυχολογίας τους, για τους περίτεχνους διαλόγους, και πάνω από όλα, την αυθεντική σύλληψη της σύνθεσης και της δομής του έργου.⁵⁷⁰

Είναι σημαντικό το γεγονός της επεξεργασίας και ανάπτυξης ενός ευσύνοπτου πεζογραφικού λογοτεχνικού είδους, στο οποίο ο συγγραφέας αναδεικνύει τα χαρακτηριστικά της λογοτεχνικής οντότητάς του. Τα θέματα αντλούνται από την αστείρευτη πηγή της λαογραφίας. Αναφέρονται συγκεκριμένα οι συλλογές με τους εντυπωσιακούς και απεικονιστικούς τίτλους: «*Pse qau delfini/ Γιατί έκλαψε το δελφίνι*», 1996, «*Djaloshi që kapte rrufetë / Το αγοράκι που έπιανε τους κεραυνούς*», 2000, «*Djali me tre brirë/ Το παιδί με τα τρία κέρατα*», 2002, «*Arratisja nga kafaz/ Η δραπέτευση από το κλουβί*», 2007, «*Pëllumbi me fjongo të kuqe/ Το περιστέρι με τον κόκκινο φιόγκο*», 2008. Αυτά διακρίνονται για την αυθεντικότητα και την μοναδικότητά τους, τα θέματα, τη λεπτότητα της σύλληψης και την επιμελημένη έκφραση, την ηθική και τα πρότυπα συμπεριφοράς που αντανακλούν. Είναι βραχύσωμα λογοτεχνικά δημιουργήματα, στο επίκεντρο των οποίων κυριαρχούν οι λαϊκές παροιμίες και τα αποφθέγματα διάσημων προσωπικοτήτων του κόσμου⁵⁷¹.

Τα θέματα αυτών των αφηγημάτων του συγγραφέα είναι πολυποίκιλα. Από όλα αυτά θα ξεχωρίζαμε το βιβλίο για παιδιά «*Pse qau delfini?/ Γιατί έκλαψε το δελφίνι*;» στο πλαίσιο του οποίου οι αφηγήσεις χαρακτηρίζονται για την λογοτεχνική και γλωσσική αρτιότητα, όπως και για τον αξιακό κώδικα που υπηρετούν. Έχουν γραφεί με τέτοιο τρόπο ώστε να ενδεικνύεται ο γλωσσικός πλούτος, αλλά και με απλότητα και διαύγεια που καθιστούν τις ιστορίες ελκυστικές στους μικρούς αναγνώστες. Το κάθε αφήγημα εκτείνεται μια ή δυο σελίδες, συμπεριλαμβανομένης της εικόνας που τα πλαισιώνει. Αναφέρονται μερικά από αυτά τα αφηγήματα: «*Humbe gjuhën, je i humbur/ Έχασες τη γλώσσα, είσαι χαμένος*», «*Fati i trimit/ Η τύχη του γενναίου*», «*Barut në vend të bukës/ Μπαρούτι στη θέση του ψωμιού*», κ.α. Μερικά από τα αφηγήματα πραγματεύονται ηθικά ζητήματα επικρίνοντας τις κακίες, όπως η έπαρση, η άλογη σκέψη, η απάτη, η κλοπή, η δειλία κ.ά., αναδεικνύουν την αγάπη προς τους γονείς, τη φιλοξενία κ.ά. Ορισμένα εξ αυτών είναι: «*Mjaltë nga mjalti / Μέλι από το μέλι*», «*Tri frikët/ Οι τρεις φοβίες*», «*Degët bëjnë faj, trungjet qajnë/ Τα κλαριά κάνουν λάθη, οι κορμοί κλαίνε*», κ.ά. Τα αφηγήματα που

570. Βλ. M. Nelaj, Shkirmtari qe sfidon moshen, Gazeta “Telegraf”, posted on, 08 Prill 2010.

571. Βλ. Bishqemi A., *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti “A Xhuvani” – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σ. 722.

αναφέρονται στην αξία της γνώσης, για την αγάπη για το βιβλίο και ην ίδια τη ζωή, αποτελούν τον τρίτο κύκλο. Σε αυτό το πλαίσιο αναφέρονται τα ακόλουθα: «*Ç'ke në tru s'ti marrin dot/ Τι έχεις στο μυαλό δεν στο παίρνουν εύκολα*», «*Djali me tre brirë / Το παιδί με τρία κέρατα*», «*Sytë e mendjes / Τα μάτια του μυαλού*», «*Pronë e vështirë/ Δύσκολη δοκιμή*», «*Qorr me sytë zelë /Τυφλός με μάτια ανοιχτά*» κ.ά. Στην ιστορία του αφηγήματος που φέρει τον τίτλο «*Pronë e vështirë / Δύσκολη δοκιμή*», ο γέρος για να δοκιμάσει την ευστροφία των παιδιών, τους γρονθοκοπεί πριν τους ζητήσει να του αγοράσουν μυαλό. Ο πρώτος γυρίζει με τα χέρια άδεια, ο δεύτερος αγοράζει μυαλά ζώων, ενώ ο τρίτος αγοράζει βιβλία.

Ο τέταρτος κύκλος αποτελείται από αφηγήσεις για την αξία της εργασίας, την προσφορά της στον άνθρωπο, τον σεβασμό που εμπνέει η έντιμη εργασία. Τέτοια είναι τα αφηγηματικά έργα: «*Vreshtari / Ο αμπελουργός*», «*Sa shatin dhe copën / Όσο το Φτυάρι και το κομμάτι*», «*Syri frikacak e krahu trim / Το φοβητσιάρικο μάτι και το γενναίο χέρι*», «*Dembeli dhe hieja / Ο τεμπέλης και η σκιά*», «*Sekretit i remëtarit/ Το μυστικό του δενδροκαλλιεργητή*», κ.ά.. Ένας άλλος κύκλος αφηγημάτων επεξεργάζεται την ζωή των παιδιών, όπως αποκαλύπτεται από τους τίτλους των αφηγήσεων, όπως: «*Gishti i lidhur /Το δεμένο δάχτυλο*», «*Jeta qan për gaforren / Η Γέτα κλαίει για το καβούρι*», «*Keta lajmëron urgjencën / Η Κέτα ειδοποιεί την άμεση δράση*», «*Qengji që s'hante pastërmanë/ Το σκυλί που δεν έτρωγε παστουρμά*», «*Valbona me mustaqe/ Η Βαλμπόνα με μουστάκια*», «*Pse qau delfini? / Γιατί έκλαψε το δελφίνι;*» κ.ά..

Το έργο «*Χέρι με λάσπη, ψωμί με μέλι*», αποτελείται από τριάντα δύο αφηγήσεις, είναι η δεύτερη συλλογή του συγγραφέα με ευσύνοπτες αφηγήσεις που αναφέρονται στην εργασία, τη χρησιμότητά της, καθώς και την ηθική ικανοποίηση που προσφέρουν οι νόμιμες απολαβές. Στο έργο δεν παρατηρείται περιγραφή είτε κριτική στις επιβλαβείς συνήθειες και πρακτικές των ανθρώπων. Ωστόσο μέσω της αξιοποίησης των χαρακτήρων των ζώων επικρίνονται η οκνηρία, η διαφθορά, η ανεντιμότητα κ.λπ. Και σε αυτό το έργο κυριαρχούν οι λαϊκές παροιμίες. Η γλώσσα είναι απλή και συναισθηματικά φορτισμένη, με αισθήματα αγάπης και συμβουλευτικό χαρακτήρα. Τα μηνύματα που μεταφέρονται, μέσω των ιστοριών άπτονται σε εργασιακά και οικονομικά ζητήματα, τα οποία απασχολούν τη σύγχρονη κοινωνία. Ως απόρροια των δύσκολων εργασιακών και οικονομικών συνθηκών της χώρας είναι και η μετανάστευση. Ένα ζήτημα που μεταφέρεται μέσω της αφήγησης με τίτλο «*Βαριά πέτρα, στον τόπο του*» αναφέρεται στο μεταναστευτικό ζήτημα και

επίσης συγκρίνεται το παλαιότερο ρεύμα με το σύγχρονο ρεύμα μετανάστευσης. Παρουσιάζονται ιστορίες ανθρώπων, καθώς και τα συναισθήματα που βιώνουν εκείνοι που ζουν μακριά από την πατρίδα, είτε όσων επιστρέφουν μετά από πολλά χρόνια.⁵⁷²

Αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό αυτών των δημιουργιών είναι η ευχάριστη περιπαικτική διάθεση που αποπνέουν και το γεγονός ότι είναι ιδιαίτερος εύληπτα. Με αυτόν τον τρόπο, το γέλιο και η περίσκεψη συμπορεύονται δημιουργικά στον νου των μικρών αναγνωστών.

Οι δημιουργίες του συγγραφέα Bardhyl Xhama διακρίνονται για τις ενδιαφέρουσες και περιπετειώδεις ιστορίες που αναπτύσσουν, για την ταχύτατη ροή της αφήγησης που επιτυγχάνεται με τη συνδρομή του έντεχνου λόγου που προσαρμόζεται στις απαιτήσεις και τον τρόπο σκέψης των παιδιών.

Για όλα αυτά, ο συγγραφέας Dritëro Agolli αναφέρει:

“Bardhyl Xhama ka dhënë një kontribut të shquar në lëmin e letërsisë për fëmijë, që nga libri i parë “Përrallat e detit” e deri te libri i fundit, dhe me librat e tij ka luajtur një rol të rëndësishëm në ndezjen e fantazisë së fëmijëve... / Ο Bardhyl Xhama έχει συμβάλει τα μέγιστα στον τομέα της παιδικής λογοτεχνίας, από το πρώτο βιβλίο «Τα παραμύθια της θάλασσας» μέχρι και το τελευταίο, καθώς έχει διαδραματίσει ένα σημαίνοντα ρόλο στην ανάπτυξη της φαντασίας των παιδιών...»⁵⁷³

5.6.13. Viktor Canosinaj-Βικτώρ Τσανοσίναϊ

Ο συγγραφέας Viktor Canosinaj γεννήθηκε το 1960 στην πόλη της Αυλώνας. Το 1965 η οικογένεια του μετακινείται στο Δυρράχιο, όπου ο συγγραφέας βιώνει την παιδική ηλικία αλλά και την νεανική περίοδο της ζωής του. Μετά την περάτωση των πανεπιστημιακών σπουδών στη Γλώσσα και τη Λογοτεχνία, το 1984 εργάστηκε ως καθηγητής της λογοτεχνίας στο λύκειο της πόλης Ντίμπρα μέχρι το 1990, με μια

572. Βλ. R. Alimerko, LETËRSIA PËR FËMIJË” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014, σσ. 159-160.

573. <http://bardhyl1.tripod.com/>

Ο σύλλογος Συγγραφέως και Καλλιτεχνών και η Εθνική Ένωση Συγγραφέων παιδικής λογοτεχνίας σε συνεργασία με την Κοινότητα των Τιράνων οργάνωσε στις 13 Ιουλίου 2003 εκδήλωση εορτασμού των 70 χρόνων της Ένωσης Εκπαιδευτικών, Συγγραφέων και Δημοσιογράφων. Στα πλαίσια αυτής της επετείου ο Dritëro Agolli πραγματοποίησε τις παραπάνω δηλώσεις.

διακοπή ενός έτους, κατά την οποία πραγματοποίησε μεταπτυχιακές σπουδές στον τομέα της Λογοτεχνικής Κριτικής. Μετά από μια σύντομη εμπειρία σε στούντιο κινηματογράφου ξεκινά να εργάζεται ως δημοσιογράφος και συντάκτης ειδήσεων, κατά κύριο λόγο στο ATSH. Η συμβολή του στην αλβανική παιδική λογοτεχνία είναι αξιόλογη και ως μεταφραστής. Στη δεκαετία του '70 δημοσίευε μικρά ποιήματα. Στις αρχές της δεκαετίας του '80 εξέδωσε το πρώτο του βιβλίο για παιδιά. Ακολούθως πραγματοποίησε την πρώτη του έκδοση λογοτεχνικού έργου που απευθύνεται σε ενήλικες, το 1989. Ο συγγραφέας Viktor Canosinaj ξεκίνησε την λογοτεχνική του δραστηριότητα σε νεανική ηλικία, όταν έχει εκδώσει ποιήματα και διηγήματα. Το πρώτο του βιβλίο, μια νουβέλα για παιδιά, εκδόθηκε το 1981. Το έτος 1984 ακολούθησε η έκδοση ενός νέου μυθιστορήματος για παιδιά που ως κεντρικό θεματικό άξονα είχε ένα ιστορικό γεγονός. Μετά από μια διακοπή αρκετών ετών, ο Viktor Canosinaj επιστρέφει στην λογοτεχνία, κυρίως με το μυθιστόρημα για ενήλικες και για παιδιά. Θα εκδώσει ορισμένα μυθιστορήματα για ενήλικες, περισσότερα από είκοσι βιβλία για παιδιά και νέους και με αυτόν τον τρόπο θα γίνει ένας από τους πιο δημοφιλείς συγγραφείς στην Αλβανία.⁵⁷⁴ Για την λογοτεχνική προσφορά του βραβεύτηκε από το Υπουργείου Πολιτισμού για το καλύτερο παιδικό βιβλίο τα έτη 1996 και 2002. Επιπλέον διάκριση σημειώνεται και στο μυθιστόρημά του «*Meriyll / Η Μαιρηυλλ*» το οποίο έχει συμπεριληφθεί στην Λίστα Τιμής του IBBY για το έτος 2002. Μετά από έρευνα που πραγματοποίησε η UNICEF, το Κίνημα «*Mjaft/ Αρκετά*» και Η Αλβανική Ένωση Εκδοτών, το έτος 2006, ο Viktor Canosinaj ανακηρύχτηκε ο πιο δημοφιλείς συγγραφέας για παιδιά και νέους. Συνεχίζει να διατηρεί αυτή τη θέση και μερικά από τα μυθιστορήματά του έχουν γίνει bestseller. Για μερικά χρόνια διευθύνει τον εκδοτικό οίκο «*Dyrrah*». Αυτή τη στιγμή είναι γλωσσικός συντάκτης στο Αλβανικό Κοινοβούλιο. Ο Viktor Canosinaj είναι επίσης ο συγγραφέας της μελέτης «*Nga Liza te Harri Poteri / Από τη Λίζα στο Χάρι Πότερ*», αφιερωμένο στην παιδική λογοτεχνία. Επίσης έχει μεταφράσει από τα αγγλικά και τα ιταλικά έργα παιδικής λογοτεχνίας όπως και λογοτεχνίας για ενήλικες. Έχει διασκευάσει το μυθιστόρημα «*Don Kishoti i Mançës/ Δον Κιχώτης της Μάντσας*», ενώ παράλληλα μεταφράζει τα έργα ξένων συγγραφέων. Ενδεικτικά αναφέρονται οι μεταφράσεις από τα αγγλικά των έργων του Juri Orlev: «*Egërsira nën krenatin tim / Το αγρίμι κάτω από το κρεβάτι μου*», μυθιστόρημα 1998, του Elvin

574. Βλ. Ο. Κ. Grillo *LEXIKON, Shkrimtarët Shqiptarë për fëmijë (1872-1995)/ ΑΕΞΙΚΟ, Αλβανοί συγγραφείς για παιδιά*, εκδ. Botimet Enciklopedike, Tiranë, 1997, σ. 31.

B. Uajt: «*Mrekullia e Sharlotës / Το θαύμα της Σαρλότ*» διασκευασμένο μυθιστόρημα το 2000, του Xhon Raskin: «*Mbreti i lumit të artë / Ο βασιλιάς του χρυσού ποταμού*», 2007, από τον Lyman Frank Baum: «*Magjistari i Ozit / Ο μάγος του Οζ*», 2007, του Ferenc Molnar: «*Ushtari i lavdishëm Nemeçek / Ο λαμπρός στρατιώτης Νέμετσεκ*», 2008, «*Djemtë e rrugës Pal / Τα παιδιά της οδού Παλ*», μετάφραση από τα ιταλικά.⁵⁷⁵

Μερικά από τα βιβλία για παιδιά και νέους του συγγραφέα,

I. Νουβέλες, διηγήματα, παραμύθια:

1. *Koha na rriti / Ο καιρός μας μεγάλωσε* (νουβέλα) - 1981
2. *Mikjon / Μικιόν* (νουβέλα) - 1998
3. *Lulet e përgjakura të 7 marsit / Τα αιματοβαμμένα λουλούδια της 7^{ης} Μαρτίου* (νουβέλα) - 1998,2001
4. *Piratja sybojëqielli / Η γαλανομάτα πειρατίνα* (νουβέλα) - 2004
5. *Foleja e madhe / Η μεγάλη φωλιά* (παραμύθια και διηγήματα) - 2004
6. *Gjenerali prej bore / Ο στρατηγός από χιόνι* (διηγήματα και παραμύθια) – 2006
7. *Lisi dhe milingona / Το κυπαρίσσι και το μερμήγκι* (παραμύθι και διηγήματα) 2010
8. *Lauresha / Ο κορυδαλλός*, Παραμύθια και διηγήματα, 2019

II. Μυθιστορήματα:

9. *Përmbi dallgë e zjarre / Πάνω σε κύματα και φωτιές*, 1984, 2004
10. *Biri I eres / Ο γιος του αέρα*, 2006
11. *Ata kërkonin lumturinë / Εκείνοι αναζητούσαν την ευτυχία*, 1997
12. *Ikja e pëllumbave / Η απόδραση των περιστεριών*, 1998
13. *Në rrugë / Στο δρόμο*, 1999
14. *Lamtumirë guaska ime / Χαίρεται κοχύλι μου*, 1999
15. *Ëndrra të mëdha / Μεγάλα όνειρα*, 1999
16. *Meriyll / Η Μέριωλ*, 2000
17. *Të gjithë tulipanët e botës / Όλες οι τουλίπες του κόσμου*, 2000
18. *Cirku i heronjve / Το τσίρκο των ηρώων*, 2001

575. Βλ. Bishqemi A., *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σσ. 642-643.

19. *Monstrat e Rrugës së Mimosave/ Τα Τέρατα του Δρόμου των Μιμόζων*, 2002
20. *Qeni milioner / Το σκυλί εκατομμυριούχος*, 2003
21. *Ëndrrat e anijes me vela / Τα όνειρα του ιστιοφόρου*, 2004
22. *Zemra në pëllëmbë të dorës / Η καρδιά στην παλάμη του χεριού*, Τίρανα, 2005
23. *Aventurat me ishullin lundrues / Οι περιπέτειες του πλωτού νησιού*, 2006
24. *Vite blu, / Μπλε χρόνια*, 2006
25. *Thesari / Ο θησαυρός*, 2007
26. *Një dashuri sa dy oqeanë / Μια αγάπη ίσα με δυο ωκεανούς*, 2007
27. *Bormal / Μπορμάλ*, 2009
28. *Princi Diellor / Ο πρίγκιπας του Ήλιου*, 2009
29. *P4 / Π4*, 2010
30. *Lulemaji / Μαϊολούλουδο*, 2014
31. *Djali që shikonte detin/ Το παιδί που κοιτούσε τη θάλασσα*, 2017
32. *Ëndërr amerikane/ Αμερικάνικο όνειρο*, 2019
33. *E fshehta e valixhes se vjeter/ Το μυστικό της παλιάς βαλίτσας*, 2019
34. *Lulepashka e Arktikut/ Το πασχο-λούλουδο της Αρκτικής*, 2019.⁵⁷⁶

Ο Viktor Canosinaj είναι ένας συγγραφέας που έχει αναπτύξει το λογοτεχνικό είδος της πεζογραφίας και κυρίως του μυθιστορήματος. Τα μυθιστορήματα του για παιδιά απευθύνεται στις ηλικίες από 9 – 16 ετών και διαθέτουν ευρεία θεματολογία και πολυποίκιλους προβληματισμούς σε σχέση με θέματα της σύγχρονης πραγματικότητας. Αυτά τα ζητήματα μετατρέπονται σε πρώτη ύλη για τη συγγραφή των μυθιστορημάτων, καθώς ο συγγραφέας προσπαθεί να τα παρατηρεί μέσα από την οπτική των παιδιών και των νέων.

Αναφέρουμε αυτούς τους προβληματισμούς, όπως τους παρουσιάζει ο συγγραφέας σε μερικά από τα μυθιστορήματά του:

Το μυθιστόρημα «*Biri i erës/ Ο γιος του αέρα*», ένα έργο φαντασίας και περιπέτειας, από τη στιγμή που εκδόθηκε είχε απήχηση και συνεχίζει να είναι ένα από τα πιο δημοφιλή βιβλία του συγγραφέα. Το μυθιστόρημα πραγματεύεται την ιστορία ενός αλόγου που ζούσε ελεύθερο στο φυσικό περιβάλλον και κάποια στιγμή

576. Βλ. B KSH-(Biblioteka Kombetare e Shqiperise)

αιχμαλωτίζεται από τους ανθρώπους, οι οποίοι το πουλούν και το εκμεταλλεύονται διαρκώς για την διεκπεραίωση αγροτικών εργασιών και για τις απαιτήσεις του πολέμου. Το άλογο γνωρίζει τις θηριωδίες των ανθρώπων, κατά τη διάρκεια του πολέμου. Το μεγάλο όνειρο της ελευθερίας επωμίζεται το άλογο με το όνομα «*Ο Γιος του Αέρα*» καθώς οργανώνει τη δραπέτευση των ζώων ενός περιπλανώμενου τσίρκου, όπου δούλευε για μεγάλο χρονικό διάστημα. Το μήνυμα που μεταφέρει αυτό το μυθιστόρημα είναι διαυγές: Ο καθένας πρέπει να πολεμήσει στη ζωή, για να είναι ελεύθερος.⁵⁷⁷ Ακολούθως παρατίθεται ενδεικτικά το μυθιστόρημα που εκφράζει το όνειρο του αλόγου για ελευθερία:

«...Diku, patjeter do te gjendet nje vend i lire, mendoj Biri i Eres duke marre rrugen per t'u kthyer te shoket e cirkut. Edhe po nuk u gjet, ne do te luftojme perseri per lirine tone, deri ne frymen e fundit. Erdhem te lire ne kete bote dhe te lire duhet te vdesim.../ ...Κάπου, οπωσδήποτε, θα υπάρχει ένας ελεύθερος τόπος, σκέφτηκε ο Γιος του Αέρα παίρνοντας το δρόμο για την επιστροφή στους φίλους του τσίρκου. Και αν δεν βρεθεί, εμείς θα πολεμήσουμε ξανά για την ελευθερία μας, μέχρι την τελευταία πνοή. Ηρθαμε ελεύθεροι σε αυτήν τη ζωή και ελεύθεροι πρέπει να πεθάνουμε...»⁵⁷⁸

Το μυθιστόρημα «*Ata kërkonin lumturinë/ Εκείνοι αναζητούσαν την ελευθερία*», είναι ένα έργο που εμπεριέχει κοινωνικούς προβληματισμούς, συνυφασμένο με την περιπέτεια. Όταν εκδόθηκε γνώρισε άμεσα επιτυχία. Επανεκδόθηκε αρκετές φορές και παραμένει ένα από τα πιο δημοφιλή έργα του συγγραφέα.

Αφηγείται την ιστορία μιας ομάδας παιδιών από την Αλβανία που φεύγουν κρυφά στην Ιταλία, σε αναζήτηση καλύτερου βιοτικού επιπέδου και εκεί έρχονται σε επαφή με μια σειρά γεγονότων που δεν είχαν φανταστεί, όπως η εκμετάλλευση των παιδιών για επαιτεία και πορνεία, η διακίνηση και εμπορία τους βιώνοντας παράλληλα το φόβο, την κούραση και την πείνα. Η στενή φιλία που διατηρούσαν μεταξύ τους αποτέλεσε τον συνεκτικό κρίκο και στο τέλος αποφάσισαν να επιστρέψουν στο σπίτι, διαπιστώνοντας πως είναι δύσκολο να ζεις χωρίς την υποστήριξη των γονέων.

577. Βλ. R. Alimerko, *LETËRSIA PËR FËMIJË*” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014, σσ.185.

578. Βλ. V. Canosinaj, *Biri i erës*, Tiranë, 2006, σ. 107.

Το μυθιστόρημα «*Meriyll/ H Mέρυλ*», είναι ένα από τα πιο αγαπητά έργα στον παιδικό και νεανικό αναγνωστικό κοινό ακόμα και σήμερα και ενσωματώνει κοινωνικό προβληματισμό.

Συνοπτική παρουσίαση⁵⁷⁹: Μετά το θάνατο της μαμάς της η Meriyll ξεκίνησε να εργάζεται γιατί η οικογένειά της ήταν πολύ φτωχή. Ο αδερφός της Μαίρης πουλούσε κλεμμένα αντικείμενα και μια μέρα συνελήφθη από την αστυνομία. Ο πατέρας της μετά το θάνατο της μητέρας της ερχόταν στο σπίτι πάντα μεθυσμένος. Η Meriyll διεκπεραίωνε όλες τις οικιακές υποχρεώσεις και συνεπώς δεν είχε χρόνο για το σχολείο. Ενώ αρχικά είχε έναν επιστήθιο φίλο τον Sind, στη συνέχεια άρχισε να συγχρωτίζεται με ένα κορίτσι που ονομαζόταν Klara και με τους φίλους της, τον Aldo και τον Genci. Οι γονείς του Sind του είχαν απαγορεύσει να κάνει παρέα με τη Meriyll, γιατί τη θεωρούσαν κακή επιρροή για το γιο τους. Μια μέρα όταν η Meriyll κατευθυνόταν εκτός σπιτιού ήρθε ο Aldo με αυτοκίνητο και την ώθησε μέσα σε αυτό δια της βίας, αρπάζοντας την από το λαιμό. Αντιδρώντας η Meriyll να πάει μαζί του κατέληξε στο νοσοκομείο. Παράλληλα ο Sind ζήτησε από τους γονείς του να βοηθήσουν τον πατέρα της Meriyll στην προσπάθεια του να απεξηρτηθεί από το αλκοόλ και εκείνοι ανταποκρίθηκαν. Μετά από όλα αυτές τις εξελίξεις, η κατάσταση βελτιώθηκε σημαντικά και η Meriyll ανταποκρίνεται με πληρότητα στις σχολικές υποχρεώσεις της στο σχολείο και η οικογένεια της εξήλθε της πενίας.

Από τις πρώτες σειρές του μυθιστορήματος η Meriyll, εμφανίζεται καθισμένη πλησίον της άρρωστης μητέρας της που λίγο αργότερα καταλήγει. Η επώδυνη αυτή εμπειρία που βιώνει η Μαίρη εμπνέει το συναίσθημα της συμπόνιας γι' αυτή. Είναι μόνον δεκατριών ετών και οι τρυφεροί ώμοι της θα χρειαστεί να κρατήσουν το δυσβάσταχτο βάρος της απώλειας του πιο αγαπημένου προσώπου, της μάνας, ακριβώς τη στιγμή που εκείνη θα την είχε περισσότερη ανάγκη από κάθε άλλη φορά. Το κορίτσι, μολονότι ήταν ακόμα ανήλικο πρέπει να πραγματοποιήσει την τελευταία επιθυμία της μητέρας της, να φροντίσει τα μικρότερα αδέρφια της, μια αδερφή και έναν αδερφό. Και σαν να μην επαρκούσαν όλα αυτά, προστέθηκε και η δυσχερής περίπτωση του πατέρα, ο οποίος έχει εξαρτηθεί από το αλκοόλ. Πόση υπομονή, δύναμη και πίστη θα χρειαστεί η Meriyll, για να τα αντιμετωπίσει όλα αυτά; Η ψυχή της ήταν γεμάτη καλοσύνη και άλλες αρετές, οι οποίες σε συνδυασμό με την αρωγή

579. Βλ. Z. Mehani Shkrimtari Viktor Canosinaj – nje ze i vecante ne prozen per femije dhe te rinj, Fjala e Lire, posted on, 27 Nentor, 2016. <https://fjala.info/shkrimtari-viktor-canosinaj-nje-ze-i-vecante-ne-prozen-per-femije-dhe-te-rinj/>

του φίλου της του Sind, συνέδραμαν το κορίτσι να ανταπεξέλθει σε όλο το εύρος των δυσχερειών.

Το θέμα που πραγματεύεται αυτό το μυθιστόρημα εγείρει το συναίσθημα του δέκτη και παράλληλα αντικατοπτρίζει τη ρεαλιστική απεικόνιση της καθημερινότητας των ανθρώπων, όπως αυτή αποδίδεται από τον τρόπο που εξελίσσονται και ολοκληρώνονται τα δράματα. Τα κοινωνικά προβλήματα και οι αντιξοότητες που προκύπτουν στη ζωή των εφήβων, όπως και οι κακές επιρροές, οι εξαρτήσεις, τα ναρκωτικά, αποδίδονται κάλλιστα στο μυθιστόρημα, αντιπαραθέτοντας το παράδειγμα της Meriyll, και του Sind, ως ένα πρότυπο ζωής που πρέπει να υιοθετήσουν οι νέοι.

Στο μυθιστόρημα κάθε χαρακτήρας εκφράζει αξίες και πρότυπα ζωής αρκετά σημαντικά για κάθε έφηβο. Το πρωταγωνιστικό πρόσωπο, η Meriyll, είναι μια οντότητα, που διακρίνεται από αρετές που κάθε έφηβο κορίτσι θα επιθυμούσε να διαθέτει. Τα χαρακτηριστικά γνώρισμα και οι αρετές της αντικατοπτρίζουν έναν τύπο ανθρώπου, ο οποίος πρέπει να εμπνέει τη ζωή κάθε έφηβης. Ο Sind είναι ένα πρότυπο ψυχικής ευγένειας, ένα αγόρι, το οποίο μολονότι διαθέτει πληθώρα προϋποθέσεων υψηλού βιοτικού επιπέδου δεν διστάζει να βοηθήσει τη φίλη του, και να σταθεί αρωγός στην αντιμετώπιση των δυσχερειών της. Απέναντι σε αυτά τα δυο πρόσωπα που εκπέμπουν καλοσύνη παρουσιάζεται η Klara, ένα πρόσωπο με έλλειψη σωφροσύνης που δελεάζεται από υλικά άψυχα αντικείμενα. Το συγκεκριμένο πρόσωπο αξιοποιείται από τον συγγραφέα, για να μεταφέρει της αρνητικές περιστάσεις που είναι δυνατόν να εμφανιστούν στη ζωή ενός νέου, όταν ετεροκαθορίζεται και γοητεύεται εύκολα. Από το συγκεκριμένο έργο προκύπτει εύλογα μια σημαντική αρχή: *Μην ζητάς να προσεγγίσεις εύκολα τα καλά της ζωής, επιλέγοντας το λανθασμένο δρόμο. Αυτά αποκτώνται μόνο με δουλειά και μόχθο. Σε αυτό το συμπέρασμα προστίθεται δυναμικά το μήνυμα που μετέφερε η Meriyll στους νέους ανθρώπους: *Βρες τη δύναμη, έχει υπομονή, περπάτα ευθεία μπροστά στο δρόμο της ζωής, μην αποχωρείς από τα πράγματα που αξίζουν στη ζωή.**

Η ολοκληρωμένη προσωπικότητα του Sind, αξιοποιείται από τον συγγραφέα, Viktor Canosinaj, προκειμένου να προωθήσει το μήνυμα: *Να είσαι ευγενικός, μεγαλόψυχος, καθώς η ζωή σου έχει συμπεριφερθεί άψογα. Δώσε το χέρι σε αυτόν που έχει την ανάγκη γι' αυτό. Μάθε να είσαι ακατάβλητος, γιατί έτσι αποφορτίζεις το μυαλό και την ψυχή.* Μέσω της συνδρομής του Sind, το κορίτσι με το όνομα Meriyll καταφέρνει να ανταπεξέλθει και να σωθεί από τους κινδύνους που διατρέχει.

Ο πατέρας της Μαίρη αντιπροσωπεύει τον γονέα που η θλίψη τον αποπροσανατολίζει, αλλά επανέρχεται με τη βοήθεια των ανθρώπων που τον αγαπούν. Μέσω αυτού του προσώπου ο συγγραφέας προωθεί αυτό το μήνυμα: *Μην πτοείσαι από την απελπισία, βρες το σωστό δρόμο και παίξε το ρόλο που σου ζητάει η ζωή.*

Ενώ ο πατέρας του Sind, αντανακλά ως χαρακτήρας τη σοφία, την απλότητα, την ικανότητα, αρετές που συνθέτουν το πορτρέτο ενός συμπονετικού γονέα. Το αντίθετο συμβαίνει με τη μητέρα του Sind, μέσω της οποίας ο συγγραφέας μεταλαμπαδεύει την ακόλουθη προτροπή: *Η ευημερία δεν πρέπει να κάνει τους ανθρώπους να κρίνουν αρνητικά εκείνους, που δεν είναι στο ίδιο επίπεδο με αυτούς.*⁵⁸⁰

Το μωσαϊκό των προβαλλόμενων χαρακτήρων καθιστά το μυθιστόρημα άκρως ενδιαφέρον και εμβριθές πρότυπο ζωής. Αυτά τα στοιχεία παρακινούν τον αναγνώστη να θέσει τον εαυτό του στο πλαίσιο των καταστάσεων που βιώνουν οι πρωταγωνιστές. Η γλώσσα είναι απλή, εύληπτη από τον μικρό αναγνώστη και τόσο εύκαμπτη ώστε να συμβάλλει στην ταχύτατη εξέλιξη της πλοκής. Οι διάλογοι που αναπτύσσονται μεταξύ των προσώπων αποδίδουν ζωντάνια και παραστατικότητα στο μυθιστόρημα. Η δυναμική των γεγονότων θέλγουν τον αναγνώστη και εγείρουν την περιέργεια του να πληροφορηθεί την εξέλιξη της ιστορίας. Αξίζει, μάλιστα, να επισημανθεί ότι το μυθιστόρημα εμπεριέχει ακόμα και παραινέσεις για τον νέο που βιώνει τις αλλαγές της εφηβείας τόσο σε συναισθηματικό όσο και σε ψυχολογικό επίπεδο.

Η ρεαλιστική παρουσίαση των γεγονότων, η συνοχή των καταστάσεων, η παράλληλη παρουσίαση αλληλοσυγκρουόμενων περιστάσεων όπως η ευημερία έναντι της φτώχειας, η ευκολία έναντι της δυσχέρειας, η εντιμότητα προτρέπουν τον νέο να υιοθετεί εκείνα τα πρότυπα ζωής που τον κάνουν έναντι του αμοραλισμού σοφότερο και πιο ηθικό άνθρωπο.

Ο Viktor Canosinaj είναι ένας συγγραφέας της λογοτεχνικής περιόδου των μεταβατικών χρόνων. Έτσι ερμηνεύεται το γεγονός ότι πραγματεύεται επίκαιρα προβλήματα της αλβανικής κοινωνίας και ειδικότερα το ζήτημα της πνευματικής καλλιέργειας από όλους τους φορείς διαπαιδαγώγησης και κοινωνικοποίησης της νέας γενιάς. Σε αυτή τη λογική κινείται και το μυθιστόρημα «*Monstrat e Rrugës së*

580. Βλ. V. Canosinaj, Meriyll, Tirane, 2006, σσ. 214-215. Τα ηθικά διδάγματα που σημειώνονται είναι απόσπασμα του έργου.

Mimozave/ Τα Τέρατα του Δρόμου των Μιμοζών», το οποίο προκαλεί το ενδιαφέρον εξαιτίας του μυστηριώδους και τρομακτικού τίτλου των ηθικών αξιών που μεταλαμπαδεύει. Στην πραγματικότητα ο συγγραφέας δεν επιλέγει να διηγηθεί ο ίδιος τα γεγονότα, αλλά να αφήσει τα γεγονότα να αποκαλυφθούν μέσω της δράσης, αποδίδοντας εμφατικά τη δραματική ένταση των σκηνών. Η πολυσύνθετη δομή των αφηγηματικών χωρίων αλλά και η δράση των χαρακτήρων εγείρουν τη φαντασία του μικρού αναγνώστη που ταυτίζεται με κάποιο από τα πρωταγωνιστικά πρόσωπα που βιώνει τα προβλήματα της ηλικίας του. Στο επίκεντρο του μυθιστορήματος τίθεται ένα εύστροφο αλλά και δύστροπο παιδί που δεν χαίρει κοινωνικής αποδοχής. Οι άνθρωποι, που τον περιβάλλουν, οι γονείς, οι δάσκαλοι, δεν τον κατανοούν. Το μυθιστόρημα επικεντρώνεται στο πρόσωπο του Adi Tomorica, ο οποίος κατατρέχεται από διάφορα προβλήματα στο πλαίσιο της οικογένειας, που καθιστούν την επικοινωνία με τους γονείς ιδιαίτερος προβληματική.

Ο συγγραφέας εισχωρεί στον συναισθηματικό και ψυχικό κόσμο των παιδιών, κυρίως εκείνων που βιώνουν τη γονεϊκή αδιαφορία και καταγγέλλει την επιρροή του υλικού ευδαιμονισμού στο σύγχρονο γονέα. Ο τελευταίος στην απέλπιδα προσπάθειά του να αποκτήσει μεγαλύτερη αγοραστική δύναμη αμελεί την φροντίδα για τα παιδιά του. Είναι παιδιά που έχουν ανάγκη ψυχικής υποστήριξης, επικοινωνίας και αγάπης. Σε ανάλογες συνθήκες ζει ο Adi, ο οποίος αναπτύσσει έντονη εσωστρέφεια, απογοητευμένος από την αδιαφορία των ενηλίκων που τον περιβάλλουν:

«...Ai ishte i zhgënjyer nga të rriturit që e rrethonin. Ata nuk e kuptonin.

Nxënësi im ishte në kërkim të vetvetes. Ai donte të ishte vetevetja, gjë që për shumë fëmijë shpesh është shumë e vështirë, sidomos në vendin tonë ku prindërve akoma u pëlqen vetëm të japin mend e të urdhërojnë. / Αυτός ήταν απογοητευμένος από τους ενήλικες που τον περιτριγύριζαν. Αυτοί δεν τον καταλάβαιναν. Ο μαθητής μου επικεντρωνόταν στην αναζήτηση του εαυτού του. Ήθελε να είναι ο εαυτός του, πράγμα που για πολλά παιδιά συχνά είναι πολύ δύσκολο, κυρίως στη χώρα μας, όπου οι γονείς περιορίζουν την δράση τους στο να δίνουν εντολές και να διατάζουν...»⁵⁸¹

581. V. Canosinaj, *Monstrat e Rrugës së Mimozave*, Tiranë, 2006, σ. 65

Οι γονείς είχαν άλλα σχέδια για το παιδί τους, επιθυμίες που δεν άρεσαν στον Adi. Είναι ένα τυπικό δωδεκάχρονο παιδί που δεν θέλει να υποκρίνεται και να χαίρει ευνοϊκής συμπεριφοράς. Φιλοδοξία των γονέων ήταν να ακολουθήσει μουσικές σπουδές με ειδικότητα στο βιολοντσέλο. Αυτή η κατάσταση κάνει τον Άντι δύστροπο και ανάγωγο σε συγκεκριμένες καταστάσεις, αλλά στην ουσία είναι ένα παιδί καλόκαρδο που διαθέτει τις δικές του επιθυμίες. Το παιδί αγαπά τα ζώα, τα σκυλιά και ονειρεύεται να γίνει πιλότος. Ο Ιούλιος Καίσαρας, το σκυλί του, που τον αποκαλούσε Στρατηγό, ήταν ο επιστήθιος φίλος του.

Το μυθιστόρημα αποκαλύπτει ορισμένα προβλήματα βαρύνουσας σημασίας της αλβανικής κοινωνίας. Ο κεντρικός θεματικός άξονας που διατρέχει όλο το έργο είναι οι σχέσεις γονέων- παιδιών. Δεν επικεντρώνεται μόνο στην οικογένεια του Adi, αλλά και στην οικογένεια της συνομήλικης φίλης του Dea, η οποία βιώνει ανάλογες συνθήκες καθώς οι γονείς της την υποχρεώνουν να μάθει τρεις – τέσσερις ξένες γλώσσες ταυτόχρονα. Οι δύο φίλοι, σε ένδειξη διαμαρτυρίας, εγκαταλείπουν την οικογενειακή εστία για μερικές μέρες και κατευθύνονται στην πλαζ του Δυρραχίου. Οι γονείς ανησυχούν, αλλά μεταστρέφουν τη συμπεριφορά τους και έρχονται σε ουσιαστική συνεννόηση με τα παιδιά τους.

Η ένταση των γεγονότων κορυφώνεται καθώς οι δυσχέρειες πολλαπλασιάζονται με την απαγωγή του Adi από εγκληματίες. Περιγράφεται ακολούθως η προσπάθεια των φίλων του, του Madli, της Dea και του πιστού σκύλου του Στρατηγού, ο οποίος προσφέρει και τη ζωή του για τον φίλο του. Οι απαγωγείς απαιτούν από την οικογένεια ένα τεράστιο χρηματικό ποσό από τον πατέρα του, τον Gjergji. Η επέμβαση της αστυνομίας και οι προσπάθειες των ίδιων των παιδιών, συμβάλλουν στην άδοση κατάληξη της δράσης των απαγωγέων.

Η ταχύτητα εξέλιξης των γεγονότων και το κινηματογραφικό ύφος του συγγραφέα καθιστούν ιδιαίτερα ελκυστικό το σενάριο του μυθιστορήματος. Από το πρώτο κεφάλαιο η δράση εγείρει το ενδιαφέρον του αναγνώστη λόγω των απρόσμενων εξελίξεων. Προσπερνώντας του συμβατικούς κανόνες της κλασικής σύνθεσης, το σημείο εκκίνησης δίνεται στην εικοστή έκτη σελίδα, με την πρωτοπρόσωπη αφήγηση της Θείας Meli, της οικονόμου της οικογένειας Tomoritsa, ενός ιδιαίτερος προσφιλούς προσώπου στον Adi καθώς έβρισκε πολλές ομοιότητες με τη γιαγιά του. Αυτές οι διαρκείς μεταβολές στο πρόσωπο του αφηγητή, θεία Meli, η Dea, διηγείται η δασκάλα της γλώσσας, κ.ά. είναι λογοτεχνικά ευρήματα για να

αποδώσει άμεσα και παραστατικά στο πρώτο πρόσωπο, την βιωματικότητα των καταστάσεων.

Μια ιδιαίτερη θέση στο μυθιστόρημα κατέχουν η παρουσία και η κοινωνική τοποθέτηση της εικόνας του εκπαιδευτικού. Η εξέλιξη της πλοκής αναδεικνύει την αντιπάθεια του διδακτικού προσωπικού στο πρόσωπο του Adi (η δασκάλα των μαθηματικών, η δασκάλα του φροντιστηρίου των γαλλικών της Dea), καθώς του μιλούν με θυμό, κάποιες φορές και με υποτιμητικό ύφος. Ο συγγραφέας επιθυμεί να τονίσει τα προβλήματα της παιδείας και του συλλόγου των διδασκόντων, οι οποίοι πρέπει να συμπεριφέρονται κοσμιότερα και να προσεγγίζουν τα παιδιά, να τα στηρίζουν ψυχικά και συναισθηματικά και εν τέλει να σταθούν αρωγοί στην προσπάθεια του να ακολουθήσουν υγιή πρότυπα στη ζωή τους.

Παράλληλα ο συγγραφέας θίγει και ένα άλλο σημαντικό θέμα, τις φυλετικές διακρίσεις. Ο καλύτερος φίλος του Adi είναι ο τσιγγάνος Madli. Προσεγγίζοντας με ευαισθησία το κοινωνικό αυτό ζήτημα ο συγγραφέας επιχειρεί να καλλιεργήσει την αρχή της αλληλεγγύης, γιατί η εκπαίδευση είναι πλέον διαπολιτισμική και λειτουργούν προγράμματα ένταξης και εκπαίδευσης των παιδιών των Ρομά.

Στο μυθιστόρημα καταγράφονται διασκεδαστικές σκηνές, όπως αυτή που δημιουργεί ο Adi στην τάξη κατά τον εορτασμό της γιορτής του Νέου Έτους, ή στα γενέθλια της Dea.

Κυρίαρχη θέση στο μυθιστόρημα κατέχει και η σχέση του Adi με το σκύλο του, τον Στρατηγό. Τα ζώα είναι αγαπητά, διασκεδάζουν τα παιδιά με τα παιχνίδια τους, συμπληρώνουν τα συναισθηματικά κενά τους, όπως στην περίπτωση του Adi, και γι' αυτό οι γονείς όφειλαν να συνδράμουν στην θεμελίωση αυτής της σχέσης. Γίνεται αναφορά στην αλβανική αστική κοινωνία, μολονότι, τελευταία, ειδικά στις μεγάλες πόλεις, γίνεται προσπάθεια συναισθηματικής προσέγγισης των ζώων, και να προτρέπουν τα παιδιά να αγαπούν τα ζώα.

Μια άλλη σημαντική και συγκινητική ταυτόχρονα σκηνή είναι αυτή που περιγράφει την κοινωνική σχέση που αναπτύσσει ο Adi με τη Dea στην εξέλιξη του μυθιστορήματος. Οι γονείς την αντιμετωπίζουν, όπως ένα φάντασμα, με φόβο και δυσπιστία αυτή τη συναισθηματική σχέση. Αλλά τα παιδιά δομούν μια υγιή σχέση που βασίζεται στο γεγονός ότι βιώνουν κοινά προβλήματα στο οικογενειακό περιβάλλον. Ο συγγραφέας περιγράφει με γλαφυρό τρόπο μια σχέση ανιδιοτελούς αγάπης που αναπτύσσεται στην ψυχή των πρωταγωνιστών με περίγραμμα τις ωραίες βόλτες στο δρόμο των Μιμόζων με τα σκυλιά τους, τα όμορφα γενέθλια της Dea, ή

και τη σκηνή όταν η Dea επιχειρεί να διασώσει τον Adí. Το μήνυμα είναι σαφές: Τα παιδιά πρέπει να αφεθούν ελεύθερα, να μην καταπιέζονται τα συναισθήματα και οι επιθυμίες τους.

Ο Adí αντιπροσωπεύει ένα παιδί της μεσαίας κοινωνικής τάξης που θα μπορούσε να είναι φίλος μας, αδερφός μας, συνάνθρωπός μας. Ο κριτής Milaim Nelaj αναφέρεται έτσι για τον ήρωα μας:

«...U desh kohë ta njihja. Nuk ishte nga ata fëmijë që janë të lexueshëm që në pamjen e parë, kishte botën e tij, ku, për të hyrë, duhet të zbuloje fillimisht kodin secret...»⁵⁸² / Χρειάστηκε χρόνος να τον γνωρίσω. Δεν είναι από αυτά τα παιδιά που μπορείς να τα διαβάσεις με την πρώτη ματιά, είχε τον κόσμο του, όπου για να μπει, έπρεπε πρώτα να ανακαλύψεις τον μυστικό κώδικα.

Το φυσικό και ηθικό του πορτρέτο έχουν σμιλευτεί από τον συγγραφέα με πολύ αγάπη, θέρμη και καλλιτεχνική δεξιότητα, καθιστώντας τον ένα πρόσωπο ευχάριστο και προσφιλέστατα τα παιδιά...⁵⁸³ Και αυτό ο συγγραφέας το υλοποιεί με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο, επιτρέποντας στους ήρωες να δρουν και να αυτοεκτίθενται, ενώ ο αναγνώστης αντιλαμβάνεται το ηθικό δίδαγμα και εξάγει τα δικά του συμπεράσματα.

Το μυθιστόρημα αποκτά συγκλονιστική εξέλιξη και λόγω της συμβολής του Στρατηγού, του σκύλου του Adí. Αποτελεί λογοτεχνικό εύρημα του συγγραφέα, ο οποίος περιγράφει τον Στρατηγό ως ένα ζώο τεραστίου μεγέθους με ευγενική ψυχή.

«...Gazetari u tërhoq mbrapsht. Kurrë në jetën e tij nuk kishte parë qen të atillë. Ishte një krijesë e rrallë, që kushedi nga duhej të kishte ardhur. Kishte një trup gjigand, gjoks të gjerë, një ngjyrë të zezë në gri, qime të shkurtëra e të rralla si të një qilimi tepër tëpërdorur. Koka e tij ishte tmerrësisht e madhe. Gjithçka në atë kokë ishte e varur; veshët llapush si degë palme, faqet, mjekra, madje edhe vetullat. Pa folur për turirindhe gushën, që i binte palë-palë deri në gjoks si gushë elefanti. Goja nuk merrej vesh ku ishte. Dalloheshin vetëm disa dhëmbë të llahtarshëm që dilnin jashtë, ndonëse nofullat ishin të mbyllura si kapakë e një valixheje. –Ç'është

582. Βλ. V. Canosinaj, *Monstrat e Rugës së Mimosave*, Tiranë, 2006, σ. 65

583. Βλ. M. Nelaj, *Profile letrare/ Λογοτεχνικά προφίλ*, - STUDIME, εκδ. OMSCA-1, Tiranë, 2008, σ. 135

kjo monstër?! – iu drejtua gazetari shoku të tij⁵⁸⁴.../ ...Ο δημοσιογράφος τραβήχτηκε πίσω. Ποτέ στη ζωή του δεν είχε δει τέτοιο σκυλί. Ήταν μια σπάνια ύπαρξη, που κανείς δεν γνώριζε την προέλευσή του. Είχε ένα γιγάντιο σώμα, πλατύ στήθος, τρίχωμα μαύρου χρώματος με γκρι απόχρωση που έμοιαζε με ένα πολυχρησιμοποιημένο, παλιό χαλί. Το κεφάλι του ήταν τρομακτικά μεγάλο σε σχέση με το υπόλοιπο σώμα. Τα πάντα σε αυτό το κεφάλι κρέμονταν: μεγάλα αυτιά σαν φύλλα φοίνικα, τα μάγουλα, το πιγούνι, ακόμα και τα φρύδια. Χωρίς να μιλήσουμε για τη μουσούδα και το λαιμό, που έπεφταν σαν δίπλες μέχρι το στήθος, όπως ο λαιμός του ελέφαντα. Η θέα του στόματος δεν ήταν ευδιάκριτη. Διακρίνονταν μόνο μερικά τρομακτικά δόντια που έβγαιναν έξω, μολονότι οι σιαγόνες ήταν κλειστοί, σαν το κάλυμμα μιας βαλίτσας.

- *Τι είναι τούτο το τέρας! – απευθύνθηκε ο δημοσιογράφος στο φίλο του. (σ.6)*

Και στο τέλος αυτό το «τέρας» μετατρέπεται σε έναν σωτήρα: ...Arma u ngrit. Gjenerali bëri një hap para, mbloodhi të gjitha forcat, lehu njëherë kërcënueshëm, pastaj u lëshua drejt fytyrës së përgjakur të rrëmbyesit. Arma u zbras. Ai ndjeu në gjoks një therje të fortë dhe sytë iu errën. Megjithatë, arriti ta rrëzonte përtokë dhe t'i mbërthente me dhëmbë krahun ku mbante revolen...⁵⁸⁵/... Το όπλο σηκώθηκε. Ο Στρατηγός έκανε ένα βήμα μπροστά, συγκέντρωσε όλες τις δυνάμεις του, γάργισε μια φορά απειλητικά, μετά όρμησε στο ματωμένο πρόσωπο του απαγωγέα. Το όπλο άδειασε. Αυτό αισθάνθηκε στο στήθος έναν δυνατό σφάχτη και τα μάτια του θόλωσαν . Μολαταύτα, μπόρεσε να τον ρίξει στο έδαφος και να ακινητοποιήσει με τα δόντια το χέρι που κρατούσε το περίστροφο...

Δεν μπορεί να αφήσει κανέναν ασυγκίνητο μια τέτοια σκηνή, ένα σκυλί που σώζει το αφεντικό του. Σίγουρα εντυπωσιάζει ο ηρωισμός αυτού του παράξενου σκύλου, τον οποίο ο συγγραφέας περιγράφει με συγκινητικό τρόπο, καθιστώντας τον αγαπητό στα μάτια και στο μυαλό των παιδιών.

Πέραν τον προαναφερθέντων έργων αναφέρονται συνοπτικά και άλλα έργα με έντονο κοινωνικό χαρακτήρα μέχρι το 2019:

1. *Në rrugë / Στο δρόμο*, 1998

584. Βλ. V. Canosinaj, ό.π., σ. 6.

585. Βλ. V. Canosinaj, *Monstrat e Rrugës së Mimoszave*, Tiranë, 2006, σ. 152

Το μυθιστόρημα αυτό είναι συνέχεια του μυθιστορήματος που εκδόθηκε ένα έτος νωρίτερα με τίτλο «*Ata kërkonin lumturinë / Εκείνοι αναζητούσαν την ευτυχία*» και θίγει τα προβλήματα, αλλά αυτή τη φορά όχι στην Ιταλία, αλλά στην Ελλάδα, όπου ο ένας από τους ήρωες του πρώτου μυθιστορήματος μεταβαίνει εκεί, για να βρει τη μητέρα του, η οποία είχε πέσει θύμα ενός εγκληματία και διακινητή ναρκωτικών.

2. *Lamtumirë guaska ime / Χαίρεται κοχύλι μου*, 1999

Το περιεχόμενο του μυθιστορήματος αναδεικνύει έντονους κοινωνικούς προβληματισμούς, δημιουργώντας ένα υπόβαθρο περιπέτειας και φαντασίας. Πραγματεύεται προβλήματα της αλβανικής οικογένειας στη δεκαετία του '90 και της κρίσης που διερχόταν η χώρα. Δύο παιδιά, αδερφή και αδερφός, μετέρχονται κάθε μέσου για να διατηρήσουν αρραγή την οικογένειά τους και να αποφύγουν την επερχόμενη διάζευξη των γονιών τους. Στην προσπάθειά τους αρωγός στέκεται ένα κορίτσι, ορφανό, μεταμορφωμένο από χρόνια σε κοχύλι, το οποίο παίρνει μέρος ενεργά στα γεγονότα του βιβλίου και γίνεται η σωτήρας της οικογένειας των παιδιών. Στο τέλος του βιβλίου το κοχύλι μεταμορφώνεται ξανά σε παιδί και υιοθετείται από μια οικογένεια που ήταν άτεκνη.

3. *Zemra në pëllëmbë të dorës / Η καρδιά στην παλάμη του χεριού*, 2005

Στο επίκεντρο του βιβλίου βρίσκονται δυο παιδιά, αδερφή και αδερφός, τα οποία οδηγούνται σε ένα ορφανοτροφείο από το θείο τους, τη στιγμή που ο πατέρας τους πέθανε και η μητέρα τους ήταν έγκλειστη σε ένα ψυχιατρείο. Η πρόθεση του θείου ήταν να τους αποσπάσει το σπίτι, στόχο που υλοποιεί προσωρινά. Είναι ένα βιβλίο συγκινητικό, εμβριθές περιγραφών προερχόμενων από τη ζωή των παιδιών σε ιδρύματα φροντίδας.

4. *Vite blu / Χρόνια μπλε*, 2006

Είναι ένα μυθιστόρημα με δυνατές συγκινήσεις και δραματικό ύφος. Παρουσιάζει τον κόσμο των παιδιών που μεγάλωσαν στην εποχή του κομμουνιστικού καθεστώτος.

5. *Aventurat me ishullin lundrues / Οι περιπέτειες με το πλεούμενο νησί*, 2006

Ο Βίγκι, ένα εντεκάχρονο παιδί, με τη βοήθεια μιας ταινίας που έχει παρακολουθήσει στον υπολογιστή, μίας επιστήθιας φίλης του, βιώνει μια σειρά από φανταστικά γεγονότα, που δοκιμάζουν τον χαρακτήρα του, αναδεικνύοντας χαρακτηριστικά που δεν διέθετε στην πραγματικότητα. Τελικά, ο Βίγκι

αντιλαμβάνεται ότι τα πάντα ήταν ένα ηλεκτρονικό μήνυμα διαρκείας, απεσταλμένο από τη φίλη του με την ευκαιρία των γενεθλίων του.

6. *E fshehta e valixhes se vjeter / Το μυστικό της παλιάς βαλίτσας*, 2019

Μια μέρα στην ακροθαλασσιά, ένα παιδί και το σκυλί του ανακαλύπτουν μια παλιά και φθαρμένη βαλίτσα, μέσα στην οποία κρύβεται ένα μυστικό που θα αλλάξει εντελώς τη ζωή τους. Αυτό το μυστικό τους αναγκάζει να ξεκινήσουν μια σειρά από περιπέτειες και να δραπετεύουν προς άγνωστα μέρη, δημιουργώντας νέες φιλίες και δοκιμάζοντας τη δύναμη του χαρακτήρα τους.

7. *Ëndërr amerikane / Αμερικάνικο όνειρο*, Τίρανα 2019

Μια αγροτική οικογένεια από την Αλβανία που αποτελείται από τους γονείς και δύο παιδιά στην εφηβεία, μεταναστεύουν στις ΗΠΑ, όπου αντιμετωπίζουν μια σειρά από δυσχέρειες και προβλήματα, τα οποία πρέπει να υπερβούν. Επίσης στο μυθιστόρημα θίγεται και το ζήτημα της σχολικής παρενόχλησης, (bullying), διαδεδομένο και στα σχολεία της Αλβανίας. Επίσης περίοπτη θέση κατέχουν και οι σχέσεις παιδιών-παππούδων, οι οποίες στη σύγχρονη εποχή τελούν υπό κρίση.

Ο Viktor Canosinaj είναι ακόμη και σήμερα ένας δημιουργικός συγγραφέας που αναντίρρητα έχει δημιουργήσει το δικό του ύφος και τη δική του λογοτεχνική οντότητα. Έχει συγγράψει πλειάδα έργων για παιδιά και νέους με πλούσια θεματολογία, ειδικά για την εφηβεία και τα προβλήματα που εμφανίζει αυτή η ηλικία ως αναπόσπαστο τμήμα του κοινωνικού σώματος. Είναι ένας συγγραφέας που μεταφέρει καλλιτεχνικές, μορφωτικές και ηθικοπλαστικές αξίες έχοντας πάντα στο επίκεντρο ένα σημαντικό μήνυμα, τη μόρφωση και στήριξη της νέας γενιάς.

5.6.14. Ferit Lamaj - Φερίτ Λάμαϊ

Ο συγγραφέας Ferit Lamaj γεννήθηκε στην Κορυτσά στις 6 Γενάρη 1955. Ολοκλήρωσε τις ανώτατες σπουδές ως φιλόλογος στα Τίρανα. Διακρίνεται για την ικανότητά του στη συγγραφή μύθων που εντάσσονται στην παιδική λογοτεχνία της Αλβανίας. Έχει εκδώσει εξήντα βιβλία, στις σελίδες των οποίων αραδιάζονται πάνω από τρεισήμισι χιλιάδες μύθοι.⁵⁸⁶ Όπως έχει αναφέρει και ο ίδιος ο συγγραφέας σε δήλωσή του στο εξώφυλλο ενός από τα έργα του:

586. Βλ. O. K. Grillo *LEXIKON, Shkrimtarët Shqiptarë për fëmijë (1872-1995)/ ΛΕΞΙΚΟ, Αλβανοί συγγραφείς για παιδιά*, εκδ. Botimet Enciklopedike, Tiranë, 1997, σσ. 136-137.

«...Më ka rrëmbyer fabula që herët. Humbisja pas Ezopit e Fedrit, La Fontenit e Krillovit, Triluses, Naimit, Santorit e Çajupit. Fabula është magjike. Të ngjizet në shpirt. Të pushton. Të josh me përjetësine e saj...⁵⁸⁷/...Με έχει συνεπάρει ο μύθος από νωρίς. Χανόμουν μελετώντας τον Αίσωπο, τον La Fonten και τον Krillon, τον Trilus, τον Naim, τον Santori και τον Çajupi. Ο μύθος είναι μαγικός. Αγαλλιάζει την ψυχή. Σε έλκει με την διαχρονικότητά του...»

Μερικοί από τους τίτλους των βιβλίων του είναι:

1. *Në verë dhe në dimër / Το καλοκαίρι και το χειμώνα*, 1977
2. *Zemërqeshur/ Καρδιογελαστός*, 1981
3. *Lepuri që bën shaka/ Ο λαγός που κάνει αστεία*, 1985
4. *Kush e hëngri mjaltin/ Ποιος έφαγε το μέλι*, 1988
5. *Gjelkokoshi zgjon derrkucin/ Ο Πετεινοκόκορας ζυπνάει το γουρουνάκι*, 1989
6. *Bilbili dhe gjinkalla/ Το αηδόني και ο τζίτζικας*, 1990
7. *Fabula/ Μύθοι*, 1992
8. *Mjau, mjau!/ Νιάου, νιάου!*, 1994
9. *Ham, ham!/ Χαμ, χαμ!*, 1994
10. *Ki, ki, ki!/ Κι, κι, κι!*, 1995
11. *201 fabula/ Διακόσιοι ένας μύθοι*, 1995
12. *Dhelpra doganiere/ Η αλεπού τελωνιακός*, 1995
13. *Ka, ka, ka!/ Κα, κα, κα !*, 1996
14. *Mak, mak!/ Μακ, μακ!*, 1996
15. *Dhelpra e Trojës/ Η αλεπού της Τροίας*, 1996, 2004, 2008
16. *Kafshët flasin/ Τα ζώα μιλάνε*, 1997
17. *Bubi, beci dhe kaleci/ Ο Μπούμπη, ο μπέτσι και ο Καλέτσι*, 1997
18. *Viçi dhe kërrici/ Το μοσχάρι και το πουλάρι*, 1998
19. *Ngriva, shkriva/ Πάγωσα, έλιωσα*, 1998
20. *1111 fabula/ Χίλιοι εκατόν έντεκα μύθοι*, 1999
21. *Paragalli pinguin/ Ο παπαγάλος πιנגουίνος*, 2000
22. *Derri, derri.../ Το γουρούνι, γουρούνι...*, 2000
23. *201 Kryefabula/ Διακόσιοι ένας αρχιμύθοι*, 2000

587. Βλ. R. Alimerko, LETËRSIA PËR FËMIJË” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014, σσ.178.

24. *Derri me tri këmbë/ Το Γουρουνάκι με τρία πόδια*, 2001
25. *Fabula erotike / Ερωτικοί μύθοι*, 2002
26. *Gërvisht e gërvisht/ Γρατζούνα και γρατζούνα*, 2003
27. *Mikrofabula/ Μικρομύθοι*, 2004
28. *Lakuriqi lakuriq / Νυχτερίδα γυμνή*, 2005
29. *Miss Dhia/ Η Miss Γίδα*, 2005
30. *Mbreti xhuxh/ Ο κοντός βασιλιάς*, 2007
31. *Dhelpra dhe fiqtë/ Η αλεπού και τα σύκα*, 2008
32. *Derri me tri këmbë/ Το γουρούνι με τα τρία πόδια*, 2008
33. *Mjeshtrë Pinoku/ Ο κύριος Πικόνιο*, 2008
34. *Gici dhe polici/ Ο Gici και ο αστυνομικός*, 2009
35. *Dhelpra, rrushtë dhe Ezopi/ Η αλεπού, τα σταφύλια και ο Αίσωπος*, 2010
36. *Luajne lepujt domino / Παίζουν οι λαγοί ντόμινο*, 2011
37. *Fabula Xhepi / Μύθοι τσέπης*, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018
38. *Fshat e zanat / Χωριό και τέχνη* 2012
39. *Gjah dhe antigjah: fabula/ Κυνήγι και αντι -κυνήγι: μύθοι* 2013
40. *Radio "Pylli"/ Το ραδιόφωνο «Δάσος»* 2014
41. *Zoti gomar / Ο κύριος γάιδαρος*, 2014
42. *Kripe e piper/ Αλάτι και πιπέρι*, 2014
43. *Kartvizita/ Παντεβού στο γιατρό*, 2014
44. *Masterchef*, 2014
45. *Fjalor fabulistik/ Λεξιλόγιο των μύθων* 2016
46. *Derri deputet / Το γουρουνάκι βουλευτής*, 2016
47. *Gëzuar ditëlindjen/ Χαρούμενα γενέθλια, fabula në 6 gjuhë/ μύθοι μεταφρασμένοι σε 6 γλώσσες* 2013, 2016
48. *3 fables albanaises/ Τρεις αλβανικοί μύθοι, μετάφραση στα Ιταλικά*, 2017
49. *6 fables albanaises/ Έξι αλβανικοί μύθοι, μετάφραση στα Ιταλικά* 2017
50. *Fabulat e gjyshit/ Οι μύθοι του παππού*, 2017
51. *Vogelushi I Vitit te Ri / Ο πιτσιρικάς του νέου έτους*, 2018

Παραμύθια, Αφηγηματικά ποιήματα, χιουμοριστικά, σατιρικά κ.ά.

52. *Veci veci mburravecí: / Βέτσι, βέτσι ο καυχησιάρης* : παραμύθι 1980
53. *Ne kopshtin zoologjik/ Στον ζωολογικό κήπο*, αφηγηματικό ποίημα 1984, 1996

54. *Teli dembali / Ο Τέλης ο τεμπέλης*, 1993 Χιουμοριστικό αφηγηματικό ποίημα
55. *Tori piktori / Ο Τόρι ζωγράφος*, αφηγηματικό ποίημα, 1994
56. *Çamarrokët / Σκανδαλιάρικα*, αφηγηματικό ποίημα, 1995
57. *Ç' është?/ Τι είναι; Αινίγματα*, 1995
58. *Lepurushi vjedhacaku e Qen qimekuqi / Το Λαγουδάκι κλέφτης και ο κοκκινομάλλης Σκύλος*, Παραμυθάκια, 1995
59. *Kukafshehti / Κρυφτούλι*, Σατιρικό αφηγηματικό ποίημα, 1996
60. *Mos u pxehe! / Μην θυμώνεις, παιχνίδι*, 1997
61. *Ne vere dhe ne dimer: / Το καλοκαίρι και το χειμώνα*, χιουμοριστικοί στίχοι, 1997
62. *Tosi me fustan / Ο Τόσι με φόρεμα*, Χιουμοριστικό αφηγηματικό ποίημα 1987, 1996
63. *Tri te verteta/ Τρεις αλήθειες*, 1998
64. *Pirati I Tiranes / Ο Πειρατής των Τιράνων*, αφηγηματικό ποίημα 2019⁵⁸⁸

Οι μύθοι του Ferit Lamaj έχουν μεταφραστεί και εκδοθεί σε μερικές γλώσσες: αγγλικά, γαλλικά, ισπανικά, ιταλικά, ελληνικά και ρουμάνικα. Η δημιουργίες του επίσης έχουν δραματοποιηθεί σε μυθολογικά άλμπουμ από την αλβανική τηλεόραση TVSH, υπό την ερμηνεία καταξιωμένων Αλβανών ηθοποιών. (Kadri Roshi, Margarita Xhepa, Lazër Filipi e Roland Trebicka).

Είναι ο δημιουργός της ανθολογίας των αλβανικών μύθων και ο νικητής αρκετών εθνικών και διεθνών βραβείων:

- Το πρώτο βραβείο το έλαβε στον εθνικό διαγωνισμό για τα σαραντα-πέντε χρόνια της Απελευθέρωσης το 1989,
- το βραβείο «La Fonten» από την Γαλλική Πρεσβεία στα Τίρανα το 1995,
- το αργυρό μετάλλιο στον διεθνή διαγωνισμό "Il faro d'Argento" στην Ιταλία το 1998,
- το αργυρό μετάλλιο από την Διεθνή Βιβλιοθήκη της Ποίησης στις ΗΠΑ το 2002,
- το μετάλλιο «Naim Frashëri i argjendtë / Ναίμ Φράσερι ο αργυρός» που απονεμήθηκε από τον Πρόεδρο της Αλβανικής Δημοκρατίας το 2005 κ.ά.⁵⁸⁹

588. Βλ. BKSH-(Biblioteka Kombetare e Shqiperise)
https://www.librat.al/web/Bardhyl_Xhama_151_1.php?stp=prfl&aid=3536

Έχει μελετήσει και ερευνήσει το πεδίο του μύθου στην Ελλάδα, Ιταλία, Γαλλία, Γερμανία, ΗΠΑ, Βουλγαρία, Ελβετία, Αυστρία, Αίγυπτο κ.α. Είναι μέλος του Παγκόσμιου Συλλόγου των μυθοπλαστών, όπως και του Διεθνούς Συλλόγου των συγγραφέων για παιδιά και νέους.

Ο συγγραφέας Ferit Lamaj είναι ένας αυθεντικός και επιτυχημένος δημιουργός στο είδος του μύθου στην αλβανική παιδική λογοτεχνία. Η δημιουργική επαφή με τους μύθους του προκαλεί αισθητική απόλαυση, διάθεση αστεϊσμού και οδηγεί στην υιοθέτηση της ειρωνείας και του σαρκασμού για πολλά ζητήματα. Αυτά τα στοιχεία διασκεδάζουν τον αναγνώστη, γεγονός που καθιστά τον συγγραφέα προσφιλή όχι μόνο στα παιδιά, αλλά και στους ενήλικες.

Με τη λογοτεχνική παραγωγή άρχισε να ασχολείται από τότε που ήταν μαθητής στο λύκειο και οι πρώτες σατιρικού περιεχομένου δημιουργίες, όπως και τα έργα που εντάσσονταν στην παιδική λογοτεχνία, τα εξέδωσε στις εφημερίδες και τα περιοδικά της εποχής.

Απευθυνόμενος στο παιδικό αναγνωστικό κοινό έχει εκδώσει ορισμένα βιβλία με ποιήματα, όπως: «*Tosi me fustan/ Ο Τοση με φόρεμα*» (roemë humoristike / Αφηγηματικό χιουμοριστικό ποίημα), «*Gjellkokoshi zgjon derrkucin/ Ο Πετεινοκόκορας ξυπνάει το γουρουνάκι*» (fabula / μύθοι), «*Teli dembeli / Ο Τέλης ο τεμπέλης*» (roemë humoristike / αφηγηματικό χιουμοριστικό ποίημα)...κ.ά.

Οι μύθοι που συγγράφει είναι γεμάτοι από εκπλήξεις και παράδοξα και έχουν γραφτεί με ευελιξία και φυσικότητα. Διακρίνονται για την ευσύνοπτη περιεκτικότητα και την ποιότητα ευφυολογημάτων, απέχοντας από την ανοιχτή και βαρετή ηθικολογία, από την οποία καμιά φορά υποφέρουν και οι διάσημοι μυθοπλάστες.

«...Ndër to, nuk mund të mos vësh re edhe frymën popullore dhe kombëtare të përrallave e rrëfimeve të popullit tonë, përmes personazhit - kafshë. Jo vetëm kaq. Në fabulat e Ferit Lamajt ndihet edhe kultura, edhe ajo esencë që është përftuar e nxjerrë qysh nga Ezopi e La Fonteni, Krillovi e Trilusa dhe deri te autorët bashkëkohës.../ ...Ανάμεσα τους δεν είναι δυνατόν να μην γίνει αντιληπτό το λαϊκό και εθνικό πνεύμα των παραμυθιών και των διηγημάτων του λαού μας, μέσω του προσώπου - ζώου. Όχι μόνον

589. Α.Βλ. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σ. 638.

τόσο. Στους μύθους του *Ferit Lamaj* βιώνεται και ο πολιτισμός και αυτή η ουσία η οποία έχει διανεμηθεί ξεκινώντας από τον Αίσωπο και τον *La Fonten*, τον *Krillon* και τον *Trilus* και μέχρι τους σύγχρονους συγγραφείς...»⁵⁹⁰

Η πορεία που διαγράφει η εξέλιξη του αλβανικού μύθου, αποδεικνύει την επιρροή που δέχθηκε από τους πιο διάσημους συγγραφείς προγενέστερων περιόδων. Ο μύθος αναπτύσσεται ως αυτόνομη δημιουργία ή ως αποτέλεσμα επιδράσεων από τους *Naim Frasheri*, *Çajuri*, *Ndre Mjeda* κ.ά., αποτέλεσε την παράδοση, στην οποία βασίστηκαν και οι μεταγενέστεροι συγγραφείς, *Nonda Bulka*, *Spiro Çomorra* κ.ά. Και ο μύθος, αυτό το μικρό ποίημα με επικό - λυρικό ή αλληγορικό και σατιρικό χαρακτήρα παρουσιάζει μικρότερη ανάπτυξη σε σχέση με την ακραιφνή ποιητική παραγωγή. Αυτού του είδους η επιρροή εντοπίζεται και στον συγγραφέα *Ferit Lamaj*, ο οποίος έχει αφοσιωθεί ολοκληρωτικά στον μύθο, με τη σοβαρότητα ενός δημιουργού που έχει απαιτήσεις απέναντι στον εαυτό του και απέναντι στον δημιουργό. Με βάση τις προαναφερθείσες διαπιστώσεις, δικαίως ο συγγραφέας και μελετητής *Odhise Grillo* τον αξιολογεί :»*Ferit Lamaj është Ezopi i fabulës së sotme shqiptare.../ Ο Ferit Lamaj είναι ο Αίσωπος του σύγχρονου αλβανικού μύθου...»*⁵⁹¹.

Οι μυθολογικές δημιουργίες του διακρίνονται για την επιμελημένη παρουσία τους τόσο σε ό,τι αφορά στην ποσότητα όσο και στην ποιότητα της παραγωγής του. Γι' αυτό το 1995 συνέλεξε σε ένα αυτοτελές τεύχος τους μύθους που είχε συνθέσει, το οποίο έφερε τον τίτλο «*201 fabula / 201 μύθοι*». Τον επόμενο χρόνο ο αριθμός αυτών των μύθων σχεδόν τριπλασιάστηκε (έφτασε στους πεντακόσιους πενήντα πέντε) και φιλοξενήθηκαν στο τεύχος «*Dhelpra e Trojës / Η αλεπού της Τροίας*». Το έτος 1999 ο αριθμός διπλασιάστηκε ξανά και το έκδωσε με τον τίτλο «*1111 fabula/ Χίλιοι εκατόν έντεκα μύθοι*. Το έτος 2007 ο αριθμός των μύθων του συγγραφέα επανα-διπλασιάζονται και ανέρχονται στον αριθμό δύο χιλιάδες πεντακόσιοι.

Οι λογοτεχνικές ιδιαιτερότητες που είναι διαμορφωμένες στις πρώτες συλλογές σταδιακά αποκτούν ολοκληρωμένη υπόσταση στο έργο του συγγραφέα. Βασική προϋπόθεση της απήχησης που έχαιρε στο αναγνωστικό κοινό ήταν η ποιότητα των δημιουργιών του, αλλά και τα φιλοσοφικά μηνύματα που παρείχε, τα οποία διακρίνονταν για την σαρκαστική ευφυΐα, τη λακωνικότητα, και την περιεκτικότητα.

590. Βλ. *F. Lamaj, Dhelpra e Trojës, parathënia e Dritëro Agollit*, εκδ. Dea S., Tiranë, 1996, σ. 3. Εισαγωγή από τον συγγραφέα *Dritëro Agollit* για το αναγραφόμενο έργο.

591. Βλ. *F. Lamaj, Dhelpra e Trojës pasthënia e Odhise Grillo, "Ezopi shqiptar"*, εκδ. Dea S., Tiranë, 1996, σ. 32, Εισαγωγή από τον συγγραφέα *Odhise Grillo* για το αναγραφόμενο έργο.

Βασικά χαρακτηριστικά μυθολογικής παραγωγής του Ferit Lamaj.

Ο συγγραφέας και μυθοπλάστης Ferit Lamaj περιβάλλει με αγάπη τα παιδιά, γεγονός που αποδεικνύεται από το περιεχόμενο των μύθων του, που απευθύνονται στους μικρούς αναγνώστες, αποδίδοντάς τους αρετές μέσα από τον ρόλο του ως πατέρα, φίλου, επιστήμονα. Προς επίρρωση των αναφερθέντων, οι εκπληκτικές και ευφάνταστες επιλογές του, με τις οποίες ολοκληρώνονται οι μύθοι, κάνουν τον αναγνώστη να προβληματιστεί, να αστευτεί και τελικά να διασκεδάσει.

Η συλλογή με μύθους «*Dhelpra e Trojës / Η αλεπού της Τροίας*», όπου ο Ferit Lamaj, όπως και όλη η λογοτεχνική παραγωγή του πραγματεύεται κοινωνικά θέματα και μεταφέρει μηνύματα που αποκαλύπτουν πτυχές και προβλήματα της καθημερινής ζωής. Παράλληλα με τον στιγματισμό της ματαιότητας και της ματαιοδοξίας, όπως και άλλων επιβλαβών τρόπων σκέψης, οι μύθοι αυτής της συλλογής αναλύουν προβλήματα των πολιτικών «αναταραχών», τα οποία εκτίθενται με τη συνδρομή μεταφορών και αναλογιών. Σε αυτό το σημείο αναφέρονται οι μύθοι: «*Vilat/ Οι βίλες*», «*Arushi, mizat dhe mazgo/ Το αρκουδάκι, οι μύγες και το γατάκι*», «*Dy kotelet dhe lapsi / Τα δυο γατάκια και το μολύβι*», «*Iriqi dhe kërmilli / Ο σκαντζόχοιρος και το σαλιγκάρι*», κ.ά.⁵⁹²

Σε γενικές γραμμές, στο πλαίσιο των μύθων του Lamaj, τα ζώα αποκτούν ανθρωπομορφικά χαρακτηριστικά και επικοινωνούν με τους ανθρώπους. Μέσα από αυτή τη σχέση αναδεικνύεται η ικανότητα της σάτιρας να αποδοκιμάσει την απουσία ήθους και ποιότητας στην πολιτική ζωή. Έτσι, στους μύθους: «*Dora dhe këmba/ Το χέρι και το πόδι*», «*Dora dhe barku/ Το χέρι και η κοιλιά*», ο συγγραφέας εκφράζει με σαφήνεια την οικονομική κατάσταση της Αλβανίας. Ο συγγραφέας διακωμωδεί την εξουσία:

Dora dhe barku

Keni parë, s'keni parë,

Në rrugicë e trotuar

Dora zgjatet, lyp lëmoshë.

φιλανθρωπία

Eh, të rrosh a të mos rrosh!

Το χέρι και η κοιλιά

Έχετε δει, δεν έχετε δει,

Στο δρομάκι και στο πεζοδρόμιο

Το χέρι απλώνει, ζητιανεύει

Αχ, να ζεις ή να μη ζεις!

592. Βλ. R. Alimerko, LETËRSIA PËR FËMIJË” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014, σσ. 180-181.

*Po shfryn barku: - S'të vjen zor,
Ngele lypëse, moj e gjorë?!*

*Εξοργίζεται η κοιλιά: - Δεν ντρέπεσαι,
Έμεινες ζητιάνα, μωρέ καημένη?!*

*Ia vesh dora sy ndër sy:
- Lyp për vete, lyp për ty...⁵⁹³*

*Τη χτυπάει το χέρι μάτι με μάτι:
- Ζητιάνευε για τον εαυτό σου,
ζητιάνευε για σένα*

Dora dhe këmba

*Qahej dora: - Ç'm'u desh mua
Të bëj nder e të jap hua!*

*Po ti, këmbë, ç'më rri, ç'pret,
Mos pandeh, borxhi vjen vetë?!*

*Ia kthen këmba: - Dreq o punë,
Ti e jep e...ta marr unë!⁵⁹⁴*

Το χέρι και το πόδι

*Κλαιγόταν το χέρι: Τι μου χρειάστηκε εμένα
Να κάνω τιμές και να δίνω δανεικά!*

*Αλλά εσύ, πόδι, τι μου κάθεται, τι περιμένεις,
Μήπως νομίζεις, το χρέος έρχεται μόνο του?!*

*Του απαντάει το πόδι: - Διάλεω δουλειά,
Εσύ το δίνεις και... εγώ να το πάρω!*

Στο μύθο «*Dhelpra, ariu dhe arixhiu / Η αλεπού, η αρκούδα και ο τσιγγάνος*», ο συγγραφέας μέσω της προσωποποίησης των ζώων εκθέτει και καυτηριάζει την πραγματικότητα στην Αλβανία, καθώς μερικοί άνθρωποι που διαθέτουν εξουσία πλουτίζουν εις βάρος των απλών ανθρώπων.

Ενώ στον μύθο «*Ariu dhe Dhelpra / Η Αρκούδα και η Αλεπού*», ο συγγραφέας εστιάζει σε αυτά τα ζώα, την αρκούδα, την αλεπού, το γαϊδουράκι, τον γάιδαρο, για να υλοποιήσει τον στοχευμένο σκοπό του.

*-E pandehur, të kanë parë
Drejt kotecit duke ngarë,
Një kërris e një gomar.
Me një fjalë, dy dëshmitarë...
Çdo na thuash më në fund.*

*- Εναγόμενη, σε έχουν δει
Προς το κοτέτσι οδηγώντας,
Ένα γαϊδουράκι και ένας γάιδαρο.
Με μια λέξη, δυο μάρτυρες...
Τι θα μας πεις τελικά.*

-S'e mohoj, është e vërtetë

- Δεν το αρνούμαι, είναι αλήθεια

593. Βλ. F. Lamaj, *Dhelpra e Trojës*, εκδ. UEGEN, Tiranë, 2005, σ. 11.

594. Βλ. F. Lamaj, *Dhelpra e Trojës*, εκδ. UEGEN, 2005, σ. 14

<i>Që më panë ata dy vetë.</i>	<i>Ότι με είδαν αυτά τα δυο άτομα.</i>
<i>Mirëpo unë, po më latë,</i>	<i>όμως εγώ..., αν με αφήσετε...,</i>
<i>Do t'ju sjell mu në gjykatë</i>	<i>Θα σας φέρω μέσα στο δικαστήριο</i>
<i>Nja dyqind që s'më kanë parë... Αλλους διακόσιους που δεν με είδαν...</i>	
<i>Apo jo, zoti gjyqtar?!⁵⁹⁵</i>	<i>Η όχι κύριε δικαστά ?!</i>

Επίσης, στον μύθο *Dhelpra e Trojës / Η Αλεπού της Τροίας*, ο συγγραφέας σαν ένας καλλιτέχνης του λόγου αποτυπώνει μέσω του ζώου ανθρωπομορφικά χαρακτηριστικά, όπως η πονηριά, ιδιότητα του ανθρώπου κόλακα, που μετέρχεται κάθε μέσου, για να πετύχει τον σκοπό του.

Dhelpra e Trojës

Η αλεπού της Τροίας

<i>Një ditë kali takon dhelprën:</i>	<i>Μια μέρα το άλογο συναντάει την</i>
<i>αλεπού:</i>	
<i>- Rroftë e qoftë dinakëria!</i>	<i>-Να ζήσει και να υπάρχει η πονηριά!</i>
<i>Me dredhira e shtyn jetën,</i>	<i>Με τεχνάσματα περνάει τη ζωή,</i>
<i>Për këtë flet lashtësia.</i>	<i>Γι' αυτό μιλάει η αρχαιότητα.</i>
<i>Ia pret dhelpra: - Pa kyç gojën,</i>	<i>Του απαντάει η αλεπού:</i>
	<i>-Για κλείσε το στόμα,</i>
<i>Kur përmend kohën e vjetër.</i>	<i>Όταν αναφέρεις τον παλιό καιρό.</i>
<i>Kafsha që mashtrroi Trojën</i>	<i>Το ζώο που εξαπάτησε την Τροία</i>
<i>Ishte kalë, s' ishte dhelpër!</i>	<i>Ήταν άλογο, δεν ήταν αλεπού!</i>
<i>- Eh, vërtet ishte një kalë,</i>	<i>- Αχ, αλήθεια ήταν ένα άλογο,</i>
<i>Që trojanët i gënjeu.</i>	<i>Που τους Τρώες ξεγέλασε.</i>
<i>Porse ky a s' kishte dalë</i>	<i>Αλλά αυτό μήπως δεν βγήκε</i>
<i>Nga një dhelpër, Odiseu?!⁵⁹⁶</i>	<i>Από μια αλεπού, τον Οδυσσέα?!</i>

Οι μύθοι του Ferit Lamaj διαθέτουν παραστατικότητα και ζωντάνια. Τα θέματα και τα προβλήματα που πραγματεύονται αυτοί οι μύθοι είναι τα φλέγοντα ζητήματα της πολιτικής και κοινωνικής ζωής της Αλβανίας. Η σύγχρονη εποχή και οι «αξίες» που προβάλλει εμπνέουν την πλοκή των μύθων και ειδικότερα η δολιότητα, η προδοσία, η ταλαιπωρία, η μιζέρια, και το έλλειμμα αγάπης. Ο μύθος του είναι

595. Βλ. F. Lamaj, “Dhelpra e Trojës”, UEGEN, 2005, σ. 2.

596. Βλ. F. Lamaj, *Dhelpra e Trojës*, εκδ. UEGEN, 2005, σ. 20

καθηλωτικός, απευθύνεται σε όλες τις ηλικίες και αποτυπώνει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του μέσω του λεπτού και κομψού χιούμορ.

Έτερο λογοτεχνικό πόνημα που ενσωματώνει παραμύθια για παιδιά και φέρει τον τίτλο «*Dhelpra, rrushtë dhe Ezopi/ Η αλεπού, τα σταφύλια και ο Αίσωπος*», 2010 είναι μια συλλογή με εκατόν εξήντα δύο ενδιαφέροντες μύθους. Σε αυτό το βιβλίο, οντότητες, όπως η αλεπού, ο βάτραχος, η οχιά, το κουνούπι, η μύγα, η ψείρα κ.ά., των οποίων η παρουσία είναι συνήθης στη λογοτεχνική παραγωγή του συγγραφέα, αποτελούν αναπόσπαστα τμήματα του κόσμου των ζώων και είναι ιδιαίτερα προσφιλή.

Ο συγγραφέας Ferit Lamaj παρατηρεί και ερευνά με ευστοχία την ποικιλομορφία και την ένταση κοινωνικών προβλημάτων.

«Autori të befason me kapjen dhe shtruarjen drejt e me sens humoristik e satirik të temave të larmishme e të mprehta të shoqërisë sonë demokratike, po edhe të temave të së shkuarës e të së ardhmes⁵⁹⁷ / Ο συγγραφέας αφηνιάζει τον αναγνώστη με την αλίευση και τη σύνθεση ποικιλόμορφων και αιχμηρών θεμάτων της δημοκρατικής κοινωνίας μας, με χιουμοριστική διάθεση αλλά και των θεμάτων του παρελθόντος αλλά και του μέλλοντος».

Αυτά τα θέματα ο συγγραφέας Ferit Lamaj παρουσιάζει, διακωμωδώντας τα και αναδεικνύοντας τη σημασία τους μέσω λογοτεχνικών ευρημάτων. Αναφέρουμε εδώ τον μύθο: «*Dhelpra, rrushtë dhe Ezopi / Η αλεπού, τα σταφύλια και ο Αίσωπος*;»

*Gjysh Ezopi përsëri
E gjen dhelprën nën hardhi,
Teksa zgjatej pak nga pak
Për një vesh, për një bistak.*

*Flet Ezopi: - Ke një jetë,
Kot sfilitesh, moj e shkretë!*

*Këtë herë dhelpra “hop”
Seç kërcen përmbi Ezop,*

*Ο παππούς Αίσωπος ζανά,
Βρίσκει την αλεπού κάτω από το κλίμα
Ενώ τεντωνόταν λίγο και λίγο
Για ένα αφτί, για ένα αυτάκι.*

*Μιλάει ο Αίσωπος: - Έχεις μια ζωή,
Μάταια κουράζεσαι, μωρ’ καημένη!*

*Αυτή τη φορά η αλεπού «Ωπ»
Ρίχνεται πάνω στον Αίσωπο,*

597. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti “A Xhuvani” – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σ. 638.

(*kish në gjak dinakërinë*), (Είχε στο αίμα την πονηριά),
*S'voli një, por krejt hardhinë...*⁵⁹⁸ Δεν έκοψε ένα, αλλά όλο το κλήμα...

Η λογοτεχνική ευρηματικότητα του συγγραφέα καταμαρτυρείται στον χαρακτήρα της αλεπούς που προκαλεί με τη συμπεριφορά της το γέλιο του αναγνώστη. Ο αναγνώστης έχει προγενέστερη γνώση αυτού του χαρακτήρα, καθώς είναι γνωστή για τα περίτεχνα κατορθώματά της, τις κολακείες και τις πονηριές της που επικαλείται, για να πραγματοποιήσει τον σκοπό της. Γι' αυτό ο συγγραφέας τονίζει: (είχε στο αίμα την πονηριά), δεν έκλεψε ένα, αλλά ολόκληρο το κλήμα.

Ο συγγραφέας Ferit Lamaj διαθέτει περιεκτικό λόγο. Στο περιεχόμενο των μύθων του αποδοκιμάζονται οι υποκριτές, οι καιροσκόποι, οι κόλακες, οι δωσίλογοι, οι απατεώνες και οι κακής ποιότητας άνθρωποι αυτής της εποχής, που βρίθκει αναταραχών και προκαλεί το άγχος στη ζωή των ανθρώπων. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι μύθοι που συγγράφει, αποδίδονται με μικρό αριθμό στίχων, δύο, έξι, οκτώ, δώδεκα. Αντιπροσωπευτικό παράδειγμα είναι ο τρόπος με τον οποίο καυτηριάζει έναν κόλακα σε τέσσερις στίχους:

Një thënie e re

Ένα νέο ρητό

Që prej shekujsh rron e thëna:

Ανά τους αιώνες ζει το ρητό:

“Qengji i urtë pi dy nëna”,

«Το ήσυχο αρνί πίνει από δυο μανάδες»,

Por nuk dini më të renë:

Αλλά δεν γνωρίζετε το νεότερο:

*“Pi servili gjithë kopenë!”*⁵⁹⁹

«Πίνει ο κόλακας από όλο το κοπάδι!»

Ο Ferit Lamaj έχει αξιολογηθεί ως η πιο αριστοτεχνική φωνή του αλβανικού μύθου. Αναλόγως έχει διατυπωθεί και από τον ακαδημαϊκό Bedri Dedja:

«...ështe privilegj për letërsinë e sotme shqiptare dhe, sidomos atë për fëmijë, që i ka ardhur një talent i fuqishëm, Ferit Lamaj. Ta transplatosh realitetin e jetës në art me figura përrallore duhet mjeshtëri e rrallë dhe këtë mjeshtëri fabulisti Lamaj, si një filozof i kohës, e zotëron më së miri....
⁶⁰⁰ /... είναι πλεονέκτημα για την σημερινή αλβανική λογοτεχνία και, κυρίως την παιδική λογοτεχνία, που διαθέτει ένα ισχυρό ταλέντο, τον Ferit Lamaj.

598. Βλ. F. Lamaj, *Dhelpra, rrushtë dhe Ezopi*, εκδ. Emal, Tiranë, 2010, σ. 2.

599. Βλ. F. Lamaj, *Mikrofabula*, εκδ. UEGEN, Tiranë, 2003, σ. 5

600. Βλ. F. Lamaj, *Dhelpra dhe fiqtë*, εκδ. Emal, 2008.

Εισαγωγή από τον συγγραφέα Bedri Dedja για το αναγραφόμενο έργο.

Για να μεταλαμπαδεύσεις την πραγματικότητα στην τέχνη με παραμυθένιες εικόνες απαιτείται σπάνια δεξιοτεχνία, την οποία ο Lamaj, σαν φιλόσοφος της εποχής την κατέχει στο μέγιστο του βαθμού ...»

Ο ίδιος ο συγγραφέας στο πλαίσιο μίας συνέντευξης αναφέρει: ‘...Το κίνητρο στο μύθο είναι η ίδια η καθημερινότητα που ζούμε, εποχή εμποτισμένη με κακίες και αμοραλιστικά φαινόμενα. Τα ζώα και τα πτηνά δρουν, χειρονομούν, μιμούνται, διαπληκτίζονται, αποφεύγουν, παλεύουν, μάχονται, γδέρνονται, ματώνουν, κερδίζουν και χάνουν. Αλλά μήπως και η ζωή του ανθρώπου δεν έχει ανάλογη εικόνα; Η βασική ηθική, όχι του ενός μύθου, αλλά όλων των μύθων που έχει διαχρονική ισχύ είναι η ακόλουθη: « Σε αυτόν τον προβληματικό και όλο αναταραχές κόσμο, με αρετές και κακίες, τα ζώα έχουν ανθρώπινη μορφή και μιλούν. Αλλά αυτά εκφράζονται, μιλάνε, για να ακούσουμε εμείς οι άνθρωποι»⁶⁰¹.

5.6.15. Andrea Petromilo - Ανδρέα Πετρομίλιο⁶⁰²

Ο συγγραφέας Andrea Petromilo γεννήθηκε στο χωριό Παλάσα της επαρχίας Χιμάρας, στην περιφέρεια της Αυλώνας την 1^η Δεκεμβρίου 1949. Όταν βρισκόταν στην ηλικία των έξι ετών, μετακόμισαν στην πόλη της Αυλώνας όπου ζούσε και εργαζόταν ο πατέρας του. Εκεί ολοκλήρωσε τη φοίτησή του στο πλαίσιο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Το έτος 1967 αποτελεί την χρονική αφετηρία των ανώτερων σπουδών του στη Σχολή της αγρονομίας κοντά στο Αγρονομικό Ινστιτούτο, στην Κάμζα των Τιράνων. Από το 1968 συντάσσει τα πρώτα ρεπορτάζ στην εφημερίδα «*Zëri i Rinisë*», και λίγο αργότερα στην εφημερίδα «*Sporti Popullor*» δημοσιεύει το διήγημα «*Ditari i një atleti / Το ημερολόγιο ενός αθλητή*». Επίσης την ίδια χρονιά οι νέοι δημιουργοί του ινστιτούτου ανοίγουν την εφημερίδα «*Studenti i Bujqësisë*». Στον λογοτεχνικό διαγωνισμό που διοργάνωσε ο κλάδος των δημιουργών του Ινστιτούτου και η Ένωση των Συγγραφέων και Καλλιτεχνών της Αλβανίας, ο Andrea Petromilo κερδίζει το δεύτερο βραβείο με το διήγημα «*Xheku / Ο Τζεκ*», το οποίο απονεμήθηκε από τον συγγραφέα Teodor Laço. Το 1972 διορίζεται στο Κουρμπνές της περιφέρειας της Μιρντίτα ως αγρονόμος, αλλά δεν

601. Βλ. K. K. Zylo Bisedë me fabulistin e shquar shqiptar, tepelenasin Ferit Lamaj, Staten Island, New York Gusht 2014, posted on Gazeta Vatra, 25/08/2014.

602. Βλ. O. K. Grillo *LEXIKON, Shkrimtarët Shqiptarë për fëmijë (1872-1995)/ ΛΕΞΙΚΟ, Αλβανοί συγγραφείς για παιδιά*, εκδ. Botimet Enciklopedike, Tiranë, 1997, σσ. 178-179.

σταματά τη λογοτεχνική δημιουργία και την ενασχόλησή του με τη δημοσιογραφία. Συνεργάζεται με τα περιοδικά «*Pionieri*», «*Fatosi*», «*Yllkat*» κ.ά. Το 1974 υποβάλλει στον εκδοτικό οίκο «*Naim Frashëri*» το βιβλίο με διηγήματα για ενήλικες «*Tek cepi i shkallëve një vajzë/ Στην άκρη της σκάλας ένα κορίτσι*», το οποίο δεν εκδόθηκε ποτέ, γιατί ο συντάκτης του φυλακίστηκε και η τύχη του βιβλίου δεν είναι γνωστή ακόμα και σήμερα. Το 1976 μετατίθεται στην περιφέρεια της Αυλώνας και εργάζεται στο Γεωργικό Συνεταιρισμό του Κούτσι, ενώ ταυτόχρονα συνεργάζεται με αρκετές εφημερίδες της εποχής. Το 1978 εργάζεται ως δάσκαλος στην Μέση Γεωργική Σχολή «*Qani Nuredini*» στο Σεβαστέρ. Το έτος 1979 δημοσιεύει το πρώτο του δράμα με τίτλο «*Midis shokëve/ Ανάμεσα στους φίλους*». Το 1982 έγινε αποδεκτός ως υποψήφιος και αργότερα ως μέλος της Ένωσης Συγγραφέων και Καλλιτεχνών της Αλβανίας. Μετέπειτα διορίζεται στη Μέση Γεωργική Σχολή «*Fitore*».

Μετά το 1990, εξαιτίας της μεταβολής των πολιτικών δεδομένων στην Αλβανία, ο Andrea Petromilo, μεταναστεύει στην Ελλάδα, τον Ιανουάριο το 1991. Συνεργάζεται με τις εφημερίδες της Αθήνας, «*Shekulli*», «*Ballkani*», «*Emigranti*», «*Vëzhguesi*», και τα περιοδικά «*Universi i librit*», «*Sirena e vogël*». Το έτος 2003-2004 ιδρύει το περιοδικό για παιδιά «*Valëza e kaltër*» (ως συντάκτης και αρχισυντάκτης), αλλά κηρύσσει την παύση της λειτουργίας του έξι μήνες αργότερα.⁶⁰³

Έχει εκδώσει τα ακόλουθα έργα:

1. *Ishim bërë trima / Είχαμε γίνει γενναίοι , διηγήματα , 1987*
2. *Bufi që donte të bëhej piktor / Ο Μπούφος που ήθελε να γίνει ζωγράφος, παραμύθια, 1988, 2000*
3. *Si u bëra trim / Πως έγινα γενναίος, Διηγήματα, 1996, 2003*
4. *Si u mbyll kënga në kafaz / Πως κλείστηκε το τραγούδι στο κλουβί, παραμύθια 1997*
5. *Një yll nga qielli / Ένα αστέρι από τον ουρανό, διηγήματα 1997*
6. *Trak e truk / Τρακ και τρουκ , αινίγματα, 1997*
7. *Kush e gjen / Ποιος το βρίσκει, αινίγματα, 1998*
8. *Kohë rebele /Αντιδραστικός χρόνος, μυθιστόρημα , 1999*

603. Βλ. A. Petromilo, *Shenime Biografike*, 22 Tetor 2005/ Σημειώσεις αυτοβιογραφίας, Forumi Shqiptar, posted on 27/08/2012, <https://www.forumishqiptar.com/threads/145101-Andrea-Petromilo>

9. *Qielli i murrëtyer i së djelës / Ο συννεφιασμένος ουρανός της Κυριακής, διηγήματα, 2000*
10. *Gjinnazja e shthurur / Το ατίθασο λυκειοκόριτσο, διηγήματα, 2002*
11. *Pranverë pa xixëllonja / Άνοιξη χωρίς πυρολαμπίδες, διηγήματα, 2002*
12. *Një e vërtetë si në përrallë / Μια αλήθεια σαν στο παραμύθι, Νουβέλα – παραμύθι, 2005*
13. *Shqiponja dhe brumbulli / Ο αετός και το σκαθάρι, μύθοι σε πεζογραφία 2006*
14. *Vajzë që pushtoi qiellin / Κορίτσι που κατάκτησε τον ουρανό, 2007*
15. *Është zog a s'është zog / Είναι πουλί ή δεν είναι πουλί, αινίγματα, 2007*
16. *Vajza me bluzën ngjyrë manushaqe/ Το κορίτσι με τη μοβ μπλούζα, διηγήματα 2011*
17. *As në qiell, as në tokë... : gjëza / Ούτε στον ουρανό, ούτε στη γη...:αινίγματα 2019⁶⁰⁴*

Ο συγγραφέας Andrea Petromilo, πολύπλευρη προσωπικότητα, δραστηριοποιείται ως πεζογράφος και δημοσιογράφος αλλά και καταξιωμένος συγγραφέας της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας. Έχει συμβάλει τα μέγιστα στην εξέλιξη ορισμένων λογοτεχνικών ειδών: του διηγήματος, του δράματος, του μύθου, των αινιγμάτων, της νουβέλας, της ράδιο-δραματοποίησης, του σεναρίου για κινούμενα σχέδια, και των ντοκιμαντέρ, των λογοτεχνικών σκίτσων και πορτρέτων.

Ειδικότερη μνεία στα παραμύθια που απευθύνονται στα παιδιά, ο Andrea Petromilo παρουσιάζεται ως συγγραφέας που διαθέτει τη γνώση του ελκυστικού τρόπου δόμησης και παρουσίασης του μύθου, ο οποίος κατέχει καλά τα στοιχεία του. Αναφέρουμε σε αυτό το σημείο τα παραμύθια: «*Si u mbyll kënga në kafaz / Πως κλείστηκε το τραγούδι στο κλουβί*», «*Bleta dhe lulecfaka / Η μέλισσα και το λουλούδι της σφάκας*», «*Ndodhia e peshkut pikakuq / Το συμβάν του ψαριού με κόκκινες βούλες*», «*Retë inatçore dhe fusha pjellore / Τα μνησικάκα σύννεφα και ο εύφορος κάμπος*», «*Bufi që donte të bëhej piktor/ Ο Μπούφος που ήθελε να γίνει ζωγράφος*» κ.ά. Στοιχεία της αλβανικής λαϊκής παράδοσης, του αρχαίου θρύλου, αποτελούν θεματολογικά ερείσματα των έργων του. Οι συμβολισμοί και το πεδίο δράσης είναι

604. Βλ. BKSH-(Biblioteka Kombetare e Shqiperise)

άρρηκτα συνδεδεμένα με το παραμυθένιο περιβάλλον και το δίδαγμα που προκύπτει και συμβάλει στην ηθική διάπλαση των παιδιών⁶⁰⁵.

Ο συγγραφέας Andrea Petromilo κατέχει σημαντική θέση στον τομέα της δημιουργίας του μύθου, που είναι ιδιαίτερα προσφιλές στα παιδιά, αλλά και στους ενήλικες, μεταφέροντας γνώσεις και αναβαθμίζοντας το αισθητικό κριτήριο του αναγνωστικού κοινού.

- Οι μύθοι του κινούνται στις περιοχές του κλασικού μύθου, και διαθέτουν τα βασικά δομικά και εκφραστικά στοιχεία.

- Οι αφηγηματικοί μύθοι είναι επίκαιροι.

- Ο συγγραφέας χειρίζεται και ξεδιπλώνει επιμελημένα την πλοκή του παραμυθιού. Διαχειρίζεται και επεξεργάζεται το περιεχόμενο του μύθου και αναζητά τα βασικά εκφραστικά μέσα και τον κατάλληλο συμβολισμό, ο οποίος είναι πάντα σε φυσική σχέση με το περιβάλλον.

- Το μήνυμα του μύθου μεταλαμπαδεύεται φυσικά και αβίαστα.

- Η γλώσσα με την οποία εκφράζεται ο συγγραφέας προσιδιάζει στην παιδική και παρόλα αυτά αποδίδει με διαύγεια την λογοτεχνική κουλτούρα που δόμησε με το πέρασμα του χρόνου.

Οι μύθοι του συγγραφέα Andrea Petromilo είναι θελκτικοί, γιατί σε αυτούς καταγράφονται γνώσεις και αναδεικνύονται αξίες που αφορούν όλες τις ηλικίες.

Fabulat e Andreas përherë i kam krahasuar me atë burimin e ujit, i cili, duke dashur të mbetet përherë i pastër, nis rrugimin e vet të tatëpjetës, me mendimin se do të udhëtojë gjatë në shpatijen e malit dhe se nuk kërkon as të bëhet përrua zhurmues, as lumë i turbullt. Ai kërkon të ruajë pastërtinë e vetvetes. Ky është një mesazh që mbart vlera në letërsi / Τους μύθους του Ανδρέα πάντοτε τους έχω συγκρίνει με εκείνη την πηγή του νερού, η οποία, θέλοντας να παραμένει πάντοτε καθαρή, ξεκινάει το δρόμο προς τον κατήφορο, με τη σκέψη ότι θα ταξιδέψει αρκετά στην πλαγιά του βουνού και

605. Βλ. I. Bombaj, *Veçoritë e përrallës, fabulës dhe gjëgjëzës*, Gazeta I Plus-Aθήνας, Shkurt, 2011, σ. 23

Gazeta I Plus -Αθήνας ήταν η μεγαλύτερη εφημερίδα στην αλβανική γλώσσα που απευθυνόταν στους Αλβανούς μετανάστες της Ελλάδας. Ο πρώτος συντάκτης και ιδεολόγος της εφημερίδας ήταν ο εκδότης Θεόδωρος Μπενάκης, δημοσιογράφος και συγγραφέας, σε συνεργασία με τον Αλβανό συγγραφέα Dritan Haxhia ο οποίο τέλεσε και ο πρώτος διευθυντής της εφημερίδας. Αρχισυντάκτης της εφημερίδας ορίστηκε ο Agim Pira πρώην δημοσιογράφος της κρατικής τηλεόρασης, TVSH, Η συντακτική ομάδα της εφημερίδας αποτελούταν από τον Robert Goro, δημοσιογράφος του αλβανικού BBC, τον Ramadan Bigza, αθλητικογράφος, τον Fredi Merkuri κ.ά. Μια σειρά από τα έντυπα της εφημερίδας έχουν δωριστεί στην Εθνική Βιβλιοθήκη των Τιράνων το 2006.

δεν αποζητά ούτε να γίνει θορυβώδης χείμαρρος, ούτε θολωμένο ποτάμι.
Αυτός αναζητά να διατηρήσει την καθαρότητα του εαυτού του. Αυτό είναι ένα
μήνυμα που μεταφέρει αξίες στη λογοτεχνία.⁶⁰⁶

Εξέχουσα θέση στη λογοτεχνική παραγωγή του συγγραφέα κατέχουν και τα
αινίγματα. Αυτό το λογοτεχνικό είδος αποσκοπεί στην παροχή ευκαιριών
διασκέδασης. Πηγάζουν από τη λαϊκή θυμοσοφία και εκφράζονται στο πλαίσιο του
διασκεδαστικού μοτίβου. Το αίνιγμα συμπεριλήφθηκε στο σύνολο των ειδών της
λαογραφίας (Φολκλόρ). Η εύρεση της απάντησης των αινιγμάτων κινητοποιεί τη
σκέψη των παιδιών και τη φέρει αντιμέτωπη με χιλιάδες αντικείμενα, φαινόμενα,
καταστάσεις. Η σύνθεση του αινίγματος απαιτεί τη χρήση χαρακτηριστικών
ιδιοτήτων διάφορων αντικειμένων και φαινομένων: το μάτι, το στόμα, τη μύτη, τα
αντικείμενα εργασίας, τα φυσικά φαινόμενα, τα ζώα, τα έντομα κ. ά.

Για παράδειγμα:

(kazma)

*Njëra bri e tjetra dhëmb
ngjitur rrinë, si siamezë
s' punojnë tok, por veç e veç*

(Brigjet e lumit)

*Dy vëllezër
ndarë jetë e mot
qajnë e qajnë
s' pushojnë dot...*

(Shega)

*Ç'është një depo larushe mbushur
plot me rruaza të kuqe?*

(Filxhani i kafesë)

*Për veshi e kap
dhe në buzë e puth
pak nga pak e than*

(ο κασμάς)

*Το ένα κέρατο και το άλλο δόντι,
Ενωμένα κάθονται σαν σιαμαία
Δεν δουλεύουν μαζί, αλλά
χώρια-χώρια*

(οι ακτές του ποταμού)

*Δυο αδέρφια
χωρισμένα για ζωή και καιρούς
κλαίνε και όλο κλαίνε
χωρίς να σταματούν ποτέ...*

(Το ρόδι)

*Τι είναι μια αποθήκη γεμισμένη
Γεμάτη με κόκκινες χάντρες;*

(Το φλιτζάνι του καφέ)

*Από το αυτί το πιάνεις
και στα χείλη το φιλάς
λίγο λίγο τη στεγνώνεις*

606. Βλ. I. Bombaj, Veçoritë e përrallës, fabulës dhe gjëgjëzës, Gazeta I Plus-Aθήνας, Shkurt, 2011, σ. 23.

*një liqen të tërë*⁶⁰⁷

μια ολόκληρη λίμνη.

Τα εκφραστικά μέσα της μεταφοράς και της παρομοίωσης, αλλά και η χρήση κοσμητικών επιθέτων και σχημάτων λόγου, δομούν τις καλλιτεχνικές εικόνες που διαμορφώνονται στα αινίγματα. Η ιδιαιτερότητα του συγγραφέα στην παραγωγή αυτού του είδους είναι ότι τα αινίγματα διακρίνονται για την αυθεντικότητά τους, δίνουν πληροφορίες για τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Αυτά είναι συνοπτικά, μικρά ποιήματα που προκαλούν τον δέκτη να επεξεργαστεί το περιεχόμενό τους, το οποίο άλλοτε παρέχει γνώσεις και άλλοτε ηθικές παραινέσεις.

Ο συγγραφέας Andrea Petromilo έχει προσελκύσει την προσοχή των μικρών αναγνωστών με την συλλογή διηγημάτων «*Qielli i murrëtyer i së dielës/ Ο συννεφιασμένος ουρανός της Κυριακής*», που εκδόθηκε το έτος 2000 στα Τίρανα. Σε αυτό το βιβλίο έχει συλλέξει έντεκα διηγήματα, τα οποία πραγματεύονται κοινωνικά θέματα παρελθοντικά, αλλά και επίκαιρα ενσωματώνοντας το στοιχείο της συναισθηματικής προσέγγισής τους που παρεκκλίνει της ρεαλιστικής απεικόνισης τους. Οι ιστορίες του είναι ενδιαφέρουσες, και βασίζονται στους χαρακτήρες, οι οποίοι προβάλλουν σημαντικά μηνύματα.

Ο αναγνώστης μαγνητίζεται από την εξέλιξη της πλοκής και επιζητά να πληροφορηθεί άμεσα τις σκηνές που ακολουθούν. Με αφορμή τον Fatî Çavellën, στο διήγημα «*Dhe ishte ende dimër/ Και ήταν ακόμα χειμώνας*» ο αναγνώστης αγανακτεί με το πεπρωμένο αυτών των ανθρώπων, οι οποίοι για οικονομικούς λόγους μετανάστευσαν στους δρόμους της Ευρώπης, επιδιώκοντας ένα καλύτερο βιοτικό επίπεδο.⁶⁰⁸ Είναι διαυγές ότι ο συγγραφέας έχει διεισδύσει βαθιά στις πληγές που έχει δεχθεί η αλβανική κοινωνία στη μεταβατική περίοδο και στη μετανάστευση. Η διερευνητική ματιά του συγγραφέας παρουσιάζει την δύσκολη κατάσταση της οικογένειας Çavellën, των οποίων η προσπάθεια επιβίωσης εντός δύσκολών συνθηκών είναι αξιοσημείωτη:

*... Atje larg, në atdheun e tyre, ata kishin një shtëpi të mrekuellueshme,
vërtetë e vogël, vetëm një dhomë e një kuzhinë, me një holl të ngushtë, me
ballkonin që shikon nga jugu, por ishte e bardhë, e bardhë, plot dritë e me*

607. Βλ. A. Petromilo, *Kush e gjen? Gjëza/ Ποιος θα το βρει; Αινίγματα*, εκδ. Toena, Tiranë, 1998, σ. 24.

608. Βλ. R. Alimerko, *LETËRSIA PËR FËMIJË*” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014, σσ. 197-198.

ajër të pastër. Kurse kjo këtu kundërmon erë myk; muret janë veshur me një shtresë të zezë në jeshile të errët dhe e rëndon kaq shumë ajrin sa të merr frymën / Εκεί μακριά, στην πατρίδα τους, είχαν ένα θαυμάσιο σπίτι, πραγματικά μικρό, μόνον ένα δωμάτιο και μια κουζίνα, με ένα στενό χολ, με μπαλκόνι που βλέπει από το νότο, αλλά ήταν άσπρο, άσπρο και γεμάτο φως και με καθαρό αέρα. Ενώ σε αυτό εδώ κυριαρχεί η μυρωδιά μούχλας, οι τοίχοι είναι ντυμένοι με μια σκουρο-πράσινη στρώση μούχλας που βαραίνει τόσο πολύ τον αέρα που σου παίρνει την ανάσα.⁶⁰⁹

Ο συγγραφέας κάποιες φορές διεισδύει στα μύχια της ψυχής του ήρωα, Fati, τοποθετώντας τον σε διάφορες καταστάσεις και συνθήκες. Αυτός υποφέρει. Υποφέρει από την κατάσταση που δημιουργήθηκε στο σπίτι, κάνει κρύο, οι γονείς δεν εργάζονται, τίποτα δεν τον ικανοποιούσε:

... asgjë nuk i pëlqente këtu: as deti, asqielli me atë hirësimin e përhershëm, as rrugët e zhurmshme, as ajri mbytës nga gazrat e mjeteve të ranumërta, as...as... / ...τίποτα δεν του άρεσε εδώ: ούτε η θάλασσα, ούτε ο ουρανός διαρκώς συννεφιασμένος γκριζωπός, ούτε οι θορυβώδεις δρόμοι, ούτε ο αποπνικτικός αέρας από τα καυσαέρια των χιλιάδων αυτοκινήτων, ούτε... ούτε...⁶¹⁰

Οι ανησυχίες βαθμιαία αυξάνονται. Η αφήγηση του συγγραφέα καθιστά το διήγημα δραματικό... Ο Fati συναντά δυο Αλβανούς, οι οποίοι τον υποχρεώνουν να ζητιανεύει στα φανάρια, εκεί που διακόπτουν την πορεία τους τα αυτοκίνητα. Το πιο συγκινητικό τμήμα του έργου είναι ο επίλογος αυτού του διηγήματος, ένας επίλογος τραγικός για τον ήρωα, ενώ παράλληλα εκτίθενται ανοιχτά τα προβλήματα και τα κοινωνικό-οικονομικά φαινόμενα της εποχής... άλτα για την κοινωνία:

Fati Çavella dergjej në asfalt, pa ndenja, i gjakosur. Pastaj... një sirenë e vazhdueshme çronte hapësirën e murrëtyer qiellore të atij qyteti të madh. Dhe ishte ende dimër... shponte. /Ο Φάτι Τσαβέλλα κείτονταν στην άσφαλτο, χωρίς αισθήσεις, ματωμένος. Μετά... μια συνεχόμενη σειρήνα έσπαγε την ουράνια γκρι ατμόσφαιρα εκείνης της μεγάλης πόλης. Και ήταν ακόμα χειμώνας... σε περόνιαζε⁶¹¹.

609. Βλ. A. Petromilo, Qielli i murrëtyer i së dielës, εκδ. Toena Tiranë, 2000, σ. 3

610. Βλ. A. Petromilo, ό.π., σ. 6.

611. Βλ. A. Petromilo, Qielli i murrëtyer i së dielës, εκδ. Toena Tiranë, 2000, σ. 21

Με αιχμηρό τρόπο, ο συγγραφέας διαχειρίζεται τα επίκαιρα προβλήματα που άγγιζαν εκείνη την εποχή τους νέους, οι οποίοι πέφτουν θύματα των ναρκωτικών και της εσφαλμένης επιλογής φιλικού περιβάλλοντος. Ανάλογη εξέλιξη συμβαίνει και στο διήγημα «*Kur pikonin yjet në qiell / Όταν έσταζαν τα άστρα στον ουρανό*». Αυτό το διήγημα καταγράφει και μεταλαμπαδεύει σημαντικά ηθικά διδάγματα. Αποδίδει με ρεαλιστικό ύφος το εύρος των συναισθηματικών συνεπειών που βιώνει ο άνθρωπος, όταν έρχεται αντιμέτωπος με αυτό το κοινωνικό φαινόμενο. Η περιγραφή του βασικού ήρωα, του Robi, του οποίου ο επίλογος είναι πικρός αποδεικνύει έμπρακτα αυτό το χαρακτηριστικό:

Dhe gjithçka, mos vallë nisi atë natë kur pikonin yjet? Nuk e di. Mbase po, mbase jo. Por mua ajo natë do të më mbetej përherë në mëndje, si një natë e bukur, por me një bukuri që mbështjell gënjeshtërën, që mbjell vdekjen, që rrëzon yjet nga qielli. Vallë, ajo natë ishte vërtet e tillë, e mahnitshme? Apo ishte një ëndërr, ku bukuritë rrëmbejnë mendjen e çlirët të fëmijëve? Dhe qysh atëherë s'do t'u besoja më kurrë bukurive, madje as bukurive mahnitëse. / Μήπως τα πάντα ξεκίνησαν εκείνη τη νύχτα που έσταζαν τα άστρα; Δεν ξέρω. Ίσως ναι, ίσως όχι. Αλλά εμένα αυτή η νύχτα θα μου έμενε για πάντοτε στο μυαλό, σαν μια όμορφη νύχτα, αλλά με μια ομορφιά που τυλίγει το ψέμα, που σπέρνει το θάνατο, που γκρεμίζει τα άστρα από τον ουρανό. Μήπως, αυτή η νύχτα ήταν πραγματικά τέτοια, μαγευτική; Ή μήπως ήταν ένα όνειρο, στη διάρκεια του οποίου οι ομορφιές κλέβουν τα απελευθερωμένα μυαλά των παιδιών; Και από τότε δεν πίστευα ποτέ τις ομορφιές, και κυρίως τις παραπλανητικές ομορφιές.

Ενώ στο διήγημα *Dorini / Ο Ντορίν*, ο συγγραφέας περιγράφει σε απλό ύφος αλλά επιμελημένη γλώσσα.

«...Në fshat kish tre ditë që binte dëborë. Çdo gjë zbardhonte: edhe mali i Papadhisë, edhe kodrat përreth, edhe fusha, siç quheshin ngastrat që shtriheshin përgjatë luginës, në të dy krahët e lumit të Buronjës...ditën e katërt moti u hap. Nga qielli krejt i kaltër, reflektoi dritë e qashtë, gjë që e bëri atë bardhësi të gjithëpushtetshme verbuese, marramendëse.../ ...Στο χωριό είχε τρεις μέρες που έπεφτε χιόνι. Καθετί άσπριζε: και το βουνό της Παπαδιάς, και οι λόφοι τριγύρω, και ο κάμπος, όπως ονομάζονταν τα τμήματα καλλιεργήσιμης γης που απλώνονταν κατά μήκος της κοιλάδας, στις δυο πλευρές του ποταμού της Μπουρόνιας... την τέταρτη μέρα ο καιρός

άνοιξε. Από τον καταγάλανο ουρανό, ξεπρόβαλε εκθαμβωτικό φως, στοιχείο που ενέτεινε τον ονειρικό χαρακτήρα της σκηνής ...»

Ο συγγραφέας μέσω του προσώπου του Dorin εγείρει τη φαντασία των παιδιών και τους παρέχει πληροφορίες για τις επιχωματώσεις, τον θεοδόλιχο (όργανο τοπογραφικών μελετών), τα κιάλια, κ.ά. Παράλληλα στο διήγημα επισημαίνεται η καλοσύνη και η ευγνωμοσύνη του παιδιού που του επιφύλαξαν δύο ευγενικοί άνθρωποι.

«...Këto fjalë i bënë burrat të vinin buzën në gaz, ata shikonin Dorinin si vraponte tatërpjetë. Ai hidhej si kaproll. Secili nga gjeometrat mendonte për atë djalë, që u kishte bërë një ftesë të çlirët. Te fjalët e tij panë diçka të mirë, të pastër si borë e pashkelur... Dhe sa e madhërishme kur trashëgohet brez pas brezi!...⁶¹² / Αυτά τα λόγια έκαναν τους άντρες να χαμογελάσουν, εκείνοι έβλεπαν τον Dorin πως έτρεχε τον κατήφορο και πηδούσε σαν ζαρκάδι. Ο καθένας από τους γεωμέτρεις-τοπογράφους αισθανόταν αγάπη και τρυφερότητα γι αυτό το παιδί, που τους είχε απευθύνει μια ειλικρινή πρόσκληση. Στα λόγια του είδαν κάτι το καλό, καθαρό σαν το απάτητο χιόνι... Και πόσο μεγαλοπρεπές, όταν κληρονομείται από γενιά σε γενιά!...»

Σε ορισμένα διηγήματα, όπως: «.Një vajzë e çuditshme / Μια περίεργη κοπέλα», «Trëndafilët që nuk i binin petalet / Του τριαντάφυλλου που δεν του έπεφταν τα φύλλα», «Kur frynte tramundana / Όταν φουσούσε τραμουντάνας», «Ato ditë me shira / Εκείνες οι βροχερές μέρες», διαπιστώνεται ότι κυρίαρχη πρόθεσή τους είναι η προβολή του συναισθηματικού κόσμου των παιδιών, της ψυχοσύνθεσης τους και των γενικών ενδιαφερόντων τους. Επίσης, σε αυτά τα διηγήματα, παρουσιάζονται με ρεαλιστική διάθεση οι τυπικοί χαρακτήρες των παιδιών, προβάλλεται η επιβράβευση συμπεριφορών και δράσεων των προσώπων και καταγράφονται η ιδιοσυστασία του εσωτερικού κόσμου των παιδιών και οι κοινωνικοί προβληματισμοί τους. Αυτά τα στοιχεία προσδιορίζουν την μοναδικότητα της πεζογραφίας, που απευθύνεται σε παιδιά και νέους του συγγραφέα Andrea Petromilo.

Ρεαλιστικές περιγραφές, επίσης, εμφανίζονται στο ομώνυμο διήγημα «Qielli i murrëtyer i së dielës / Ο συννεφιασμένος (ο μαυριδερός) ουρανός της Κυριακής», μια δημιουργία με έντονη δράση και περιγραφές:

612. Βλ. A. Petromilo, ό.π., σσ. 22-24.

...Faslliu ishte bërë meit në fytyrë dhe duart, dy duar të holla, të zbërdhyllta si dy cipenjt plepi të zhvoshkur nga lëkura, të vendosura mbi tavolinë, i dridheshin si të një epileptiku. Gishtërinjtë të tendosur, përcillnin deri në skaje gjëndjen e tij nervoze, duke dhënë përshtypjen se aty mbi tavolinë ishin shtrirë dy këmbë pule të prera, si ekzemplarë të një metamorfoze tepër të rrallë, ku rudimentet ishin zgjatur dhe askush s'do ta besonte po të mos ishin ekspozuar⁶¹³. / Ο Φασλί είχε γίνει κατακίτρινος στο πρόσωπο και τα χέρια, δυο χέρια λεπτά, ξεθωριασμένα σαν δυο κλαδιά λεύκας απογυμνωμένα από τον φλοιό, βαλμένα πάνω στο τραπέζι, και έτρεμαν σαν του επιληπτικού. Τα δάχτυλα τεντωμένα, πρόδιδαν μέχρι τις άκρες τον έντονο κλονισμό του, δίνοντας την εντύπωση ότι εκεί πάνω στο τραπέζι είχαν ξαπλώσει δυο κομμένα πόδια κότας, σαν δείγμα μιας μεταμόρφωσης πολύς σπάνιας, στο πλαίσιο της οποίας τα στοιχεία είχαν μακρύνει και κανένας δεν θα το πίστευε αν δεν είχαν φανερωθεί!...

Η μορφή που προδίδει ακόμη περισσότερο τον πανικό που τον είχε κυριεύσει:

...Kostë Dhimua i kaloi pëllëmbën mbi flokë. Duhej të fliste me djalin. Nuk duhej ta linte shpirtin e tij të trandej. Çdo pjesë e kurmit të tij fërgëllon si një gjethëz mani që maja e saj çiket në një vijëz uji. Sa e dëmton kjo gjëndje një fëmijë! / Ο Κώστα Δήμας του ακούμπησε με αγάπη το χέρι του πάνω στα μαλλιά του. Έπρεπε να μιλήσει με το παιδί. Δεν έπρεπε να αφήσει την ψυχή του να συγκλονιστεί. Κάθε μέρος του σώματός του τρέμει σαν ένα φύλλο συκαμιάς που ακουμπάει σε ένα ρυάκι νερού. Πόσο βλάπτει αυτή η κατάσταση ένα παιδί! !...

Ο Andrea Petromilo επιμελείται τη δημιουργική σύνθεση διαφορετικών καταστάσεων που βιώνουν οι χαρακτήρες, εισχωρώντας στο βάθος του εσωτερικού και ψυχολογικού τους κόσμου, στα κίνητρα των πράξεων, την ποιότητα των αισθημάτων και των σκέψεών τους, εμπνέοντας έντονα συναισθήματα. Ο πόνος διαπερνά όλο το διήγημα : Ο Κώστα Δήμας, ένας απλός άνθρωπος που μεγαλώνει έξι παιδιά ήσυχα και χωρίς διαπληκτισμούς...”Zehër i ishte bërë shpirti, por asnjëherë s’e harri gojën të thoshte një fjalë të keqe / Δηλητήριο του είχε γίνει η ψυχή, αλλά ποτέ δεν άνοιξε το στόμα να πει κακή κουβέντα”.

613. Βλ. Α. Petromilo, *Qielli i murrëtyer i së dielës*, Tiranë, 2000, σ. 74.

Το όνειρο του Χαρίλα να έχει ένα δικό του δωμάτιο, όπου θα εκφράζει τις καλλιτεχνικές ανησυχίες και τάσεις του δεν πραγματοποιήθηκε. Ο Φασλί, ένας χαρακτήρας αριστοτεχνικά σμιλευμένος παρουσιάζεται ως άνθρωπος που επιδιώκει με τη δράση του να βλάψει το κοινωνικό σώμα.

...Faslliu, si anëtar i këshillit për atë zonë, një ditë të mirë, ia behu para derës. I krekosur, duke sjellë nëpër gishtërinj një zinxhir ngjyrë floriri...Faslliu liliput ishte bërë gjigand... / Ο Φασλί, ως μέλος του διοικητικού συμβουλίου της περιοχής, μια όμορφη μέρα, πρόβαλε μπροστά στην πόρτα, με έπαρση, παίζοντας στα δάχτυλα μια χρυσή αλυσίδα... Ο λιλιπούτιος Φασλί είχε γίνει γίγαντας...

Πρέπει να τονίσουμε, επίσης, ότι στη συλλογή «*Qielli i murrëtyer i së dielës / Ο συννεφιασμένος (ο μαυριδερός) ουρανός της Κυριακής*», σημειώνεται η χρήση επιμελημένης λογοτεχνικής έκφρασης, η οποία γίνεται πιο παραστατική με την ενσωμάτωση γλαφυρών εικόνων, π.χ.

- *Frika të ul kurrizin, të detyron të futesh në strofkullën tënde, si breshka në guackën kitinor, e duke kujtuar se këshu i shpëton të keqes/ Ο φόβος σου λυγίζει το κορμί, σε υποχρεώνει να μπεις στη φωλιά σου, σαν η χελώνα στο καβούκι της νομίζοντας πως έτσι σώζεσαι από το κακό.⁶¹⁴*

- *Fjala “baba” sa herë belbëzohej nëpër buzët e tij, humbiste si guri në hon / Η λέξη «μπαμπάς» όσες φορές ψιθυρίζονταν στα χείλη του, χάνονταν σαν η πέτρα στο γκρεμό.⁶¹⁵*

- *Fjalën e kap në ajër si skifteri gjahun / Τη λέξη την πιάνει στον αέρα σαν το γεράκι το θήραμα.⁶¹⁶*

- *Trëndafilin nuk e mposhtdimri, të ftohtit e hidhur, po Taqon, Taqon, përse po e thyen ky dimër i jetës! / Το τριαντάφυλλο δεν το πτοεί ο χειμώνας, το τσουχτερό κρύο, αλλά τον Τάκιο, τον Τάκιο, γιατί τον λυγίζει αυτός ο χειμώνας της ζωής!⁶¹⁷*

- *Sepse fjalën e shpërndan era dhe e fut në çdo skutë / Γιατί το λόγο τον σκορπάει ο αέρας και τον μπάζει σε κάθε γωνιά.⁶¹⁸*

614. Βλ. A. Petromilo, *Qielli i murrëtyer i së dielës*, Tiranë, 2000, σ. 31.

615. Βλ. A. Petromilo, ό.π., σ. 54.

616. Βλ. A. Petromilo, ό.π., 55.

617. Βλ. A. Petromilo, ό.π., 124.

618. Βλ. A. Petromilo, ό.π., 131.

- *Ky t'i pritka drutë me një sëpatë. Gjuhën brisk e paska, pemë të ngarkuar e paska mendjen / Τούτος σου κόβει τα ζύλα με μια τσεκουριά. Τη γλώσσα ξυράφι την έχει, φορτωμένα δέντρα έχει το μυαλό του.*⁶¹⁹

Ο συγγραφέας Andrea Petromilo, μέσω των ελκυστικών ιστοριών και της εμπλουτισμένης έκφρασης, έχει προσφέρει δημιουργίες με ιδιαίτερη καλλιτεχνική αξία. Έχει εκπληρώσει ιδανικά τον ρόλο του ως συγγραφέας και με αξιοζήλευτη εμπειρία. Οι προβαλλόμενες αξίες, η λογοτεχνική συνδρομή του, η επιμονή και η αφοσίωση και η διαχείριση σημαντικών, καθημερινών θεμάτων είναι τα στοιχεία που ερμηνεύουν το γεγονός ότι σημαντική θέση στην πεζογραφία που απευθύνεται σε παιδιά και νέους.

Αναφέρονται ακολούθως ορισμένοι από τους μύθους που συνέγραψε:

Dhelpra dhe dëbora

Diku në një shkurë dhelpra kish gjetur një shteg të ngushtë ,që s'i binte në sy të zotit të shtëpisë , të cilit i rrëmbente ndonjë pulë , zogëz a kaposh sa herë donte të shijonte mishin e tyre, nga oborri ku ato kullosnin... Përpiqej i ngrati njëri ta shtinte në kurth, por ishte e kot. Dhelpra si dhelprë s'futej kollaj në grackë. Pa bëri dhe njëzetekatër orë roje , por s'ia gjeti dot anën. Dhelpra zinte shtegun dhe vëzhgonte prej andej. Kur shikonte se nuk e kërcënonte gjë, zbriste dhe bënte punën e vet. Një ditë prej ditësh ra borë e madhe , që shtroi tej e tej vendin. Dhelpra u nis për të bërë zakonin. Po agonte.U var poshtë shtegut dhe nisi të vëzhgoj. Nuk pipëtinte gjë. As gjah nuk po shikonte e as të zotin. Do kthehem në mbrëmje para se të bjери muzgu, mendoi.U kthye andej nga kish ardhur. I zoti i shtëpisë ndoqi gjurmët dhe shpejt e shpejt ngriti lakun në hyrje të shtegut . I kënaqur se i dha karar hallit, u ul pranë oxhakut pa e vrarë mëndjen.

Aty nga mbrëmja dhelpra ,sa u fut në shteg, ra në lak. Në fillim s'e kuptoi se ç'po i ndodhte. Ajo gjë që e kish mbërthyer , s'po e lëshonte. Nisi të turfullonte: –Ah, kush të më ket spiunuar? Do t'ia marr shpirtin....

619 Βλ. Α. Petromilo, ό.π., 138.

-Kot akërrohesh, moj ndrikullë,-ia ktheu dëbora.
 -Aaa, domethënë se, ti ma ngrite kurthin!-u skërmit dhelpira.
 -Jo, moj ndrikullë, këmbët e tua që shkelën mbi mua,-e qesëndisi dëbora dhe ra në heshtjen e saj.

Η αλεπού και το χιόνι

Κοντά σε ένα θάμνο μια αλεπού είχε εντοπίσει ένα στενό πέρασμα, που δεν γινόταν αντιληπτό από τον ιδιοκτήτη του σπιτιού, του οποίου το κοτέτσι επισκεπτόταν τακτικά για να αρπάζει κότες, κοτόπουλα η ακόμα και κόκορα όσες φορές ήθελε να γευτεί το κρέας τους, από την αυλή στην οποία αυτές κινούνταν. Προσπαθούσε μάταια ο άνθρωπος να στήσει ενέδρα για να την εξοντώσει. Η αλεπού ωστόσο δεν παγιδευόταν εύκολα. Μολονότι καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας караδοκούσε για να την συλλάβει, ο στόχος δεν ευοδώθηκε. Η αλεπού έλεγχε τις κινήσεις του ανθρώπου και προφυλασσόταν. Κάθε φορά που εκείνος απουσίαζε προσέγγιζε το κοτέτσι και άρπαζε τη λεία της.

Μια μέρα σημειώθηκε έντονη χιονόπτωση με αποτέλεσμα το χωριό να καλυφθεί με χιόνι. Η αλεπού ξεκίνησε για να εξασκήσει την τέχνη της. Ξημέρωνε. Κατέβηκε κάτω στο μονοπάτι και άρχισε να παρατηρεί. Δεν υπήρχε η παραμικρή κίνηση. Ούτε λεία έβλεπε ούτε και το νοικοκύρη. «Θα γυρίσω το βράδυ πριν πέσει η νύχτα», σκέφτηκε. Επέστρεψε εκεί από που είχε ξεκινήσει. Ο νοικοκύρης του σπιτιού ακολούθησε τα ίχνη και γρήγορα- γρήγορα τοποθέτησε την παγίδα στην είσοδο του μονοπατιού. Ικανοποιημένος με την επιλογή του, κάθισε δίπλα στο τζάκι χωρίς να αισθάνεται οποιαδήποτε ανασφάλεια για την επιτυχή κατάληξη του σχεδίου του. Η αλεπού, μόλις εισήλθε στο μονοπάτι, έπεσε στην παγίδα. Στην αρχή δεν κατανοούσε τι ακριβώς είχε υποστεί, τι ήταν αυτό που την είχε καθηλώσει, και δεν επέτρεπε να κινηθεί. Άρχισε να δυσανασχετεί: - Αχ, ποιος με έχει καταδώσει; Θα του την πάρω την ψυχή...

- Μάταια απειλείς, μωρέ κουμπάρα, - της ανταποκρίθηκε το χιόνι.
- Ααα, δηλαδή, εσύ μου την έχεις στήσει την παγίδα! – απείλησε η αλεπού.
- Όχι, μωρέ κουμπάρα, τα πόδια σου που πάτησαν πάνω σε μένα,- την ειρωνεύτηκε το χιόνι και επέστρεψε στην ησυχία του.

Hajduti dhe lepuri

Hajduti , ngaqë e ndiqnin, në vrap e sipër u fut të fshihej në një ferrë. Lepuri , që ndodhej aty, u befasua dhe i tronditur u struk akoma më thellë. Kur pa se njeriu s'kish qëllim të keq për të, iu afrua e i foli me zë të ulët:

- Ç'paske që dridhesh më keq se unë, lum miku?

Hajduti në çast u rrëqeth gjer në majë të flokut, por shpejt u mundua të përqëndrohej

- Ç'të kem,- ia pati hajduti,- më ndjekin. Duan të më kapin. Veç, po e hodh kësaj here, të betohem, që s'bëj më!

- Aha, të kuptova,- ia ktheu lepuri. – Dhe unë kështu kërkoj të bind veten, megjithatë jeta ime shkon duke u fshehur ferrave e duke u dridhur. Sa mbaroj së ngrëni të mbjellat në një kopësht , hidhem tek tjetri. Ata punojnë e unë i gjej gati. Ata më ndjekin të më vrasin, unë ... siç më sheh... Ja, që kështu më pëlqen e s'heq dorë.

Ο κλέφτης και ο λαγός

Ο κλέφτης, επειδή τον κυνηγούσαν, στην προσπάθεια του να ξεφύγει μπήκε να κρυφτεί σε ένα θάμνο. Ο λαγός, που βρισκόταν εκεί, αιφνιδιάστηκε και τρομαγμένος χώθηκε ακόμα πιο βαθιά. Όταν είδε ότι ο άνθρωπος δεν είχε κακό σκοπό γι' αυτόν, τον προσέγγισε και του μίλησε χαμηλόφωνα.

- Τι έχεις και τρέμεις περισσότερο από μένα, καλέ μου φίλε;

Ο κλέφτης ανατρίχιασε ολότελα, αλλά γρήγορα προσπάθησε να συνέρθει.

- Τι να έχω, - του απάντησε ο κλέφτης, με κυνηγούν. Θέλουν να με πιάσουν. Μόνο, αν τη γλυτώσω αυτή τη φορά, σου ορκίζομαι, δεν θα το επαναλάβω!

- Αχά, σε κατάλαβα, -του είπε ο λαγός. – Και εγώ έτσι προσπαθώ να πείσω τον εαυτό μου, μολονότι η ζωή μου είναι διαρκής προσπάθεια φυγής από τους εχθρούς και το φόβο. Μόλις τελειώνω τρώγοντας τα σπαρτά σε έναν κήπο, κατευθύνομαι στον άλλο. Εκείνοι εργάζονται και εγώ τα βρίσκω έτοιμα. Εκείνοι με κυνηγούν για να με σκοτώσουν, εγώ... όπως με βλέπεις... Να, έτσι μου αρέσει και δεν καταβάλλω τον ελάχιστο κόπο.

Luani dhe lepuri

Një lepur ra preh i një luani. Lepuri dridhej i tëri, ndërsa luani i thosh se nga çasti në çast do ta shqyente.

- *Mos më shqyej! Jam gati të të shërbej deri në fund të jetës sime, veç më ler të jetoj,- i lutej lepuri.*

Luani,që ëndërronte të kishte një shtëpi si mbret që ishte, u mendua dhe pranoi të mos e shqyente lepurin.

- *Mirë,- i tha,- do më ndërtosh një shtëpi të bukur, që ta kenë zili të gjithë.*

Lepuri u gëzua. Pa e bërë të gjatë nisi nga puna për të ndërtuar shtëpinë e luanit. Nuk kaloi shumë kohë dhe shtëpia ishte gati; pa i bëri dhe një gardh që rrethonte shtëpinë; pa i shtroi dhe një rrugëz me kalldërëm , pa...i mbolli gjithëfarsoj lulesh....

Kafshët e tjera e pyesnin lepurin se si mund të jetonte me luanin, por ai u përgjigjej se i kish dhënë besën se do ta mbronte gjersa ta kish jetën, ashtu siç po i shërbente e do t'i shërbente dhe ai. Luani kënaqej me punët që bënte lepuri. Kaluan kohë dhe kur gjithçka kish marrë fund, luani i gëzohej shtëpisë dhe nuk dilte shëtitje. Vinin miqtë e tij dhe ai u mburej .Por një ditë e kish marrë uria dhe s'kish ndërmend të delte jashtë.

- *Siç e sheh punët e mia kanë mbaruar, - i tha luani lepurit të gjorë. Bëri ç 'bëri e mbrëtheu lepurin dhe e kullufiti.*

Το λιοντάρι και ο λαγός

Ένας λαγός έγινε λεία ενός λιονταριού. Ο λαγός έτρεμε ολόκληρος, ενώ το λιοντάρι του έλεγε πως από στιγμή σε στιγμή θα του αφαιρούσε τη ζωή με βασανιστικό τρόπο.

- *Μην με εζοντώσεις! Είμαι έτοιμος να σε υπηρετήσω μέχρι το τέλος της ζωής μου, μόνο άφησέ με να ζήσω, ικέτευε ο λαγός το λιοντάρι*

Το λιοντάρι, που ονειρευόταν να είχε ένα σπίτι σαν βασιλιάς που ήταν, σκέφτηκε και δέχτηκε να μην αφανίσει τον λαγό. Ο λαγός χάρηκε. Χωρίς να χρονοτριβεί άρχισε να εργάζεται για να οικοδομήσει το σπίτι του λιονταριού. Δεν

πέρασε πολύς χρόνος και το σπίτι κατασκευάστηκε παράλληλα με ένα φράχτη που περιζώνε το σπίτι, και λίθινα δρομάκια στα οποία φύτεψε πολλά και διάφορα λουλούδια...

Τα άλλα ζώα ρωτούσαν τον λαγό για το τρόπο με τον οποίο κατόρθωσε να συμβιώσει με το lionτάρι, αλλά αυτός τους απαντούσε πως είχε υποσχεθεί ότι θα τον υπερασπιζόνταν όσο θα ζούσε, και θα τον υπηρετούσε όσο θα ζούσε με τον δικό του τρόπο.

Το lionτάρι ήταν απολύτως ικανοποιημένο με τις υπηρεσίες που παρείχε ο λαγός. Πέρασε καιρός και όταν όλες οι εργασίες είχαν ολοκληρωθεί το lionτάρι απολάμβανε το σπίτι και δεν το εγκατέλειπε ούτε για διασκέδαση. Τον επισκέπτονταν οι φίλοι του και αυτός καυχόταν. Αλλά μια μέρα πεινούσε πολύ και δεν είχε σκοπό να βγει έξω.

- Όπως βλέπεις οι εργασίες που σου είχα αναθέσει ολοκληρώθηκαν - είπε το lionτάρι στο καημένο το λαγό. Άρπαξε το λαγό και τον κατάπιε.

Ministri dhe zogu

I tejngopur nga dreka e majme, ministri u ul të pushonte nën hijen e një peme. Një zog mbjati fluturimin pikërisht në një degë të kësaj peme, mbi kokën e ministrit. Ndërsa ministri fërkonte barkun nga kënaqësia që i sollën gjellët e shijshme dhe mishi i pjekur, ngriti kokën lart dhe foli me vete që të mos e dëgjonte 'lukunia' që e shoqëronte.

- «O zot, ja ç' do të thotë të jesh ministër!»

Në çast zogu lëshon një glasë dhe i bie ministrit në majë të hundës. Ministrit i shkrepri rufe inati, kërcëu përplotë në këmbë dhe iu shkreh zogut:

- Ah, që s' ta di emrin, se, për nder, do të të çfarosja me soj e sorollop -Zogu qeshi me të madhe.

- Ç' na the, - ia ktheu me qesëndi zogu. -Edhe emrin po t' ma dije, s' ta kisha frikën . Unë nderin tënd të dhurova në majë të hundës.

Ο υπουργός και το πουλί

Αφού ικανοποίησε την πείνα του πέραν του δέοντος ο υπουργός κάθισε να ξαποστάσει στη σκιά ενός δέντρου. Ένα πουλί διέκοψε την πτήση του ακριβώς σε ένα κλαδί αυτού του δέντρου, πάνω από το κεφάλι του υπουργού. Ενώ ο υπουργός θάπευε την κοιλιά του με ευχαρίστηση για το εύγεστο φαγητό που απόλαυσε σήκωσε το κεφάλι και μονολογούσε για να μην τον ακούσει «η λυκουνιά» που τον συνόδευε.

- Ω θεέ, να τι θα πει να είσαι υπουργός!

Στη στιγμή το πουλί ρίχνει μια κουτσουλιά η οποία καταλήγει στην άκρη της μύτης του υπουργού. Εκνευρίστηκε πολύ, πετάχτηκε και ξέσπασε στο πουλί:

- Αχ, δεν σε γνωρίζω, γιατί, μα την αλήθεια, θα εξαφάνιζα εσένα και όλο του το σόι. Το πουλί γέλασε δυνατά.

- Τι μας είπες, - του αποκρίθηκε με ειρωνεία το πουλί. – και το όνομα μου να ήξερες δεν θα σε φοβόμουν. Εγώ την τιμή σου τη πρόσφερα στην άκρη της μύτης σου.

5.6.16. Bardhosh Gaçe (1953) - Μπαρδός Γκάτσε

Ο καθηγητής και συγγραφέας Bardhosh Gaçe γεννήθηκε στην πόλη της Αυλώνας στις 5 Μαρτίου 1953. Η οικογένειά του κατήλθε από το χωριό Tërbaç το 1929, μετά την καταστροφή του από ένα δυνατό σεισμό που αποδεκάτισε εκείνα τα μέρη την περίοδο των Χριστουγέννων της ίδιας χρονιάς. Ο επονομαζόμενος «Ιονικός σεισμός». Με αυτόν τον τρόπο ισοπεδώθηκε η περιοχή από το Ντουκάτ μέχρι το Τεπελένι. Ολοκλήρωσε τη φοίτησή του στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση στη γενέτειρα του και τις πανεπιστημιακές σπουδές στα Τίρανα στην σχολή Ιστορίας – Φιλολογίας, στον τομέα της Αλβανικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας το 1977. Εργάστηκε ως δάσκαλος στο Βορρά της Αλβανίας, στις πόλεις Κούκες και Τροπόγια. Μολονότι εργαζόταν ως δάσκαλος, δεν σταμάτησε ποτέ να μελετάει. Οι τομείς που τον προσέλκυσαν περισσότερο ήταν η εθνογραφία και η λαογραφία. Η συγκεκριμένη προτίμηση τον ώθησε να ασχοληθεί ερευνητικά στο πλαίσιο των διδακτορικών σπουδών του με τον πολιτισμό της Λιαμπερίας, «*Etnokultura e labërisë / Η εθνοκοουλτούρα της Λιαμπερίας*». Το έτος 1992 τιμήθηκε με τον τίτλο

«Doktor i Shkencave Gjuhësore – Letrare Shqiptare /Δόκτωρ της Γλωσσικής-Λογοτεχνικής Αλβανικής Επιστήμης».⁶²⁰ Τον τίτλο του καθηγητής τον απέκτησε το 2009. Εργάζεται ως καθηγητής στο Τεχνικό Πανεπιστήμιο “Ismail Qemali“ της Αυλώνας, όπου διδάσκει λαογραφία, παιδική λογοτεχνία, αλβανική λογοτεχνία, αρμπερέσικη λογοτεχνία, λογοτεχνία της Αναγέννησης, σύγχρονη αλβανική λογοτεχνία.

Τα έργα του καθηγητή και συγγραφέα Bardhosh Gaçe είναι δημιουργίες που διακρίνονται για την αισθητική αρτιότητα, την αυθεντικότητα και την μοναδικότητα τους. Ασχολήθηκε με την ποίηση για παιδιά, την αισθητική, τη δημοσιογραφία, τις μελέτες, τις πολιτισμικές μελέτες (αλβανολογία), τις μονογραφίες, τις ανθολογίες, αλλά και την επιμέλεια κειμένων⁶²¹.

Ποητικές συλλογές που απευθύνονται στα παιδιά είναι⁶²²:

1. *Dëshira e Anilës / Η επιθυμία της Ανίλιας* – Naim Frashëri, T. 1979
2. *Vogëlushët e Tërbaçit / Οι μικρούληδες του Τερμπάτς* – Naim Frashëri, T. 1989
3. *Pse gëzohet Keti i vogël? / Γιατί χαίρεται η μικρή Καίτη* – Naim Frashëri, T. 1993
4. *Lumi im s'fle gjumë / Το ποτάμι μου δεν κοιμάται (vjersha)* – Naim Frashëri, T. 1995; Toena, T. 2005
5. *Cicërijnë zogjtë e Sharrit / Τιτιβίζουν τα πουλιά του Σάρι* – 1996
6. *Gugatin pëllumbat në Prishtinë/ Γλουγλουκίζουν τα περιστέρια στην Πρίστινα* – Toena, T. 1997
7. *Në ditëlindjen e Besnikut / Στα γενέθλια του Μπεσνίκ* – 1999
8. *I biri i peshkatarit / Ο γιος του ψαρά (διηγήματα)* – 2000
9. *Ëndrra të kaltra / Γαλάζια όνειρα* – 2000;
10. *Pranverës i shkruan letër Baba Dimrit / Της Πρανβέρας της γράφει γράμμα ο Μπαμπάς Χειμώνας* – Maluka, T. 2006;
11. *Letërsia shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, Δεύτερη Έκδοση, Triptik, Vlore, 2006- Ιστορική αναφορά στην ανάπτυξη της παιδικής λογοτεχνίας.

620. Βλ. O. K. Grillo, *LEXIKON, Shkrimtarët Shqiptarë për fëmijë (1872-1995)/ ΛΕΞΙΚΟ, Αλβανοί συγγραφείς για παιδιά*, εκδ. Botimet Enciklopedike, Tiranë, 1997, σ. 67.

621.Βλ. A. Bishqemi, *Autore i Letersise Shqiptare per Femije e te rinj (1886-2009)- fjalor encyclopedik*, εκδ. Dy Lindje dhe dy Perëndime, Tirane, 2009, σσ. 107-108.

622. Βλ. BKSΗ-(Biblioteka Kombetare e Shqiperise)

12. *Në kopshutin e ëndrrave / Στο περιβόλι των ονείρων* – Toena, T. 2009; στα αγγλικά στον Καναδά 2007 (Είχε εκδοθεί ωρύτερα στον Καναδά μεταφρασμένο στα αγγλικά από τον αλβανολόγο prof. dr. Robert Elsie.

Στη σύγχρονη αλβανική λογοτεχνία και ειδικά στην αλβανική παιδική λογοτεχνία, η συγγραφική παραγωγή του Bardhosh Gaçe κατέχει σημαντική θέση, για την ποιότητα και τη δυναμική επικοινωνία με τα παιδιά. Γνωρίζοντας πολύ καλά τις ιδιαιτερότητες αυτής της ηλικίας, ο συγγραφέας επιμελείται ιδιαίτερος την λογοτεχνική παραγωγή του, με αποτέλεσμα να συνδυάζει το περιεχόμενο με τη μορφή των δημιουργιών του έτσι ώστε να ανταποκρίνεται στις αντιληπτικές ικανότητες των παιδιών, αλλά και στις απαιτήσεις τους.

Ένα από τα θέματα που αρέσκεται να προσεγγίζει είναι η ιστορία. Κατορθώνει να ενσωματώσει στα ποιήματά του τις ημερομηνίες, τα ιστορικά μέρη, την αυτοθυσία των ηρώων και τη φιλοπατρία. Έτσι γίνεται αντιληπτό το γεγονός ότι ο συγγραφέας εμπνέεται από τους εθνικούς αγώνες και προσπαθεί να διδάξει στα παιδιά την ιστορία του έθνους και να τους εμφυσήσει την εθνική υπερηφάνεια η εθνική ψυχή.⁶²³

Σε αντίθεση με άλλους συγγραφείς που στην αρχή του βιβλίου εντάσσουν μια εισαγωγή, ο Bardhosh Gaçe έχει επιλέξει στη θέση της να τοποθετήσει ένα ποίημα στο επίκεντρο του οποίου είναι τα παιδιά του θείου ποιητή.

*Lumi im s'fle / Το ποτάμι μου δεν κοιμάται*⁶²⁴, είναι ένα τεύχος που φιλοξενεί τα ποιήματά του, στο οποίο ο συγγραφέας πραγματεύεται πολυποίκιλα θέματα. Το βιβλίο επιμερίζεται σε τέσσερις ενότητες:

1. *Ku e ka shqipja folenë / Που έχει ο αετός τη φωλιά,*
2. *Qyteti i flamurit / Η πόλη της σημαίας,*
3. *Zilja e shkollës / Το κουδούνι του σχολείου,*
4. *Besniku thurr një këngë / Ο Μπεσνίκ γράφει ένα τραγούδι.*

623 Βλ. R. Cadri, *Lindja e formimi I Letersise shqipe per femije*, εκδ. Redona, Tirane, 2009, σ. 169.

624. Βλ. Bishqemi A., *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σσ. 608-609.

Σε αυτή τη συλλογή, ο δημιουργός πραγματεύεται τα θέματα της αγάπης για την πατρίδα, του σχολείου, της φύσης, των ζώων, των φυτών και του ευρύτερου περιβάλλοντος.

Το πρώτο μέρος «*Ku e ka shqipja folenë / Που έχει ο αετός τη φωλιά*», αποτελείται από εικοσιένα ποιήματα, τα οποία θεματολογικά εφάπτονται τις ιστορίας. Ο συγγραφέας επιδιώκει να ενημερώσει τα παιδιά για πόλεις και κοινότητες, στις οποίες διαδραματίστηκαν ιστορικές στιγμές για τον λαό της Αλβανίας. Ξεκινά με την καταγωγή από τον Ismail Qemali, που ύψωσε την αλβανική σημαία της ανεξαρτησίας της Αλβανίας και καταλήγει στον Naim Frashëri, έναν από τους πλέον αξιόλογους συγγραφείς που έχει συμβάλει στην ανάπτυξη της αλβανικής λογοτεχνίας. Έχοντας πλήρη επίγνωση των ηθών, των εθίμων και γενικά του πολιτισμού.

Το δεύτερο μέρος «*Qyteti i flamurit/ Η πόλη της σημαίας*» αποτελείται από εικοσιπέντε ποιήματα. Εδώ ο συγγραφέας αναδεικνύει την ομορφιά παράλληλα με την ιστορία της πόλης του Αυλώνας. Θεματικός άξονας αυτής της ενότητας είναι το ιστορικό υπόβαθρο, όπως αυτό αναδεικνύεται στο συγκεκριμένο γεωγραφικό περιβάλλον. Σε ορισμένα ποιήματα ήρωες είναι τα ίδια τα παιδιά. Το μήνυμα που κατορθώνει να μεταφέρει ο ποιητής είναι σαφές και κατανοητό: Η φυσική ομορφιά αναδεικνύει αλλά και αναδεικνύεται από το συγκεκριμένο πολιτισμικό πλαίσιο.

Το τρίτο μέρος «*Zilja e shkollës / Το κουδούνι του σχολείου*» απαρτίζεται από δεκαπέντε ποιήματα, των οποίων θεματικός πυρήνας είναι το σχολείο. Παρουσιάζεται ως πηγή της γνώσης, και όχι μόνον ως διδακτικός, χώρος γιατί στο εκπαιδευτικό πλαίσιο γίνονται αντιληπτές οι αξίες της φιλίας και της συντροφικότητας. Σε αυτή την ενότητα, ο συγγραφέας έχει γράψει διάφορα ποιήματα για παιδιά και για τους συγγραφείς που έχουν δημιουργήσει γι' αυτά όπως ο Odhise Grillo και Ferhat Çakërrri, δυο συγγραφείς που έχουν συμβάλει τα μέγιστα στην αλβανική παιδική λογοτεχνία. Το περιεχόμενο των ποιημάτων λειτουργεί ηθοπλαστικά, καθώς διδάσκει τους μικρούς αναγνώστες να αγαπούν το σχολείο, τους συμμαθητές και τους δασκάλους, γιατί αποτελούν πρότυπο συμπεριφοράς και αξιών που οφείλουν να ακολουθούν.

Το τέταρτο μέρος, το οποίο διαθέτει τη μεγαλύτερη έκταση και τιτλοφορείται «*Besniku thurr një këngë / Ο Μπεσνίκ γράφει ένα τραγούδι*» αποτελείται από πενήντα έξι ποιήματα. Ο συγγραφέας παρουσιάζει συνυφασμένα όλων των θεμάτων ορμώμενος του ιστορικού και κοινωνικού ζητήματος που άπτονται του πατριωτικού.

Ενσταλάζει στην ψυχή των παιδιών την αγάπη για τη φύση, τα ζώα και τα φυτά. Με δεξιοτεχνία περιγράφει την έλευση των εποχών και την προσφορά τους στο ανθρώπινο είδος. Όπως και σε κάθε άλλο βιβλίο, ο συγγραφέας δεν παραβλέπει να αφιερώσει ποιήματα στην αγαπημένη του κόρη την Καίτη, και στα παιδιά εν γένει, καθώς εμπνέεται από την μεγάλη αγάπη του για αυτά, αλλά και τις αναμνήσεις της παιδικής του ηλικίας. Το διδακτικό περιεχόμενο των ποιητικών δημιουργιών του είναι πρόδηλο, γιατί τόσο η δομή όσο και ο λόγος είναι διαυγής και σαφής. Χειρίζεται αριστοτεχνικά τα εκφραστικά μέσα, αλλά και τον ρυθμό και την ομοιοκαταληξία. Τα ποιήματά του βρίθουν συναισθημάτων για την πατρίδα και νοσταλγίας της παιδικής ηλικίας.

Για την ποιητική συλλογή *Lumi im s'fle / Το ποτάμι μου δεν κοιμάται ο μελετητής*

Odhise Grillo αξιολογεί:

*... përjekjet e mëdha të poetit për të futur në poezi edhe frymën bashkëkohore që krijohet sot në botë. Poeti duke njohur mirë botën e psikologjinë fëmijërore, na jep në poezinë e tij për të vegjël vargje që shpalosin ndjenja e mendime poetike, që i bëjnë fëmijët të meditojnë dhe të përjetojnë çaste të bukura, të edukohen e të frymëzohen në jetën e tyre*⁶²⁵ / ...Οι μεγάλες προσπάθειες του ποιητή να εισάγει στην ποίηση και το σύγχρονο πνεύμα που δημιουργείται σήμερα στον κόσμο. Ο ποιητής γνωρίζοντας καλά τον κόσμο και την ψυχολογία των παιδιών, προσφέρει στην ποίηση που απευθύνεται στα παιδιά στίχους που ξεδιπλώνουν ποιητικά αισθήματα και σκέψεις, που παρακινούν τα παιδιά να βιώσουν όμορφες στιγμές, να μορφώνονται και να καλλιεργούνται ηθικά ώστε να εμπνευστούν στη ζωή τους από αξίες που υπηρετούν τη ζωή.

Ενώ ο συγγραφέας Skënder Hasko τονίζει: *Vërtet ai thotë Lumi im s'fle gjumë, por "lumi" i poezive të tij ecën qetësisht e paqësisht në shtratin e vet, duke i joshur lexuesit "të freskohen në ujën e tij të pastër", në muzën e tij poetike të poetit që këndon pambarim për ta*⁶²⁶ / Πραγματικά αυτός λέει *Το ποτάμι μου δεν κοιμάται, αλλά «το ποτάμι» των ποιημάτων του ρέει ήσυχα στην*

625. Βλ. O.K. Grillo, *Shenime per librin vjershash i B. Gaçes - Lumi im s'fle*, Toena, Tiranë, 2005, σ. 136.

626. Βλ. S. Hasko, *Mendime mbi poezinë e Bardhosh Gaçe - Pranvera i shkruan letër Baba Dimrit*, Tiranë, 2006, σ. 85.

κύτη του, δειλιάζοντας τους αναγνώστες «να δροσιστούν με το γάργαρο νερό του», ακούγοντας την μούσα του ποιητή να τραγουδάει ασταμάτητα γι' αυτούς.

Ο ποιητής της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας Bardhosh Gaçe έχει επίγνωση των στοιχείων που δομούν τον παιδικό κόσμο και τη συναισθηματική φύση του. Έτσι έχει αξιοποιήσει αριστοτεχνικά τη λαογραφική παράδοση, τη μουσικότητα των στίχων, την βιωματική γνώση και φιλοσοφία, και από την άλλη, γνωρίζοντας και τα στοιχεία της σύγχρονης ποίησης που παράγεται με αποδέκτες τα παιδιά σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, έχει προσπαθήσει να παρουσιάσει αυτόν τον ευρύ σύγχρονο ποιητικό πολιτισμό.

<i>Me degë mimore në buzë, në dorë,</i>	<i>Με κλαδί μιμόζας στα χείλη, στο χέρι,</i>
<i>Pranvera erdhi e bukura stinë,</i>	<i>Η άνοιξη ήρθε, η όμορφη εποχή,</i>
<i>letër i shkroi Baba Dimrit të gjorë,</i>	<i>γράμμα του έγραψε του καημένου Μπαμπά</i>
	<i>Χειμώνα,</i>
<i>që udhëve tretej larg në humbëtirë.</i>	<i>Που στους δρόμους έλιωνε, μακριά στο βάθος</i>

<i>Një letër e mbushur me lule e fletë,</i>	<i>Ένα γράμμα γεμάτο με λουλούδια και φύλλα,</i>
<i>me këngë zogjsh, flutura çapkëne,</i>	<i>Με τραγούδια πουλιών, τσαχπίνες πεταλούδες,</i>
<i>e di, do të kthehesh pas vjeshtës</i>	<i>Το ξέρω, θα επιστρέψεις μετά το τρίτο</i>
<i>së tretë</i>	<i>φθινόπωρο,</i>
<i>tani jam vetë zonjë në këto vende</i> ⁶²⁷	<i>Τώρα είμαι η μόνη κυρία σε αυτά τα μέρη.</i>

Είναι ένα ποίημα από τη συλλογή «*Pranvera i shkruan letër Baba Dimrit / Η Άνοιξη γράφει γράμμα στο Μπαμπά Χειμώνα*». Αυτή η συλλογή επιμερίζεται σε τρεις κύκλους:

1. *Kë do më shumë nëna / Ποιον θέλει πιο πολύ η μάνα*
2. *Në ditëlindjen e Besnikut / Στα γενέθλια του Μπεσνίκ*
3. *Mbrëmje vere në Ulqin. / Βραδιά καλοκαιριού στο Ουλκίν*

Τα ποιήματα αυτής της συλλογής έχουν ως βασικά χαρακτηριστικά την ευρεία θεματική, την σαφήνεια των νοημάτων, την επιμελημένη και την εύληπτη γλώσσα. Οι μεταφορές, οι συγκρίσεις και οι ποιητικές εικόνες καθιστούν αυτά τα ποιήματα προσφιλή στους μικρούς αναγνώστες⁶²⁸:

627. Βλ. B.Gaçe, *Pranvera i shkruan letër Baba Dimrit*, Tiranë, 2006, σ. 27.

628 Βλ. L.Petoshati, *Pranvera shkruan leter baba Dimrit, qe Bardhosh Gaçe, lulet t'ua dhuroje*

<i>Në ajër krahët rrahin.</i>	<i>Στον αέρα τα χέρια χτυπούν.</i>
<i>Zërat e fëmijëve</i>	<i>Οι φωνές των παιδιών</i>
<i>Në vargjet e mia</i>	<i>Στους δικούς μου στίχους</i>
<i>Si pëllumba gugatin!</i>	<i>Σαν περιστέρια τραγουδούν</i>
<i>Në Sheshin e Flamurit</i>	<i>Στην Πλατεία της Σημαίας</i>
<i>Përqafojnë Monumentin</i>	<i>Αγκαλιάζουν το μνημείο</i>

Qyteti i Flamurit***Η Πόλη της Σημαίας***

<i>Qyteti i Flamurit</i>	<i>Η Πόλη της Σημαίας</i>
<i>Zgjohehet në mëngjes</i>	<i>Ξυπνάει τα πρωινά</i>
<i>Nga puthja e diellit.</i>	<i>Από το φίλημα του ήλιου,</i>
<i>Njëzet e tetë Nëntori</i>	<i>Είκοσι οχτώ Νοέμβρη</i>
<i>Zbret kodrave me ullinj</i>	<i>Κατεβαίνει από λόφους με ελιές</i>
<i>Me vetëtima qiellit!</i> ⁶²⁹	<i>Με ουράνιες βροντές!</i>

Η ανάγνωση αυτών των ποιημάτων καλλιεργεί την εντύπωση ότι ο δημιουργός του είναι εμπειρικός γνώστης την παιδικής ψυχής.

Παρατίθεται ως παράδειγμα του προαναφερθέντος στοιχείου ένα άλλο ποίημα με τίτλο: «*Në sytë e fëmijëve / Στα μάτια των παιδιών*»:

<i>Në shekuj shqiptari luftoi</i>	<i>Στους αιώνες ο Αλβανός πολέμησε</i>
<i>Për pakëz Dritë dhe Liri.</i>	<i>Για λίγο Φως και Ελευθερία</i>
<i>Fytyrën e Atdheut shikoj</i>	<i>Το πρόσωπο της Πατρίδας βλέπω</i>
<i>Në lulet që mbani ju fëmijë.</i>	<i>Στα λουλούδια που κρατάτε εσείς παιδιά.</i>
<i>O sy të mbushur me dritë</i>	<i>Ω μάτια γεμάτα με φως</i>
<i>Tek ju shikon sot Atdheun,</i>	<i>Σε εσάς βλέπεις σήμερα την Πατρίδα,</i>
<i>Si nesër mbi gjithë kaltërsitë</i>	<i>Πως αύριο πάνω σε όλο το γαλάζιο</i>
<i>Do fluturoni me dashuri Skënderbeu!</i> ⁶³⁰	<i>Θα πετάξετε με αγάπη Σκεντέρμπεη!</i>

femijeve, Gazeta Jeta Arbereshe, posted on Nr. 352 8 Korrik 2007, σ. 24

629. Βλ. B. Gaçe, Pranvera i shkruan letër Baba Dimrit, Tiranë, 2006, σ. 42.

630. Βλ. B. Gaçe, Në kopshtin e ëndrrave, εκδ. Triptik, Vlorë, 2009, σ. 37.

Το παρακάτω ποίημα έχει αντληθεί από τη συλλογή «*Në kopështin e ëndrrave/ Στο περιβόλι των ονείρων*», ή στο περιβόλι των μεταφορών, όπως τη χαρακτήρισε η κριτική της εποχής. Αυτό το βιβλίο εκδόθηκε το 2009. Περιέχει συνολικά πενήντα τρία ποιήματα.⁶³¹

<i>Sa vite</i>	<i>Πόσα χρόνια</i>
<i>Kur rri pranë detit</i>	<i>Όταν κάθομαι στην ακροθαλασσιά</i>
<i>Brigjesh këndon vala,</i>	<i>στις ακτές τραγουδάει το κύμα,</i>
<i>Këngët përshëndetin</i>	<i>Τα τραγούδια χαιρετούν</i>
<i>Tufat me pulëbardha.</i>	<i>Τα κοπάδια με γλάρους.</i>
<i>Unë me grep peshkoj</i>	<i>Εγώ με αγκίστρι ψαρεύω</i>
<i>Varkat rrjetat heshin,</i>	<i>Οι βάρκες τα δίχτυα ρίχνουν,</i>
<i>Vjen mëngjesi i purport</i>	<i>Έρχεται το κοκκινωπό πρωί</i>
<i>Valët më përkëdhelin.</i> ⁶³²	<i>Τα κύματα με χαϊδεύουν.</i>

Η ποίηση που απευθύνεται στα παιδιά του Bardhosh Gace διακρίνεται από το στοιχείο της ορμητικής φαντασίας που έχει χαρακτηριστικά της σύγχρονης τέχνης και εφάπτονται της ποιητικής παράδοσης της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας. Η ποιητική ιδιοφυΐα του παράγει στίχους που εδράζονται στη στοχαστική φαντασία, μέσα από τους οποίους πηγάζουν τα όνειρα και οι επιθυμίες των παιδιών και αντανακλάται λογοτεχνικά ο εσωτερικός τους κόσμος. Γι' αυτό και η κριτική της εποχής, στην εισαγωγή του βιβλίου, περιγράφει αυτά τα ποιήματα *...si një kopësht me ëndrra vogëlushësh... / σαν περιβόλι με όνειρα μικρούληδων...*⁶³³

Ο συγκεκριμένος δημιουργός έχει διαμορφώσει το προσωπικό λογοτεχνικό στίγμα του κατορθώνοντας έτσι να γίνει ένας από τους πιο αγαπητούς ποιητές για παιδιά, όχι μόνον στην Αλβανία αλλά και σε άλλες χώρες, όπου έχει εκδοθεί η ποιητική και ευρύτερα λογοτεχνική δημιουργία του.

631. Βλ. Xh. Bushati, Bardhosh Gace, kopshti I ëndrrave te poetit, Gazeta Shqiptarja.com, posted on 29/09/2019. <https://shqiptarja.com/lajm/bardhosh-gace-kopshti-i-endrrave-te-poetit>

632. Βλ. B. Gace, *Në kopshtin e ëndrrave*, εκδ. Triptik, Vlorë, 2009, σ. 40

633. Βλ. B. Dede, L. Deda, A. Deva, *Vleresime- Bardhosh Gace: 1 qershori, nje ze I vecante ne letersine per femije*, Gazeta Telegraf – posted on 1/06/2019.

Στο ποίημα *Gjyshja dhe mbesa / Η γιαγιά και η εγγονή*, ο ποιητής επιδιώκει να μεταλαμπαδεύσει στα παιδιά, στη νέα γενιά, τη φιλοπατρία, αναφερόμενος σε σημαντικά ιστορικά γεγονότα, επικαλούμενος γνωστά ιστορικά και μυθικά πρόσωπα:

<i>Gjyshe, më trego një përrallë,</i>	<i>Γιαγιά, θα μου διηγηθείς ένα παραμύθι,</i>
<i>Mbesa i lutej për çdo natë.</i>	<i>Η εγγονή παρακαλούσε για κάθε βράδυ,</i>
<i>Përrallë për detin me valë</i>	<i>Παραμύθι για τη θάλασσα με κύματα</i>
<i>Që brigjet i rreh me shpatë!</i>	<i>Που τις ακτές χτυπάει με σπαθί!</i>
<i>Dhe fisi i zogjve s' u tremb</i>	<i>Και η φυλή των πουλιών δεν φοβήθηκε</i>
<i>Dhjetë vjet me bajlozin luftoi,</i>	<i>Δέκα χρόνια με τον εχθρό πολέμησε,</i>
<i>Me sqepët- shpata mbi shkëmb</i>	<i>Με τα ράμφη- σπαθιά πάνω στο βράχο</i>
<i>Qëndroi trimërisht dhe fitoi... ⁶³⁴</i>	<i>Αντιστάθηκε ηρωικά και νίκησε...</i>

Η πλειονότητα των στίχων έχει τη δομή και τη μορφή του εξασύλλαβου, οκτασύλλαβου, δεκασύλλαβου και δωδεκασύλλαβου στίχου. Οι στροφές απαρτίζονται από τέσσερις στίχους ενώ αυτές που διαθέτουν δύο ή τρεις στίχους καταγράφονται σπάνια.

Ο συγγραφέας Bardhosh Gace είναι και ένας εξαιρετικός ερευνητής της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας. Τα άρθρα και οι μελέτες του για την ανάπτυξη του ποιητικού μυθιστορήματος, οι σχέσεις της λαϊκής ποιητικής παράδοσης με την νεότερη ποίηση για παιδιά, ή τα ποιητικά και καλλιτεχνικά πορτρέτα μερικών διάσημων συγγραφέων της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας, καταμαρτυρούν την προσφορά του στο πεδίο της κριτικής και λογοτεχνικής σκέψης.

Η πολύτιμη συνεισφορά του στην αλβανική παιδική λογοτεχνία γίνεται εμφανής και για ένα άλλο γεγονός, στην έκδοση του βιβλίου *Letërsia shqipe për fëmijë / Η αλβανική λογοτεχνία για παιδιά*, στις σελίδες του οποίου ο συγγραφέας έχει συνθέσει αυτόν τον πλούτο της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας, αποδίδοντάς της τη θέση που αναλογεί στο ευρύτερο γίνεσθαι της αλβανικής λογοτεχνίας⁶³⁵.

5.6.17. Pëllumb Velo - Πελούμπ Βέλιο

634. Βλ. B. Gace, *Në kopshtin e ëndrrave*, Vlorë, 2009, σ. 66.

635. Βλ. Xh. Bushati, Bardhosh Gace, *kopshti I endrrave te poetit*, Gazeta Shqiptarja.com, posted on 29/09/2019. <https://shqiptarja.com/lajm/bardhosh-gace-kopshti-i-endrrave-te-poetit>

Ο συγγραφέας Pëllumb Velo γεννήθηκε στις 2 Φεβρουαρίου 1945 στο Μπισάν της Αυλώνας. Από νωρίς ασχολήθηκε με τη ζωγραφική και τη λογοτεχνία και αργότερα με τη δημοσιογραφία. Ιδιαίτερα προσφιλή σε εκείνον ήταν η πεζογραφία και η ποίηση, αλλά ο μύθος είχε εξέχουσα θέση στον χώρο της λογοτεχνικής δημιουργίας του.⁶³⁶

Αναφέρονται ακολούθως έργα του:

1. *Zëri i nënës më thërret / Η φωνή της μάνας με καλεί*, ποιήματα, 2002
2. *Mall për vendlindjen / Πόνος για την γενέτειρα*, ποιήματα, 2003
3. *Dhelpra dhe gjahtari / Η αλεπού και ο κυνηγός*, μύθοι, 2006
4. *Kunadhja zyrtare / Το επίσημο Κουνάβι*, μύθοι, 2007
5. *Skilja e lagunës / Η αλεπού της λιμνοθάλασσας*, μύθοι, 2008
6. *Fabulisti dhe gjallesat-1 / Ο μυθοποιός και τα έμβια – 1*, μύθοι, 2008
7. *Fabulisti dhe gjallesat-2 / Ο μυθοποιός και τα έμβια – 2*, μύθοι, 2009
8. *Fabula të zgjedhura / Μύθοι επιλεγμένοι*, 2009
9. *Kur merr zjarr e digjet pylli / Όταν παίρνει φωτιά και καίγεται το δάσος*, μύθοι, 2010
10. *Fabulisti dhe gjallesat- 3 (fabula të zgjedhura për programin mësimor të shkollës 9-vjeçare) / Ο μυθοποιός και τα έμβια – 3 (Επιλεγμένοι μύθοι για το μαθητικό πρόγραμμα του εννιάχρονου σχολείου)*, 2011
11. *Skilja dhe qukariku / Η αλεπού και ο δρυοκολάπτης*, μύθοι, 2012
12. *100 fabula*, μύθοι, 2014
13. *120 ekstra fabula*, μύθοι, 2015
14. *210 EKSTRA FABULA / Διακόσιοι δέκα πρόσθετοι μύθοι*, μύθοι, 2018

Το πρώτο μύθο εξέδωσε το 1962, με τίτλο «*Dhia dhe keci / Η γίδα και το κατσικάκι*», ένα λογοτεχνικό είδος που θα το υπηρετήσει σε όλη τη ζωή του, ανεξαρτήτως του γεγονότος ότι ο συγγραφέας χτύπησε πολύ αργά την πόρτα της λογοτεχνίας, λόγω των συγκυριών και των συνθηκών της ζωής του. Έχει εκδώσει βιβλία για παιδιά και για νέους, αποκρυσταλλώνοντας έτσι και το προσωπικό ύφος του στο πεδίο του μύθου. Οι μύθοι του απευθύνονται όχι μόνον στα παιδιά αλλά και στους ενήλικες. Αυτό αποδεικνύεται από τον πλούτο των μύθων που έχουν συλλεγεί

636. Βλ. R. Alimerko, *LETËRSIA PËR FËMIJË*” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014, σ. 201.

στους τόμους : *Dhelpra dhe gjahtari / Η αλεπού και ο κυνηγός, Kunadhja zyrtare/ Το επίσημο Κουνάβι, Skilja e lagunës/ Η αλεπού της λιμνοθάλασσας*, όπως και οι μύθοι για τους μαθητές των σχολείων *Fabulisti dhe gjallesat / Ο μυθοποιός και τα έμβια*.

Σε αδρές γραμμές οι δημιουργίες του συγγραφέα Pellumb Velo είναι απλές, ανθρώπινες και προβάλλουν όχι μόνον ηθικές αξίες, αλλά και λογοτεχνικές.

Μερικά από τα χαρακτηριστικά των μύθων του συγγραφέα Pellumb Velo:

- Η θεματική ευθύτητα που συναντάται στη συλλογή με μύθους : *Dhelpra dhe gjahtari / Η αλεπού και ο κυνηγός*, όπως και η σύνδεση τους με πολλά προβλήματα της καθημερινότητας που αντιμετωπίζει η αλβανική κοινωνία σήμερα.
- Η αυθεντικότητα του ύφους στη δημιουργία των μύθων.

Korba dhe sapuni

Dikur, korba pendëzezë,

Turli sapunësh ka marrë.

Dëshirë e shpresë iu ndez,

Ngjyrën e zezë për të larë.

Kur e pa që nuk ndryshoi

Cop' e çik e bën pasqyrën

Hyn sapuni ta qetësoi:

*- Unë heq lyrën dhe jo ngjyrën!*⁶³⁷

Ο κόρακας και το σαπούνι

Κάποτε, ο μαυρόπτερος κόρακας,

Τουρλού σαπουνιών έχει πάρει,

Θέληση και ελπίδα του άναψε,

Το μαύρο χρώμα για να πλύνει,

Όταν είδε ότι δεν άλλαξε,

κομμάτια τον κάνει τον καθρέφτη

Μπαίνει το σαπούνι να τον καθησυχάσει:

- Εγώ βγάζω το λίπος και όχι το χρώμα!

- Στη σειρά των μύθων του διάχυτα είναι η ανησυχία και ο πόνος για την κοινωνική κρίση που διέρχεται η πατρίδα του, η Αλβανία. Είναι τα ζώα που μιλούν με τη γλώσσα των ανθρώπων και παρουσιάζουν στοχευμένα τύπους ανθρώπων και κοινωνικών φαινομένων. Η συλλογή με μύθους που τιτλοφορείται *Kunadhja zyrtare / Το επίσημο Κουνάβι*, εκθέτει προβλήματα και ενδιαφέρουσες ιδέες που άπτονται της καθημερινής ζωής. Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί μια πλούσια λογοτεχνική φαρέτρα ξεκινώντας από την κρυστάλλινη και πλούσια γλώσσα που καταλήγει στην πολυμορφία των

637. Βλ. P. Velo, *Dhelpra dhe gjahtari*, εκδ. Europrint, Vlorë, 2006, σ. 10

προσώπων που αντιπροσωπεύουν των ζωικό κόσμο. Δεν απουσιάζουν η αλληγορία και ο υπαινιγμός ως ένα κομψό εκφραστικό μέσο που αποδεικνύει την ποιότητα της λογοτεχνικής παραγωγής του. Επίσης η σάτιρα, ο σαρκασμός, η ειρωνεία, οι παρομοιώσεις, οι αντιθέσεις και οι μεταφορές, όπως και ο διάλογος, μέσω του οποίου κατακεραυνώνει τις κοινωνικές αδικίες είναι στοιχεία που συνθέτουν την λογοτεχνική φυσιογνωμία του.

- Αυτό το βιβλίο με μύθους αποτυπώνει συναίσθημα, συγκίνηση, αλλά και απορία, γιατί ο μύθος του συγγραφέα Pellumb Velo διαθέτει φιλοσοφική οπτική. Έχει καταφέρει να μεταγγίσει με δεξιοτεχνία στον αναγνώστη μηνύματα που αναφέρονται όχι μόνο σε ηθικές αξίες, αλλά και σε λογοτεχνικές.
- Και στο βιβλίο με μύθους *Skilja e lagunës / Η αλεπού της λιμνοθάλασσας* τα θέματα των μύθων είναι ποικιλόμορφα, καθώς πραγματεύονται και παρουσιάζουν κυρίως κοινωνικά φαινόμενα. Έχουν ομοιότητες με τους μύθους του Αισώπου και του La Fonten, αλλά διαφέρουν από αυτούς, γιατί τα ζώα, τα αντικείμενα και τα φαινόμενα δρουν σε σύγχρονες συνθήκες της αγοράς, της οικονομίας και των φαινομένων και προβλημάτων που έχει η σημερινή αλβανική κοινωνία.

Ο κριτικός και μυθοπλάστης Gjike Kurtiqi στον πρόλογο του βιβλίου αναφέρει:

«...se ajo që të bën përshtypje kur lexon fabulën e Pellumb Velos është jo vetëm përmbajtja e saj dhe morali që sjell, por mbi të gjitha cilësia artistike e krijimit, është gjuha e pastër me figura të goditura dhe fjalë të zgjedhura nga një fjalor gjuhësor i pasur që i japin fabulës veçorinë dhe bukurinë e saj dhe e bëjnë të dallohet nga fabula e krijuesve të tjerë ... / ...αυτό που εντυπωσιάζει τον αναγνώστη όταν διαβάσει το μύθο του Pellumb Velo είναι όχι μόνο το περιεχόμενο του και το ήθος που μεταγγίζει, αλλά κυρίως η ποιότητα της λογοτεχνικής δημιουργίας, είναι κρυστάλλινη γλώσσα με στοχευμένες εικόνες και λέξεις επιλεγμένες από ένα πλούσιο γλωσσικό θησαυρό που αποδίδουν στο μύθο ταυτότητα και ενδιαφέρον και τον διαφοροποιούν από τους μύθους των άλλων συγγραφέων...»⁶³⁸

Παρουσιάζεται παρακάτω ένας από τους μύθους:

638. Βλ. P. Velo, *Skilja e lagunës*, εκδ. Europrint, Vlore, 2008, στην εισαγωγή του βιβλίου σημειώνεται το παραπάνω απόσπασμα, σ. 3.

Ujku dhe majmuni

*I pangren' ujku qëkuri,
Një majmun desh të vriste,
Ndaj poshtë pemes vend zuri,
Urtë e butë e ftoi të zbriste:
- Eja posht' o mik i vjetër,*

Ο λύκος και ο πίθηκος

*Πεινασμένος ο λύκος από καιρό,
Έναν πίθηκο ήθελε να σκοτώσει,
Γι' αυτό κάτω από το δέντρο θέση έπιασε,
ήσυχα και μαλακά τον κάλεσε να κατέβει:
- Έλα κάτω, ω παλιέ μου φίλε,*

Mik e shok si asnjë tjetër...

Majmuni, hazer xhevar:

- Kur u bë helmi sheqer?

Φίλος και σύντροφος όπως καμιά άλλη φορά...

Ο πίθηκος, παρακολουθώντας τον:

- Πότε έγινε το φαρμάκι ζάχαρη;

Ti në tokë je një kasap,

Unë mbi pemë një xhongler...⁶³⁹

Εσύ στη γη είσαι ένας χασάπης,

Εγώ στο δέντρο ένας ζογκλέρ...

Ο συγγραφέας και μελετητής Bardhosh Gaçe⁶⁴⁰ στην εισαγωγή αυτής της λογοτεχνικής συλλογής με μύθους αναφέρει πως ο ποιητικός στοίχος αυτού του συγγραφέα είναι να εγείρει συγκινήσεις και συναισθήματα μέσω των χαρακτήρων των ζώων που υποδύονται ρόλους που εδράζονται στις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων. Στην αρχιτεκτονική των μύθων του, ο συγγραφέας Pëllumb Velo αναζητά λεπτομέρειες, γεγονότα και πρόσωπα που συνθέτουν μια ποικιλία θεμάτων που πραγματεύονται τη σημασία της γνώσης, της φιλοσοφίας αλλά και μεταφέρουν μηνύματα για τη σύγχρονη εποχή και τη ζωή σε αυτήν. Οι μύθοι του είναι δομημένοι με μια σαφή ποιητική οπτική ώστε να είναι απλοί και εύληπτοι από όλο το εύρος των ηλικιών και κυρίως, από τους μαθητές των σχολείων, στους οποίους διδάσκουν γνωστικά αντικείμενα και λογοτεχνικές, αισθητικές, ηθικές και ευρύτερα αξίες ζωής διαδραματίζοντας σημαντικό ρολό στη διαπαιδαγώγησή τους.

Μύθοι, όπως «*Ferra dhe shalqiri / Το βάτο και το καρπούζι*», «*Dreri, derri dhe kali / Το ελάφι, το γουρούνι και το άλογο*», «*Druvari dhe shkrepësja / Ο ξυλοκόπος και το σπέρτο*», «*Dreri dhe palloi / Το ελάφι και ο φασιανός*», «*Bleta dhe dreri / Η*

639. Βλ. P. Velo, *Skilja e lagunës*, εκδ. Europrint, Vlorë, 2008, σ. 13

640. Βλ. P. Velo, *Fabulisti dhe gjallesat 1*, εκδ. Europrint, Vlorë, 2008 στην εισαγωγή του βιβλίου σημειώνεται το παραπάνω απόσπασμα, σ. 3,

μέλισσα και το ελάφι», όχι μόνον διαθέτουν στοιχείο λογοτεχνικής προόδου, αλλά και καταγγέλλουν τις αρνητικές συμπεριφορές και τα κοινωνικά προβλήματα.⁶⁴¹

Πηγή έμπνευσης του συγγραφέα είναι ο πλούτος της λαϊκής δημιουργίας . Σε κάθε στίχο ο αναγνώστης αισθάνεται ευχαρίστηση που προέρχεται από την ποιητική αρτιότητα, διασκέδαση από την προφητική σοφία, και γνώσεις από τις φιλοσοφικές εκφράσεις. Δείτε πως εκφράζεται στο μύθο *Pela dhe sorrka / Το μουλάρι και η καρακάζα*;

<i>Pela sorrkën ryet tek shkojnë:</i>	<i>Το μουλάρι την καρακάζα ρωτάει καθώς πορεύονται:</i>
<i>-I urt', i sert', ku ndryshojmë?</i>	<i>- Ήσυχος, ανάποδος, που διαφέρουμε;</i>
<i>Një e qeshur përshkon sorrkën,</i>	<i>Ένα γέλιο συνταράσσει την καρακάζα,</i>
<i>Teksa flet e sodit mbrëmjen:</i>	<i>Ενώ μιλάει και ρεμβάζει το απόβραδο</i>
<i>-I serti përdor forcën,</i>	<i>- Ο ανάποδος χρησιμοποιεί τη δύναμη,</i>
<i>I urti përdor mendjen⁶⁴²</i>	<i>Ο ήσυχος το μυαλό αξιοποιεί.</i>

Στη συλλογή με μύθους «*Kur merr zjarr e digjet pylli / Όταν παίρνει φωτιά και καίγεται το δάσος*» ο συγγραφέας θέλγει με την περιγραφή και την ποικίλη θεματική που προσεγγίζει. Ο λόγος του είναι σύντομος και δηκτικός. Στην εισαγωγή του βιβλίου ο συγγραφέας αναφέρει:

<i>Tek ky libër që botoj</i>	<i>Σε αυτό το βιβλίο που εκδίδω</i>
<i>Veset ashpër kritikoj.</i>	<i>Τις κακίες σκληρά κρίνω.</i>
<i>Për fëmijë', jet' e Atdhe,</i>	<i>Για παιδιά, ζωή και Πατρίδα,</i>
<i>Dashurisë i heq fre...</i>	<i>Της Αγάπης της τραβώ χαλινάρι...</i>

Επίσης και στο τελευταίο του έργο με μύθους «*210 Ekstra Fabula/ Διακόσιοι δέκα πρόσθετοι Μύθοι*» καθρεφτίζεται λογοτεχνικά ο κοινωνικός προβληματισμός της εποχής, Αυτοί οι μύθοι πραγματεύονται επίκαιρα θέματα, που αντανακλούν

641. Βλ. R. Alimerko, LETËRSIA PËR FËMIJË” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014, σσ. 201-203.

642. Βλ. P. Velo, Skilja e lagunës, εκδ. Europrint, Vlorë, 2012, σ. 62.

προβλήματα που απασχολούν σήμερα την σύγχρονη αλβανική κοινωνία. Η ιδιαιτερότητα του συγγραφέα εδράζεται στο γεγονός ότι αποδοκιμάζει σε ήπιο και χιουμοριστικό ύφος τα κακώς κείμενα και με σοφία και ευστροφία εξυψώνει το καλό, το όμορφο, το θετικό. Τα πρόσωπα, όπως και στις άλλες συλλογές, δεν είναι μόνο τα άγρια και εξημερωμένα ζώα, όπως το λιοντάρι, η τίγρη, ο λύκος, η αλεπού, ο λαγός, ο τράγος, το μικρό ελάφι και η αλεπού, το σκυλί και η γάτα, το μουλάρι και η καρακάξα... αλλά και άλλα αντικείμενα και φαινόμενα, όπως στους μύθους: «*Dërrasa dhe gozhda / Η σανίδα και η πρόκα*», «*Libri dhe fyelli / Το βιβλίο και η φλογέρα*» ή «*Sharka dhe fuga / Η παντόφλα και η ποδιά*» κ.ά.

Αντιλαμβανόμενοι την αυθεντικότητα της γραφής και της σκέψης σε αυτούς τους μύθους θα διαπιστωθεί ότι τίγονται θέματα της απελπισίας, της θλίψης, του εκδημοκρατισμού, των πολιτικών υπαινιγμών για την πραγματική κατάσταση της σύγχρονης εποχής. Ο ποιητής παράλληλα τραγουδάει τη θέληση για ζωή, και επικρίνει κυρίως τα ανθρώπινα ελαττώματα, όπως την τεμπελιά ή το ψέμα.

Μία από τις αξίες των μύθων του συγγραφέα Pëllumb Velo είναι και η δεξιοτεχνία της χρήσης των εκφραστικών μέσων και σχημάτων λόγου, όπως η μεταφορά, η παρομοίωση, η υπερβολή, τα κοσμητικά επίθετα, που συνδυαζόμενα με τον διάλογο αποδίδουν ανθρώπινα χαρακτηριστικά στα ζώα, στοιχείο που συνδράμει στη λειτουργία του ανθρωπομορφισμού. Σε τέτοιες συνθήκες ο μύθος εγείρει στον αναγνώστη ένα σύνολο συναισθημάτων και γίνεται φορέας ηθικών διδαγμάτων. Έτσι οι μύθοι αυτού του συγγραφέα αποκτούν αυθεντικότητα και μοναδικότητα. Η απλότητα και η διαύγεια του λόγου, οι εικόνες που γεννούν συναισθήματα και το λιτό ύφος συνθέτουν ένα λογοτεχνικό δημιούργημα που γίνεται ιδιαίτερα προσφιλές στο αναγνωστικό κοινό του.

Η συλλογή με μύθους «*210 Ekstra Fabula / Διακόσιοι δέκα πρόσθετοι Μύθοι*» εμπεριέχει και ορισμένους σατιρικούς μύθους, που περιγράφουν τους ρόλους των ανθρώπων στην πραγματική ζωή και διαθέτουν ηθοπλαστικό χαρακτήρα.

Το έργο του συγγραφέα Pëllumb Velo διακρίνεται για την αυθεντικότητα, την λογοτεχνική δεξιοτεχνία, το εκλεπτυσμένο χιούμορ που δηλώνουν την καλλιέργεια και την ηθική υπόστασή του. Παράλληλα καθοριστικό ρόλο στους μύθους που συνθέτει διαδραματίζουν τα παραδοσιακά ζώα του μύθου: η αλεπού, ο λύκος, το σκυλί, ο κόρακας, η καρακάξα, το γουρούνι, ο γάιδαρος, το άλογο... αλλά και τα αντικείμενα που χρησιμοποιεί στην καθημερινότητα του ο άνθρωπος, ή μέρη του σώματός του, όπως το πόδι, το παπούτσι, το βιβλίο, η φλογέρα, κ.ά. Καταληκτικά

επισημαίνεται ότι ο μύθος του εξελίσσεται στο πλαίσιο της οικογένειας των ζώων ή του ανθρώπου.⁶⁴³

Τέλος να σημειωθεί ότι τιμήθηκε για το τελευταίο του έργο με το βραβείο «Naim Frasherri» από τον πρώην Πρόεδρο της Δημοκρατίας Bujar Nishani για τη συνολική προσφορά του στην παιδική λογοτεχνία και ειδικότερα στη συνεχή δημιουργία μύθων.

5.6.18. Vilhelme Vranari - Βιλχέλμε Βρανάρι

Η συγγραφέας Vilhelme Vranari γεννήθηκε στην Κανίνα της Αυλώνας στις 08 Δεκεμβρίου 1944. Η καταγωγή της είναι αριστοκρατική, καθώς είναι απόγονος της οικογένειας του πρίγκιπα Gjergj Arianiti. Η ίδια, λόγω των πολιτικών πεποιθήσεων της οικογένειας της, είχε βιώσει την εμπειρία της εξορίας, η οποία είχε μεγάλη χρονική διάρκεια. Αφού ολοκλήρωσε τις σπουδές της στη Μέση Παιδαγωγική Ακαδημία, η Vilhelme Vranari εργάστηκε λίγα χρόνια ως δασκάλα και ταυτόχρονα συνέχιζε τις ανώτατες πανεπιστημιακές σπουδές στο Πανεπιστήμιο των Τιράνων, στον τομέα της Γλώσσας – Ιστορίας. Αλλά λίγο πριν ολοκληρώσει με επιτυχία των κύκλο των σπουδών της της επιβλήθηκε απαγόρευση από το καθεστώς να λάβει το πτυχίο της και στράφηκε με αφοσίωση στη λογοτεχνική παραγωγή.

Η Vilhelme Vranari είναι μία από τις πρώτες γυναίκες που είχε σαφή αντιδικτατορική δράση. Είναι ιδρυτής και διετέλεσε Πρόεδρος της Δημοκρατικής Ένωσης της Γυναίκας στην Αυλώνα. Ωστόσο, ο κόσμος των βιβλίων και της λογοτεχνίας την προσέελκυσε καθολικά.

Τον Δεκέμβρη του 1996, στην ηλικία των πενήντα δύο ετών, πραγματοποιήθηκε το όνειρό της. Εκδόθηκε η πρώτη ποιητική συλλογή της. Το λογοτεχνικό είδος στο οποίο δραστηριοποιείται και την αντιπροσωπεύει δημιουργικά είναι το μυθιστόρημα. Η ταυτότητα της λογοτεχνικής παραγωγής της παρουσιάζει πολυμορφία, καθώς ασχολήθηκε με την ποίηση, το σκίτσο, τη νουβέλα, το διήγημα, το μυθιστόρημα και τη σύνθεση θεατρικών σεναρίων για παιδιά.⁶⁴⁴

643. Βλ. L. Gorishti, 210 Ekstra Fabula me autor Pellumb Velo, Gazeta Fjala e Lire.

<https://www.fjalaelire.com/post/210-ekstra-fabula-me-autor-pellumb-velo>

644. Βλ. R. Alimerko, LETËRSIA PËR FËMIJË” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα), Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014, σ. 199.

Βιβλία για παιδιά που έχουν εκδοθεί:

1. *10 fabula/ Δέκα μύθοι*, 2000
2. *Bëmat e Dhelprës/ Τα κατορθώματα της Αλεπούς*, μύθοι, 2002
3. *Ne jemi lulet e jetës/ Εμείς είμαστε τα λουλούδια της ζωής*, μύθοι, 2003
4. *Amanti i Arbërisë/ Ο Αμάντ της Αρμπερίας*, φανταστικό – ιστορικό μυθιστόρημα, 2003
5. *Vogëlushja Bianka dhe kafshët e saj/ Η μικρούλα Μπιάνκα και τα ζώα της*, παραμύθια, 2008
6. *E dini se ç' emër kam?!/ Γνωρίζεται τι όνομα έχω?* Μύθοι και αινίγματα, 2008
7. *Përrallat e vendit blu/ Τα παραμύθια του μπλε τόπου*, συλλογή παραμυθιών:
8. *Kuçedra dhe Dragoi/ Η Ύδρα και ο Δράκος*, το πρώτο μέρος, 2010
9. *Gjigandi dhe Xhuxhi/ Ο Γίγαντας και ο Νάνος*, το δεύτερο μέρος, 2011
10. *Shoku im arushi/ Ο φίλος μου το αρκουδάκι*, παραμύθια, 2013

Στη σύγχρονη αλβανική λογοτεχνία, και ειδικότερα στην παιδική λογοτεχνία, η παραγωγή της συγγραφέως Vilhelme Vranari κατέχει εξέχουσα θέση. Τα έργα της εντάσσονται σε διαφορετικές κατηγορίες. Ωστόσο ασχολείται κυρίως με την πεζογραφία.

Η λογοτεχνική της δραστηριότητα ξεκίνησε από τα σχολικά χρόνια, αλλά απέκτησε υπόσταση μετά το τέλος της Δικτατορίας. Αρχισε να εκδίδει βιβλία με μύθους το 1996. Η αξιολόγηση του Καθηγητή Odhise Grillo για το έργο της συγγραφέως αναφέρει ότι:

«...*Fabulat e saj kanë temë të larmishme, që i bëjnë jehonë problemeve të ditës edhe pse në qendër të tyre janë kafshët e shpendët etj...E veçanta e krijimtarisë së saj për fëmijë, është se ka një gërshetim të fabulës klasike të La Fontenit apo të Ezopit me fabulën bashkëkohore moderne, duke futur elemente të ri didaktik... / ...Οι μύθοι της πραγματεύονται ποικίλα θέματα, που εφάπτονται των προβλημάτων της καθημερινότητας μολονότι στο επίκεντρο τους είναι τα ζώα και τα πτηνά. Το στοιχείο που καθιστά μοναδική την λογοτεχνική δημιουργία της που απευθύνεται στα παιδιά, είναι ότι συνυφαίνει τον κλασικό μύθο του La Fonten ή του Αισώπου με τον σύγχρονο μοντέρνο μύθο, εισάγοντας νέα διδακτικά στοιχεία.»*

Οι μύθοι της εργάζονται σε ποιητικά ευρήματα που φανερώνουν τον συναισθηματικό και ψυχικό κόσμο των παιδιών, στον οποίο κυριαρχούν οι αγαπημένοι ήρωες, οι οποίοι προέρχονται από τον φυτικό και ζωικό κόσμο. Με ιδιαίτερη προσοχή η συγγραφέας συνδυάζει την παροχή γνώσης με την κοινωνική μόρφωση των παιδιών.

Η μοναδικότητα του λογοτεχνικού ύφους της έγκειται στο γεγονός ότι οι δημιουργίες της ηχούν σαν ποιητικές πεζογραφίες.

Παράλληλα επιδεικνύει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και για το παραμύθι, ένα είδος ιδιαίτερα προσφιλές στα παιδιά. Εστιάζει σε πρόσωπα, γεγονότα, χώρους μη συμβατικούς και δημιουργεί μυθοπλασίες, οξύνοντας την περιέργεια και τη φαντασία των παιδιών. Στα παραμύθια της, η συγγραφέας παρουσιάζεται με ένα προσφιλές όνομα, «*Nëna Vili / H Mάνα Bίλι*». Ως εκπαιδευτικός, μητέρα, γιαγιά και ως ένα πρόσωπο που πραγματικά προσφέρει στα παιδιά, η Μάνα Βίλι διηγείται παραμύθια στη μικρή Μπιάνκα (Πριγκίπισσα Μπι), που ήταν ένα μικρής ηλικίας κορίτσι που ζούσε ως μετανάστης σε ξένη χώρα και πατρίδα της ήταν η Αλβανία.

Και στους δυο κύκλους των βιβλίων «*Kuçedra dhe Dragoi / H Yδρα και ο Δράκος*» και «*Gjiganti dhe Xhuxhi/ O Γίγαντας και ο Νάνος*», συμπεριλαμβάνονται διηγήματα που πραγματικά προσφέρουν στα παιδιά την ευχαρίστηση της ανάγνωσης, την ανάπτυξη της φαντασίας και της ιστορικής μνήμης των παιδιών για την πατρίδα των προγόνων, τη γενέτειρα των προπαπούδων, των παππούδων και των γονέων. Τα δύο τεύχη πραγματεύονται την ιστορία του αλβανικού λαού, έχοντας ως αφετηρία αρχαίους προγόνους τους Ιλλυριούς.

Το πρώτο βιβλίο περιλαμβάνει τρία παραμύθια και ένα διήγημα, που ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις και τις ιδιαιτερότητες της ηλικίας των αναγνωστών, άνω των εννέα ετών. Στις σελίδες αυτών των διηγημάτων περιγράφονται οι εργασίες των Ιλλυριών, τα έθιμα τα ήθη και η ενασχόληση τους με την τέχνη. Εντύπωση προκαλεί ο πλούτος και η ευελιξία του λόγου: «...*Fëmijë të mirë, këto janë përrallat e bukura të vendit tuaj, që dikur quhej Iliri. Atdheun tonë të mrekullueshëm në këto përralla unë e kam quajtur "Vendi Blu". Nuk ka vend më të bukur në botë se Shqipëria jonë... / Καλά παιδιά, αυτά είναι τα όμορφα παραμύθια το τόπου σας, που κάποτε ονομαζόταν Ιλλυρία. Την υπέροχη πατρίδα μας σε αυτά τα παραμύθια εγώ την έχω ονομάσει «Ο γαλάζιος τόπος». Δεν έχει πιο όμορφο μέρος στον κόσμο από την Αλβανία μας...» - έτσι απευθύνεται η συγγραφέας στα παιδιά της Αλβανίας.*

Το δεύτερο βιβλίο περιλαμβάνει πέντε παραμύθια, που αποτελούν τον κύκλο «*Përrallat e vendit Blu / Τα παραμύθια του γαλάζιου τόπου*». Κοινός θεματικός παρονομαστής όλων των δημιουργιών είναι η ιστορία του αλβανικού λαού, η αγάπη για την πατρίδα των Ιλλυριών προγόνων και την αλβανική γλώσσα. Στις σελίδες του βιβλίου, οι μικροί αναγνώστες θα έρθουν σε επαφή με μυστηριώδεις οντότητες, όπως ο Δράκος των βουνών, το άλογο Πήγασος, οι Σειρήνες, ο Άγιος Αστέριος, οι θεές και οι θεοί. Θα γνωριστούν με την αχόρταγη Στρίγκλα, με το όνομα Λούφα, ή η Στρίγκλα της Θάλασσας όπως αποκαλείται, ο Γίγαντας, η Μάγισσα, κι άλλες οντότητες ανάλογων χαρακτηριστικών.

Τα στοιχεία που ξεχωρίζουν σε αυτές τις δημιουργίες παραμύθια είναι:

1. Η σύνθετη δομή της σύγχρονης παιδικής λογοτεχνίας.
2. Η προβολή των θετικών πρότυπων που έχει ως αποτέλεσμα οι αναγνώστες να επιθυμούν να τα υιοθετούν και να απορρίπτουν ταυτόχρονα τα αντίστοιχα αρνητικά.
3. Η όξυνση της φαντασίας, αλλά και της λογικής και κριτικής σκέψης των παιδιών.

Το φανταστικό – ιστορικό μυθιστόρημα με τίτλο «*Amanti i Arbërisë / Ο Αμάντ της Αρμπερίας*», απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας άνω των δέκα ετών και συνδυάζει τον ρεαλισμό με τη φαντασία και την ιστορία με τον πατριωτισμό. Αναφέρεται σε ένα φανταστικό ταξίδι ενός παιδιού, του Αμάντ, που φέρει το όνομα της αρχαίας πόλης της Αμάντιας. Το μικρό παιδί είναι κληρονόμος του βασιλιά Ιλίρ, που έχει δολοφονηθεί από τους ξένους. Φιλοδοξία του παιδιού είναι να ενώσει τους Αλβανούς που έχουν διχαστεί και διασπαστεί. Με αυτή τη λογική ξεκινάει μια πορεία με πολλές δυσχέρειες και κάτω από αντίξοες συνθήκες, έχοντας υπόψη τις οδηγίες που του έδωσε η γιαγιά του.

Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του Αμάντ ξεδιπλώνονται η ομορφιά του φυσικού τοπίου, η ένδοξη ιστορία και οι αιματηρές προσπάθειες των Αλβανών για την απόκτηση της ελευθερίας. Εκτός από αυτό ο αναγνώστης θα εκθαμβωθεί από την περιγραφή και τις πληροφορίες που καταγράφει η συγγραφέας από την αρχή του μυθιστορήματος: «...*Gryka e shpellës dilte në një qafë mali, ku në të majtë niste lugina ndërmallore e ku derdheshin ujërat e kristalta nëpër një ujëvarë. Në të dy anët e luginës hijeshonin makjet që nuk njohin stinë. Ato gjelbëronin midis bardhësisë së maleve dhe kaltërsisë së ujit. Një tablo mahnitëse e piktores dhe skulptores natyrë etj.../ ...Η στοά της σπηλιάς έβγαине σε έναν αυχένα του βουνού, στα αριστερά του οποίου ξεκινούσε η μεσοβούνια κοιλάδα όπου χύνονταν τα κρυστάλλινα νερά μέσω*

ενός καταρράκτη. Τις δυο άκρες της κοιλάδας κοσμούσαν οι κουμαριές και άλλα φυτά που ευδοκμούν καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου. Αυτά πρασίνιζαν ανάμεσα στο λευκό των βουνών και του γαλάζιου του νερού. Ένα τοπίο μαγευτικό δημιούργημα της ικανότερης ζωγράφου και γλύπτη της φύσης κ. α....»⁶⁴⁵

Η συγγραφέας Vilhelme Vranari περιγράφει με ένα προσωπικό ύφος και με μεγάλη αγάπη τις φυσικές ομορφιές της πατρίδας της. Συνδυάζει δημιουργικά τις πληροφορίες που αφορούν σε ιστορικά γεγονότα με αντίστοιχες που αναφέρονται σε διάφορα φαινόμενα.

Στο μυθιστόρημα το κύριο πρόσωπο ο Αμάντ βιώνει πολλές περιπέτειες, καθώς μεγάλωσε ορφανός, χωρίς την γονική φροντίδα, γνωρίζοντας τη δυστυχία, τον πόνο, τη φτώχεια και την πείνα. Ανατράφηκε και μορφώθηκε από τα σοφά λόγια και τις βιωματικές εμπειρίες της γιαγιάς του. Ακόμα και μετά το θάνατό της, θα παρίστατο για να σταθεί αρωγός στη ζωή του: «...Njeriu pa tokë, është i vdekur. Toka është shpirti i tij. Mbill ullinj kudo, Amant, se nuk ka pasuri më të shenjtë, biro⁶⁴⁶ .../ ...Ο άνθρωπος χωρίς γη, είναι νεκρός. Η γης είναι η ψυχή του. Φύτεψε ελιές παντού, Αμάντ, γιατί δεν υπάρχει πιο ιερός πλούτος, γιε μου...»

Παράλληλα στο μυθιστόρημα καταγράφονται αρκετές συμβουλές και γνωμικά τα οποία συμβάλλουν στη μόρφωση των παιδιών και στην γνωριμία τους με τον πλούτο της αλβανικής γλώσσας.

Η απλότητα και η γλαφυρότητα της αφήγησης τεκμηριώνονται από την παρομοίωση που κάνει της συγγραφέως για το μέγεθος της ομορφιάς της Αλβανίδας κόρης, καθώς τη συγκρίνει με την θεά Διώνη.

«... Ajo ishte e bukur si zanë mali. Me sy të kaltër si valët e detit të Arbërisë; Me lëkurën e bardhë si bora e maleve tona hijerëndë dhe me faqet e përskuqura si lindjet dhe perëndimet e diellit. Vetëm hyjnitë mund të krahasohen me këtë bukuri të rrallë. Ajo vashëz e rritur me erën e malit dhe ujën e burimeve...⁶⁴⁷ / ...Ήταν όμορφη σαν νεράιδα του βουνού. Με γαλάζια μάτια σαν τα κύματα της θάλασσας της Αρμπερίας. Με το λευκό δέρμα σαν το χιόνι των αρχοντικών βουνών μας και με τα κατακόκκινα μάγουλα σαν τις ανατολές και τα βυθίσματα του ήλιου, όταν δύει. Μόνον οι θεοί μπορούν να

645. Βλ. V. Vranari, *Amanti i Arbërisë*, Tiranë, 2003, σ. 61.

646. Βλ. V. Vranari, *Amanti i Arbërisë*, Tiranë, 2003, σ. 18

647. Βλ. V. Vranari, ό.π., σ. 33

συγκριθούν με αυτή την σπάνια ομορφιά. Αυτό το κοριτσάκι μεγαλωμένο με τον αέρα των βουνών και το νερό των πηγών...»

Σε ανάλογο πλαίσιο κινείται η παρομοίωση με την Θεά του Βουθρωτού την Ντέα :

«...Hijeshi të veçantë i jepnin sytë blu, si Joni i thellë. Veshja e saj ishte e kaltër si qielli pa re i vendit të tij ndërsa mjedisi përreth ishte i blertë, si malet hijerënda të asaj toke të përgjakur / Ιδιαίτερη γοητεία της έδιναν τα γαλανά μάτια, που το χρώμα τους έμοιαζε με τη θάλασσα του Ιονίου. Η ενδυμασία της ήταν γαλάζια όπως ο ουρανός χωρίς σύννεφα, ενώ το περιβάλλον τριγύρω καταπράσινο, όπως τα αρχοντικά βουνά εκείνης της ματωμένης γης⁶⁴⁸...»

Κανένας άλλος συγγραφέας, του οποίου το έργο είχε απαγορευθεί δεν μπόρεσε να έχει ανάλογη αποδοχή και απήχηση όσο της Vilhelme Vranari. Η συνεισφορά της στην αλβανική λογοτεχνία έγκειται στα ακόλουθα δεδομένα:

1. Άλλαξε την ιεραρχία των λογοτεχνικών ονομάτων που είχαν καθιερωθεί με αθέμιτο τρόπο από την πολιτικά κατευθυνόμενη κριτική.

2. Εμπλούτισε το ύφος, τη γλώσσα τη δομή της λογοτεχνικής παραγωγής προσφέροντας την αυθεντικότητα των δημιουργιών του και παράλληλα την ομοιομορφία μιας πρότυπης περίπου πενηκονταετούς λογοτεχνικής παράδοσης.

3. Μετέτρεψε σε λογοτεχνική δημιουργία τις βασανιστικές βιωματικές εμπειρίες ενός ολόκληρου έθνους από την επιβολή του προηγούμενου καθεστώτος συγκλονίζοντας εκ θεμελίων το πολιτικό και πολιτισμικό σύστημα που ανέθρεψε και επέβαλε την ιδεολογική χειραγώγηση.

Τα λογοτεχνικά δημιουργήματα της που εντάσσονται στην πεζογραφία απέκτησαν διαστάσεις ενός παγκόσμιου δράματος. Τα έργα της αποτέλεσαν την αναγεννησιακή δύναμη της αλλοτριωμένης ψυχής ενός ολόκληρου έθνους.⁶⁴⁹

648. Βλ. V. Vranari, ό.π., σ. 49

649. <http://floripress.blogspot.com/2013/02/vilhelme-vranari-haxhiraj-befasuese-e.html>, posted on 01 April 2016.

Τα στοιχεία συμφωνούν και με τον παρακάτω ιστότοπο: Peoplepill ID, Velhelme Vranari, Biography, <https://peoplepill.com/people/vilhelme-vranari/>

5.6.19. Shkëlzen Zalli – Σκελζέμ Ζάλι (1958 – 2020)

Ο συγγραφέας Shkëlzen Zalli είναι δημιουργός της Αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας, ο οποίος δραστηριοποιήθηκε λογοτεχνικά μετά το 1990. Από παιδί διακρίθηκε για το ταλέντο του ως ερμηνευτής του λαϊκού τραγουδιού. Επιπλέον ήταν γνωστός οργανοπαίχτης του λαογραφικού συλλόγου «Dardania» με συμμετοχές σε αρκετά Λαογραφικά Φεστιβάλ. .

Ξεκίνησε τη λογοτεχνική του καριέρα τη δεκαετία του 1980 με ποίηση για τους ενήλικες και ως τραγουδοποιός.

Από το 1992 και μέχρι τη στιγμή που έφυγε από τη ζωή, εργάστηκε ως δημοσιογράφος, συντάκτης και ως σκηνοθέτης τα τελευταία χρόνια στο Radio Tirana, όπου άφησε το στίγμα του με τις λαμπρές παιδικές του εκπομπές στο ραδιόφωνο όπως: «*Mikrofoni I qershizave / Το μικρόφωνο των κερασιών*», «*Kolonajsa e pasdites / Η αιώρα του απογεύματος*», «*Ne vallen e rritjes sone / Στο χορό της ανάπτυξής μας*»

Μετά τη δεκαετία του 1990 αναπτύσσει με μεγάλη επιτυχία την ποίηση για παιδιά, τα οποία θα τον καταστήσουν έναν από τους καλύτερους ποιητές της εποχής.

Διακρίθηκε ως παιδικός ποιητής για το λυρικό του ύφος, τα ενδιαφέροντα θέματα, τη φιλοσοφική, την εκπαιδευτική και πατριωτική του σκέψη, το ειδικό λεξιλόγιο και τις εικόνες, γεμάτες φαντασία και συχνά πνεύμα ειρωνείας, προς τα αρνητικά των ανθρώπων και της κοινωνίας.

Έχει συγγράψει περίπου 45 βιβλία για παιδιά, και παράλληλα κρίθηκε νικητής σε αρκετούς κρατικούς διαγωνισμούς Παιδικής Λογοτεχνίας. Έχει βραβευτεί για την ποίησή του, το αφηγηματικό ποίημα, το μύθο, το παραμύθι, των σκίτσων και των ιστοριών του. Πολλά αποσπάσματα των έργων του για σειρά ετών συνοδεύει τα Αναγνωστικά του σχολικού προγράμματος, του δημοτικού.

Τα έργα του:

1. *Shtëpia e pranverës / Το σπίτι της άνοιξης* : Ποιήματα για παιδιά - 1997

Νικητής του Εθνικού Βραβείου Υπουργείο Πολιτισμού, αναδημοσιεύτηκε το 2002, 2006.

2. *Hënë nuk e pastroj dot / Το Φεγγάρι δεν μπορώ να το καθαρίσω* : Ποιήματα και αφηγηματικά ποιήματα – 2000

3. *Pësimet e Benit / Τα πάθη του Μπένη* : Ποιήματα – 2001

4. *Treni me Gaztorë / Το τρένο με Κλόουν* : (ποιήματα, μύθοι, αινίγματα) 2004, υποψηφιότητα για βραβείο από το Υπουργείο Πολιτισμού 2005, αναδημοσίευση 2005, 2006, 2013
5. *Liria ime e vogël / Η μικρή μου ελευθερία*: Ποιήματα - 2002
6. *Don Benkishoti në bjeshkë / Ο Don Benkishoti στα βουνά* : διηγήματα σε στίχους- 2005
7. *Bleta e Abetares / Η μέλισσα του Αλφαβητάριου* : ποιήματα, μύθοι, ιχνογραφίες για χρωμάτισμα – 2006
8. *Kur zogu prap të hyjë në vezë / Όταν το πουλί ξανά θα μπει στο αυγό* : χιουμοριστικά ποιήματα, μύθοι – 2006
9. *Vallëzimi i Qershizave / Ο χορός των Κερασιών* : ποιήματα, εικονογραφήσεις, 2007, υποψηφιότητα για το βραβείο "Odhise K. Grillo" στην Έκθεση Βιβλίου 2007 στα Τίρανα, δημοσιεύθηκε ξανά το 2013.
10. *Ku më humbi nëna?! / Που μου χάθηκε η μάνα* : παραμύθια - 2007
11. *Dielli nën mjegull / Ο ήλιος κάτω από την ομίχλη*: Λυρικά ποιήματα – 2007
12. *Lugina e shelgjeve / Η κοιλάδα των λυγαριών* : Διηγήματα - 2008
13. *Kush banon te syri / Ποιος κατοικεί στο μάτι* : Ποιήματα- 2008 νικητής του βραβείου “Odhise Grillo “ στην Έκθεση Βιβλίου , αναδημοσιεύτηκε το 2014
14. *Shkronjat në shtëpinë e fjalës / Τα γράμματα στην οικία των λέξεων*- 2009
15. *Gjëza për t'u gjetur / Αινίγματα για να βρεθούν* – 2011
16. *Si u dogj ëndrra / Πως κάηκε το όνειρο*: παραμύθια – 2011
17. *Leci kërkon një Nastradin / Ο Λέτσι ψάχνει έναν Ναστραντίν* : χιουμοριστικά ποιήματα - 2011
18. *Zogj të bardhë / Λευκά πουλιά* : Ποιήματα για παιδιά – 2012
19. *Gomari pa një... vesh / Ο γάιδαρος χωρίς ένα... αυτί* : μύθοι και χιουμοριστικά ποιήματα για παιδιά – 2013
20. *Dita të ka pritur / Η ημέρα σε περίμενε*: ποιήματα για παιδιά- 2013
21. *A kanë zogjtë edukatore / Έχουν τα πουλιά παιδαγωγό* : ποιήματα - 2014
22. *Kurora me banana / Το στεφάνι με μπανάνες* : μύθοι – 2015, νικητής του βραβείου «Καλύτερο βιβλίο για παιδιά» 18^η Έκθεση Βιβλίου στα Τίρανα
23. *Perëndimi i vesës / Η δύση της δροσιάς*: ποιήματα- 2015
24. *Ditari i maces / Το ημερολόγιο της γάτας*- 2017, νικητής της τέταρτης έκθεσης βιβλίων στο Φιέρ ως το καλύτερο παιδικό βιβλίο.

25. *Gjergji takon Skënderbeun / Ο Γκέργκι συναντά τον Σκεντέρμπεη* :
Αφηγηματικά ποιήματα, ποιήματα για παιδιά – 2018
26. *Kartolina e zileve / Οι κάρτες των κουδουνιών: Ποιήματα για παιδιά* – 2019.
Στο πλαίσιο του διαγωνισμού «Εθνικά Βραβεία Λογοτεχνίας 2019 », νίκησε
το βραβείο του βιβλίου Παιδικής Λογοτεχνίας 2019⁶⁵⁰.

Ο Shkelzen Zalli ήταν αδιαμφισβήτητα ένας άξιος εκπρόσωπος της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας μετά το 1990, όπου οι δημιουργίες και η θεματολογία του έγιναν αμέσως δημοφιλή από τα παιδιά και νέους. Οι δημιουργίες του πάντα ξεχώριζαν για το ύφος και τη γλώσσα που αξιοποιούσε ο συγγραφέας. Με μια πιο προσεκτική ματιά παρατηρείται η μεταφορά που αξιοποιεί ακόμη και στους τίτλους των βιβλίων του. Αυτό ήταν το κλειδί για την επικοινωνία με τον μικρό αναγνώστη. Τίτλοι όπως «*Shkronjat në shtëpinë e fjalës / Τα γράμματα στο σπίτι της λέξης*», «*Kush banon te syri / Ποιος ζει στο μάτι*», «*Hënën nuk e pastroj dot / Το Φεγγάρι δεν μπορώ να το καθαρίσω*», «*Bleta e Abetares/ Η Μέλισσα του Αλφαβητάριου*», «*Fluturoj me erën / Πετάω με τον άνεμο*», «*A kanë zogjtë edukatore? / Έχουν τα πουλιά παιδαγωγό;*», κ.λπ., κ.λπ.

Abetare

Το Αλφαβητάριο

Abetare, je e artë,

«Αλφαβητάριο, είσαι χρυσός

Buza jote buron mjaltë,

Τα χείλη σου πηγάζουν μέλι

Cila zemër, ty s'të don,

Ποια καρδιά, δεν σε αγαπά

Çdo fëmijë të ardhuron.

Κάθε παιδί σε λατρεύει.

Dritë i sjellë bebes te syri,

Φως φέρνει του μωρού το μάτι

Dhe shpërndan çdo perde hiri,

Και διασκορπίζει κάθε κουρτίνα στάχτης,

Era jote, bletë e parë,

Η μυρωδιά σου, η πρώτη μέλισσα,

Është tërfili me nektar.

Είναι το τριφύλλι με νέκταρ

Fluturon tek çdo fëmijë,

Πετάει σε κάθε παιδί

650. Βλ. Shkelzen Zalli, Biografia, Gazeta Tekste Shqip,

<https://www.teksteshqip.com/shkelzen-zalli/biografia>

gërma jote si puhë. ... *το γράμμα σου σαν άνεμος. ...*

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της συγγραφής του ποιητή είναι η παρουσία του χιούμορ συνυφασμένο με την ηλικία των παιδιών που απευθύνεται όπως: «*Gomari pa një... vesh / Ο γάιδαρος χωρίς ένα ... αυτί*», «*Leci kërkon një Nastradin / Ο Λέτσι αναζητά έναν Ναστραδίν*», «*Kur zogju prap të hyjë në vezë / Όταν το πουλί ζανά θα μπει στο αυγό*», «*Don Benkishoti në bjeshkë / Ο Don Benkishoti στα βουνά*» κ.λπ.

Leci deputet

Ο βουλευτής Leci-

Pa në ëndërr, Leci vet

Είδε σ' το όνειρο, ο ίδιος ο Λέτσι

Që e zgjodhën deputet.

ότι εξελέγη βουλευτής

-Heshtni, – tha Leci e shtoi

- Σιωπάτε, - είπε ο Leci και πρόσθεσε

Lecurishten, do ta mbroj.

Την Λετσιστική, θα την προστατεύσω

Çdo të hënë, këtu në sallë,

Κάθε Δευτέρα, εδώ στην αίθουσα

Veç një Lec, keni përballë.

Μόνον έναν Lec, έχετε απέναντι

Pse t' mos kemi dhe një Lec,

Γιατί να μην έχουμε και έναν Lec

Që kërcen tamam si plesht?

Που θα πηδά ακριβώς σαν ψύλλος;

Se dy leca, s'janë shumë,

Γιατί δύο Lec δεν είναι πολλοί,

Njëri flet, tjetri në gjumë.

Ο ένας μιλάει, ο άλλος κοιμάται

Do ketë ligje prej vërteti,

Θα υπάρχουν αληθινοί νόμοι,

Si them unë e si thotë... tjetri.

Όπως λέω εγώ και όπως λέει και ο ...άλλος

Στο προτελευταίο βιβλίο, με τίτλο «*Gjergji takon Skënderbeun / Ο Γκέργκι συναντά τον Σκεντέρμπεη*», παρουσιάζονται εικόνες που προβάλλουν το ταλέντο του συγγραφέα.. Το αφηγηματικό ποίημα που δομήθηκε πάνω στα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της προσωπικότητας του Gjergj - Skënderbe μέσω της ποιητικής

γλώσσας, χρωματισμένα με παρελθοντικό τόνο παίρνει συμβουλευτικές διαστάσεις για τους μικρούς αναγνώστες. Αυτό είναι το ιδιαίτερο γνώρισμα του συγγραφέα, αποστασιοποιείται των στερεοτύπων γραφής στην παρουσίαση και ιχνογράφηση της μορφής του Σκεντέρμπεη. Εκτός από το αφηγηματικό ποίημα, ξεχωρίζουν και άλλα ποιητικά μοτίβα. Γίνεται αναφορά για μια ομάδα λατρευτικών και αναμνηστικών ποιημάτων του συγγραφέα Shkëlzen Zalli, που μιλούν για μερικούς ταλαντούχους δημιουργούς της Αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας, που έχουν φύγει από τη ζωή, όπως: Odhise Grillo, Skënder Hasko κ.α.. Αυτές οι ποιητικές συλλογές, είναι ένας φόρος τιμής για τη δημιουργικότητα των πρωταγωνιστών στην υπηρεσία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά.

Στη δημιουργικότητά του, ο ποιητής Shkëlzen Zalli, εκτός από πολλά χαρακτηριστικά, εκφράζει, επίσης, και το χαρακτηριστικό του χώρου. Έτσι ήταν στη ζωή του, έτσι παρέμεινε και στη δημιουργικότητα.

Ne fëmijët

- Εμείς τα παιδιά

Ne fëmijët, edhe përmbi letra,

Εμείς παιδιά, ακόμη και σε χαρτί,

Dimë të gostitim,

Ξέρουμε πώς να κερνάμε,

Vitfestën, me festa.

Την Χρονογιορτή, με γιορτές.

Ne, nuk dimë të bëjmë përmendore, Δεν ξέρουμε πώς να φτιάχνουμε μνημεία,

Dimë si kënga jonë,

Ξέρουμε πως το τραγούδι μας,

Gdhendet me zanore.

Χαράσσεται με φωνήεν.

Ne, fëmijët, të lirë e të lirë,

Εμείς, τα παιδιά, ανέμελα και ελεύθερα

Mblidhemi nën moshën,

Μαζευόμαστε κάτω από την ηλικία,

Që quhet HAPËSIRË

Που ονομάζεται ΧΩΡΟΣ

Στην είδηση του χαμού του στις 19.05.2020, ο συγγραφέας Xhahid Bushati αναφέρει:
... Do ta kujtojmë poetin Shkëlzen Zalli për shumëçka, por në radhë të parë si krijues e përkushtues serioz, që solli këndvështrime të reja, spontaitet e magji prej përralle në poezinë për fëmijë, veçanërisht për moshën parashkollorë!.. Në krijimtarinë e tij të larmishme, krahas tregimit, përrallës, poemës, fabulës, tregimit në vargje, gjëagjësës, etj., vendin kryesor e zuri poezia, dhe veçanërisht viteve të fundit poetika e tij u bë më interesante, sepse solli plot botë fëmijësh, plot lodrime e ëndrra, plot

kureshtje e dëshira dhe ngjyra jete./ ...Θα θυμόμαστε τον ποιητή Shkëlzen Zalli για πολλά πράγματα, αλλά πρώτα απ'όλα ως άξιο δημιουργό και αφοσιωμένο συγγραφέα, που έφερε νέες προοπτικές, αυθορμητισμό και μαγεία από παραμύθια στην παιδική ποίηση, ειδικά για την προσχολική ηλικία! .. Στη διαφορετική δημιουργικότητά του, Εκτός από την ιστορία, το παραμύθι, το ποίημα, το μύθο, την ιστορία στο στίχο, το αίνιγμα, κ.λπ., η ποίηση πήρε την κύρια θέση, και ειδικά τα τελευταία χρόνια η ποίησή του έγινε πιο ενδιαφέρουσα, γιατί έφερε ολόκληρο τον κόσμο των παιδιών, γεμάτο παιχνίδια και όνειρα, γεμάτα περιέργεια, επιθυμία και χρώμα ζωής.⁶⁵¹

5.7. Η αλβανική παιδική λογοτεχνία την τελευταία δεκαετία (2010-2020)

Η σύγχρονη Αλβανική παιδική λογοτεχνία ακολουθεί πλέον το ρεύμα ανάπτυξης της σύγχρονης ευρωπαϊκής και παγκόσμιας λογοτεχνίας. Είναι εμφανές ότι η λογοτεχνική παραγωγή που απευθύνεται στα παιδιά του εικοστού πρώτου αιώνα διαφέρει από τα προηγούμενα δείγματά της τόσο σε θεματολογικό όσο και σε μορφολογικό επίπεδο. Σήμερα η παιδική λογοτεχνία αφουγκράζεται και περιγράφει τη νέα πραγματικότητα, ενώ παράλληλα έρχεται σε επαφή με τους προβληματισμούς και τα ενδιαφέροντα του σύγχρονου παιδιού που αποτελεί τον πυρήνα του αναγνωστικού κοινού της. Σε όλα σχεδόν τα έργα παιδικής λογοτεχνίας, είτε πρόκειται για ποίηση, είτε για πεζογραφία, κυριαρχεί η εικόνα του παιδικού στοιχείου, που αποδεικνύεται τόσο από τις δημιουργίες της παράδοσης όσο και από τις αντίστοιχες σύγχρονες. Οι μικροί αναγνώστες, σε αυτές τις λογοτεχνικές παραγωγές, προσελκύονται από τον κόσμο των παιχνιδιών, τα θαύματα, την επιθυμία για το αδύνατο, τις πρώτες επαφές με τον κόσμο, την περιέργεια, τη διασκέδαση, τη φιλία, τη γονική αγάπη, την φιλοζωία, τα δικαιώματα των παιδιών, με λίγα λόγια για οτιδήποτε θέλγει την προσοχή των παιδιών. Η παιδική φαντασία προκαλείται από την ποιητική απόδοση της πραγματικότητας που αναδεικνύει ένα συμπαγές πλέγμα ανθρωπιστικών αξιών.

Τα τελευταία δέκα χρόνια, εκτός από τους διάσημους συγγραφείς, όπως Bedri Dedja, Naum Prifti, Gjergj Vlashi, Adelina Mamaqi, Gaqo Bushaka, Skënder Hasko, Bardhyl Xhama, Viktor Canosinaj, Xhahid Bushati, Bardhosh Gaçe κ.ά., που ανήκουν στην παλιά γενιά των συγγραφέων της Αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας,

651. Βλ. Xh. Bushati, Shkelzen Zalli I 45 librave per femije, Gazeta VOAL Voice of Albanians, posted on 20 May 2020. <https://www.voal.ch/shkelzen-zalli-poeti-45-librave-per-femije-nga-xhahid-bushati/>

αρκετοί νέοι συγγραφείς εκδίδουν λογοτεχνικά έργα για παιδιά, αλλά ολιγάριθμοι είναι εκείνοι που χαίρουν της αναγνώρισης του νεανικού αναγνωστικού κοινού. Αναφορικά με αυτό το ζήτημα, ο συγγραφέας Xhahid Bushati σε μια συνέντευξη, που παραχώρησε στο πλαίσιο του διαγωνισμού που διοργάνωσε το Υπουργείο Πολιτισμού για το καλύτερο βιβλίο της χρονιάς, της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας, τον Ιούνιο 2020, υπογραμμίζει:

«...Mungesa e konkurseve, bën që zakonisht e harrojnë, që ekziston letërsia për fëmijë. Çdo gjë i jepet spontanitetit. Ndonjë autor që ka para e boton apo ndonjë botues që është dashamirës mund të botojë. Ka dhe një problem tjetër që në letërsinë për fëmijë ka pak autorë, jo shumë që shkruajnë. Pra konkurset duhet të vijojnë dhe të jenë me juri me njerëz të aftë / Η έλλειψη διαγωνισμών, προξενεί συνήθως τη λήθη και τον παραγκωνισμό της παιδικής λογοτεχνίας. Η έκδοση των συγκεκριμένων έργων επαφίεται στην καλοπροαίρετη βουλή ορισμένων ιδιωτών. Κάποιος συγγραφέας με οικονομική άνεση αναλαμβάνει το κόστος της έκδοσης ή κάποιος εκδότης που αναγνωρίζει την ποιότητα και την αξία κάποιου λογοτεχνικού πονήματος. Επιπροσθέτως πρέπει να τονισθεί η σημαντική έλλειψη συγγραφέων που γράφουν λογοτεχνικά έργα που απευθύνονται στα παιδιά. Επομένως, οι διαγωνισμοί πρέπει να διεξάγονται από επιτροπές με εξειδικευμένα κριτικό προσωπικό και σε βάθος χρόνου»... συνεχίζει.

«...Ne e kemi problem mungesën e konkurseve dhe autorët e rinj presin për letërsinë për fëmijë, ku mosha e këtyre të tjerëve është mbi 70 vjeç. Për të evidentuar dhe nxjerrë në pah duhet që të bëhen konkurset letrare dhe të marrin pjesë autorë të ndryshëm. Unë e kam thënë disa herë, që ka autorë të rinj në letërsi por ne nuk i njohim. Ministria të hapë konkurs për autorët e rinj deri në moshën 30 vjeç, sepse kjo ndihmon shumë. Në kohën që po kalojmë shkrimtarë të ndryshëm herë pas here janë shprehur për vështirësitë që po kalojnë me krijimtarinë, duke kërkuar mbështetjen nga institucionet... / ... Η έλλειψη διαγωνισμών για τον εντοπισμό νέων συγγραφέων που ασχολούνται δημιουργικά στο πλαίσιο της παιδικής λογοτεχνίας έχει ως αποτέλεσμα οι ήδη υπάρχοντες να προσεγγίζουν την ηλικία των εβδομήντα ετών και εύλογα να απέχουν της παιδικής φαντασίας και ψυχής. Προκειμένου να εντοπιστούν και να επισημανθούν, θα πρέπει να διεξάγονται λογοτεχνικοί διαγωνισμοί στους οποίους να λαμβάνουν μέρος διάφοροι συγγραφείς. Έχω

επισημάνει πολλές φορές το γεγονός ότι υπάρχουν νέοι συγγραφείς στη λογοτεχνία, αλλά δεν τους γνωρίζουμε. Το Υπουργείο θα πρέπει να προκηρύξει διαγωνισμό για νέους συγγραφείς που δεν θα υπερβαίνουν την ηλικία των τριάντα ετών, γιατί αυτό θα βοηθήσει πολύ όσους πραγματικά έχουν ταλέντο να διακριθούν. Στην εποχή που διανύουμε, αρκετοί συγγραφείς έχουν αναφερθεί περιστασιακά για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν με τη δημιουργικότητα, ζητώντας την υποστήριξη των θεσμών»⁶⁵².

Παρεμπιπτόντως, νικητές σε αυτό το διαγωνισμό είναι: το μυθιστόρημα «*Udhëtim drejt planetit Arbër / Ταξίδι στον πλανήτη Arbër*» του Luan Rama, το διδακτικό-λογοτεχνικό βιβλίο «*Gramatë e Tënkës / Grama Tik-Tok*» της Rudina Çupi και το παραμύθι «*Fani në kërkim të dritës / Ο Φάνη στην αναζήτηση του φωτός*» της Roven Rrozhani.

Τέλος, το Υπουργείο Πολιτισμού απένειμε στον Shkelzen Zalli βραβείο ως τον καλύτερο συγγραφέα παιδικής λογοτεχνίας για το έτος 2019, με το βιβλίο «*Kartolina e zileve / Η κάρτα των κουδουνιών*».

Σήμερα δραστηριοποιούνται στην συγγραφή παιδικής λογοτεχνίας και χαίρουν αναγνώρισης συγγραφείς όπως: ο Luan Rama, η Diana Çuli, η Natasha Shuteriqi - Poroçani, η Rudina Çupi, η Roven Rrozhani, ο Edi Gogu, ο Shkelzen Zalli κ.ά.. Ακολούθως γίνεται μνεία στη ζωή και στο έργο των προαναφερθέντων συγγραφέων.

5.7.1. Luan Rama- Λουάν Ράμα

Ο Luan Rama είναι σκηνοθέτης, ερευνητής τέχνης, δημοσιογράφος, συγγραφέας, μεταφραστής και έχει ασκήσει καθήκοντα Αλβανού Πρέσβη (1991-1992) στο Παρίσι, όπως επίσης και πολιτιστικού διπλωμάτη της Αλβανίας (1997-2001), εκπροσωπώντας την Αλβανία στην UNESCO.

Αποφοίτησε του τμήματος Δημοσιογραφίας του Πανεπιστημίου των Τιράνων. Επιπλέον είναι πτυχιούχος Οπτικοακουστικής και Κινηματογραφίας του Πανεπιστημίου του Παρισιού, “Denis Diderot”.

652. Βλ. By Gazeta Bulevard 9 June, 2020.

Ο συγγραφέας δημιουργεί και εργάζεται στο Πανεπιστήμιο INALCO (Institut des Langues et Civilizations Orientales) στο Παρίσι.

Έχει συνδράμει στο πλαίσιο ομάδας συγγραφέων του εκδοτικού οίκου «Albas» στην έκδοση της ακόλουθης σειράς βιβλίων, με απώτερο σκοπό να γνωρίσουν τα παιδιά της Αλβανίας μεγάλες και διάσημες προσωπικότητες της ιστορίας, του πολιτισμού, της τέχνης κ.α.

- *Me quajne... Ibrahim Kodra/ Με λένε ... Ibrahim Kodra*, Luan Rama & Entela Kasemi, 2017
- *Me quajne... Ismail Qemali/ Με λένε.... Ismail Qemali*, Luan Rama & Sulid Kasemi, 2017
- *Me quajne...Tefta Tashko Koco/ Με λένε ... Tefta Tashko Koco*, Luan Rama & Sulid Kasemi, 2017
- *Me quajne...Mbreteresha Teute/ Με λένε... Mbreteresha Teute*, Luan Rama & Sulid Kasemi, 2017
- *Me quajne... Gjergj Kastrioti Skenderbeu/ Με λένε ... Gjergj Kastrioti Skenderbeu*, Luan Rama & Sulid Kasemi, 2017

Ο Luan Rama, νικητής του βραβείου «*Fondi për mbështetjen e krijimitarisë letarare për fëmijë/ Βραβείο για την υποστήριξη της παιδικής λογοτεχνικής δημιουργίας*» με το μυθιστόρημα «*Udhëtim drejt Planetit Arbër/ Ταξίδι προς τον Πλανήτη Άρμπερ*», αναφέρει σε μια συνέντευξη που παραχώρησε για το Albas School Portal σε σχέση με ερώτημα που τέθηκε για την σημασία και την αξία που έχει για τον ίδιο η παιδική λογοτεχνία. Τοποθετήθηκε, λοιπόν, ως εξής:

«...*Letërsia për fëmijë është ajo letërsi që do të mbijetojë gjithnjë, pasi është një letërsi që ka gjithnjë të ardhme. Të gjithë letrarët e mëdhenj të botës apo artistët nuk kanë lindur vetvetiu. Pothuaj të gjithë shkrimtarët e mëdhenj në kujtimet e tyre flasin për heronjtë e fëmijërisë, të cilët i rrëmbenin dhe i çonin në një botë tjetër, duke u përprjekur t'u përngjanin. Pra, nuk mund të ketë një letërsi të madhe e mbresëlënëse pa ekzistencën e një letërsie për fëmijë. Të gjithë ne kemi patur heronjtë tanë të dashur, që nga përrallat e vjetra e gjer tek letërsia e shkruar kombëtare e letërsia botërore. Ja pse në intervistat e tyre shkrimtarët flasin gjithnjë për librat që kanë gjurmë të thella në shpirtat e tyre dhe i kanë frygëmëzuar ata.../ ...Η παιδική λογοτεχνία είναι η λογοτεχνία που θα επιβιώνει για πάντα, γιατί είναι μια λογοτεχνία*

που έχει πάντα μέλλον. Όλοι οι μεγάλοι συγγραφείς ή οι καλλιτέχνες του κόσμου δεν γεννήθηκαν μονομιάς. Σχεδόν όλοι οι σπουδαίοι συγγραφείς στα απομνημονεύματά τους αναφέρονται στους ήρωες της παιδικής τους ηλικίας, οι οποίοι τους απήγαγαν και τους πήγαιναν σε έναν άλλο κόσμο, προσπαθώντας να τους μιμηθούν. Επομένως δεν είναι δυνατόν να υπάρξει μεγάλη και εντυπωσιακή λογοτεχνία χωρίς την ένταξη της παιδικής λογοτεχνίας. Όλοι εμείς λατρέψαμε τους αγαπημένους μας ήρωες, από τα παλιά παραμύθια έως την εθνική γραπτή λογοτεχνία και την παγκόσμια λογοτεχνία. Γι' αυτό στις συνεντεύξεις τους οι συγγραφείς κάνουν ιδιαίτερες επισημάνσεις σε βιβλία που έχουν αποτυπώσει το δικό τους ίχνος στην ψυχή και τους έχουν εμπνεύσει.»⁶⁵³

Το μυθιστόρημα «Ταξίδι στον πλανήτη *Arbër*», συνδυάζει την καθημερινή πραγματικότητα των παιδιών με το υπερρεαλιστικό στοιχείο, καθώς αναφέρεται σε μια μικρή ομάδα μελετητών που είναι παθιασμένοι με την αστρονομία, τον ουράνιο κόσμο, τους γαλαξίες, την αναζήτηση αστροναυτών με σκοπό τον εντοπισμό άλλων κατοικήσιμων πλανητών μέσα στο πλήθος εκατομμυρίων αστερισμών του διαστήματος. Τον περασμένο Ιανουάριο, η Ακαδημία Επιστημών της Αλβανίας καθόρισε, στο πλαίσιο του αιτήματος των αρχών που διαχειρίζονται επιστημονικά τον ουράνιο χώρο του πλανήτη, το όνομα ενός απομακρυσμένου πλανήτη, το οποίο θα ονομάζεται τώρα σε όλους τους παγκόσμιους χάρτες ως *Arbër*. Είναι ένας μακρινός πλανήτης εξακοσίων τριάντα τεσσάρων ετών σε τροχιά γύρω από ένα αστέρι που τώρα ονομάζεται *Ilygrian*. Δύο ονόματα που προσφέρουν στα τέσσερα παιδιά, τους πρωταγωνιστές της μυθιστορήματος, πληροφορίες, για να γνωρίζουν τον ουράνιο κόσμο και τα πολλά μυστικά του, τη ζωή των αστεριών και των κομητών, τις αποστολές της NASA και τις μεγάλες ανθρώπινες θυσίες όπως αυτές στις οποίες προβαίνουν οι αστροναύτες που επιχειρούν να προσεγγίσουν τη Σελήνη και τον Άρη. Και το φανταστικό ταξίδι αυτών των παιδιών είναι γεμάτο εκπλήξεις.

5.7.2. Diana Çuli – Ντιάνα Τσιούλη

Η Diana Çuli, γεννήθηκε στα Τίρανα, στις 13 Απριλίου 1951. Είναι γνωστή συγγραφέας, δημοσιογράφος και πολιτικός. Αποφοίτησε της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου των Τιράνων, το 1973. Μετά την αποφοίτησή της εργάστηκε ως

653. Βλ. Shqiptarja.com, Fond për Mbështetjen e Krijimtarisë Letrare për Fëmijë, zgjidhen 3 autorë fitues! Parajsa Shtini © Portali Shkollor- *posted on, 12.08.2020*

συντάκτης στην εφημερίδα Drita και στη γαλλο-αλβανική εφημερίδα «Les lettres albanaises». Το 1990 προσχώρησε στο Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα της Αλβανίας.

Η Diana Çuli είναι εγνωσμένου κύρους συγγραφέας, μεταφράστρια και ερευνήτρια της Αλβανικής λογοτεχνίας, βραβευμένη σε εθνικούς και διεθνείς διαγωνισμούς. Επιπροσθέτως είναι γνωστή ως μία από τις σημαντικότερες συγγραφείς της αλβανικής λογοτεχνίας, στον τομέα της μυθιστορηματικής ιστοριογραφίας δραμάτων, σεναρίων ταινιών μεγάλου μήκους και πεζογραφήματων για τα οποία έχει διακριθεί στο παρελθόν. Μεταξύ των μυθιστορημάτων που έχει δημοσιεύσει και εκτιμήθηκαν δεόντως αναφέρονται τα ακόλουθα: «*Dreri i trotuareve / Το ελάφι των πεζόδρομων*», 1989 και δεύτερη έκδοση 2011, «*Diell në mesnatë / Ήλιος τα μεσάνυχτα*», 2005 και «*Engjëj të armatosur / Ένοπλοι Άγγελοι*», 2007. Τα πεζογραφήματα της έχουν μεταφραστεί και δημοσιευθεί στην Ιταλία, τη Γαλλία, την Κίνα, τη Ρωσία κ.ά. Η λογοτεχνία δεν ήταν ο μοναδικός τομέας δράσης της, καθώς τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια διακρίθηκε η Diana Çuli ως μία από τις πιο αποτελεσματικούς ακτιβιστές στην προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών. Ηγείται του «*Ανεξάρτητου Φόρουμ Γυναικών*» και μάχεται με όλα τα δημοκρατικά μέσα που διαθέτει για την υλοποίηση αυτής της ευγενούς αποστολής. Στο πλαίσιο της τελευταίας εκλογικής αναμέτρησης, εξελέγη μέλος του αλβανικού κοινοβουλίου.

Το 2020, η συγγραφέας Diana Çuli, εξέδωσε ένα βιβλίο για παιδιά το οποίο τιτλοφορείται «*Aventurat e Zozos / Οι περιπέτειες του Ζόζο*». Η συγγραφέας αυτή τη φορά προσεγγίζει τους νεαρούς αναγνώστες με το πρώτο (αλλά όχι το τελευταίο) παιδικό βιβλίο, μετά από μια μακρά θητεία στον χώρο της λογοτεχνίας που απευθύνεται στο αναγνωστικό κοινό των ενηλίκων.

Λίγα λόγια για το βιβλίο: : «*Aventurat e Zozos / Οι περιπέτειες του Ζόζο*».

Το «*Aventurat e Zozos / Οι περιπέτειες του Ζόζο*» είναι μια όμορφη ιστορία που πραγματεύεται το ζήτημα της εξοικείωσης των παιδιών με την τεχνολογία στη σύγχρονη εποχή. Η στάση που υιοθετεί δεν είναι καθόλου επικριτική καθώς εμφατικά αναφέρει ότι η τεχνολογία είναι μια εξαιρετική δυνατότητα πρόσβασης στη γνώση, που το παιδί έχει ανάγκη για να διευρύνει του πνευματικούς ορίζοντες του.

Ο Zozo, ένα γενναίο, απείθαρχο αγόρι, είναι ο χαρακτήρας που γεννιέται μέσα από ένα Ipad και ταξιδεύει σε όλο τον κόσμο, παρέχοντας βοήθεια σε όσα παιδιά τον χρειάζονται για να αντιμετωπίσουν μια δυσχερή κατάσταση. Μια μέρα, λοιπόν, εμφανίζεται στο σπίτι δύο αδελφών, της Μπόρα και της Ζάνα, που αρέσκονται να χρησιμοποιούν το Ipad για να παίζουν και να παρακολουθούν τις αγαπημένες τους

ταινίες. Ο Zozo, που ζει στο Ipad, και γνωρίζει τι προσελκύει τα κορίτσια, εμφανίζεται μπροστά τους και τις προσκαλεί να ταξιδέψουν μαζί σε όλη τη Σαχάρα, την Κίνα, ακόμα και στον Βόρειο Πόλο. Έτσι ξεκινάει η περιπέτεια και η αρχή μιας δυνατής φιλίας.

5.7.3. Rudina Çupi – Ρουντίνα Τσιούπη

Η Rudina Çupi είναι ποιητής, συγγραφέας παιδικών βιβλίων, μεταφραστής και συντάκτης με εμπειρία στον τομέα των εκδόσεων. Ολοκλήρωσε τις σπουδές της στο τμήμα Αλβανικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο των Τιράνων.

Η ποιητική της δραστηριότητα περιλαμβάνει τρεις τίτλους: «*Të gjithë të drejtat janë të rezervuara / Όλα τα δικαιώματα είναι επιφυλαγμένα*» (2010), νεότερη έκδοση το 2015).

«*Shkopsitje / Ξεκούμπωμα*», 2006 και «*Mos ma kujtoni vdekjen / Μην μου θυμίζετε το θάνατο*», 1993.

Ορισμένα από τα πλέον διαδεδομένα έργα της στον τομέα της παιδικής λογοτεχνίας είναι:

1. Pica, pica, vetëm... pica / Πίτσες, μόνο... πίτσες, 2013
2. Një elefant elegant / Ένας κομψός ελέφαντας, 2018
3. Kakarina / Κακαρίνα, 2019
4. Një dreçkë me kleçkë / Ένα αινιγματικό γεύμα, 2020
5. Kolovargje / Τραμπαλόστιχοι, 2020
6. Grama tik-tok / Γράμμα τικ - τοκ, 2020

Είναι επίσης συγγραφέας και επιμελήτρια πολλών σχολικών εγχειριδίων που διδάσκονται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και ειδικότητα στο Λύκειο.⁶⁵⁴

Η Rudina δραστηριοποιείται παράλληλα στον τομέα της μετάφρασης πολλών παιδικών βιβλίων: όπως η λογοτεχνική σειρά του Αμερικανού συγγραφέα Chris Colfer, «*Vendi I rrëfenjave / Η θέση των αφηγήσεων*». Έχει εργαστεί ως συντάκτης σε πολλούς σημαντικούς εκδοτικούς οίκους και, πρόσφατα, ως καθηγήτρια της Αλβανικής γλώσσας και λογοτεχνίας.

654. BKSΗ-(Biblioteka Kombetare e Shqiperise) <https://www.bksh.al/search/Rudina%20%C3%87upi>

Δραστηριοποιείται στον έντυπο και διαδικτυακό τύπο, παραθέτοντας κείμενα λογοτεχνικά και κείμενα κριτικής, δημοσιογραφικά άρθρα, συνεντεύξεις κ.ά. Η λογοτεχνική παραγωγή της, που απευθύνεται τόσο σε ενήλικες όσο και στα παιδιά, βραβεύτηκε στο εσωτερικό και στο εξωτερικό.

Ο Rudina Çupri είναι η νικήτρια με δύο εκδόσεις της στον κρατικό διαγωνισμό του 2019. Βραβεύτηκε στον διαγωνισμό παιδικού βιβλίου που διοργανώνεται από τη μεγαλύτερη διαδικτυακή πλατφόρμα του αλβανικού βιβλίου, «*Bukinist.al*» και «*Leximtari.al*» με τα έργα της «*Ένας κομψός ελέφαντας*» και «*Κακαρίνα*»

Το βιβλίο «*Një dreçkë me kleçkë / Ένα αινιγματικό γεύμα*» είναι μέρος της σειράς διδακτικών βιβλίων «*Luaj dhe shkruaj / Παίξε και γράψε*». Αυτά τα βιβλία είναι αφιερωμένα σε αρχάριους αναγνώστες, που μόλις έμαθαν να διαβάζουν και να γράφουν, καθώς οξύνεται η προσοχή, η λογική και η εκφραστική ικανότητα των παιδιών της προσχολικής ηλικίας.

Το βιβλίο «*Një elefant elegant / Ένας κομψός ελέφαντας*» από τη σειρά «*Luaj dhe shkruaj / Παίξε και γράψε*», διδάσκει ότι τα μικρά γράμματα είναι τόσο σημαντικά που, εάν δεν βρίσκονται στο σωστό μέρος, αλλάζουν την έννοια μιας λέξης και κατά συνέπεια μιας ολόκληρης πρότασης. Επομένως δημιουργείται ένα νοηματικό χάος, που το παιδί, ως υπερήρωας του παραμυθιού δύναται να τακτοποιήσει. Συμβουλευεται το μολύβι, ακονίζει την προσοχή του και διορθώνει τα γράμματα που έχουν εσφαλμένη μορφή και θέση, στις δεξιές σελίδες του βιβλίου.

Στο τέλος ένα τμήμα του βιβλίου εμπεριέχει παιχνίδια με λέξεις που δύναται το παιδί να διασκεδάσει. Παροτρύνεται να μην ξεχνάει να διαβάσει την ιστορία που ανακατασκεύασε, πριν κοιμηθεί, στον αγαπημένο του αδελφό, αδελφή, μαμά, μπαμπά, παππού και γιαγιά... ή σε όποιο άλλο πρόσωπο το παιδί επιθυμεί!

Στο βιβλίο «*Kolonargje / Τραμπαλόστιχοι*» της σειράς «*Παίξτε και γράψτε*» τα ποιήματα δανείζονται τα χρώματα της φύσης και τη μορφή των αγαπημένων τους παιχνιδιών για τα παιδιά. Με αυτόν τον τρόπο μαθαίνουν πώς να σχεδιάζουν με στίχους ή πώς να μετατρέπουν τους στίχους σε ποιήματα, εκδηλώνοντας όλη τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους.

Στο διαγωνισμό που πραγματοποιήθηκε τον Αύγουστο του 2020, η Rudina Çupit βραβεύτηκε για το χειρόγραφο «*Gramatë tik-tok*». Όπως τονίζει ο Gaqo Bushaka το έργο αυτό τιμάται για την υψηλή γλωσσική ποιότητα που έχει ως αποτέλεσμα να προσελκύει τα παιδιά στην ενασχόληση με τη λογοτεχνία. Όπως ανέφερε και η ίδια

σε δήλωσή της: «*Το βιβλίο αυτό είναι αφιερωμένο στην αλβανική γλώσσα, αν και οι ήρωες είναι έννοιες αφηρημένες (το ουσιαστικό, το επίθετο, η γραμματική) είναι στην πραγματικότητα ο κόσμος που ζούμε. Ελπίζω ότι το βιβλίο αυτό θα προσφέρει στα παιδιά μια διαυγή εικόνα της βαρύτητας της γλώσσας μας*»⁶⁵⁵.

5.7.4. Natasha Shuteriqi Porocani – Νατάσα Σουτερίκη Ποροτσάνη

Η Natasha Porocani (Shuteriqi) είναι πτυχιούχος του τμήματος - Αλβανικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας του Πανεπιστήμιου των Τιράνων. Ολοκλήρωσε την διδακτορική της διατριβή στον τομέα της εφαρμοσμένης γλωσσολογίας και παράλληλα δραστηριοποιείται ως συγγραφέας σημαντικού αριθμού σχολικών βιβλίων στην Αλβανία και τη Διασπορά.

Αξιοσημείωτα έργα της συγγραφέως είναι:

1. *Pa e vrarë mendjen / Αμερόληπτα*, 2013
2. *Bëmat e Estes dhe Kokosë / Τα κατορθώματα της Έστε και του Κοκό*, 2018
3. *Splash / Σπλάς* 2019
4. *Bëmat e Estes dhe Kokosë, një vit më shumë / Τα κατορθώματα της Έστε και του Κοκό, ένα χρόνο μετά*, 2019

Το έργο «*Pa e vrarë mendjen / Αμερόληπτα*», εμπεριέχει ιστορίες με πρωταγωνιστές βασιλιάδες και νεράιδες, καθώς και όμορφα και αστεία στιγμιότυπα από την καθημερινή ζωή των παιδιών. Αναφέρονται στις σχέσεις με τους παππούδες, τους γονείς, τους δασκάλους, τους φίλους, αλλά και στην ανάγκη πειθαρχίας, στους κανόνες που πρέπει να ακολουθούν τα παιδιά στην οικογένεια, το σχολείο και σε άλλα πλαίσια κοινωνικής συναναστροφής. Οι χαρακτήρες στις ιστορίες έχουν ιδιαίτερες συνήθειες και επιθυμίες καθώς και περιέργεια για πράγματα που δεν γνωρίζουν. Αλλά, εν τέλει ανακαλύπτουν τις απαντήσεις στους γονείς, στους παππούδες και στους δασκάλους τους, στους καλύτερους φίλους τους!

Το «*Splash*» είναι μια ποιητική συλλογή που απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας από επτά έως και έντεκα ετών, που εμπεριέχει διδακτικά παιχνίδια, τα οποία στοχεύουν

655. Shqiptarja.com, Fond për Mbështetjen e Krijimtarisë Letrare për Fëmijë, zgjidhen 3 autorë fitues! Parajsa Shtini © Portali Shkollor- posted on, 12.08.2020
<https://shqiptarja.com/lajm/fond-per-mbeshtetjen-e-krijimtarise-letrare-per-femije-zgjidhen-3-autore-fitues>

στην ανάπτυξη των δημιουργικών δεξιοτήτων και της φαντασίας των παιδιών. Τα ποιήματα της συλλογής διαθέτουν νεωτεριστικό χαρακτήρα και απέχουν από την κλασική ποίηση για τα παιδιά που απευθύνεται ακόμα και στη σύγχρονη εποχή στο αναγνωστικό κοινό. Τα υπερρεαλιστικά στοιχεία οξύνουν την παιδική φαντασία, καθώς οι ήρωες καλούνται να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις εξαιρετικών και περίεργων καταστάσεων. Το περιεχόμενο αυτών των έργων καλεί τον αναγνώστη να καταθέσει την προσωπική βιωματική εμπειρία του για την καθημερινότητά του και τις σχέσεις του με τον κόσμο των ενηλίκων.

Το βιβλίο *«Bëmat e Estes dhe Kokosë / Τα κατορθώματα της Έστε και του Κοκό»*, απευθύνεται σε παιδιά άνω των οκτώ ετών και έχει διηγηματική μορφή. Εκτίθενται με διάθεση περιπαικτική και ύφος που διακρίνεται από στοιχεία εκλεπτυσμένου χιούμορ, ιδιαίτερα προσιτού στα παιδιά, στιγμιότυπα της καθημερινής ζωής που οξύνουν την παιδική φαντασία και παρέχουν κίνητρα για γνώση.

Κατά την παρουσίαση του βιβλίου που τιτλοφορείται: *«Bëmat e Estes dhe Kokosë, një vit më shumë / Τα κατορθώματα της Έστε και του Κοκό»*, ένα χρόνο αργότερα, η εισηγήτρια τονίζει ότι οι ήρωες του έργου προσεγγίζουν τις παιδικές αναμνήσεις της. *Η θεία Νατάσσα, αναφέρει, όταν ήταν σαν την Este, να πούμε την αλήθεια δεν ήταν τόσο σκανδαλιάρα, αλλά της άρεσε πολύ να παίζει, αλλά και να προκαλεί χαοτικές καταστάσεις. Όπως ο Koko με την Έστε, έτσι και εκείνη δεν άφηνε ήσυχο τον μικρό αδερφό της: του ανακάτωνε τα πράγματα, του άρπαζε τις σοκολάτες και διάβαζε κρυφά το ημερολόγιό του. Όπως η Este, η θεία Natasha αγαπούσε το μπαλέτο, αλλά όπως και ο Koko, δεν απολάμβανε καθόλου το γάλα. Βλέπετε πόσο μοιάζει με την Este και του Koko; Αυτός είναι ο λόγος που έγραψε αυτό το όμορφο βιβλίο, γιατί από καιρό σε καιρό, ακόμα και τώρα που είναι ενήλικη, της αρέσει πραγματικά να είναι σαν τα παιδιά...*

5.7.5. Edi Gogu- Έντι Γκόγκου

Η Έντι Γκόγκου γεννήθηκε στα Τίρανα το 1975. Γοητευμένη από τις ιστορίες των παππούδων της και παρακινήμενη από το πάθος της να δημιουργεί τα δικά της παραμύθια για τα παιδιά οδηγήθηκε στη συγγραφή παιδικής λογοτεχνίας. Μάλιστα, όπως και η ίδια έχει αναφέρει, κάποια έργα της είναι αποτέλεσμα συνεργασίας με τα ίδια τα παιδιά της. Πιστεύει ότι ένα παιδί που διαβάζει, ζει ταυτόχρονα μεταξύ

αλήθειας και μαγείας. Η Έντι ζει στην επαρχία με τον σύζυγό της και τα τρία παιδιά τους.

Ορισμένα από τα έργα της για παιδιά είναι:

1. *Dhembet e medhenj te gomarit Zilko / Τα μεγάλα δόντια του γαιδάρου Ζίλκο*, 2018
2. *Flutura gazplotë / Η χαρούμενη πεταλούδα*, 2019
3. *Tuli Turtuli / Ο Τούλι Τουρτούλι*, 2020

Το βιβλίο «*Dhembet e medhenj te gomarit Zilko / Τα μεγάλα δόντια του γαιδάρου Ζίλκο*», 2018 αναφέρεται σε ιστορίες ψυχαγωγικού και εκπαιδευτικού χαρακτήρα που συνοδεύονται από εικόνες για να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις των παιδιών.

Flutura gazplote, 2019 (για ηλικίες παιδιών 3-6 ετών)

Το βιβλίο «*Flutura gazplotë / Η χαρούμενη πεταλούδα*» που απευθύνεται σε παιδιά τριών έως έξι ετών παρουσιάζει τη μαγική ιστορία μιας μικρής προνούμφης που θέλει να έχει μια φίλη, αλλά την απορρίπτουν, επειδή τους φαίνεται άσχημη. Αυτή τυλίγεται σε μια χρυσαλλίδα και, όταν έρθει η ώρα να βγει από αυτήν, όλοι εντυπωσιάζονται από την εκθαμβωτική ομορφιά και τα ποικίλα χρώματά της. Με αγάπη και καλοσύνη, το «*Flutura gazplotë / Η χαρούμενη πεταλούδα*» μεταγγίζει στα παιδιά το μήνυμα ότι μέσα σε μια μικρή καρδιά, γεμάτη φως, υπάρχει χώρος για συγχώρεση και νέες φιλίες!

Tuli Turtuli 2020 (για ηλικίες παιδιών 7-13 ετών)

Στο βιβλίο «*Tuli Turtuli / Ο Τούλι Τουρτούλι*», το «*Zgavradori / Σγκαβραντόρι*», το όνομα του δάσους, που διαδραματίζεται το έργο, παρέχει τη φαινομενική εντύπωση ότι είναι ένα συνηθισμένο δάσος. Εκεί ζουν ζώα που είναι τόσο αξιαγάπητα και ξεχωριστά, καθώς καθοδηγούνται από μια μεγάλη δύναμη: την Αγάπη. Ο Tuli-Turtuli είναι ένας από τους κατοίκους αυτού του δάσους. Ο Tuli είναι μια μοναχική χελώνα, με ένα ξύλινο πόδι, το οποίο αντικαθιστά το βιολογικό πόδι του που έχει χάσει σε μια μάχη. Μια μέρα, καθώς καθάριζε το σπίτι της, ανακαλύπτει μια μικρή ρωγμή και μέσα σε αυτή ...ένα γυάλινο μπουκάλι. Αυτό «έκρυβε» έναν χάρτη, ο οποίος δείχνει τον δρόμο για το Βασίλειο του βασιλιά Τιερτσέι και ξεκινά η περιπέτεια για την εύρεσή του.

5.7.6. Rovena Rrozhani – Ροβένα Ροζάνη

Η Rovena Rrozhani (Kalaja) είναι συγγραφέας και δημοσιογράφος. Είναι η δημιουργός του παιδικού ποιητικού βιβλίου που φέρνει τον τίτλο: «*Po vjen Babagjyshi / Ο Άγιος Βασίλης έρχεται*» 2012. Συνεργάστηκε με τους συγγραφείς της Αλβανικής Παιδικής λογοτεχνίας Adelina Mamaqi και Muzafer Çaushti το 2020 στα πλαίσια της δράσης Save the Children. Στο πλαίσιο αυτού του ιδιαίτερος σημαντικού έργου που στοχεύει στην δημιουργία των προϋποθέσεων υγιούς ψυχολογικής ανάπτυξης των παιδιών το έργο με τίτλο «*Tutu dhe Elefantushi kërkojnë fëmijët / Ο Τουτού και το Ελεφαντάκι αναζητούν τα παιδιά*», ενσωματώνει επιμέρους δημιουργήματα όπως: «*Tutu meson te degjoje / Ο Τούτου μαθαίνει να ακούει*» και «*Kush e sheroi Elefantushin / Ποιος θεράπευσε το Ελεφαντάκι*». Είναι συγγραφέας των παραμυθιών «*Lendina e arushëve / Το λιβάδι των αρκούδων*», 2018 που απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας επτά έως δεκατεσσάρων ετών και «*Fani ne kerkim ted rites / Η Φάνη στην αναζήτηση του φωτός*», 2020 για παιδιά ηλικίας επτά έως δεκατριών ετών. Επιπλέον έχει συγγράψει τέσσερις παιδικές θεατρικές παραστάσεις: «*Domatja kercimtare / Η χορεύτρια Ντομάτα*», 2015, «*Rozi dhe kopshti magjik / Η Ρόζη και ο μαγικός κήπος*», 2016, που παρουσιάστηκε στο Αλβανικό Εθνικό Κουκλοθέατρο, «*Ylli vezullues / Το αστέρι που λάμπει*» 2014 και «*Derkuci gjumash / Το Γουρουνάκι υπναράς*», 2017.

Παράλληλα, η Rovena Rrozhani είναι στιχουργός πολλών βραβευμένων τραγουδιών στο πλαίσιο του National Children Song Festival / Εθνικού Φεστιβάλ Παιδικού Τραγουδιού. Επιπροσθέτως συμπεριλαμβάνεται η Rrozhani είναι μέλος της Ένωσης Συγγραφέων για Παιδιά και Νέους και έργα της συμπεριλαμβάνονται στην Ανθολογία Συγγραφέων για παιδιά και νέους που εκδόθηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού. Η συγγραφέας έχει αρκετά χειρόγραφα στη παιδική βιβλιογραφία, τα οποία αναμένουν το φως της δημοσιότητας.

Είναι νικήτρια στον διαγωνισμό του Ταμείου για την Υποστήριξη της Λογοτεχνικής Δημιουργικότητας για τα παιδιά, το 2020, για το χειρόγραφο του παραμυθιού «*Fani ne kerkim te drites / Η Φάνη στην αναζήτηση του φωτός*» που εικονογραφήθηκε από τον Artur Dauti και έφερε την αφιέρωση: «*Για την απόπνιση*

της φαντασίας των παιδιών, παρακινώντας τα να αναζητήσουν τη σχέση τους με τη φύση». ⁶⁵⁶

Το βιβλίο «*Fani ne kerkim te drites / Η Φάνη στην αναζήτηση του φωτός*», για παιδιά ηλικίας επτά έως δεκατριών ετών, είναι ένα παραμύθι που πραγματεύεται τη δύναμη του φωτός που κρύβεται μέσα στην ψυχή και της αγάπης για το περιβάλλον.

Στον κόσμο του δάσους, ένα βασίλειο πυγολαμπίδων είναι έτοιμο για τη νύχτα της λάμψης. Μεταξύ των χιλιάδων σπιθών είναι και η Φάνη, μια σπίθα που περιμένει να γίνει πυγολαμπίδα. Ωστόσο, η μοίρα τής επιφυλάσσει μια εντελώς διαφορετική τροπή. Η Φάνη ξεκινά ένα περιπετειώδες ταξίδι, για να βρει το χαμένο φως, και καθώς επιμένει να αλλάξει τη ζωή της, επηρεάζει τη ζωή των άλλων και μιας ολόκληρης πόλης. Ένα παραμύθι που διδάσκει την αυτοπεποίθηση, την επιμονή και την υπομονή για την επίτευξη των ονείρων και το σεβασμό στη διαφορετικότητα.

«*Fani është një xixëllonjë, që ndryshe nga mbretëria e saj se ka dritën, e ka brenda vetes dhe duhet të udhëtojë shumë gjatë për ta gjetur. Ky është mesazhi për fëmijët edhe të rriturit, shoqërinë shqiptare edhe ata që hartojnë politika*», thotë shkrimtarja Rovena Rrozhani. / *Η Φάνη είναι μια πυγολαμπίδα, η οποία σε αντίθεση με το βασίλειό της διατηρεί το φως μέσα της και χρειάζεται να ταξιδέψει πολύ καιρό για να το βρει. Αυτό είναι το μήνυμα που απευθύνεται στα παιδιά και τους ενήλικες, την αλβανική κοινωνία και όσους διαμορφώνουν πολιτικές* », αναφέρει η συγγραφέας στην παρουσίαση αυτού του βιβλίου λαμβάνοντας την τιμητική διάκριση.

Το έργο «*Lendina e arushëve / Το λιβάδι των αρκούδων*», παρουσιάζει τις συναρπαστικές περιπέτειες του Τόμ, ενός μικρού αρκουδιού, ο οποίος παγιδεύτηκε σε ένα κλουβί. Μετέρχεται κάθε μεθόδου, για να ελευθερωθεί και να βρεθεί στους οικείους του, καθώς, όπως προκύπτει από τη συνολική ιστορία, όλοι, για να νιώσουν ψυχικά και σωματικά ασφαλείς, χρειάζονται το σπίτι τους, όπως συμβαίνει και με τους ανθρώπους. Ένα ταξίδι σε έναν κόσμο δύστροπο και σκληρό για τον Τομ και τους καλούς του φίλους. Το βιβλίο αναβαθμίζεται ποιοτικά με τις εικόνες της Borena Frashëri (Kunze), οι οποίες καθιστούν την επικοινωνία με τους νεότερους αναγνώστες πιο ευχάριστη και ζωντανή.

Στην παρουσίαση του βιβλίου η διάσημη συγγραφέας Adelina Mamaqi αναφέρει: «...*Πριν από σχεδόν δύο δεκαετίες, ένα νέο όνομα ξεχώρισε μεταξύ των*

656. Βλ. V. Dedaj, *Fond per Mbeshtetjen e Krijimtarise Letrare per Femije*, zgjidhen 3 autore fitues, , Gazeta Shqiptarja.com, posted on 10 Gusht 2020, <https://shqiptarja.com/lajm/fond-per-mbeshtetjen-e-krijimtarise-letrare-per-femije-zgjidhen-3-autore-fitues>

συνεργατών στο δημιουργικό μου έργο: η *Rovena Rozhani*. Οι αφηγήσεις και τα παραμύθια της, γραμμένα με πλούσια φαντασία, διαφάνεια και ειλικρίνεια, με φως και χαρά, προσελκύουν τον μικρό αναγνώστη σε μια ατμόσφαιρα όπου βρίσκει τον εσωτερικό του κόσμο, δηλαδή, βρίσκει τον εαυτό του. Είμαι χαρούμενη που μια νέα, ταλαντούχα και παθιασμένη συγγραφέας εξελίχθηκε στη λογοτεχνία για παιδιά.

Το βιβλίο που κρατάτε στο χέρι σας καλλιεργεί την αγάπη για τα ζώα και σας εκπαιδεύει στην προστασία τους. Το βιβλίο θα σας «μιλήσει» γλυκά και ζεστά και θα σας κάνει να ζήσετε έντονα συναισθήματα. Καλή ανάγνωση!»⁶⁵⁷

Po vjen Babagjyshi⁶⁵⁸

Το βιβλίο «*Po vjen Babagjyshi / Έρχεται ο Άγιος Βασίλης*» περιέχει εικοσιένα ποιήματα, που συνοδεύονται από πολύχρωμα σκίτσα και χαρτοπαίγνια της δημοσιογράφου *Rovena Rozhani*. «Τα ποιήματα για το νέο έτος, το δέντρο του, τις καρτ-ποστάλ, και ειδικά για τον Άγιο Βασίλη, καταγράφονται σε απλή και εύληπτη γλώσσα που περιγράφει γλαφυρά τις εικόνες των εορτασμών της Πρωτοχρονιάς. Πρωτίστως παρουσιάζεται το έργο του Αγίου Βασιλείου, να ανταποκριθεί στις προσδοκίες όλων των παιδιών του κόσμου να λάβουν το δώρο που έχουν ζητήσει, συμπεριλαμβανομένης και της Αλβανίας»⁶⁵⁹, γράφει ο ερευνητής *Behar Gjoka*, εκδότης του βιβλίου.

5.7.7. Τα παιδικά περιοδικά από το 1990 έως και σήμερα

Από την περίοδο της γενιάς του 1930 έως και σήμερα, ο περιοδικός τύπος για τα παιδιά είναι ισχνός και δίχως μακροβιότητα. Με αφετηρία το περιοδικό *Vatra e Rinise* που εκδόθηκε το 1933, το *Pionieret*, το *Zani I pionerit*, το *Rrethi I femijeve* του 1943, και το *Mituria* του 1944 που διέθεταν έντονο πολιτικό ύφος, στις σελίδες των οποίων ωστόσο φιλοξενήθηκαν έργα παιδικής λογοτεχνίας της εποχής, καταλήγουν στη μετά το 1990 εποχή κατά την οποία πραγματοποιούνται και πάλι προσπάθειες έκδοσης περιοδικών που απευθύνονται αποκλειστικά στα παιδιά.

657. Βλ. A. Mamaqi - <https://bukinist.al/sq/fantazi/7415-lendina-e-arusheve.html>

658. Babagjyshi – η ονομασία του Αγίου Βασιλείου στην Αλβανία. Ο ηλικιωμένος άντρας με την λευκή γενειάδα στην αλβανική βιβλιογραφία είναι και εκείνος που φέρνει τα νέα δόντια στα μικρά παιδιά.

659. Βλ. ό.π., <http://floripress.blogspot.com/2012/12/rovena-rozhani-po-vjen-babagjyshi.html>

Ακολούθως εκτίθενται αυτά τα ολιγάριθμα περιοδικά, τα οποία εκδίδονται σήμερα στην Αλβανία. Για πρώτη φορά εμφανίζονται έντυπα, στο περιεχόμενο των οποίων ο νεαρός αναγνώστης βρίσκει πληροφορίες γύρω από θέματα της καθημερινής ζωής, έρχεται σε επαφή με την τέχνη που συνεπάγεται τη γλωσσική και ηθικο-πνευματική καλλιέργεια του, όπως και το δημιουργικό παιχνίδι.

Τέτοιου περιεχόμενου περιοδικό που απευθύνεται στα παιδιά, από το 1997 και μέχρι σήμερα, είναι το «*Gëzohu*», έκδοση της Αυτοκέφαλής Ορθόδοξης Εκκλησίας της Αλβανίας η οποία διανέμεται αποκλειστικά στα εκπαιδευτήρια της Εκκλησίας. Κυκλοφορεί ανελλιπώς κάθε μήνα για τα παιδιά και τους εφήβους. Στο περιεχόμενο αυτού του περιοδικού βρίσκουμε:

- Θέματα και διδάγματα της Ορθόδοξης πίστης μέσα από την Αγία Γραφή και την εκκλησιαστική παράδοση.
- Η Βίβλος για παιδιά σε 365 ιστορίες.
- Ενδιαφέρουσες επιστημονικές, εγκυκλοπαιδικές γνώσεις με απλό και κατανοητό τρόπο
- Ευχάριστες και διδακτικές ιστορίες για μικρούς και μεγάλους
- Αλβανική και Παγκόσμια Κλασική λογοτεχνία και λαϊκά παραμύθια με ηθικά διδάγματα.
- Επίκαιρα θέματα που έχουν σχέση με την καθημερινότητα των παιδιών.
- Ψυχαγωγία με ανέκδοτα, αλλά και δραστηριότητες που οξύνουν την κριτική σκέψη, όπως γρίφους, σταυρόλεξα, ακροστιχίδες, αινίγματα.
- Δημιουργίες των παιδιών: π.χ. ζωγραφιές.
- Προτάσεις για εύκολες και χρήσιμες κατασκευές κ.ά.

Ένα ακόμη περιοδικό το οποίο απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας 7-10 ετών είναι το «*Foleza Jeshile/ Η πράσινη φωλιά*», που άρχισε να εκδίδεται το 2008 και διατηρείται ακόμη και σήμερα, επίσης θρησκευτικού χαρακτήρα.

Είναι μηνιαίο περιοδικό και δημοσιεύεται υπό την επίβλεψη έμπειρου προσωπικού, το οποίο στοχεύει να αντικατοπτρίζει διάφορες ενότητες, σύμφωνα με τις απαιτήσεις των παιδιών ηλικίας 7-10 ετών.

Αυτό το περιοδικό δίνει στους μικρούς αναγνώστες την ευκαιρία να αποκτήσουν γνώσεις για τον κόσμο, την υγεία, αλλά και για δεξιότητες, όπως αυτές της

χειροτεχνίας, του μαγειρέματος κ.ά., αλλά και να μάθουν να μιλούν και να εκφράζονται με ευγένεια και ορθά δομημένο τρόπο. Τα παιδιά εκπαιδεύονται μέσα από την ποίηση, την πεζογραφία, και τα διασκεδαστικά παιχνίδια, τα οποία μεταφέρουν αξίες, ηθικές, ανθρωπιστικές και πατριωτικές.

Στην πρώτη σελίδα κάθε έκδοσης του περιοδικού υπάρχει η παρακάτω επισήμανση:

«Για μια καλή εκπαίδευση και για την πνευματική ανάπτυξη των παιδιών σας, επιλέξτε το εκπαιδευτικό περιοδικό "Foleza Jeshile / Πράσινη φωλίτσα "

Αγαπητά παιδιά και γονείς, σας καλώ να γίνεται μέρος του περιοδικού μας σε κάθε αριθμό έκδοσής του.

Το περιοδικό "Foleza Jeshile / Πράσινη φωλίτσα " είναι ένα περιοδικό για παιδιά.

Αυτό το περιοδικό έρχεται ως αρωγός όλων των παιδιών προσχολικής ηλικίας και του δημοτικού σχολείου.

Αυτό το περιοδικό είναι αντικείμενο λογοτεχνικής επιμέλειας από εξειδικευμένο προσωπικό, το οποίο συνεισφέρει τα μέγιστα στην εκπαίδευση των παιδιών σε ορισμένους τομείς όπως:

- Να γράψουν σωστά την αλβανική γλώσσα.*
- Να μάθουν νέες δεξιότητες επικοινωνίας.*
- Να εμπνεύσει τα παιδιά να γίνουν μέρος αυτού του περιοδικού μέσα από τους διαγωνισμούς που εμείς διοργανώνουμε.*

Ο στόχος του περιοδικού "Foleza Jeshile / Πράσινη φωλίτσα " είναι:

Η εκπαίδευση των παιδιών μέσω των λογοτεχνικών παραγωγών όπως τα παραμύθια, τα ποιήματα και τα διηγήματα, τα οποία μεταφέρουν ηθικές αξίες και συμβάλλουν στην ανάπτυξη του αισθήματος του πατριωτισμού.

Μέσα από τις ενότητες "Ψηφιδωτό" και "Παιχνίδια ταχύτητας", στοχεύουμε να προωθούμε την πνευματική ανάπτυξη των μικρών μας αναγνωστών.

Για μια καλή εκπαίδευση και για την πνευματική ανάπτυξη των παιδιών σας, επιλέξτε το περιοδικό "Foleza Jeshile / Πράσινη φωλίτσα " ⁶⁶⁰

Ένα ακόμη περιοδικό, μια πολύ πρόσφατη έκδοση που επιδιώκει την ποιοτική

660. https://issuu.com/foleza7/docs/revista_foleza_jeshile_-_nr_35

διαπαιδαγώγηση των παιδιών «*Klubi i fëmijëve / Το κλάμπ των παιδιών*», είναι το πρώτο δωρεάν διαδικτυακό περιοδικό για παιδιά που κυκλοφόρησε τον Δεκέμβριο του 2020 αρ.1 στην Αλβανία από τον εκδοτικό Οίκο Albas.

Η συγγραφική ομάδα του περιοδικού στην εισαγωγή του περιοδικού διερωτάται:

-Μπορούμε να αποσπάσουμε ένα tablet ή ένα τηλέφωνο από τα χέρια των παιδιών;

-Στην σύγχρονη εποχή είναι σχεδόν αδύνατον! Μπορούμε ωστόσο μεθοδευμένα να υποδείξουμε έναν δημιουργικότερο και πιο παραγωγικό τρόπο χρήσης τους. Ναι, αυτό είναι πιθανό. Γονείς και δάσκαλοι, σας προτείνουμε σήμερα το νεότερο διαδικτυακό περιοδικό "Children Club". Προτείνουμε μια παραγωγική λύση αξιοποίησης του χρόνου στο διαδίκτυο.

Αλλά τι θα περιέχει αυτό το περιοδικό; Σύμφωνα με τις πληροφορίες που παρέχουν οι πρώτες εκδόσεις, το περιοδικό παρουσιάζει πολυμορφία θεματικών ενοτήτων. Αρχικά, συμπεριλαμβάνει μερικές συμβουλές ή προτάσεις στους γονείς και στους εκπαιδευτικούς για ορισμένες μεθόδους που σχετίζονται με την εκπαίδευση, την επικοινωνία, την ανάπτυξη του παιδιού κ.λπ. Στη συνέχεια παρουσιάζεται η ενότητα μαγειρικής στο πλαίσιο της οποίας τα ίδια τα παιδιά ασχολούνται με το μαγείρεμα και προβάλλουν τη συνταγή που χρησιμοποίησαν. Στόχος είναι τα παιδιά να αποκτήσουν ένα κίνητρο εξισορροπημένης διατροφής. Στις επόμενες σελίδες παρουσιάζονται αφηγήσεις που περιέχουν εκπαιδευτικά μηνύματα ή ποιήματα που δημιουργήθηκαν από τα ίδια τα παιδιά. Στο πρώτο τεύχος του περιοδικού φιλοξενείται η Άμυ ένα 8χρονο κορίτσι που είχε συνθέσει ένα ποίημα για τη σημαία. Στην ενότητα της ζωγραφικής, δίνεται προτεραιότητα στην εξήγηση της σημασίας του σχεδίου, αλλά και στον τρόπο που τα σκίτσα που δημοσιεύονται από τα ίδια τα παιδιά επιδρούν θετικά στην ψυχροσύνθεσή τους. Παράλληλα, οι γονείς μπορούν να αντλήσουν πληθώρα ενημερωτικού υλικού αναφορικά με τα αναπτυξιακά στάδια του παιδιού. Στο τέλος του περιοδικού εντάσσονται φύλλα εργασίας που πρέπει να συμπληρωθούν από παιδιά, είτε ακόμη να αξιοποιηθούν από τους ίδιους τους γονείς προσαρμόζοντάς τα στην ηλικία, τις ιδιαιτερότητες και τις απαιτήσεις του κάθε παιδιού⁶⁶¹.

661. <https://www.portalishkollor.al/argetim/klubi-i-femijeve-revista-e-pare-online-falas-per-te-vegjlit>
©Portali Shkollor- Të gjitha të drejtat e rezervuara. Ndalohet kopjimi pa lejen tonë.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ*Η ΕΘΝΙΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ**ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ***6.1. Η παιδική λογοτεχνία στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα της Αλβανίας**

Η προσπάθεια προσέγγισης και παρουσίασης της Βορειοηπειρωτικής Παιδικής Λογοτεχνίας αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα, διότι πρόκειται για μια μελέτη που αποσκοπεί να καλύψει μια πολύ μακρά περίοδο, από τα μέσα του δέκατου πέμπτου αιώνα μέχρι και σήμερα. Κατά τη μακρόχρονη αυτή πορεία, κατά περιόδους, άλλαξαν οι ιστορικές, κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές, πολιτιστικές και καλλιτεχνικές συνθήκες, οι οποίες επηρέασαν το περιεχόμενο, την τέχνη και τη δομή αυτής της λογοτεχνίας. Κατά την περίοδο αυτή, εμφανίστηκαν, ήκμασαν και παρήκμασαν διάφορα λογοτεχνικά ρεύματα, τα οποία επίδρασαν και στο έργο των Βορειοηπειρωτών συγγραφέων και ποιητών.

Η άνθιση της ελληνικής παιδείας στην Ήπειρο, στα χρόνια της Τουρκοκρατίας έως και σήμερα είναι μια πραγματικότητα αδιαμφισβήτητη και ταυτόχρονα ένα θέμα πολύ γνωστό και προσφιλές στην ελληνική ιστοριογραφία. Ως αναπόσπαστο μέρος της παιδείας στην Ήπειρο είναι και η παιδεία στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία, πριν και μετά το 1913, όταν η Βόρειος Ήπειρος παραχωρήθηκε στο νεοσύστατο τότε αλβανικό κράτος. Να σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι έως και σήμερα τα έργα, τα οποία έχουν εκδοθεί από Έλληνες ομογενείς δεν είναι αυτούσια παιδική λογοτεχνία. Δεν έχουν υπάρξει, από Έλληνες ομογενείς συγγραφείς, δημιουργίες αποκλειστικά για παιδιά, ωστόσο, πολλά ποιήματα και πεζογραφήματα είναι ευανάγνωστα από τις μικρές ηλικίες και έχουν αξιοποιηθεί στα Αναγνωστικά των ελληνικών σχολείων της μειονότητας. Παρακάτω γίνεται μια σύντομη ιστορική προσέγγιση της λειτουργίας και εξέλιξης των ελληνικών σχολείων της Βορείου Ηπείρου και κατά συνέπεια και της παιδικής λογοτεχνίας που πλαισιώνει τα σχολικά εγχειρίδια έως και σήμερα.

6.2. Τα σχολεία της Βορείου Ηπείρου στους χρόνους της τουρκοκρατίας, ως αναπόσπαστο μέρος των σχολείων της ενιαίας Ηπείρου (1453-1913)

Μετά την κατάκτηση της Ηπείρου από τους Τούρκους και μέχρι τις αρχές του 17^{ου} αιώνα βαθύ πνευματικό σκοτάδι κάλυπτε την Ήπειρο, συμπεριλαμβανομένης και της Βορείου Ηπείρου, ως αναπόσπαστο μέρος της.⁶⁶² Τα πρώτα σχολεία λειτούργησαν στα μοναστήρια και τις εκκλησίες⁶⁶³ αλλά και στα μεγάλα αστικά κέντρα. Τα σχολεία του Δελβίνου, Δρόβιανης⁶⁶⁴, Αργυροκάστρου⁶⁶⁵, Κεστορατίου⁶⁶⁶, Λαμπόβου, Μοσχόπολης, Κορυτσάς⁶⁶⁷ κ.α. δημιούργησαν, επί τουρκοκρατίας, μια πλούσια πνευματική ζωή με έντονο ελληνοχριστιανικό χαρακτήρα και συντέλεσαν αποτελεσματικά στην αφύπνιση του Γένους, αναδεικνύοντας πολλούς εκκλησιαστικούς και εθνικούς ηγέτες, επιφανείς λόγιους, δασκάλους, κληρικούς και πολλές προσωπικότητες που διέπρεψαν στο εμπόριο και τα γράμματα και κατέλαβαν υψηλές θέσεις στην κοινωνία. Στατιστικά στοιχεία εκείνης της εποχής αναφέρουν συνολικά 360 σχολικές μονάδες με περίπου 22.595 μαθητές.⁶⁶⁸

6.3 Η εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας μετά την παραχώρηση από τις μεγάλες δυνάμεις στην Αλβανία (1914-1940)

Τα πολιτικά και διπλωματικά γεγονότα που σημάδεψαν την εποχή αυτή υπήρξαν ο καταλύτης που ανέτρεψε την πορεία της ελληνικής εκπαίδευσης στην περιοχή. Η ίδρυση του αλβανικού κράτους και η παραχώρηση σε αυτό σημαντικού τμήματος της Ηπείρου, όπου κατοικούσε συμπαγής ελληνικός πληθυσμός, είναι το κομβικό σημείο που σηματοδοτεί την απαρχή της συρρίκνωσης των ελληνικών σχολείων. Τα γεγονότα πλέον άλλαζαν σε βάρος της ελληνικής παιδείας. Η μειονοτική εκπαίδευση αυτή την εποχή είναι αντιμέτωπη με ποικίλα, οξύτατα προβλήματα. Διακόπτεται η λειτουργία των περισσότερων ελληνικών σχολείων, κάτι το οποίο παρουσιάζεται και στα στατιστικά του παρακάτω πίνακα. Πραγματοποιείται η αντικατάσταση του

662. Βλ. Ε. Σκοπετέα, *Το πρότυπο Βασίλειο και η Μεγάλη Ιδέα*, εκδ. Πολύτυπο, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 80.

663. Βλ. Φ. Οικονόμου, *Τα Σχολεία της ενιαίας Ηπείρου στους χρόνους της τουρκοκρατίας*, Αθήνα 1987, σσ. 60-61.

664. Βλ. Δ. Ευαγγελίδης, *Βόρειος Ήπειρος*, Αθήνα 1919, σ. 89.

665. Βλ. Αχ. Παπαδόπουλος, *Η Δρόπολις της Β. Ηπείρου*, Αθήνα 1965, τόμος 1, σ. 7.

666. Βλ. Φ. Οικονόμου, ό.π. σσ. 83-85.

667. Βλ. Π. Τζίοβας, «Γερβάσιος Ωρολογάς», Ιωάννινα 1980, σσ. 26-27.

668. Βλ. Φ. Οικονόμου, ό.π. σσ. 95-98.

ελληνικού διδακτικού προσωπικού από Αλβανούς δασκάλους και τη διδασκαλία της πλειοψηφίας των μαθημάτων στην αλβανική γλώσσα. Τα αλβανικά αντίποινα απέναντι στους Έλληνες δασκάλους υπήρξαν τρομερά: μαζικές συλλήψεις, εκτοπίσεις, βασανιστήρια, τρομοκράτηση δασκάλων μαθητών και γονέων. Μόνος και αβοήθητος ο πληθυσμός της περιφέρειας Αργυροκάστρου αντέδρασε με σθένος απέναντι στην τροποποίηση του άρθρου 206 του αλβανικού συντάγματος στα 1933, που προέβλεπε τη διακοπή λειτουργίας των ελληνικών σχολείων με αποτέλεσμα λίγους μήνες μετά η αντίδραση να είχε επεκταθεί στους κόλπους ολόκληρης της Μειονότητας. Κορυφαίο γεγονός της φάσης αυτής είναι η προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης και η δικαίωση των αιτημάτων της Μειονότητας, αναγκάζοντας την Αλβανική Κυβέρνηση να αναβάλει όλες τις ρυθμίσεις για το καθεστώς των μειονοτικών σχολείων⁶⁶⁹.

Κατάσταση με αριθμό σχολείων και δασκάλων κατά τα έτη 1925-1933⁶⁷⁰

A /A	Σχολικό Έτος	Αριθ. σχολείων	Αριθ. δασκάλων
1	1925-1926	78	113
2	1926-1927	68	102
3	1927-1928	66	95
4	1928-1929	60	85
5	1929-1930	63	83
6	1930-1931	64	82
7	1931-1932	43	50
8	1932-1933	10	11

669. Βλ. Κ. Βακαλόπουλος, *Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού Ηπειρος*, εκδ. Αφοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1992, σσ. 815-870.

670. Βλ. Κ. Βακαλόπουλος, *ό.π.*, σ. 849.

6.4. Τα ελληνικά σχολεία της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης

Μετά την παραπομπή του ζητήματος των ελληνικών σχολείων στο Διαρκές Δικαστήριο Διεθνούς Δικαιοσύνης της Χάγης, και τη δικαίωση της ελληνικής πλευράς⁶⁷¹, το θέμα που ετίθετο ήταν ο τρόπος που θα συνέχιζε η λειτουργία των ελληνικών σχολείων, όπως, επίσης, και τα σχολικά εγχειρίδια που θα αξιοποιούσαν.

Το σχέδιο περί της λειτουργίας των Ελληνικών σχολείων προέβλεπε ότι τα ιδιωτικά σχολεία των μειονοτήτων του Βασιλείου, είναι ελεύθερα να λειτουργούν, με δασκάλους, οι οποίοι εκλέγονται από τη μειονότητα και εγκρίνονται από το Υπουργείο Παιδείας της Αλβανίας. Το σχέδιο προέβλεπε επίσης τους όρους που πρέπει να πληροί κάποιος ώστε να εγκρίνεται ως ιδιωτικός δάσκαλος από το Υπουργείο Παιδείας, αφού συνάψει, με τη Δημογεροντία του τόπου, σχετικό με τα καθήκοντά του και τον μισθό του συμβόλαιο το οποίο συντάσσεται εις την αλβανική γλώσσα και τη γλώσσα της μειονότητας και υπογράφεται ενώπιον του Νομάρχη. Επίσης, το σχέδιο προέβλεπε επίσημο διοικητικό και εκπαιδευτικό έλεγχο, ο οποίος διενεργείται σύμφωνα με τις διατάξεις του Νόμου από το Υπουργείο Παιδείας, μέσω του οικείου επιθεωρητού. **Το σχολικό πρόγραμμα είναι το ίδιο με τα δημόσια σχολεία του Κράτους μόνον η ύλη διδάσκεται στη γλώσσα της μειονότητας. Στα σχολεία της μειονότητας επιτρέπεται η χρήση βιβλίων και λοιπόν σχολικών εγχειριδίων, τα οποία συντάσσονται κατά το επίσημο πρόγραμμα και μόνον, αφού έχουν εγκριθεί από το Υπουργείο Παιδείας. Το Υπουργείο Παιδείας δικαιούται την εισαγωγή της Αλβανικής γλώσσας ως υποχρεωτικής γλώσσας. Σε περίπτωση που το Υπουργείο Παιδείας δεν έχει συντάξει εγχειρίδια, εγκρίνει, στη γλώσσα της μειονότητας κείμενο, το οποίο προσαρμόζεται καλύτερα στο επίσημο πρόγραμμα.**⁶⁷²

6.4.1. Τα σχολικά εγχειρίδια της εποχής

Το καθεστώς της επιλογής και της προμήθειας των σχολικών βιβλίων αποτέλεσε μεγάλο πρόβλημα κατά την περίοδο αυτή. Κατά κανόνα παρά τις υποσχέσεις που

671. Βλ. Ε. Μαντά, «Η εκπαίδευση της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία κατά τον Μεσοπόλεμο.», Θεσσαλονίκη, σσ. 232.

672. Βλ. Γ. Παπαδόπουλος, *Η Εθνική Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία και το σχολικό αυτής ζήτημα*, Ιωάννινα 1981, σσ. 122-125.

είχαν δοθεί τον Αύγουστο του 1925 περί ανανέωσής τους, τα βιβλία που εισάγονταν και χρησιμοποιούνταν στα μειονοτικά σχολεία ήταν παλιές εκδόσεις Κωνσταντινουπόλεως (καταγράφονται εκδόσεις ακόμη και του 1860), που αρχικά προοριζόνταν για όλες τις τουρκοκρατούμενες περιοχές, στα σχολεία όμως της Αλβανίας έφτασαν να χρησιμοποιούνται μέχρι και την έναρξη του Β' Παγκόσμιου Πολέμου. Από το περιεχόμενο των βιβλίων αυτών απουσίαζε κάθε αναφορά στην ελληνική ιστορία, σε ιστορικές περιόδους ή γεγονότα, και στη χριστιανική θρησκεία. Η λογοκρισία που υφίσταντο ήδη κατά την έκδοσή τους στην Κωνσταντινούπολη ήταν καταφανής και σε γενικές γραμμές σ' αυτήν αρκούσαν και οι αλβανικές αρχές. Ευνόητο είναι, επομένως, ότι τα βιβλία αυτά ήταν παρωχημένα και θεωρούνταν από όλους ως ακατάλληλα και από παιδευτική και γλωσσική άποψη. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονταν τα:

- 1- Γραμματική της μητρικής γλώσσας. 1902 (Βιβλιοπωλείον Σεϊτανίδη, Κωνσταντινούπολις)
- 2- Αναγνωστικόν των Νέων Ελληνικών: Πατρίς, 1^{ov} έτος, 1^{ov} μέρος, 1921 (Βιβλιοπωλείον Σεϊτανίδη, Κωνσταντινούπολις)
- 3- Αναγνωστικόν των Νέων Ελληνικών: Πατρίς, 1^{ov} έτος, 2^{ov} μέρος, 1920 (Βιβλιοπωλείον Σεϊτανίδη, Κωνσταντινούπολις)
- 4- Αναγνωστικόν: Ο καλός Πατήρ, του Ιωάννη Βρεττού, 1895 (Βιβλιοπωλείον Σεϊτανίδη, Κωνσταντινούπολις)
- 5- Βιβλιοθήκη του Αγροτικού Σχολείου, του Ιωάννου Τάη, Τόμος 1^{ος} (Βιβλιοπωλείον Σεϊτανίδη, Κωνσταντινούπολις)

Την εισαγωγή των βιβλίων στην Αλβανία είχαν αναλάβει κατά τρόπο μονοπωλιακό μερικοί έμποροι της περιοχής που είχαν συνάψει σχετικά συμβόλαια με την Επιθεώρηση Δημοτικής Εκπαίδευσης Αργυροκάστρου, στους οποίους δινόταν η δυνατότητα να κερδοσκοπήσουν σε βάρος των μαθητών. Οι ελληνικές προξενικές Αρχές και η Επιτροπή επί των Εκπαιδευτικών μάταια κατέβαλαν προσπάθειες για την εισαγωγή σχολικών βιβλίων από την Ελλάδα. Αυτό δεν στάθηκε δυνατόν να επιτευχθεί παρά μόνο πολύ αργότερα, το φθινόπωρο του 1935 και αφού είχε μεσολαβήσει η καταδικαστική για την Αλβανία απόφαση στη Χάγη.⁶⁷³

Ο Αλβανός Επιθεωρητής των Ιδιωτικών (Κοινοτικών) Σχολείων της Μειονότητας κ. Κολ Κότσι με την υπ' αριθ. 7/33 από 15 Ιουλίου 1937 εμπιστευτική

673. Βλ. Ε. Μαντά, *Η εκπαίδευση της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία κατά τον Μεσοπόλεμο*, Θεσσαλονίκη, σσ. 64-65.

αναφορά προς το Υπουργείο Παιδείας Τυράνων αναλυτική έκθεση, επί των Ελληνόφωνων Σχολείων, Σχολικού έτους 1936-1937, έγραφε, μεταξύ άλλων και τα εξής:

.... ελληνόφωνες περιφέρειες, αποτελούνται από 99-100 χωριά διατεταγμένα κατά τρόπο ώστε δεν περιβάλλεται μεταξύ αυτών ουδέν αλβανόφωνο χωρίο, ... είναι μια συνέχεια των μερών τα οποία βρίσκονται εκείθε των συνόρων... έχουν την ίδια γεωγραφική, κοινωνική σύσταση. ...το εναπομείναν τμήμα εντός των συνόρων μας, είναι ελληνόφωνο από απόψεως γλώσσας και ελληνικόν από απόψεως αισθημάτων.... είναι περισσότερο ελληνικό απ' ότι το άλλο μέρος, επειδή το μέρος εκείθε των συνόρων ησύχασε από τον κίνδυνο που απειλεί τη γλώσσα και την εθνική του ψυχή, ενώ το μέρος το ένθεν των συνόρων, μην επιθυμώντας να αναγνωρίσουν τη γενόμενη αλλαγή, διατήρησε, όπως πρώτα, το πνεύμα της αντιδράσεως. Ο Αλβανός Επιθεωρητής παρουσιάζει αποτελέσματα επιθεώρησης για 79 συνολικά σχολεία της μειονότητας όπου παρουσιάζει έκθεση αναλυτικά για κάθε σχολείο και τους κοινοτικούς δασκάλους του αναφέροντας κυρίως τα φρονήματα των μαθητών και δασκάλων καθώς επίσης το πόσο κατείχαν την αλβανική γλώσσα, τα ήθη και έθιμά τους κ.ά.⁶⁷⁴

6.5. Η εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας κατά του καθεστώτος της κομμουνιστικής διακυβέρνησης στην Αλβανία (1941-1991)

Η αντιμετώπιση της ελληνικής εκπαίδευσης, κατά το καθεστώς της κομμουνιστικής διακυβέρνησης υπό τον Ενβέρ Χότζα, χαρακτηρίζεται από τον προσδιορισμό των «μειονοτικών ζωνών» και το δικαίωμα να έχουν μειονοτικά σχολεία μόνον 99-100 χωριά, αγνοώντας τους συμπαγείς ελληνικούς πληθυσμούς των πόλεων Αργυροκάστρου, Αγίων Σαράντα, Δελβίνου, Χιμάρας, Κορυτσάς, Πρεμετής. Βασικά χαρακτηριστικά της εποχής αυτής είναι η καλλιέργεια πίστεως και αφοσίωσης προς το κόμμα και τον αρχηγό του, περιορισμένη και μετρημένη διδασκαλία ελληνικής γλώσσας όπου διαφαίνεται πρόθεση βίαιης αλβανοποίησης του ελληνόγλωσσου περιβάλλοντος, όπου διαβιεί η Μειονότητα (ελληνικά ονοματεπώνυμα, τοπωνύμια). Σχεδόν κάθε χωριό έχει το δικό του σχολείο (επταετής και αργότερα οκταετής υποχρεωτική φοίτηση). Οι δάσκαλοι απόφοιτοι αλβανικών πανεπιστημίων και της

674. Βλ. Γ. Παπαδόπουλος, *Η Εθνική Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία και το σχολικό αυτής ζήτημα*, Ιωάννινα 1981, σσ. 126-170

Παιδαγωγικής Ακαδημίας Αργυροκάστρου⁶⁷⁵ με περιορισμένη γνώση της ελληνικής γλώσσας. Τα σχολικά βιβλία ήταν μεταφράσεις από τα αντίστοιχα αλβανικά, πλήρης αποσιώπηση της ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού, έλλειψη στοιχείων περί Ελλάδος, κατάργηση ηθών και εθίμων. Σε αυτό συνέβαλε και η πλήρης κατάργηση το 1967 της Χριστιανικής λατρείας και το κλείσιμο των εκκλησιών.⁶⁷⁶

Μια σημαντική μελέτη στην αξιολόγηση των σχολικών εγχειριδίων της εποχής είναι το έργο του Αθανάσιου Σπ. Πασχάλη με τίτλο *Τα μεταπολεμικά Αναγνωστικά της Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας, Γλωσσική και Ιδεολογική Προσέγγιση* (1998). Στο έργο αυτό παρουσιάζονται αναλυτικά όλες οι ιστορικο-κοινωνικές συνθήκες που επηρέασαν την εκπαίδευση στην Ελληνική Μειονότητα της Αλβανίας. Επιπλέον, γίνεται εκτενής αναφορά στο περιεχόμενο των σχολικών εγχειριδίων της εποχής και οι σοβαρές γνωστικές ελλείψεις που παρατηρούνται σε αυτά. Σύμφωνα με τον Αθανάσιο Πασχάλη, *τα μεταπολεμικά αναγνωστικά της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία, τα οποία είναι ιδεολογικά φορτισμένα, διακρίνονται για τη συνειδητή και συστηματική πολιτική μύηση και καθοδήγηση που ασκούν στους μαθητές του μειονοτικού σχολείου. Τα περισσότερα από τα κείμενα των αναγνωστικών περιστρέφονται γύρω από την πατρίδα και τη σοσιαλιστική οικοδόμηση της χώρας. Η ύλη των αναγνωστικών περιστρέφεται γύρω από ένα περιορισμένο αριθμό θεμάτων, τα ενδιαφέροντα των μαθητών δεν λαμβάνονται υπόψη, αφού το καθεστώς της Αλβανίας κατά πρώτο λόγο επιδιώκει να διαμορφώσει οπαδούς, να επιβάλει την ιδεολογία του και να εμφυσήσει στους μαθητές την αφοσίωση στο κόμμα και τον αρχηγό*⁶⁷⁷.

Τέλος, η Αλβανία, ως κράτος στο οποίο κυριαρχούσε ο εθνικισμός και ο ιδεολογικός δογματισμός, ακολουθούσε μια αφομοιωτική και αφελληνιστική τακτική για την ελληνική μειονότητα, έτσι ώστε να εξακολουθεί αυτή να είναι ελληνόφωνη, αλλά ως «αυτοφυής και αυθύπαρκτη εθνοτική ομάδα» στον αλβανικό χώρο, να μην έχει καμία σχέση με την Ελλάδα και τον ελληνισμό⁶⁷⁸.

675. Βλ. Κ. Γκατζώνης, *Τα ελληνικά σχολεία στο Αργυρόκαστρο (1633-1960)*, Ιωάννινα 2005, σσ.44-49.

676. Βλ. Γ. Παπαδοπούλου, *Η Εθνική Ελληνική Μειονότης εις την Αλβανίαν και το σχολικόν αυτής ζήτημα*, Ιωάννινα 1981, σσ. 206-207.

677. Βλ. Α. Σπ. Πασχάλης, *Τα Μεταπολεμικά Αναγνωστικά της Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας, Γλωσσική και ιδεολογική προσέγγιση*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1998, σ. 316.

678. Βλ. Ευ. Κωφός, *Τα σχολικά εγχειρίδια της Ελληνικής Μειονότητας της Βορείου Ηπείρου την εποχή του Ενβέρ Χότζα*, Κέντρο Σπουδών Νοτιοανατολικής Ευρώπης, Αθήνα 1994, σ. 26.

6.6. Η εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας μετά την κατάρρευση του απολυταρχικού καθεστώτος στην Αλβανία μέχρι και σήμερα (1991-2018)

Μετά το 1990 η εκπαίδευση στο χώρο της ΕΕΜ έχει συρρικνωθεί λόγω της δραστηκής μείωσης του αριθμού των μαθητών, αλλά και του κατακερματισμού του δικτύου των σχολείων, με αρνητικές πλέον συνέπειες τόσο στην εκπαιδευτική διαδικασία και το επίπεδο της παρεχόμενης παιδείας όσο και στη δυνατότητα εκσυγχρονισμού και στήριξης των σχολικών μονάδων. Το πρόβλημα, όμως, αυτό ούτε ξεκινά ούτε περιορίζεται μόνον στην εκπαίδευση. Πρόκειται για γενικότερο πρόβλημα που σχετίζεται με την πληθυσμιακή αποψίλωση του χώρου της ΕΕΜ, λόγω της μαζικής μετανάστευσης στην Ελλάδα σημαντικού ποσοστού ενεργού πληθυσμού.

Ως γνωστό, το καθεστώς και ο τρόπος λειτουργίας των δημοσίων σχολείων στην ΕΕΜ είναι νόμιμα κατοχυρωμένα, για την υποχρεωτική φοίτηση (1^η μέχρι 9^η τάξη). Η λειτουργία δημόσιων σχολείων προβλέπεται αποκλειστικά για το σύνολο των ελληνικών χωριών και των πόλεων Αργυρόκαστρου, Δελβίνου και Αγίων Σαράντα. Τα σχολεία αυτά υπάγονται στο αλβανικό εκπαιδευτικό σύστημα και αναγνωρίζονται ως δίγλωσσα σχολεία για την ΕΕΜ στην Αλβανία.

6.6.1. Τα σχολικά εγχειρίδια της εποχής

Ένα από τα βασικά προβλήματα της εκπαίδευσης στη Μειονότητα είναι τα σχολικά εγχειρίδια⁶⁷⁹. Λόγω των συνεχόμενων αλλαγών των προγραμμάτων μαθημάτων αλλά και λόγω της αλλαγής του εκπαιδευτικού συστήματος στην υποχρεωτική φοίτηση απαιτείται αρκετός χρόνος για την έγκαιρη συγγραφή ή μετάφραση των σχολικών εγχειριδίων. Το αλβανικό Υπουργείο Παιδείας, αν και επίσημα δηλώνει ότι λαμβάνει εγκαίρως μέτρα για τον εφοδιασμό των μειονοτικών σχολείων με βιβλία, παρατηρούνται καθυστερήσεις και ελλείψεις βιβλίων. Στα σχολεία δεν επιτρέπεται η χρήση των σχολικών εγχειριδίων από την Ελλάδα παρά τα αιτήματα διάφορων φορέων και των Συλλόγων Ελλήνων Εκπαιδευτικών της Μειονότητας. Στα σχολεία της Μειονότητας άτυπα μοιράζονται κάποια βιβλία, κυρίως γλωσσικού περιεχομένου, με την ανοχή των επίσημων αρχών της παιδείας.

679. Βλ. Γ. Δ. Καψάλης, *Η γλώσσα και το περιεχόμενο των σχολικών εγχειριδίων της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας*. Διαδρομές 1995 (40), σσ. 262-272.

Στα σχολεία της Μειονότητας χρησιμοποιούνται τρεις κατηγορίες βιβλίων :

α- Βιβλία ελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας τα οποία γράφονται από ομογενείς συγγραφείς, βάσει των προγραμμάτων του αλβανικού Υπουργείου Παιδείας.

β- Βιβλία που είναι ίδια με τα αλβανικά και απαιτείται η μετάφρασή τους στην ελληνική γλώσσα.

γ- Βιβλία ίδια με τα αλβανικά για τα μαθήματα που διδάσκονται στην αλβανική γλώσσα και στα σχολεία της Μειονότητας.

Όπως αναφέρει και ο Ομότιμος Καθηγητής κ. Γ.Δ Καψάλης: *«Είναι γεγονός ότι μετά την κατάρρευση του προηγούμενου καθεστώτος στην Αλβανία, έχουμε τη συγγραφή νέων σχολικών εγχειριδίων για όλα σχεδόν τα γνωστικά αντικείμενα. Τα εγχειρίδια αυτά μεταφράστηκαν ακολούθως στην ελληνική γλώσσα από ανθρώπους των γραμμάτων της ελληνικής μειονότητας. Οι μεταφράσεις αυτές εμφανίζουν, ωστόσο, σημαντικές αδυναμίες, τόσο σε καθαρό γλωσσικό επίπεδο όσο και στην απόδοση και χρήση της επιστημονικής ορολογίας. Αρκετά από τα βιβλία αυτά είχαν μάλιστα μεταφραστεί και εκδοθεί στην Αλβανία, με αποτέλεσμα αφενός το επίπεδο της μετάφρασης και αφετέρου η αισθητική των βιβλίων να τα καθιστούν ακατάλληλα για σχολική χρήση»⁶⁸⁰.*

6.6.2. Αριθμός σχολείων και μαθητών

Είναι γεγονός ότι η κατάσταση και τα προβλήματα της μειονοτικής παιδείας δεν μπορούν να εξεταστούν ανεξάρτητα από τη συνολικότερη κατάσταση, στην οποία ευρίσκεται η Μειονότητα, στο πλαίσιο της Αλβανικής κοινωνίας και των αλλαγών που συντελούνται σ' αυτήν. Η δραστική μείωση του αριθμού των μαθητών και εκπαιδευτικών, κατ' επέκταση και των ελληνικών σχολείων στη Μειονότητα, οφείλεται βασικά στην πληθυσμιακή συρρίκνωση, που την τελευταία εικοσαετία συντελείται με γοργούς ρυθμούς, λόγω της μετανάστευσης προς την Ελλάδα.

Συγκριτικός πίνακας με αριθμό μαθητών, ανά πέντε έτη μετά το 1990, όπου διαφαίνεται η διαρροή μαθητών λόγω της μετανάστευσης. Η καταγραφή δεδομένων που αφορούν τον αριθμό μαθητών προκύπτει από στοιχεία που διαθέτουμε από τους

680. Βλ. Γ.Δ. Καψάλης, Η εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας, Σχολικά εγχειρίδια, γλωσσική επιμόρφωση, προοπτική, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1996, σσ. 11-12.

Συλλόγους Ελλήνων Εκπαιδευτικών των νομών Αργυροκάστρου, Αγίων Σαράντα και Δελβίνου.

NOMOS/ ETH	1991-92	1995-96	2000-01	2005-06	2009-10
Αργυροκάστρου	2137	1077	1074	721	481
Αγίων Σαράντα	2189	863	592	375	310
Δελβίνου	2108	788	362	140	127
Σύνολο:	6434	2728	2028	1236	918

ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2017-2018:

- **Αριθμός ομογενών μαθητών Νομού Αργυροκάστρου, Σύνολο: 187**
- **Αριθμός ομογενών μαθητών Νομού Αγίων Σαράντα, Σύνολο: 250**
- **Αριθμός ομογενών Μαθητών Νομού Δελβίνου, Σύνολο: 99**

6.7. Η βορειοηπειρωτική παιδική λογοτεχνία

Η προσπάθεια να καλυφθεί διεξοδικά μια τόσο εκτεταμένη περίοδο ανάπτυξης της παιδικής λογοτεχνίας στο βορειοηπειρωτικό χώρο επιβάλλει τη λεπτομερή ενασχόληση με διάφορα πρόσωπα που είτε γράφουν για πρώτη φορά, είτε δεν έχουν γράψει ποτέ αποκλειστικά για παιδιά. Ανάλογα με το έργο, τις αξίες και την προσφορά του κάθε προσώπου θα υπάρξει αντίστοιχη αναφορά και παρουσίαση της λογοτεχνικής παραγωγής του.

Εντοπίζονται περίοδοι ανάπτυξης της Βορειοηπειρωτικής Παιδικής Λογοτεχνίας που είναι δυνατόν να εξεταστούν ενιαία, όπως η περίοδος μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, εντός της αλβανικής επικράτειας. Η παιδική λογοτεχνία αυτής της περιόδου επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό και από την αλβανική παιδική λογοτεχνία. Η παιδική λογοτεχνία πριν το 1945 διαθέτει αμιγώς χαρακτηριστικά της ελληνικής λογοτεχνικής παραγωγής και ως προς το περιεχόμενο και ως προς τη μορφή της.

Ο όρος Βορειοηπειρωτική Παιδική Λογοτεχνία δεν αναφέρεται στην παιδική λογοτεχνία μιας ιδιαίτερης σχολής ή μιας ιδιαίτερης περιόδου, αλλά σε

αυτήν που αναπτύχθηκε στο βορειοηπειρωτικό χώρο ανά τους αιώνες, που εν γένει ακολουθεί την ελληνική παιδική λογοτεχνία, και αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της. Καθοριστικός παράγοντας στη διατύπωση αυτή δεν είναι η παιδική λογοτεχνία αυτή καθ' αυτή, αλλά οι ιστορικές συνθήκες και οι καταστάσεις που απέσπασαν αυτή την περιοχή από τον εθνικό κορμό.

Η μεταπολεμική βορειοηπειρωτική παιδική λογοτεχνία μπορεί και πρέπει να θεωρηθεί συνολικά ως μια ιδιαίτερη φάση ανάπτυξης, ενώ η προγενέστερη παιδική λογοτεχνία πρέπει να μελετηθεί εκ παραλλήλου με την παιδική λογοτεχνική παραγωγή της Ελλάδας, καθώς περιοδικά συμπίπτουν.

6.7.1. Οι απαρχές της Βορειοηπειρωτικής παιδικής λογοτεχνίας

Οι απαρχές της βορειοηπειρωτικής παιδικής λογοτεχνίας μπορούν να αναζητηθούν στη λαογραφία, στα δημοτικά τραγούδια, και στα παραμύθια του χώρου, γιατί το δημοτικό τραγούδι εφάπτεται της έντεχνης προσωπικής ποίησης, επιδρούσε σε αυτήν και καθόριζε πολλές φορές τους τρόπους έκφρασης. Η παραπάνω διαπίστωση ισχύει γενικά για τη λογοτεχνία που αναπτύχθηκε ανά τους αιώνες στο χώρο της Βορείου Ηπείρου. **Πρώτον**, η παιδική λογοτεχνία που αναπτύχθηκε στον εν λόγω χώρο υπήρξε εξαρχής και μέχρι τις ημέρες μας μια λογοτεχνία όχι του κέντρου, αλλά περιφερειακή. Με άλλα λόγια, οι ποιητές και οι πεζογράφοι βρίσκονταν πιο κοντά στο λαϊκό τραγούδι, τα παραμύθια, τους μύθους, τα νανουρίσματα, τις μνήμες παρά στο έντεχνο πεζογράφημα. Σε αυτή τη λογική, ο Σταυρινός Βεστιάρης, έγραψε στις αρχές του 17^{ου} αιώνα τα «*Ανδραγαθήματα του Μιχαήλ Βοεβόδα*», ο Κοσμάς Θεσπρωτός, ο Μιχαήλ Παπαδόπουλος, ο Τάσο Βιδούρι, ο Πάνο Τσούκας και πολλοί άλλοι που ανήκουν στην μεταπολεμική γενιά. **Δεύτερον**, η παιδική λογοτεχνία στη Βόρεια Ήπειρο δεν διέπρεψε ως Σχολή. Δεν απευθυνόταν αποκλειστικά στα παιδιά. Η παιδεία όσων ασχολήθηκαν με τα γράμματα δεν ήταν αξιόλογη. Η προσκόλληση στη δημοτική ποίηση συνεχίστηκε και μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο με αποτέλεσμα να επιβραδύνει την εξέλιξη της σύγχρονης παιδικής λογοτεχνίας στον εν λόγω χώρο αλλά και να την προφυλάξει από τον εξαλβανισμό τα χρόνια της απομόνωσης.

Υπό τις ανωτέρω συνθήκες και με αυτήν την έννοια είναι δυνατόν να διερευνηθούν καλύτερα οι σχέσεις του δημοτικού τραγουδιού με την έντεχνη ποίηση

και να προσδιοριστούν οι αρχές της νεοελληνικής παιδικής λογοτεχνίας στο χώρο της Βορείου Ηπείρου.

6.7.1.1. Τα δημοτικά τραγούδια

Το δημοτικό τραγούδι έχει πλούσια παράδοση στο χώρο του βορειοηπειρωτικού ελληνισμού. Ιστορικά τραγούδια, διηγήματα τραγούδια, τραγούδια για τη φύση, δίστιχα, κλέφτικα τραγούδια, παιδικά τραγούδια, εκείνα που λένε οι μητέρες όταν χορεύουν τα παιδιά, νανουρίσματα κ.ά. είναι μερικά από τα είδη της παιδικής λογοτεχνίας που αναπτύχθηκαν στον χώρο.

Η μελέτη γενικά του βορειοηπειρωτικού δημοτικού τραγουδιού, αλλά και του παιδικού δημοτικού τραγουδιού, δεν έγινε οργανωμένα, καθώς δεν υπάρχει διάκριση μεταξύ του δημοτικού τραγουδιού και του παιδικού τραγουδιού, ειδικότερα στα χρόνια του προηγούμενου καθεστώτος στην Αλβανία.

Όσοι καταπιάστηκαν με τη μελέτη του δημοτικού τραγουδιού δεν ήταν μελετητές που διέθεταν εξειδικευμένη γνώση, αλλά ερασιτέχνες. Επιχειρήθηκε περισσότερο η συλλογή και όχι η κριτική προσέγγιση του δημοτικού τραγουδιού. Δεν διερευνήθηκε αποκλειστική μελέτη του δημοτικού τραγουδιού, αλλά δημοσίευση μεμονωμένων τραγουδιών ή και συλλογών δημοτικών τραγουδιών. Σε αυτή την προοπτική δραστηριοποιήθηκαν αρκετοί συγγραφείς και λόγιοι Ηπειρώτες. Προσπάθεια συλλογής δημοτικού τραγουδιού έκανε ο Βασίλης Νίκας, ο Γρηγόρης Κατσαλίδας, ο Σταύρος Ντάγιος, ο Ανδρέας Ζαρμπαλάς κ.ά..

Γίνεται λόγος για δημοτικά τραγούδια κυρίως άσματα, αφηγηματικά τραγούδια (μπαλάντες), τραγούδια που έχουν πανελλαδικό χαρακτήρα και αντίστοιχα που έχουν τοπικό χαρακτήρα, που υπάρχουν και λειτουργούν στον χώρο της Βορείου Ηπείρου. Το χαρακτηριστικό στοιχείο που πρέπει να τονιστεί είναι η πλούσια γλωσσική έκφραση των δημοτικών τραγουδιών, καθώς και η μετρική οργάνωση. Μολονότι για αιώνες οι Βορειοηπειρώτες έζησαν δίπλα στον αλβανικό λαό, στα δημοτικά τραγούδια τους έχουν ενσωματωθεί ελάχιστες αλβανικές λέξεις. Αντιθέτως, πολλές ελληνικές λέξεις εισήχθησαν στο δυναμικό της αλβανικής γλώσσας αλλά και στα αλβανικά δημοτικά τραγούδια.

Τα δημοτικά τραγούδια του βορειοηπειρωτικού χώρου διαθέτουν μακρόχρονο βίο. Ευχερώς προσεγγίζονται χρονολογικά τα ιστορικά δημοτικά τραγούδια, καθώς

αναφέρονται σε ιστορικά πρόσωπα και γεγονότα, πολλά από τα οποία έχουν μετατραπεί σε θρύλους.

Ορισμένα τραγούδια που έχουν αρχέγονη αφετηρία διασώζονται μέχρι σήμερα και κοσμούν τα εγχειρίδια των σχολικών και εξωσχολικών αναγνωσμάτων:

Παραδείγματος χάρη, το δίστιχο:

*Φοινίκη, φοινικόπουλο,
μ' εννιά χιλιάδες Μάρες (Μαρίες).*

Είναι γνωστό ακόμα και σήμερα στις περιοχές του Βούρκου και της Δρόπολης. Η παράδοση αναφέρει ότι όταν στη Φοινίκη έμπαιναν στο χορό οι «νυφάδες», με διπλές σειρές (τραχηλιές) φλουριά, οι βοσκοί που έβοσκαν τα πρόβατα στον Κόζακα (βουνό στους πρόποδες του οποίου έχουν κτιστεί η Βόδριστα και το Βουλιαράτες Δρόπολης), άκουγαν τα φλουριά τους που κροτάλιζαν, καθώς χόρευαν.

Ένα άλλο δημοτικό τραγούδι γνωστό στην περιοχή της Βορείου Ηπείρου, το οποίο σχετίζεται με τα γεγονότα και το θρύλο της Μονοβύζας, που είναι πολύ παλιό όσο και ο ίδιος ο θρύλος:

*Στη Βράνια και στη Ρίπηση
κούκος να μη λαλήσει.
Εσκότωσαν τον Ίουλο,
το γιο της Μονοβίζας.⁶⁸¹*

Το τραγούδι «Στης Δερόπολης τον κάμπο» είναι από τα πιο διαδομένα στο χώρο της Βορείου Ηπείρου. Ο ακριβής χρόνο συγγραφής και μελοποίησης είναι δυσχερής εντοπισμός.

*Στης Δερόπολης τον κάμπο,
μωρέ Μπιρμπιλιά, μωρέ κι αϊ Μιλιά
Δέντρος ήταν φυτρωμένος,
κι ο Γιαννάκης ξαπλωμένος,
με το Γρίβα του δεμένο.
Σήκω, Γιάννο καβαλήκα,*

681. Βλ. Β. Μπαράς, *Το Δέλβινο της Β.Η...*, Αθήνα, 1966, σ. 149.

*Δεν μπορώ, καημένε, Γρίβα,
γιατί είμαι λαβωμένος...*

Το τραγούδι «*Μωρ' Δεροπολίτισσα*» είναι γνωστό και τραγουδιέται σ' όλες της περιοχές της Βορείου Ηπείρου, αλλά και ευρύτερα στην Ήπειρο. Πραγματεύεται γεγονότα και καταστάσεις που σημειώθηκαν στην εποχή του βίαιου εξισλαμισμού των χριστιανών.

Κρυπτοχριστιανή είναι αυτή που παρακαλεί τη Δεροπολίτισσα, να προσκυνήσει και γι' αυτή, καθώς πηγαίνει στην εκκλησία, επειδή δεν μπορεί να προσκυνήσει και να ανάψει ένα κερί σε κοινή θέα.

<i>Μωρ' Δεροπολίτισσα,</i>	<i>μωρ' καημένη,</i>
<i>σύντα πας στην εκκλησιά,</i>	<i>ζηλεμένη,</i>
<i>με λαμπάδες και κεριά,</i>	<i>μωρ' καημένη,</i>
<i>και με μοσκοθυμιατά,</i>	<i>ζηλεμένη,</i>
<i>για προσκύνα και για μας,</i>	<i>μωρ' καημένη,</i>
<i>για τ' εμάς τους χριστιανούς,</i>	<i>ζηλεμένη,</i>
<i>τι μας πλάκωσε η τουρκιά,</i>	<i>μωρ' καημένη,</i>
<i>και μας σφάζουν σαν τ' αρνιά,</i>	<i>ζηλεμένη,</i>
<i>σαν τα' αρνιά την πασχαλιά,</i>	<i>μωρ' καημένη,</i>
<i>τα κατσίκια τα' Αη Γιωργιού,</i>	<i>ζηλεμένη.</i>

Το δημοτικό τραγούδι ενσωματώνει στοιχεία που αναφέρονται σε όλο το χρονικό εύρος της επαναστατικής περιόδου. Οι λαϊκοί δημιουργοί του αντλούν στοιχεία από το μητροπολιτικό κέντρο. Στίχοι αλλά και στροφικές ενότητες του όλου τραγουδιού για τον «Παπα-Γιάννη τον Θεμελή» θυμίζουν το τραγούδι της Αγίας Σοφίας:

*Κάτω στον Παντελεήμονα και στον πλατύ τον κάμπο,
στο Μύλο του Μοναστηριού, που το είπαν Συνατούρι,
συνάχτηκαν οι μπέηδες μαζί με τους αγάδες
και φώναζαν στους Χριστιανούς να γίνουνε ραγιάδες.
Κανένας δεν τους μίλησε, κανένας δεν τους κρένει
απ' όλους κειν' τους χριστιανούς οπ' ήταν συναγμένοι.*

*Ο παπα-Γιάννης σκόθηκε και με θυμό τους κρένει:
 -Ακούστε, αφέντες μπέηδες και σεις καλοί αγάδες:
 Ούτε Τούρκοι γενόμαστε, ούτε σε σας ραγιάδες.
 Το βιο μας θε' να πάρουμε κι ο τόπος ας μειν' δικός σας.
 Πάλε με χρόνους, με καιρούς πάλε θα ζαναρθούμε.
 Μον' νιώθω πόνο στην καρδιά σα δάγκωμ' από φίδι.
 Νοιώθω στον Παντελεήμονα χότζας να μπαγλαντίζει.*

Τα προαναφερθέντα δημοτικά τραγούδια αποτελούν ένα δείγμα της πρώιμης φάσης ανάπτυξης της Βορειοηπειρωτικής Παιδικής Λογοτεχνίας αλλά και της νεανικής λογοτεχνίας. Αυτά τα τραγούδια παραμένουν ζωντανά, χορεύονται και τραγουδιούνται από μικρούς και μεγάλους, για να εκφράσουν την ψυχική διάθεση, στα πανηγύρια, στις οικογενειακές συναθροίσεις.

***Μάνα με τους εννιά τους γιους*⁶⁸²**

*Μάνα με τους εννιά τους γιούς και τις εννιά νυφάδες,
 Είχε και την Αρέτω της, μοναχοθυγατέρα,
 Την κόρη τη μονάκριβη, την πολυαγαπημένη,
 Την είχε δώδεκα χρονών κι ο ήλιος δεν την είδε.
 Στα σκοτεινά την έλουζε, στ' άφεγγα τη χτενίζει,
 Στ' άστρι και στον αυγερινό έπλεκε τα μαλλιά της,
 Νύφη την εξητήσανε πολύ μακριά στα ζένα.*

Το προαναφερθέν τραγούδι αξιοποιείται στα εξής σχολικά εγχειρίδια:

1. *Λογοτεχνικά αναγνώσματα 8*, Επιμέλεια: Πάνου Τσούκα, Δημήτρη Παπα, Δημήτρη Κίκη, Εκδόσεις Σχολικού βιβλίου, 1993, σ. 5.
2. *Η Γλώσσα μου 9*, Επιμέλεια: Δημήτρη Κίκη, Εκδόσεις «Όμηρος», 2008, σ.13

Το ποίημα «*Μάνα με τους εννιά τους γιους*» είναι δημοτικό τραγούδι, που ανήκει στην κατηγορία των παραλογών και συγκεκριμένα του Νεκρού αδερφού. Κατατάσσεται σ' αυτές, καθώς διακρίνεται για τον αφηγηματικό χαρακτήρα και το

682. Βλ. Β. Νίκας, *ΔΡΟΠΟΛΗ, Δημοτικά τραγούδια της Ελληνικής Μειονότητας*, Τίρανα, 1998.

υπερρεαλιστικό περιεχόμενο. (Οι παραλογές είναι πολύστιχα αφηγηματικά τραγούδια, όπου το επικό στοιχείο αναμειγνύεται με το λυρικό και το δραματικό. Αφηγούνται δραματικές κυρίως περιπέτειες της ανθρώπινης ζωής με έντονη την παρουσία του παραμυθικού στοιχείου)

Πρόκειται για την ιστορία μιας οικογένειας με εννέα γιους και μια κόρη. Η μοναχοκόρη παντρεύεται σε ξένο τόπο, ενώ τα αδέρφια της πεθαίνουν. Η μάνα μένει ολομόναχη και ένας από τους νεκρούς γιους, ο Κωσταντής, σηκώνεται από τον τάφο του και φέρνει πίσω την κόρη, αφού νωρίτερα της είχε ορκιστεί ή υποσχεθεί να την επαναφέρει.

Η υπερφυσική ιστορία του νεκρού αδελφού, τον οποίο σηκώνουν από το μνήμα οι κατάρες της μάνας, για να εκπληρώσει την υπόσχεση που έδωσε, είχε, όπως μαρτυρούν οι πολλές παραλλαγές, ευρύτατη διάδοση όχι μόνο στην ΕΕΜ αλλά και σε όλο τον ελληνικό χώρο και στους βαλκανικούς και τους άλλους λαούς της Ευρώπης.

Εκτός από τις παραλογές τα δημοτικά τραγούδια εμπλουτίζονται και από τραγούδια που αναφέρονται σε ιστορικά γεγονότα

*Δεν είναι σύκα να τα φας, λεμόνια να τα ζύψεις
Οι μπέηδες συνάζονται μες στα ψηλά σαράγια
Να παν να καταχτήσουνε την έρμη Λεσινίτσα.
Στο Δέλβινο δειπνήσανε, στα Σάδια ζημερώνουν
Και κάτω από τις Κόκκινες φυλούνε καρπούλι.*

.....
Δημήτρης Τσιάβος φώναζε από τον κακοτόπο.

- Που πάς, Σελίμι κερατά, μέσα στη Λεσινίτσα,

Δεν είναι σύκα να τα φας, λεμόνια να τα ζύψεις,

Είναι παιδιά Λεσιτσινά, λεβέντες, παλικάρια,

Που παίρνουν αίμα καθαρό μες στα ματόφρυδά σου...

Αυτό το δημοτικό τραγούδι διαθέτει αναφορές και αντικατοπτρίζει την αντίσταση των Λεσιτσινών κατά των μπέηδων, οι οποίοι ήθελαν να εξανδραποδίσουν την κοινότητα.

Επίσης σημαντικά είναι τα τραγούδια της ξενιτιάς όπως: «Γιάννη μου, το μαντίλι σου», «Άργησε φούρνε να καείς» κ.ά.

Έχουν πραγματοποιηθεί πολλές προσπάθειες για τη συλλογή και διάσωση αυτού του πολύτιμου γλωσσικού υλικού από συγγραφείς της Βορείου Ηπείρου. Αναφέρουμε συγκεκριμένα τις συλλογές ανά έτος έκδοσης των:

- Μενέλαου Σ. Ζώτου που εκδόθηκε το έτος 1978, στα Ιωάννινα με τον τίτλο «*Το Δημοτικό Τραγούδι της Βορείου Ηπείρου*»
- Βασίλη Νίκα που εκδόθηκε το έτος 1988, στα Τίρατα με τον τίτλο «*Δημοτικά Τραγούδια της Ελληνικής Μειονότητας*», σε επιμέλεια και σημειώσεις του Σταύρου Ντάγιου
- Γεώργιου Δ. Παναγιώτου που εκδόθηκε το έτος 1994, στην Αθήνα με τον τίτλο «*Δεν είμαστε κι εμείς Ρωμιοί;!...*» ενώ έχει ως υπότιτλο «*Ελληνικά αφηγηματικά τραγούδια από την Β. Ήπειρο*»
- Παναγιώτη Στεφ.Φωτίου και Νίκου Β Λύτη που εκδόθηκε το έτος 1995, στην Αθήνα με τον τίτλο «*Δημοτικά Τραγούδια της Βορείου Ηπείρου*» με τον υπότιτλο (Μια πρώτη καταγραφή από τις περιοχές Δρόπολης-Αργυροκάστρου, Αγίων Σαράντα-Βούρκου και Χιμάρας)
- Θανάση Μπόλου-Μπιρμπίλη, η συλλογή με τίτλο «*Ο γάμος στο χωριό μου (Περιοχή Πογωνίου)*», εκδόθηκε το έτος 1999 στα Ιωάννινα και η συλλογή «*Οι γερόντοι του χωριού μου και τα Δημοτικά τραγούδια*», εκδόθηκε το έτος 2000 στην Αθήνα
- Γρηγόρη Ν. Κατσαλίδα που εκδόθηκε το έτος 2001, στην Αθήνα με τίτλο «*Δημοτικά Τραγούδια από τη Βόρεια Ήπειρο*», Εισαγωγή, Επιμέλεια, Συγκριτική Μελέτη, Γεώργιος Δ. Καψάλης⁶⁸³

6.7.1.2. Τα Αινίγματα

Σημαντική είναι η συνδρομή και η παρουσία των αινιγμάτων και των παροιμιών τα οποία μαρτυρούν την απλότητα, τη σοφία και το δημιουργικό πνεύμα του λαού της ΕΕΜ.

Αναφέρονται ορισμένα παραδείγματα τα οποία εντοπίζονται στα λογοτεχνικά αναγνώσματα των μαθητών του εννιατάξιου σχολείου.

- *Αγάλια, αγάλια φύτευε ο φρόνιμος αμπέλι, / αγάλια, αγάλια έγινε η αγουρίδα μέλι.*

683. Βλ. Γρ. Ν. Κατσαλίδας, Δημοτικά Τραγούδια από τη Βόρεια Ήπειρο, Εισαγωγή- Επιμέλεια- Συγκριτική Μελέτη, Αθήνα 2001, σσ. 15-26.

- Δυστυχία σ' όποιον πάθει και απ' το πάθημα δε μάθει
- Πολλές φορές πηγαίνει η στάμνα για νερό, / μα μια φορά θα σπάσει.
- Αν κάνει ο Μάρτης δυο νερά κι ο Απρίλης ένα, / χαρά σ' εκείνον το ζευγά που
'χει πολλά σπαρμένα. κ.α.⁶⁸⁴

6.8. Οι βασικότερες μεταρρυθμίσεις και οι αλλαγές στο περιεχόμενο των σχολικών εγχειριδίων

Τις τελευταίες δεκαετίες, το εκπαιδευτικό σύστημα στην Αλβανία προέβη σε μια σειρά μεταρρυθμιστικών κύκλων και αλλαγών, σε επίπεδο συστήματος αλλά και διδακτικής πρακτικής διερχόμενο σε τρεις κύριες φάσεις:

1. Πρώτη φάση – Μέχρι το 1995: Η διόρθωση του περιεχομένου της παιδείας.
2. Δεύτερη φάση: 1995 – 2010 : Η προετοιμασία για αλλαγές (Η πρώτη μεγάλη μεταρρύθμιση στην παιδεία 2005-2012)
3. Τρίτη φάση: 2012 μέχρι σήμερα- Η περίοδος της περαιτέρω αναμόρφωσης της παιδείας.

Στη λογική αυτών των μεταβολών και μεταρρυθμίσεων επεξεργάζονταν και τα βιβλία των σχολείων της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία. Σε ετήσια βάση, σχεδόν, κυκλοφορούσαν νέες εκδόσεις και πραγματοποιούνταν αλλαγές στα σχολικά εγχειρίδια και κυρίως στο αντίστοιχο της Νεοελληνικής Γλώσσας. Οι αναφορές στους λογοτέχνες της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας θα γίνουν αξιοποιώντας το περιεχόμενο αυτών των σχολικών βιβλίων. Σε κάθε φάση γινόταν ειλικρινή προσπάθεια βελτίωσης των βιβλίων, χωρίς όμως να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της εποχής και εμπλουτισμού τους με περισσότερους τίτλους και λογοτέχνες που ανήκαν στην ελληνική μειονότητα.

6.8.1. Η πρώτη φάση βελτίωσης των σχολικών εγχειριδίων ⁶⁸⁵

- **Λογοτεχνικά αναγνώσματα 8**

Συγγραφική ομάδα: Πάνος Τσούκας, Δημήτρης Παπάς, Δημήτρης Κίκης

684. Βλ. Λογοτεχνικά αναγνώσματα 5, Επιμέλεια: Απόστολου Λιάκου - Δημήτρη Κίκη, Εκδοτικός Οίκος Σχολικών βιβλίων, 1995, σ.50

685. Η κατάταξη των εγχειριδίων έγινε βάσει την χρονολογία της βελτιωμένης έκδοσης.

Επιμέλεια σύνταξης και λογοτεχνική θεώρηση: Δημήτρης Κίκης

Εκδότης: Εκδοτικός Οίκος Σχολικών Βιβλίων

Βελτιωμένη έκδοση 1993

1. Πάνος Τσούκας: «*Ο Γέρο – Πλάτανος*», ποίημα, σ.125
2. Φώτος Κυριαζάτης: «*Επιμέναμε*», ποίημα, σ. 140
3. Νίκος Κατσαλίδας: «*Λιόφωτο λιανοτράγουδο*», ποίημα, σ. 149

• **Λογοτεχνικά αναγνώσματα 5**

Συγγραφική ομάδα: Αποστόλης Λιάκος, Δημήτρης Κίκης

Επιμέλεια σύνταξης και λογοτεχνική θεώρηση: Δημήτρης Κίκης

Εκδότης: Εκδοτικός Οίκος Σχολικών Βιβλίων

Βελτιωμένη έκδοση 1994 (Πρώτη έκδοση 1984)

1. Φώτος Μάλλιος: «*Η ρόκα*», ποίημα, σ.32

• **Λογοτεχνικά αναγνώσματα 6**

Συγγραφική ομάδα: Αποστόλης Λιάκος, Δημήτρης Κίκης

Επιμέλεια σύνταξης και λογοτεχνική θεώρηση: Δημήτρης Κίκης

Εκδότης: Εκδοτικός Οίκος Σχολικών Βιβλίων

Έκδοση 1994

1. Νίκος Κατσαλίδας: «*Στους πεσόντες*», ποίημα, σ. 81

• **Λογοτεχνικά αναγνώσματα 7**

Συγγραφική ομάδα: Δημήτρης Παπάς, Δημήτρης Κίκης

Επιμέλεια σύνταξης και λογοτεχνική θεώρηση: Δημήτρης Κίκης

Εκδότης: Εκδοτικός Οίκος Σχολικών Βιβλίων

Έκδοση 1994

1. Πάνος Τσούκας: «*Στο κρύο δωμάτιο*», διήγημα, σ. 8
2. Βασίλης Κώτσιας: «*Τα βιβλία και οι άνθρωποι*», ποίημα, σ. 17
3. Πάνος Τσούκας: «*Μάνα και γιοι, ποίημα*», σ. 27
4. Νίκος Κατσαλίδας: «*Τα παιδιά του Λευτέρη Τάλλιου*», ποίημα, σ. 101
5. Ανδρέας Ζαρμπαλάς: «*Στο σπίτι της νύχτας*», διήγημα, σ. 106

• **Λογοτεχνικά αναγνώσματα 5**

Συγγραφική ομάδα: Απόστολος Λιάκος, Δημήτρης Κίκης

Επιμέλεια σύνταξης και λογοτεχνική θεώρηση: Δημήτρης Κίκης

Εκδότης: Εκδοτικός Οίκος Σχολικών Βιβλίων

Πρώτη έκδοση 1995

1. Νίκος Κατσαλίδας: «*Ο Κωνσταντής ο καλαντζής*», ποίημα, σ. 20
2. Φώτος Κυριαζάτης: «*Το γράμμα*», διήγημα, σ. 33
3. Δημήτρης Κίκης: «*Το σχολείο μας κλαίει*», ποίημα, σ. 96
4. Ζήσος Λούτσης: «*Το λουστράκι*», ποίημα, σ. 112

• **Λογοτεχνικά αναγνώσματα 6**

Συγγραφική ομάδα: Αποστόλης Λιάκος, Δημήτρης Κίκης

Επιμέλεια σύνταξης και λογοτεχνική θεώρηση: Δημήτρης Κίκης

Εκδότης: Εκδοτικός Οίκος Σχολικών Βιβλίων

Έκδοση 1996 – Η συγγραφή του βιβλίου έγινε με βάση τα νέα σχολικά προγράμματα του Υπουργείου Παιδείας της Αλβανίας το έτος 1995

1. Άλκης Παππάς: «*Ένα αστέρι και η ψυχή*», ποίημα, σ. 9
2. Νίκος Κατσαλίδας: «*Έλα κι εσύ στις στέγες μας περιστέρι ειρηνικό*», ποίημα, σ. 65
3. Σπύρος Τζιας: «*Έτσι κερδίζεται η νίκη*», διήγημα, σ. 135

• **Λογοτεχνικά αναγνώσματα 7**

Συγγραφική ομάδα: Απόστολος Λιάκος, Δημήτρης Κίκης

Επιμέλεια σύνταξης και λογοτεχνική θεώρηση: Δημήτρης Κίκης

Εκδότης: Εκδοτικός Οίκος Σχολικών Βιβλίων

Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων – Αθήνα.

Έκδοση 1998 – Η συγγραφή του βιβλίου έγινε με βάση τα νέα σχολικά προγράμματα του Υπουργείου Παιδείας της Αλβανίας, το έτος 1995:

1. Νίκος Κατσαλίδας: «*Πόμολο της πόρτας*», ποίημα, σ. 37
2. Ανδρέας Ζαρμπαλάς: «*Στο σπίτι της νύχτας*», διήγημα, σ. 132
3. Φώτος Κυριαζάτης: «*Αλληλεγγύη*», διήγημα, σ. 163
4. Πάνος Τσούκας: «*Στο κρύο δωμάτιο*», διήγημα, σ. 189
5. Νίκος Κατσαλίδας: «*Το δάκρυ του Γαλανομάτη*», ποίημα, σ. 197

6. Βασίλης Κώτσιας: *«Τα βιβλία και οι άνθρωποι»*, ποίημα, σ. 321

6.8.2. Η δεύτερη φάση βελτίωσης των σχολικών εγχειριδίων

Το σχολικό έτος 2005-2006 Το Υπουργείο Παιδείας στην Αλβανία προχώρησε σε εκπαιδευτική μεταρρύθμιση με βάση τα ευρωπαϊκά δεδομένα και εξέδωσε νέα εγκύκλιο με τροποποιήσεις που εντάσσονταν στα προγράμματα της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Γι' αυτό και η συγγραφική ομάδα με επικεφαλής τον Δημήτρη Κίκη, ανέλαβε την ποιοτική αναβάθμιση των σχολικών εγχειριδίων και κυρίως του σχολικού βιβλίου *«Η γλώσσα μου»*

Αναφέρονται ακολούθως οι συγγραφείς της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας, έργα των οποίων συμπεριλήφθηκαν στα σχολικά κείμενα αυτής της περιόδου

• Η γλώσσα μου 6

Συγγραφική ομάδα: Δημήτρης Κίκης, Μιχάλης Νάτσιος

Επιστημονικός σύμβουλος: Δημήτρης Δούτσης

Εκδότης: Εκδοτικός Οίκος Όμηρος, 2006

1. Νίκος Κατσαλίδας: *«Έλα και εσύ στις στέγες μας, περισσότερι ειρηνικό»* – ποίημα σ. 30

2. Τηλέμαχος Κώτσιας: *«Η σύλληψη»* – διήγημα σ. 40

3. Βαγγέλης Παπαχρήστος: *«Για ένα καρβέλι»* – διήγημα σ. 78

• Η γλώσσα μου 7

Συγγραφέας: Δημήτρης Κίκης

Επιστημονικός σύμβουλος: Δημήτρης Δούτσης

Εκδότης: Εκδοτικός Οίκος Όμηρος, 2007

1. Ανδρέας Ζαρμπαλάς: *«Η Κατούνα και άλλα εξαφανισμένα χωριά στη Δρόπολη»* - διήγημα σ. 20

2. Πάνος Τσούκας: *«Στο κρύο δωμάτιο»* – διήγημα σ. 47

3. Πέτρος Τσερκέζης: *«Το σκοτωμένο δέντρο»* – διήγημα σ. 70

4. Θανάσης Κεραμάς: *«Οι παγίδες του άγνωστου πλανήτη»* – διήγημα σ. 89

5. Νίκος Κατσαλίδας: *«Το δάκρυ του Γαλανομάτη»* – ποίημα σ. 93

6. Φώτος Κυριαζάτης: «*Το σεντούκι*» – διήγημα σ. 104 (απόσπασμα από τη συλλογή διηγημάτων «*Κραυγή στη νύχτα*»)

• **Η γλώσσα μου 8**

Συγγραφέας: Δημήτρης Κίκης

Επιστημονικός σύμβουλος: Δημήτρης Δούσης

Εκδότης: Εκδοτικός Οίκος Όμηρος, 2007

1. Νίκος Κατσαλίδας: «*Μια χούφτα σπίτια*» - ποίημα σ. 18 («*Το δάκρυ του κυκλάμινου*» – συλλογή με ποιήματα)

2. Κατίνα Παπά: «*Η εκδρομή του Δημητρού*» - διήγημα σ. 38

3. Πέτρος Τσερκέζης: «*Ένας αλαργινός θάνατος*» - διήγημα σ. 75 («*Στην όχθη του σκοτωμένου χρόνου*»)

4. Τηλέμαχος Κώτσιας: «*Ο Τάσης*», σ. 96 (Απόσπασμα από τη νουβέλα «*Το τραγούδι εκείνης της νύχτας*»)

5. Θανάσης Κεραμάς: *Αιχμάλωτος στον ιπτάμενο δίσκο* – διήγημα σ. 126 (Από τη συλλογή «*20 χρόνια στο διάστημα*»)

• **Η γλώσσα μου 9**

Συγγραφέας: Δημήτρης Κίκης

Φιλολογική θεώρηση: Ηλέκτρα Κίκη

Εκδότης: Εκδοτικός Οίκος Όμηρος, 2008

Σε αυτό το βιβλίο ο συγγραφέας κατατάσσει τους λογοτέχνες της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας σε ένα κεφάλαιο με τίτλο: «*Η λογοτεχνία της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία*»

1. Μιχάλης Παπαδόπουλος-Μπότης: «*Στον ξενιτεμένο Ηπειρώτην*» - ποίημα σ. 86 (από τη συλλογή – «*Μερόπη*», 15 Μαΐου 1912)

2. Κατίνα Παπά: «*Πάνω στο χαλασμό*» – διήγημα σ. 88 (από τη συλλογή «*Στη συκαμιά από κάτω*»)

3. Σπύρος Τζιας: «*Πέντε γράμματα*» – διήγημα, σ. 91 (Απόσπασμα από τη νουβέλα – «*Πέντε γράμματα*»)

4. Φώτος Κυριαζάτης: «*Το γράμμα*» – διήγημα σ. 99 (Από τη συλλογή – «*Κραυγή*» στη νύχτα, 1992)

5. Ανδρέας Ζαρμπαλάς: «*Νταβάι*» – διήγημα σ. 104

6. Θωμάς Στεριόπουλος: «*Το τσιγάρο*» - διήγημα σ.108 (Από τη συλλογή – Άνθρωποι στα σύνορα)

6.8.3. Η τρίτη φάση βελτίωσης των σχολικών εγχειριδίων

Με την επιχορήγηση του Υπουργείου Παιδείας και Αθλητισμού η συγγραφική ομάδα που απαρτιζόταν από τους καθηγητές του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας, Λογοτεχνίας και Ελληνικού Πολιτισμού στο Πανεπιστήμιο Αργυροκάστρου προετοίμασαν και επιμελήθηκαν τα σχολικά εγχειρίδια στην ελληνική γλώσσα για τα σχολεία της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία. Αυτά τα βιβλία παραδόθηκαν στους μαθητές για πρώτη φορά το έτος 2018-2019.

Η πρωτοτυπία των βιβλίων αυτών και κυρίως του σχολικού βιβλίου «Μητρική γλώσσα», σύμφωνα με την συγγραφική ομάδα, έγκειται στο γεγονός ότι:

1. Ακολουθούν τις διδακτικές και παιδαγωγικές μεθόδους των αντίστοιχων σχολικών εγχειριδίων του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου της Ελλάδας.
2. Μετέρχονται της μεθόδου των ομόκεντρων κύκλων κλιμακώνοντας τον βαθμό δυσκολίας και το επίπεδο γνώσεων από τάξη σε τάξη.
3. Κεντρίζουν το ενδιαφέρον του αναγνώστη μαθητή με την ποικιλία θεμάτων από τη ζωή, την ιστορία, τα ήθη, τα έθιμα, τον πολιτισμό και την εθνικότητά της περιοχής.
4. Περιέχουν λογοτεχνικά κείμενα, ποιήματα και πεζογραφήματα, Ελλήνων μειονοτικών συγγραφέων.
5. Επιχειρούν να βοηθήσουν τους μαθητές να αντιληφθούν τη δομή και την ποιότητα της μητρικής τους γλώσσας, αλλά και τον εαυτό τους, καθώς διερευνούν τους ορίζοντες δημιουργικής εργασίας⁶⁸⁶.

- **Μητρική γλώσσα 6:**

Η συγγραφική Ομάδα:

Ευανθία Μπαρούτα, Βαλεντίνα Μπόμπολη, Ντονίκα Κώτση, Κωστάντω Ξέρρα,
Ολιέτα Πόλιου, Μιρέλια Κώτσια

Γλωσσική επιμέλεια: Γιάννης Γιάννης

Γενική επιμέλεια: Παναγιώτης Μπάρκας

686. Μητρική γλώσσα, τεύχοι 1-9, Εισαγωγή, σ.3.

Εκδοτικός Οίκος Διδακτικών Βιβλίων, 2018

Τα λογοτεχνικά κείμενα με συγγραφείς από την Εθνική Ελληνική Μειονότητα:

1. Φώτος Κυριαζάτης: «*Κάνε το σπίτι μάστορα*» – ποίημα σ. 45
2. Νίκος Κατσαλίδας: «*Η Όλγα, η Βάγια μου γιαγιά*» – ποίημα σ. 158
3. Ανδρέας Ζαρμπαλάς: «*Τριγυρνάω στον τόπο μου*» – ποίημα σ. 190
«*Ο Κωσταντής, ο καλαντζής*» – ποίημα σ. 223

4. Βασίλης Κώτσιας: «*Στίχοι για το μπάρμπα-Στέργιο*» – ποίημα, σ. 264
(Ανθολογία 2006)

5. Γιάννης Λίλλης: «*Μέσα απ' τη στάχτη θα χτιστεί καινούργιος κόσμος*» -
διήγημα σσ. 293 -294

• **Μητρική γλώσσα 7:**

Η συγγραφική Ομάδα:

Σοφία Δεληγιώργη - Πάσχου, Ισίντα Φότσι - Μέταϊ, Μαριάνα Μπάμπα -
Ταταζή,

Ελβίς Μπράμο

Γλωσσική επιμέλεια: Σοφία Δεληγιώργη – Πάσχου

Το βιβλίο συντάχθηκε από τους καθηγητές του Τομέα Ελληνικής Γλώσσας,
Λογοτεχνίας και Πολιτισμού στη Σχολή Ξένων Γλωσσών του Πανεπιστημίου
Τιράνων.

Εκδοτικός Οίκος Διδακτικών Βιβλίων, 2018

Τα λογοτεχνικά κείμενα με συγγραφείς από την Εθνική Ελληνική Μειονότητα:

1. Ανδρέας Ζαρμπαλάς: «*Η γειτονιά με το δελφίνι*» – διήγημα σ. 84
2. Τηλέμαχος Κώτσιας: «*Οι καουμπόηδες*» – διήγημα σ. 179
3. Μηνάς Λέκκας: «*Το πατρικό μου σπίτι*» – ποίημα σ. 244
4. Θωμάς Στεριόπουλος: «*Κανένα καράβι δεν θα 'ρθει*» – διήγημα σ. 247
5. Νίκος Κατσαλίδας: «*Δεν το 'ξερα πως κλαίνε κι οι μονάδες των γαμπρών*» –
ποίημα σ. 263

• **Μητρική γλώσσα 8:**

Η συγγραφική Ομάδα:

Κωστάντω Ξέρρα, Μιρέλια Κώτσια

Γλωσσική επιμέλεια: Γιάννης Γιάννης

Εκδοτικός Οίκος Διδακτικών Βιβλίων, 2018

1. Τηλέμαχος Κώτσιας: «*Ταξίδι πάνω από τη Δρόπολη*» – διήγημα σ. 6
2. Γιώργος Μύτιλης: «*Εξήντα χρόνια σαμαρτζής*» – διήγημα σ. 94
(http://antilogos-gm.blogspot.al/2015/03/blog-post_11.html)
3. Τηλέμαχος Κώτσιας: «*Αθήνα 2013 μ.Χ.*» - διήγημα σ. 130
4. Θωμάς Στεριόπουλος: «*Βιαστικά ταξίδια*» – ποιήματα σ. 166
5. Γιάννης Λίλλης: «*Η σκλάβα*» – ποίημα σ. 211 (από την ποιητική συλλογή «*Πνιγμένοι καημοί*», Κέρκυρα, 1945)
6. Μηνάς Λέκκας: «*Το πατρικό μου σπίτι*» – ποίημα σ.223
7. Μιλτιάδης Οικονομίδης: «*Κόκκινα τα μπουρμπούλετσια*» - διήγημα σ. 243
(«*Πωγωνιακά χρονικά*», Ιωάννινα 1995)
8. Νίκος Κατσαλίδας: «*Το μοιρολόι του βουρκωμένου βουνού*» – ποίημα σ. 268 («*Το μοιρολόι του βουρκωμένου βουνού*», Άγιοι Σαράντα, Δεκέμβρης, 1993

• **Μητρική γλώσσα 9:**

Συγγραφείς: Μιρέλια Κώτσια, Κωστάντω Ξέρα, Αχιλλέας Σύρμος

Φιλολογική επιμέλεια: Γιάννης Γιάννης

Γλωσσική επιμέλεια: Ολιέτα Πόλιου

1. Μηνάς Λέκκας: «*Ο χωρισμός*» – ποίημα σσ. 10-11
(«*Φυλακισμένα τραγούδια*», Αθήνα, 1996)
2. Πάνος Τσούκας: «*Η πρώτη μου δασκάλα*», σ. 68
(«*Γεια σας αδέρφια, μια φωνή από το Αργυρόκαστρο*», Αθήνα, 1993)
3. Η ΕΝΟΤΗΤΑ 9 είναι αφιερωμένη στους λογοτέχνες της ΕΕΜ με τίτλο:
«*Επισκόπηση στη λογοτεχνία της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία*»,
σσ. 256 - 273
 - α. Ανδρέας Ζαρμπαλάς: «*Άνεμος*» – ποίημα σ. 258
 - β. Νίκος Φ. Ζάχος: «*Απομεινάρια από το χαμένο ημερολόγιο*» – ποίημα σ.260
 - γ. Θωμάς Στεριόπουλος: «*Αυτές τις μέρες του Δεκέμβρη*» – ποίημα σ. 264
 - δ. Νίκος κατσαλίδας: «*Τα κλειδιά της γενέτειρας*» – ποίημα σ. 266
 - ε. Φώτος Κυριαζάτης: «*Βροχή*» – ποίημα σ. 268
 - ζ. Βαγγέλης Παππαχρήστος: «*Στο ληξιαρχείο*» – διήγημα σ. 270

η. Πέτρος Τσερκέζης: «Βγαίνοντας από τη νύχτα της δικτατορίας» – διήγημα σ. 272

6.8.3.1. Η συνεισφορά του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στα σχολικά εγχειρίδια και στους εκπαιδευτικούς της ομογένειας

Μεγάλη και πολύτιμη συμβολή στην αναβάθμιση και ποιοτική βελτίωση όχι μόνον των σχολικών εγχειριδίων αλλά και της επαγγελματικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών του χώρου έχει προσφέρει και το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, (κυρίως το Τμήμα, Παιδαγωγικής Δημοτικής Εκπαίδευσης με πρωτεργάτη τον καθηγητή και πρώην Πρύτανη, κ. Γεώργιο Δ. Καψάλη⁶⁸⁷).

Διαχρονική, έντονη και τελεσφόρα είναι η παρουσία του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στην εκπαίδευση και τα σχολεία της ΕΕΜ στην Αλβανία. Παρακάτω καταγράφονται χρονολογικά:

➤ **1988** (τρία χρόνια πριν την κατάρρευση του απολυταρχικού καθεστώτος στην Αλβανία) πραγματοποιήθηκε επίσκεψη κλιμακίου καθηγητών στο Αργυρόκαστρο και ειδικότερα στο Πανεπιστήμιο του Αργυροκάστρου στο προερχόμενοι από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Ακολούθησε συνάντηση με εκπαιδευτικούς της ελληνικής γλώσσας των σχολείων της μειονότητας. Πρόκειται για την πρώτη επαφή των εκπαιδευτικών με καθηγητές από την Ελλάδα⁶⁸⁸.

➤ **1992-1996** Διοργανώθηκε και υλοποιήθηκε μια σειρά προγραμμάτων επιμόρφωσης εκπαιδευτικών της Ομογένειας στην Ελλάδα και στην Αλβανία. Παράλληλα διεκπεραιώθηκαν σεμινάρια επιμόρφωσης στα Ιωάννινα (θερινά μακροπρόθεσμα σεμινάρια) και στο Αργυρόκαστρο (ημερίδες, διημερίδες)⁶⁸⁹

➤ **1993-1994**⁶⁹⁰ και **2007-2009** ομάδα καθηγητών από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων δίδαξε στο Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο Αργυροκάστρου στο πλαίσιο προσπάθειας αναβάθμισης του Τμήματος.

687. Βλ. Γ.Δ. Καψάλης, *Η εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1996, σσ. 51-60.

688. Βλ. Γ.Δ. Καψάλης, *ό.π.* σσ. 63-64.

689. Βλ. Γ.Δ. Καψάλης, *ό.π.* σσ. 72-105.

690. Βλ. Γ.Δ. Καψάλης, *Η εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1996, σσ. 106-120.

➤ Από το 1994 συγγραφική ομάδα καθηγητών εμπειρογνομόνων από το Παιδαγωγικό Τμήμα Πανεπιστημίου Ιωαννίνων με επικεφαλής τον κ. Γεώργιο Καψάλη καθοδήγησαν και επιμελήθηκαν της αναβάθμισης των σχολικών εγχειριδίων για το Δημοτικό και Γυμνάσιο (Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνικά Αναγνώσματα).

➤ **2011-2014** Ο κ. Γεώργιος Δ. Καψάλης ορίζεται επιστημονικός υπεύθυνος προγράμματος που τιτλοφορεί «*Ανάπτυξη Συμπληρωματικού Υλικού*» και αφορά τα σχολεία της Εθνικής Μειονότητας της Αλβανίας. Πρόκειται για βιβλία που αφορούν στη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και απευθύνονται στους μαθητές από την Ά Δημοτικούς έως και την Γ΄ Λυκείου⁶⁹¹. Στο σεμινάριο που έγινε για τους εκπαιδευτικούς της μειονότητας το 2012 στη Δερβιτσάνη, ο κ. Γεώργιος Δ. Καψάλης, Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, νυν Πρύτανης αλλά και Επιστημονικός Υπεύθυνος του Έργου, αναφέρει στην εισήγησή του: *Για τους παραπάνω λόγους και λόγω επίσης της χρόνιας επαφής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων με το εκπαιδευτικό σύστημα της μειονότητας και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει, κατατέθηκε γραπτή πρόταση και εισήγηση προς τον Ομότιμο Καθηγητή του Πανεπιστημίου Κρήτης κ. Μιχάλη Δαμανάκη να ενταχθεί στο γενικό Πρόγραμμα με τίτλο «Παιδεία Ομογενών» η Ανάπτυξη Συμπληρωματικού Υλικού για τα σχολεία της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας. Η πρόταση έγινε δεκτή και εντάχθηκε στο παραπάνω Πρόγραμμα του Πανεπιστημίου Κρήτης και το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων υλοποίησε το συγκεκριμένο Πρόγραμμα.*

Στην ουσία γράφτηκε ένα βιβλίο για κάθε μία από τις πέντε τάξεις του Δημοτικού, τέσσερα βιβλία για τις τάξεις του Γυμνασίου και τρία βιβλία για τις τάξεις του Λυκείου. Επίσης, γράφτηκαν Βιβλία για το Δάσκαλο και τον Καθηγητή αντίστοιχα με οδηγίες, επιπρόσθετο διδακτικό υλικό και απαντήσεις στις ασκήσεις των βιβλίων της γλώσσας. Τα βιβλία αυτά, όπως επισήμανε και ο κ. Γ. Δ. Καψάλης δεν γράφτηκαν για να αντικαταστήσουν τα αναγνωστικά και τα βιβλία της γλώσσας που χρησιμοποιούνται ήδη στα σχολεία. Τα βιβλία αυτά εμπεριέχουν ένα συμπληρωματικό, επιπρόσθετο διδακτικό υλικό, παρακολουθούν τα υπάρχοντα σχολικά εγχειρίδια που χρησιμοποιούνται στα σχολεία της ελληνικής μειονότητας, αλλά φέρνουν μια ανανέωση τόσο σε επίπεδο περιεχομένου όσο και σε επίπεδο διδακτικής προσέγγισης, με σκοπό την περαιτέρω ενίσχυση της γλωσσικής διδασκαλίας. Επιμένοντας περισσότερο σε μία

691. Βλ. Γ. Δ. Καψάλης, Σχολικά βιβλία για το μάθημα της Ελληνικής Γλώσσας, Ρέθυμνο 2014.

γλωσσική και πραγματολογική ανάλυση των κειμένων, καθώς και στην παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου.

Τα βιβλία ολοκληρώθηκαν το 2014 και μετέπειτα, με τη βοήθεια του Γενικού Προξενείου Ελλάδος στο Αργυρόκαστρο, ολοκληρώθηκε η διαδικασία ενημέρωσης προς τα σχολεία της ομογένειας για την παραλαβή τους. Διανέμονται κάθε χρόνο στα σχολεία της Μειονότητας⁶⁹².

➤ **Φεβρουάριο 2017** υπογράφηκε συμφωνία συνεργασίας μεταξύ του Πανεπιστημίου Αργυρόκαστρου “EQREM CABEJ” και του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

➤ Ομάδα καθηγητών, επίσης, επιμελήθηκε πολλών λογοτεχνικών εκδόσεων ομογενών συγγραφέων.

6.8.4. Οι ανθολογίες βορειοηπειρωτικών έργων και η θεματολογία τους

Οι περισσότερες από τις λογοτεχνικές παραγωγές που συμπεριλαμβάνονται στα σχολικά βιβλία ως παιδική λογοτεχνία, έχουν ενταχθεί σε ανθολογία, όπως:

1. Ανθολογία Βορειοηπειρωτικής ποίησης, Εξόριστη ποίηση

Συλλογή: Πέτρος Τζερκέζης

Επιμέλεια: Νίκος Υφαντής – Φιλολόγος

Εκδόσεις Ιδρύματος Βορειοηπειρωτικών Ερευνών, Ιωάννινα 1996

Ο Ξενοφών Κοντούρης – Πρόεδρος Ιδρύματος Βορειοηπειρωτικών Ερευνών επισημαίνει: *Στους ειδικούς εναπόκειται να το αξιολογήσουν. Εμείς απλά κάναμε το χρέος μας απέναντι σε εκείνους που ζούσαν με την απαντοχή της απελευθέρωσης από τα δεσμά της καταφρόνιας και την περιχαράκωση του ελεύθερου λόγου τους και τους δώσαμε την ευκαιρία να γίνουν γνωστά τα δημιουργήματά τους. Για μας αυτές οι ποιητικές δημιουργίες αποτελούν ανεκτίμητο θησαυρό της εθνικής μας κληρονομιάς αποκαλύπτοντάς τους αναλλοίωτους εθνικούς δεσμούς φυλετικής ενότητας του Βορειοηπειρωτικού χώρου με το μητρικό κορμό.*⁶⁹³

692. Στο πρόγραμμα «Ανάπτυξη Συμπληρωματικού Εκπαιδευτικού Υλικού στη Διδασκαλία της Ελληνικής στην Αλβανία», συμμετείχαν συγγραφικά, Παπαδοπούλου Σμαράδα, (Καθηγήτρια ΠΤΔΕ Ιωαννίνων) Γουλής Δημήτρης, Γρόσδος Σταύρος, Ντάγιου Ευγενία.

693. Βλ. Π. Τζερκέζης, *Ανθολογία Βορειοηπειρωτικής ποίησης, Εξόριστη ποίηση*, Εκδόσεις Ιδρύματος

2. Ανθολογία Βορειοηπειρωτικής ποίησης

Η παρούσα έκδοση έγινε υπό την αιγίδα και την επιμέλεια του Τμήματος της Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας του Πανεπιστημίου Αργυροκάστρου.

Εκδόσεις ARGJIRO, 2006

Οι συγγραφείς αναφέρουν: *Αυτή τη φορά ως βασικό κριτήριο επιλέχθηκε το καλλιτεχνικό επίπεδο της δημιουργίας. Μέσα στο μακρύ δρόμο, που διάνυσε η ποίηση, ο χρόνος έκανε τις επιλογές του όσον αφορά τους δημιουργούς και το έργο τους. ...Οι σύγχρονοι ανθολογημένοι ποιητές εκπροσωπούν κατά κάποιον τρόπο διαφορετικές στάσεις ζωής και ποιητικές τεχνοτροπίες. Ο Πάνος Τσούκας με το ρητορικό και πομπώδες ύφος είναι ο κατ' εξοχήν εκπρόσωπος της σχολής του σοσιαλιστικού ρεαλισμού. Ο Φώτος Κυριαζάτης με το βαρύ στοίχο, είναι ο αντιφρονών που βίωσε τα κάτεργα. Ο Νίκος Κατσαλίδας είναι ο ποιητής που αγκάλιασε λαίμαργα τα σύγχρονα ρεύματα. Ο Σπύρος Λάγιος είναι ο λυρικός και στοχαστής ταυτόχρονα, κ.ο.κ.*⁶⁹⁴

3. Ανθολογία Βορειοηπειρωτικού Διηγήματος, εκδ. «ΡΟΕΣ», Αθήνα 2007

Επιλογή – Πρόλογος : Ανδρέας Ζαρμπαλάς

Σύμφωνα τον συγγραφέα: *Γι' αυτό και διευκρινίζουμε από την αρχή ότι η παρούσα Ανθολογία, πέρα από την όποια γραμματολογική αξία της, έχει και μια αποστολή: αποτελεί ένα ακόμα όπλο στη μάχη της επιβίωσης, την οποία δίνει εδώ και έναν αιώνα η Εθνική Ελληνική Μειονότητα που ζει στην Αλβανία.... Έπρεπε να περάσει πάνω από ένας αιώνας για να εμφανιστεί και πάλι ο πεζός λόγος, με τη μορφή πια του διηγήματος.*

... Για να κατορθώσεις να νικήσεις αυτή την πραγματικότητα και, ταυτόχρονα, να διατηρήσεις την αξιοπρέπειά σου, πρέπει να έχεις τα φόντα του μεγάλου λογοτέχνη, όπως έχουν ο Κανταρέ και ο Αγκόλι στα αλβανικά γράμματα. Η Ελληνική Μειονότητα δεν διέθετε τέτοια μεγέθη. Έτσι στην πλειονότητά τους, οι δημιουργοί της, για να μην αφανιστούν εντελώς, παράτησαν την πεζογραφία και αρπάχτηκαν κυριολεκτικά από το κλαδί της ποίησης.

Βορειοηπειρωτικών Ερευνών, Ιωάννινα 1996, σσ. 3-4

694. Βλ. Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας Πανεπιστημίου Αργυροκάστρου, Ανθολογία Βορειοηπειρωτικής ποίησης, ARGJIRO, 2006, σσ. 5-7.

Ο μόνος που μπόρεσε να επιβιώσει ως πεζογράφος ήταν ο Σπύρος Τζιας, κι αυτός όχι τόσο χάρη στο λογοτεχνικό ανάστημά του, όσο χάρη στην ευθυγράμμιση του προς τις αρχές του σοσιαλιστικού ρεαλισμού. Όλες οι άλλες προσπάθειες στον τομέα αυτόν ήταν τόσο μικρές και άτολμες, που χωρούσαν στην ταπεινή λογοτεχνική σελίδα της ελληνικής εφημερίδας Λαϊκό Βήμα. Δείγματα πεζού λόγου έχουν να επιδείξουν στη σελίδα αυτή οι Πάνος Τσούκας, Ανδρέας Ζαρμπαλάς, Φώτος Κυριαζάτης, Θωμάς Στεριόπουλος κ.α.⁶⁹⁵

Αυτές οι δημιουργίες αποτελούν ανεκτίμητο θησαυρό της εθνικής μας κληρονομιάς. Καταγράφουν, προβάλλουν και αναδεικνύουν τις πνευματικές δυνάμεις του ελληνισμού της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία και παράλληλα ενθαρρύνει και ενισχύει τους συγγραφείς του χώρου μας για περαιτέρω προσφορά στον τομέα της λογοτεχνίας. Παρακάτω παρουσιάζονται εν συντομία η θεματολογία που καλύπτεται από τα ήδη υπάρχοντα αποσπάσματα στα σχολικά εγχειρίδια:

➤ **Βασικά θέματα της Ποίησης:**

1. Η αγάπη για την πατρίδα, για την γενέτειρα, τη γλώσσα, τη Μάνα Ελλάδα συνυφασμένη με ιστορικά γεγονότα του έθνους.
2. Η ελευθερία και το πνεύμα της αντίστασης ενάντια σε κάθε ζυγό.
3. Προβληματισμοί και απόψεις για τη μοίρα μας, την ελπίδα για μια ηλιαχτίδα.
4. Η παράδοση, ο πολιτισμός, τα ήθη και τα έθιμα, η εθνική συνείδηση.

➤ **Βασικά θέματα της πεζογραφίας**

1. Η ξενιτιά και οι πίκρες της
2. Οι εθνικές και θρησκευτικές αντιπαλότητες και συγκρούσεις
3. Η αγωνία για τη διατήρηση της εθνικής ταυτότητας
4. Οι συνέπειες της ελεύθερης έκφρασης και το βάσανο της φυλακής και της εξορίας
5. Το άγχος της μετανάστευσης και της εγκατάστασης σε νέο περιβάλλον κ.ά.

695. Βλ. Α. Ζαρμπαλάς, Ανθολογία Βορειοηπειρωτικού Διηγήματος, «ΡΟΕΣ», Αθήνα 2007, σσ. 9-11

6.9. Η ζωή και το έργο των συγγραφέων της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία που αξιοποιούνται στα νέα σχολικά εγχειρίδια

Παρακάτω παρουσιάζονται συνοπτικά τη ζωή και το έργο των συγγραφέων της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία δημιουργίες των οποίων αξιοποιούνται στα σχολικά εγχειρίδια μετά από την σειρά αλλαγών και μεταρρυθμίσεων που σημειώθηκαν παραπάνω.

6.9.1. Σταυρινός Βεστιάρης

Ο Σταυρινός Βεστιάρης είναι ο πρώτος χρονολογικά επώνυμος ποιητής που γεννήθηκε στο χώρο της Βορείου Ηπείρου. Την καταγωγή του δηλώνει ο ίδιος στο μεγάλο του ποίημα **«Ανδραγαθίες του ευσεβέστατου και ανδρειοτάτου Μιχαήλ Βοεβόδα»**

«Ανδραγαθίες του ευσεβέστατου και ανδρειοτάτου Μιχαήλ Βοεβόδα»

*Αν θέλετε να μάθετε και μένα την Πατρίδα,
Μαλσιανή η χώρα μου, του Δέλβινου μερίδα,
Ευρίσκεται πολλά κοντά σ' τον άγιον Θεολόγον,
Του ευαγγελιστήν Χριστού, καθώς εγώ το λέγω,
Το όνομά μου Σταυρινός, Βησιτάρης το 'πινόμι,
Μόνος εγώ το έγγραφα με τη δική μου γνώμη.*

(στ. 1301-1306)

Δεν είναι γνωστό πόσο έμεινε στην ιδιαίτερη πατρίδα του. Ξενιτεύτηκε από μικρός στη Βλαχία. Στη Μονή του Θεολόγου πιθανότατα απέκτησε τη στοιχειώδη μόρφωση. Την περίοδο εκείνη στις Μονές της Δρυάνου, της Πέπελης, της Πολύτσανης, στο Αργυρόκαστρο και της Κάμενας, της Σωρονιάς, της Δίβρης, στο Δέλβινο κ.ά., λειτουργούσαν σχολεία. Η παιδεία που παρεχόταν δεν ήταν υψηλών προδιαγραφών, αλλά ανταποκρινόταν στις ανάγκες των ανθρώπων της εποχής. Στο μεγάλο του ποίημα **«Ανδραγαθίες του ευσεβέστατου και ανδρειοτάτου Μιχαήλ**

Βοεβόδα» κάνει αναφορές σε προσωπικότητες της αρχαιότητας, όπως τον Μέγα Αλέξανδρο, αλλά και του Βυζαντίου, όπως τον Βελισάριο, στοιχείο που υποδηλώνει ότι διέθετε ιστορικό γνωστικό υπόβαθρο.

Στο ποίημα αυτό ο Σταυρινός εκθειάζει τη συνολική δράση και τα ανδραγαθήματα του Μιχαήλ Βοεβόδα της Βλαχίας κατά των Τούρκων. Επισημαίνεται μάλιστα ότι σχεδίαζε, να ανακτήσει την Κωνσταντινούπολη, να τεθεί ξανά σε λειτουργία η Αγία Σοφία και να ενοποιήσει τους χριστιανούς.

*Ω πέτρες νυν ραγίσετε, δέντρα ξεριζωθείτε,
Και σεις βουνά θρηνήσετε και κάμποι λυπηθείτε,
Ότι τον εστερεύτηκαν όλα τα παλληκάρια
Εκείνον όπου τρόμαζαν και δράκοι και λιοντάρια,
Εκείνον όπου εκόπιαζε δια την ορθοδοξία
Και θάρρειεν να λειτουργηθεί μεσ' στην Αγία Σοφία...*

(στ. 1139-1144)

Το ποίημα του Σταυρινού διαθέτει ποιητική, αλλά και ιστορική σημασία. Για την Βορειοηπειρωτική Λογοτεχνία, ο Σταυρινός Βεστιάρης είναι πρωτοπόρος. Το ποίημα στηρίζεται στη δημοτική ποίηση, τα ακούσματα της οποίας ήταν πρόδηλα στο έργο του. Η ιδιαιτερότητα του τοπικού ιδιώματος και τα έγχωρα δημοτικά τραγούδια έχουν επιδράσει σημαντικά στη διαμόρφωση του ποιήματος. Μολονότι συντέθηκε τετρακόσια χρόνια νωρίτερα είναι εύληπτο και από τον πλέον απαίδευτο Βορειοηπειρώτη. Το ποίημα αποτελεί ένα πολύ σημαντικό αποδεικτικό στοιχείο που καταμαρτυρεί και καταδεικνύει την εξέλιξη του γλωσσικού ιδιώματος της περιοχής.

*Ο νους μου με παρακινά κι ο λογισμός μου φέρνει
του κόσμου τα καμώματα να δίδει και να παίρνει,
βλέποντας πώς πορεύεται ο κόσμος πώς περνάει,
δεν δύνομαι να το βαστώ να βλέπω τέτοιον πράγμα,
μα θέλω να το διηγηθώ βαλμένον εις το γράμμα.*

(στ. 39-44)

6.9.2. Φώτος Μάλλιος

«Η ρόκα»

Είναι ένα ποίημα που αφιερώνεται στη ρόκα, η οποία ήταν εργαλείο μετατροπής του βαμβακιού σε νήμα και συνόδευε την καθημερινότητα της γυναίκας στην περιοχή, για να αξιοποιήσει κάθε λεπτό της ζωής, ακόμα και όταν περπατούσε. Γνέθοντας προχωρούσε προς το μέτωπο, να συναντήσει τα παλικάρια που πολεμούσαν στο βουνό. Μέσα στο μαλλί που έγνεθε, ίσως να είχε κάτι σημαντικό να μεταφέρει χωρίς να το αντιληφθούν οι αντίπαλοι. Με αυτόν τον τρόπο διεκπεραιώνει το σκοπό της. Σήμερα φιλοξενείται στο λαογραφικό μουσείο ως δείγμα όχι μόνο της παράδοσης, αλλά και της εφευρετικότητας των γυναικών που αγωνίζονται κατά του κατακτητή.⁶⁹⁶

Η ρόκα

Προχωράει η μάνα, τρέχει

Τη χαρά, το μίσος γνέθει.

Προχωράει. Το χιόνι αρχίζει,

Άνοιξη κείνη θωρεί.

Λούλουδα, κλαδιά γιομίζει

Η ρόκα η ζύλινη, η στεγνή.

Αυτοί οι στίχοι εκφράζουν την βούληση του ποιητή να εξυμνήσει των ηρωισμό τον μανάδων στη διάρκεια του αγώνα κατά του φασισμού. Αναπαριστά με γλαφυρό τρόπο και απεικονιστικό χαρακτήρα την πατριωτική δράση. Οι συνθήκες, η ψυχολογία και η πυγμή που χαρακτηρίζει τη μάνα εκφράζονται μέσω των αυτούσιων μεταφορών και ευρηματικών αντιθέσεων φύσης-μάνας. Η ρόκα στη σύγχρονη εποχή, είναι ένα παραδοσιακό εργαλείο γνεψίματος και βρίσκεται στα λαογραφικά μουσεία για να μαρτυρεί τις ιστορίες, τα γεγονότα, τις θυσίες που έκανε διαχρονικά η γυναίκα. Κι έτσι τα παιδιά έρχονται σε γόνιμη επαφή με τον πολιτισμό, τις αξίες, τις παραδόσεις, αλλά και με τον αγώνα κατά του κατακτητή.

696. Βλ. *Λογοτεχνικά αναγνώσματα 5*, Πρώτη έκδοση το 1984 και βελτιωμένη έκδοση το 1994
Αποστόλη Λιάκου – Δημήτρη Κίκη, Εκδοτικός οίκος σχολικών βιβλίων (Επιμέλεια σύνταξης και λογοτεχνική θεώρηση: Δ. Κίκη) σ. 32.

6.9.4. Δημήτρης Κίκης

«Το σχολειό μας κλαίει»

<i>Το σχολειό μας που 'ταν πάντα</i>	<i>Τα θρανία του κι οι τάξεις</i>
<i>Τόσο γελαστό,</i>	<i>μείναν αδειανά</i>
<i>Τώρα μοιάζει με παιδάκι</i>	<i>κι η αυλή του ρημαγμένη</i>
<i>Έρμο και ορφανό</i>	<i>κλαίει και πονά.⁶⁹⁷</i>

Ένα ποίημα αφιερωμένο στο σχολείο, ιδωμένο από μια διαφορετική και ιδιαίτερη οπτική γωνία, στην οποία κυριαρχεί η συγκίνηση, ο πόνος για το σχολείο που τώρα πια έχει αδειάσει λόγω της μεγάλης φυγής. Το σχολείο, σαν εγκαταλελειμμένο παιδί περιμένει να επιστρέψουν αυτοί που του πρόσφεραν ζωή. Μοναχά αυτή η ελπίδα μένει ζωντανή.

6.9.5. Γιώργος Μύτιλης

«Εξήντα χρόνια σαμαρτζής»

«...Μια μικρή παράγκα – όσο να χωράει το μάστορα και το σαμάρι, αρκεί για σαμαράδικο. Στον τοίχο κρεμάς τα εργαλεία: Τα ειδικά σκεπάρνια: το πλατύ, το στενό και το κουφοσκεπάρνο..., τα σκαρπέλα, τα σμιλάρια, τα πριόνια... Σου μιλάει ο Γιώργος για μπροστάρι, πιστάρι, λαιμαριά, παιδιάδες..., για όλα τα μέρη του σαμαριού. Ανοίγεις τα μάτια όλο απορία... Τότε πως να καταλάβει ο σημερινός είτε αυριανός νεαρός, τι υπονοεί κανείς καθώς αναφέρει το ρητό: «Αν έσφαλε ο γάιδαρος τι φταίει το σαμάρι...»

697. Βλ. Λογοτεχνικά αναγνώσματα 5, Απόστολου Λιάκου - Δημήτρη Κίκη, Εκδοτικός Οίκος Σχολικών βιβλίων 1995 σελ.96.

6.9.6. Πάνος Τσούκας (1925 – 1996)

Γεννήθηκε στη Σωπική του Πωγωνίου, το 1925, και έζησε στην πόλη του Αργυροκάστρου. Φοίτησε στο Γυμνάσιο Βοστίνας (Πωγωνιανής). Υπήρξε επί χρόνια συντάκτης της ελληνικής εκπομπής του Ραδιοφωνικού Σταθμού του Αργυροκάστρου και συνεργάτης των ελληνικών εφημερίδων «Λαϊκό Βήμα» και «Λογοτεχνικό Λαϊκό Βήμα». Είναι ο κατεξοχήν εκπρόσωπος της ποίησης του σοσιαλιστικού ρεαλισμού, στο πλαίσιο του οποίου τραγούδησε με διθυραμβικό ύφος τις επιτυχίες του καθεστώτος. Έγραψε δεκατέσσερις ποιητικές συλλογές και μετέφρασε στην ελληνική γλώσσα δημοτικά τραγούδια, ποιήματα, καθώς και άλλα έργα επιφανών Αλβανών συγγραφέων. Από τις ποιητικές του συλλογές διακρίνονται χρονολογικά οι συλλογές «Λεύτερη ζωή» (1953), «Ποιήματα» (1955), «Καινούργιοι άνεμοι» (1964), «Τα κλειδιά της ευτυχίας» (1966) «Ανατολές και δύσεις» (1969), «Διαλεχτοί σίχοι» (1975), «Σαλπίσματα», «Κορυφές κι ορίζοντες» (1977), «Φωτεινά χρόνια» (1985), «Τα ξαρραβωνιάσματα» (1970), «Λύκοι με ράσα» (1973), «Θοδωρής Μάστορας» (1977). Μετέφρασε ποιήματα και πεζογραφήματα της αλβανικής λογοτεχνίας στην ελληνική γλώσσα και αντίστροφα. Το 1993 δημοσιεύτηκε στην Αθήνα η συλλογή του «Γειά σας αδέρφια». Απεβίωσε το 1996⁶⁹⁸.

«Στο κρύο δωμάτιο»

Ένα διήγημα το οποίο αναφέρεται στην πληγή της ξενιτιάς. Δυο γυναίκες, πεθερά και νύφη, προετοιμάζονται να ξεπροβοδίσουν για τα ξένα τον εγγονό και το γιο, ακόμα αμούστακο, τον Θανάση, γιατί ζήτησε ο πατέρας του, ο οποίος βρίσκεται ήδη στην ξενιτιά να τον πάρει κοντά του. Οι δυο γυναίκες δεν κοιμήθηκαν, κατά τη διάρκεια της νύχτας, και αναστέναζαν σαν δυο κούτσουρα, όπως λέει ο συγγραφέας δίπλα στο τζάκι.

Ολονυχτίς εψές δεν κλείσανε μάτι πεθερά και νύφη στο φτωχόσπιτο του Βασίλη του Γιαννωτά. Την άλλη μέρα θα ξεπροβοδούσανε για ταξίδι αλαργινό το στερνό «άντρα» του σπιτιού – αν μπορούσε να πούμε άντρα ένα παιδί, που μόλις του φύτρωσε σαν χρυσόξανθο χνούδι το μουστάκι, δεκαεφτά-δεκαοχτώ χρονών. Ένα ακριβοπαίδι

698. Βλ. Odhise K. Grillo, LEXIKON – Shkrimtaret shqiptare per femije 1872 -1995), σελ. 41-42
Ανθολογία Βορειοηπειρωτικής ποίησης, επιμέλεια Πέτρος Τσερκέζης, 1996, σελ.239

είχε ο βαριόμοιρης ο Βασίλης κι αποφάσισε να το πάρει κοντά του, στην άκρη του τόπου, στην ζενιτιά την έρμη.

Ξεκινάει το παιδί με την παράκληση της μάνας και της γιαγιάς να γυρίσουν σύντομα κοντά τους μαζί με τον πατέρα του. Καθώς τους αποχαιρετούσε υπόσχεται ότι θα επιστρέψει γρήγορα μαζί με τον πατέρα του.

- Έτσι, παιδάκι μου, να 'χετε την ευχή μου. Χρυσάφι να γίνεται στα χέρια σας κι η πέτρα. Μα να 'ρθετε γρήγορα κι οι δυο.

- Θα 'ρθουμε γιαγιά

Όταν φτάνει στον προορισμό στη Νέα Υόρκη, στο σταθμό δεν τον περιμένει ο πατέρας του, αλλά ο φίλος και συγχωριανός τους ο Νίκος. Όλο το δρόμο το παιδί ρωτούσε που είναι ο πατέρας, αν είναι καλά, αν σκοπεύει να γυρίσει στο χωριό κ.α. Μπαίνοντας στη φτωχική κατοικία ο Θανάσης προσηλώνει το βλέμμα του σε μια φωτογραφία του πατέρα του και λάμπει το πρόσωπό του. Ήταν η ίδια φωτογραφία που είχαν και στο σπίτι στο χωριό, στην οποία κατευθύνονταν πολλές φορές την ημέρα και την κοίταζε, αποτυπώνοντας έτσι την εικόνα του πατέρα του στο μυαλό του, γιατί ο Βασίλης έφυγε για την ζενιτιά, πριν γεννηθεί ο Θανάσης. Ανυπομονεί να τον δει, να τον αγκαλιάσει και μπαίνει ευθεία στο δωμάτιο, αλλά ο πατέρας του δεν ήταν εκεί. Ο Νίκος τού δείχνει το κρεβάτι του πατέρα του. Ο Θανάσης το παρατηρεί με αγάπη, την κουβέρτα, το μαξιλάρι που έχει πάρει το σχήμα του κεφαλιού του πατέρα του και ρωτάει πότε θα επιστρέψει ο πατέρας του. Ο Νίκος όμως δυσκολεύεται να του απαντήσει. Τα μάτια του βουρκώνουν. Και του λέει με τρεμάμενη φωνή πως θα αργήσει να γυρίσει. Δεν θα γυρίσει ποτέ. Το παιδί τα έχασε, κιτρίνισε το πρόσωπο του και ένα γιατί και ωωωχ αντήχησε μέσα στο δωμάτιο, αφού ο Νίκος του εξήγησε πως έχασε τη ζωή του μαζί με άλλους δέκα εργάτες.

- Σώπα, παιδάκι μου, του είπε. Σώπα. Στάσου σαν άντρας. Σε περίμενε ο δόλιος με χαρά. Μα προμές τη νύχτα έπεσε ένα κομμάτι στο ορυχείο όπου δούλευε. Αχ, παιδάκι μου, μήπως σκοτίζονται τ' αφεντικά, θαρρείς, να σιγουρέψουν τη ζωή μας; Και πάει ο μακαρίτης με άλλους δέκα... Τι να γίνει, παιδί μου, υπομονή...

Τέτοια είναι τα ζένα. Πικρή είναι η ζωή. Μη στεναχωριέσαι... Λογάριασε εμένα για πατέρα σου. Και θα γυρίσουμε, Θανάση μου, μαζί.⁶⁹⁹

699. *Λογοτεχνικά αναγνώσματα 7*, έκδοση 1994, Αποστόλη Λιάκου – Δημήτρη Κίκη, Εκδοτικός οίκος σχολικών βιβλίων (Επιμέλεια σύνταξης και λογοτεχνική θεώρηση: Δ. Κίκη) σ. 9

Ένα διήγημα που στηλιτεύει με δεικτικό ύφος την βαθιά πληγή της ξενιτιάς. Ξερίζωνε τους άντρες από τον τόπο τους για μια καλύτερη ζωή, αλλά αρκετές φορές ήταν μακάβρια για τη ζωή των ξενιτεμένων.

«Μάνα και γιοι»

Η αξία της ελευθερίας και του αγώνα κατά του φασισμού ήταν ένα θέμα για το οποίο υπήρξε εκτεταμένη ποιητική και ευρύτερα λογοτεχνική παραγωγή. Σε αυτό το ποίημα ο συγγραφέας εξαίρει την συμβολή της μάνας στον αγώνα αυτό, η οποία πλέκει κάλτσες και μάλλινες φανέλες για το γιο της και τους συναγωνιστές του, που πολεμούν στα βουνά. Ξεκινάει μέσα στο κρύο και στο χιόνι μαζί με άλλες μανάδες με κατεύθυνση το βουνό, όπου ακούγονται βροντές και μπαταριές πολέμου. Εκεί που ο γιος της αγωνίζεται για τη λευτεριά. Μόλις την αντικρίζουν τα μάτια των άλλων αγωνιστών δακρύζουν, τα πρόσωπά τους θολώνουν και οι καρδιές τους σκιρτούν. Η μάνα το ένιωσε, κατάλαβε, ο γιος της θυσιάστηκε για την ελευθερία και πήρε το δρόμο για την αθανασία.

*Η μάνα το 'νιωσε και κάτι έσπασ' εντός της.
Αργά δυο δάκρυα κύλησαν στην όψη την αχνή.
Άδεια η αγκάλη θα 'μενε, δε θα 'σφυγγε το γιο της.
Όταν εκείνη βάδιζε μες στην κακοκαιριά,
Εκείνος ως προς την υπέρτατην εβάδιζεν θυσία⁷⁰⁰*

Μετά σκουπίζει τα δάκρυα της, σηκώνει τα θαμπωμένα μάτια από χάμω και λέει στους συναγωνιστές του γιού της: «Να ζείτε εσείς, παιδιά μου!». Τώρα παιδιά της ήταν όλοι οι παρτιζάνοι τους οποίους αγκάλιασε και φίλησε, ενώ στο πρόσωπο του καθενός έβλεπε το πρόσωπο του γιου της και ότι είχε φέρει μαζί της τα μοίρασε σ' εκείνους με χαρά.

«Στους πεσόντες»

Ένα ποίημα που εξυμνεί τη φιλία μεταξύ των λαών, όταν συμπορεύονται στο δρόμο ενός κοινού ιδανικού του αγώνα κατά του φασισμού. Υπηρετούν τον ίδιο σκοπό, ο Λευτέρης με τον Μουσταφά, ο Πόλιο με τον Παντελή, που αποτελούν πρωταγωνιστικούς χαρακτήρες του ποιήματος. Μέσω αυτών των σχέσεων ο ποιητής θέλει να τονίσει την αρετή της φιλοξενίας των Ελλήνων της περιοχής. Οι ελληνίδες

700. Λογοτεχνικά αναγνώσματα 7, ό.π., σ.27

μητέρες με κυρίαρχο το γνώρισμα της φιλοξενίας που τις διέκρινε, περίμεναν τους φίλους με ό,τι καλύτερο διέθεταν.

*Εψές σκεπάσαμε το Λευτέρη
Με μια τσέργα με το Μουσταφά μαζί,
Απόψε πλάι πλάι κοντά μας
Ας πέσει ο Πόλιο κι ο Παντελής.⁷⁰¹*

Απλά, λιτά, χωρίς περιττές φιλοφρονήσεις, ο ποιητής προσπαθεί να καλλιεργήσει την αλληλεγγύη μεταξύ των ανθρώπων, χωρίς διακρίσεις, υπό τη σκέπη μιας κοινής αξίας, του αγώνα για την ελευθερία.

6.9.7. Φώτος Κυριαζάτης

Γεννήθηκε το 1942 στο χωριό Λαζάτι των Αγίων Σαράντα. Το 1968 αποφοίτησε της Φιλολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Τυράνων και εργάστηκε ως καθηγητής σε πολλά σχολεία της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας. Το 1987, ως αντιφρονών του κομμουνιστικού καθεστώτος, συνελήφθη από την ασφάλεια και καταδικάστηκε σε δεκαπενταετή κάθειρξη στις φυλακές του Σπάτσι. Λόγω της πτώσης του καθεστώτος εξέτισε μόνο τα τέσσερα από τα δεκαπέντε χρόνια. Εμφανίστηκε στα γράμματα με την ποιητική συλλογή: «*Τα πρώτα φτερουγίσματα*» (1964), και ακολούθησαν οι συλλογές «*Βήματα*» (1969), «*Ο δρόμος προς τις πηγές*» (1979) και «*Φωτολούλουδα '87*» (2004). Το 1992 κυκλοφόρησε η συλλογή διηγημάτων – ποιημάτων «*Κραυγή στη νύχτα*», ενώ το 1999, εκδόθηκε το δίτομο μυθιστόρημα «*Άκου τι σου σφυρίζει ο άνεμος*», εκδόσεις Ακρίτας κ.α. Πλέον ζει και εργάζεται στη Χαλκίδα Ευβοίας.⁷⁰²

«*Το γράμμα*»

Το διήγημα αυτό αναφέρεται στον πόνο που προκαλεί ο χωρισμός της ξενιτιάς αλλά και στην μοναξιά που προκαλούσε στην εποχή του ολοκληρωτικού καθεστώτος. Καθώς άνθρωποι ήταν αποκλεισμένοι και δεν μπορούσαν να συναντήσουν τον αδερφό, τον πατέρα, τον εγγονό, και η ψυχή τους αιμορραγούσε από την θλίψη και την απόγνωση. Αυτά τα συναισθήματα βιώνει η ηρωίδα του διηγήματος αναμένοντας

701. Βλ. *Λογοτεχνικά αναγνώσματα 6*, έκδοση 1994, Αποστολή Λιάκου – Δημήτρη Κίκη, Εκδοτικός οίκος σχολικών βιβλίων (Επιμέλεια σύνταξης και λογοτεχνική θεώρηση: Δ. Κίκη) σ.81

702. Ανθολογία Βορειοηπειρωτικής ποίησης, ARGJIRO, Αργυρόκαστρο 2006, σελ.122
Ανθολογία Βορειοηπειρωτικού Διηγήματος, Ανδρέας Ζαρμπαλάς, εκδ «ΡΟΕΣ», Αθήνα, 2007 σελ. 239.

ένα γράμμα από τους οικείους της. Στο γράμμα περιγράφονται από τον εγγονό η συγκίνηση και η νοσταλγία.

Σε αυτό το σημείο περιγράφονται ο ξενιτεμός, η νοσταλγία για την πατρίδα και το όνειρο της επιστροφής, γιατί αυτοί που έφυγαν από τα χωριά με ένα μαντήλι και λίγες ευχές, αφήνοντας πίσω τους πέτρες και βράχια, και πήγαν στα ξένα, γεμάτοι όνειρα για μια καλύτερη ζωή, νοσταλγούν τη γενέτειρα.

Ήταν μεγάλη η αιμορραγία για τις κοινότητες, γιατί έφευγαν οι άντρες, ερήμωναν τα σπίτια και μαράζωνε ο τόπος με τη μοναξιά των γερόντων και ειδικά των μανάδων που ζούσαν μονάχα για να περιμένουν. Όσοι έμεναν πίσω δε σταματούσαν να τους σκέφτονται, να προσμένουν την επιστροφή τους και να υποφέρουν. Ζούσαν με τη λαχτάρα πότε θα έρθει ένα γράμμα να μάθουν νέα των αγαπημένων τους.

6.9.8. Νίκος Κατσαλίδας

Ο Νίκος Κατσαλίδας είναι αναμφισβήτητα πρωτότυπη, γνήσια, αυθεντική φωνή της σύγχρονης ποίησης των Ελλήνων της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία, με τις λυρικές χορδές και τις τραγικές σκηές του. Γεννήθηκε στην Άνω Λεσινίτσα, περιοχή του Θεολόγου των Αγίων Σαράντα, γιος του λαογράφου Γρηγόρη Κατσαλίδα. Ακολούθησε ανώτατες σπουδές στο Πανεπιστήμιο των Τιράνων στον τομέα της φιλολογίας και εργάστηκε ως καθηγητής στη Μέση Εκπαίδευση⁷⁰³.

Δημιούργησε ως ποιητής, πεζογράφος, μεταφραστής, δοκιμογράφος με πολλές τιμητικές διακρίσεις και βραβεία, όπως το Βαλκανικό Βραβείο Ποίησης το έτος 2002.

Τα σημαντικότερα έργα του: *«Το μοιρολόι του βουρκωμένου βουνού, Γράμμα»* (1994), *«...Κι η Σφίγγα μίλησε»* (1995), *«Τα εκατό εκατόφυλλα της Πούλιας»* (1997), *«Η πόλη των βοριάδων»* (1998), *«Χίλια κοχύλια»* (1999), *«Η πρόρα των άστρων»* (2001)⁷⁰⁴, *«Τα εραλδικά της Κίχλης»* (2008), *«Δαφνοπόταμο»* (2015). Τα καλύτερα

703. Βλ. Ανθολογία Βορειοηπειρωτικής ποίησης, Επιμέλεια Πέτρος Τσερκέζης, 1996 σελ.90,

704. Βλ. Ανθολογία Βορειοηπειρωτικής ποίησης, ARGJIRO, Αργυρόκαστρο 2006, σελ.173

ποιήματά του συμπεριλαμβάνονται στην ανθολογία με τίτλο «*Η μοίρα του Αμάραντου*»

Τα παιδιά του «Λευτέρη Τάλλιου»

Ο Λευτέρης Τάλλιος ήταν ένας από τους φλογερούς αγωνιστές κατά του φασισμού. Ο δάσκαλος που οργάνωνε τους νέους και τα παιδιά να ξεσηκωθούν ενάντια στον κατακτητή και όλοι τον θεωρούσαν πατέρα τους.

*Αυτά ήταν διακόσια πενήντα αγόρια και κορίτσια
Που είχαν τους πατεράδες και τις μανάδες τους.
Μα, όταν περνούσαν στα βουνά,
Και τους ρωτούσες για τη γενιά τους,
απαντούσαν ομόφωνα πως ήταν του «Λευτέρη Τάλλιου»*

Και έτσι έγιναν και αυτοί γενναίοι, ατρόμητοι, όμοιοι με τον δάσκαλό τους. Με έναν εκτεταμένο δεκαεξασύλλαβο στίχο που εμπειρείχε μεταφορές και κοσμητικά επίθετα, επιχειρεί να αποδώσει το ψυχικό μεγαλείο των παιδιών του «Λευτέρη Τάλλιου». Θα μπορούσε να θεωρηθεί ένα ποίημα εμβατήριο, αφιερωμένο στον αγώνα των αντρών και νέων του Βούρκου και της Δρόπολης κατά του φασισμού.

*Όταν περνούσαν στις κοιλάδες, ψήλωναν τα δέντρα,
Όταν ανεβαίνουν στα βουνά, οι στουρναρόπετρες σπιθοβολούσαν
Όταν κατέβαιναν στους κάμπους, οι βράχοι μέριαζαν.
Τα παιδιά του «Λευτέρη Τάλλιου» αντρείωναν στον πόλεμο*

*Κι ο λαός τους έστρωνε στα φτωχόσπιτά του,
Έτσι όπως έστρωνε και του ίδιου του Λευτέρη
Κι αυτά ρίχνονταν στη μάχη, όπως ο Λευτέρης
Και φέρανε τη λευτεριά όπως ονειρεύονταν ο Λευτέρης.⁷⁰⁵*

Όλες αυτές οι πληροφορίες που παρέχονται μέσω της ποιητικής προσέγγισης της αντίστασης κατά του φασισμού ενημερώνουν τα παιδιά για τον αγώνα των προγόνων

705. Βλ. *Λογοτεχνικά αναγνώσματα 7*, , Δημήτρη Παππά – Δημήτρη Κίκη, Εκδοτικός οίκος σχολικών βιβλίων (Επιμέλεια σύνταξης και λογοτεχνική θεώρηση: Δ. Κίκη), έκδοση 1994, σ.101

τους, για τις θυσίες που έκαναν για να τους προσφέρουν ένα καλύτερο μέλλον στο πλαίσιο μιας ελεύθερης πατρίδας.

Έλα κι εσύ στις στέγες μας, περιστέρι ειρηνικό

Έλα κι εσύ στις στέγες μας, περιστέρι ειρηνικό.

Έλα κι εσύ στα παραθύρια να μας ζυπνήσεις τα χαράματα.

Έλα κι εσύ να σε κρατήσουμε στις χούφτες μας

Σαν το κοράλλι της ψυχής μας.

Έλα κι εσύ να σε φιλήσουμε στο μέτωπο και

Να χαϊδέψουμε τα φτερά σου

.....

Έλα να σε ραντίσουμε με τον όρθρο και την παρθενιά,

Γιατί μέχρι τώρα καλούσαμε τον αετό, ώσπου μας

Έβγαλε τα μάτια.⁷⁰⁶

«Ο Κωνσταντής ο Καλαντζής»

Ένα ποίημα αφιερωμένο στους πλανόδιους καλαϊτζήδες, οι οποίοι, για να εξασφαλίσουν την επιβίωση, επικάλυπταν με καλά- κράμα κασσιτερίου την οξειδωμένη επιφάνεια των μαγειρικών σκευών, γιατί διαφορετικά ήταν πιθανές οι δηλητηριάσεις. Το επάγγελμα του γανωτή ή γανωματή ή καλαϊτζή είναι από τα πιο παλιά επαγγέλματα. Ήταν μια δουλειά δύσκολη και υπεύθυνη, γιατί τα αγάνωτα- χάλκινα σκεύη μετά από εκτεταμένη χρήση ήταν επικίνδυνα. Τα περισσότερα σκεύη που χρησιμοποιούσαν οι νοικοκυρές για τις καθημερινές ανάγκες, κυρίως στη μαγειρική – τεντζερέδες, τηγάνια, ταψιά, τσουκάλια, κουταλοπίρουνα – ήταν χάλκινα (μπακιρένια). Με τον καιρό, από την πολλή χρήση, οξειδώνονταν (σκούριαζαν) με κατάληξη να είναι επικίνδυνα για την υγεία. Γι' αυτό έπρεπε να αφαιρεθεί το τμήμα της επιφάνειας που είχε οξειδωθεί και να επικαλυφθεί στη συνέχεια με το ειδικό αυτό κράμα, δηλαδή στην κοινή γλώσσα να γανωθούν.

Ανηφορούσε ως την αυγή

Κι είχε ένα αμόνι, τι βαρύ!

Τι δρόμο λες να πάρει;

Κι ένα παλιό σακούλι.

706. Βλ. *Λογοτεχνικά αναγνώσματα 6*, , Αποστόλη Λιάκου – Δημήτρη Κίκη, Εκδοτικός οίκος σχολικών βιβλίων (Επιμέλεια σύνταξης και λογοτεχνική θεώρηση στην ελληνική: Δ. Κίκη), έκδοση 1996, σ.65. Η συγγραφή του βιβλίου έγινε με βάση τα νέα προγράμματα του Υπουργείου Παιδείας του έτους 1995.

Καλά ήθελε να βρει

Και στο χλωμό φεγγάρι.

Καμπούριασε και δεν μπορεί

Να βγάλει μεροδούλι...

Εκτός των πολυάριθμων αντιξοοτήτων της δουλειάς αυτοί οι άνθρωποι ζούσαν απομονωμένοι. Η μοναξιά γινόταν το εφιαλτήριο έκφρασης των συναισθημάτων τους. Προσπαθούσαν να εκδηλώσουν στοιχεία του ψυχισμού τους γράφοντας στίχους με τα δαυλιά στους τοίχους, καθώς ήταν πολύ φτωχοί δεν είχαν μολύβι και χαρτί.

Τα ντέρτια του με τα δαυλιά,

Μ' ένα κουτσομολύβι

Τα 'κανε στίχους στα χωριά

Καλύβι το καλύβι.

Και μια φυλλάδα που να βρει;

Που να 'γραφε τους στίχους;

Μ' ένα κατάμαυρο δαυλί

Εγέμιζε τους τοίχους⁷⁰⁷

6.9.9. Ανδρέας Ζαρμπαλάς

Γεννήθηκε στο χωριό Λαζάτι των Αγίων Σαράντα το 1941. Σπούδασε δάσκαλος και εργάστηκε ως δημοσιογράφος στην εφημερίδα «Λαϊκό Βήμα» στο Αργυρόκαστρο, όργανο της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία.

Έγραψε ποίηση, πεζογραφία, λογοτεχνική κριτική, λαογραφικές και εθνογραφικές μελέτες. Μετέφρασε στα ελληνικά αξιόλογους αλβανούς ποιητές και πεζογράφους όπως: Dritero Agolli, Ismail Kadare, Fatos Arapi κ.ά. καθώς και Έλληνες συγγραφείς στα αλβανικά, όπως Ανδρέα Κάλβο, Διονύσιο Σολωμό, Κωστή Παλαμά, Σεφέρη, Ρίτσο, Ελύτη κ.ά..

Από την ποιητική του παραγωγή αναφέρονται οι συλλογές: «*Παιδιά του Ήλιου*» (1989) και «*101 ποιήματα για μια χούφτα τόπο*» (1992), ενώ από την πεζογραφία το δημοσιογραφικό βιβλίο «*Ταξίδι στον τόπο μου*» (1985) και την μελέτη «*Ο άλλος χάρτης*» (2004) Τα δυο τελευταία εκδόθηκαν από τις εκδόσεις «Πολύτυπο» στην Αθήνα. Ζει μόνιμα στους Αγίους Σαράντα⁷⁰⁸.

707. Βλ. *Λογοτεχνικά αναγνώσματα 5*, έκδοση 1995, Αποστόλη Λιάκου – Δημήτρη Κίκη, Εκδοτικός οίκος σχολικών βιβλίων (Επιμέλεια σύνταξης και λογοτεχνική θεώρηση: Δ. Κίκη) σ.20

708. Βλ. Ανθολογία Βορειοηπειρωτικού Διηγήματος, Επιλογή – Πρόλογος: Ανδρέας Ζαρμπαλάς, εκδ. «ΡΟΕΣ», Αθήνα, 2007, σελ. 195
Ανθολογία Βορειοηπειρωτικής ποίησης, ARGJIRO, Αργυρόκαστρο 2006, σελ.94

«Στο σπίτι της νύχτας»

Αυτό το διήγημα περιγράφει τη βασανισμένη ζωή των κατοίκων του Βούρκου πριν από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Ζούσαν κάτω από το καθεστώς του τρόμου και του φόβου του αγά, ο οποίος αντιπροσώπευε τον νόμο του κράτους. Τους απαγόρευε ακόμα και να χτίσουν πέτρινα σπίτια που να ενσωματώνουν τζάκι. Ήθελε να ζουν μόνο σε καλύβες, και να μην εξελίσσονται. Όμως αυτοί οι άνθρωποι δεν ανέχονται πλέον τον υπόδουλο βίο. Αντέδρασαν, όπως ο ήρωας του διηγήματος, ο Βασίλης, που αποφάσισε να κατασκευάσει ένα πέτρινο σπίτι με τζάκι, και κάλεσε δυο μαστόρους. Αρχισε να οικοδομεί όταν ο αγάς τον σταμάτησε. Η συνδρομή του κρατικού μηχανισμού καταστολής, οι τζαντάρηδες, οι οποίοι όχι μόνον διέκοψε αυτόβουλα την οικοδόμηση, αλλά και τους οδήγησε στον «κουμάντο» - αντίστοιχη αστυνομία.

- *...Σας πιάστηκε το στόμα! Βουβαθήκατε, βλέπω. Για πλησιάστε!*

Ο Βασίλης και οι μαστόροι πλησίασαν. Ο τζαντάρης, που πήρε το λόγο πρώτος, κράταγε και βούρδουλα. Οι μαστόροι ρίγησαν.

- *Γιατί φτιάχνεις σπίτι; Απευθύνθηκε στο Βασίλη.*

- *Για να ζήσω!*

- *Δε σε φτάνει η καλύβα; Δε σε χωράει, ε...;*

- *Θέλω να ζήσω σαν άνθρωπος ! είπε ξανά ο Βασίλης.*

- *Κι ο νόμος; Ο αγάς; Πήρες άδεια από τον αγά; Μπροστά και οι τρεις!...*

Η οικογένεια τους περίμενε για μέρες, μα αυτοί δεν εμφανίζονταν. Τότε ο μεγάλος γιος, ο Γρηγόρης, ο οποίος αφηγείται το γεγονός πολύ αργότερα όταν ήταν πλέον ηλικιωμένος, ξεκίνησε να αναζητήσει τον πατέρα του. Το έργο του εντοπισμού είχε ως αφετηρία το Καισαράτι και έφτασε στο Μαρκάτι όπου έδρευε το «κουμάντο». Εκεί βρήκε τον πατέρα σε άθλια κατάσταση καθώς υπέφερε από τον πόνο (τον είχαν χτυπήσει βάνουσα) και το κρύο, γιατί δεν ήθελε να υπογράψει πως δεν θα συνεχίσει το χτίσιμο του σπιτιού. Ο γιος ρώτησε και ανακάλυψε τη νόμιμη οδό διαφυγής από το τμήμα: παρουσίασαν κάποιον ως εγγυητή, υπέγραψαν και έφυγαν για το χωριό. Όμως ενδόμυχα ήθελε να συνεχίσει να αποπερατώσει την οικοδόμηση και ζήτησε ξανά από τους τεχνίτες να συνεχίσουν. Εκείνοι όμως δείλιασαν, φοβήθηκαν. Ένα απόγευμα ο γιος καθώς βοσκούσε το κοπάδι, συναντήθηκε με μερικούς πλανόδιους μαστόρους και συμφώνησαν να χτίσουν το

σπίτι μέσα στη νύχτα. Το επόμενο πρωί, όταν ο αγάς διαπίστωσε ότι το σπίτι είχε ολοκληρωθεί, κάλεσε τον Βασίλη στο σπίτι του. Του φώναξε, τον πίεσε και τον απείλησε ότι δεν θα τον αφήσει να καλλιεργήσει τα χωράφια του. Την επόμενη τις αγροτικές εργασίες διεκπεραίωσαν οι γυναίκες, γιατί ήταν η εποχή της σποράς του καλαμποκιού. Οι χωροφύλακες κατευθύνθηκαν σε αυτές με σκοπό να διακόψουν την εργασία τους, αλλά εκείνες ήταν αποφασισμένες να υπερασπιστούν τα δικαιώματά τους. Επιτέθηκαν όλες μαζί με χώμα και πέτρες από το χωράφι, μια κίνηση που δεν την περίμεναν και έφυγαν άπραγοι. Δεν μπόρεσαν να τις απομακρύνουν από τα χωράφια.

«...Τότε, σκύβει η γυναίκα μου, αρπάζει σβόλους και τον χτύπησε. Το ίδιο έκαναν κι οι άλλες που παρατσάπιζαν. Τους τύφλωσαν. Οι χωροφύλακες δεν περίμεναν τέτοια. Τα 'χασαν. Εξαγριωμένες οι γυναίκες, τους βάζουν μπροστά χαλάζι σβόλους, αναγκάστηκαν να πισωγυρίσουν. Έφυγαν άπραχοι...»⁷⁰⁹.

6.9.10. Βασίλης Κώτσιας

Γεννήθηκε το 1932 στο χωριό Κρυονέρι της Πάνω Δρόπολης. Διετέλεσε στρατιωτικός και σε συνέχεια εργάστηκε ως φωτογράφος. Είναι ένας από τους παραγωγικότερους δημιουργούς της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας, καθώς δημοσίευσε πολλές ποιητικές συλλογές. Ανάμεσα σε αυτές αναφέρονται: «Γεια χαρά» (1960), «Με το κρασί που θέλω να μεθύσω» (1961), «Η αετοφωλιά» (1970), «Τραγούδια για τα πεύκα» (1973), «Ήσουν ποτέ στη Δρόπολη» (1977), «Ποιήματα» (1988) κ.ά.

Ασχολήθηκε με την παιδική λογοτεχνία μεταφράζοντας Αλβανούς συγγραφείς στα Ελληνικά και Έλληνες συγγραφείς στα Αλβανικά⁷¹⁰.

«Τα βιβλία και οι άνθρωποι»

Και οι γνώσεις της χρυσάφια,

Δέντρα γίνονται.

Και το σώμα,

709. Βλ. *Λογοτεχνικά αναγνώσματα 7*, έκδοση 1994, Δημήτρη Παππά – Δημήτρη Κίκη, Εκδοτικός οίκος σχολικών βιβλίων (Επιμέλεια σύνταξης και λογοτεχνική θεώρηση: Δ. Κίκη) σελ.106

710. Βλ. *Ανθολογία Βορειοηπειρωτικής ποίησης*, Πέτρος Τσερκέζης, 1996 σελ.130
Ανθολογία Βορειοηπειρωτικής ποίησης, ARGJIRO, Αργυρόκαστρο 2006, σελ.78

Το κορμί τους

Κι η ψυχή τους,

Γίνεται όμορφη κυψέλη.

Τα βιβλία τη γεμίζουν

Γνώσεις – μέλι⁷¹¹

Ο ελεύθερος στίχος και η χρήση της παρομοίωσης του βιβλίου με την κυψέλη αποτελούν τα εκφραστικά μέσα που επιλέγονται από τον ποιητή, προκειμένου να παρουσιάσει τη σημασία των βιβλίων για τον άνθρωπο. Εκθειάζει την αξία της γνώσης που την παρομοιάζει με το μέλι.

6.9.11. Γιάννης Λίλλης

Γεννήθηκε στη Δερβιτσάνη το 1916. Φοίτησε στη Ζωσημαία Σχολή των Ιωαννίνων.

Ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία και τη λογοτεχνία. Δημοσιεύει άρθρα και κείμενα σχετικά με τη λογοτεχνία, τον πολιτισμό και τις τέχνες γενικότερα. Αρθρογραφεί στις εφημερίδες «*Tomori*», «*Shendija*», «*Drita*», στα αλβανικά. Δημοσίευσε στην εφημερίδα των Αθηνών «*Ηπειρώτικον Μέλλον*», των Ιωαννίνων «*Βόρειος Ήπειρος*», ο «*Αυστραλοέλληνας*» και το περιοδικό «*Οικογένεια*» της Αυστραλίας κ.α.

Μερικά από τα έργα του είναι: «*Πνιγμένοι καημοί*», «*Μεθυσμένα Βαλκάνια*», «*Περιγραφικές εντυπώσεις*» κ.α. Απεβίωσε στη Μελβούρνη της Αυστραλίας το 1965.⁷¹²

6.9.12. Τηλέμαχος Κώτσιας

Γεννήθηκε στο χωριό Βρυσερά της Άνω Δρόπολης το 1951. Οι πολιτικές θέσεις του όχι μόνον τον εμπόδισαν να ολοκληρώσει τις σπουδές του, αλλά και να εμφανιστεί στα λογοτεχνικά δρώμενα του τόπου. Μετά την πτώση του καθεστώτος, το 1991 είναι από τους πρώτους που μεταναστεύουν στην Ελλάδα. Εκεί εκδίδει την πρώτη του συλλογή διηγημάτων με τίτλο «*Συμβάν τη νύχτα*». Το 1995 εκδίδει τη νουβέλα «*Το τελευταίο καναρίνι*», ενώ το 1998 άλλη μια συλλογή διηγημάτων που τιτλοφορεί «*Το τραγούδι εκείνης της νύχτας*». Την ίδια χρονιά δημοσιεύει τη δεύτερη νουβέλα με

711. Βλ. *Λογοτεχνικά αναγνώσματα 7*, έκδοση 1994, Αποστόλη Λιάκου – Δημήτρη Κίκη, Εκδοτικός οίκος σχολικών βιβλίων (Επιμέλεια σύνταξης και λογοτεχνική θεώρηση: Δ. Κίκη) σ.17

712. Βλ. *Ανθολογία Βορειοηπειρωτικής ποίησης* 1996, Πέτρος Τσαρκέζης σελ.154

τίτλο «*Βροχή στο μνήμα*», και το 2003 το μυθιστόρημα «*Τα επτά παραμύθια*». Το 2004 εκδόθηκε η τρίτη συλλογή του με διηγήματα «*Τρεις γενιές αμερικάνοι*». Ζει και εργάζεται στην Αθήνα.⁷¹³

«*Ταξίδι πάνω στη Δρόπολη*»

«...Ο κάμπος του Βούρκου, τα Ριζά του Δελβίνου, η Δρόπολη. [...] Προσπαθώ να διακρίνω λεπτομέρειες από τη Δρόπολη. Τα χωριά της στη σειρά, καθισμένα με τάξη, σαν τα παιδιά στο νηπιαγωγείο. Να και το ποτάμι, ο Ξεριάς, ασπρίζουν τα χαλίκια του, σαν σκελετός φιδιού. Γυμνός κάμπος και ξερός, είχα κουραστεί να τον διασχίζω τόσες φορές με τα πόδια. Τώρα είχα την εντύπωση ότι θα μπορούσα να τον δρασκέλισω με δυο κλίτσες.

[...] Στην υγεία σου αγαπημένη μου Δρόπολη! Νιώθω να με χαιρετάει με το άσπρο της μαντίλι. Τώρα Βλέπω με τη φαντασία μου τα σύνορα και η Δρόπολη είναι εκτός. [...] Λοιπόν, θα πάω να μιλήσω για τα σύνορα στο Παρίσι. Δεν ξέρω πως μου 'ρχεται και σιγοτραγουδώ: Στης Δερόπολης τον κάμπο/ Δέντρο ήταν φυτρωμένο/ Και στον ίσκιο του από κάτω/ Παλικάρι ξαπλωμένο. Ένα τραγούδι για ένα μοναχικό δέντρο και για ένα άγνωστο παλικάρι από τη Δρόπολη. Εδώ πάνω αυτό το τραγούδι είναι η μόνη σύνδεση με τη γενέτειρα μου, με τη γη, με κάτι κύματα της ψυχής που καμιά συσκευή δεν μπορεί να εντοπίσει...»⁷¹⁴.

6.9.13. Μηνάς Λέκκας

Γεννήθηκε το 1939 στο χωριό Καλογοραντζή της Κάτω Δρόπολης. Μαθητής γυμνασίου και λυκείου διακρίθηκε για την κλίση του στα γράμματα. Φοιτητής με αλληλογραφία στην Οικονομική Σχολή του Πανεπιστημίου Τιράνων διώχθηκε για πολιτικούς λόγους. Την περίοδο της νεότητάς του αγάπησε τη λογοτεχνία και ειδικότερα την ποίηση. Τα πρώτα του ποιήματα δημοσιεύτηκαν στη δεκαετία του 1950. Εργάστηκε για τέσσερα χρόνια ως συντάκτης στην εφημερίδα «*Λαϊκό Βήμα*», στο Αργυρόκαστρο.⁷¹⁵ Από το 1997 ζει και εργάζεται στην Αθήνα. Είναι μέλος της

713. Ανθολογία Βορειοηπειρωτικού Διηγήματος, Ανδρέας Ζαρμπαλάς «ΡΟΕΣ», Αθήνα 2007. σ. 275

714. Μητρική Γλώσσα 8, Κωστάντω Ξέρα – Μιρέλια Κώτσια, Εκδοτικός Οίκος Διδακτικών Βιβλίων, Τίρανα 2018 σελ.6.

715. Ανθολογία Βορειοηπειρωτικής ποίησης 1996, Πέτρος Τσερκέζης σελ.148

Εταιρίας Λογοτεχνών και Συγγραφέων Ηπείρου, από την οποία βραβεύτηκε το 2008 για την προσφορά του στα Ελληνικά Γράμματα.

Έχει εκδώσει τρεις ακόμα ποιητικές συλλογές: «Φυλακισμένα τραγούδια» (1996), «Της Αθήνας τα παράξενα» (2007) και «Μαργαριτάρια» (2012).

6.9.14. Θωμάς Στεριόπουλος

Γεννήθηκε στο χωριό Γράβα των Αγίων Σαράντα το 1951. Είναι ποιητής, πεζογράφος, μελετητής και μεταφραστής. Περάτωσε τις σπουδές του στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Τιράνων και εργάστηκε ως γιατρός σε διάφορες περιοχές της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας. Την περίοδο της νεότητας του άρχισε να δημοσιεύει στίχους στον τοπικό και κεντρικό τύπο. Η πρώτη ποιητική συλλογή του με τίτλο «Το τραγούδι της Γενέτειρας» δημοσιεύτηκε το 1975. Το 1978 ακολούθησε η συλλογή «Το ποτάμι της αγάπης», ενώ το 1984 η συλλογή «Οι άνθρωποι που αγάπησα». Το 1995 δημοσίευσε τα πεζογραφήματα «Καρδάμυλα – Ένα κατάρτι της Ελλάδας». Το 1997 από τον εκδοτικό οίκο *Τροχαλία* κυκλοφορεί το αξιόλογο βιβλίο του «Η άγνωστη ρωμοσύνη», καρπός επίπονης έρευνας στο χώρο της λαογραφίας και της παράδοσης. Το 2005 εκδίδεται από τον εκδοτικό οίκο *Ροές* μια συλλογή διηγημάτων με τίτλο «Άνθρωποι στα σύνορα». Ζει και εργάζεται στην Αθήνα.⁷¹⁶

6.9.15. Μιλτιάδης Οικονομίδης

Γεννήθηκε το 1883 στην Πολύτσανη του Πωγωνίου. Ήταν γιος του γνωστού λογίου Αθανασίου Οικονομίδη. Η φοίτησή του στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ολοκληρώθηκε στη γενέτειρά του. Στη συνέχεια φοίτησε στη Ζωσιμαία Σχολή. Πραγματοποίησε ανώτερες σπουδές στη Ροβέτιο Αμερικάνικη Σχολή της Κωνσταντινούπολης. Πρόσφερε τις υπηρεσίες στην πατρίδα του και στη συνέχεια έζησε για σύντομο χρονικό διάστημα στα Γιάννενα κ.λπ. Τελικά εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη. Εργάστηκε ως εκδότης και συγγραφέας, καθώς καλλιέργησε περισσότερο τον πεζό λόγο. Το 1911 ξεκίνησε την έκδοση του «*Εικονογραφημένου*

716. Βλ. Ανθολογία Βορειοηπειρωτικού Διηγήματος, Ανδρέας Ζαρμπαλάς «ΡΟΕΣ», Αθήνα 2007, σ. 313

Ηπειρωτικού Ημερολογίου». Το 1914, τύπωσε στην Αθήνα το δεύτερο τεύχος του ίδιου Ημερολογίου. Το 1938 εκδίδει λεύκωμα που τιτλοφορεί *«Ηπειρωτικά»*. Γράφει στη ζωντανή λαϊκή γλώσσα, την τοπική διάλεκτο. Συνέθεσε περίπου δεκαοκτώ διηγήματα. Άνθρωποι της υπαίθρου, τεχνίτες, μικροέμποροι, χήρες, κορίτσια και παπάδες είναι οι ήρωες των διηγημάτων του. Πέθανε στη Θεσσαλονίκη το 1964.⁷¹⁷

6.9.16. Πέτρος Τσερκέζης

Γεννήθηκε στο χωριό Πολύτσανη Πωγωνίου, του Νομού Αργυροκάστρου το 1946. Είναι απόφοιτος του Πανεπιστημίου Τιράνων στον τομέα της αλβανικής και ρώσικης φιλολογίας. Η ενασχόλησή του με τη λογοτεχνία χρονολογείται από τα μαθητικά του χρόνια. Εργάστηκε ως καθηγητής μέσης εκπαίδευσης, αλλά και ως θεατρικός συγγραφέας ρεπερτορίου στο επιθεωρησιακό θέατρο Αργυροκάστρου. Κυριότερα έργα του: Ποιητικές συλλογές - *«Στη γη των προγόνων»* (1977), *«Χειραψίες»* (1984), *«Στροβιλίζει η φουστανέλα»* (1987), *«Ναυαγοί στη Μοναζιά και Λεβεντοηπειρώ-τικά»* (1996), *«Οι ληστές του ήλιου»* (1998), *«Θυσιασμένες αγάπες ή η ανατομία της απόγνωσης»*(1999), καθώς και τα πεζογραφήματα *«Κραυγή λατρείας και απόγνωσης για τους σταυρωμένους»* και *«Στην όχθη του σκοτωμένου χρόνου»* Ασχολήθηκε επίσης και με μετάφραση ελλήνων ποιητών στα αλβανικά. Επιμελήθηκε το έργο *«Ανθολογία της Βορειοηπειρωτικής ποίησης – Εξόριστη ποίηση »* που εκδόθηκε στα Γιάννενα.

Μετά την κατάρρευση του δικτατορικού καθεστώτος στην Αλβανία ξενιτεύτηκε στην Κύπρο, όπου ζει κι εργάζεται έως και σήμερα⁷¹⁸.

6.9.17. Μιχάλης Παπαδόπουλος-Μπότης

Γεννήθηκε στο χωριό Βουλιάρατες Άνω Δρόπολης το 1860. Αφού αποφοίτησε από τα Ζωγράφια Διδασκαλεία Κεστορατίου – Αργυροκάστρου, υπηρέτησε ως δάσκαλος σε διάφορα σχολεία του νομού Αργυροκάστρου και των Αγίων Σαράντα. Την περίοδο 1914-1916 υπηρέτησε ως γραμματέας στη Μητρόπολη Αργυροκάστρου. Έγραψε ποιήματα, τα οποία εκδόθηκαν σε δυο τόμους με τον τίτλο *«Μερόπη»*. Στα

717. Βλ. Ανθολογία Βορειοηπειρωτικού Διηγήματος, Ανδρέας Ζαρμπαλάς «ΡΟΕΣ», Αθήνα 2007, σ. 49

718. Βλ. Ανθολογία Βορειοηπειρωτικής ποίησης Πέτρος Τσερκέζης, 1996 σ.225
Ανθολογία Βορειοηπειρωτικής ποίησης, ARGJIRO, Αργυρόκαστρο 2006, σ.144

ποιήματά του διακρίνεται μια λεπτή σάτιρα και κάποια απαισιόδοξη διάθεση φιλοσοφικά διατυπωμένη.

Πέθανε στο χωριό του Βουλιαράτι το 1937 σε ηλικία 77 ετών⁷¹⁹.

6.9.18. Κατίνα Παπά

Κατάγεται από το χωριό Γιανιτσάτι της περιοχής του Θεολόγου. Γεννήθηκε στην Κέρκυρα το 1903. Η οικογένειά της μετακόμισε στο νησί λόγω της συμμετοχής του πατέρα της στα γεγονότα του Λυκουρσίου το 1878. Μετά το Γυμνάσιο αποφοίτησε από τη Φιλολογική Σχολή Αθηνών και διορίστηκε ως καθηγήτρια στο Αρσάκειο Κέρκυρας. Το 1930 ολοκλήρωσε τις μεταπτυχιακές σπουδές της στην Αυστρία και μετά στη Γερμανία, όπου ειδικεύτηκε στην Ψυχολογία και τη Θεραπευτική αγωγή. Το πρώτο της λογοτεχνικό έργο είναι η συλλογή διηγημάτων *«Στη συκαμιά από κάτω»* το οποίο βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών. Στο βιβλίο αποτυπώνονται και οι συγκινήσεις των παιδικών της χρόνων, όταν επισκεπτόταν το ορεινό χωριό της και ζούσε ανάμεσα στους ανθρώπους του. Μια άλλη αξιόλογη συλλογή με διηγήματα τιτλοφορείται *«Αν άλλαζαν όλα»*.

Σε συνέχεια κυκλοφόρησε το μυθιστόρημα *«Σ' ένα γυμνάσιο θηλέων»*, ενώ το θεατρικό έργο της, *«Ο Ξένος»*, δημοσιεύτηκε σε συνέχειες στο περιοδικό Νέα Εστία. Στην Ηπειρωτική Εστία δημοσιεύτηκε η μελέτη της με τίτλο *«Τα γαμήλια έθιμα της Βορείου Ηπείρου»*. Έγραψε επίσης κριτικές σε διάφορα περιοδικά. Για το έργο της εκφράστηκαν επαινετικά σχόλια από προσωπικότητες των γραμμάτων όπως ο Γρ. Ξενόπουλος, Ν. Καζαντζάκης, Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, Σπ. Μελάς, Π. Χάρης, Λιλή Ιακωβίδη, και πολλοί άλλοι⁷²⁰.

6.9.19. Σπύρος Τζιάς

Γεννήθηκε στα Σωφράτικα της Κάτω Δρόπολης το 1918. Αφού τελείωσε το δημοτικό σχολείο στη μητρική του γλώσσα, την ελληνική, συνέχισε τις σπουδές του στο Διδασκαλείο Βελλάς και μετέπειτα στη Νομική Σχολή Αθηνών. Στα χρόνια της αντίστασης ήταν από τα πιο δραστήρια στελέχη της Μειονότητας και έδρασε στο αντάρτικο κίνημα ως Υποκομμισάριος στη Δεκάτη Ένατη Ταξιαρχία Κρούσης. Μετά

719. Βλ. Ανθολογία Βορειοηπειρωτικής ποίησης Πέτρος Τσερκέζης 1996 σ.177.

720. Βλ. Ανθολογία Βορειοηπειρωτικού Διηγήματος, Ανδρέας Ζαρμπαλάς «ΡΟΕΣ», Αθήνα 2007 σ.117

το τέλος του πολέμου διετέλεσε διευθυντής στον εκδοτικό οίκο *Naim Frasheri* που είχε ως έδρα τα Τίρανα για πολλά χρόνια. Είναι ο κατεξοχήν πεζογράφος των Μειονοτικών γραμμάτων στα χρόνια του σοσιαλισμού. Δημοσίευσε τις ακόλουθες συλλογές διηγημάτων: «*Μπροστά στα μάτια της Μουργκάνας*» (1953) και «*Τσιγγάνικη αγάπη*»(1962), τις νουβέλες: «*Το τραγούδι της Ειρήνης*» (1949), και «*Τα πέντε γράμματα*» (1956). Επίσης τα μυθιστορήματα: «*Το παρτιζάνικο νοσοκομείο*» (1966) και «*Δροπολίτικο χρονικό*» (1989) καθώς και τις μονογραφίες: «*Θανάσης Ζήκος*» και «*Λευτέρης Τάλλιος*»

Ο Σπύρος Τζιας έγραψε και στην ελληνική και στην αλβανική γλώσσα και τιμήθηκε με διάφορα λογοτεχνικά βραβεία.⁷²¹

Εκτός αυτών των συγγραφέων των οποίων δημιουργίες παρουσιάζονται στα σχολικά εγχειρίδια, υπάρχουν και πολλοί άλλοι, οι οποίοι συνέβαλαν τα μέγιστα στο πεδίο της λογοτεχνίας της Ελληνικής Μειονότητας όπως: Αγαμέμνων Αθανάσιος Κομματάς, Αθανάσιος Οικονομίδης, Βασίλης Γκιζέλης, Γεώργιος Παπαδόπουλος, Γιώργος Τσιάτης, Σταυρινός Βεστιάρης (Δελβινιώτης), Τάσος Βιδούρης, Δημήτρης Κίκης, Βαγγέλης Παπαχρήστος, Βαγγέλης Ζαφειράτης κ.ά.

721. Βλ. Ο. Κ. Grillo, *LEXIKON – Shkrimtaret shqiptare per femije (1872 -1995)*, εκδ. Shtëpia Botuese e Librit Shkollor, Tiranë, 1978, σελ. 243-244
Συμφωνεί: Ανθολογία Βορειοηπειρωτικού Διηγήματος, Ανδρέας Ζαρμπαλάς «ΡΟΕΣ», Αθήνα 2007 σελ.173

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η έρευνα των πηγών αλβανικής είτε ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας που σχετίζονται με την αλβανική παιδική λογοτεχνία και το αντικείμενο μελέτης της καταλήγει σε ένα εύρος συμπερασμάτων που εκτίθενται ακολούθως.

Ειδικότερα στο πρώτο κεφάλαιο αναλύεται η πρώτη περίοδος της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας, αποδίδοντας έμφαση στη λαογραφία, καθώς ο προφορικός πλούτος που συνοδεύει κάθε έθνος, σηματοδοτεί την ύπαρξη και την εξέλιξή του. Γίνεται μνεία στα λαϊκά παραμύθια, στους θρύλους, στα λαϊκά τραγούδια, στις παροιμίες, στα ανέκδοτα, στα νανουρίσματα, είδη που συντροφεύουν την ανατροφή του ανθρώπου από την πρώτη στιγμή της ύπαρξής του. Ωστόσο παραμένει προφορικός λόγος ο οποίος τροποποιείται με το πέρασμα του χρόνου, καθώς παραδίδεται από γενιά σε γενιά. Όπως έχει σημειωθεί, οι πρώτες προσπάθειες συλλογής στοιχείων και δημιουργίας λαογραφικών ανθολογίων πραγματοποιήθηκαν από ξένους μελετητές-αλβανολόγους όπως ο J.G. Hahn, ο A. Dozon, και στη συνέχεια από αλβανούς λόγιους του 20^{ου} αιώνα όπως, ο T. Mikto, ο S. Dine, ο Z. Jubani, ο V. Prenushi. Μεγίστης σημασίας επιπλέον είναι και το τρίτομο συλλογικό έργο του αλβανικού Λαογραφικού Ινστιτούτου που συμπεριλαμβάνει κείμενα της λαογραφικής παράδοσης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται λόγος για την δεύτερη περίοδο της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας. Στο σημείο αυτό ιχνηλατούνται τα πρώτα βήματα δημιουργίας έργων γραπτής παιδικής λογοτεχνίας μεταξύ 16^{ου} και 18^{ου} αιώνα. Ωστόσο, τα παραδείγματα και οι τίτλοι που παρουσιάζονται είναι ελάχιστοι. Αρχικά σημειώνεται ως πρώτο δείγμα γραπτού αλβανικού κειμένου το έργο του Lek Matrenga, «*E mbsuame e krështerë / Η Χριστιανική Πίστη*», και στη συνέχεια το «*Λατινο-Αλβανικό Λεξικό*» του Frëng Bardhi. Ιστορικά η περιοχή βρίσκεται υπό τον Οθωμανικό ζυγό, το οποίο συνεπάγεται με πνευματικό σκοτάδι και έλλειψη εκπαιδευτικών μονάδων. Η περίοδος ολοκληρώνεται με την ίδρυση του τυπογραφείου της Μοσχόπολης και την έκδοση έργων του Θεόδωρου Καβαλιώτη και Δανιήλ Μοσχοπολίτη στην ελληνική αλλά και ορισμένα κεφάλαια στην αλβανική και βλάχικη γλώσσα, για να εξυπηρετήσει εκπαιδευτικούς σκοπούς στις πρώτες προσπάθειες ίδρυσης σχολικών μονάδων.

Μεγαλύτερη ανάπτυξη της παιδικής λογοτεχνίας παρατηρείται στην τρίτη περίοδο, στα τέλη του 18^{ου} αιώνα έως και την δεκαετία του 30' του 20^{ου} αιώνα. Η

έναρξη της συγκεκριμένης περιόδου, τέλη 18^{ου} αιώνα, ιστορικά ταυτίζεται με την περίοδο της Αναγέννησης στην Αλβανία και την προσπάθεια των Αλβανών για ανασυγκρότηση του έθνους, μετά το πέρας του πολυετούς τουρκικού ζυγού. Στον δυτικό κόσμο επικρατεί το ρεύμα του Ρομαντισμού και σταδιακά εξαπλώνεται στην Ανατολική Ευρώπη, και κατά συνέπεια στην Αλβανία. Κύριος στόχος των συγγραφέων και λόγιων της εποχής ήταν η εκπαιδευτική αναβάθμιση της νέας γενιάς και παράλληλα η δημιουργία εθνικής συνείδησης. Η ίδρυση νέων σχολείων και η συγγραφή σχολικών εγχειριδίων ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες, ήταν μείζονος σημασίας. Για τον λόγο αυτό, όλα τα δείγματα παιδικής λογοτεχνίας της εποχής, που πλαισιώνουν τα σχολικά εγχειρίδια, είναι απόρροια προσπάθειας συγγραφέων, που κυρίως δραστηριοποιούνταν στο πλαίσιο της γενικής λογοτεχνίας. Όπως αναφέρεται και στην αλβανική βιβλιογραφία, *η παιδική λογοτεχνία την περίοδο αυτή παρουσίασε ισχνή παραγωγή, δεν εκτοπίστηκε του πλαισίου των σχολικών εγχειριδίων, καθώς λειτούργησε ως μοχλός υλοποίησης της αποστολής του αλβανικού σχολείου, δηλαδή αναπτύχθηκε βασικά ως διδακτική λογοτεχνία.*⁷²² Η θεματολογία των έργων επαναλαμβάνεται σχεδόν από όλους τους εκπροσώπους, καθώς τα έργα τους προωθούν τις αξίες της φιλοπατρίας, της ανδρείας, του πόνου, της ξενιτιάς, των ηθικών παραδόσεων, όπως και γνωσιοκεντρικά θέματα, όπως η χλωρίδα, η πανίδα, τα ηλιακό σύστημα και άλλα. Παράλληλα αξίζει να σημειωθεί ότι στο διάστημα αυτό παρατηρούνται οι πρώτες προσπάθειες διασκευών και μεταφράσεων ξένων συγγραφέων στην αλβανική γλώσσα, με αφετηρία τους μύθους του Αισώπου και του La Fontaine και στη συνέχεια με έργα εγνωσμένης αξίας της παγκόσμιας λογοτεχνίας. Οι εκπρόσωποι της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας στην περίοδο της Αναγέννησης είναι ο Naum Veqilharxhi, ο Kostandin Kristoforidhi, ο Naim Frasheri, ο Sami Frasheri, ο Jani Vreto, ο Andon Zako Çajupi. Πέραν του έργου των γνωστών συγγραφέων, στην περίοδο αυτή, μεγίστης σημασίας κρίνεται και η προσφορά εκπαιδευτικών και λογίων της εποχής, όπως είναι τα πρώτα αλφαβητάρια από τον Gasper Benusi και του Ndoc Nikaj, τα ανθολόγια των Gjerasim Qiriazi, Kristo Floqi-Shkendia, Hile Mosi όπως και τα έργα των: Pashko Vasa, Filip Shiroka, Gjergj Fishta, Asdreni, Anton Xanoni τα οποία αξιοποιήθηκαν αποκλειστικά στα Αναγνωστικά, παρόλο που δεν απευθύνονται κυρίως στην παιδική λογοτεχνία.

722. Βλ. B. Dedja, *Shkrime mbi letërsinë për fëmijë/ Γραπτά για την παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Shtëpia Botuese e Librit Shkollor, Tiranë, 1978, σ. 34.

Τα πρώτα έτη του 20^{ου} αιώνα έως και τη δεκαετία του '30, περίοδος που συμπίπτει με την ολοκλήρωση της τρίτης περιόδου στην αλβανική παιδική λογοτεχνία, βρίσκει τη χώρα στην προσπάθεια συγκρότησης και δημιουργίας πολιτικής σταθερότητας, παρά το γεγονός ότι κυριαρχεί μια ευρύτερη διασάλευση της κοινωνικής γαλήνης. Λογοτεχνικά στιγματίζεται από τον θάνατο του Naim Frasherì. Οι συνεχιστές της παιδικής λογοτεχνίας Çajupi, Asdreni, Fishta, Migjeni, αποβάλλουν σταδιακά την επιρροή του ρομαντισμού και πλέον προβάλλουν κυρίως ανθρωποκεντρική οπτική στα έργα τους. Πολλά έργα, φυσικά, έχουν διδακτικό χαρακτήρα, ωστόσο, θεματολογικά προσεγγίζονται και οι ανάγκες της εποχής για επαγγελματική αποκατάσταση, οι δυσχέρειες της ζωής, ο σεβασμός προς την οικογένεια και τον συνάνθρωπο, η ξενιτιά.

Η τέταρτη και η τελευταία περίοδος της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας, η σύγχρονη αλβανική παιδική λογοτεχνία, υποδιαιρείται αρχικά σε δύο υποπεριόδους:

α) Η δεκαετία του '30,

β) Η παιδική λογοτεχνία κατά τη διάρκεια και μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Ωστόσο έχουν γίνει προτάσεις και θεωρητικο-λογοτεχνικές συζητήσεις στην αλβανική βιβλιογραφία για την προσθήκη μιας τρίτης υποπεριόδου, εκείνης της Δημοκρατικής Αλβανίας από το 1990 και έπειτα. Όμως με μια πιο ξεκάθαρη ματιά θα διαπιστωθεί ότι οι συγγραφείς παιδικής λογοτεχνίας από το 1990 και έπειτα, με μικρές εξαιρέσεις, είναι οι ίδιοι εκπρόσωποι που ξεκίνησαν το έργο τους μετά το 1960.

Σύμφωνα, επομένως, με την προαναφερθείσα υποδιαίρεση παρουσιάζονται και τα συμπεράσματα της παρούσας μελέτης.

Ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας της περιόδου που ξεκινά από την Αλβανική Εθνική Αναγέννηση και καταλήγει στα χρόνια του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου ήταν το γεγονός ότι η ανάπτυξή της και τα κυριότερα έργα της προήλθαν από συγγραφείς που εντάσσονταν στην γενική Λογοτεχνία (Λογοτεχνία για ενήλικες). Οι μελέτες δεν έχουν αναδείξει κάποιον εκπρόσωπο της εποχής να συγγράφει αποκλειστικά παιδική λογοτεχνία.

α) Η δεκαετία του '30

Στη διάρκεια των ετών 1912-1939 αποκτά σταδιακά μορφή το νεοσύστατο αλβανικό κράτος. Μετά από μια σειρά πολιτικών αλλαγών και προσωπικοτήτων στην ηγεσία,

η Αλβανία καταλήγει στην μοναρχία με επικεφαλής τον Ahmet Zogu το 1928. Στη δεκαετία του 1930, αν και η αλβανική παιδική λογοτεχνία ξεκίνησε να αναπτύσσεται με περισσότερη ζωντάνια, αποστασιοποιούμενη από το στενό διδακτικό χαρακτήρα των προηγούμενων δεκαετιών, η παραγωγή της παραμένει ισχυρή, παρά την δημιουργική προσπάθεια που πραγματοποιήθηκε. Στην κριτική του ο Tasim Gjokutaj αναφέρει πως σε αυτή την περίοδο *τα κείμενα είναι προς ανάγνωση από παιδιά και όχι γνήσια παιδική λογοτεχνία...* Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από την ανάπτυξη της αφήγησης, του διηγήματος, του παραμυθιού και την περιγραφή γεγονότων, περιστατικών και προβλημάτων από τη ζωή των παιδιών και της κοινωνίας της εποχής. Βασικότεροι εκπρόσωποι της περιόδου είναι ο Migjeni, ο Ilo Mitke Qafezezi, ο Milto Sotir Gurra, ο Nonda Bulka, ο Mitrush Kuteli, η Musine Kokalari κ.ά.⁷²³

Στο σημείο αυτό, ωστόσο, δεν θα μπορούσε να μην επισημανθεί η προσπάθεια έκδοσης περιοδικών αποκλειστικά για τα παιδιά, όπως το *Vatra e Rinise/ Η γωνιά της Νεολαίας* (1933) και το *Mituria/ Παιδική ηλικία*, λίγο αργότερα, το 1944. Μολονότι ήταν βραχύβια, η προσφορά τους ήταν σημαντική τόσο για τα παιδιά όσο και για τους ανώνυμους και επώνυμους συγγραφείς, που είχαν τη δυνατότητα να δημοσιεύσουν τα έργα τους για παιδιά στο πλαίσιο αυτών των περιοδικών.

Παράλληλα, μεγάλη αναγνωσιμότητα παρουσιάζουν και τα αναγνώσματα για παιδιά, όπως και οι μεταφράσεις μερικών έργων από την παγκόσμια παιδική λογοτεχνία, κυρίως από τους συγγραφείς Εντμόντ Ντε Αμίτσι, Χανς Κρίστιαν Άντερσεν, Σαρλ Περό, Λεόν Τολστόι κ.ά..

β) Η παιδική λογοτεχνία κατά της διάρκειας και μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο

Στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι η δεύτερη υποπερίοδος, *Η παιδική λογοτεχνία κατά της διάρκειας και μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο* είναι επίσημα, σύμφωνα με την αλβανική βιβλιογραφία και η τελευταία, η οποία συμπεριλαμβάνει όλες της παραγωγές παιδικών έργων μέχρι και σήμερα. Γίνεται αντιληπτό ότι η υποπερίοδος αυτή διανύει πολλές δεκαετίες και παράλληλα πολλές αλλαγές τόσο από ιστορικής

723. Βλ. T. Gjokutaj, *Letërsia shqipe për fëmijë ka nevojë më tepër për vlerësim/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία χρειάζεται επαναξιολόγηση*, – Συνέδριο: Letërsia si e tillë: probleme të vlerësimit të trashëgimisë sonë letrare: akte të Konferencës shkencore me këtë temë të mbajtur në Tiranë më 28-29 mars 1996, Tiranë, σ. 312

πλευράς όσο και από τους εκπροσώπους και τάσεις που τη χαρακτηρίζουν. Για τον λόγο αυτό, στην παρούσα μελέτη, έγινε ο διαχωρισμός σε επιπλέον υποδιαιρέσεις όπως παρουσιάζονται παρακάτω. Η λογοτεχνική παραγωγή που συνοδεύει τη δεύτερη υποπερίοδο είναι εμφανές ότι επηρεάστηκε αρχικά από το αντιφασιστικό κίνημα της εποχής και μετά το πέρας του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου από τον σοσιαλιστικό ρεαλισμό. Η λογοτεχνική παραγωγή που απευθύνεται στα παιδιά συνδέεται άρρηκτα και επηρεάζεται από τα πολιτικά δρώμενα της εποχής. Συνέπεια αυτής της επιρροής είναι η δημιουργία μιας επιπλέον υποδιαίρεσης:

- Ο φασιστικό ζυγός και ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος (1939 – 1945)
- Ο σοσιαλιστικός ρεαλισμός (1945-1960)
- Η νέα γενιά συγγραφέων (1960 – 2010)
- Η τελευταία δεκαετία (2010 – 2020)

Ο φασιστικό ζυγός και ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος (1939-1945)

Η Αλβανία, ακόμη και στη δεύτερη αυτή υποπερίοδο, βρίσκεται σε μια πολιτική αναστάτωση, καθώς από το 1928 ήταν ιταλικό προτεκτοράτο, στοιχείο που ποδηγέτησε τον τύπο της εποχής, αλλά και την εκπαίδευση, με σκοπό να εκθειάζεται με προπαγανδιστικό ύφος ο φασισμός.

Η ανάπτυξη της παιδικής λογοτεχνίας, σε αυτές τις ιστορικές συγκυρίες, συνδέθηκε αναπόσπαστα με το αντιναζιστικό και το αντιφασιστικό κίνημα. Σε αυτή την περίοδο συντίθενται ποιήματα, σατιρικοί στίχοι, διηγήματα και ευσύννοπα δράματα. Παράλληλα εκδίδεται, παράνομα, ο τύπος της εποχής από νέους ανθρώπους. Με αφορμή το κίνημα κατά του φασισμού εκδίδονται νέες εφημερίδες και περιοδικά, στα οποία δημοσίευαν τα ίδια τα παιδιά και οι νέοι, ποιήματα, τραγούδια, διηγήματα κ.ά. Κύριοι εκπρόσωποι του κινήματος είναι ο Selman Vaqari, ο Hamdi Sallaku, ο Andon Kuqali, ο Bardhyl Erebara, ο Ferhat Çakerri, ο Petrit Bisha, ο Drago Siliqi, ο Bedri Dede, ο Qamil Guranjaku, ο Kole Jakova, ο Fatmir Gjata, ο Zihni Sako, ο Aleks Çaçi κ.ά.

Το ιστορικό γίνεσθαι παρεμπόδισε την ανάπτυξη λογοτεχνικών έργων για παιδιά υψηλής ποιότητας, όπως νουβέλες, έπη και μυθιστορήματα. Δομικό γνώρισμά της είναι η κυρίαρχη θέση που κατέχουν η αρθρογραφία, η ποίηση, τα τραγούδια-

παιχνίδια, οι περιγραφές, τα σκίτσα και τα διηγήματα. Παράλληλα αναπτύχθηκαν το δράμα και η κωμωδία με θεματικό άξονα τα παιδιά που αντιμάχονται τον φασισμό.

Ο σοσιαλιστικός ρεαλισμός 1945-1960

Στο πλαίσιο της λογοτεχνικής παραγωγής αυτής της περιόδου διαπιστώνεται ότι οι εκδόσεις των ποιητικών συλλογών ήταν συνέχεια της προηγούμενης λογοτεχνικής παράδοσης. Καθοριστικό ρόλο στη σύνθεση της παιδικής λογοτεχνίας διαδραμάτισαν η σύντομη αφήγηση, τα ποιήματα, τα παραμύθια, όπως και τα αινίγματα, τα οποία εκδόθηκαν κατά κύριο λόγο στον τύπο της εποχής. Ο στόχος των συγγραφέων και των ποιητών ήταν η άνοδος του καλλιτεχνικού επιπέδου, η διαμόρφωση της δημιουργικής προσωπικότητάς τους και η ανάπτυξη μιας ευρείας και πολυποίκιλης θεματολογίας. Εκπαιδευτικοί κυρίως και συγγραφείς, όπως ο Zihni Sako, Qamil Guranjaku, Spiro Çomora, Kolë Jakova, Selman Vaqari, παρείχαν σημαντικό έργο με τις προσωπικές συλλογές τους. Μολαταύτα, στην πλειονότητα των έργων εντοπίζονται επιδράσεις του φορμαλισμού και της ομοιομορφίας όπως και η λιτή ποιητική γλώσσα, που προσδίδει πεζολογικό ύφος στη λογοτεχνική παραγωγή. Δεδομένης της άρρηκτης σχέσης της λογοτεχνίας με την εκπαίδευση και αυτής με την πολιτική, εύλογα διαπιστώνονται πολιτικές επιρροές στο περιεχόμενό της. Όπως είχε δηλώσει και ο Λένιν: *«Σχολείο έξω από τη ζωή, έξω από την πολιτική είναι ψέμα και υποκρισία»*. Έτσι και στην Αλβανία το υποκείμενο αναφοράς των έργων ήταν το Κόμμα και ο Ενβέρ Χότζας. Η λογοκρισία ήταν εμφανής, στοιχείο που επιβεβαιώνεται και από τις ίδιες τις εκδόσεις. Οι προσωπικές εκδόσεις είναι ελάχιστες και πριν δουν το φως της δημοσιότητας το περιεχόμενό τους περνούσε από αυστηρούς ελέγχους για την ποιότητα των αξιών που μεταδίδουν στο αναγνωστικό κοινό από την επιτροπή του μοναδικού εκδοτικού οίκου, Naim Frasherit. Επιπλέον παρατηρείται ότι έχουν δημιουργηθεί ομάδες συγγραφέων που παρουσιάζουν έργα συλλογικής δημιουργίας και όχι ατομικής. Στο περιεχόμενο των αποσπασμάτων παρουσιάζεται μια ουτοπική κομμουνιστική πραγματικότητα που απεικονίζει έναν ευτυχισμένο λαό υπό την ηγεσία του Χότζα που ευημερεί και ακμάζει. Ο πολιτικός χαρακτήρας της παρεχόμενης εκπαίδευσης γίνεται διαυγής στα σχολικά εγχειρίδια μέσω ανάλογης φρασεολογίας, όπως: *«Η Αλβανία είναι ένα ανθισμένος κήπος και τα παιδιά μας είναι τα πιο όμορφα λουλούδια του σοσιαλιστικού μας κήπου»*, *« εμείς*

είμαστε ο πιο ευτυχισμένος τόπος στον κόσμο», «η ζωή μας είναι μια άνοιξη»⁷²⁴. Ακόμη και οι προσπάθειες για μεταφράσεις έργων ξένων συγγραφέων για την παιδική λογοτεχνία, αλλά και για την γενική λογοτεχνία, ήταν περιορισμένες και πάντα διενεργείτο έλεγχος, πριν δημοσιευθούν.

Η νέα γενιά συγγραφέων (1960-2010)

Το Κομμουνιστικό καθεστώς διαχειριζόταν την πολιτική εξουσία έως και το 1990, περίοδος, η οποία ολοκληρώθηκε λίγο αργότερα από τον θάνατο του Ενβέρ Χότζα (1985). Ο λόγος για τον οποίο γίνεται ο παραπάνω χρονολογικός διαχωρισμός από την προηγούμενη περίοδο είναι η εμφάνιση νέων προσωπικοτήτων στην λογοτεχνία και ειδικότερα στην παιδική λογοτεχνία και η ανάπτυξη νέων ειδών που έως τότε δεν ήταν γνωστά στη λογοτεχνική παραγωγή της χώρας. Προσωπικότητες όπως ο Bedri Dede, ο Odhise Grillo, ο Bekim Harxhi, η Adelina Mamaqi, ο Xhevat Beqaraj, ο Naum Prifti, ο Tasim Gjokutaj, ο Gaqo Bushaka, ο Sokol Jakova, η Shpresa Vreto, ο Petraq Zoto, ο Astrit Bishqemi, ο Petro Κοçi κ.ά. δημιούργησαν ένα νέο ρεύμα λογοτεχνικής έκφρασης για νέους και παιδιά. Αξιοσημείωτη ωστόσο δεν παύει να είναι και η προσφορά συγγραφέων όπως ο I. Kadare, ο Dh. Shuteriqi, ο D. Agolli, ο Xh. Spahiu, που δεν ανήκουν στην παιδική λογοτεχνία, καθώς αναβάθμισαν ποιοτικά το περιεχόμενο και εμπλούτισαν τα λογοτεχνικά είδη. Η λογοκρισία και το έντονο πολιτικό στοιχείο δεν εξαλείφονται, ωστόσο, τα έργα παρουσιάζουν καλλιτεχνική άνοδο από άποψη περιεχομένου, δομής και έκφρασης. Τα είδη που αναπτύχθηκαν σε αυτή την περίοδο είναι κυρίως, η αφηγηματική ποίηση, το ποίημα- παραμύθι ή αλλιώς το ποίημα σε στίχους, η νουβέλα και το μυθιστόρημα για παιδιά, το επώνυμο παραμύθι, το δράμα, ο κινηματογράφος.

Η ολοκλήρωση της περιόδου της διαχείρισης της πολιτικής εξουσίας από το κομμουνιστικό καθεστώς πραγματοποιείται με την παρουσίαση της κριτικής μελέτης του A. Bishqemi. Σε αυτό το πλαίσιο σημειώνεται ότι στη διάρκεια των σαράντα έξι χρόνων πολιτικής κυριαρχίας του κομμουνιστικού καθεστώτος, η παιδική λογοτεχνία δεν γνώρισε καμία ανάπτυξη και αναγνωσιμότητα. Κανένα έργο δεν δημοσιεύθηκε στο εξωτερικό ούτε έγινε γνωστό με μοναδική εξαίρεση το έργο «*Kalamajte e pallatit tim*» του B. Dedja, το οποίο μεταφράστηκε και εκδόθηκε στη Ρουμανία. Στην

724. Βλ. A. Bishqemi, *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008, σ. 573.

Διαβαλκανική συνάντηση συγγραφέων παιδικής λογοτεχνίας που πραγματοποιήθηκε στα Τίρανα το 2000 αναφέρθηκε ότι μέχρι εκείνη τη χρονιά δεν είχε μεταφραστεί κανένα έργο αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας στη Βουλγαρία, στην Ελλάδα, στην Τουρκία και στο Μαυροβούνιο⁷²⁵.

Το 1990, η Αλβανία είναι πλέον μια χώρα που διοικείται δημοκρατικά απαλλαγμένη από τα κομμουνιστικά κατάλοιπα. Ωστόσο, η χώρα με το άνοιγμα των συνόρων αιμορραγεί πληθυσμιακά, καθώς οι οικονομικές συνθήκες ήταν τρομερά δυσχερείς και υποχρέωσαν ένα σημαντικό ποσοστό πολιτικών να εγκαταλείψουν τη χώρα και να αναζητήσουν οικονομική στέγη σε άλλα κράτη. Την επιλογή της ξενιτιάς ακολούθησαν παράλληλα πολλοί συγγραφείς και λόγιοι της εποχής, γεγονός που στέρησε από τη χώρα αξιόλογους ανθρώπους που θα μπορούσαν να συμβάλουν στη δημιουργία μιας νέας οπτικής στην εκπαίδευση και την ανάπτυξη της παιδικής λογοτεχνίας. Η Αλβανία, κατά συνέπεια, βρίσκεται ξανά σε διαδικασία ανασυγκρότησης. Οι εκπρόσωποι παιδικής λογοτεχνίας παραμένουν οι ίδιοι με μικρές εξαιρέσεις και προσθήκες. Συγγραφείς, όπως ο Bedri Dede, ο Odhise Grillo, ο Astrit Bishqemi, ο Bekim Harxhi, η Adelina Mamaqi, ο Xhevat Beqaraj, ο Naum Prifti, ο Tasim Gjokutaj, ο Gaqo Bushaka, ο Sokol Jakova, η Shpresa Vreto, ο Petraq Zoto, ο Xhahid Bushati, ο Skender Hasko, ο Petro Marko, ο Ferhat Cakerri, ο Shkelzen Zalli παρουσιάζουν στο σύγχρονο παιδικό κόσμο έργα που έχουν αντίκτυπο στην καθημερινότητα τους και στα ενδιαφέροντά τους. Απαλλαγμένοι πλέον και οι ίδιοι από τη λογοκρισία του κόμματος επιχειρούν μια νέα προσέγγιση του είδους και την ανάπτυξη όλων των ειδών παιδικής λογοτεχνίας. Πλέον γίνεται η πιο οργανωμένη και ολοκληρωμένη προσπάθεια δημιουργίας αυτότητας παιδικής λογοτεχνίας. Τα έργα είναι αποκλειστικά αφιερωμένα στους μικρούς αναγνώστες και δεν δημιουργήθηκαν εκβιαστικά και πρόχειρα ούτε για διδακτικούς λόγους ούτε για τη δημιουργία πνευματικών και πολιτικών πεποιθήσεων. Η παραπάνω γενιά των συγγραφέων κατέβαλλαν ενδεχομένως την πιο προσοδοφόρα προσπάθεια συγγραφικής δημιουργίας παιδικής λογοτεχνίας, κάτι το οποίο είναι ευδιάκριτο και από την ποσότητα, αλλά και την ποικιλία θεματολογίας που αναλύονται στα έργα τους. Οι ήρωες των έργων, είτε προσωποποιημένα ζώα, είτε παιδιά, και η αλληλεπίδραση μεταξύ τους, ο χώρος δράσης, φαίνονται πλέον γνώριμα στην πραγματική ζωή των παιδιών. Αναλύονται ζητήματα, τα οποία απασχολούν τα παιδιά

725. Βλ..B. Dedja, Mesazhe nga takimi ballkanik I letersise per femije – MESUESI, 22/11/2000

στην καθημερινότητά τους, όπως ο σεβασμός και η αγάπη προς τον συνάνθρωπο, την οικογένεια, το σχολείο, η παροχή βοήθειας σε όσους το έχουν ανάγκη, οι κίνδυνοι που караδοκούν στον έξω κόσμο, η διαφορετικότητα, η αρετή της αλήθειας, η ζωτική σημασία της εργασίας κ.ά.

Η περίοδος αυτή επιπλέον δεν χαρακτηρίζεται μόνο από θεματολογική ανάπτυξη, αλλά και από συνεχείς προσπάθειες των συγγραφέων για την δομική αρτιότητα των έργων τους. Παρατηρείται έντονη η επιρροή της παγκόσμιας παιδικής λογοτεχνίας και κατά συνέπεια και το περιεχόμενο και η γλώσσα έκφρασης στα παιδικά έργα δομούνται αναλόγως της ηλικίας των παιδιών στα οποία απευθύνεται αλλά και αναλόγως του αντικειμένου που διαπραγματεύεται.

Συνεχίζεται η ανάπτυξη όλων των λογοτεχνικών ειδών της παιδικής λογοτεχνίας. Μεγαλύτερη ανάπτυξη γνώρισε το μυθιστόρημα, το διήγημα, η νουβέλα, το δράμα, έργα επιστημονικής φαντασίας, ενώ παράλληλα, συνέχισαν την ανάπτυξή τους η ποίηση, το έμμετρο παραμύθι, το επώνυμο παραμύθι, το διήγημα. Σημαντική ανάπτυξη παρουσιάζεται και στις μεταφράσεις παγκόσμιας κλασικής και σύγχρονης παιδικής λογοτεχνίας.

Επιπλέον, για πρώτη φορά, συγγραφείς και Καθηγητές Πανεπιστημίων κατά την περίοδο αυτή, πραγματοποιούν ολοκληρωμένες μελέτες και κριτικές για την αλβανική παιδική λογοτεχνία ως αυτόνομο κλάδο. Παρουσιάζονται η περιοδολόγηση της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας από της απαρχές της, οι ιστορικές επιδράσεις στην ανάπτυξή της, καθώς και οι εκπρόσωποι και τα έργα που συνδέουν την κάθε περίοδο. Επιπλέον γίνεται κριτική στην ποιότητα και το περιεχόμενο της κάθε εποχής και η ανάγκη για περαιτέρω μελέτη και καλύτερη παραγωγή και προσφορά έργων παιδικής λογοτεχνίας για τους μικρούς αναγνώστες. Τα έργα και οι κριτικές μελέτες που εκπονήθηκαν, παρουσιάστηκαν και αναλύθηκαν κριτικά στη συγκεκριμένη μελέτη.

Η τελευταία δεκαετία 2010 -2020

Η λαμπρή αυτή γενιά συγγραφέων, ολοκλήρωσε στην πλειοψηφία της το έργο της χρονολογικά μεταξύ του 2000-2010. Η νέα γενιά εκπροσώπων της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας έχει ελαχιστοποιηθεί. Στην υπάρχουσα βιβλιογραφία διατηρούνται ακόμη τα ονόματα του Xhahid Bushati, συγγραφέα και κριτικού, του Viktor Canosinaj, του Ferit Lamaj, της η Adelina Mamaqi και μερικοί ακόμη με

μικρή, ωστόσο, συμμετοχή και παρουσία στην έκδοση παιδικού βιβλίου. Νέοι συγγραφείς εκδίδουν λογοτεχνικά έργα για παιδιά, αλλά ολιγάριθμοι είναι εκείνοι που χαίρουν της αναγνώρισης του νεανικού αναγνωστικού κοινού. Σήμερα δραστηριοποιούνται στη συγγραφή βιβλίων παιδικής λογοτεχνίας και χαίρουν αναγνώρισης συγγραφείς, όπως ο Luan Rama, η Diana Çuli, η Natasha Shuteriqi - Poroçani, η Rudina Çupi, η Rovena Rrozhani, ο Edi Gogu κ.ά. Η θεματολογία που παρουσιάζεται στα σύγχρονα παιδικά βιβλία εμπίπτει σε ζητήματα που απασχολούν το σύγχρονο παιδί. Μελετώνται κοινωνικά ζητήματα, όπως η φιλία, η βία, ο σεβασμός, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η υγεία, ο ρατσισμός, η φύση, το περιβάλλον κ.ά. Η τεχνολογία και έργα επιστημονικής φαντασίας επιπλέον είναι ιδιαίτερος προσφιλή στα παιδιά. Πλέον, η θεματολογία που παρουσιάζεται δεν έχει στεγανά και ακολουθεί παγκόσμια πρότυπα μιας δημοκρατικής χώρας.

Ωστόσο, ανησυχητικός είναι ο παράγοντας της μείωσης των συγγραφέων παιδικής λογοτεχνίας που γνωρίζουν δημοσιότητα. Όπως τονίζει και ο μελετητής και κριτικός Xhahid Bushati σε μια πολύ πρόσφατη συνέντευξή του, η παιδική λογοτεχνία έχει παραγκωνιστεί από τους εκδοτικούς οίκους, αλλά και από το ίδιο το κράτος. Πλέον, η δυνατότητα έκδοσης ενός έργου ισοδυναμεί με την οικονομική άνεση του εκάστοτε συγγραφέα. Για τον λόγο αυτό κάνει έκκληση προς το Υπουργείο Πολιτισμού να εξετάσει το ζήτημα και να δοθούν άμεσες και αποτελεσματικές λύσεις, καθώς οι νέοι της χώρας έχουν ανάγκη για ποιοτικά λογοτεχνικά ερεθίσματα.

Τέλος, η παρούσα μελέτη ολοκληρώνεται με την παρουσίαση της λογοτεχνικής δημιουργίας των ομογενών της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας. Είναι δεδομένο πως δεν γίνεται λόγος για αυτούσια παιδική λογοτεχνία. Η παρουσίαση αφορά κυρίως την αξιοποίηση λογοτεχνικών αποσπασμάτων που χρησιμοποιούνται από τους εκπαιδευτικούς, και που υπάρχουν στα νέα σχολικά εγχειρίδια που διανέμονται στα ελληνόγλωσσα σχολεία της περιοχής. Αυτές οι δημιουργίες αποτελούν ανεκτίμητο θησαυρό της εθνικής κληρονομιάς της συγκεκριμένης περιοχής. Καταγράφουν, προβάλλουν και αναδεικνύουν τις πνευματικές δυνάμεις του ελληνισμού της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία και παράλληλα ενθαρρύνουν συγγραφείς του χώρου για περαιτέρω προσφορά στον τομέα της λογοτεχνίας. Η θεματολογία που καταγράφεται δεν είναι άλλη από την αγάπη για την πατρίδα, για τον καημό της ξενιτιάς, για την ελευθερία, τον χριστιανισμό, την ελληνική γλώσσα, την παιδεία και τους χώρους εκπαίδευσης σήμερα.

Η λογοτεχνία είναι μια σοβαρή υπόθεση για μια χώρα.

Είναι πρώτα απ' όλα, το πρόσωπό της.

Louis Aragon, (1897-1982),

Γάλλος συγγραφέας και ποιητής

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Akademia e Shkencave e Republikës të Shqipërisë, *Histori e letërsisë shqiptare/ Η ιστορία της αλβανικής λογοτεχνίας*, εκδ. Tiranë, 1960.

Akademia e Shkencave e Republikës të Shqipërisë, *Histori e letërsisë shqiptare/ Η ιστορία της αλβανικής λογοτεχνίας*, εκδ. Tiranë, 1983.

Akademia e Shkencave e Shqipërisë, *Historia e popullit shqiptar: vëllimi i dytë/ Η Ιστορία του Αλβανικού Λαού: τόμος δεύτερος*, εκδ. Toena, Tiranë, 2002

Akademia e Shkencave, *Vepra Letrare 2, N. Frashëri: Vjersha për mësonjëtoret e para*, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë, 1995.

Alfabetare e gjuhës shqipe/ Το αλφαβητάριο της αλβανικής γλώσσας, Kostandinopojë 1879

Alibali A., *Faik Konica më 1911-1912 - Vitet e Harvardit dhe të “Vatrës”/ Faik Konica στα 1911-1912, στα έτη του Χάρβαρντ και της εφημερίδας “Vatra”*, Gazeta shqiptare "Milosao", suplement. - Nr. 5142, 19 dhjetor, 2010.

Alimerko R., *LETËRSIA PËR FËMIJË” (Nga Rilindja deri në kohët e sotme)/ Η παιδική λογοτεχνία (από την Αναγέννηση έως και σήμερα)*, Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Historisë dhe I filologjisë, Departamenti I Letërsisë, Tiranë, 2014

Aliu A., *Kerkime: Kater romane te Petro Markos/ Τα τέσσερα μυθιστορήματα του Petro Marko*, 1979 –, Tirane, 1990

Asdreni, *Psalmë murgu, Vjersha te tjera, Perkthime/ Ψαλμοί Μοναχού, Άλλα ποιήματα*, Μεταφράσεις (συλλογή), Tirane, 1980

Baku P., *Enciklopedia universale e ilustruar/ Παγκόσμια, εικονογραφημένη εγκυκλοπαίδεια*, Shtëpia Botuese Bacchus, Tiranë, 2011

Bala V., *Lidhjet letrare shqiptare-rumune/ Η αλβανο-ρουμανική λογοτεχνική ένωση*, εκδ. Buletin Shkencor i Institutit Pedagogjik Dytjeçar të Shkodrës, Shkodër, 1965.

Bala V., *Lidhjet letrare shqiptare-rumune/ Η αλβανο-ρουμανική λογοτεχνική ένωση*, εκδ. Buletin Shkencor i Institutit Pedagogjik Dytjeçar të Shkodrës, Shkodër, 1965

Bala V., *Migjeni. Portret monografi*, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë, 1974.

Bala V., *Shtypi shqiptar në Rumani/ Ο αλβανικός τύπος στη Ρουμανία*, εκδ. Reviste shkencore e Institutit Pedagogjik dytjeçar të Shkodrës, Shkodër, 1964.

Balhysa A., *Astrit Bishqemi – krijues she studiues I shquar I letersise shqipe per femije e te rinj/ Astrit Bishqemi- διάσημος συγγραφέας και μελετητής της αλβανικής λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, posted on 12 October 2018. <https://bulevardionline.com/astrit-bishqemi-krijues-dhe-studiues-i-shquar-i-lettersise-shqipe-per-femije-e-te-rinj>

Bashota S., *Vepra letrare e Mitrush Kutelit dhe studimi i saj/ Το λογοτεχνικό έργο του Mitrush Kutelit και η μελέτη του*, εκδ. Gjurmime albanologjike, Seria e shkencave filologjike, Prishtinë, 18 (1988), f. 175-188.

Bashota S., *Vepra letrare e Mitrush Kutelit dhe studimi i saj/ Το λογοτεχνικό έργο του Mitrush*

Beka A., *Letërsi, ese, kritike, Nderohet Adena Mamaqi*. fryma.blogspot.com

Beqaraj Xh., *Kam një harmonikë*, Prishtinë, 1999

Beqaraj Xh., *Elefanti dhe milingonat / Ο ελέφαντας και τα μυρμήγκια*, Tiranë, 1974.

Beqaraj Xh., *Kam një harmonikë* Prishtinë, 1999,

Beqaraj Xh., *Letrat e vjeshtës*, Tiranë 1989

Beqaraj Xh., *Letrat e vjeshtës*, Tiranë, 1989

Beqaraj, Xh.. *Shtëpia e bubit*, Tiranë, 1999

Berishës. A. N., *Poezia për fëmijë e Mark Krasniqit*, εκδ. Faik Konica Prishtinë 2002.

Biblioteka Kombëtare, *Për një pasqyrë mbi veprimtarinë e kësaj shtypshkronje/ Ένα καθρέφτισμα της δραστηριότητας αυτού του τυπογραφείου (Nikaj)*, Άρθρο, kr. revista Leka Shkodër, IX, 8-12 (1937).

Bishqemi A., *Autore i Letersise Shqiptare per Femije e te rinj (1886-2009)- fjalor encyclopedik*, εκδ. Dy Lindje dhe dy Perëndime, Tirane, 2009

Bishqemi A., *Histori e Letërsisë Shqiptare për fëmijë e të rinj/ Η ιστορία της Αλβανική Λογοτεχνίας για παιδιά και νέους*, εκδ. Universiteti "A Xhuvani" – Elbasan, Departamenti i Gjuhës e i Letërsisë, Tiranë, 2008.

Bishqemi A., *Histori e letërsisë Shqiptare për fëmijë/ Η ιστορία της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας*, εκδ. Sejko, Elbasan, 2001.

Bishqemi A., *Histori e letërsisë Shqiptare për fëmijë/ Η ιστορία της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας*, εκδ. Sejko, Elbasan, 2004.

Bishqemi A., *Hyrje në teorinë e letërsisë për fëmijë/ Εισαγωγή στην θεωρία της Λογοτεχνίας για παιδιά*, Tirane 1997.

Bishqemi A., *Eja te lexojme bashke nje vjershe/ Έλα να διαβάσουμε μαζί ένα ποίημα*, Erik, Tirane, 2011

BKSH-(Biblioteka Kombetare e Shqiperise)

Bojku F., në pashënien e vëllimit *Goni trazovaçi/ Σχόλια στο οπισθόφυλλο της δεύτερης έκδοσης Goni trazovaçi*, Shkup, 2002

Bombaj I., *Veçoritë e përrallës, fabulës dhe gjëgjëzës*, Gazeta I Plus-Aθήνας, Shkurt, 2011.

Boriçi H., *Formimi i letërsisë së re për fëmijë gjatë viteve 45-60/ Η διαμόρφωση της νέας παιδικής λογοτεχνίας κατά την διάρκεια των ετών 45-60 (1945-1960)*, STUDIME FILOLOGJIKE, nr 4/1977.

Boriçi H., Revista e parë ilegale për të vegjëlit, "Pionieri" / Η πρώτη παράνομη εφημερίδα για τους μικρούς "Pionieri" – DRITA, 25 Gusht 1974

- Boriçi H., *Revista e parë ilegale për të vegjëlit, "Pionieri" / Η πρώτη παράνομη εφημερίδα για τους μικρούς "Pionieri"* – DRITA, 25 Gusht 1974
- Bulka N., *Naimi dhe fabulat/ Ο Naim και οι μύθοι*, εκδ. Nëntori, Nr. 5, 1971.
- Bulo J., *Një variant i ri i vjershës 'Moj Shqypni' të P. Vasës/ Μία νέα εκδοχή του ποιήματος «Ω Αλβανία» του P. Vasës*, εκδ. Studime Filologjike, Tiranë, 1986.
- Bushaka G., *Çufoja dhe bubu kaçurel O Τσούφο και ο κατσαρομάλλης Μπούμπι*, Tiranë, 1978.
- Bushaka G., *Zogu në kaushin e akullores/ Το πουλί στο χωνί του παγωτού*, Tiranë, 2004
- Bushati Xh., *Bardhosh Gace, kopshti I endrrave te poetit*, Gazeta Shqiptarja.com, posted on 29/09/2019. <https://shqiptarja.com/lajm/bardhosh-gace-kopshti-i-endrrave-te-poetit>
- Bushati Xh., *Shkelzen Zalli I 45 librave per femije*, Gazeta VOAL Voice of Albanians, posted on 20 May 2020. <https://www.voal.ch/shkelzen-zalli-poeti-45-librave-per-femije-nga-xhahid-bushati/>
- Bushati Xh., *Shkrimtari, personazhi, lexuesi i vogël – Marrëdhënie, raporte dhe aspekte të komunikimit artistik në poezinë për fëmijë të Adelina Mamaqit (Studim)*, Revista OBELISK 134
- Buxheli Q., άρθρο στην εφημερίδα *Drita*, dt. 4.2. 1979.
- Canosinaj V., *Monstrat e Rrugës së Mimosave*, Tiranë, 2006
- Canosinaj V., *Biri i erës*, Tiranë, 2006
- Canosinaj V., *Meriyll*, Tirane, 2006
- Ceka H., *Kujtime "Zani I pionierit" – PROBLEME TË TRADITËS DHE TË AKTUALITETIT NË LETËRSINË TONË PËR FËMIJË/ Αναμνήσεις « Η φωνή του Πιονιέρι» - Προβλήματα της παράδοσης και της επικαιρότητας στην παιδική μας λογοτεχνία*, Tiranë, 1976, σ.74.

- Çadri R., *Letërsia shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, Tiranë, 2001,
- Çadri R., *Letërsia për fëmijë midis vlerës dhe antivlerës/ Η παιδική λογοτεχνία μεταξύ αζίας και απαζίας*, Συνέδριο: LETËRSIA SI E TILLË. Tiranë, 1996.
- Çadri R., *Letërsia shqipe për fëmijë*, Tiranë, 2001
- Çadri R., *Lindja e formimi I Letersise shqipe per femije*, εκδ. Redona, Tirane, 2009
- Çadri, *Lindja dhe formimi I Letersise shqipe per femije/ Η γέννηση και η διαμόρφωση της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας*, εκδ. Redona, Tiranë, 2009.
- Çajupi A. Z., *Baba Tomorri (1902)*, Εκδ. DITURIA, Tiranë, Επανεκδοση 1997.
- Çajupi A. Z., *Lulet e Hindit/ Τα λουλούδια του Χίντι*, Κάιρο 1922.
- Çajupi A. Z., *Përralla të zgjedhura nga të vjershetorit të madh La Fonten/ Επιλεκτικά παραμύθια από τον μεγάλο ποιητή La Fonten*, Heliopolis 1921
- Çajupi A. Z., *Vepra letrare III, Shqipërimet dhe fabula origjinale nga Baba Tomori (1908)/ Διασκευές και αυθεντικοί μύθοι από τη συλλογή Μπαμπά Τομόρι*, Tiranë 1984
- Çajupi Andon Zako, *Vepra letrare III, Përralla të zgjedhura nga të vjershetorit të madh La Fonten/ Επιλεκτικά παραμύθια από τον μεγάλο ποιητή Λα Φοντέν*, Heliopolis 1921, Tiranë 1984.
- Çajupi A. Z., *Baba Musa lakuriq (doreshkrim)/ Ο γυμνός Μπαμπά Μούσα (χειρόγραφο)*, εκδ. Naim Frasheri, Tiranë, 1978
- Çakërri F., *Ku ta gjej pranverën/ Που να βρω την άνοιξη*, Tiranë, 2007.
- Çakërri. F., *Arlini dhe e Bukura e Dheut/ Ο Arlin και η Όμορφη της Γης*, Tiranë, 2001
- Çapaliku S., *Kohë e ndalur. Poezi. Gjergj Fishta/ Παγωμένος χρόνος, Ποιήματα Gjergj Fishta*, Shkodër 1994.
- Dado F., A. Z. Çajupi, jeta dhe vepra/ A. Z. Çajupi η ζωή και το έργο**, εκδ. Akademia e Shkencave, Tiranë 1983, Επανεκδοση: εκδ. Prishtinë, 1986.

Dedaj V. *Shkrimtari i njohur për fëmijë, Gaqo Bushaka: Humori im, dhuratë e Perëndisë*, 1 Gusht, 2019

Dedaj V., *Fond per Mbeshtetjen e Krijimtarise Letrare per Femije*, zgjidhen 3 autore fitues, Gazeta Shqiptarja.com, posted on 10 Gusht 2020,
<https://shqiptarja.com/lajm/fond-per-mbeshtetjen-e-krijimtarise-letrare-per-femije-zgjidhen-3-autore-fitues>

Dede B., Deda L., Deva A., *Vleresime- Bardhosh Gace: I qershori, nje ze I vecante ne letersine per femije*, Gazeta Telegraf – posted on 1/06/2019

Dedja B., *Fillimet e letërsisë moderne shqiptare për fëmijë/ Οι αρχές της σύγχρονης Αλβανικής Παιδικής Λογοτεχνίας*, Εφημερίδα MESUESI, 26 Ιανουαρίου 2000.

Dedja B., *Kalamajtë e pallatit tim*, Shkup, Επανάκδοση 2002

Dedja B., *Kalamajtë e pallatit tim/ Τα παιδιά της πολυκατοικίας μου*, Μέρος A (1972), Μέρος (1979).

Dedja B., *Mbi periodizimin e histories së letersisë për fëmijë – Shkrime mbi letërsinë për fëmijë/ Σχετικά με την περιοδολόγηση της ιστορίας της Παιδικής Λογοτεχνίας – Σημειώσεις για την Παιδική Λογοτεχνία*, Tiranë 1979.

Dedja B., *Mesazhe nga takimi ballkanik I letersise per femije* – MESUESI, 22/11/2000

Dedja B., *Shkrime mbi letërsinë për fëmijë/ Γραπτά για την παιδική λογοτεχνία*, εκδ.Shtëpia Botuese e Librit Shkollor, Tiranë, 1978.

Dedja B., *Studiuesi I palodhur, shkrimtari I dashur I femijeve – Zihni Sako*, NENTORI, nr.4/ 1982.

Dedja B., *Studiuesi I palodhur, shkrimtari I dashur I femijeve – Zihni Sako/ Ο ακούραστος ερευνητής, ο αγαπητός συγγραφέας των παιδιών*, NENTORI, nr.4/ 1982.

Dedja B., *Tradita dhe probleme të letersisë shqipe për fëmijë/ Η παράδοση και τα προβλήματα της αλβανικής παιδικής λογοτεχνίας*, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë, 1971.

Dedja Pandora. *Roli i përrallave në edukimin moral dhe estetik te fëmijevë/ O ρόλος του παραμυθιού στην ηθική και αισθητική μόρφωση του παιδιού* – εκδ. Shqiptarja e re, 1974.

Demiraj Sh., K. Prifti, *Kongresi i Manastirit/ Το Συνέδριο του Μοναστηριού*, εκδ. Mësonjëtorja, Tiranë, 2004.

Dervishi K., *Historia e Shtetit Shqiptar 1912-2005/ Η ιστορία του Αλβανικού Κράτους 1912-2005*, εκδ."55 ", Tiranë, 2006, σσ. 19-22.

Dervishi K., *Plumba Politikës - Historitë e përgjakjes së politikanëve shqiptarë/ Η σφαίρα της πολιτικής – Ματωμένες ιστορίες Αλβανών πολιτικών*, εκδ. 55, Tiranë, 2010

Dervishi K., *Kryeministrat dhe ministrat e shtetit shqiptar në 100 vjet/ Οι Πρωθυπουργοί και οι Υπουργοί του αλβανικού κράτους στα 100 χρόνια*, εκδ. "55", Tiranë, 2012.

Deva A., *Këngët për nipin e vogël/ Τραγούδια για τον μικρό εγγονό*, εκδ. BOTA E RE, Απρίλιος 1986.

Deva A., *Poezia shqipe për fëmijë (1872 – 1980)* Prishtinë 1982.

Doçi P., *Shoqnia gjuhësore e letrare Bashkimi, Shkodra në shekuj/ Η γλωσσική και λογοτεχνική Εταιρεία «Ένωση», η Σκόδρα ανά τους αιώνες*, Shkodër 1998

Dule M., *Roli i gjëagjësive në zhvillimin mendor të fëmijëve- Probleme të traditës dhe të aktualitetit në letërsinë për fëmijë/ Ο ρόλος των αινιγμάτων στην νοητική ανάπτυξη των παιδιών-Προβλήματα της παράδοσης και της επικαιρότητας στην Παιδική Λογοτεχνία*, Tiranë, 1976.

Elsie R., *Albanian literature: a short history/ Η αλβανική λογοτεχνία: μια σύντομη ιστορία*, London, εκδ.Tauris, 2005

Elsie R., *Histori e letersise Shqiptare/ Η ιστορία της αλβανικής λογοτεχνίας*, Πρώτη έκδοση, Επιμέλεια Abdylrahim Myftia, εκδ. Pejë: Dukagjini, Tiranë 1997.

Elsie R., *Histori e Letërsisë Shqiptare/ Η ιστορία της αλβανικής λογοτεχνίας*, Επιμέλεια Abdylrahim Myftia, εκδ. Pejë: Dukagjini 1997

Elsie R., *Histori e Letërsisë Shqiptare/ Η ιστορία της αλβανικής λογοτεχνίας*. Botim i dytë- Δεύτερη έκδοση, Επιμέλεια Abdylrahim Myftia, εκδ. Pejë: Dukagjini 2001.

Elsie R., *Historical Dictionary of Albania/ Ιστορικό λεξικό της Αλβανίας Έκδοση 2*, Scarecrow Press, New Jersey, 2010.

Elsie R., *Historical Dictionary of Albania/ Ιστορικό Λεξιλόγιο της Αλβανίας*, London, εκδ. Rowman & Littlefield, 2010.

Elsie R., εφημερίδα *Fjala*, 16 Μαΐου 2004.

Elsie R., *A Biographical Dictionary of Albanian History/ Λεξικό βιογραφιών της Αλβανικής ιστορίας*, London, εκδ. I.B.Taurus, 2013.

Estrefi D., *Ligjvënësit shqiptarë 1920-2005 - Kuvendi i Shqipërisë/Οι Αλβανοί νομοθέτες 1920-2005-* Αλβανικό Κοινοβούλιο, *Tiranë 2005*.

Fevziu B., *Si u shpall Pavarësia e Shqipërisë?/ Πως ανακοινώθηκε η Ανεξαρτησία της Αλβανίας*, άρθρο, 28 Νοεμβρίου 2016, ηλεκτρονική εφημερίδα: Opinion.al. <https://opinion.al/si-u-shpall-pavaresia-e-shqiperise/>

Fischer B. J., *King Zog and the struggle for stability in Albania/ Ο Βασιλιάς Zog και οι προσπάθειες για σταθερότητα στην Αλβανία*, (East European Monographs 159), εκδ. Columbia University Press, New York, 1984, σ. 353. Μετάφραση και επιμέλεια στην αλβανική έκδοση Krenar Hajdëri, εκδ. Çabej, Tiranë, 1996, σ. 361.

Fishta F., *Hylli i Dritës Luigj Gurakuqi - Njeriu i Shtetit e Shkrimtari* bibliotekashkoder.com. *Hylli i Dritës*, 1944 vj. XX, nr. 3

Fjala e Lire, posted on, 27 Nentor, 2016. <https://fjala.info/shkrimtari-viktor-canosinaj-nje-ze-i-vecante-ne-prozen-per-femije-dhe-te-rinj/>

Floqi Kr., *Shkendija, Anthologji shkollore –kenga e vjersha / Σπίθα, σχολική Ανθολογία τραγούδια και ποιήματα* (για τις τάξεις Γ' – Στ' Δημοτικού),

Εξουσιοδοτημένο από το Υπουργείο Παιδείας, nr. 1399/1, 21/09/1923/ Vlore, Τυπογραφείο Vlora, G. Direttore, 1923.

Foleja jeshile, Revista per femije,

https://issuu.com/foleza7/docs/revista_foleza_jeshile_-_nr_35

Frashëri N., *Vjersha për mësonjëtoret të para/ Ποιήματα για τα πρώτα σχολεία*, Bukuresht, 1886.

Frashëri N.. *Fjalët e qiririt/ Τα λόγια του Κεριού*, Revista “Drita”, nr 1, Stamboll, 1884.

Frashëri N.. *Të Vegjëlit/ Οι μικρούληδες*, Tiranë, 1956.

Frashëri S., *Vepra te zgjedhura/ Επιλεγμένα έργα*, Vëllimi I, Tirane 1988

Frashëri N., *E këndimit cunavet këndonjëtoreja I II – Histori e pergjithshme për mësonjëtoret të para- Histori e Shqipërisë/ Η ανάγνωση των αγοριών στο αναγνωστήριο I,II- Η γενική Ιστορία για τα πρώτα σχολεία- Η ιστορία της Αλβανίας*, Vëllimi 5, εκδ. Rilindja, 1986

Gaçe B., *Pranvera i shkruan letër Baba Dimrit*, Tiranë, 2006

Gaçe B., *Letërsia Shqipe për fëmijë/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Triptik, Vlorë, 2005.

Gaçe B., *Në kopshtin e ëndrrave*, εκδ. Triptik, Vlorë, 2009

Gaçe B., *Në kopshtin poetic të Ferhat Çakërrit/ Στο κήπο της ποίησης του Ferhat Çakërrit*, DRITA, 6.6.1999

Gaçe B., *Në kopshtin poetic të Ferhat Çakërrit/ Στο κήπο της ποίησης του Ferhat Çakërrit*, DRITA, 6.6.1999.

Gaçe B., *Petro Marko- shkrimtari yne i magjishem dhe rebel*, Gazeta, Telegraf, posted on 25/11/2013.

Gazeta Bulevard, *Një portretet letrar i pa autorizuar për shkrimtarin dhe studiuesin e letërsisë për fëmijë Astrit Bishqemi*, Gazeta Bulevard, posted on, February 27, 2015

Gorishti L., *210 Ekstra Fabula me autor Pellumb Velo*, Gazeta Fjala e Lire. <https://www.fjalaelire.com/post/210-ekstra-fabula-me-autor-pellumb-velo>

Grillo O. K., *LEXIKON, Shkrimtarët Shqiptarë për fëmijë (1872-1995)/ ΛΕΞΙΚΟ, Άλβανοί συγγραφείς για παιδιά*, εκδ. Botimet Enciklopedike, Tiranë, 1997.

Grillo O. K., *Panoramë letrare – nëpër faqet e letërsisë sonë për fëmijë (kritika e studime letrare)/Λογοτεχνικό πανόραμα – στις σελίδες της λογοτεχνίας μας για παιδιά (λογοτεχνική έρευνα και κριτικές)*, Tiranë, 1986.

Grillo O. K., *Stina e balonave - Disa probleme të poezisë për të vegjëlit/ Η εποχή των μπαλονιών - μερικά προβλήματα της ποίησης για τα παιδιά*, Tiranë, 1979

Grillo O. K., *Përralla njëmbëdhjetëkatëshe, të B. Dedjes, (dy fjalë për autorin)/ Το ενδεκατοόροφο παραμύθι, του B. Dedja (δυ λόγια για τον συγγραφέα)*, Tiranë, 1996

Grillo O., *Fëmijët presin më shumë dhe më mirë, (Mendime reth letërsisë për fëmijë) / Τα παιδιά περιμένουν περισσότερα και πιο άρτια (Σκέψεις αναφορικά με την παιδική λογοτεχνία)–DRITA, 1.12.1963.*

Grillo O., *Fëmijët presin më shumë dhe më mirë, (Mendime reth letërsisë për fëmijë) / Τα παιδιά περιμένουν περισσότερα και πιο άρτια (Σκέψεις αναφορικά με την παιδική λογοτεχνία) –DRITA, 1.12.1963.*

Grillo O., *Përralla njëmbëdhjetëkatëshe, të B. Dedjes, (dy fjalë për autorin)/ Το ενδεκατοόροφο παραμύθι, του B. Dedja (δυ λόγια για τον συγγραφέα)*, Tiranë, 1996

Grillo O.K., *Shenime per librin vjershash i B. Gaçes - Lumi im s'fle*, Toena, Tiranë, 2005.

Grillo O.K., *Përtacukët/ Οι μικροί τεμπέληδες*, Tiranë, 1988.

Gurakuqi K., Palaj B., Kurti D., Fishta F., *Visaret e kombit/ Ο θησαυρός του έθνους*, Τόμος III εκδ. Nikaj, Tiranë, 1937.

Gurakuqi L., *Dëshire.(Shkrime per te vegjel – poezi e proze)/ Επιθυμία (έργα για τα παιδιά- ποίηση και πεζογραφία)*, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë, 1960.

Gurakuqi L., *Këndime t' para për mësonjëtoret filltaret Shqipnise/ Τα πρώτα αναγνώσματα για τα πρώτα διδασκαλία της Αλβανίας*, Bukuresht, 1905.

Gurakuqi Luigj, *Dëshire. (Shkrime per te vegjel – poezi e proze)/ Επιθυμία (έργα για τα παιδιά- ποίηση και πεζογραφία)*, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë, 1960,

Gurakuqi M., *Juvenilia dhe vepra të tjera/ Νεανικά και άλλα έργα*, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë, 1964

Gurakuqi M., *Mbi veprën poetike të Ndre Mjedës/ Σχετικά με την ποιητική παραγωγή του Ndre Mjeda* , εκδ. Naim Frashëri, Tiranë, 1980

Guranjaku Q., *Xixëllonjat e vogëla/ Οι μικρές πυγολαμπίδες*, Επιμέλεια Moisi Zaloshnja, Tiranë, εκδ. Naim Frashëri, 1959.

Gjinaj M., M. Mele, M. Elmazi, *Bibliografi e librit shqip në fondet e Bibliotekës Kombëtare/ Η βιβλιογραφία του αλβανικού βιβλίου στο φόντο της Εθνικής Βιβλιοθήκης*, εκδ. Biblioteka Kombëtare, Tiranë, 2010.

Gjokutaj T., *Kush e hëngri akulloren Dy fjale nga autori /Δuo λόγια από τον συγγραφέα*, Botime TOENA, Tiranë, 1997

Gjokutaj T., *Kush e hengri akulloren*, Botime TOENA, 1997

Gjokutaj T., *Letërsia shqipe për fëmijë ka nevojë më tepër për vlerësim/ Η αλβανική παιδική λογοτεχνία χρειάζεται επαναξιολόγηση, – Συνέδριο: Letërsia si e tillë: probleme të vlerësimit të trashëgimisë sonë letrare : akte të Konferencës shkencore me këtë temë të mbajtur në Tiranë më 28-29 mars 1996*, Tiranë.

Habazaj A., *Ferhat Cakerri, nje shporte me yje ne letersine per femije/ Ferhat Cakerri ένα καλάθι με αστέρια για την παιδική λογοτεχνία*, Άρθρο GAZETA DIELLI, 13.7.

Habazaj A., *Ferhat Cakerri, nje shporte me yje ne letersine per femije/ Ferhat Cakerri ένα καλάθι με αστέρια για την παιδική λογοτεχνία*, Άρθρο GAZETA DIELLI, 13.7.2015.

Hamiti S., *Letërsia shqiptare e vjetër/ Η ιστορία της αλβανικής Λογοτεχνίας*, Tiranë εκδ. Shtëpia e Librit shkollor, 1996.

Harka S., *Bardhyl Xhama- "Shkrimtari i detit"*, Gazeta "Ballkan", posted on 10 Korrik 2010 <https://bardhyl1.tripod.com/id28.html>

Harka S., *Bardhyl Xhama- "Shkrimtari i detit"*, Gazeta "Ballkan", posted on 10 Korrik 2010 <https://bardhyl1.tripod.com/id28.html>

Harka, S. *Shkrimtari Skënder Hasko "rron" mes nesh*, posted on August 14, 2018, by AGRONSH, <https://atunispoetry.com/2018/08/14/shkrimtari-skender-hasko-rron-mes-nesh-nga-sejdo-harka/>

Hasani H., *Leksikon I shkrimtereve shqiptare (1501-2001)/ Λεξικό των Αλβανών συγγραφέων (1501-2001)*, Pristine, 2003.

Hasko S., *Maçoku i katrahurës*, Tiranë, 2000

Hasko S., *Punëtor i rrallë i letrave shqipe/ Σπάνιος εργάτης της γλώσσας μας*, gaz. Tirana Observer, 21.09.2008

Hasko S., *Punëtor i rrallë i letrave shqipe/ Σπάνιος εργάτης της αλβανικής γλώσσας*, gaz. Tirana Observer, 21.09.2008

Ibishi I., *Magjia e shkrimit dhe perjetimi I leximit/ Η μαγεία της γραφής και η αναγέννηση της του γραπτού*, Rozafa, Prishtine, 2008, σ.82

Ibishi I., *Magjia e shkrimit dhe perjetimi I leximit/ Η μαγεία της γραφής και η αναγέννηση της του γραπτού*, Rozafa, Prishtine, 2008

Idrizi R. *Parathënie "Jeta dhe vepra" e Ndre Mjeda/ Η ζωή και το έργο του Ndre Mjeda*, vepra letrare 1, Επιμέλεια Siliqi, Llazar, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë, 1988.

Idrizi R., *Migjeni*, εκδ. Enciklopedike, Tiranë, 1992.

Instituti I folklorit, *Mbledhës të hershëm të folklorit shqiptar (1635-1912)*, Vinsent Prenushi – *Kangë popullore gëgnishte 1911*, / *Συλλέκτες της αλβανικής λαογραφίας (1635-1912) Vinsent Prenushi, Λαϊκά τραγούδια της Βόρειας διαλέκτου*) Τόμος III, Tiranë, 1962.

Instituti I folklorit, *Mbledhës të hershëm të folklorit shqiptar (1635-1912)*, Thimi Mitko – *Bleta shqiptare, 1878/ Συλλέκτες της αλβανικής λαογραφίας (1635-1912)*, Thimi Mitko, η αλβανική μέλισσα, Vëllimi II, Tiranë 1962.

Instituti I folklorit, *Mbledhës të hershëm të folklorit shqiptar (1635-1912)*, Spiro Dine – *Valet e detit 1908/ Συλλέκτες της αλβανικής λαογραφίας (1635-1912)*, Spiro Dine – *Τα κύματα της θάλασσας*, Vëllimi III, Tiranë 1962.

Instituti I folklorit, *Mbledhës të hershëm të folklorit shqiptar (1635-1912)*/Συλλέκτες της αλβανικής λαογραφίας (1635-1912) Vëllimi I, II, III, Tiranë, 1962.

Islami S., *Historia e Shqipërisë/ Η Ιστορία της Αλβανίας*, Akademia e Shkencave, Tiranë 1984.

Jasiqi A. D., *Proza tregimtare e Mitrush Kutelit/ Η αφηγηματική πεζογραφία του Mitrush Kutelit*, εκδ. Jeta e re, Prishtinë, 1968.

Kadare I., *Ardhja e Migjenit në letërsinë shqipe/ Η άφιξη του Migjeni στην αλβανική λογοτεχνία*, εκδ.8 Nëntori, Tiranë, 1991

Kadare I., *Ardhja e Migjenit në letërsinë shqipe/ Η άφιξη του Migjeni στην αλβανική λογοτεχνία*, εκδ. 8 Nëntori, Tiranë, 1991

Kastrati J., *Gramatika shqipe e Pashko Vasës*, εκδ. Studime filologjike, Tiranë, Vëllimi 1-4 .1992.

Kastrati J., *Anton Xanoni*. në: Shkodra, Shkodër, 1962

Kastrati J., *Pashko Vasa*, εκδ.Nëntori, Tiranë, 1975.

Kodra K., *Poezia për fëmijë – pjesë e pandarë e poezisë sonë/ Η παιδική ποίηση ως αναπόσπαστο μέρος της ποίησης μας*, άρθρο, εφ. Drita, 10 Ιουνίου 1977

Kodra K., *Poezia për fëmijë – pjesë e pandarë e poezisë sonë/ Η παιδική ποίηση ως αναπόσπαστο μέρος της ποίησης μας*, άρθρο, εφ. Drita, 10 Ιουνίου 1977

Koliqi E., *Filip Shiroka: Vjerrshatari i dallëndyshave/ Filip Shiroka: Ο ποιητής των χελιδονιών*, εκδ. Minerva, Tiranë, 1933.

Kondo A., *Drita – Dituria ,1884-1885*, εκδ. Shtëpia Botuese e libri politik, Tiranë, 1972.

Kondo A., *Studime Historike/ Ιστορικές μελέτες, Universiteti Shtetëror i Tiranës, Instituti i Historisë dhe Filozofisë, 1970.*

Kraja M., *Migjeni mësuës/ Ο δάσκαλος Migjeni*, εκδ. 8 Nëntori, Tiranë, 1973.

Kristoforidhi K., *Fjalori I Gjuhës Shqipe/ Το λεξιλόγιο της αλβανικής γλώσσας*, Αθήνα, 1904.

Kristoforidhi K., *Gjahu i malësorëve/ Το κυνήγι των ορεσίβιων*, 1884.

Kristoforidhi K., *Gjahu I malësorëve (Hieja e Tomorit)/ Το Κυνήγι των Ορεσίβιων- Η σκιά του Τομόρι*, Επιμέλεια Ziaudin Kodër, Ndërmarrja Shtetërore e Botimeve, Tiranë 1950.

Kuteli M., *Vepra letrare 4, Xinxifillua*, Tiranë 1990

Kuteli M., *Vepra letrare 4, Xinxifillua*, Tiranë 1990

Βλ. S.Bashota, *Vepra letrare e Mitrush Kutelit dhe studimi i saj/ Το λογοτεχνικό έργο του Mitrush Kuteli και η μελέτη του*, εκδ. Gjurmime albanologjike, Seria e shkencave filologjike, Prishtinë, 18 (1988), σ. 175-188.

Lacaj H., *Hilë Mosi (1885-1933), shënime mbi jetën dhe veprën e tij letrare/ Hilë Mosi (1885-1933), σημειώσεις για τη ζωή και το λογοτεχνικό του έργο*, Bulet i Universitetit Shtetëror të Tiranës, Seria Shkencat Shoqërore, Vëllimi III Tiranë, 1961.

Lacaj H., *Ndoc Nikaj (1864-1951)-Shënime mbi jetën dhe veprat/ Ndoc Nikaj (1864-1951)-Σημειώσεις για τη ζωή και το έργο του*, Bulet i Universitetit Shtetëror të Tiranës. Seria Shkencat Shoqërore, Vëllimi 1, Tiranë, 1963.

Lamaj F., *Dhelpra dhe fiqtë*, εκδ. Emal, 2008

Lamaj F., *Dhelpra e Trojës, parathënia e Dritëro Agollit*, εκδ. Dea S., Tiranë, 1996

Lamaj F., *Dhelpra e Trojës*, εκδ. UEGEN, Tiranë, 2005

Lamaj F., *Dhelpra, rrushtë dhe Ezopi*, εκδ. Emal, Tiranë, 2010

Lamaj F., *Mikrofabula*, εκδ. UEGEN, Tiranë, 2003

Letersia 12/ Λογοτεχνία 12 (Γ' Λυκείου), Libri Shkollor, ALBAS, 2017.

Letersia Shqiptare 2/ *Η αλβανική λογοτεχνία- Σχολικό εγχειρίδιο*, εκδ. Shtepia Botuese e Librit Shkollor, Tiranë, 1998.

Lloshi X., *Rreth alfabetit të shqipes: me rastin e 100-vjetorit të Kongresit të Manastirit, Shkup/ Αναφορικά με την αλβανική αλφάβητο: με αφορμή των 100 χρόνων από την Συνέδριο του Μοναστηρίου*, Logos-A, Shkup, Prishtinë, 2008

Lloshi Xh., *Historia e Shkrimt të Shenjtë dhe Katër katekizma/ Η ιστορία της Αγίας Γραφής και τα Τέσσερα Ευαγγέλια*, Vëllimi 9, Instituti për studime Shqiptare dhe Protestante 2017.

Lloshi Xh., *Konstandin Kristoforidhi-Vepra I/ Konstandin Kristoforidhi- Το έργο Τόμος I*, εκδ. Universiteti A. Xhuvani, Elbasan 2001, σ. 5.

Lloshi Xh., *Rreth alfabetit të shqipes: me rastin e 100-vjetorit të Kongresit të Manastirit, Shkup/ Αναφορικά με την αλβανική αλφάβητο: με αφορμή των 100 χρόνων από την Συνέδριο του Μοναστηρίου*, Logos-A, Shkup, Prishtinë, 2008.

Luarasi S., *Gjerasim Qirjazi - Jeta dhe vepra/ Gjerasim Qirjazi – Το έργο και η ζωή του*, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë 1962.

Mamaqi A. - <https://bukinist.al/sq/fantazi/7415-lendina-e-arusheve.html>

Mamaqi A., *Fluturo, kërce e rend*, Tiranë, 1998.

Mamaqi A., *Gazeta Nacional*, 4 shtator 2011

Mamaqi A., *Orizi i milingonave*, Tiranë, 1978.

Mamaqi A., *Piguini Ping Ping Pi*, Tiranë, 2007

Mamaqi A., *Poezi te zgjedhura per femije, “Goni trazovaçi”*, 1976

Mamaqi A., *Si e gjete folenë moj dallëndyshe/ Πως βρήκες τη φωλιά σου χελιδόνι*, Tiranë, 2007,

Mamaqi A., *Si thoni Ju?* Tiranë, 1976

Mamaqi A., *Xhoi- Toi*, Tirane, 2005, *Xhois do një... vjershë!*.

Mamaqi. A., *Ëndrra vashërije*, Prishtinë, 1968.

Mann S. E., *Albanian literature. An outline of prose, poetry and drama./ Η αλβανική λογοτεχνία. Ένα περίγραμμα της πεζογραφίας, της ποίησης και του δράματος*, εκδ. Quaritch, London, 1955.

Marko P., *Shpella e Pirateve/ Η σπηλιά των πειρατών*, Tirane 1998.

Marko P., *Shpella e piratëve/ Η σπηλιά των πειρατών*, Tiranë, 1964.

Matrenga L., *E mbsuame e krështerë (Η Χριστιανική Πίστη)*, εκδ. Ελληνικό Κολλέγιο «Άγιος Αθανάσιος» 1592, Ρώμη, Ιταλία.

Mehani Z. *Shkrimtari Viktor Canosinaj – një ze I vecante ne prozen per femije dhe te rinj*, Fjala e Lire, posted on, 27 Nentor, 2016. <https://fjala.info/shkrimtari-viktor-canosinaj-nje-ze-i-vecante-ne-prozen-per-femije-dhe-te-rinj>

Mehani Z., *Shkrimtari Viktor Canosinaj – një ze I vecante ne prozen per femije dhe te rinj*,

Mehani Z., *Skënder Hasko – novelisti për fëmijë*, **posted on 22 Nentor, 2016**, <https://fjala.info/skender-hasko-novelisti-per-femije>

Mehani Z., *Konstandin Kristoforidhi dhe Kontributi I tij për themelimin e gjuhës letrare Kombëtare/ Konstandin Kristoforidhi και η συνεισφορά του στην θεμελίωση της εθνικής γλώσσας*, Άρθρο, 19 Ιουλίου 2018.

Mehani Z., *Perbledhja “ Kam një harmonike” e shkrimtarit Xhevat Beqaraj*, posted on, 7 Tetor 2016. <https://fjala.info/perbledhja-kam-nje-harmonike-e-shkrimtarit-xhevat-beqaraj/>

Mehani Z., *Perbledhja Kam një harmonike e shkrimtarit Xhevat Beqaraj*, posted on, 7 Tetor 2016. <https://fjala.info/perbledhja-kam-nje-harmonike-e-shkrimtarit-xhevat-beqaraj/>

Mehani Z., *Xhahid Bushati – liriku I femijeve*, postet on 29 Nentor 2016.

<https://fjala.info/xhahid-bushati-liriku-i-femijeve/>

Migjeni, *Vargjet e lira, Novelat e qytetit te Veriut/ Ελεύθερι στίχοι, Νουβέλες της πόλης του Βορρά*, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë, 1989

Migjeni, *Vargjet e lira, Novelat e qytetit te Veriut/ Ελεύθερι στίχοι, Νουβέλες της πόλης του Βορρά*, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë, 1989

Mjeda N., *Vepra letrare 2, Vjersha per femije*, εκδ. Naim Frasher, Tiranë, 1988

Mowat R.B., (1916). *Select Treaties and Documents to Illustrate the Development of the Modern European States System 1815–1916*. Εκδ. Nabu Press, South Carolina, 2013, σσ. 120– 121.

Myzyri H., *Shkollat e para kombëtare shqipe (1887-Korrik 1908). Botim i dytë me plotësim e ndryshime/ Τα πρώτα σχολεία του αλβανικού έθνους. Δεύτερη έκδοση*, εκδ.8 Nëntori, Tiranë 1978.

Milaim N., *Kur lexojmë Odhisenë, monografi letrare/ Όταν διαβάζουμε τον Οδυσσέα*, OMSCA-1, Tiranë, 2011

Milaim N., *Profile letrare*, OMSCA-1, Tiranë, 2008.

Milaim N., *Profile letrare/ Λογοτεχνικά προφίλ*, - STUDIME, εκδ. OMSCA-1, Tiranë, 2008

Milaim N., *Shkirtari qe sfidon moshen*, Gazeta Telegraf, posted on, 08 Prill 2010.

Milaim N., *Shkirtari qe sfidon moshen*, Gazeta Telegraf, posted on, 08 Prill 2010

Milaim N., *Kur lexojmë Odhisenë, monografi letrare*, kapitulli *Odhise Grillo-figurë e shquar e letërsisë sonë për fëmijë*, OMSCA-1, Tiranë, 2011.

Një potretet letrar i pa autorizuar për shkrimtarin dhe studiuesin e letërsisë për fëmijë Astrit Bishqemi, Gazeta Bulevard, posted on, February 27, 2015.

Pasha S., *Poeti origjinal dhe i papërsëritshëm Xhevat Beqaraj*, posted on December 12 2017, Gazeta DITA

- Pearson O., *Albania in the twentieth century: a history*, Volume 3, εκδ. Taurus Publishers, London, UK, 2004
- Pearson O., *Albania in the twentieth century: a history*, Volume 3, εκδ. Taurus Publishers, London, UK, 2004.
- Petoshati L., *Pranvera shkruan leter baba Dimrit, qe Bardhosh Gaçe, lulet t'ua dhuroje femijeve*, Gazeta Jeta Arbereshe, posted on Nr. 352 8 Korrik 2007, σ. 24
- Petromilo A., *Kush e gjen? Gjëza/ Ποιός θα το βρει; Αινίγματα*, εκδ. Toena, Tiranë, 1998
- Petromilo A., *Qielli i murrëtyer i së dielës*, εκδ. Toena Tiranë, 2000
- Petromilo A., *Shenime Biografike, 22 Tetor 2005/ Σημειώσεις αυτοβιογραφίας, Forumi Shqiptar*, posted on 27/08/2012,
<https://www.forumishqiptar.com/threads/145101-Andrea-Petromilo>
- Petromilo, *Shenime Biografike, 22 Tetor 2005/ Σημειώσεις αυτοβιογραφίας, Forumi Shqiptar*, posted on 27/08/2012, <https://www.forumishqiptar.com/threads/145101-Andrea-Petromilo>
- Pipa A. , *Përkujtim i Migjenit/ Ο εορτασμός του Migjeni*, εκδ. Bota e re, Tiranë, 1945.
- Pipa A. , *Përkujtim i Migjenit/ Ο εορτασμός του Migjeni*, εκδ. Bota e re, Tiranë, 1945
- Plasari A., *Kuteli Midis të gjallëve dhe të vdekurëve/ Ο Kuteli ανάμεσα στους ζωντανούς και νεκρούς*, εκδ. Apolonia, Tiranë, 1995
- Plasari A., *Kuteli Midis të gjallëve dhe të vdekurëve/ Ο Kuteli ανάμεσα στους ζωντανούς και νεκρούς*, εκδ. Apolonia, Tiranë, 1995 σ. 121
- Qosja R., *Asdreni, jeta dhe vepra e tij. Monografi/ Asdreni, η ζωή και το έργο. Μονογραφία*, εκδ. Instituti Albanologjik, Prishtinë, 1972, Δεύτερη έκδοση έγινε το 1987.

Qosja R., *Historia e letërsisë Shqipe – Romantizmi II/ Η ιστορία της αλβανικής λογοτεχνίας – Ρομαντισμός II*, Tiranë, 2000.

Quku M., *MJEDA 3: Alfabeti(1899-1912)*, εκδ. ILAR, Tiranë 2007

Quku M., *Mjeda 4: Identitet (1912-1925)*, εκδ. ILAR, Tiranë, 2009

Rama F., *Historia e letërsisë shqiptare për fëmijë, [e A. Bishqemit] – një veper që duhet përshëndetur* – ELBASANI, nr. 186, tetor 2001.

Rama S., *Shpirti plor rubinë (studime, Vepra letrare e Adelina Mamaqit)/ Ψυχή από ρουμπίνι (μελέτη, Το λογοτεχνικό έργο της Adelina Mamaqi, Prishtinë, 2007*

Harka S., *Shkrimtari Skënder Hasko “rron” mes nesh*, posted on August 14, 2018, by AGRONSH <https://atunispoetry.com/2018/08/14/shkrimtari-skender-hasko-rron-mes-nesh-nga-sejdo-harka/>

Sako Z., *Foleja e dallëndyshes, 1950/ Η φωλιά του χελιδονιού*, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë 1985, σελ. 122

Sako Z., *Vjersha për fëmijë, 1949/ Ποιήματα για παιδιά*, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë 1985,

Shelzen Zalli, *Biografia*, Gazeta Tekste Shqip <https://www.teksteshqip.com/shkelzen-zalli/biografia>

Shiroka F., *Zani i zemrës. Vjersha/ Η φωνή της καρδιάς. Ποιήματα, Με την επιμέλεια του Vehbi Balës και Jup Kastratit*, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë 1958.

Shkodra Daily, *Xhahid Bushati, Shkrimtari për fëmijë*, Gazeta Shkodra Daily posted on 07 July 2015 <https://www.shkodradaily.com/2015/07/xhahid-bushati.html>

Shkodra F., *Letersia për fëmijë (nga fillimet deri sot)*, Universiteti I Prishtines, Prishtine, 2002.

Shkodra F., *Portrete dhe vepra, Krijimtaria për fëmijë e Odhise Grillos si vlerë artistike dhe dëshmi e pjekurisë estetike/ Πορτρέτα και έργα, Η δημιουργίες για παιδιά του Odhise Grillo ως καλλιτεχνική αξία και μάρτυρας της αισθητικής ωρίμανσης*, εκδ. Rozafa, Prishtine, 2005

Shkodra F., *Portrete dhe vepra, Krijimtaria për fëmijë e Odhise Grillos si vlerë artistike dhe dëshmi e pjekurisë estetike/ Πορτρέτα και έργα, Η δημιουργίες για παιδιά του Odhise Grillo ως καλλιτεχνική αξία και μάρτυρας της αισθητικής ωρίμανσης*, εκδ. Rozafa, Prishtine, 2005

Shqiptarja.com, *Fond për Mbështetjen e Krijimtarisë Letrare për Fëmijë, zgjidhen 3 autorë fitues/Parajsa Shtini © Portali Shkollor- posted on, 12.08.2020*
<https://shqiptarja.com/lajm/fond-per-mbeshtetjen-e-krijimtarise-letrare-per-femije-zgjidhen-3-autore-fitues>

Shtëmbari K., *Udhëve të hapësirës letrare/ Τα μονοπάτια στο λογοτεχνικό χώρο*, εκδ. T., Tiranë 2002.

Shtëmbari K., *Udheve te hapësirës letrare (gjurmime, studime, kritika)/ Στην οδό του χώρου της Λογοτεχνίας (πληροφορίες, μελέτες, κριτικές)*, εκδ. Toena, Tirane, 2002

Shuteriqi Dh. S., *Autorë dhe tekste/ Συγγραφείς και κείμενα*, εκδ. Naim Frashëri, Tiranë, 1977.

Skendi S., *The Albanian national awakening/Η Αλβανική εθνική αφύπνιση*, Princeton, εκδ. Princeton University Press, 1967.

Syla, Xh. *Kuvendim poetik*, Prishtinë, 2010

Syla. Xh., *Harmonika e atdheut, (Poezoia e Xhevat Beqarajt)*, Prishtine, 2005

Toçi F. *20- vjet pa Tasim Gjokutaj, shkrimtarin qe u shtoi buzeqeshjen femijeve*, posted on 3Prill 2018 <https://shqiptarja.com/lajm/20vjet-pa-tasim-gjokutaj-shkrimtarin-qe-u-shtoi-buzeqeshjen-femijeve>

Trenova A., *Fjala e bukur e Kristoforidhit/ Ο όμορφος λόγος του Kristoforidhi - Εφημερίδα DRITA*, 10 Μαρτίου 1985.

Ukcamaj. B., *Shqiptarët në qytetërimin perëndimor: toleranca fetare*, εκδ. Princi, Tiranë, 2009

Ulqinaku H., *Migjeni - si e mbajnë në mend, Migjeni në kujtimet e bashkëkohësve/ Migjeni όπως τον θυμούνται, ο Migjeni στις μνήμες των συνοδοιπόρων του*, εκδ. Princi Tiranë, 2011,

Ulqinaku H., *Migjeni - si e mbajnë në mend, Migjeni në kujtimet e bashkëkohësve/ Migjeni όπως τον θυμούνται, ο Migjeni στις μνήμες των συνοδοιπόρων του*, εκδ. Princi Tiranë, 2011

Universiteti Shtetëror i Tiranës, Instituti i Historisë dhe i gjuhësisë, *Histori e letërsisë shqiptare/ Η Ιστορία της Αλβανικής Λογοτεχνίας*, Πρώτο Τεύχος, Tiranë 1959.

Valentini G., *Vepra I, Publicistike, studime dhe tekste -Fishta (Studim për Gjergj Fistën)/ Μέρος I, Δημοσιότητα, μελέτες και έργα*, εκδ. Plejad, Tirane, 2005.

Veli V., *Fabula Shqiptare e periudhes se Rilindjes/ Οι αλβανικοί μύθοι την περίοδο της Αναγέννησης*, Shkup 1993.

Velo P., *Dhelpra dhe gjahtari*, εκδ. Europrint, Vlorë, 2006

Velo P., *Fabulisti dhe gjallesat 1*, εκδ. Europrint, Vlorë, 2008

Velo P., *Skilja e lagunës*, εκδ. Europrint, Vlore, 2008

Velo P., *Skilja e lagunës*, εκδ. Europrint, Vlorë, 2012

Vranari V., *Amanti i Arbërisë*, Tiranë, 2003

Xanoni A.. N. Mjeda, *Këndimet për shkolla të para të Shqipniës/ Τραγούδια για τα πρώτα αλβανικά σχολεία*, Vienë, 1904-1905.

Xhama B., *Në kthetrat e piratit*, Tiranë, 2001

Xholi Z., *Mendimtarë të Rilindjes Kombëtare/ Οι στοχαστές της Εθνικής Αναγέννησης*, εκδ. 8 Nëntori, Tiranë, 1987, σ. 314.

Zaloshnja M., *Mësuesi, komisar, shkrimtari, Q. Guranjaku, “Tregime të zgjedhura”/ Ο δάσκαλος, επίτροπος, συγγραφέας, Q. Guranjaku, «Επιλεγμένα διηγήματα»*, Tiranë, 1975.

Zaloshnja M., *Mësuesi, komisar, shkrimtari, Q. Guranjaku, "Tregime të zgjedhura"/ Ο δάσκαλος, επίτροπος, συγγραφέας, Q. Guranjaku, «Επιλεγμένα διηγήματα», Tiranë, 1975*

Zekthi R., *Perkushtim ndaj faktit kulturor (Per vellimin me gjurmime e studime "Vlera te anatemuara" –Astrit Bishqemi, DRITA, posted on 9 Aprill 2006.*

Zekthi. R, *Perkushtim ndaj faktit kulturor (Per vellimin me gjurmime e studime "Vlera te anatemuara" –Astrit Bishqemi, DRITA, posted on 9 Aprill 2006.*

Zheji Gj., , *Andon Zako-Çajupi, jeta dhe vepra/ Andon Zako-Çajupi η ζωή και το έργο του, εκδ. Rilindja, Tiranë, 1969.*

Zheji Gj., *Hyrje ne folklore/ Εισαγωγή στη Λαογραφία, εκδ. Phoenix, Tiranë, 1994.*

Zhguni R., *Nje gur themeli ne murin e kritikes, (Shenime per librin " Autore e tekste letrare, probleme e vlera" te Prof. Astrit Bishqemi) – Gazeta ELBASAN, nr. 472, Dhjetor 2007.*

Zhguni R., Rama F., *Nje arritje e kendshme ne letersine per femije (Shenime per romanin "Klik: Rrapatushet" te Astrit Bishqemit) – DRITA, 13, Aprill, 2008.*

Zhguni R., *Roman enciklopedi, me nje gjetje te bukur epsitolare (pasthenie e romanit te A. Bishqemit "Klik Rrapatushet", 2007.*

Zissi L., *Dokumentet e panjohura për Ndre Mjedën/ Άγνωστες πηγές για τον Ndre Mjeda, Gazeta shqiptare, ημερ. δημοσίευσης 2/08/2017. <http://gazetashqiptare.al/2017/08/02/dokumentet-e-panjohura-per-ndre-mjeden/>*

Zogaj S., *Të njohim shkrimtarët tanë: O.K.Grillo/ Να γνωρίσουμε τους συγγραφείς μας, εφημ.RILINDJA, 9.5.1995.*

Zylo K. K. *Bisedë me fabulistin e shquar shqiptar, tepelenasin Ferit Lamaj, Staten Island, New York Gusht 2014, posted on Gazeta Vatra, 25/08/2014*

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ανθολογία Βορειοηπειρωτικής ποίησης*, ARGJIRO, Αργυρόκαστρο 2006
- Ανθολογία Βορειοηπειρωτικού Διηγήματος*, Ανδρέας Ζαρμπαλάς, εκδ. «ΡΟΕΣ», Αθήνα 2007
- Βακαλόπουλος Κ.**, *Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού Ηπειρος*, εκδ. Αφοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1992
- Γκατζώνης Κ.**, *Τα ελληνικά σχολεία στο Αργυρόκαστρο (1633-1960)*, Ιωάννινα 2005
- Δελώνης Α.**, *Βασικές γνώσεις για το Παιδικό και Νεανικό Βιβλίο*, εκδ. Γρηγόρης, Αθήνα 1991
- Ευαγγελίδης Δ.**, *Βόρειος Ήπειρος*, Αθήναι 1919
- Ζαρμπαλάς Α.**, *Ανθολογία Βορειοηπειρωτικού Διηγήματος*, «ΡΟΕΣ», Αθήνα 2007
- Κατσαλίδας Γρ. Ν.**, *Δημοτικά Τραγούδια από τη Βόρεια Ήπειρο*, Εισαγωγή-Επιμέλεια-Συγκριτική Μελέτη, Αθήνα 2001
- Καψάλης Γ. Δ.**, *Η ελληνόγλωσση εκπαίδευση στην Αλβανία*, Εισήγηση στο 5 ο Παγκόσμιο Πανηπειρωτικό Συνέδριο της Πανηπειρωτικής Συνομοσπονδίας. Πρέβεζα (19-22 Αυγούστου) 1993
- Καψάλης Γ. Δ.**, *Αργυρόκαστρο: Τα ελληνικά στο Πανεπιστήμιο*, εφημ. Ελευθεροτυπία, 9 Σεπτ. 1993
- Καψάλης Γ. Δ.**, *Η γλώσσα και το περιεχόμενο των σχολικών εγχειριδίων της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας*, περ. Διαδρομές (τευχ. 40) 1995
- Καψάλης Γ. Δ.**, *Βασικές κατευθύνσεις για την εκπαίδευση της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία*, εφημ. Ήπειρος, 1 Ιουνίου 1995
- Καψάλης Γ. Δ.**, *Πόλοι Ελληνισμού στην Αλβανία*, εφημ. Ελευθεροτυπία, 2-10-1996
- Καψάλης Γ. Δ.**, *Η εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας, Σχολικά εγχειρίδια, γλωσσική επιμόρφωση, προοπτική*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1996

Καψάλης Γ. Δ., *Σχολικά βιβλία για το μάθημα της Ελληνικής Γλώσσας*, Ρέθυμνο 2014

Κεκρίδης Ε., *Θεόδωρος Αναστασίου Καβαλλιώτης (1718;-1789) Ο διδάσκαλος του Γένους*, εκδ. Παρουσία, σ. 199, πηγή: <http://vlahofonoi.blogspot.com/2016/05/1718-1789.html> 21 Μαΐου 2016

Κωφός Ευ., *Τα σχολικά εγχειρίδια της Ελληνικής Μειονότητας της Βορείου Ηπείρου την εποχή του Ενβέρ Χότζα*, Κέντρο Σπουδών Νοτιοανατολικής Ευρώπης, Αθήνα 1994

Λογοτεχνικά αναγνώσματα 5, Επιμέλεια: Απόστολου Λιάκου - Δημήτρη Κίκη, Εκδοτικός Οίκος Σχολικών βιβλίων, 1995

Λογοτεχνικά αναγνώσματα 5, Πρώτη έκδοση το 1984 και βελτιωμένη έκδοση το 1994 Αποστόλη Λιάκου – Δημήτρη Κίκη, Εκδοτικός οίκος σχολικών βιβλίων (Επιμέλεια σύνταξης και λογοτεχνική θεώρηση: Δ. Κίκη)

Λογοτεχνικά αναγνώσματα 7, έκδοση 1994, Δημήτρη Παππά – Δημήτρη Κίκη, Εκδοτικός οίκος σχολικών βιβλίων (Επιμέλεια σύνταξης και λογοτεχνική θεώρηση: Δ. Κίκη)

Μαντά Ε., «Η εκπαίδευση της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία κατά τον Μεσοπόλεμο.», Θεσσαλονίκη

Μητρική Γλώσσα 8, Κωστάντω Ξέρα – Μιρέλια Κώτσια, Εκδοτικός Οίκος Διδακτικών Βιβλίων, Τίρανα 2018

Μπαμπινιώτης Γ., *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1998.

Μπαράς Β., *Το Δέλβινο της Β.Η...*, Αθήνα, 1966

Νίκας Β., *ΔΡΟΠΟΛΗ, Δημοτικά τραγούδια της Ελληνικής Μειονότητας*, Τίρανα, 1998

Οικονόμου Φ., *Τα Σχολεία της ενιαίας Ηπείρου στους χρόνους της τουρκοκρατίας*, Αθήναι, 1987

Παπαδόπουλος Αχ., *Η Δρόπολις της Β. Ηπείρου*, Αθήνα 1965, τόμος1

Παπαδόπουλος Γ., *Η Εθνική Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία και το σχολικό αυτής ζήτημα*, Ιωάννινα 1981

Παπαδοπούλου Σμ., *Η κοινωνιοσυναισθηματική διδασκαλία της Γλώσσας στο παιδικό ρεαλιστικό μυθιστόρημα*, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2003

Πασχάλης Α., *Τα Μεταπολεμικά Αναγνωστικά της Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας*, Γλωσσική και ιδεολογική προσέγγιση, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1998

Σκοπετέα Ε., *Το πρότυπο Βασίλειο και η Μεγάλη Ιδέα*, εκδ. Πολύτυπο, Θεσσαλονίκη, 1984

Τζερκέζης Π., *Ανθολογία Βορειοηπειρωτικής ποίησης, Εξόριστη ποίηση*, Εκδόσεις Ιδρύματος Βορειοηπειρωτικών Ερευνών, Ιωάννινα 1996

Τζίοβας Π., *Γερβάσιος Ωρολογάς*, Ιωάννινα 1980,

Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας Πανεπιστημίου Αργυροκάστρου, Ανθολογία Βορειοηπειρωτικής ποίησης, ARGJIRO, 2006